NOVA
ACTA
ERUDITORUM,
ANNO
MDCCLX
publicata.

Cum Regis Pol. atque Electoris Saxoniae Privilegio.

LIPSIAE

Proſtant apud IO. FRID. GLEDITSCHII & LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romæ apud PAGLIARINOS: Venetiis apud IO. BAPT. ALBRIZZIUM: Bononiæ apud LAELIUM della VOLPE: Pariſiis apud BRIASSONUM: Ultraiecti apud IO. BROEDELETUM: Lugduni Batavorum apud SAM. & IOH. LUCHTMANSIOS: & Amſtelodami in SCHREUDERI & MORTIERII iunior. officina.

MDCCLX.

AEQUO LECTORI

S.

Iterum exacto anni ſpatio, ſiquidem et huic Actorum Volumini, conſuetudini obtemperaturis, praefandum aliquid eſt, defungemur hoc munere nunc quidem paucis: nam neque nunc demum reddi rationes inſtituti noſtri neceſſe eſt; et de Tua in nos, Lector, voluntate, dubitandi nullam cauſam habemus. Etiamſi enim fuerunt anno proxime praeterito, qui iniquitatis nos, ut relatum accepimus, immo ruſticitatis accuſarent, propterea quod ſcapham ſcapham dixeramus: tamen iſtorum hominum maledicentiam nos ita ridemus atque contemnimus, ut ultro etiam profiteri non dubitemus. Dabimus autem operam omni reliquo tempore, ut melior Lectorum pars intelligat, nihil aut gratiae nos, aut odio, ſed ſuum cuique tribuere. Qui omnia laudat, aſſentatorem ineptum, qui nihil, invidum eſſe, hoc nemo unus umquam negare auſus eſt. Ut nihil horum in nos cadat, diligenter omni tempore cavebimus, quemadmodum cavimus adhuc. Quid autem iis reſpondebimus, qui, quidquid Librorum praeſtantisſimorum Angli, Galli, Itali, Batavi, Sueci,

Dani,

Dani, in lucem proferunt, id fere omne aut ignorari a nobis putant, aut in his Actis nostris turpiter negligi queruntur? Primum temporum nostrorum calamitatem isti reputent, quae, quominus e dissitis regionibus Libri ad nos veniant, maximo, tristissimoque nobis impedimento est. Deinde etiam hoc scire eos oportet, qui ante nos fuerunt, Actorum Collectores, facilioribus et ipsis librorum Auctoribus, et Bibliopolis exterarum regionum usos fuisse, ita ut paene nullus esset terrarum angulus, e quo non venirent ad eos librorum optimorum exempla, quibus diligenter recensendis, retulerunt illi gratiam mittentibus. Nobis, nescimus quo fato, ultra sexennium, et quod excurrit, magno nostro dolore, luctandum fuit, et est adhuc, cum duritie illorum omnium, qui ante ea libenter atque ultro diligentiam nostram, libris ad nos mittendis, acuerant. Igitur nunc pauca admodum exterorum in his Actis sunt, neque nisi ea, quae vel magno aere ipsi redemimus, vel Bibliopolarum beneficio, tardius nonnumquam, commodata accepimus. Merebuntur igitur de nobis, deque nostro bene de bonis litteris merendi studio, praeclare, Viri docti, si, ut olim, ita et imposterum, quae ediderint, Actorum Eruditorum Collectoribus inscripta, dare ad nos dignentur. Quod ut faciant, etiam atque etiam rogatos cupimus. Tu, Lector, et haec, et pacis quoque commoda, nobis precare, et Vale.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Ianuarii Anno MDCCLX.

Olof Dalins Geschichte des Reichs Schweden rc.

i. e.

HISTORIA REGNI SVECIAE, ORDINE Annalium scripta, ab OLOF DALINO: e Suecico idiomate in Germanicum vertit IO. CAR. DAEHNERT, Prof. in Academ. Gryphisw. TOM. II.

Gryphisvaldiae, apud Hieron. Io. Struck, 1757. Alph. 4. plag. 2. in 4.

Quam, *Ioanne Benzelstierna,* socio laboris primum adsumto, inchoaverat, nunc solus pertexit Cl. *Daehnertus* Germanicam versionem historiae Sueciae, ab Ill. *Dalino* multo ingenio, studio, et diligentia compositae. In priori Volumine ingenium Auctoris plurimas tenebras disiecit dissipavitque, quibus historia Sueciae, nondum Christiana doctrina imbutae, involuta et obscurata antea fuit: in hoc altero, ab A. MLX. usque ad A. MDXXI. perducto, medii aevi historiam ingredimur, subobscuram illam quidem, sed ob varietatem et magnitudinem rerum valde memorabilem. Atque his quidem temporibus, cum foedissima superstitione animos omnium occoecante, tum immensa cupiditate summum imperium adipiscendi, qua Pontifices Romani flagrabant, accidit, ut ipsa in sua viscera regna saevirent, neque civibus princeps, neque civis civi parceret, atrocissima facinora fierent, omnia sanguine

 et

et caede innocuorum hominum plena essent, et salus reipublicae saepe in ultimum discrimen adduceretur. Quibus in turbis et calamitatibus describendis candide, ingenue, et libere Ill. *Dalinus* versatur: cuius operam eo maioris aestimandam esse iure Cl. *Daehnertus* censet, quo pauciores historiam medii aevi bene exposuissent. quod vel nimia modestia accidisse arbitratur, quam historici se ecclesiastico imperio debere putarent, vel inopia bonorum subsidiorum, sive non concessorum petentibus, sive variis fraudibus deletorum et extinctorum atque, si nulli Richelii essent, plures Thuanos fore, vere iudicat. Nobis quidem, si quis fraudes, crudelitatem, avaritiam, et ambitionem sacerdotum Romanorum cognoscere et intelligere cupiat, quam misera sit illius regni conditio, quod horum libidini indulgeat, satis ei haec Ill. *Dalini* historia satisfactura esse videtur; in qua cum saepius, tum in Cap. IX. praesertim, ingenium eorum callidum et vindictae cupidissimum, vivis coloribus eleganter expressum est. Nunc singulorum capitum argumenta breviter indicabimus.

In *Cap. I.* exponitur de regibus Sueciae quatuor: *Stenkil, Haekan Roede, Inge Stenkilson, Blot-Sven.* Sub *Stenkili* imperio Christiana religio magna quidem incrementa ceperat, sed eodem tempore fraudibus monachorum et variis superstitionis commentis commaculata fuit. Etsi vero rex multo studio illam propagavit, atque etiam templa MC in Suecia aedificari iussit: minis tamen et omni vi abstinendum esse ratus, et placido mitique animo in hac re versatus est. Quare cum *Adalward* Upsaliense templum, idolis dicatum, igne et ferro devastare vellet, non solum hoc prohibuit, sed etiam ipse episcopos constituit, illisque baculum et annulum aureum tradidit. Magis indulsit furori sacerdotum *Inge-Stenkilson*, cuius iussu sacrificia profana abolita, et Upsaliense templum dirutum fuit. Quae res animos Suecorum adeo exacerbavit, ut rex ipse fugam capesseret, et se ad *Haekanum* conferret. Idem tamen in patriam reversus, Christianam doctrinam omnes per provincias

vincias universali quadam lege instituit, atque etiam annum ex Romana ratione a Calend. Ianuar. inchoari voluit. Antea enim initium anni longissima nox erat. Intexuit Auctor huic capiti vitam *Haraldi Haerdraedis*, principis Norvegiae, viri bellicosi et gloriae cupidi, qui, ut mos fuit Suecorum inde usque a Constantini temporibus, Constantinopolim adiit, et sub Imperatore *Michaele Calophate* stipendia meritus, contra Saracenos, Palaestinam pervagantes, et Chasaros, feliciter pugnavit. Haraldum hunc tantis in deliciis habuisse dicitur uxor Imperatoris, *Zoe*, ut, cum in patriam remeare vellet, illum ne demitteret, sed carcere inclusum retinere cuperet, e quo aufugit. Ipse in carminibus aliquot res a se gestas memoriae prodidit. *Cap. II.* complectitur historiam regum *Inge Stenkilson, Halstan*, *Philippi*, *Inge Haistanson*, *Ragwald Knaph Hoefding*, *Kol*, *Suerker*, *Kolson*. Anno MLXXX. magna turba *Helsingelaendorum*, duce *Ibioerno*, mari Daniam petiit, partem Seelandiae occupavit, et prope Oresundum domicilia posuit. Magis consuetudini aut caritati annonae haec migratio tribuenda est, quam imperio, cui *Inge* summa diligentia praefuit. Hic *Inge* episcopis certas regiones tribuit, in quibus res ecclesiasticas curarent; illiusque tempore Lundinensis Episcopus titulum *Primatis Sueciae* sibi imposuit. Quamvis etiam disciplina ecclesiastica variis legibus emendata fuerit, accidit tamen avaritia sacerdotum, ut superstitio valde augeretur. Hi frusto panis vel casei crucem insculpsere, atque illud comedentem, si reus sit, eo suffocari putaverunt: hi sibi medendi artem et scientiam arrogaverunt, terram e coemeteriis sublatam, et vinum in eucharistia sacratum, tanquam validissima medicamina in morbis curandis adhibuerunt, aliaque fecerunt complura ridicula. Erat enim ea tempestate miserabilis reipublicae et religionis facies. Qui Christianam doctrinam amplexi, omnibus se legibus solutos, omniaque sibi licere putaverunt: sacerdotes illos satis suae professioni facere docuerunt, qui baptizati, Romano imperio subiecti, et bene

erga ſe animati liberalesque eſſent: de pietate, probitate, humanitate, aliisque virtutibus altum fuit ſilentium: nullum erat ſcelus tam atrox, cuius venia numis impetrari non potuiſſet; nullum facinus tam horrendum, quod, ſi religionis et eccleſiae ſpecies praetenderetur, non laude dignum cenſeretur. Quid igitur mirum, maximam omnium rerum perturbationem et confuſionem ortam eſſe? Suecia duos reges, *Inge* et *Ragwald*, a ſuis civibus occidi vidit: in Norvegia *Magnus Sigurdſon* regni quidem participem fecit *Haraldum Gille*, ſed eundem deinde regno eiecit: hic, poſteaquam *Sigurdſonem* proelio vicit, oculos illi effodit, pedem abſcidit, et monaſterio incluſit; paulo poſt epiſcopum *Stavangerenſem*, potius mori, quam opes ſuas recludere cupientem, ſuſpendio enecavit; mortuus tamen idem in numerum Sanctorum relatus eſt. Eodem tempore opulentiſſima urbs *Kongahella* a principe Pomerano *Ratiboro*, ſola praedandi cupiditate adducto, miſere everſa atque deleta eſt. In Dania dux *Knut* et rex *Nils* occiduntur; *Erik Emund* fratri in imperio ſuccedit, cui *Bioern Jernſida*, filius *Haraldi Keſiae*, fratris maioris natu, ſupplex fit una cum fratre: neque tamen precibus eorum locum dedit, ſed illos aqua ſuffocari, patremque eorum, fratrem ſuum, capite plecti iuſſit: tandem ipſe *Erik Emund* a ſubdito ſibi quodam nobili interficitur. Haec fuit Chriſtianae religionis, haec Chriſtianorum principum non ſolum in ſeptentrionalibus provinciis, ſed tota etiam in Europa, eo tempore facies. *Cap. III.* proponit regem *Sverker Kolſon*, cuius in tempora origo perſonalis, ut aiunt, nobilitatis incidit. Ab antiquisſimis enim usque temporibus Sueci cum ad iudicia, tum ad alios conventus, armati acceſſere: omnes, praeter ſervos, gladio cincti fuerunt: verum ſacerdotum, quibus hic mos periculoſus viſus, opera accidit, ut nemini, niſi aulico et ſatelliti regio, (*Hirdlid, Fylgdermaen,*) arma geſtare liceret. Hi igitur *Waepnare*, armigeri appellati, et nobilitate perſonali totam per vitam gaviſi ſunt. Sequentibus temporibus hoc iis etiam con-

concessum, qui, licet nunquam in aula versati, virtute bellica atque fide inclaruissent. Tandem migrationes Palaestinae, atque aliorum equitum exemplum, nomen equitis atque effigiem scuti et insigne generis produxit, quae antea non multum curabantur. Alias rex *Sverker* eruditioni atque litteris deditus fuit, aluitque in aula Scaldum quendam, *Einar Skulason*, qui primus poesin Suecicam rythmis donavit. In *Cap. IV.* agitur de rege *Erik Jedvarson.* Omnis his temporibus virtus in liberalitate erga sacerdotes, maximo Romani pontificis cultu, summaque adversus dissentientes duritie, collocabatur, huiusque regis sub imperio sacerdotibus multa in legibus ecclesiasticis atque hereditatibus capessendis licentia concedebatur. Cuivis etiam tum licuit, quantum liberet ecclesiis atque monasteriis legare, quod nondum antea factum fuit. Hic *Erik*, tanta qui apud Suecos sanctitatis fama floruit, ut etiam per nomen illius iurarent, rex fuit iustissimus, a mollitie et voluptatibus alienissimus, liberalis, civiumque amantissimus: reditus e regno valde mediocres cepit, et plura offerentibus respondit: Satis equidem opum habeo, retinete vestra, ego illa non cupio, liberi vestri his egebunt. *Cap. V.* continet tempora *Caroli Sverkerson* et *Knut Erikson.* Fuit *Carolus* propagandae religioni admodum intentus, illiusque superstitione *Alexander III.* pontif. Rom. facile abuti potuit: quare clericos necessitate, coram iudicibus secularibus apparendi, exemit, suoque iudicio subiecit. *Knuth*, in religionis studio longius progressus, Cistercienssium monachorum ordini nomen dedit, titulumque tutoris et fundatoris monasterii sibi imposuit. *Cap. VI.* exponit Auctor de *Sverker Carlsono, Erik Knutsono*, et *Ioanne Sverkersono.* Primus horum, qui propter amicitiam favoremque monachorum omnia sibi licere, et atrocissima facinora munere quodam ecclesiae oblato, (quae tum communis fuit omnium opinio,) deleri et oblitterari posse putavit, saevissime contra liberos *Knuthi* egit. *Erik* rex fuit clemens, sapiens, ut tum erant tempora doctus, maxi-

mamque in deligendis viris optimis, qui muneribus praeessent, ostendit prudentiam. *Iohannes* clericis immunitatem a vectigalibus omnique alio tributo concessit, potestatemque pontificis altissimas radices agere passus est. Hanc aetatem illustravit ingenium *Snorre Sturleson*, cuius diligentiae, quaecunque de antiquis Sueciae temporibus novimus, in acceptis ferenda sunt. Adspersa sunt in hoc capite quaedam de *Margareta*, vidua regis *Suerris*, et de Norvegici imperii forma. *Cap. VII.* complectitur *Erik Eriksonum*, *Knut Johansonum*, et *Waldemarum*. Summum prope fastigium hoc tempore Romanus pontifex nactus fuit, cuius insigne documentum dedit mandato, ne quis clericorum uxorem duceret, omnesque, anni unius spatio interiecto, uxores dimitterent. Episcoporum et sacerdotum electio seculari magistratui erepta; episcopi vero non regi, sed pontifici iuramentum fidei praestiterunt. Incidit deinde in hanc aetatem prima origo urbis Stockholmi. Multa quoque hoc loco afferuntur de viro sapienti, *Birger Jarl*, patre *Waldemari*, filii et patriae praesidii, re, non nomine, regis. Prudentia, fortitudine, et virtute bellica sibi Sueciaeque securitatem peperit: litterarum et scientiarum progressum omnibus modis adiuvit: magna apud ipsos quoque sacerdotes floruit auctoritate. Hanc gloriam obscuravit pluribus vitiis, ambitione, regnandi cupiditate, perfidia, et crudelitate. In *Cap. VIII.* continuatur historia *Waldemari*, additurque vita regis *Magni Ladulaei*. Extincto patre, *Waldemari* quoque felicitas exstinguitur: accipit ab illo honores et potestatem amplissimam, sapientiam vero illius et virtutem non accipit: neque par in hoc est providentia in sacerdotum favore acquirendo, eorundemque licentia reprimenda, neque fratrum virtutes, omnium oculis expositas, adaequat. Primus quoque hic omnium regum Sueciae, ex iussu pontificis, Romam et Palaestinam ea de causa adiit, ut peccatum, adulterio cum *Jutha* facto, affinitate secum coniuncta, commissum expiaret. Gessit hic *Waldemar* cum *Magno*, fratre, de imperio

perio bellum, cui mulieres *Werendenses* finem imposuerunt. Viri cum *Magno* plurimi *Werenda* excesserunt, mulieres solae relictae, militumque furori expositae fuerunt: verum hae Gothicarum se Amazonum filias esse meminerunt, et quibuslibet a tempore et furore ministratis armis arreptis, paucorum dierum spatio plurimos vel interfecerunt, vel abegerunt. *Magnus* summam operam dedit, ut mores civium poliret, Sueciaeque, quantum posset, florem promoveret. Quare ex exteris regionibus complures bonis conditionibus accersivit, atque laudabili hoc studio non exiguam sibi suorum invidiam peperit. *Cap. IX.* sistit nobis regem *Birger*, cuius adhuc iuvenis nomine *Torkel Knutson* imperio praefuit. Hic contra Romanum pontificem regiam maiestatem bene tuetur, atque in libertatibus, sacerdotibus concessis, hanc semper conditionem addit: urgente necessitate, aliisque causis permoventibus, illas mutari et tolli posse. Quanquam etiam eodem tempore *Bonifacius VIII.* gravissimas iis poenas minatur, qui sacerdotibus vel vectigalia, vel ex secularibus legibus poenas imponant: hic tamen immunitatem sacerdotum valde attenuat, certam pecuniam ad bellum cum Russis gerendum ab iis exigit, eorumque licentiam fortissimo animo coercet. Quantas turbas *Torkel* hac sua virtute excitaverit, et quantum sibi odium conflaverit, facile intelligi potest. Atque inveniunt tandem sacerdotes occasionem, diu anxie quaesitam, vindictae explendae. *Torkel* carceri includitur, forti animo et intrepido tum calamitatem hanc perfert, tum iudicum sententiam audit: paullo post canum caput viri optimi a carnifice abscinditur, eodemque loco cadaver non sine diris sacerdotum sepelitur. Hic fuit finis viri prudentissimi, patriae saluti unice intenti, et de ea optime meriti, cuius amabilem effigiem Auctor in hoc capite expressit, quam quicunque sine partium studio legerit, non potest non animo commoveri, et memoriam *Torkelii* sacram et immortalitate dignissimam existimare. In *Cap. X.* pertexitur historia *Birgeri*, cui duces Suecici magnas turbas

bas attulerunt, cuiusque sub imperio seditiones, licentia pontificis, pestis, fames, et intestina mala Sueciam valde dilacerarunt. Fuit *Birgerus*, qui praeter emendationem legis Upsaliensis, cuius tamen auctor *Torkelius* fuit, nihil laudabile fecit, omnibus adversae fortunae casibus agitatus. *Cap. XI.* proponit *Magnum Erikssonum*, cuius tempore Norvegia cum Suecia coniungitur, potestas vero Sueciae et opulentia, tam quod ad magnitudinem imperii, quam ad opportunitatem mercaturae attinet, vicinas regiones longe superat. In *Cap. XII.* continuatur historia *Magni*, et additur electio regis *Erik Magnusson:* amborum fata in *Cap. XIII.* quod nobis etiam regem *Haekan* sistit, uberius enarrantur. Operae pretium erit hic repetere, quae Auctor de *Lapponia* memoriae prodidit. Erant vero hi *Lappones*, qui se sua lingua *Sabma* appellant, iidem cum *Finnis*, iisque, quoad sermonem et mores, simillimi. Sunt eorum tria genera; alii montani, alii sylvestres, alii piscatores nominantur. Illi montani, non aliter quam olim Scythae, non diu uno in loco consident, sed singulis mensibus nova domicilia quaerunt: ineunte vere in Norvegiam transmigrant, et autumni tempore redeunt: nullas habent opes, nullas divitias, praeter machelides Lapponicas, mediocrium greges ad CC, et divitum ad M et CCC excrescunt. Haec animalia dominis parum molesta sunt, sed ipsa sibi alimenta, frondes aestate, hyeme muscum quaerunt. Pane *Lappones* raro vescuntur: machelides, pisces, lac, aliaeque ferae, quas ligneo arcu desigunt, illis sola sunt alimenta: domos habent nullas, sed in tabernaculis panno obductis, aut ligneis casis, nudi, nulla utriusque generis ratione habita, vitam agunt. Natura proclives sunt ad libidinem, infoecundi, laboribus sustinendis parum apti, frigoris, inediae, et nuditatis patientissimi, et velocissimi cursu: summa celeritate calceis ligneis per nivem cursitant: parvis naviculis rapidissima flumina transiiciunt. Sunt praeterea timidi, pigri, et maiorum superstitioni maxime dediti: adamant artem magicam, et tympanis

nis quibusdam adhibitis, multa ridicula faciunt: quoad religionis doctrinam proxime ad antiquissimos Sueciae incolas accedunt. Deum *Iubmel* credunt auctorem boni, omniumque bonorum spirituum, *Perkel* vero auctorem mali esse: hos olim atrociter invicem pugnasse, altissimisque montibus alterum alterum subruisse; *Thor*, sive *Thier-mes*, medium quendam esse deum, bonum una et malum, hunc spectra et larvas interficere, et Iride pro arcu uti: *Iubmel* olim terram tantopere concussisse, ut omnia undis submergerentur, omnesque perirent, praeter puellam et puerum: hos duo, a deo in altum montem sublatos, ibi tutos et salvos remansisse: ex his liberos procreatos, humanumque genus renovatum esse. Idola vel ex radicibus arborum conficiunt, vel per altos lapides repraesentant: haec sanguine oblinunt, his cornua et ossa animalium sacrificant, atque etiam, si votum solvendum, felem, gallum, caprum, agnum: sacra magna religione faciunt: idolo vix conspecto caput denudant, corpus incurvant, et nullo sono edito abrepunt. Observavit Auctor, eos ipsos, quorum ditioni *Lappones* subiecti, prohibuisse, quo minus superstitionis tenebrae dispellerentur: vidisse enim principes, non tam placide Christianos iugum toleraturos esse, quam gentiles, et libertatem suam, et officia erga magistratum ignorantes: neque huic iniquitati Evangelica tempora statim finem imposuisse. *Cap. XIV.* exponitur historia regis *Albrechti*. Maiori hic ante dignitatem regiam acceptam amore civium, fama, et auctoritate floruit, quam illa ornatus, ingeniumque eius non ad imperandum, sed ad parendum aptum fuit: Sacerdotum et pontificis favorem omni modo aucupatus est, civibus magnam pecuniae vim extorsit, nimiisque sumtibus profusis valde se invisum suis reddidit. Prohibuit tum Upsalense Concilium, gravissimis minis additis, ne quis laicus, vel palam, vel privatim, de rebus fidei iudicaret. Invitavit etiam rex multos e Germania, magnisque eos honoribus cumulavit, qui Sueciae, posteris temporibus, et honori, et utilitati fuerunt maximae. Pontifex Romanus *Gre-*

gorius IX. intolerabilem in epiſtolis licentiam oſtendit, omnia pro imperio dixit, et immenſam argenti copiam ex Suecia collegit. *Cap. XV.* commemorantur res geſtae *Margaretae* et *Erici Pomerani.* *Margareta* nihil muliebre habuit praeter corpus, vereque pater dixiſſe videtur, erraſſe naturam, et pro foemina virum effinxiſſe: callida eadem fuit, miti vultu, tum amori, tum ambitioni dedita: auctoritatem nobilium attenuare maximopere ſtuduit, liberalitate ſacerdotum gratiam captavit, et ſemper magis Daniae quam Sueciae favit et ſtuduit. Accidit eo tempore cruenta immanitas, a Germanis Stockholmi erga Suecos exhibita, quae eo dementiae proceſſit, ut CC. Sueci, aedibus incluſi, vivi comburerentur. *Margaretae* huius auctoritate A. MCCCXCVII. *Calmarica* unio trium regnorum, Sueciae, Daniae, et Norvegiae perfecta fuit, e qua Suecia poſtea multum detrimenti cepit, et quae multarum inimicitiarum, crudelitatum, plurimorumque pactorum, nunquam ratorum, cauſa et origo fuit. Eſt denique hoc Seculum XIII. ea de cauſa memorabile, quoniam eo primae actiones contra ſagas inſtitutae ſunt. Concilium quidem, A. MCCCCXII. *Arbogae* habitum, multa ſuperſtitione ſomniorum interpretationes, magicas morborum curationes, et vaticinia, ſibi disquirenda propoſuit. In *Cap. XVI.* pergit Auctor in enarranda hiſtoria *Erici Pomerani.* Impetravit hic a pontifice *Martino V.* A. MCCCCXVIII. Academiae inſtituendae, Doctorum et Magiſtrorum creandorum, omniumque ſcientiarum, praeter Theologiam, magiſtrorum convocandorum facultatem. Verum hoc conſilium demum A. MCCCCXXXVIII. perfectum fuit. Anno MCCCCXXXVI. miſere necatus eſt *Engelbrecht* ille, quem maximum libertatis defenſorem ſe habuiſſe Suecia gloriatur. Inſtituta quoque fuit a pontifice in Suecia inquiſitio haereticae pravitatis. Proponit Auctor fata adverſa huius regis tanquam exemplum regis potentiſſimi quidem, ſed omnibus viribus ad onus imperii ſuſtinendum deſtituti. Accepit *Ericus* imperium, quod totius orbis oculos admiratio-

rationemque in se convertit; idem tanto in contemtu obiit, ut a tenuissimae conditionis homine nihili aestimaretur. Sceptrum, sive taedio, sive otii amore, deposuit, et deinde praedonem maritimum egit: aequitatis et iustitiae interdum studiosus fuit, sed ingenii viribus ad bona consilia perficienda caruit: maximo omnia impetu egit, et subita ira excanduit, nemo tamen illum timuit: in bello infans, atque imperii sustinendi imperitus fuit. Quo accidit, ut neque amaretur, neque timeretur a civibus, qui tamen saepius longius abrepti sunt ira et odio, quam par erat. Nam illi tribuerunt ea, quae nullus mortalium praestare possit, annonae caritatem, inundationes, et alia. Mari semper iniquo Marte pugnavit: nam res maritima, quae inde ab ultimis temporibus Succiae praesidium et ornamentum fuerat, hoc rege plane fuit neglecta. In matrimonio habuit *Philippam*, foeminam magni animi: haec miseris certissimum fuit perfugium, haec urbes munivit, haec omni ratione mariti famae consuluit: haec cum hostibus fortissimo animo manum conseruit. Verum malam gratiam *Ericus* meritis *Philippae* retulit. In *Cap. XVII.* transit Auctor ad tempora *Christofferi*, et *Caroli Knutsoni.* Ille voluptatibus et libidinibus valde fuit deditus, alacris tamen, commodus, et in seriis maximique momenti rebus iocorum amantissimus. Hic ingentem sibi invidiam odiumque sacerdotum conflavit. Nam certorum hominum accuratae inquisitioni villas et opes eorum subiecit, eo consilio, ut, quae a stupidis hominibus, contra leges Suecicas, vel testamentis, vel aliis modis sibi acquisivissent, recuperaret. *Cap. XVIII.* exhibet nobis turbas in Suecia contra *Carolum Knutsonum* exortas, novique regis *Christiani I.* electionem. Teterrimam hic adspicimus imaginem Archiepiscopi Upsalensis, *Ioens Bengtson*, qui regi bellum indixit, eundem regno expulit, tristissima patriae vulnera inflixit, multoque sanguine civium animum, honoris et vindictae cupidissimum, explevit. *Caroli* vitam, Auctor, illustre exemplum perpetui certaminis livoris et virtutis, atque intolerandae licentiae

ſacerdotum eorum temporum arbitratur. *Cap. XIX.* exponitur hiſtoria *Ioannis II.* magnis adverſae fortunae caſibus exagitati. Effloruerunt tum primum liberales artes in Suecia, comoediae actae ſunt, ſed non parum barbariei remanſit. En vobis egregium exemplum! In comoedia, quae Chriſtum cruci affixum ſpectatoribus oſtendit, ille, qui Longini partes agit, Chriſtique latus haſta transfodere debet, tam ſerio rem ſuam exſequitur, ut perſonatus Chriſtus exanimis cruce decidat, et infra ſtantem Mariam lapſu graviori enecet: Iohannes tantopere hoc caſu exardeſcit, ut nulla mora interiecta Longinum perimat: neque tamen impune hoc fecit, ſed arreptus capite poenas dedit. *Cap. XX.* exponuntur atrociſſimi tumultus, quibus tum Suecia concuſſa, ſaeviſſimumque *Chriſtierni*, tyranni cognomine, imperium. Optat Auctor, ut tam foedam imaginem lectorum oculis eripere poſſit; ſed ſanguinem, quo illa picta, minime poſſe exſtingui et deleri. Nemo erit, haec vivis coloribus expreſſa legens, qui non miſerorum triſtiſſimam ſortem doleat, immanem vero huius Neronis, inquinati civium cruore, nullumque iucundius ſpectaculum quam caedem ſuorum habentis, immanitatem deteſtetur.

NOVI COMMENTARII ACADEMIAE SCIENTIArum Imperialis Petropolitanae. TOMUS IV. ad Annum MDCCLII. et MDCCLIII.

Petropoli, Typis Academiae Scientiarum. 1758.
Alph. 3. plag. 1. cum fig. aen. 14. in 4.

Illuſtris Academia, dum hoc Novorum Commentariorum volumen aliquanto tardius in vulgus edit, operis tarditatem excuſat tum ob libros, qui lingua vernacula neceſſario edendi eſſent, tum ob operarum et prelorum numerum iſtuc usque nimis exiguum, neque omnibus, quae imprimenda fuiſſent, ſufficientem; eo autem nunc aucto, editionem reliquorum maiori alacritate ſe curaturam

ram liberaliter promittit. Continet autem hic Tomus quartus *Mathematica*, *Physico-Mathematica*, *Physica*, *et Astronomica*. In classe Mathematicorum LEONHARDUS EULERUS, Vir Celeberrimus, neque umquam sine maxima laude commemorandus, utramque paginam facit, et Tomum hunc dissertationibus quinque ornat. In priori exponitur de *numeris, qui sunt aggregata duorum quadratorum*. Notum est, multas esse numerorum proprietates, quarum veritatem huc usque sine demonstratione admittere cogimur, auctoritate FERMATII potissimum permoti, qui eas a se demonstratas esse palam est professus. Ad quod genus cum pertineant permultae eaedemque insignes proprietates numerorum, qui sunt aggregata duorum quadratorum, Cel. EULERUS earum demonstrationes more suo, h. e. eleganter non minus quam accurate, tradit. Quos quidem numeros, si bina quadrata eos componentia fuerint inter se prima, hoc singulare habere Cel. Auctor docet, quod alios non admittant divisores, nisi qui ipsi eiusdem sint naturae, h. e. binorum quadratorum summae. Et quoniam omnes istiusmodi numeri, si fuerint primi, unitate minuti, per quaternarium sint divisibiles, seu in hac formula $4n+1$ contineantur, memorabile est, vicissim omnes numeros huius formulae $4n+1$ simul esse duorum quadratorum summas; cuius demonstrationis autem se nondum compotem esse factum vir acutissimus ingenue profitetur, etiamsi veritatem eius extra dubitationem ostenderit; promittit tamen plenam eiusdem demonstrationem, sequenti Commentariorum volumini inserendam. Hic loci ex ista proprietate egregiam satisque facilem deduxit methodum explorandi, utrum numerus huius formulae $4n+1$, quantumvis magnus, primus sit nec ne? Res omnis eo redit, ut videamus, utrum numerus propositus in duo quadrata resolvi possit, an vero minus? ubi tres modi locum habent. Primo si numerus ille plane non in duo quadrata resolvi possit, eum non esse primum patet, sed duos saltem habere factores formulae $4m-1$;

ſin unico modo in duo quadrata reſolvi queat, ſintque haec prima inter ſe, numerum propoſitum eſſe primum intelligimus; tertio demum, ſi propoſitus numerus pluribus uno modis in duo quadrata reſolubilis ſit, compoſitus utique eſt, eiusque diviſores inde aſſignari poſſunt. Hactenus non ſine multo labore reperire licuit, utrum numerus, qui centena millia ſuperat, primus ſit nec ne? Nam tabulae numerorum primorum paſſim exſtantes eum tantum terminum attingunt; hinc ſi maiorum numerorum examen inſtituendum erat, diviſio facienda fuit per omnes numeros usque ad radicem quadratam numeri propoſiti. Iam vero cum numerus in formula $4n + 1$ contineatur, res longe facilius conficitur: cuius quidem intelligentia ut lectori facilior eſſet, verſus finem diſſertationis Cel. Auctor propoſuit exempla et ſpecimina non pauca. Qua in re illud notari meretur, quod operatio nulla per diviſores fiat.

In ſecunda diſſertatione de *aptiſſima molarum alatarum conſtructione* diſſeritur. Scilicet Geometrae hactenus pro certo habuerunt, ad alas molarum circumagendas vento vim maximam eſſe, ſi alarum ſuperficies ad directionem venti ſub angulo 54° 45' fuerit inclinata. Cui quoniam uſus refragari videtur, quippe quo docemur, multo maiorem angulum feliciori ſucceſſu adhiberi, non pauci inde anſam ſumſerunt theoriam arguendi, quod praxi ſaepius adverſetur. Sed Cel. Auctor docet, angulum iſtum utique vim maximam praeſtare, quoad machina in quiete ſit; ſimulac vero ea motu iam iam impulſa ſit, angulo illi nullam praerogativam eſſe, ſed maiorem angulum ſtatui oportere, ut a vento maxima vis excipiatur, atque adeo pro quovis celeritatis gradu circa extremitates alarum inclinationem magis ad angulum rectum accedere debere, quam circa axem. Sed ne hac quidem correctione adhibita, theoria prorſus praxi congruit. Nam ſi maximus effectus intenditur, non id deſideratur, ut potentia alas circumagendi omni momento maxima ſit: verum ſimul celeritas, qua vis agit, conſiderari debet, cum minor vis, ſi celerius agit, maiora

maiora effecta dare posſit, quam vis maior tardius agens. Itaque Cl. Auctor ante omnia quaeſtionem ad effectus quantitatem revocat, huiusque menſuram determinare fatagit. Conſiderat autem, uti alias fieri ſolet, machinae effectum tanquam ponderis cuiusdam elevationem, et, quoniam effectus eo maior aeſtimatur, quo celerius idem pondus, vel quo maius pondus celeritate eadem in altum tollitur, productum ex pondere in celeritatem, qua attollitur, pro iuſta menſura effectûs machinae habet. At idem productum aequatur producto ex vi impellente in celeritatem, qua agitur. Ergo et hoc productum eſt vera quantitas effectus a machina praeſtandi. Unde etiam ſcimus, vim parvulam, ſat velociter agentem, effectum quamlibet magnum dare poſſe. Quare Cl. Auctor, ut molae alatae effectum a priori determinet, ſingula alarum elementa conſiderat, docetque, vim venti alas impellentem, in celeritatem cuiusque elementi ducendam eſſe, eoque facto ſummam omnium illorum productorum elementarium daturam eſſe totum machinae effectum. Atque ex hoc principio generatim definitur molarum alatarum effectus, quaecunque ſit earum figura ac diſpoſitio, et quaecunque celeritas motus gyratorii, et deinde methodo maximorum et minimorum inquiritur, et in alarum formam, et in celeritatem motus gyratorii, quo maximus effectus obtineatur. Poſt haec monet Cl. Auctor, in theoria admitti quaedam, quae praxis non admittat. Quo pertinet neglectus frictionis alarumque craſſitiei; item quod ponitur, machinae motum ſtatim ab initio ad uniformitatem ita componi, ut vis impellens cum onere ſuperando in aequilibrio conſtituatur, quod vero in praxi eo evenit tardius, quo maiori opus fuerit celeritate, quae igitur ſi infinita ſit, machina ad hunc ſtatum, quo maximus prodeat effectus, nunquam perveniet. His itaque praemiſſis, planum facere geſtit Vir eruditiſſimus, theoriam nihil abſurdi habituram eſſe. Sed iſta omnia accuratius et plenius ab Auctore expoſita, nos in hac noſtra brevitate proſequi non poſſumus.

Dis-

Diſſertatio III. et IV. eiusdem ſunt argumenti. Prior nova *Elementa doctrinae ſolidorum* continet; poſterior *demonſtrationem nonnullarum inſignium proprietatum, quibus ſolida hedris planis incluſa ſunt praedita*, exhibet. Utraque Summum EULERUM Auctorem agnoſcit. Negari non poteſt, doctrinam Stereometriae hactenus eo ordine eaque elegantia non expoſitam eſſe, ut in ſyſtema certum quoddam redacta cenſeri poſſit. Nihil enim in Stereometricis de ſolidorum partitione in certa genera ſecundum numerum hedrarum traditur, verum tantummodo ſpecies eorum quaedam, ut ſunt priſmata, pyramides, et corpora regularia, caeteris omiſſis, absque mutuo nexu et reſpectu proponuntur. Cuius rei cauſſa in ipſa difficultate quaerenda videtur. Non enim ſolum angulorum laterumque numerus, uti in geometria plana, in cenſum venit, ſed praeter hedras ſolidosque angulos, binarum quoque hedrarum concurſus, quos Cl. AUCTOR *acies* nominat, conſiderandi ſunt. Ut igitur ſolida in certas quasdam claſſes digereret, ad has notas tres reſpexit, ſcilicet ad numerum hedrarum, ad numerum acierum, ad numerum angulorum ſolidorum. Characteres hi certa quadam lege inter ſe connexi ſunt, ita ut in quovis ſolido hedris planis comprehenſo, aggregatum ex numero hedrarum et numero angulorum ſolidorum exiſtens, numerum acierum ubique excedat binario. Quemadmodum autem in Geometria plana numerus angulorum aequatur numero laterum, indeque fundamentum figuras cognoſcendi repetitur; ita et illa lex in Stereometria iisdem commodis inſervit. Patet enim, datis binis characteribus tertium in poteſtate eſſe. V. c. ſit angulorum ſolidorum numerus $= S$, acierum numerus $= A$, hedrarum vero numerus $= H$ ubique erit $S + H = A + 2$ ergo aut $H = A + 2 - S$, aut $A = S + H - 2$ aut $S = A + 2 - H$. Porro uti in Geometria plana omnes anguli figurae ſimul ſumti aequantur bis tot rectis, quot ſunt anguli, ſubductis quatuor, ita in Stereometricis ſumma angulorum ſingularum hedrarum aequalis eſt quater tot angulis rectis, quot

ſolido

folido funt anguli folidi, demtis octo; et quae funt plura huiusmodi.

In Differtatione Vta de *motu corporum coeleftium a viribus quibuscunque perturbato*, agit EULERUS Vir Clar. Aftronomiae ex eo tempore, ex quo KEPLERUS orbitas ellipticas excogitavit, Newtonus vero eas validiffimis principiis mechanicis afferuit, magnam perfectionem acceffiffe, pauciores que irregularitates circa motum fiderum Geometris moleftas effe, norunt omnes. Ii nimirum motus coeleftes putantur regulares, qui in fectionibus conicis ita fiunt, ut areae circa focorum alterutrum defcriptae temporibus proportionales fint; fin fecus fiunt, irregulares cenfentur. Ad legem illam veluti ad amuffim moveri videntur planetae principales, unde et in Tabulis Carolinis Aphelia eorum immota fumuntur, neque iam alia in motibus eorum irregularitas admittitur, nifi quatenus a KEPLERI regulis aberrant. At in luna animadverfa eft talis aberratio admodum magna, eiusque motus iudicantur maxime irregulares. Neque irregularitates circa motum Saturni ignotae funt. Quin nullius fideris motus regulis KEPLERI prorfus congruit, uti vel ex motu Apheliorum et nodorum, quae in Tabulis Aftronomicis mobilia ponuntur, cum ex mente KEPLERI quiefcere deberent, fatis patet. Talis vero irregularitas, fi per motum lineae abfidum repraefentari poteft, vix fentitur, dum tabulae a regulis illis non videntur difcedere; fin et excentricitas variabilis fumitur, et aequatio alias correctiones poftulat, irregularitas magis fentitur. Irregularitates autem non admodum magnae ita fatis commode definiuntur, ut motus regularis quidam a vero minime recedens pro fundamento ponatur, aberrationesque ad continuam tum lineae abfidum, tum excentricitatis ipfiusque orbitae mutationem revocentur. Atque huic fumtioni, ad calculum Aftronomicum maxime accommodatae, potiffimum inhaeret Auctor nofter, ac fimul ex mechanicis repetit, motui accidere irregularitates, ftatim atque directio virium follicitantium non ad fixum punctum fiat, neque hae quadratis diftantia-

C rum

rum ab eo proportionales sint, sumitque, planetam, praeter vim quadrato distantiae reciproce proportionalem, ab aliis etiam viribus quibuscunque sollicitari. Quibus ita utitur, ut planetae motum ad orbitam variabilem revocet sic, ut et situs lineae absidum, et excentricitas, et latus rectum, fiant quantitates variabiles, ex datis viribus perturbantibus ab Auctore determinatas. Unde anomalia vera isti variabilitati consentanea ad quodvis tempus deducitur, motusque planetae prorsus cognoscitur. Omnes has magni EULERI dissertationes summa cum animi voluptate perlegimus.

Classis Physico Mathematica continet 1) GEORGII WOLFGANGI KRAFTII *Resolutiones Problematum ad Architecturam civilem spectantium.* In hac dissertatione Celeberrimus, dum viveret, AUCTOR, mathesin sublimiorem ad Architecturam civilem applicat, atque eius ope varia problemata de fornicum tectorumque rectilineorum constructione solvit. Post varia autem, quibus aliorum, veluti SERLII, DURERI, HARTMANNI, GREGORII, COUPLETI, POSTHEMII, errores corrigeret, in medium prolata, putat, secundum quamlibet curvam construere fornicem firmum licere, hinc Architecto liberum esse, eligere illam, quae ipsi ob alias rationes placeat. In primis venustatis ratio haberi solet, cuius fundamentum duplex est. Invenustus scilicet est fornix, sive partes aut inter sese, aut cum fulcris, quibus innititur, poplitem sensibilem efficiant, sive partes subito multumque immutent curvaturam. Curva igitur, quam fornicibus accommodatam putare solent Architecti, quamque Auctor parabolam esse post LA HIRIUM ostendit, reiecta, arcus semicirculares, aut semiellipticos, fornicibus gratiam venustatemque maximam conciliare docet. De tectis rectilineis AUCTOR ostendit, tectorum cantheria ab impositis tegulis aequaliter premi, sive depressius, sive altius tectum sit; attamen in altioribus metum fracturae maiorem esse ideo, quod propter vectim longiorem maiori momento in iis, quam in depressioribus, agat pressio ista. Postea COUPLETUM, qui minorem tectis altioribus

tioribus impulſum aſſignavit, taxat, tectumque altius maiori, quam depreſſius, vi extrorſum premere evincit. Diſſertationem claudit ſolutio quaeſtionis de tectis *Manſardicis*, ita conſtruendis, ut, quoad fieri poſſit, illa ipſa ſe teneant in aequilibrio, neque usquam absque neceſſitate praegravent. Cuius ſolutionem iam dedit COUPLETUS in *Mem. de l'Academie des Sciences de Paris*, 1731. Lectoribus igitur harum rerum intelligentibus iudicium liberum relinquit Auctor noſter, utram alteri praeferre velint.

Ceterae diſſertationes, ad hanc claſſem pertinentes, A G. W. RICHMANNO conſcriptae ſunt. Qui in IIda *de virtute magnetica absque magnete communicata, experimenta* a ſe capta deſcripſit. Quae quanquam paulo ſerius, et poſtquam ea res ab aliis doctis viris multum exculta eſt, lucem adſpiciunt, non propterea tamen inutilia ſunt cenſenda. Experimentum primum docet, lamellam ex chalybe molli, politam, ope veru in linea magnetica meridiana ſuſpenſam tritu fieri magneticam, et duplo quidem maiori gradu, quam in MICHELII experimentis. Experimento ſecundo uſus eſt, ut inveniret cauſas, vim magneticam talis laminae debilitantes, *quae ſunt:* vehemens ſaepiusque repetita proiectio in pavimentum, inflexiones in multis locis factae, candefactio, malleatio, contrarii ductus ſitu lamellae inverſo per veru facti. Totam tamen vim vehementi lapſu aut inflexione debilitatam, tritu reſtitui diſcimus ex tertio experimento. Lamellae candefactae virtutem magneticam difficilius receperunt, quam politae non candefactae, uti docet experimentum quartum. Praeterea monſtrat viam ac rationem, antea, quod ſciamus, non animadverſam, qua vis magnetica valde augeri posſit, dum fulcra ferrea adhibentur, quibus lamina, quam magneticam reddere volumus, imponenda eſt. Quod MICHELIUS, quoniam non commemoravit, ignoraſſe videtur. In diſſertatione tertia RICHMANNUS inquiſivit *in legem decrementi et incrementi caloris ſolidorum in aëre*, ita quidem, ut experimentis, magna ſolertia inſtitutis, evinceret, neque a denſitate, neque a

cohaerentia abſoluta, neque a duritie corporum proficiſci proprietatem ipſorum, qua calorem maiori minorive pertinacia retineant, aut avidius ſegniusve aſſumant, legemque, quam hac in re ſequatur natura, etiam nunc ignorari penitus. Ipſa experimenta recenſere vetat ſpatii anguſtia. Praeter experimenta, ad ſcopum Auctoris facientia, inveniuntur alia quaedam, ad quae capienda invitavit obſervatio illa ſatis cognita, aquam in phiala contentam, ebullienti aquae immerſam, vehementius quidem incaleſcere, at nunquam usque eo ut ipſa ebulliat. Inde ſumſit anſam curatius rem eam rimandi, reperitque, vix unquam ultra 205° aſcendere thermometrum Fahrenheitianum, ſi immergatur aquae contentae vaſe metallico, quod maiori ebullientis aquae copia undique cinctum eſt, quod tamen thermometron ebullienti aquae immediate immerſum ſemper ad 212° aſcendit. Idem AUCTOR in diſſertatione quarta deſcripſit *tentamen, ſolutionem in diverſa temperie ad menſuram reducendi.* Salia ab aqua ocyus ſeriusve ſolvi, prout magis minusve ſerveat aqua, nemo neſcit. An vero conſtanti ac perpetua lege velocitates ſolutionum in ipſa caloris ratione ſint, ignoratur. Auctoris experimenta docent, eſſe ſolutionum celeritates, ſub temperiebus 42° et 84°, quam proxime uti 1 ad 2, adeoque, pro hoc caſu, ſolutionum celeritates fere eſſe in ratione graduum thermometri Fahrenheitiani, qui temperiebus fluidi ſolventis reſpondent. An lex haec etiam in ceteris obtineat, non liquet. In diſſertatione quinta RICHMANNUS propoſuit *tentamen, rationem caloris reſpectivam lentibus et thermometris definiendi.* An thermometris ipſa caloris incrementa menſurari queant, peritiores iure dubitarunt. Thermometron enim nil niſi voluminis Mercurii, thermometro contenti, augmenta exhibet, quae ut caloris incrementis exacte reſpondeant neceſſe non eſt. Auctor igitur conatus eſt tum definire, an vere augmenta dilatationis in maiori ratione creſcant, quam caloris incrementa; tum legem ipſam detegere, ad quam ex dilatationis augmento

augmen-

augmentum caloris, et vicissim, reperiri possit. Ad hunc scopum usus est lentibus convexis, quae radiorum solarium cylindros in conum cogunt colliguntque sic, ut in diversis post eas distantiis inversam quadratorum distantiarum a foco rationem servent calores. Conis illis radiosis thermometra prorsus concordantia et aeque mobilia, quantaque iisdem temporibus in utroque fuerint Mercurii dilatationis incrementa, sedulo observavit. Inde quidem reperit, theoriae non penitus adversari experientiam, quod scilicet dilatationis incrementa in maiori ratione crescant, quam caloris incrementa; legem vero ipsam detegere non potuit. Tandem dissertatione sexta de *Indice electricitatis, et eius usu in definiendis artificialis et naturalis electricitatis phaenomenis*, tractavit RICHMANNUS, suisque laboribus finem imposuit, paulo quippe post elaborationem dissertationis, singulari sibi pauloque duriori fato rebus humanis ereptus, verusque martyr factus. De construendo indice electrico iam ante multos annos cogitaverat, ipsamque rem non infeliciter exsecutus erat, uti Commentariorum Petropolitanorum Tomus XIVtus docet. Inventum ibi expositum in hac dissertatione paucis repetit, quaeque in instrumento tunc descripto desiderentur, ipse indicat. Cum autem, quomodo vitiis instrumenti mederetur, quaereret; nova indicis talis constructio animo se obtulit. Hunc delineavit, satisque ample descripsit, experimenta vero ope eius capere non potuit, morte praeventus. At neque indicis descriptio a nobis expectabitur; neque ipsa experimenta, ope prioris indicis instituta, egregia sane, compendium admittunt. *Classis Physica* continet variorum Auctorum lucubrationes. Primum locum tenet ABRAHAMI KAU BOERHAVII *dissertatio de cohaesione solidorum in corpore animali*. Quae profecto dissertatio caeteris eximiis scriptis eruditissimi Auctoris prorsus similis, atque tum rerum ubertate, tum sermonis elegantia, admodum commendabilis, lectuque iucunda est. Observationes paucas inde delibare brevitas nostra permittit. Bis dissecuit Auctor Petropoli

 Elephan-

Elephantem, partesque diverſimode praeparatae ſervantur eo iucundiores aſpectu, quo ſunt magnitudine notabiliores, tanquam in quibus nudo oculo apparent, quae in minoribus animalibus non niſi per microſcopia diſtinguuntur, tam ad reptatum ultimorum vaſculorum, quae per coloratam materiem iniectam rigeſcunt, quam ad fabricam telae celluloſae ſubtilisſime ſolutam, ſed in primis ad fibrarum muſcularium decurſum, quas arte ſua ultimas diſſolubiles, nec crasſiores, nec magis opacas, comperit, quam, quae in hominibus et diverſae magnitudinis animalibus inter ſe ſunt ſimillimae. Unde didicit, muſculorum robur non a crasſitie ſingularum fibrarum, ſed ab earum multitudine proficiſci, dum plures ſimul iunctae ex faſciculis adunatis crasſioribus, muſculos toroſiores efficiunt, in actione ſynchronae, adiuvante forſan longitudine in directione partis movendae, ex pluribus elementis conflata. Sed et in hoc animali lamella tenuiſſima de oſſe demta, et microſcopio examinata, fibras viſu ultimas diſtinguendas exhibuit, quam in alio animali haud craſſiores, ſic ut hic rurſus copia robur efficiat. Quae in muſculis et oſſibus, eadem in membranis cernuntur, dummodo ab omni alieno liberentur. Peritonaeum in elephante tenue eſt, ut in homine. A me aſſervati, ait Auctor, ex eodem animali portionem omenti in liquore ſpirituoſo ſuſpenſam, amoeniſſima ſubtilitate pellucidam, aliamque exſiccatam, quae ex tenuiſſimo quaſi ſerico eleganter contexta apparet. De nervis eadem notanda ſunt. Quae et noviſſima diſſectio teſtudinis maritimae confirmavit. Reliquas obſervationes anatomicas et chymicas lectorum noſtrorum diligentiae commendamus. Diſſertationem hanc excipiunt deſcriptiones quorundam animalium a Cel. IOH. GEORG. GMELINO factae, dum per vaſtiſſimum Sibiriae regnum iter faceret. Animalia illa ſunt: 1) *Mus aquaticus exoticus*, CLUS. *Auctar.* RAII Syn. Quadrup. pag. 217. RAII mus exoticus, et loco natali, et deſcriptione reſpondet muri huic. Tantum proportio pedum longe alia in deſcriptione

ptione RAII explicatur, quam GMELINUS deprehendit; fortasse quia RAII descriptio ex pelle facta, vel ex CLUSIO desumta fuit, de cuius descriptione RAIUS eandem suspicionem movet; in *Comment. Ac. Sc. Paris.* 1725. SARRAZINUS murem, Moschum redolentem, Americae incolam, describit, a quo differt, quem GMELIN descripsit. Ipsas differentias lector ipse videbit, nec non illa, quae ILLUSTRIS ACADEMIA, qua solet solertia, in parte Commentariorum historica addidit supplementa. 2) *Descriptio Rupicaprae cornubus arietinis*, cuius nullum adhuc in auctoribus historiam naturalem illustrantibus vestigium exstat. Viva describitur, dissectio anatomica enarratur, ac delineatio adiecta cernitur. Et circa hoc animal ILLUSTRIS ACADEMIA suum orbi litterato inserviendi studium abunde comprobat. 3) *Descriptio animalis Moschiferi*, KOBARGA dicti, cuius delineatio data non est, quoniam ea, quam ISBRAND IDES dedit, meliorem ab exemplis mortuis desumi posse desperavit GMELINUS. At eo diligentius facta est descriptio animalis, eiusque dissectio. Caro huius animalis incolis in escam cedit. Masculi caro levem odorem moschi spirat, foeminae vero omnis odoris expers est. Affirmat Cel. GMELINUS, ea, quae in MARTINII Atlante Sinico de Moschi ex carne huius animalis praeparatione exstant, tam vana commenta esse, ut de iis silere satius sit. Diligentissime describitur folliculus, qui Moschum continet. Non vidit GMELINUS glandulas illas, quas LUCAS SCHROEKIUS ad meatus moschiferi orificium a se observatas esse scribit. Bona microscopia adhibuit GMELINUS, ut glandulas discerneret, cum probabile sit ipsas adesse; sed visum eius fugerunt. Vasa sanguifera se vidisse credit, nec tamen distincte, multo minus igitur, ubi origines moschi sint, percepit. Neque in huius animalis historia amplificanda desiderari diligentiam suam, vix satis laudandam, sinit ILLUSTRIS ACADEMIA. Has descriptiones sequuntur GEORG. WILH. STELLERI Observationes quaedam, nidos et ova avium concernentes. Quas dum colligeret,

IOSEPHI

IOSEPHI PROSPERIS ZINNANI, Comitis, de ovis et nidis avium commentationem, Venetiis 1737. editam, videre non potuit. Pergratum igitur erit harum rerum curiosis, utriusque Auctoris scripta inter sese conferre, atque animadvertere, in quo secum consentiant, aut a se discrepent observationes, in duobus mundi angulis adeo dissitis factae. STELLERUS quidem multus in eo est, ut refellat sententiam eorum, qui ex nidis et ovis avium confici methodum ornithologicam posse crediderunt. Deinceps generales animadversiones de diversitate ovorum et nidorum proponit. Tandem singula ova diversarum avium a se visa, qua magnitudinem, colores, et maculas ipsis inhaerentes, describit, et viginti novem ova in quatuor tabulis delineata curioso lectoris oculo subiicit. Ultima scriptio huius classis Auctorem habet IOSEPHUM ADAMUM BRAUNIUM, qui *observationes meteorologicas annorum* MDCCXLIV-MDCCXLVI. *cum animadversionibus et consectariis* memoriae prodidit, quas compendium non admittere nemo non videt.

Tandem Classis Astronomicae scripta haec sunt: 1) *Methodus investigandi Parallaxin lunae et planetarum, ecclipsibus stellarum fixarum a luna et planetis innixa,* Auctore A. N. GRISCHOW. Cum nemo sit, qui nesciat, quanti intersit scientiae geographicae, et rei nauticae, theoriam lunae magis magisque perfici; non opus habemus, laudabiles celeberrimi GRISCHOVII conatus pluribus commendare. Posteaquam vir laudatissimus tum de amplissimo parallaxeos lunae usu, ad accuratius condendas tabulas lunares, tum vero etiam de maximis difficultatibus negotium istud prementibus, nec non de summo studio, quod celeberrimi Astronomi, cum veteres, tum recentiores, HIPPARCHUS, ARISTARCHUS SAMIUS, PTOLOMAEUS, TYCHO BRAHE, HALLEY, et alii, in id impenderunt, perdocte disseruit, atque in primis itineris, quod Cl. ABBAS DE LA CAILLE, Astronomus Gallus, in Promontorium bonae spei suscepit, mentionem fecit; recte iudicat, ne hoc quidem instituto superatum iri difficultates omnes, neque dubium esse,

quin

quin parallaxeos lunae quantitas, aeque ac planetarum, methodis diverſis, iisdemque tutiſſimis, magis atque magis definienda ſit. Ex hoc genere eſſe methodum, innixam obſervatis eclipſibus fixarum a luna, quam adhuc, non ſatis bene, neglexerint Aſtronomi. Cum enim iſtiusmodi eclipſes ſatis frequentes ſimulque momentaneae, ac propterea a quibusdam ad longitudines terreſtres accuratius definiendas ſatis feliciter adhibitae ſint; nihil prohibere, quo minus parallaxeos lunaris quantitati frequentius et in diverſis lunaris orbitae punctis inveſtigandae inſervire queant, ſi locorum quidem data fuerit differentia meridianorum. Negandum quidem non eſſe, ad id neceſſarias eſſe obſervationes in locis terreſtribus longiſſime disſitis. Sed hanc difficultatem noſtra aetate non eſſe inſuperabilem, cum vel in ſolo vaſtisſimo imperio Rusſico conſtituti duo obſervatores correſpondentes, viam ſibi ad parallaxin lunae hac methodo determinandam patefacere queant. Quodſi enim obſervatorum alter in ſpecula Aſtronomica Petropolitana, alter in extrema ora peninſulae Kamtſchatkae, ponatur, meridianorum differentiam gradibus 125. maiorem fore. Atque tantummodo neceſſe eſſe, ut obſervator horologio oſcillatorio Aſtronomico, tubo et quadrante munitus, in terra Kamtſchatka obſervandis eclipſibus invigilet. Noſtram autem methodum admittere duos diverſos proceſſus, quorum alter ſoli obſervato momento vel emerſionis, vel immerſionis, ſtellae cuiusdam fixae innitatur, alter vero magis intricatus, et momenta tum immerſionis, tum emerſionis poſtulet. Hoc altero difficiliori in aliud tempus opportunum dilato, priorem hac diſſertatione perſequitur, atque data ad problema hoc ſolvendum neceſſaria, poſtea ipſam ſolutionem duorum problematum, rem cauſamque continentium, proponit, quae fere haec ſunt: Dato momento immerſionis ſtellae fixae, cuius locus apparens, ad diem eclipſeos reductus, accuratisſime datur, datisque ad idem momentum differentia altitudinum ſtellae et centri lunae, diametro lunae apparenti, nonageſimo

mo eclipticae gradu eiusdemque altitudine, invenire differentiam latitudinum ſtellaé et centri lunae, nec non diſtantiam lunae in ecliptica a coniunctione viſa. Alterum problema ſic habet: Datis immerſionis ſtellae poſt lunam e binis locis tereſtribus longe disſitis, poſitione datis, obſervatae momentis, nonageſimo gradu eclipticae, eiusque altitudine, una cum loco lunae viſo reſpectu ſtellae occultatae, ex obſervationibus ad praedicta momenta deducto, et motu lunae vero horario in longitudinem determinare eius parallaxin horizontalem. Optat Illuſtris Academia, ut obſervator idoneus et indefeſſus inveniatur, qui in tantum, quantum ad obſervationes illas neceſſarium ſit, tempus, ſedem in Kamtſchatka figere non detrectet. Qui niſi inveniatur, obſervationes tamen ex altera parte Londini, aut in ſpecula Aſtronomica Grenvicenſi, ex altera in oppido Nertſchinsk, cuius ager agricultura et re pecuaria ſatis colitur, inſtitui poſſe, cum duo illa loca pariter ſub eodem fere parallelo ſita ſint, neque multo minori intervallo, quam Kamtſchatka a Petropoli, diſtent. Quin Aſtronomos Pekinenſes ex Ieſuitarum familia, ſub eodem fere meridiano cum oppido Nertſchinsk habitantes, operam ſuam huic negotio, ſi rogati fuerint, daturos eſſe ſperat. In ſecunda ſcriptione idem Cl. GRISCHOVIUS accurate deſcripſit *inſolitum lumen auſtrale,* Petropoli d. 6. Nov. ſt. v. 1751. circa h. 9. p. m. viſum. Rutilans fuit, duosque circiter gradus longum, in ipſo horizonte auſtrali extenſum, in ſeram usque noctem in eodem loco, nulla obſervata figurae variatione, ſubſiſtens. Suſpicabatur Vir Cl. ſplendorem illum a ſtella primae magnitudinis Fomahant, horizonti Petropolitano proxima, venire, ſed veſperi ſtellam illam a loco luminis iſtius ſat longe abeſſe obſervavit. D. 7. Nov. cum crepuſculo, ſtellis primae et ſecundae magnitudinis iam conſpicuis, coeloque undique pulcre ſereno lumen id rurſus eadem figura ſe praebuit conſpiciendum, 10. circiter gradibus a priſtino loco, in ipſo vero horizonte orientem verſus diſtans, eodem loco permanens

ad

ad h. 9. p. m. usque, quo nempe tempore maſſa rutilans ſpatio horae octantis nubecula turbida cingi, ſubitoque radiationes fulgurationum non disſimiles, ex ipſa maſſa rutilante ſurgentes, ſeſe undantes, per totum coelum diffundere viſi ſunt. Nullum per hoſce dies aurorae borealis veſtigium fuit. Cl. GRISCHOW putat, lumen hoc, non inepte, probandis mutationibus tempeſtatum, lumen boreale ſubſequentibus, inſervire videri, cum ventus biduo continenti ex NNW. ſpirans, ipſo, quo lumen auſtrale reſolutum radios emiſerit, momento, ex eadem plaga auſtrali flare coepit, tempeſtatisque mutatio ſatis notabilis, nivisque ſolutio fuerit inſecuta. Totum tandem volumen claudunt labores Aſtronomici GODOFREDI HEINSII Collegae noſtri, et apud nos Mathematum Profeſſoris dexterrimi. Quae cum obſervationes ſint Lipſiae habitae, paucis tantummodo verbis a nobis indicari poſſunt. Prima eſt obſervatio eclipſis primi ac ſecundi ſatellitis Iovis, Lipſiae habita anno 1749. ſt. n. die 16. Septembr. quo Iupiter oppoſitionem cum Sole paulo poſt meridiem celebravit. Quae quidem obſervationes, etiamſi non Geographiae ſummo rigore, theoriae tamen Satellitum inſervire poſſunt, cum loca iſtorum et geocentrica et heliocentrica ſimul reſpiciant. Scilicet tempore oppoſitionis Solis et Iovis, ob umbram Iovis ab eius diſco tectam, obſervatio immerſionis emerſionisve immediata fieri nequit, ſed nonniſi obſervatio appulſuum diſculi Satellitis ad Iovis marginem, ad quos bene diſcernendos Tubum Gregorianum ſic compoſuit, ut obiecta ſecundum diametrum 97. vicibus amplificarentur. Atque ſic, coelo ſimul optime favente, nitide conſpici potuerunt et Satellites et faſciae Iovis. Praeter faſcias, quae verſus borealem et meridionalem Iovis marginem conſpicuae eſſe ſolent, duae maiores, ad ſenſum inter ſeſe parallelae, diſcum Iovis traiecerunt, ita ut extremitas tum borealis, tum auſtralis, a centro diſci abeſſet $\frac{1}{8}$ diametri Iovis, et unaquaeque dimidio huius intervalli centrum verſus lata eſſet. Poſt haec accurata deſcriptio ipſarum ob-

ſervationum die 16. Septembr. die 10. Novembr. die 24. Decembr. habitarum legitur, ad quam lectorem ablegare cogimur. Has obſervationes ſequitur obſervatio eclipſis lunae partialis die 13. Decembr. 1749. Quam excipiunt obſervationes meteorologicae: porro obſervatio eclipſis Solis anno 1750. die 8. Ian. ſt. n. temp. civil. horis antemeridianis Lipſiae habita, una cum reſiduo obſervationum Lipſiae anno 1750. ſt. n. habitarum, quo potiſſimum obſervationes eclipſis lunae totalis die 19. Iunii 1750. Veronae, Caſſellis, Berolini, Goettingae, habitae recenſentur, indeque locorum eorum meridiani a Lipſienſi diſtantia eruitur; deſcribitur porro occultatio θ Serpentarii a luna die 12. Auguſt. 1750. His iunguntur rurſus obſervationes variae meteorologicae. In parte huius Voluminis hiſtorica recolitur memoria duorum virorum longiori vita digniſſimorum, RICHMANNI nimirum, et ABRAHAMI KAAU BOERHAVII. In huius Biographia dicitur, periiſſe ultimum Boerhaviani nominis heredem, nulla, cum coelibem vitam vixerit, poſteritate relicta; ſupereſſe autem fratris natu maioris, HERMANNI, filiam, coniugem CAROLI FRIDERICI KRUSE, Medicinae Doctoris, et Legionum Praetorianorum Medici, et Academiae Socii, qui etiam *Scripta Boerhaviana poſthuma*, quorum editionem in diſſertatione hoc volumine contentâ ABRAHAM KAAU promiſerat, poſt huius obitum in vulgus editurum ſe eſſe, ſpem nobis gratam facit.

TEMPE, ANECDOTA SACRA VARIA VIRORUM quondam doctiſſimorum Opuſcula inedita, ad Antiquitates Eccleſiaſticas, et Theologiam Exegeticam Patriſticamque ſpectantia, complexa. Publici iuris fecit et praefatus eſt IOH. DIETERICUS WINCKLERUS, S. Theol. Doctor, et Eccleſiarum Hildeſienſium Superintendens.

Halae

Halae Magdeburgicae, typis et impenſis Ioh. Iac. Curtii, 1758. 1. Alph. 14. plag. octonis.

Qui in edendis aliorum opuſculis interitum metuentibus verſantur, iis hanc primam legem ſcriptam eſſe cupimus, ut ea duntaxat in hominum doctorum conſpectum producant, quae perire nefas fuerit, neque eripiant blattis cibum, melioribus convivis indignum; alteram, ut fide ſumma reddant luci publicae huius generis ſcripta, ſi vel ſint in iis, quae ipſi non probent. Horum utrumque *Wincklerus*, Vir S. R. recte obſervavit in expromenda ſylloge, cuius indicem adſcripſimus. Nam licet ſingulis, quae illa complectitur, libellis, non eadem laus debeatur; ſunt tamen in unoquoque, maiora hinc, illinc minora, quae gratum nobis eſſe iubeant munus, protrahendis his anecdotis in Theologos collatum.

Primo loco, et merito ſuo, poſita eminent *Ioh. Andreae Schmidii*, S. Theol. quondam Doctoris, eiusdemque et Antiquit. S. Prof. Publ. Ord. in Acad. Iulia, Abbatisque Mariaevallenſis, *Fragmenta Lexici Eccleſiaſtici maioris.* Pag. 1-228. Hiſtoriae quidem et antiquitatis Chriſtianae peritia pauciſſimi hoc Seculo Schmidium vel aequarunt, vel vicerunt. Inprimis ritus Chriſtianorum antiquos, vocesque his deſignandis uſurpatas, penitius ſibi perſpectas fuiſſe, cum Diſſertationibus plurimis, tum publicato A. 1712. *Lexico eccleſiaſtico minore*, docuit. Sed parabat ille iam tum eiusdem argumenti *Lexicon maius*, in quo ipſa auctorum loca excerpturus erat, et potiores ſcriptores, qui de quavis materia data opera commentati ſint, indicaturus. Huius autem conſilii fructum cum obitus Viri Doct. interciperet, initia ſolum operis, ad vocem *Baptismus* perducti, in ſcriniis eius inventa ſunt, quae poſtea in bibliothecam Chriſt. Mündenii, ſacrorum nuper in Francofurtana ad Moenum urbe praeſulis, pervenerunt; cuius denique poſt fata *Winklero* noſtro, aere redemta, poſſidenda ceſſerunt,

 qui

qui quidem publicam potius rem fragmentum hoc esse voluit, quam privatum supellectilis suae ornamentum.

Istius ergo telae vix coeptae pulchritudinem inspicientes, non possumus quin abruptam fuisse vehementer doleamus. Nam pro insigni, qua pollebat, lectionis copia, multa hic *Schmidius* sagaciter eruta collegit, composuit apte, et clariora illustrando fecit, quae vel minus recte tradita essent ab aliis, vel manca apud eos hiarent, vel certe dispersa in libris plurimis laterent. Voces autem ecclesiasticae, ad Alphabeti ordinem explicatae ab Auctore, quales sint, quam variae, quam late per veteris mediique aevi Secula patentes, imo nostrae etiam aetati lucem praebentes, adpositis plerisque earum docebimus.

A et Ω. Adiicitur sigli huius Apocalyptici diversa Patrum interpretatio, eiusdem in monogrammate Christiano, et in haeresi Marci, usus; tandem ostenditur, *τὸ* A musicam quoque notam esse. *Abascantus*, seu *ἀβάσκαντος*, qui tutus est ab invidia, apud Tertullianum. *Abba*, vel *Abbas:* ubi de vocis primaeva significatione, tum de abbatum, qui monachis praeficerentur, origine, electione, publicatione, confirmatione, benedictione, depositione, sepultura, rebus aliis ad eos pertinentibus, pag. 8—28. disputatur. *Abbas Abbatum*, qui titulus Cassinensi Abbati, omnium Occidentis Abbatum quasi Patri, debetur. *Abbas Canonicus* et *Canonicorum*, qui Monachorum Abbati opponitur. *Abbas Capellae Palatinae*, qui Palatinis Oratoriis et facellis praefectus erat. *Abbas Cardinalis*, cui privilegium et nomen Cardinalis concessa sunt. *Abbas Commendatarius*, *Abbas Episcopus*, *Abbas Exemtus* et *non Exemtus*, *Abbas Laicus*, (ad quam vocem plura ex mediae aetatis moribus adferuntur non vulgaria,) *Abbas Miles*, *Mitratus*, rel. *Abbatia*, *Abbatissa*, de cuius electione, benedictione, officiis, cet. multa traduntur. *Abbreviatores*, Brevium Pontificiorum scriptores. *Abecedarium*, s. *Abecenarium*, s. *Abecturium*, cet. *Abecedarius Psalmus*. *Abelitae*, s. *Abeliani*, secta hominum, matrimonii veram legem corrumpentium, de

de qua locus Augustini, et Auctoris Praedestinati, coniecturae item eruditorum, nominis notationem scrutantes, hic leguntur. *Abiuratio*, eiuratio terrae et provinciae. *Ablutio*, partim manuum Sacerdotis in Missa, partim pueri post baptismum. *Abraxas*, s. *Abrasax*, *Abrenunciare Diabolo pompae et cultui eius*, (quae formula ex Patribus diligenter illustratur,) *Absida*, s. *Apsida*, fornix, arcus, *Absolutio*, *Absolutionis dies*, feria V. ante Pascha, qua poenitentes absolvi solebant, cet. *Abstentus*, vox Cypriano familiaris, pro excommunicato. *Abstinentia*, pro exclusione a communione, apud Fulbertum Carnotensem. *Acacia*, graec. *ἀκακία*, *innocentia*, apud Tertullianum. *Acathistus*, graec. *ἀκάθιστος*, sessione carens, epitheton Virg. Mariae. *Accensor*, *Acceptorium*, in S. Bonifacii epistolis; nisi tamen illic, quod nobis quoque cum Fraxineto s. Cangio placet, legas *Excerptorium*; *Accubita*, vel *Accubitus*, *Acephali*, Eutychianorum factio, *Acephali*, clerici apud Isidorum, *Acephala* regio, quae nulli episcopo subiecta est. *Acheropoeta*, graec. *ἀχειροποίητα*, h. e. non manufacta, vox designans imagines Christi et Deiparae, quae traduntur divinitus, vel arte angelica, non humana, pictae, qualium hic census instituitur. *Achresti*, *ἄχρηστοι*, ethnicorum in Christianos convicium apud Tertullianum, cuius locus in eam rem integer adscribitur; *Acoemeti*, graec. *ἀκοίμητοι*, *insomnes*, nomen Monachorum Byzantinorum, quod in eorum monasteriis noctu diuque sacra peragerentur; cuius moris alia quoque excitantur exempla; *Acoemetae*, *ἀκοιμῆται*, lucernae in Ecclesia perpetuo ardentes; *Acoluthia*, *ἀκολουθία*, preces et officia ecclesiastica. In hac autem iam voce littera A desinit: unde facile intelligitur, hanc ipsam litteram inchoatam potius a Schmidio, quam absolutam quoad omnes voces fuisse.

Venimus ad litteram B, (pag. 113.) de qua idem dixerimus. B nota musica est apud Notkerum, quae pro V etiam crebro occurrit. *Bacalaria*, praedii rustici species, *Baccalarii*, s. *Baccalaurei*, *Bachellarii*, cet. *Bacile*, vas aquarium,

rium, *Bacterius*, Βακτηρία, baculus, *Bactroperatae*, philosophorum nomen, quod baculum et peram deferrent. *Baculus pastoralis*. Huius materiam, formam, (utriusque iterum mysticas rationes,) clericos, quibus competierit olim, hodieque competat, originem et usum, accurate Auctor persequitur. *Baculi auditorum*, in templis olim, quum stantes orarent et auscultarent fideles, adhibiti. *Baculi cantorum, monachorum poenitentium, ad processiones*, cet. *Baion*, graec. Βαΐς, palma, s. ramus palmae, unde Βαϊοφόρος, dies palmarum. *Baiulus*, Βαίουλος, paedagogus. *Baiuli Abbatum*, eorum officiales domestici. *Baiuli Ecclesiae*, ministri Ecclesiae, in processionibus publicis cruces et candelabra portantes. *Baiuli horarum Ecclesiae*, et *Obituum novorum*. *Baiulivi* vel *Baillivi*, praesides, s. magistratus. *Balandrana*, pallii species. *Balare*, s. *Ballare*, saltare, choreas ducere, a graec. βαλλίζειν. *Ballatio, Ballimathia*, saltatio. *Baldakinus*, s. *Baldechinus*, pannus omnium ditissimus, Baldacco, s. Babylone in Perside delatus. *Balma*, lapis sepulchralis. *Balnea* in monasteriis. *Baltheus* clericorum, et mundialis, s. secularis. *Bannum* et *Bannus, Bannum mittere* et *ponere, Bannum Pacis, Bannus Episcopi, Bannire, Bannum Christianitatis, Bannum Regale, Synodale, Scabinatus*, alia his adfinia, pro varia vocis potestate.

Postrema Schmidianam diligentiam occupavit *Baptismi* vox, a pag. 116—228. pertractata. Nomina baptismi apud veteres Christianos, v. c. Φωτισμὸς, alia, omissa hic sunt, suis fortasse quodque sub litteris reponendum. Ritus autem baptismales omnes curatius hoc loco explicantur. Proponuntur primum octo baptismatum genera; posthaec de caussa efficiente baptismi, de laicorum, mulierum, puerorum, ac infidelium iure baptizandi, de materia baptismi, de baptismo per arenam, de immersione, emersione, et aspersione, de formula baptizandi, de obiecto baptismi, de eiusdem fine et effectibus, loco denique, tempore, et ceremoniis administrati in Ecclesia baptismi, ita quaeritur, ut loca scriptorum Ecclesiasticorum, et exempla ab iis prodita,

dita, largiter effundantur. Tribuit etiam Auctor hic locum *Baptismo super mortuis*, 1 Cor. XV, 29. pag. 219. sed nihil egit aliud, quam ut duodecim diversas interpretantium hanc phrasin sententias proferret, nullamque ex iis recipiendam esse ostenderet. Ipse rem in medio reliquit. Nos primam sententiam, quae nimirum baptismum ad sepulchra Christianorum hic spectat, non male exornari posse credimus.

Pag. 229—262.

Succedit *Godofr. Christ. Bosii*, Theol. quondam D. et ad d. Thomae Archidiaconi Lipsiensis, *de Anathemate Commentatio Philologica.* Eam Ven. Wincklero concessit Celeb. Academiae Iuliae Theologus, I. B. Carpzovius. Est autem summa praelectionum, a b. Auctore Lipsiae anno 1663. habitarum, ut Licentiam summos in Theologia honores capessendi impetraret. Evolvit primum vocis, anathema, etymologiam, homonymiam, synonyma et cognata; dein caussam efficientem, obiectum, formam, finem, et effectus illius scrutatur, non levi usus Scriptorum adparatu. De nonnullis distinctius dicendum erat, v. c. de Iohanne Antiocheno pag. 253. de Origene post fata anathemate percusso pag. 257. cet. de aliis etiam plenius et rectius. In universum tamen laudanda Auctoris opera.

Pag. 263—408.

Hanc excipit *Petri Zornii*, in Gymnasio primum Sedinensi, deinde Thoruniensi Professoris, huiusque Rectoris et Bibliothecarii, *Delineatio Theologiae Patristicae, secundum ordinem locorum theologicorum adornata.* Ediderat iam Giessae anno 1709. Auctor Vindicias S. S. P. P. per omnes fidei articulos, Iohannis Dallaei libris de usu et abusu Patrum oppositas, ficto quidem Pezronii nomine: sed cum in eo libello, quem postea in Opusculis suis sacris recudi fecit, defensorem Patrum egerit, in hac *Delineatione* historicam magis de theologia eorum narrationem contexuit. Atque utinam Zornius, doctissimus cum paucis Vir, qui anno 1746. vivere desiit, σκιαγραφίαν hanc amplificandam declarandamque sibi uberius sumsisset. Haberemus sane, qua adhuc aegre caremus, ambitus universae Theologiae

E giae

giae Patristicae connexam et continuam descriptionem. Prolegomena partim de Scriptoribus in genere, qui ad lectionem Patrum ducunt, partim de regulis generalibus in lectione Patrum observandis, partim de Theologicis Patrum Systematibus, praecipiunt. Regulae, quas diximus, probae sunt, nec lippis et tonsoribus notae. Distinguenda v. c. monet Z. Patrum scripta apologetica et dogmatica, quod in utrisque singularis dicendi ratio observetur; ex fragmentis Scriptorum Patristicorum de eorum doctrina iudicandum non esse, neque adeo ex Catenis Patrum; attendendum semper, quo modo unus Pater alterum aemuletur; de dogmatibus fidei ex scriptis polemicis P. P. rectius, quam ex homiliis, sententiam ducendam esse. Ad Systemata autem P. P. Theologica libros referre nobis videtur multos Zornius, eo nomine indignos, ut Clementis Alex. Hypotheses, Origenis libros περὶ ἀρχῶν, Cyrilli Catecheses, alios.

Sed omnis haec Delineatio tribus Partibus constat. Prima de Theologia Patrum Dogmatica tradit. Locos Theologicos ponit XIX. Auctor, de Script. S. de Deo, de Creatione, cet. His vero subiungit Patrum de illis decreta, opiniones item singulares, scripta eorum ad Locum quemque pertinentia, dogmatum historiam per Secula priora, et cum his coniuncta. Ita ad locum primum de Script. S. commemorat Patres eos, qui divinitatem Script. S. demonstrarunt, vel regulas ad eam legendam suppeditarunt; dein sententiam P. P. de Script. S. criteriis externis et internis, pag. 276—285. exhibet; de origine et progressu traditionum in primaeva Ecclesia tradit; iudicium P. P. circa Chronologiam Cod. S. eiusque puritatem adfert; de veterum Christianorum cultu vero et superstitioso erga S. Cod. disputat, de studio item P. P. in conciliandis Script. S. locis, ac denique Miscellanea quaedam subnectit. Ad Locum II. qui est de Deo, iudicium Ecclesiae antiquae de Theologia naturali, tum Historia mysterii Trinitatis per omnia Secula, et Historia Vocis ὁμοούσιος, exponitur;

ponitur; adduntur duriores P. P. de divinitate Christi locutiones, cum epicrisi historica; eorundem de Spiritus S. divinitate loca obscuriora, ab Auctore vindicata, cet. Ad Articulum III. de Creatione et Providentia, enarrantur P.P. qui utrumque dogma scriptis illustrarunt. In his tamen omissus est elegans Lactantii, de Opificio Dei, liber. Ad Locum VI. de Incarnatione filii Dei, rursus singulares P.P. de ea opiniones, eorumque scripta de hoc mysterio recenset, haereticorum de eodem systema producit, adiungitque historiam fidei antiquae, de descensu Christi ad inferos.

Parte II. quae de Patrum Oratoria Sacra, sive arte homiletica inscribitur, (pag. 398.) nonnulla observantur de prudentia veteris Ecclesiae in concionibus spectata; de earundem abusu, ritibus, cet. Sed nec aetates Ecclesiae satis discernuntur, et sicca atque exsangui brevitate traduntur singula. Idem valet de Parte III. quae cum Theologiam Patrum Moralem adgrediatur (pag. 405.), nonnisi tribus paginis continetur. Nihil hic praeter primas lineas, et eas ipsas rudiores, deprehendas. Scripta etiam haec Pars *est longe* ante Barbeyracianam, de morali Patrum doctrina, controversiam; ac omnis Delineatio ex ingenio Auctoris adolescentuli, in Kiloniensi adhuc Academia docentis, profecta videtur. Quare repetitis votis optamus, ut surgant alii e coetu nostro viri, qui Theologiae Patristicae Corpus eodem ingenio, accuratione et felicitate maiore, exstruendum suscipiant.

Zorniano lateri haeret dissimili Vir in P. P. animo, *Ioh. Iustus Losius*, Philos. quondam Doctor, et Bibliothecae Wrisbergianae in praedio Wrisbergholtensi prope Hildesiam praefectus, cuius hic editur *de defectu iudicii logici in Scriptoribus Ecclesiasticis, et haereticis veteris Ecclesiae, Exercitatio.* Non exprobramus illi hanc in antiquos doctores mentem; agnoscimus potius, liberiorem illorum reprehensionem, quam Losius instituit, non esse in legendis illis penitus negligendam. Docet autem inprimis, Patres in disputatio-

Pag. 409—442.

 nibus

nibus ſuis adverſus Haereticos et Iudaeos iudicio logico deſtitutos ſe oſtendiſſe; cuius rei exempla in Hieronymi, Epiphanii, et Tertulliani ſcriptis demonſtrat. Eandem Philoſophiae ignorantiam haereticorum plurimis cauſſam errorum fuiſſe, a pag. 433. probat, e tertii, quarti, et quinti Seculi haereſium hiſtoria. Ubi quidem hariolatur nonnumquam potius, quam ut certa tradat, uti cum ait, Neſtorium ita collegiſſe: ſi duae ſunt naturae, duae quoque perſonae, cet. Sed qui legatur tamen, indignus non eſt.

Pag. 443—553. Extrema huius Sylloges explet *Hermanni von der Hardt*, Lingu. Orient. olim in Acad. Iulia Prof. Publ. Ord. et Praepoſiti Mariaemontani, *Exegeſis Locorum difficiliorum Quatuor Evangeliſtarum.* Qui ſi parem doctrinae ſummae iudicandi facultatem habuiſſet, et ingenium valde luxurians cohibuiſſet fortius, non commiſſurus erat, ut ſcripta ſua hinc bonis et veris quibusdam, illinc longe plurimis incertis, ludicris, ſomnia denique redolentibus, conglutinaret. Sed faciunt illa priora, ut nec taedium ex poſteriori ſententiarum genere capiendum quandoque refugias, ad libros Hardtianos delatus. In hac v. c. Exegeſi IV. Evangeliſtarum rideas neceſſe eſt, cum Vir optimus Phariſaeorum nomen ἀπὸ τῆς παῤῥησίας derivat, pag. 465: cum Ioſephum, Servatoris O. M. patrem, Iuriſconſultum fuiſſe, pag. 493. ut doceat, annititur, cet. Idem tamen ad loca nonnulla ita diſputat, ut, niſi adſenſum ei praebeas, diligentiorem certe contextus ſacri inſpectionem ab eo tibi commendari cernas. Nam quod putat, pag. 474. ſq. vocem πνεύματι Matth. V, 3. non ad πτωχοὶ, ſed ad μακάριοι referendam, id eviciſſe illum non credimus. Sed Lectoribus ipſis examinandi locum relinquamus.

Ceterum Wincklerum noſtrum, cui ſingula haec bellaria debemus, doctrinae et muneris egregie apud Hildeſienſes geſti laudes, ad ſtationem in Eccleſia Hamburgenſi eximiam, eamque paternis iam meritis illuſtrem, nuper evexerunt. Longueruanorum vero anecdotorum plenam collectionem cum nondum ei fortuna annuerit, quamvis per-

pertinaciter investiganti, nobis alterutrum horum placet: aut edi per opportunitatem a Viro S. V. quae iam ex illis tenet: aut ut Longueruaeum valere cum Gallis suis iubeat.

DE RATIONE AUDIENDI PER DENTES, Auctore IO. HENRICO WINKLERO, Physices Prof. Lipsiensi.

Usu compertum est, per dentes percipi posse sonum, aurium meatibus obstructis. Iter illud, quod omnino impeditum esse videtur, explicatum ibo partim ex hoc, quod tentamina docuerunt; partim ex eo ipso, quo apta sint corpora ad sonum provehendum.

Quae ego ipse didici experientia, cognoverunt mecum auditores, quibus trado Historiam Naturalem Animalium. Collocavimus horologium viatorium in baculo tiliacio quadrangulo, quinque lineas lato, et septem pedes Parisinos longo. Prope alterum extremum baculi, auribus apertis, ab eoque seiunctis, nihil accepimus ex crepitante tinnitu horologii. Obturavimus aures, et baculi extremum apprehendimus nudis dentibus; clare percepimus horologii tinnitum ita validum, ut in ipso baculi extremo inter dentes videretur cieri. Extremo baculi aures apertas admovimus; itidem tinnitum sensimus oriundum quasi in ipsis auribus, non excitatum eminus. Anteriorum dentium modo superiores, modo inferiores, appressimus baculo, pariter tinnitum sensimus. Dentibus aeque clare percipitur tinnitus ac auribus admotis baculi extremo, imo validior esse videtur tinnitus qui cum dentibus communicatur, quam qui ex baculo in aurem externam migrat. Auribus pariter ac dentibus accipitur sonus ex baculo, sive hic impositus sit mensae, sive fulcro innixus, sive filis suspensus. Propagatur sonus ex baculo in alios, tum in directum dispositos, tum sub angulis iunctos et brachiatos. Divisum hoc modo et multiplicatum sonum una percipiunt plures, qui dentes applicant brachiorum istorum extremitatibus. In orbe

ligneo positi horologii tinnitus secundum omnes lineas diffunditur, ita ut per infixos orbi baculos, tum ligneos, tum metallicos, afficiat una dentes facientium periculum in baculorum extremis.

Ad percipiendas etiam voces humanas, et sermones, et collocutiones, idonei sunt dentes. Ad commode vero instituendum colloquium opus est baculo immobili, cuius extrema ita aptata sint, ut applicata dentibus anticis superioribus, nihil impediant vocum formationem. Verba igitur loquentis in uno baculi extremo dentibus superioribus adiuncto, alter intelligit in altero extremo, cui dentes superiores apprimit, si vel aures occlusas habeat immissis digitis, vel per baculi longitudinem tantum distet a loquente, ut voces eius ad aures non pertineant. Vicissim, si hic respondeat in hoc statu, in quo dentes amborum applicati manent baculi extremis, alter, qui loquelam sistit, suis dentibus audit responsionem.

Passim leguntur exempla surdorum, qui dentium opera usi sint ad audiendum. In praelectionibus in suas Institutiones Rei Medicae, BOERHAVIUS (*), mentionem facit musici ex morbo facti surdastri, qui ex arte chelyn pulsaverit, mordicus prehensis instrumenti vertibulis. ATHANASIUS KIRCHERUS (**), cum ipse vidisset hominem, qui hoc modo audiret tonos fidium, fatetur, sibi hoc adeo mirabile videri, ut, nisi vidisset, narranti vix fidem haberet.

Inprimis memorabile exemplum exposuit Medicinae Doctor, IO. IORISSEN, Vesalia Clivensis, in Dissertatione medica inaugurali, defensa Halae 1757, qua explicatum ivit rationes physicas et medicas Novae Methodi, surdos reddendi audientes. Accidit, ut IORISSENI parens anno aetatis suae vicesimo, audiendi difficultatem sentiret. Adhibuit remedia, quae autem nihil profuerunt. Crevit potius gravitas auditus in dies ita, ut voces adstantium non per-

(*) Volum. IV. de Auditu pag. 414.
(**) in Musurgia Lib. 1. Sect. 7. Exp. 7.

perciperet surdaster, nisi clamore ferirentur aures. De hoc malo depellendo consuluit Medicos Germanos et Batavos; qui vero neque opem tulerunt, neque spem curationis dederunt. Adhibuit tubos acusticos, quibus iuvaret auditum. Eorum tamen applicatio parum valuit ad distinguenda verba colloquentium. Posthaec a musico, cuius institutione exerceri curabat filium IOANNEM, et filiam, in arte pulsandi pinnas tactiles polychordi, edoctus est viam, per dentes percipiendi fidium concentum, cuius audiendi desiderium significasset. Methodus fuit haec. Intentis fidibus suppositae trabeculae IORISSENIUS pater imposuit digitis comprehensum tubum argillaceum, ad sugendum fumum Nicotianae aptatum, eiusque alteri extremo adiunxit dentes superiores. Impelluntur pinnae tactiles polychordi, fides reddunt sonos temperatos, dentes praestant auris externae operam vicariam, laetusque audit surdaster chordarum tonos harmonicos. Ast ignorat modum per dentes accipiendi sonos verborum, eaque ratione intelligendi sermones colloquentium. Cum amicis igitur, cognatis et liberis, animum versavit in diversa, in quibus locum nacta est *tuba stentorea*, cuius usu tandem anno 1749. methodus desiderata innotuit septuagenario IORISSENIO. Is enim primo tubae orificium angustius admovit superioribus suis dentibus, iussitque loqui fratrem in orificium alterum amplius. Sed nihil percepit ex fratris sermone. Tum petiit, ut, ampliore isto orificio dentibus suis apposito, frater loqueretur. Facta adiunctione loquitur hic, ille sentit et intelligit quaevis verba. Ut facilior et expeditior esset loquendi ratio, tuba stentorea cum tubo fumifero commutata est, qualem ante adhibuerat IORISSENIUS ad percipiendam harmoniam fidium. Sciendi cupidus surdaster cum amicis et cognatis suis, ex quanto intervallo loquentium verba hoc modo perciperet, expertus est baculis ligneis longis sex pedes, latis pollicem, crassisque dorsum cultri. In horum uno extremo plane cognovit, quae loquens in altero dixisset. Periculum fecit aliquot eiusmodi baculis

baculis connexis inter ſe, et diſpoſitis in longam ſeriem, cuius extremitates tantum inter ſe diſtarent, ut exiliter loquentem in una, alter in altera, auribus integris et ſemotis vix ſentiret. Sed ſurdaſter IORISSENIUS, appreſſis dentibus clare audivit, quae in altera extremitate, adiuncta dentibus, loquentis lingua protuliſſet.

Memoratu digna obſervata ſunt poſtea experimentis, captis de conſilio IORISSENI filii, quo haberet, quibus illuſtraretur hiſtoria novae methodi audiendi. In os ſurdaſtri verba facta ſunt admodum clara voce, modo per infundibulum laminis ferreis conſtructum, modo ſine infundibulo. Aſt nihil percepit ſurdaſter. Idem, modo labiis, modo manu, arcte circumplexus baculum, verba loquentis minus explanate audivit, quam aut labiis diductis, aut remota manu, baculo innixo corporis duri ſuperficiei acuminatae. Similiter debilitatam vocem ſenſit per baculum, ſi eius extremitatem comprehenſam dentibus haberet. Haec ipſa vero extremitas, admota dentibus maxillae inferioris, nullum communicavit ſermonem cum interno organo auditus. Surdaſter uſu baculi ſenſit eandem ſermonis vim, ſive adiungeret linguam palato aut dentibus, ſive retraheret. Neque auditum per dentes obtundi animadvertit, ore repleto aqua. Superioribus dentibus appoſuit baſin vaſis vitrei, ex quo cereviſia bibitur, et verba fieri iuſſit leni tenuique voce, in apertum orificium vaſis, ſine contactu dentium et labiorum loquentis. Facta hoc modo verba clare diſtincteque audivit. Baſin vaſis illius valide appreſſit labiis orique occluſis, et loquens margini vaſis admovit dentes ſuos. Huius verba bene percepit ſurdaſter. Vaſa vitrea vinaria adhibuit, coni figuram habentia, cum annexis pedibus eiusdem figurae. Sed haec minus idonea deprehendit. Dentes vero, quibus loquentes apprimerent inſtrumenta haec, debuerunt eſſe ſtabiles et firmi. Per infirmos et mobiles propagata in baculos verba loquentis, minus clare percepit auditurus.

Quaera-

Quaeramus nunc de via, quae ſono detur per dentes in aurem internam. Indagationem multum iuvabit contemplatio viae, qua per aerem provectus ſonus, percuſſa tympani membrana, ad nervum acuſticum feratur. Sonum effici conſtat motibus tremulis, quibus partes corporis ſonantis disiungantur, rurſusque coeant, eaque ratione ultro citroque agitatae inter ſe collidantur. Quod ex filis pendentes globuli metallici oraeque campanae contigui ſignificant, utpote qui omnes proſiliunt una eo ipſo momento, quo campana pulſatur. Idem confirmant per ſuperficiem aquae ſtagnantis percurrentes ſalientium partium aquae motus in vaſe vitreo ampliori ſonante ex ductu frictuque manus applicatae vaſis ſuperficiei externae ſuperiori. Cum in eiusmodi colliſu et concuſſu partium ſoni natura poſita ſit, facile intelligimus, a corpore ſonante aeri contiguo, qui ſonum accipiat et provehat, ſimiles motus inferri, quibus partes aeriae huc illuc agitatae comprimantur et dilatentur. Quam ſententiam illuſtrat exiſtens ſonitus, cum aer flagello caeditur. Huius enim vibratu et inflexu correpta aeris portio in ſpatium anguſtius cogitur. Ex hoc igitur coarctatae partes aeriae, propter auctam elaſticitatem, moliuntur explicationem in ſpatium amplius, quae continuo ſequitur abſolutum tortuoſum motum flagelli. Eaedem vero partes, quae mutua contentione ſe ipſae repellunt, repelluntur undique a vicinis, quarum elaſticitatem ſimili compreſſione intendunt. Quo repulſu eas inter ſe collidi neceſſe eſt. Hi colliſus et tremores, cum in meatu auditorio tympani membranam afficiunt, ſimiles concuſſus generant tum in aere, qui auris internae cavernas explet, tum in oſſiculis et inſtrumentis, quibus tympani et labyrinthi ſtructura continetur. Nempe, tremoribus aeris in meatu auditorio concutitur membrana tympani, quae concuſſus acceptos cum malleo communicat. Malleo incus, incude ſtapeda, ſtapeda membrana feneſtrae ovalis concutitur. Huius concuſſus migrat in ner-

vum acusticum, cuius pars mollis dictae membranae subiecta, in tria fila dispergitur, quae tres canales semicirculares in labyrintho subeunt. Huc igitur feruntur tremores, qui a corpore sonante per aera propagati membranam tympani concutiunt.

Itaque disquirendum est, an eaedem illae partes nervi acustici contremiscant, si dentibus anterioribus adiunctum elasticum corpus sonum recipiat? Disposita ossa inter dentes et ossa temporum, in quibus canales semicirculares labyrinthum efficiunt, ita inter se cohaerent, ut unum quasi existat os. Per hanc viam osseam igitur in labyrinthum migrant tremores, a corpore sonante cum dentibus communicati.

Sed quaeres de ratione, qua hoc fiat? Firmitas et duritia materiae osseae impedire videtur migrationem illorum tremorum. Per aera eos facile proficisci posse putamus, quod is sit fluidus, et contextus eiusmodi partibus, quae condensentur pressu, et vi certa insita se rursus dilatent omnes regiones versus. At vero corpora firma, ut ossa, metalla, et ligna, duritie sua non adeo reluctantur, ut non possint comprimi. Ex ebore tornata sphaera, ex alto delapsa in tabulam marmoream, in ipso contactu complanatur, protinusque resiliens rotunditatem resumit. Quod innotuit ex circulo, quem formatum viderunt tentatores in sphaeris demissis in eiusmodi tabulam atra mollique cera subtiliter illitam. Oriundus enim ex huius cerae contactu circulus multo latius patet, quam si sphaera tabulam istam attigerit sine facto lapsu et illisu. Ista vero complanatione fit, ut sphaerae partes compressae vicinas sibi partes e locis suis expellant, et hae porro sibi contiguas dimoveant. Quae mutatio locorum ex eo praesertim apparet, quod supra commemoratum est de subsilientibus globulis, qui ex filis pendentes oram campanae attingunt. Stylo enim imposita campana ita stabilita est, ut

malle-

mallei pulſu non moveatur e loco. Non tantum ſuperficies externa duri atque elaſtici corporis frictu pulſuque concutitur, ſed inteſtinae ipſius particulae multifariam inter ſe commoventur. Quod clare indicant tremuli partium curſus, quos in aquae ſtagnantis ſuperficie naſci ſupra dictum eſt ex fricatione vaſis vitrei. Partes, quibus corpora dura et elaſtica conſtant, intervallis certis diſtinctae ſunt et ita contextae, ut flecti queant, flexaeque intervalla iſta occupent, et ſitum ſibi adiunctarum partium immutent. In his igitur corporibus nullus eſt locus, in quo excitati concuſſus non evagentur omnes regiones verſus. Itaque per ipſam ſtructuram partium, quibus elaſticorum ſubſtantia continetur, fieri neceſſe eſt, ut excitati in baculo elaſtico tremores in contiguos dentes tranſeant, et ex his in contigua oſſa, et per haec in nervulos, qui canales ſemicirculares labyrinthi circumeunt.

DES THUCYDIDES ACHT BUCHER DER Geſchichte, etc.

id eſt:

THUCYDIDIS DE BELLO PELOPONNESIACO Libri octo, ex Graeco in Germanicum ſermonem tranſlati, multisque animadverſionibus criticis illuſtrati, a D. IO. DAV. HEILMANNO, Prof. ordin. Theolog. in Academ. Götting.

Lemgoviae, ex officina Meyeria, 1759. Alph. 3. plag. 9. in 8.

Si unquam viri docti, ad pulcherrimum et graviſſimum Thucydidis opus explicandum illuſtrandumque, ingenium atque ſtudium ſuum contulerunt, noſtro profecto illud ſeculo factum eſſe intelligimus. Quis enim ignorat

praeſtantiſſimam huius ſcriptoris editionem a Duckero curatam, quae non magis magnum Thucydidis ornamentum, quam optimum edendorum auctorum exemplum haberi debet. Multum deinde Abreſchii, Reiskii, Baueri induſtriam, in eodem negotio deſudaſſe nemo ignorat. Quibus, de Thucydide bene meritis, optimo iure accenſendus Cel. Heilmannus, qui quam periculoſae plenum opus aleae ſuſceperit hoc Auctore vertendo facile intelliget, qui illius indolem genusque ſcribendi perſpexerit, ſententiis magis, ut ille ait, quam verbis abundans, compreſſione rerum breve, et ob eam ipſam cauſam ſubobſcurum. Notum eſt, quid idem Cicero in Bruto de hoc ſcriptore iudicet: *Ipſae illae Thucydidis conciones ita multas habent obſcuras abditasque Sententias, vix ut intelligantur.* Sed vicit ingenium et induſtria Heilmanni plurimas difficultates huic negotio oppoſitas, atque eiusmodi nobis tradidit verſionem, quae quam proxime ad auctorem accedit, nullique ſecunda cenſenda eſt. Neque enim ſolum illud operam dedit Auctor, ut verba Thucydidis recte interpretaretur; ſed genium quoque, indolem, et elegantiam Germanici ſermonis prae oculis habuit, atque ut granditatem verborum Graecorum in verſione aſſequeretur ſummopere ſtuduit. Placuerunt vero inprimis nobis animadverſiones, verbis Thucydidis ſubiectae, in quibus illum lectoribus ſuis Graecae linguae intelligentiam ſatis eſſe probaturum ſperamus. Erunt illae luculenta teſtimonia, Auctorem non, ut mos eſt vulgo interpretum, ex verſione verſionem edidiſſe, ſed Graecum exemplum ſecutum eſſe. Aliae harum animadverſionum antiquitatis et hiſtoriae eas partes breviter et docte explicant, quae lectorem remorari poſſint, ut L. I. c. 25. de *καταρχαῖς* ſive *ἀπαρχαῖς*: c. 57. de *δημιουργοῖς*: c. 131. de *ναοῖς* et *ἱεροῖς*: L. II. c. 29. de *προξένοις*, et pluribus aliis. Plurimae vero ad rem Criticam ſpectant, aliorum errores refutant, et Auctoris interpretationem

tionem defendunt. Sunt vero profecto in his non pauca loca egregie expofita et illuftrata, quorum fenfum omnes priores interpretes ignoraverunt. Erit operae pretium delibare quaedam ex his animadverfionibus, et cum lectoribus noftris communicare.

In L. I. c. 11. locum, neque a Stephano intellectum, neque ab aliis interpretibus explicatum, levi mutatione bene ita reftituit: ἐπειδὴ δὲ ἀφικόμενοι μάχῃ ἐκράτησαν (δῆλον δε· τὸ γὰρ ἔρυμα τῷ στρατοπέδῳ ὐκ ἂν ἐτειχίσαντο) φαίνονται δ᾽ ὐδ᾽ ἐνταῦθα πάσῃ τῇ δυνάμει χρησάμενοι κ. τ. λ. Hoc δὲ poft φαίνονται abundare quidem videtur, fed non raro eiusmodi exempla apud Thucydidem occurrunt, ut L. I. c. 6. ἐν τοῖς πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι τὸν σίδηρον κατέθεντο. Dici quoque poffit, hoc loco particulam δὲ aliquo modo vim oppofitionis tueri poffe. In c. 20. Auctor haec χαλεπὰ ὄντα παντὶ ἑξῆς τεκμηρίῳ πιστεῦσαι, ita explicat, tanquam Thucydides verbo πιστεῦσαι pro πιστῶσαι utatur, i. e. confirmare, adfeverare. In c. 19. λογογράφυς reddit per fabularum Romanenfium Scriptores. Id quod confirmari putat cum hoc Thomae Magiftri: λογογράφος — — οἱονεὶ ψευδογράφος; tum Latinorum Logi, verbo ex Graecia accerfito. Intelligunt enim Graeci per λόγυς narrationes illas, quae ad delectandos lectores, et ad imitationem poetarum, fine metro fcriptae funt. Inde Photius, Cod. 199. Sotionis περὶ ποταμῶν καὶ κρηνῶν καὶ λιμνῶν παραδοξολογύμενα, alio nomine λόγυς appellat. In c. 28. δίκας ἤθελον δῦναι παρὰ πόλεσιν, αἷς ξυμβῶσι, per Ellipfin non raro obviam, παρ᾽ αἷς ξυμβῶσι δῦναι αὐτάς, ita explicat: rem difcernendam iis permittere urbibus, quae ab utraque parte electae effent. Inde non opus eft coniectura Abrefchii. In c. 31. ὀργῇ φέροντες τὸν πρὸς Κερκυραίυς πόλεμον, illud ὀργῇ per impetum five ardorem interpretatur, quae fignificatio occurrit etiam L. II. c. 11.

et L. V. c. 80. τὸ φέρειν τὸν πόλεμον vero per gerere bellum. Quare et versionem Porti, graviter ferentes bellum contra Corc. susceptum, et expositionem Scholiastae: ὀργιζόμενοι διὰ τὸν πόλεμον τῶν Κερκ. falsam esse arbitratur. In c. 39. subobscura haec: ἐγκλημάτων δὲ μόνων ἀμετόχους, οὕτω τῶν μετὰ τὰς πράξεις τούτων μὴ κοινωνεῖν, ita explicat: οὐδὲ, ἐγκλημάτων μόνων μετόχους, οὕτω κοινωνεῖν τούτων τῶν μετὰ τὰς πράξεις, tanquam τὰ μετὰ τὰς πράξεις, idem sit quod τὰ ἀποβαίνοντα τῶν πράξεων, ἀμετόχους vero in οὐ μετ. resolvatur. Lubenter Auctor τούτων ad Corcyraeos se referre velle ait, ita ut pro τούτοις positum sit; sed sibi non occurrere loca fatetur, in quibus κοινωνεῖν genitivum personae, ut dicunt Grammatici, regat. Non ineptum tamen effici sensum, si cum τῶν μ. τ. πρ. coniungatur. In c. 72. locum obscurum: τῶν δὲ Ἀθηναίων, ἔτυχε γὰρ πρεσβεία πρότερον ἐν τῇ Λακεδ. περὶ ἄλλων παροῦσα, καὶ ὡς ᾔσθοντο τῶν λόγων, ἔδοξεν αὐτοῖς παριτητέα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ut interruptam neque absolutam orationem, ita interpretatur, ut παροῦσα Parenthesin claudere, et deinde per Analepsin pergendum esse τῶν γ' οὖν Ἀθηναίων οἱ πρ. arbitretur; nisi quis malit Parenthesin usque ad προσελθόντες οὖν τοῖς Λακ. extendere. Exempla sunt obvia. Laudat Auctor Cicer. Tusc. Quaest. L. II. c. 1. In c. 75. καὶ γνώμης ξυνέσεως, ex Scholiis in textum translatum esse coniicit: nam ad verba Scholiastae, καὶ γνώμης ξυνέσεως ἤγουν προαιρέσων, Glossati signum positum esse post ξυνέσεως, quod tamen erat ponendum post γνώμης: neque etiam Scholiasten γνώμης ξυνεσ. per προαιρέσεως explicare potuisse, quanquam γνώμης per συνέσεως sive προαιρέσεως explicare potuerit. In L. II. c. 19. legit Auctor χωρίον μέγιστον τῆς Ἀττικῆς τῶν δήμων καλουμένων, et omisso commate, post Ἀττικῆς hoc verbum cum δήμων coniungit, ita ut

τῆς

τῆς Ἀττ. non a χωρ. sed a δήμ. regatur. Est enim haec verborum constructio non inusitata Thucydidi, ut eod. libr. c. 18. τῆς Ἀττικῆς ἐς Οἰνόην: c. 21. τῆς Ἀττικῆς ἐς Ἐλευσίναν: c. 25. τῆς Ἠλείας ἐς Φείαν. In c. 29. levi transpositione facta mavult Auctor legere pro βουλόμενοι σφίσι τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία καὶ Περδίκκαν ξυνελεῖν αὐτὸν, βουλόμ. σφίσι τὰ ἐ. Θ. χ. ξυνελεῖν αὐτὸν καὶ Περδίκκαν. In c. 36. ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ, reddit per praesenti aetate: esse enim καθεστηκὸς aliud nihil quam παρὸν, τὸ ὑπάρχον. Sic Thucydidem ipsum dicere in L. I. c. 130. et c. 132. In c. 42. locum a pluribus tentatum ita restituit, ut in ἢ τῷ ἐνδόντες σώζεσθαι, abiiciat τὸ (῀) a τῳ, et deinde ordinem verborum hunc faciat: ἡγησάμενοι ἐν αὐτῷ τῷ ἀμύνασθαι παθεῖν μᾶλλον, ἢ ἐνδόντες τῳ (τινὶ) σώζεσθαι. In c. 44. pro ἀσφαλείᾳ ξυνοίσειν, legit ξυνοικεῖν: primum enim Thucydidem ἀσφαλείᾳ sine articulo adverbialiter pro ἀσφαλῶς posuisse; deinde, si vel adesset articulus, συνοίσειν non locum habere posse, quoniam in exprimenda re cum πρὸς et accusativo construendum esset; esse denique tali modo aequalitatem temporum ἐρημοῦσθαι ξυνοικεῖν: Thucydidem vero per ἀσφαλείᾳ ξυνοικεῖν idem dicere de pluribus, quod de uno in L. I. c. 17. dicat: δι᾽ ἀσφαλείας τὰς πόλεις ᾤκουν. In L. III. c. 11. coniicit Auctor, nisi omnes codices consentirent, legendum esse: ὁ παραβαίνειν τι βουλόμενος τοῦ μὴ προέχων ἂν ἐπελθεῖν ἀποτρέπεται, pro τὸ μὴ ἀποτ. sic ut Thucydides L. I. c. 76. dicit, τοῦ μὴ πλέον ἔχειν ἀπετράπετο. Etsi enim ἀποτρέπεσθαι cum accusativo non inusitatum est, significatio tamen detestandi, qua tunc gaudet, h. l. vix convenit. In c. 17. locus est difficilis: καὶ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ὃν αἱ νῆες ἔπλεον, ἐν τοῖς πλεῖσαι δὴ νῆες ἅμ᾽ αὐτοῖς ἐνεργοὶ κάλλει ἐγένοντο, παραπλήσιαι δὲ καὶ ἔτι πλείους ἀρχομένου τοῦ πολέμου, de quo elegans est Auctoris disputatiuncula. Primum non verisimile illi videtur, Thucydidem,

dem, qui antea tam accurate rem definiverit (κατὰ τὸν χρόν. — ἔπλεον) per ἐν τοῖς illud dicere voluisse, quod Portus dixit: in his rebus, quas tum gerebant: malle se lectionem codicum ἀυτοῖς eligere, et cum priori immediate coniungere, ἐν ᾧ ἁι νῆες ἔπλεον ἀυτοῖς: hoc enim ex more Thucydidis idem esse ac ἐν ᾧ ἔπλ. ἁι νῆες ἀυτῶν, i. e. ἐν ᾧ ἀπέστελλον τὰς νῆας, sicut L. II. c. 101. ἡ στρατιὰ σῖτον ὀυκ ἔχεν ἀυτῷ: deinde κάλλει additum ἐνεργοὶ esse adverbiale adiunctum; sic etiam Herodotum aliquo loco μεγάθει uti: referendum etiam esse hoc non tam ad totius classis speciem, quod Thucydides per τὸ ναυτικὸν expressisset, sed ad singularum navium aedificationem et exornationem: porro ἀρχομένου τοῦ πολέμου positum esse pro ἢ ἀρχ. τοῦ πολ. sive πλείους τῶν ἀρχ. τ. πολ. nempe ὑπαρχόντων; neque rem maritimam Atheniensium initio belli indicare, sed praesentem cum priori comparare: denique παραπλησία hoc loco non similitudinem, sed paritatem numeri indicare, ut c. 19. L. VII. παραπλήσιαν δὲ καὶ—ἐπὶ τῆς Βοιωτίας ἀπέχει, ad paritatem distantiae refertur. Verum haec sufficiant, ad eruditionem Auctoris, et praestantiam huius versionis demonstrandam, quam praeterea Auctor, brevibus argumentis et indice copioso addito, utilem summopere et commodam reddidit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Februarii Anno MDCCLX.

BIBLIA HEBRAICA CUM NOTIS CRITICIS ET Versione Latina ad notas criticas facta. Accedunt libri Graeci, qui Deutero-Canonici vocantur, in tres classes distributi. Auctore CAROLO FRANCISCO HOUBIGANT, Oratorii Iesu Sacerdote.

Lutetiae Parisiorum, via Iacobaea, apud Antonium Claudium Briasson, sub signo Scientiae: et Laurentium Durand, sub signo Gryphi, 1753. fol. cum approbatione et privilegio Regis.

TOM. I, Pentateuchum complectens una cum Prolegomenis: 10. Alphab. 4. plag.

TOM. II, complectens Prophetas priores h. e. historicos libros, Iosuae, Iudices, libros Samuel, et libros Regum, una cum classe Historica librorum, qui Deutero-Canonici vocantur, h. e. libris Tobiae, Iudith, et Macchabaeorum: 9. Alph. 12. plag.

Perversitas ingenii humani ut ex multis aliis rebus elucet, ita maxime ex eo potest cognosci, quod homines in rebus iis, quae plurimum utilitatis afferre possint omnibus, parum studii ponunt, sed in iis, quae parum, vel tamen non tantum prosint multis, plurimum. Neminem fugit, quanto studio semper docti homines fontes sapientiae humanae aperuerint, hoc est, quanta dili-

gentia libros Romanorum et Graecorum veterum non modo enarraverint et interpretati sint, verum etiam vel Codicum manu scriptorum ope, vel ingenii auxilio, emendarint atque correxerint. Fontes autem sapientiae divinae et salutis hominum, hoc est, libri divini utriusque Foederis, num eandem diligentiam doctorum Virorum, idem studium, experti sunt? Non opinor. Novi quidem Testamenti librorum Corpus, post insignes illas, Millii, Bengelii, Vetstenii curas, satis pulcrum perfectumque videtur; sed libri veteris Testamenti habent, credo, abunde, quod accusent negligentiam Christianorum hoc in genere et incuriam graviter. Etenim, postquam *Iacobus Ben Chaim*, Iudaeus, Hebraicos libros Venetiis, saeculo sexto decimo, e Codicibus non optimis, quod indiciis constat non paucis, ediderat: hoc eius exemplum sequentes Editores omnes ita sequuti sunt, ut opera eorum tantum in eo versata reperiatur, ut menda librariorum vel tollerent, vel aliis etiam, uti fit, cumularent. Nam etsi *Felix Pratensis*, qui post Iacobum illum Ben Chaim libros Vet. Test. emisit, aliis usus est Codicibus: tamen Editio eius a prima Veneta non magis differt, quam *Buxtorfiana* et *Athiana*, quam *Leusdenus* primo, deinde *Hoghtius*, *Opitius*, aliique repetiere. Neque vero Valtonus in Polyglottis satis diligenter excerpsit lectiones Codicum Hebraeo Samaritanorum. Sed quemadmodum negligentiae huius et incuriae unica caussa videtur fuisse ineptum quoddam sanctitatis studium, ne, si lectiones Codicum variae colligerentur, si iudicium de iis ferretur in utramque partem, si coniecturae in medio ponerentur, libri divini corrupti neque integri putarentur: ita non laudari satis posse arbitramur operam, quam *Hubigantus*, Vir doctissimus, neglectis contemtisque istis ineptiis, et repudiata misera superstitione, posuit in libris Hebraicis ita edendis, ut et varietatem lectionis colligeret, et coniecturas de locis obscuris depravatisque proferret varias.

Ut

Ut tamen lectores nostri de toto hocce Opere, formulis elegantissimis, et in chartis perquam candidis descripto, quid existimandum sit intelligant: narrabimus primo breviter, praeeuntibus Prolegomenis, quid sequutus sit in eo *Hubigantus:* deinde ostendemus exemplis variis, quid laudandum nobis videatur, quid reprehendendum, cum in Versione Latina, tum in notis Criticis.

Prolegomena, Parti Operis primae praefixa, descripta sunt in quinque Capita. Ac *primo* quidem *Capite* docetur, Codices Hebraeos, qui restant hodie, non esse eiusmodi, ut auctoritatem eorum atque fidem diligens librorum Vet. Test. editor, temere, nulloque adhibito iudicio, sequi possit. Id quod tribus maxime rationibus confirmatur. *Primo* enim Codices Hebraei nostri non satis vetusti sunt, quippe quum fere nullus habeat plus annos sexcentos, plurimi etiam pauciores. omnes enim descripti sunt inventis iam et receptis in libros Punctis vocalibus, quod ex eo intelligitur, quia nullus Codex nunc extat, in quo non saepissime desiderentur litterae אהוי: cuius rei auctores fuisse ipsos Iudaeos Masoretas non ante saeculum a nato Christo nonum, Morinus vicit in Exercitationibus Biblicis. *Deinde* sunt iidem Codices inter se vehementer dissimiles, non modo quod ad Puncta vocalia attinet, verum etiam qua litteras, et consonantes, et vocales אהוי; quod maxime apparere ait *Hubigantus* e Codice quodam Collegii sui, saeculo XII. scripto, in quo permulta vocabula legantur plenius, non extritis illis litteris vocalibus. *Denique* Codices qui supersunt Hebraicos non accurate et diligenter, immo admodum mendose descriptos esse, ipsa eorum docet inspectio. Neque enim Masora potuit eos a vitiis et erroribus librariorum liberos praestare: non antiqua, quae multa praeterit, multa affert aperte falsa; non nova, cuius primo exemplarium mira fuit paucitas, ut credi nullo modo possit, omnes illa librarios usos esse; deinde ipsa est male descripta misereque turbata, nec absoluta, et a paucis librariis tota illata in Codices. Dicitur a Iudaeis

סייג לתורה haud dubie propterea, quia in Capite et ad calcem Codicum et in marginibus fuit collocata. *Secundo* Prolegomenorum *Capite* disputat Auctor, et vincere studet, omnes Hebraicorum librorum Editiones nostras esse mendosas, et inquinatas vitiis permultis. Nam primo Codices scripti sunt ab Iudaeis, hominibus imperitis et rudibus: deinde facilius et prius peccari potuit in describendis verbis Hebraicis, quam Latinis et Graecis, cum ob magnam litterarum similitudinem, tum quia pleraque vocabula paucissimis constant litteris. Afferuntur autem ab *Hubiganto* peccata duplicis generis, et quidem e solo Pentateucho. Alia sunt eiusmodi, ut alius plane sensus locorum existat, verbis, verborumve litteris singulis, vel mutatis, vel omissis, vel additis, vel traiectis denique: alia, sensu verborum salvo, gignunt soloecismos, barbarismos, et scribendi formas falsas. Exempla cuiusque generis quaedam paullo inferius proferentur.

Iam, quae *tertio Capite* contineantur, videbimus. Est autem illud, nostro quidem iudicio, ut copiosissimum, ita etiam utilissimum. Demonstrantur enim in eo adiumenta, quibus instructus esse debeat is, qui velit adornare editionem librorum Hebraicorum bonam, atque utilem studiosis. Primum adiumentum est Codex Hebraeo Samaritanus Pentateuchi; quem primo docet *Hubigantus* non sequutos esse interpretes Alexandrinos: quod concedendum hactenus arbitramur, ut ex uno tamen fonte manasse existimetur et Samaritanus, et Hebraeus Alexandrinorum Codex. Tanta certe est utriusque similitudo ubique! Deinde, quales ex eodem Codice Samaritano peti promique emendationes possint, pluribus docetur. Denique exponitur de ipsis Codicibus Samaritanis Pentateuchi, qui restant hodie, de eorum fide et auctoritate, caeterisque dotibus: quorum praestantia vel ex eo potest cognosci, quia respondent iis Codicibus, quibus Hieronymus, Procopius, aliique Ecclesiae Christianae veteris doctores, usi sunt. Sunt autem eorum sex maxime. Primus membraneus, iam in Bibliis Polyglottis Parisiensibus a Morino,

Morino, et ex iis a Valtono, negligenter tamen nonnunquam, redditus, ab *Hubiganto* vocatur *Oratorienſis prior*, eſtque omnium optimus, emtus quadringentis aureis. *Oratorienſis poſterior*, cuius prior dominus *Nolinus* fuit, et quem *Hubigantus* primus adhibuit, continet ille quidem totum Pentateuchum, ſed in membranis diverſis deſcriptus eſt, neque ab uno librario. Hunc excipiunt *Uſſeriani duo*, ab Uſſerio in Palaeſtina emti; et *Leidenſis:* quibus Valtonus, ſed admodum negligenter, uſus eſt, et ad quos Hottingeri reprehenſiones pertinent. Vetuſtate Oratorienſem primum vincit *Peireſcianus ſecundus*, et bonitate Oratorienſem ſecundum. *Peireſcianus primus*, qui nunc eſt in bibliotheca Pariſienſi Regia, mutilus eſt. deſunt enim decem verſus primi Capitis Geneſeos, inde ab undecimo. Praeterea alius extat in bibliotheca S. Genovefae, chartaceus, et truncatus: quem tamen *Hubigantus* oſtendit ſe non contuliſſe, quod vidiſſet nihil utilitatis ex eo labore redundaturum in libros divinos eſſe.

Ad alteram adiumentorum claſſem pertinent Codices manu ſcripti Hebraici. Etſi enim et Felix Pratenſis, et Buxtorfius pater, et Athias, et Opitius, videntur habuiſſe Codices diverſos ab iis, e quibus Editio V.T. Veneta prima ducta eſt: tamen iam ſupra vidimus, eam ab omnibus eſſe ita repetitam, ut nullam lectionis varietatem e ſuis libris adiunxerint. Hubiganto vero, quum non placuiſſet, hanc ſuperſtitionem hominum timiditatemque ineptam imitari, viſum eſt non modo Codices ſcriptos, quos nanciſci potuiſſet, conſulere, ſed ita conſulere, ut variantes ex iis lectiones excerperet, et, quam utile eſſet hoc inſtitutum libris divinis integritati ſuae et dignitati reſtituendis, doceret. Adiit igitur Codices primo Oratorienſes quinque integros; ſextus enim continebat tantum Pentateuchum et libros Hagiographos, ut vocant: et tres alii Prophetas cum maiores, tum minores. Primus, idemque antiquiſſimus, ſignatus n. LIII, qui etiam ab Opitio commemoratur, ſcriptus eſt anno nono ſaeculi undecimi in Hiſpania, litteris quadratis, quales ſunt in

Bibliis Regiis Antverpienſibus, et elegantibus, ſine punctis vocalibus; quae tamen poſtea addidit alia manus. Eadem adiecit, praeter ſcripturas Ben Aſeris et Ben Nephthali, cum Maſorae parvae notas in margine, tum magnae partem quandam, textumque ad normam eiusdem Maſorae emendavit atque correxit. Caeterum libri Moſis in hoc Codice inter ſe ſunt ſeparati trium modo verſuum intervallo. Secundus Codex Oratorienſis, n. LV, anno primo ſaeculi tertii decimi ſcriptus eſt, et a Richardo Simonio in Hiſtoria critica V. T. deſcriptus. Paullo recentior eſt tertius, n. XLII, tribus conſtans Voluminibus formae maximae, quorum primo continetur Paraphraſis Onqueloſi, Hebraicis textis, verſibus alternis, interpoſita. Scriptus eſt litteris Hebraeo-Germanicis, ad formam Gothicarum accedentibus, exhibetque in multis vocabulis litteras אהוי, in quibus Maſora illas docet non legi, ſed ab admiratore Maſorae quodam deletas. Quae ipſa, et parva, et magna, ſed alio atramento, addita eſt. Quartum Codicem, n. LVII, *Hubigantus* putabat in Italia ſcriptum eſſe. Litterae eius ſunt minutae, punctisque vocalibus carent. Quae tamen puncta aliena manus adiecit in quinto Codice, n. LVI: qui uti Galliam videtur patriam habere, ita vetuſtate ſuperat tres ſuperiores, ſcriptus litteris mediocribus. Sed in ſexto Codice, n. LIX, litterae ſunt grandes, quibus recentior manus ſubiecit puncta vocalia. nam Codex ipſe videtur undecimi ſaeculi partus eſſe. E bibliotheca Pariſienſi Regia habuit *Hubigantus* Codices tres. Primus, n. III, ſcriptus eſt in membrana, litteris maiuſculis, utraque Maſora ſtipatus: ſecundus, n. LVII, et ipſe membranaceus, deſcriptus eſt e Codice vetuſtiore iis, e quibus noſtrae Hebraicorum librorum Editiones fluxere, bonasque lectiones exhibet: quae eſt ipſa dos Codicis tertii, n. XXIX, deſcripti non ante quadringentos annos, quaternis, in membrana, e Codice antiquiore iis, qui nunc extant, omnibus. Caret utraque Maſora, et magna et parva. Praeter hos Codices inſpexit Hubigantus duo Volu-

mina

mina Synagogae, ut vocant; quorum alterum ſcriptum erat in corio hircino aut vitulino.

Sed tertium bonae editionis V. T. parandae adiumentum ſunt Verſiones interpretum veterum. Nam quum res ipſa clamet, extitiſſe olim libros, in quibus lectiones eſſent diverſae a lectionibus noſtrorum Codicum, quidni liceat e Verſionibus varias colligere ſcripturas? praeſertim quum fere facile ſit e Verſionibus reperire, quid legerint auctores illarum in ſuis Codicibus. Quae omnia ab *Hubiganto* diligenter et accurate diſputantur contra Buxtorfium filium, qui libros Hebraicos contendebat nonniſi e Codicibus Maſoreticis emendandos eſſe. Quodſi et libri ſcripti, et Verſiones veteres interpretem deſtituant, tum vero confugiendum erit ad artem Criticam, in qua ponitur ab eodem *Hubiganto* quartum editionis V. T. bonae adornandae adiumentum. Artis huius et utilitas magna, et neceſſitas, multis demonſtratur ab eo; ſed cavendum eſſe ſapienter docetur, primo ut coniecturae, quamvis certae, ne inſerantur contextis: deinde ne fiant plures, quam res ipſa cogat: tum ne quis ad emendandos libros V. T. accedat, niſi indolem naturamque *linguae* Hebraicae planiſſime habeat cognitam. quod quum fieri ſine ſcientia linguarum Hebraicae affinium nullo modo posſit, et has neceſſe eſſe oſtendit, ut artis Criticae ſtudioſus perdidicerit. Sed de adiumentis hactenus. Iam quomodo iis uſus ſit, certe uti voluerit, *Hubigantus*, videbimus: qua de re *Caput* Prolegomenorum *quartum* exponit.

Contulit primo e Samaritanis Codicibus Oratorienſem *primum*, per biennium fere totum, cum editione Hoghtiana diligentisſime, lectionesque eius varias in marginibus ſui exempli collocavit. Deinde Hebraicos Codices, ſupra commemoratos, conſuluit quidem, ſed paucas ex iis ſcripturas attulit, et has nonniſi e Codicibus Reg. XXIX, Orator. LIII. et XLII, quippe optimis. Tum comparavit cum textis Hebraicis Verſiones veteres, cum orientales, ut Chaldaicas, Syriacam, Arabicam, Samaritanam, quae extant in Polyglottis: tum Graecas, ut Alexandrinorum,

Aquilae,

Aquilae, Symmachi, Theodotionis, etiam Vulgatam: quibus quidem ita usus est, ut non modo lectiones inde varias collegerit, verum etiam significatus vocabulorum Hebraicorum amissos investigarit et repererit. Atque hac in parte laboris utilissimi adhibuit maxime Capelli Criticam, cum Buxtorfii filii Anticritica, Bocharti item libros, et Commentarios Grotii, de quibus sentit non optime (Prolegg. pag. 151.), melius tamen quam de Clerici in libros V. T. notis. Praeterea e bibliotheca templi metropolitani Rothomagensis acceperat Polyglotta Londinensia, quorum marginibus commiserat, inprimis in Hagiographis, notas breves, in quibus lectiones maxime e Versionibus antiquis variae collectae erant, manus Richardi Simonii: cuius operae specimen ipse Simonius edidit Ultraiecti, anno quinto et octogesimo superioris saeculi, in epistola Ambrosii ad Origenem de novis Bibliis Polyglottis. Denique eodem quarto Capite regulas quasdam atque leges, ut ita dicamus, tulit *Hubigantus*, ad quarum normam dirigeretur omnis facultas critica cum in indagandis, tum in corrigendis mendis Hebraicorum librorum: quae tamen leges, praesertim eae, quae pertinent ad indaganda librariorum peccata, vehementer veremur, ut unquam futurum sit, ut perferantur ab Auctore, et a Viris doctis peritisque artis criticae iubeantur. Sunt enim, paucis exceptis, omnes arbitrariae et perniciosae, declarantque satis, *Hubigantum* doctrinam, ingenium, orationem scriptorum divinorum, suo modulo et pede mensum esse, eosque voluisse esse Hubigantos, hoc est eos, qui uterentur eadem diligentia, eodem in narrandis rebus ordine, iisdem verbis quibus Hubigantus usus esset, si eosdem libros conscribere, eadem prodere memoriae, Hebraica lingua debuisset. Nobis, per brevitatem, cui servire tenemur, non licet de omnibus diligenter accurateque quaerere: sed cohortamur tamen studiosos sacrarum litterarum, vehementerque rogamus, ut si quid scribere hoc in genere velint, legum Hubiganti rationem habeant, et vel vanitatem earum demonstrent

ſtrent caſtigentque, vel veritatem et utilitatem laudent confirmentque. Noſtrum de regulis hiſce iudicium cognoſcetur aliqua ex parte ex iis, quae inferius dicentur. Nunc quae quinto eodemque ultimo Prolegomenorum Capite contineantur, commemorabimus breviter. Pertinet autem illud et ad contextum Hebraicum, et ad verſionem Latinam. Et contextum quidem Hebraicum totum expreſſit ex Athiano exemplo, ut ab Hoghtio editum eſt, ſed deletis operarum vitiis, et omiſſis punctis vocalibus, quae a Iudaeis recentioribus inventa ait (pag. 172. ſſ.). Maioris interpunctionis figuram retinuit, ſed Atnachi loco poſuit punctum ad medias litteras. Omiſit etiam in Pentateucho Sectiones illas maiores, quae littera ס vulgo ſignantur; verum minores Sectiones ita retinuit, ut erant in Samaritano Codice. Neque vero Capitum verſuumque ordinem atque numerum immutavit, ne Concordantiarum, uti appellant, uſus redderetur inutilis, et tolleretur. Et quum indices, ſummaeque Capitum, non diligenter ſatis factae et aptae viſae eſſent, alias aptiores accuratioresque fecit. Sed de ipſa Verſione Latina, quam Hebraicis textis *adiunxit novam*, factam ad notas criticas, Capitibus ſingulis ſubiectas, quid nobis videatur, ex iis, quae mox dicentur, intelligi poterit.

Nam quum omnes Operis virtutes vitiave enumerare et recenſere, res ſit propemodum infinita; quum cognoſcere omnia et ponderare brevitas noſtra non ſinat: tamen, ut lectores noſtri poſſint exiſtimare, quanti facienda ſit opera *Hubiganti*, quantum ei pretium ſtatuendum, exemplis ſaltem nonnullis, e libris cum hiſtoricis, et in his e Geneſi maxime, tum Propheticis, proferendis, conabimur cuique copiam faciendi iudicii facere. Atque nunc quidem opera noſtra ad hiſtoricos tantum libros pertinebit: alio tempore etiam e Propheticis libris proferentur ſpecimina.

Incipiemus a bonis atque virtutibus operis Hubiganti. *Primo* magna Verſionis Latinae dos haec eſt, quod

pleraque loca ita reddit, ut ſine verbis Hebraicis intelligi poſſint: quam legem violari vulgo, ſic ut verba Latina etiam obſcuriora ſint Hebraicis, quis ignorat? Exempla haec ſunto. Geneſ. III, 8. לרוח היום *decreſcente die*; cap. XV, 16. לא שלם *nondum ad ſummum creverunt.* Iam quum Alexandrini interpretes verba illa vertant, οὔπω ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι· putamus ex illis intelligi debere formulam ἀναπληρῶσαι τὰς ἁμαρτίας, h. e. *ſcelera ita cumulare, ut non ferenda amplius, ſed a deo vindicanda videantur,* qua Paullus utitur 1 Theſſ. II, 16: praeſertim quum etiam in Syriaca verſione extet ܠܡܫܠܡܘ. Sed redeamus ad *Hubigantum.* Geneſ. XVI, 2. verba אולי אבנה ממנה eleganter reddit, *ſi forte ex ea prolem ſuſcipiam;* quomodo Symmachus quoque interpretatus eſt; nam Fut. אבנה explicat per τεκνωθῶ. τεκνοῦσθαι autem ſignificat *liberis donari, matrem patremve fieri.* Cap. eod. v. 9. והתעני תחת ידיה *teque ei ſubmitte.* Poterat tamen fortaſſe rectius reddere, *teque imperio illius ſubiice.* Cap. XVII, 6. הפריתי אתך במאד מאד *augebo te prole numeroſa.* Cap. XVIII, 2. ישתחו ארצה *eos pronus ad terram ſalutavit.* Sed verba *ad terram* omitti poterant. Cap. eod. v. 11. חדל להיות לשרה ארח כנשים, *mulierumque menſes non iam patiebatur.* Aeque eleganter Alexandrini reddunt, ἐξέλιπε τῇ Σάῤῥᾳ γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα. nam γυναικεῖα ſunt, interprete Heſychio, τὰ ἔμμηνα, h. e. *menſtrua.* Cap. eod. v. 21. עשו כלה *in omne ſcelus ruerint:* et verſ. 25. חלילה לך *non eſt tuum;* ut Symmachus, οὐχὶ σόν. Cap. XXI, 20. רבה קשת *ſagittarius.* Nimirum pro קַשָּׁת legi debet קֶשֶׁת, ut legerunt Onkeloſus et Ionathan; ita ut רבה קשת idem ſit quod מורה החצים בקשת. Nam ſi קַשָּׁת eſſet per ſe *ſagittarius,* ut vult vulgus interpretum, quid neceſſe erat addi רבה. Cap. XXIII, 16. כסף עבר לסחר *argento publico et probato.* Eodem redeunt verba Alexandrinorum, δίδραχμα ἀργυρίου δοκίμου ἐμπόροις. Poſtremum tamen vocabulum poterat abeſſe. Cap. XXV, 22.

אם־

אם־כן למה זה אנכי, *si ita erat futurum, quorsum concepi?* h. e. *utinam non concepissem!* Cap. eod. v. 30. הלעיטני *permitte ut comedam:* et vers. 32. אנכי הולך *iamiam sum moriturus.* Cap. XXVII, 1. תכהין *caligarent.* Etsi enim alii verbo huic subiiciunt notionem hebescendi, in his ipsi Alexandrini interpretes, et e recentioribus Schultensius ὁ πάνυ (ad Iob. XVII, 7.): tamen illa altera notio Aquilae maxime auctoritate confirmatur, qui 1 Sam. III, 3. 13. id explicat verbo ἀμαυρῶσθαι, quibus ex locis planum fit, pro ἀλμυρώθησαν, quod in Cod. Coisliano legitur, in eiusdem Aquilae reliquiis Montefalconium verissime rescribendum censuisse ἠμαυρώθησαν. * Cap. XXX, 30. לרגלי *per curas meas.* Cap. XLII, 9. ערות *aditus.* Cap. XLIII, 14. יתן לכם רחמים, *faciat vos acceptas.* Cap. XLI, 40. על־פיך ישק, *ex tuis imperiis pendebit.* Cap. XLIV, 21. אשימה עיני עליו *conspiciam.* Atque eiusmodi exempla plura, et e Genesi, et ex reliquis libris historicis, laudari a nobis afferrique in medium possent. Sed speramus, lectores nostros vel ex his facile esse intellecturos, *Hubigantum* non haberi in numero eorum, qui inepta quadam superstitione capti, putant, verba Hebraica esse in versione Latina omnia annumeranda, ne scilicet quidquam de efficacia sensus divini, ut ita loquamur, detrahatur.

Altera virtus *Hubiganti* est, quod textum Hebraicum integrum reliquit, neque lectionibus Codicis Samaritani, quamvis bonis, neque coniecturis propriis, quamvis aptis, contaminavit. Utriusque generis exempla aliquot age apponamus. Genes. X, 4. pro דדנים, quod est in libris vulgatis, legendum haud dubie est רודנים e Cod. Samaritano: quam lectionem et Alexandrini confirmant, et ipsi libri vulgati, 1 Par. I, 7. Genes. XIV, 6. pro בהררם sine controversia emendandum est, ex iisdem libris, בהררי. Origo et caussa huius varietatis cognosci facillime potest e magna similitudine litterarum Samaritanarum ᗰ et ᙈ. Neque dubitamus, quin lectio וירק Cap. XIV, 14. quae est

in Cod. Samarit., longe melior ſit lectione Vulgata וירק. Sic cap. XXVII, 5. verius in eodem Cod. legi putamus לאביו, quam להביא in libris vulgatis. Et quanquam eod. Cap. verſ. 40. pro תריד veteres iam interpretes varie legerunt: tamen fatemur, lectionem Samarit. Cod. תאדר nobis praeferendam videri reliquis omnibus. Idem Codex cap. XLIX, 4. pro פחז rectius exhibet פחזת: et Cap. L, 26. ויושם pro ויישם. Hae igitur aliaeque lectiones Cod. Samarit. plures, etſi manifeſte praeſtant Vulgatis: tamen earum nullam in texta coniecit *Hubigantus*, ſufficere arbitratus, ſi eas in marginibus collocaret, et in notis ſententiam de iis diceret. Sed et de coniecturis Viri commemorabimus nonnullas. Geneſ. VI, 9. pro תמים היה בדרתיו emendat תמים היה בדרכיו, ex Ezech. XXVIII, 15. quod e Vulgata nullus elici ſenſus poſſit, quia vocabulum דור cum ſuffixis non dicatur de aequalibus et eiusdem aetatis hominibus, verum de poſteris, ut Levit. XXV, 30. Sic Geneſ. XLI, 56. poſt בהם inſeri vult non inepte nomen בר. Leves autem vanaeque ſunt coniecturae eiusdem multae. Ita Geneſ. XXIV, 11. pro אל־באר legit על־באר: quaſi vero Praepoſitiones iſtae duae non permutentur inter ſe ſaepiſſime. Cap. XXV, 8. corrigit עמיו pro עמו: quum tamen Cap. XXXV, 28. in ipſo Cod. Samarit. legatur עמו. Cap. XXX, 27. 28. verba vult transponi in hunc modum: אם־נא מצאתי חן בעיניך · נקבה שכרך עלי ואתנה · ויאמר · נחשתי ויברכני יהוה בגללך: ſed repugnante ſerie orationis. Cap. XLI, 3. רקות legit pro דקות, et cap. XLIX, 4. עליך pro עלה. Hae aliaeque coniecturae etſi ſunt eiusmodi, ut probari vix poſſint: tamen gaudemus, nullam earum eſſe in contexta receptam: quam rationem ab optimo quoque Critico etiam in emendandis profanorum ſcriptorum libris teneri, quis neſcit?

Neque vero minus propterea laudari ab omnibus Hebraicae linguae ſtudioſis debet *Hubiganti* opera, quod non modo multa Grammaticorum commenta, maxime de gene-

generum permutatione, quae molestam non paucis invisamque reddunt sermonis Hebraici cognitionem, ope scriptorum librorum delevit et sustulit: verum etiam multos vocabulorum significatus vel restituit auxilio reliquarum linguarum orientis, vel reiiciendos docuit, vera germanaque scriptura reposita. Sic Gen. III, 20. pro הוא in Cod. Orator. XLII. legitur היא, et eadem ratione cap. XII, 18. in Cod. Reg. XXIX. ita ut Grammatici perperam et inconsiderate e mendosa vitiosaque multorum locorum scriptura collegerint, genus Femininum Pronominis Personae tertiae esse etiam הִוא, non modo הִיא: praesertim quum littera ו punctum vocale illud prorsus respuat. Neque vero minus placet, quod Genes. XLII, 11. aliisque locis pro נחנו reponendum אנחנו, fide Codicum suorum, docet, ostenditque illud נחנו deberi librariis Arabicae rationi assuetis. Eodem modo pro ה, Suffixo Masculino, restituit e suis Codicibus ו: ut Genes. IX, 21. Cod. Samarit. exhibet אהלו, non אהלה: et multis locis aliis. Genes. XXXII, 9. legendum est e Cod. Samarit. המחנה האחד pro האחת: quo tollitur commentum de genere duplici nominis מחנה. *Sic cap. XXXI*, 39. in גנבתי Grammatici volunt litteram י paragogicam esse, quum tamen, eodem Codice Samaritano praeeunte, emendari debeat גנבת: et cap. XXXV, 18. pro בנימין corrigi oportet בנימים. Sed videamus etiam de significatibus vocabulorum restitutis. Genes. XXXIV, 13. lectio ידברו non est sollicitanda, neque cum interprete Syro intelligendum במרמה: immo דבר significat *inimice, dolose agere*; quae notio superest in lingua Arabica. Eodem Capite, vers. 12. aut legendum putat cum Samarit. אתן, aut servata Vulgata lectione, אתנה, dicendum, id esse a תנה *dare*, non a נתן. Aeque digna memoria sunt illa verba, quibus, mutata lectione, notiones fictae adimuntur. Genes. XIII, 18. verbum אהל Buxtorfius aliique volunt esse *tentorium movere*, quum tamen ubique significet *tentorium figere*. At pro ויאהל e Cod. Samarit. rescribendum est וילך, quod admodum verisimile

sit,

ſit, ויאהל ortum eſſe ex ויהלך, quod in Codicibus quibusdam extiterit pro וילך. Eadem ratione uti licet in tollendis notionibus, quas vulgo affingunt verbo הריק Geneſ. XIV, 14. nam pro וירק e Cod. Samarit. reſcribi debet וידק. דוק autem notat *numerare*, *luſtrare*: Franco Galli dicunt: *faire la revue*. Quo etiam Alexandrini reſpexerunt, in quorum Verſione eſt ἠρίθμησεν. Atque huius generis exempla multa cum in Geneſi, tum in reliquis libris hiſtoricis, inveniuntur.

Praeterea non pauca longe melius interpretatur et enarrat Hubigantus, quam vulgus interpretum: neque tam caeco vulgatae Verſionis amore ineptaque admiratione tenetur, ut negare ſuſtinuerit, auctorem eius nusquam erraſſe. Sic Geneſ. III, 15. perperam et mendoſe legi *ipſa* in Vulgata fatetur: ſed errat tamen, quum ait, ſolum interpretem Vulgatum ita accepiſſe verba Moſis. nam in reliquiis interpretis cuiusdam Graeci apud Montefalconium extat αὐτή. Bene vero interpretatur locum cap. IV, 7. הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ, hunc in modum: *nonne ſi bene egeris,* (immo *recte feceris*) *acceptus eris; ſin male, aderit in foribus poena?* At pro רבץ legendum putabat תרבץ, ne genera diſcreparent. Eodem Capite verſ. 26. verba אז הוחל לקרא בשם יהוה vertit: *tum primum coepere homines dei nomine appellari.* Recte, quod ad priora verba attinet: ſed in poſterioribus uſum loquendi deſideramus.

Iam quia virtutes operis Hubiganti praecipuas demonſtravimus e libris hiſtoricis: ſequitur ut oſtendamus, quid nobis reprehendendum in eo videatur. Pertinent autem reprehenſiones noſtrae cum ad Verſionem Latinam, tum ad notas Criticas, reliquumque Opus.

Primo igitur nobis non probatur, quod putat Hubigantus, oportere in latina Verſione retineri characterem atque formam linguae Hebraicae. Ita enim exiſtet Verſio non Latina, ſed Hebraeo Latina, quae a nemine Latine docto intelligatur, neque ſine offenſione aurium ſumma legatur.

gatur. Quem Latinae rationi assuetum non offendant verba Cap. IV, 1. *Cognovit Adam uxorem suam Hevam, quae concepit peperitque Cain, et dixit, possedi hominem per Deum?* quae tota sunt Hebraica, non Latina. Sed eiusmodi vitiis innumeris contaminata est Versio Hubiganti. Deinde arbitratur idem Hubigantus, interpretem uti debere verbis intellectu facilibus, non exquisitis et raris; itemque iis, quae quasi consecrata sint religione: quod genus *bene dicere*, et alia. Quid vero, si notiones verborum Hebraicorum vocabulis profanis, ut ita dicam, reddi apte et ita ut intelligantur, possint, sacris non possint? Quid, si vocabula Latina facilia vim Hebraicorum non assequantur, lecta et exquisita assequi possint? Num iis abstinendum erit? an lector deserendus et destituendus? Sed, age, exemplis declarabimus nonnullis, quam obscuram, quam parum Latinam Versionem confecerit Hubigantus, dum operam suam direxit ad normam legum illarum. Genes. II, 1. צבאם reddit *ministerium eorum.* At quis sidera et stellas Latine dixerit *ministerium coeli?* quis herbas, arbores, animantes omnis generis, appellarit *ministerium terrae?* Latine quidem sidera nominari poterant *signa,* et ea quae terrae spatio continentur, *ornamenta*, *copiae* eius. Sic eodem Capite vers. 7. נפש חיה vertit *anima vivens*. inepte. Debebat dicere simpliciter *animans.* Cap. III, 16. verba, *multas dabo aerumnas tui partus,* admodum dubitamus, an intelligi a quoquam per se possint. nam primo quas *aerumnas partus* vocat, debebat *dolores* dicere: deinde quis unquam dixit *aerumnas partus dare?* Melius haud dubie verba Dei apud Mosen ita reddentur: *confligendum tibi erit in partu doloribus summis.* Paullo post vers. 17. verba אֲרוּרָה הָאֲדָמָה vertuntur ab Hubiganto, *terra sit maledicta:* quarum vim nemo qui tantum Latine doctus sit, valeat percipere. Nos quidem illa sic reddidissemus, *terra nisi diligenter culta, nihil quidquam, idque tamen parce, neque copiose, nascetur.* Eodem pertinent cap. XXVII, 13. verba *in me erit maledictio.* immo, *mihi mala ista accidant*, vel etiam *ego*

vero

vero praeſtabo iſtud periculum. Sic eodem Capite verſ. 35. verba ויקח ברכתך redduntur, *praeripuit benedictionem tuam.* nullo ſenſu. Facilius autem, opinamur, intelligerentur ab omnibus, ſi eſſent ita in Latinum converſa, *praeripuit, praecepit bona, quae ego tibi eram precaturus.* Sed magis etiam Hebraicam linguam redolent iſta. Geneſ. XV, 15. *tu ibis in pace ad patres, et in ſenectute bona ſepelieris.* Nam quot legis verba, tot comparent conſuetudinis Hebraicae veſtigia. Latina ratio poſtulabat, ut diceretur, *tu vero placide morieris natu bene grandis.* Quo ex loco verbis Simeonis apud Lucam (cap. II, 29.) *νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου ἐν εἰρήνῃ,* plus lucis affunditur, quam ex aliis reliquorum ſcriptorum locis omnibus. Verte: *nunc, quaeſo, iubeas me mori placide atque bene.* Geneſ. XV, 18. *foedus fecit — ſic dicens,* immo *hac lege.* Cap. XVII, 1. *ambula coram me,* et Cap. V, 22. *ambulavit cum Deo.* Debebat priora quidem verba reddere, *proba mihi pietatis conſtantiam:* poſteriora autem non videmus cur non maluerit Hubigantus permutare hiſce: *ſanctitatem pietatemque probavit Deo,* vel *vere pius adverſus Deum ſanctusque fuit.* Neque Cap. XXXVIII, 7. Erem debebat nominare *nequam coram Domino:* qui qualis ſit, a nemine Latinae tantum linguae gnaro poteſt intelligi: immo *maxime impium.* Ut *δίκαιοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ,* Luc. I, 6. ſunt *vere pii adverſus Deum, vere ſancti,* non *iuſti coram Deo.* Haec ſcilicet vis eſt formularum לפני יהוה, et בעיני יהוה. Sed maiora etiam formularum portenta auribus Latinis iudicabuntur haec, Geneſ. XXXV, 11. *reges de lumbis tuis oriuntur:* pro *reges ortum ducent a te,* vel *in poſteris tuis reges erunt.* Nam apud ipſum Moſen in verbis מלכים מחלציך יצאו redundat nomen חלצים. etenim cap. XVII, 6. dixerat Moſes ſimpliciter מלכים ממך יצאו. Quo minus erat vocabulum illud in Verſione Latina reddendum. Cap. XXXIV, 3. habet eadem Verſio, *anima eius cum Dina conglutinata eſt.* quae an concoquere Latinus ſtomachus poſſit, vehementer dubitamus. Cur non ſequutus potius es, Hubigante, Onke-

Onkelosi auctoritatem, qui reddit, אתרעי את בנפשיה? Ne enim emphasin atque vim latere in verbo תדבק arbitremur, Moses ipse prohibet, qui paullo inferius (vers. 8.) pro eo usus est verbo חשקה. Utrumque reddi eleganter, credimus, apteque potest ita, *animum adiecit;* praesertim quum in Versione Alexandrinorum extet verbum *προείλετο*, cui ampliorem notionem subiectam esse, quis contendat? Aeque monstrosa sunt verba Cap. VI, 17. *omnem carnem in qua inest spiritus vitalis*. nam primo non apparet, quid sibi velit *caro:* deinde ratio Latina non patitur *animantem* nominari *carnem in qua inest spiritus vitalis:* denique nec *spiritus vitalis* Latine dici posse videtur. Poteras certe, o bone, Mosis verba paucis sic explicare, *omnes animantes*. Neque vero magis intelligi putamus posse haec Cap. XVIII, 5. *cor vestrum reficietis,* pro *capietis cibum:* Cap. XV, 2. *ego vado absque liberis,* pro *moriar fine prole:* Cap. XVII, 17. *aiebat intra seriet ipsum,* pro *cogitabat secum:* Cap. XXIX, 31. *aperuit vulvam eius,* pro *donavit eam fecunditate.* Eleganter sane Onkelosus vertit, ויהב לה עדוי *dedit ei facultatem concipiendi.* Sed si omnia huius generis vitia investigare persequique vellemus, oratio modum finemque non reperiret. Certe quum libri divini ex Hebraico in Latinum converti debeant p.opterea, ut ab linguae Hebraicae imperitis, sed sermonis Latini gnaris, intelligantur: speramus neminem fore, qui neget, Hubigantum lectoribus consulturum fuisse melius, si aut Latinam Versionem omnino omisisset, aut confecisset talem, quae non egeret nova interpretatione.

De reliquis Operis vitiis, et quae singulis contineantur partibus, dicetur alias.

DEUX MEMOIRES SUR LA FORMATION des Os, etc.

i. e.

DUO TRACTATUS DE OSSIUM CONFORMAtione,

tione, experimentis innixi. Auctore ALB. DE HALLER, Praeside Scientiarum Societatis Regiae Göttingensis etc.

Lausannae apud Marc. Mich. Bousquet et Socios, 1758. 11. plag. in 12.

Illustris Auctor, locum de nutritione expositurus, magnam ubique obscuritatem cum deprehendisset, et de ossium origine, incremento, et nutritione maxime dubius haesisset, ad experimenta et observationes recurrendum sibi esse recte iudicavit. Quapropter ex discipulis cuidam, cui nomen *Detlef*, illud negotium dedit, ut iunioribus animalibus, pullis scilicet columbinis, et catulis, ossa frangeret, ipsisque postea pabulum, radice rubiae tinctorum largiter conditum, praeberet. Quo facto sequentia observare licuit: ossium callum gigni ex succo gelatinoso, quem plorant extremitates ossium fractorum, et medullae praecipue, quique circumcirca effunditur; succum hunc paulatim fieri spissiorem, donec cartilagineam induat naturam; in hac oriri postea nucleos osseos, qui pedetentim aucti inter sese cohaerere incipiunt, ac tandem, quicquid cartilagineae naturae erat, obliterant; callum ipsum, plane perfectum, esse verum os spongiosum, simile extremis ossibus longis, et hoc ipsum post tempus aliquod fieri densius solidiusque; utramque ossis fracti extremitatem paene aequaliter conferre ad calli generationem; periosteum plane nihil facere ad callum generandum, neque calli partem esse, sed tum demum, cum callus satis iam formatus sit, nasci incipere; ex ossium callo provenire vasa, quae ad nucleos osseos illos abeant, plane uti in naturali ossium generatione; radicem rubiae tinctorum neque periosteum, neque cartilaginem, sed ossa solummodo ipsosque nucleos osseos atque callum prorsus perfectum satisque durum colore rubro inficere; neque lac, neque ossa foetus in utero gravido animalis radice illa pasti ruborem contrahere; tandem colorem rubrum paulatim evanescere, si animal pabulo

bulo ſine radice paſcitur. Haec quidem quamvis negotium oſſium nutriendorum bene illuſtrarent, Illuſtri tamen HALLERO viſum eſt, eandem rem oculis propriis, et in foetubus quidem propius contueri. Numeroſiſſimas igitur obſervationes in ovis gallinaceis, iisdemque incubatis, ſumma diligentia inſtituit, quarum ſumma ſequentibus continetur corollariis. Cartilago eſt primum oſſis elementum, naturamque ſuam paulatim paulatimque in oſſeam mutat. Cartilago prima aetate vix a gelatina flexili differt, ac octavo demum die quandam firmitatem atque elaſticitatem adipiſcitur. Sexto vero ſeptimoque prorſus flexilis eſt, adeo, ut Anatomicus figuram ipſi annularem dare pro lubitu poſſit; eodem tempore neque fibrae, neque laminae, neque vaſa conſpici poſſunt; pellucida inſtar aquae eſt. Os a cartilagine diſcrepat. Rigidum eſt et fragile, et coloris ex luteo rubicundi; fibroſum praeterea eſt, atque in fibras laminasque diviſum. Natura oſſea in diverſis oſſibus diverſo tempore apparere incipit; os tibiae prius quam reliqua oſſeam naturam induit, ſequitur femur, ſternum, maxilla, coſtae. Nota, unde oſſea natura cognoſcitur, eſt *coloris mutatio*, et opacitas, quae haud ita multo poſt in luteum, ac deinceps in rubicundum colorem tranſit. Eo tempore naſcuntur fibrae, ac poſt eas laminae conſpicuae. Circa diem nonum, aliquando ocyus, aliquando ſerius, formantur cavitates medullares, quae primum fibris illis internis carent, quas pedetentim accipiunt. Perioſteum una cum cartilagine, locum oſſis tenente, apparet, eiusdemque quam haec figurae eſt; adhaeretque principio epiphyſis et fini corporis oſſis; craſſius ibi eſt, quam alibi, et cum reliqua oſſis parte laxius cohaeret. A primis initiis admodum tenue eſt, deinde vero una cum oſſis perfectione ipſum etiam maiorem craſſitiem contrahit, atque arctius arctiusque cum oſſe cohaeret, ita ut, ſi ab oſſe detrahatur, facile primam ſecum rapiat oſſis lamellam. Vaſa vix ac ne vix quidem eo tempore conſpici poſſunt, ſed perioſteum album, atque ex fabrica cellulari compoſitum

 eſſe,

esse, videtur. Medulla utplurimum versus diem tredecimum oculis obiicitur. Vasa, quae in cavitatem ossis penetrant, comitem habent fabricam cellularem. A vasis illis medulla vascula sua accipit. Epiphyses ossium una cum osse ipso prodeunt, sic ut statim, atque ossa formari incipiunt, prorsus conformatae sint. Ipsae epiphyses a corpore ossis in foetu primis diebus nullis limitibus conspicuis distinguuntur, sed corpus et epiphysis ossis unam eandemque partem constituunt, quamvis fieri possit, ut a se invicem separentur. Sequentibus vero diebus limites inter corpus ossis et epiphysin magis magisque fiunt conspicui, sic, ut verae articulationis speciem repraesentent, quae periosteo tanquam vinculo continetur. Maxima differentia, qua epiphysis ab ossis corpore differt, in eo cernitur, quod epiphysis tardius quam ossis corpus osseam naturam induit, diuque cartilaginea manet. De vasis ossium multa nova, eaque dignissima cognitu, habet Illustr. HALLERUS. In femore et tibia arterias principes, quas *nutritias* vocat, detexit; in femore quidem duas, in tibia unam. Die undecimo in oculos incurrunt. Descendunt in cavitatem medullarem ossis, habentes comitem fabricam cellularem, cruore tinctam, a qua rubor ossi accedit. Die decimo quarto visuntur duo rami principes huius arteriae, qui utrinque abeunt ad duos circulos vasculosos, qui in ea ossis parte, ubi prima rudimenta ossis apparent, conspiciuntur. Ex his aliisque permultis, quae compendio dici non possunt, Illustris Auctor colligit, periosteum non inservire conformationi ossis, sed negotium illud cordi et arteriis datum esse, iisdem scilicet partibus, quibus totius corporis animalis partes ceterae et conformationem et incrementum debent.

FRAGMENTA MARCHICA, SIVE COLLECTIO documentorum historiam Brandenburgicam illustrantium, lingua vernacula edita a PHILIPPO GUILIELMO GERCKEN.

Guel-

Guelpherbyti, ap. Io. Christ. Meisnerum, *PARS I.* 1755. plag. 12. *PARS II.* 1756. plag. 12. in 8.

Historiam Brandenburgicam prae omnibus aliis provinciis Germaniae documentorum inopia laborare, Cl. *Gerckenius* profitetur. Neque tamen hoc paucitati documentorum tribuendum esse, neque inde exortum, quod petentibus difficulter aditus ad archiva concedatur. Dignam vero esse historiam Marchicam, quae, ob arctissimam cum historia Germaniae coniunctionem, virorum doctorum ingenio atque diligentia illustretur, et explicetur. Iam Beckmannum et Gundlingium hoc consilium cepisse, sed praematura morte impeditos exequi non potuisse. Hisce omnium archivorum copiam factam esse, et Gundlingium codicem diplomaticum, 4000. documenta continentem, habuisse, quae ut in lucem proferantur optandum esse. Nactus quoque est Noster neque paucas, neque contemnendas chartas, quarum editione historiae Brandenburgicae lucem se affundere arbitratur. Proposuit enim sibi, non solum omnia documenta, quae *historiam Marchicam*, cum ecclesiasticam, tum politicam, atque etiam litterariam, illustrent, edere, sed vetusta quoque Chronica, Fragmenta historica, epistolas antiquas, Geographica e medio aevo praesertim repetita, aliaque ad stemmata nobilium pertinentia, publici iuris facere.

Prima pars exhibet documenta LXX. ab Anno 1161. usque ad Annum 1619. Primo loco ponitur Hermanni, Episcopi Verdensis, confirmatio fundationis monasterii sanctimonialium in Distorp, ab Hermanno Comite de Werthbeck factae A. 1161. ultimo Electoris Ioannis Sigismundi rescriptum ad sacerdotes Novae Urbis Brandenburgi de confessione, A. 1619. Gravissimis verbis haec Sigismundi epistola scripta est, vehementerque illum iratum fuisse testatur: — *Wo iemand in allen Ständen ist, der sich des friedens und einigkeit wenig befleisset, so seyd ihrs und andere, die da gerne Geistlich geheissen werden wollen. Gewislich Ihr*

habet je die Zeit daher in der Kirche zu Brandenburg weidlich tumultuiret, und immer einem allarm nach den andern angefangen, und das hat hernach heissen mussen Euer Amt und Gewissen braechte es mit sich, da doch die Kuh einer Windmühlen sich mehr ähnlichet, als dieselben eure actiones und begönstigungen eurem Ambte: eines theils auch unter euch, oder auch vielleicht alle solche geräume gewissen haben, dass ein wohlbeladner Wagen mit vier Pferden wohl hindurch fahren könte — dass euch zu Ehren mit bestande nachgerühmet werden möchte: Vix audiat Stygius Pluto, quod audent Sacerdotes Venerabiles Brandenburgenses — *und die Erhaltung nicht der Beicht (dann darumb ist es euch wenig zu thun) sondern des hochgeEhrten sehr geliebten Beichtpfenniges stecket darunter.* Eminet prae ceteris documentum XXIV. quo Albertus Brandenb. Marchio, duo altaria in parochiali ecclesia Eberswaldensi ad missas et memorias progenitorum uxorum et filiorum faciendas A. 1300. fundavit. Emendatur enim hoc genealogia Marchionum Brandenburgicorum, suppleturque lacuna quaedam, etsi a nemine adhuc observata. Scribit Albertus: *et filiorum nostrorum clarissimorum Ottonis et Henninghi.* Fuerunt igitur hi filii Alberti III. sed praematura fortasse morte extincti. Pag. 52. sequ. duo producuntur documenta Annae, ducissae Wratislaviensis, e quibus apparet, illam iam A. 1310. duci Wratislaviensi nupsisse, A. 1325. adhuc vixisse, atque ideo e documento A. 1327. in quo Henricus, dux Wratislaviensis scribit: *Coniugis nostre Domine Anne recordacionis felicis:* hoc temporis intervallo obiisse. Documentum XXVII. de Bertholdo et Conrado de Riede, multum illustrat historiam electionis Imperatoris Henrici VII. Sunt quidem varia documenta, quae a Cl. *Gerckenio* eduntur, iam a Beckmanno, Hahnio, Ludevigio, Lenzio, edita: verum, cum in iis describendis non accurate hi versati sint, plurimaque menda commiserint, operae pretium se facturum esse existimavit, si membranas chartasve denuo excuteret, emendatioresque prodire iuberet. Adspersit

subinde

ſubinde animadverſiones quasdam, in quibus obſcuriora verba explicantur, atque e hiſtoria brevibus exponuntur, quae ad intelligenda haec documenta neceſſaria viſa ſunt. Sic pag. 44. docetur, quid fuerint marcae denariorum: pag. 50. explicantur verba: *Wort, Wurthe, Worde:* pag. 58. *Advocatia:* pag. 71. *pagare* pro ſolvere: *Vor,* foemina, pag. 103. *Welteſchatt,* pag. 104. Pag. 52. de Anna, duciſſa Wratislavienſi, pag. 64. de Comitibus de Keverenberg, pag. 90. de titulo *Ehrbahre Leuthe,* quo ſeculo XV. nobiles inſigniti, quaedam adferuntur. Ultimum huius partis locum occupat diſſertatio Auctoris de ritu traditionis per ramum arboris. Adamaverunt enim maiores noſtri nunquam magis ſymbola, quam in rerum traditionibus. A. 1375. Nobiles Wedelii villam ſuam monaſterio Stargardenſi ita tradiderunt: *Ego Haſſo de Wedele — — fratrem Henricum condictum Poltzin, tunc prefati monaſterii priorem, in ſua ceterorumque fratrum perſona capucio meo in manibus ſuis poſito tanquam viſibili predicte collationis ſigno corporaliter inveſtivi* — A. 1438. *dux* (Schlesvicenſis) *depoſito capucio epiſcopo* (Lubecenſi) *ſupplicavit, quatenus ipſum infeudare — dignaretur. Epiſcopus huiusmodi ſupplicationi inclinatus recepto pileo de capite ſtrenui militis Schaconis Rantzoven, per traditionem dicti pilei aureo crinali aut ſerto adornati in et ad manus eiusdem Comitis more patrie factam — Comitatum ei iure feudi contulit.* Saepisſime etiam occurrit traditio cum Chirotheca, traditionesve per annulum, fuſtem, cultellum, feſtucam nodatam, amphoram aquae, hauſtum aquae, funes campanarum, dextrum pollicem, cornu, claves templi, calicem, candelam, etc. Nihil vero frequentius traditione per ceſpitem, et ramum arboris. Laudavit iam du Freſne ſ. v. *inveſtire* aliquot exempla, aliudque memorabile exemplum commemoratur apud Calmetum, (*hiſtoire de Lorraine,* T. I. pag. 524.) ubi Mathildis A. 1107. *per cultellum, feſtucam nodatam, wantonem et waſonem terrae, atque ramum arboris,* eccleſiae St. Mariae *legitimam facit conceſſionem et inveſtituram* villarum

rum quarundam. Ex hoc aliisque ab Auctore laudatis locis apparet, ramum arboris una cum cespite, tanquam symbola agri et sylvae, fuisse traditum. Ramus infigebatur cespite, et ita tradebatur. Cespes ex eodem, qui tradebatur, agro effodiebatur, atque rotunda quidem figura. Rotunditas haec Nostro totius agri possessionem indicare videtur. Cespes et ramus virides erant; qua de arbore autem ramus decerpendus fuerit, incertum est. E documentis a du Fresnio allatis apparet, ramum olivae virentis, et corylum nucibus onustam; ex aliis, ramum tiliae maiores nostros adhibuisse. Cum etiam nullam arborem tanta veneratione prosecuti sint, quanta quercum, nonne probabile, ramum quercus in hac solemnitate non omittendum fuisse? Tota quidem res quomodo acta sit, optime e statutis Torgaviensibus cognosci poterit: *Derienige, so ein haus verkauffet hat, der soll dass nach gebethner Laube mit dem Reisse in die Gerichte auflassen — Nach diesen lässt der Richter den Kauff und das* eingelegte Reiss *ausruffen, das wer darwieder zu reden hat, der soll es jezunt thun und darnach stille schweigen. Nach beschehenen Geruffe, und wann der Käuffer das Haus* und eingelegte Reiss *durch Vrthel ihme zu erkenneh und zu leihen bittet,* nimt der Richter dasselbe Reiss und reichet das *dem Käuffer sprechent,* weil das Reiss ausgerufen *und niemands darwieder ist,. so leihe ichs euch, von Gottes, Raths, und Gerichts wegen, im nahmen* etc. Haec hactenus. Fusius enim Noster de hac re disputat, variaque adfert documenta, quibus omnibus veritatis robur conciliat. Vellemus, plures in hoc campo excurrerent, atque Symbolicam veterum Germanorum Iurisprudentiam sibi explicandam sumerent. Restant enim post Guil. Hoffmanni et Ever. Ottonis, (qui tamen Romanam tantummodo Iurisprudentiam ante oculos habuit,) labores, quamplurima, vel accuratius explicanda, vel diligentius indaganda et illustranda.

Pars altera continet documenta LX. quorum primo Henricus Imperator varia iura in villa Ursleve, Danckwardo,

wardo, Episcopo Brandenburgensi, A. 1051. donat; ultimo, Elector Iohannes Georgius, duci Klitzing, ut urbem Luneburgum occupet, mandat. Exhibet in hac parte Noster aliquot documenta, quibus historia Brandenburgica bene emendari poterit. Sunt inprimis quaedam e seculo XII. petita, quae historiae Marchicae studiosis non possunt non grata et iucunda esse. Sic pag. 37. est documentum, quo Marchiones, Woldemarus et Fridericus, sibi aliquot Saxoniae urbes invicem oppignorant, de A. 1317. Ibi Noster addit observationem doctam de Woldemaro, quo modo Dresdae aliarumque Misniae urbium possessionem obtinuerit. E documento XVII. Wratislavi, de A. 1319. multum antiquo feudali iuri lucis accendi posse, Noster arbitratur. Pag. 57. exhibetur documentum de A. 1348. Woldemari, eo maioris aestimandum, quo pauciora huius Principis exstant. In documento XXXI. Wenceslaus, rex Bohemiae et Marchio Brandenburgensis, cum regno Bohemiae Brandenburgum coniungit. Addidit his documentis Auctor tres dissertatiunculas. In prima inquiritur in originem nominis et urbis *Saltzwedel.* Duplicem coniecturam Noster proponit. Haec urbs in palustri et aquosa regione sita est, *Sal* vero et *Sol* idem in lingua antiqua est ac aqua, et *Well* atque *Wedel* denotat domum seu villam. Est igitur *Saltzwedel,* seu *Soltwedel,* domus seu urbs in regione palustri aedificata. Altera coniectura haec est. In antiquissimis documentis haec urbs *Saltwedel* et *Saltwidele* appellatur. *Sal* et *Sald* significavit olim sedem seu palatium principis, et *Wedel* est ipsum antiquum Saxonicum et Frisicum *Weel, Wael,* i. e. aqua, aquae confluxus profundus. Est igitur etiam *Saltwedel* Castrum seu palatium in palustri loco situm. In altera dissertatione differentiae iuris feudalis Marchici et Pomeranici in formula *coniunctae manus,* (vulgo *communem* dicunt,) exponuntur. Nam e iure Pomeranico manus coniuncta non tanquam necessarium aliquid, sed tanquam remedium subsidiarium consideratur; e iure Marchico autem eadem est remedium ordinarium

K et

et abſolute neceſſarium. Monentur hoc loco etiam aliqua de antiquitate litterarum beneficiariarum in Marchia. Ultimo loco poſuit Noſter breve elogium celeberrimi ICti, *Theodori Martini Werneri*, qui A. 1685. Vittenbergae obiit, et cum munerum dignitate, tum multis bene ſcriptis libris magnam famam conſecutus eſt. De reliquis partibus, quibus Vir Cl. pulcherrimum quod iit conſilium, de hiſtoria Brandenburgica bene merendi, continuat, proxime dicemus.

EXPERIMENTA ACADEM. SCIENTIAR. PETROpolitanae, quibus conglaciatio Mercurii vivi adprobatur.

Sub finem ſuperioris, et initium huius anni, ingens per totam Europam ſaeviiſſe frigus, tam notum eſt, ut illius recordatio in commentariis noſtris minime locum mereretur, niſi nos excitaret praegnans cauſſa, ob quam illud eo memorabilius ſemper futurum eſt, quo ipſo exſpectatius rerum naturalium ſcrutatoribus phaenomenon, tam conſpicere, quam admirari, contingere vix potuerit. Relatum legimus in ephemeridibus publicis, uno eodemque die, non ſolum Upſaliae, ſed et Petropoli, ſede auguſta, tantum frigoris gradum, horrida quadam tempeſtate obſervatum eſſe, quantum antea numquam, ex quo Academia Scientiarum obſervationes meteorologicas conſcripſit, adnotatum fuit. Arripiebant igitur phyſices promotores hancce opportunitatem explorandi ulterius thermometris mercurialibus, an, et quo usque, augeri poſſet artificiale frigus? Paucos forte latet, Fahrenheitium A. 1729. (tradente immortali *Boerhaavio* in *Element. Chem.* Tom. I. pag. 146. Edit. Lipſ. 1732. 8.) primum ſpiritum nitri fortem contuſae glaciei adfudiſſe, atque adnotaſſe frigoris ſic dicti artificialis gradum eximium, quod 40. gradibus ſuperabat naturale, ſeu punctum conglaciationis ſtabilitum in thermometris, ab eodem artifice elaboratis. Iteratum novum hoc

hoc inventum, quo frigus artificiale mirum quantum naturale superat, a Muschenbroeckio et Reaumurio; et idem phaenomenon industria horum acutissimorum virorum comprobatum, augmentum vero maius frigoris artificialis, iamiam inventi, neutiquam notatum est, quanquam olim ad eundem modum, ac nunc Academiae Petropolitanae Socii, negotium istud tractarent. Quo itaque cuncta, quae modo quidquam ad illustrandam et confirmandam eventus plane improvisi veritatem conferre creduntur, ordine quodam concinno enarremus, primum tentamina, quae sensim diversi auctores, pro se quique ceperunt, alleganda; deinde ratio et modus commiscendae nivis et spirituum acidorum diversorum, in primis tamen nitri sic dicti fumantis, exponenda; tandemque singularia illa phaenomena, quae notata fuerunt, dum mercurius, vel destillatione, vel ex sublimatis resuscitatus, hincque purissimus, regnante gelu vehementissimo, frigidis hisce corporibus immissus est, adiicienda erunt. De fide relationis nostrae nemini suboriri poterit dubitatio ulla, hanc ob caussam, quod Illustrissima Academia, pro eo, quo nos prosequitur, favore, certiores nos fecit de his omnibus, et summam scribendorum huc perferri curavit.

Praeterito anno, quum *d.* 14. *Decembr.* stili veteris, ut vocant, frigus in aere esset 205. graduum, secundum scalam thermometri Delisliani, Cl. *Braunius* adfudit spiritum nitri, et nivi, et glaciei; mercurius hinc in thermometro descendit ad 470. gradum, in eoque immobilis perstitit. Eximebatur post aliquam moram thermometrum ex miscela, et in aere libero fere ad quartam horae partem detentum, ulteriorem neque descensum, neque adscensum mercurii, indicabat, qui tum primum elevabatur, postquam thermometrum in conclave calefactum illatum esset. Iterabantur paullo post singula, et ordine, et modo plane aequali, hoc et alio thermometro: eveniebant iterum eadem, quae antea retulimus, phaenomena. Tam insolita apparitio argenti vivi, omni motu orbati, omnino

excitare poterat conieᶜturam non inprobabilem, annon illud forte frigore gelatum sit? Cl. *Braunius* in conventu Academicorum statuto referebat Collegis, non solum quo usque auctum sit frigus hoc die in atmosphaera, sed etiam quam inexspectatum mercurius, thermometro inclusus, et mixturae antea descriptae immersus, praebuerit ei spectaculum. Quod itaque primus viderat Cl. *Braunius*, mercurii in artificiali frigore solidescentis phaenomenon, illud deinde et ab aliis curiosis quoque quaesitum, inventum, etiam experimentis fidis comprobatum, imo vero et novis memorabilibus pluribus corroboratum est.

Die 25. *Dec.* intra horam 9—10. antemeridianam frigus coeleste erat 199. graduum. Adornabantur, et a Cl. *Braunio*, et a Cl. *Aepino*, nova tentamina, et quidem felici successu; nam citissime mercurius ad 500. gradus delabebatur, et adparebat, ut brevi antea, iterum solidus quasi et in omni motu impeditus. Ut eo accuratius considerari et tractari posset compacta mercurii massa, uterque disquisitorum diffringebat thermometra. Erat autem, quo Cl. *Braunius* utebatur, sphaera finitum, quae in superficie exteriori conglaciata, in medio particulam fluidi adhuc mercurii includebat: Cl. *Aepini* instrumentum, in cylindrum exiens, plane solidum et ex toto gelu constrictum mercurium sistebat.

D. 26. *Dec.* mane ab hora 9—10. acutissimum regnabat frigus, et quidem 211. graduum, ob id praesertim memorabile, quia etiam superat summum gradum frigoris artificialis, quondam a Fahrenheitio inventum. Viri Cl. *Braunius*, *Aepinus*, *Lomonosovius*, hoc die experimenta capiebant. Spiritus Nitri, additus nivi, efficiebat frigus 495. graduum; spiritus salis 534. et oleum vitrioli tandem deprimebat mercurium in tubo thermometri ad 1260. gradus. An tam insignis Mercurii lapsus, a fissuris, in hoc et aliis quoque thermometris observatis? Inventus est, comminuto vitro, in globulo, et tubo, fili argentei instar, mercurius densatus, ductilisque sub malleo, prout plum-

plumbum. Poſt 20. minuta ſub dio iterum diffluebat antea ſolidus viſus Mercurius. Si pluribus teſtibus, pro ſtabilienda rei inauditae veritate, opus foret, provocare quoque poſſemus ad experientias virorum Cl. Academiae Scientiarum Sodalium, *Modelii, Zeiheri, Kruſei*, quorum quilibet, propria indagatione convictus, alienam ſuis comprobat ſuffragiis.

Quamquam ratio modusque, quo uſus olim eſt Fahrenheitius, et poſt eum plures, quemque magnus Boerhaavius, ut antea innuimus, clare deſcripſit, parum diverſus ſit ab eo, quem ſecuti ſunt phyſici Petropolitani: attamen, ne quidquam omiſiſſe videamur, etiam facillimam et expeditam methodum, quam invenit Cl. *Aepinus*, iam deinceps indicabimus. Si ſpiritui nitri fumanti, quantum fieri potuit, ſub dio et in nive refrigerato, adiicitur tanta copia nivis, quanta requiritur, ut mixtura ſpiſſitudinem pultis liquidioris habeat: tum quam celerrime exoritur iſte gradus frigoris, mercurium compingere valentis. Reticendum vero minime eſt, non ſemper, neque omni tempore, eiusmodi frigus artificiale magnum, quale deſcripſimus, produci poſſe; quin potius etiam requiritur, ut eximius quidam, quamquam adhuc nondum definitus, frigoris coeleſtis gradus concurrat. Experimento peculiari Cl. *Aepini* illud confirmatur. Tentamen in conclavi, ubi frigus erat 122. graduum, inſtituebat, comperitque, a Spiritu nitri ad 150. gradum frigoris reducto, et nive adiecta, ortum eſſe modo frigus 300. graduum, neutiquam vero tantum, quantum neceſſarium eſt ad congelationem mercurii efficiendam. Ex illis, quas collegimus, obſervationibus, illud patet, ad minimum 500. graduum frigus requiri ad producendam hydrargyri conglaciationem; et neminem huc usque explorare et firmare valuiſſe gradum, in quo certo transmutatio illius contingat, propterea quod thermometra adhibita, contingente mercurii congelatione, gradus ſcalae indicare impediuntur. Memorabilia plura iam communicavimus cum lectoribus; reſtat vero expoſitio phaenomeni quam maxi-

me curiosi, et quod perspicaciae Cl. *Aepini* debetur. Minime omnium huic Viro Cl. sufficiebat scire simpliciter, hydrargyrum congelari, et ad instar minerae purae tractari posse; avebat etiam contemplari et diiudicare omnes mutationes, quas subiret fluidum metallicum, antequam pristinum habitum exueret, novaque forma compareret. Cylindrum igitur vitreum, unciam unam latum, unciam et dimidiam vero altum, replevit mercurio currente, illumque immittebat, prout thermometrum, in misturam nivis et spiritus nitri, saepius nominatam. Cognovit minuto horae citius congelari mercurium, eumque, dum gelu coit in densitatem et solidescit, eodem modo a frigore, ac reliqua metalla, excepto ferro, constringi. Nam tota massa in angustius volumen coarctabatur, superficies patens subglobosa evanescebat primum, dein etiam deprimebatur eo usque, donec plane coalita eximi et digitis prehendi posset. Ad formam cylindri solidi efformatus, in mercurium fluidum iniectus, subsidebat more metallorum; quum e contrario glacies aliorum fluidorum, liquoribus homogeneis iniecta, semper supernatet. De duritie mercurii conglaciati disquisitores certi nihil adseverant; proxime tamen ad plumbi densitatem accedere autumant.

CASTI INNOCENTIS ANSALDI, ORDINIS Praedicatorum, de sacro et publico apud Ethnicos pictarum tabularum cultu, adversus recentiores Graecos, dissertatio.

Venetiis, apud Petr. Valvasensem, 1755. plag. 18. quatern.

Non iniuria mirum Cl. *Ansaldo* videtur, Graecos, qui in divorum cultu cum Romana ecclesia conveniant, pictasque Christi, Mariae, et beatorum imagines magno cultu et veneratione prosequantur, sculptas tamen imagines adeo improbare, ut Latinos non obscure idololatriae

triac reos postulent. Atque de re ipsa, odioque Graecorum erga statuas, ne quis dubitet, multa argumenta et testimonia in *primo* capite adfert A. atque Leonem Allatium, et Assemannum, qui aliter sentiunt, refutat. Digna sunt, quae a nobis hic repetantur verba, ex epistola *Mamachii*, Graeci: *Est illis* (Graecis) *sane hoc adagium, receptum prorsus atque familiare, nullam scilicet imaginem colendam esse, cuius nasum duobus possis digitis complecti*, etc. Defendunt vero Graeci sententiam suam duobus argumentis: primum, aiunt, sculptarum imaginum cultus in sacro codice interdicitur; et deinde ethnici hisce imaginibus ad turpissimam idololatriam abusi sunt. Idolatrae sculptiles tantummodo imagines adoraverunt, atque ideo unius Dei cultoribus sculptilium imaginum usus et cultus interdictus est, ne ad Idololatriam sensim paullatimque se abripi patiantur. Haec igitur Noster, *via*, ut dicit, *recriminationis, quae tutior et facilior apud indoctos*, diluere studet, atque simul ostendere, aut omnem pictarum et sculptarum imaginum cultum Graecis negligendum; aut, si pictae colantur, eundem cultum sculptis quoque habendum esse. Primum enim imagines quascunque e genere *ἀδιαφόρων* esse, atque in potestate et arbitrio ecclesiae positas, quae illas vel reiicere, vel adhibere possit: loca illa sacrae Scripturae, quibus sententiam suam stabiliri et confirmari credant, non solas sculptas, sed sculptas pictasque imagines una prohibere: in loco illo Exod. XX. *non facies tibi sculptile*, etc. unde maximum robur sententiae repetant, hoc indicari, nefas esse alicui, praeter Deum, divinos honores habere, sive re ipsa adoranda, sive illius imagine, statua, effigie, pictura colenda. Deinde ethnicos minime solas sculptiles imagines, sed pictas etiam habuisse et coluisse: Samaritanos, Hebraeos, superstitionis labe infectos, Chaldaeos, Aegyptios, alios, templa pictis deorum imaginibus exornasse. Atque hic Vir Cl. longe evagatur, atque ex locupletissimo eruditionis copiosissimae penu multas divitias depromit, plurimaque adducit testimonia. Nam praeter Clemen-

Clementem Alexandrinum, Origenem, Athenagoram, Athanasium, Cyrillum, ex Epiphanio ostendit, idololatriam primis temporibus solis pictis tabulis adhaesisse. In Constantinopolitana Synodo, Iconoclastas, commemorat, imagines pictas idola, earumque cultum ethnicam consuetudinem, ethnicum cultum appellasse, et Synodum ea de causa Imperatores tanquam expulsores idololatriae praedicasse, quoniam pictarum imaginum cultum sustulissent. Denique varias adducit tabulas pictas, quas ethnici divinis honoribus prosecuti sint. Favet sententiae Viri Cl. inprimis Pausanias, qui, etsi eo tempore Graeciam peragravit, quo illa iam multis bellis vastata, pulcherrimorum operum iacturam fecerat, plurimarum tamen pictarum deorum tabularum mentionem facit. Haec noster, in Capite *tertio* usque ad *octavum*, multa elegantia et eruditione exposuit. Licet candorem illius ex hisce cognoscere: *Revera Protestantes*, pag. 22. dicit, *qui iconomachorum in opinione versantur, quum tamen philosophica veluti ratione differendo procedant, non magis a sculptarum cultu imaginum, quam a cultu pictarum imaginum abhorrent. Ast, quum Graeculi recentiores adeo a Logica et Critice, quam a diabolo, abhorreant, quid mirum, si sculptilia aversati, pictas adhuc tabulas religioso honore prosequuntur?* etc. In Capite *nono* Vir Cl. proponit et discutit quaestionem, cur, cum eundem honorem ethnici sculptis et pictis imaginibus habuerint, multaque adhuc supersint simulacra, signa, statuae, rarissimae sint imagines pictae? Primam, ait, bonorum pictorum inopiam huius defectus causam esse. Non multum studii operaeque olim alios, praeter Graecos et Aegyptios, populos in pictoria arte collocasse; et apud Graecos solam Philippi et Alexandri aetatem eiusmodi pictores tulisse, qui nomen aliquod et famam arte sua consecuti essent. Deinde multos quidem fuisse, qui arti statuariae et sculptoriae operam darent, paucos vero, qui ingenium et industriam ad pingendum conferrent. In indice, quem Iunius libro *de pictura Veterum* addidisset, pro uno pictore prope triginta

triginta ſemper ſculptores, plaſtas, ſcalptores, aliosque artifices inveniri. Porro, artis pictoriae hanc indolem, hoc fatum eſſe, ut mediocres artifices non facile admittat aut nobilitet: inde exiguo illo temporis ſpatio, quo picturae pretium ſtatutum fuiſſet, nullas, niſi egregias, ſummaque elegantia perfectas tabulas, adamatas, emtas, et aeternitati reſervatas, reliquas neglectas et oblivioni tenebrisque traditas fuiſſe. Denique, primariam huius inopiae cauſam ab odio Chriſtianorum adverſus ſacras ethnicorum tabulas, a tot irruptionibus barbarorum, a tot incendiis, quibus alia plurima antiquitatis monimenta deleta exſtinctaque ſunt, repetendam eſſe. Neminem ignorare, quid Tacitus de Romano incendio, quod tempore Neronis contigit, ſcribat: *Inſularum, domuum, et templorum, quae amiſſa ſint, numerum inire, haud promtum eſſe — exuſtas eſſe opes tot victoriis quaeſitas, et Graecarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua et incorrupta.* Statuas, ſimulacra, et ſigna, e terra, e ruinis urbium aediumque, erui et effodi. Haec enim, vel Chriſtianorum ſtudium verae doctrinae propagandae, vel barbarorum furorem, ſuis tantummodo locis deieciſſe. Pictas vero imagines, probabile eſſe, ab his potius reſciſſas, combuſtas, aliisque modis deletas eſſe. In Capite *decimo* Cel. *Anſaldus* tranſit ad textas deorum imagines, et, licet peplis ſaepius ſtatuae velatae fuerint, eadem tamen quoque deorum imagines exhibuiſſe, in templis ſuſpenſa, et magno cum honore circumlata fuiſſe, oſtendit. Deinde, quoniam recentiores Graeci Anaglyphorum, non longius a picturis recedentium, venerationem admittunt et probant, ethnicos eodem Anaglypha, quo ſigna, cultu proſecutos eſſe, atque adeo non multum Graecorum rationem ab iſta ethnicorum diverſam eſſe, demonſtrat. Forte mira alicui videri poſſint haec Auctoris verba: *ethnici, quorum nos ritum imitari pie conſecravimus.* In Capite *undecimo* docet Noſter, Graecos ante Nicaenae Synodi tempora nullas ſacras ſtatuas coluiſſe, atque adeo eorum opinioni adverſatur, qui Graecos quinto

et fexto feculo fculptas quidem imagines Chrifti, Mariae, et beatorum admififfe, easdem vero Iconoclaftarum tempore reieciffe, exiftiment. Putat vero, errori Graecorum ortum et incrementum dediffe Patrum Nicaenorum fententiam adverfus ftatuas deorum, (aliae enim tum non confpiciebantur,) praepoftero fenfu a recentioribus Graecis explicatam, et de quibuscunque ftatuis intellectam. In Capite *ultimo* quaeritur, an fapienter Latini in admittendo facrarum ftatuarum ufu et cultu verfati fint? Non probare quidem videtur Vir Cl. hoc inftitutum, et maxime periculofum fuiffe fcribit, eo praecipue tempore, quo homines procliviores fuerint ad idolorum cultum: fed ea de caufa eos aliquo modo defendi poffe cenfet, quoniam illa tempora inopia bonorum pictorum valde laborarint. Tandem variis prolatis, addit: *Profecto, fi intelligerent noffentque Catholicae Antiftites Ecclefiae, vulgus non eandem ftatuarum ac pictarum tabularum rationem habere, aut rudiores fanctorum ab ftatuis perperam affici et moveri, dubium nullum eft, quin earum ufum omnes ftatim interdicerent, easque prudenter removerent.*

Si, quid nos de hac Cel. *Anfaldi*, cuius nomen compluribus aliis libris innotuit, differtatione fentiamus, dicendum, fatemur quidem, illam multa eruditionis copia refertam, multoque ingenio et diligenter fcriptam effe; verum eandem vix Catholicae religioni addictis probari poffe arbitramur. Videtur enim Vir Cel. calore et cupiditate Graecos refutandi abreptus, non fatis femper fuorum caufae confuluiffe, fed multa arma, eaque fatis valida, diffentientibus tradidiffe, quibus totum omnino imaginum pictarum fculptarumque cultum oppugnarent, immo everterent. Utinam vero omnes tam utilem et iucundum errorem committant!

COMMENTARII SOCIETATIS REGIAE SCIENtiarum Göttingenfis, TOMUS III. ad annum MDCCLIII.

Göttin-

Göttingae, sumtibus Eliae Luzac, Alph. 2. plag. 10. tab. aen. 11. quatern.

Non iniucunda erit lectoribus nostris opera, in excerpendo tertio Tomo Commentariorum Göttingensium, quorum priores duo alio tempore indicavimus, collocanda. Sunt enim in iis multa elegantis doctrinae copia condita, plurimaque industria elaborata. Iam primum libro praefixa est Oratio *Io. Davidis Michaelis* V. Cel. de defectibus historiae Naturalis ac Philologiae, itinere in Palaestinam Arabiamque suscepto sarciendis. Recte enim Vir Cel. arbitratur, geographiae, antiquitati, et naturali historiae Palaestinae Arabiaeque, id est, illarum regionum, in quibus antiquissimum et religionis et eruditionis monimentum litteris consignatum, plura deesse, quam aliquis fortasse putet, atque igitur interpretationem sacri codicis mancam, et multarum rerum fidem valde dubiam esse: hunc vero omnem defectum neque coniecturis, neque librorum lectione, sed itineribus, prudenter in illas terras faciendis, sarciri posse. Etsi enim complures sunt itinerum in Palaestinam susceptorum commentarii, atque *Maundrellus, Shawius*, et *Pocokius*, diligenter terram sanctam exploraverunt, nondum tamen haec res Nostro ita perfecta videtur, ut nihil praeterea desiderari possit. Primum enim omnes illuc profecti, linguae ignari, per interpretem cum Arabibus loqui necesse habuerunt. Sunt vero hi interpretes, ut alia incommoda taceamus, homines ignari, ventosi, et ineptissimi, atque, si quis Arabum botanicos scriptores et biblia Hebraica non ipse legerit, herbas quidem et arbores Palaestinae Arabiaeque describet, nominum autem vel prorsus ignarus, vel non illud arripiens, (si plura uni plantae nomina,) quo in antiquis Hebraeorum monimentis appellatur, nihil omnino ad interpretationem codicis adferet. Deinde plurimi in itineribus suis illud sibi proposuerunt, non ut scientiae sitim explerent, sed ut superstitioni satisfacerent, eaque tantummodo loca, quae

ſanctitatis famam haberent, adirent. At linguam barbarorum callens ſibi facile aditum ad eorum familiaritatem parabit, et iure hoſpitii, quod eis ſacroſanctum habetur, liberius et tutius per avia quoque commeabit. Porro exploratoribus Palaeſtinae nimia feſtinatio noxia, qua a ſuperſtitioſis et feſtinantibus ſociis per regna inania et fabuloſa rapiuntur. Denique ſi vel cuidam univerſa haec obtigerint, idem tamen naturae peritia et cura deſtitutus fuit, ut nobilis Gallus, *Arvioſus*, itineribus in Africam et Orientem ſuſceptis clariſſimus. Multa de fabuloſis rude- ribus, de antiquis aedibus, palatiis, ſtatuis, aliisque antiquitatis monumentis, quae dudum diruta et deleta, pia, ut aiunt, fraus imitata eſt, in commentariis plurimorum leguntur. Nemo tamen ramuſculum hyſſopi, circa muros Hieroſolymorum naſcentis decerpere, ſiccum Europaeis mittere, atque exiguo hoc munere magnis litibus interpretum Ioannis finem imponere voluit. Addit Noſter etiam hoc, Palaeſtinam multos, Arabiam fere neminem, ne eam quidem partem quae Iordane alluatur, olimque Iſraelitarum fuiſſet, peregrinando luſtraſſe. Eſſe tamen hanc non magis quam Palaeſtinam accurata et curioſa diligentia dignam. Haec de defectibus, quibus itinera ſuſcepta laborant: nunc videamus, quid eruditio ſacra ab exploratore Orientis exſpectet et flagitet. Deſcriptiones locorum, vel ex ſolis antiquorum libris, vel e ſolo codice ſacro, adhuc per coniecturam et divinationem ab interpretibus factae ſunt. Moſes atque prophetae, urbium, fluminum, et paludum, paſſim, ſine curioſa ſitus definitione, mentionem faciunt, et inde accidit, ut interpretes pro lubitu urbes ferrent. Ambigitur adhuc de maris mortui magnitudine, neque tamen niſi hac definita intelligi poteſt, quo aqua Iordanis deveniat? exhauriaturne vaporibus maris? an per occultos meatus in liberiora maria effundatur? Ambigitur de auſtrali Palaeſtinae termino, rivo Aegypti, quem alii in arenoſis deſertis collocant, alii pro oſtio Nili habent. Latet adhuc ſitus urbis Ainon, ad quam Ioannes baptizavit, atque

que ipſa itineris Iſraelitici deſcriptio non, niſi itineribus per Arabiae deſerta ſuſceptis, intelligi poteſt. Herbarum et arborum ignotarum, quae in ſacro codice commemorantur, nomina, ab Arabum botanicis ſcriptoribus ſaepe ſervata ſunt, eadem in vocabulariis Golii aliorumque ſuperſunt, ſed plerumque nihil aliud additur, quam herbae et arboris nomen eſſe. Eadem tamen adhuc in Arabia et Palaeſtina vigent, et diligentius inveſtigata oculisque ſubiecta, ad interpretationem codicis, qui innumeras a rerum natura imagines petit, multum conferant neceſſe eſt. De deſcriptione animalium Orientis egregie quidem Bochartus meritus eſt, verum et in pluribus nominibus erravit, et largam reliquit aliis meſſem. De ſignificatione morborum, quorum varia in ſacris litteris nomina occurrunt, nihil fere conſtat. Gemmarum nomina, in quibus interpretandis antiquae verſiones aut diſſident, aut aeque obſcura verba ſubſtituunt, ſi pauca excipias, prorſus nos non intelligimus. In hiſce igitur tenebris ſolus nobis lucem accendere poterit, qui Arabicae et Syriacae linguae cognitione, palaeographiae orientalis notitia, atque mathematum et naturae ſcientia probe inſtructus, in illas regiones iter ſuſcipiat. Atque certiores iam facti ſumus, regia munificentia Auguſtiſſimi Daniae regis, at quam fauſti eruditioni numinis! rem eo perductam eſſe, ut docti aliquot viri proxime iter in Palaeſtinam et Arabiam faciant. Haec hactenus. Veniamus ad lucubrationes ipſas virorum doctorum. Continentur vero hoc Volumine: I. *Sam. Chriſt. Hollmanni* obſervationes Meteorologicae: II. *Io. Matthias Geſnerus, de electro veterum*: III. *Ioh. Gottfried Zinn* obſervationes anatomicae, de tunicis et muſculis oculorum: IV. *Io. Dav. Michaelis* de pretiis rerum apud Hebraeos ante exilium Babylonicum: V. *H. C. L. B. de Senckenberg* de origine familiae Auguſtae Staufenſis: VI. *Io. Matth. Geſneri* Cicero reſtitutus: VII. *Sam. Chriſt. Hollmannus* de corporum marinorum in terra origine: VIII. *Tob. Mayeri* tabularum lunarium uſus in inveſtiganda longitudine maris:

IX. *Io. Georg. Roederer* ſermo de communicatione uteri gravidi et placentae: X. *Idem* de pondere et longitudine infantum recens natorum: XI. *Io. Gottfried Zinn* obſervationes botanicae: XII. *Tob. Mayeri* obſervationes Aſtronomicae. Nimis longum eſſet ſingularum diſſertationum argumenta percenſere. Quare brevitati conſulemus, atque tantummodo unam et alteram, tanquam ſpecimen, proponemus.

I. *Sam. Chriſt. Hollmanni* obſervationes meteorologicae. Incipiunt obſervationes hae tempeſtatum omniumque aeris mutationum ab A. 1741. atque in A. 1749. deſinunt. Adſperſit ſubinde Vir Cl. quaeſtiones quasdam ex hiſce productas, ut: Satis patere, mercurio barometrico deſcendente, nubilam pluviamque aut ventoſam; aſcendente autem, plerumque ſerenam tempeſtatem inſequi: neque hoc tamen ſemper fieri, neque illas tempeſtatum mutationes illis diverſis mercurii altitudinibus ſemper reſpondere. Vix leviter enim mutato mercurio ſaepe magnam et tonitralem, multumque ſaepe mutato vix ſenſibilem aliquam tempeſtatis mutationem inſecutam eſſe. Inprimis vento ſpirante Borea, aut inter Boream quocunque alio interiacente, tempeſtatem turbidam, pluviam, nivoſamque ſaepe oriri, aut exortam aliquamdiu perdurare, aſcendente licet barometro; ſubito tamen eodem aſcendente, citius plerumque deſinere, eodem licet perdurante vento. An igitur prioris iſtius ratio in ſuperficiei illius terreſtris conditione forſan quaerenda, quae, reſpectu noſtrae regionis, inter Boream Zephyrumque interiacet? Ex ampliſſimis enim, quae longe lateque ibi pateant, maribus, magnam exhalationum aquearum copiam quotidie provenire, quae ventis, inde ſpirantibus, nobis advehatur. Deinde, ſubitaneum mercurii barometrici deſcenſum ſubitaneum eiusdem aſcenſum plerumque inſequi. An igitur in aere noſtro mutationes eiusmodi ſubitaneae interdum forſan contingunt, quales illi marium motus ſint, quos vulgo *Springfluthen* appellant. Maiores, magisque ſubitaneos

mercurii

mercurii descensus plerumque mutationes aeris longe lateque patentes comitari, saepiusque eiusmodi se observasse, ubi post aliquod tempus renunciatum, non per magnam solum Europae mariumque adiacentium partem, sed vel in ipsa America eodem tempore ingentes tempestatum mutationes contigisse. Annon igitur mercatori, in terras remotiores commercia instituenti, subitanei eiusmodi barometrorum lapsus occasionem, salutaria consilia capiendi, dare possent.

II. *Io. Matthiae Gesneri* Praelectio, de electro veterum. Collegit Vir Cel. omnia, explicavit, atque in classes suas descripsit, quae de electro ab antiquis sparsim, confuse, et obscure dicta, ut eo facilius, quid veteres scriptores de electro, et de vi electrica, cognoverint, quid senserint, et quam recte senserint, iudicari possit. Obscuravit vero hanc rem nomen ipsum, valde diversis rebus tributum. Quare ab illius explicatione Vir Cl. disputandi initium facit. Antiquissimis Graecis ἠλέκτωρ Sol est, id quod Homeri loca Il. ζ. 513. et Il. τ. 398. et Hymn. in Apoll. 369. testantur. Unde sit nomen ductum variae sunt Grammaticorum sententiae. Ἠλέκτωρ Sol sororem habet, nominisque sociam, ἠλεκτρίδα, Lunam. A sideris huius pulchritudine Electra, nomen antiquissimarum certe mulierum, ortum esse videtur. Quanquam etiam, si non antiquissimae Electrae, certe quae paulo iuniores, a capillorum colore ita dici potuerunt. Aureus enim, et ad igneum vergens comarum color, eo usque antiquis probatus est, ut illum arte et mangoniis sibi pararent. E Plin. H. N. 37. 2. s. 11. 1. apparet, antiquos credidisse, cognationem inter electrum gemmam, seu succinum, et Solem intercedere. Nam et aurum, ob coloris similitudinem, antiquam cum sole cognationem habet. Nihil familiarius poëtis, quam Solem et sidera χρυσοφαῆ appellare. Electri nomen etiam ipsi auro tributum, ut ex Sophocl. Antig. v. 1049. intelligitur. Illud aurum, quod argentum diversa portione admixtum habet, electri nomen inde acce-

accepisse videtur, quod similis in electro succino varietas coloris, vel ad rutilum illum ignis fulgorem accedentis, vel de pura argenti luce et candore plus trahentis, observata. Certe alicui temperaturae peculiariter electri nomen haesisse verisimile est, ex Plin. H. N. 33. 4. s. 23. Hisce expositis, transit Vir Cl. ad loca quaedam veterum, ubi ita fit electri mentio, ut quaerere possis, quodnam illius genus in unoquoque intelligi debeat? Primum apud Homerum Od. O. 459. Σ. 295. Δ. 73. nihil aliud indicatur, quam electrum succinum, ad ornatum aedium et mulierum adhibitum. Hinc patet, veteres habuisse emblemata e succino, tessellata et segmentata opera, musivi quoddam operis genus, eaque agglutinasse ligno cedrino, nobilioribusque metallis inclusisse. Unde locus Aristophanis Equit. 529. alioquin subobscurus, egregie explicatur. Hesiodus in scuto Herculis Electro illud splenduisse dicit. Io. Diaconus hoc loco intelligit aes flavum, aurei coloris, quoniam, cum de scuto, ictibus validis excipiendis destinato, agatur, vix alii electro, quam metallo, locus esse videtur. Verum neque electrum succinum Vir Cl. hic excludendum esse arbitratur, propter societatem duarum rerum aeque fragilium, eboris et gypsi vitrei. Etiam Grammatici videri possunt hanc vitri significationem ipsi nomini ἤλεκτρον tribuisse, dum ὕαλον, s. vitrum, non esse apud Homerum et antiquos, sed ἤλεκτρον, monent. vid. Schol. Aristoph. Nub. 766. Atque ita monilia illa, et emblemata Homerica, in vitrum abirent, quod tamen Auctor vix admitti posse existimat, etsi electro quoque vitri nomen communicatum esse fatetur. Quaerit deinde, an electrum fuerit vitrum illud, quo ad servanda mortuorum corpora, Herodoto et aliis, populi quidam usi dicantur? Qua de re cum Diodorus Siculus non conveniat cum Herodoto, tandem ita V. Cl. pronuntiat: sibi probabile esse, fuisse Aethiopibus, quicunque tandem fuerint, quocunque nomine regio, quam habitaverint, hodie appelletur, artem fundendi liquandique electri succini, ea ratione, ut illud dein-

de

de ad rigorem ac duritiei aliquem certe gradum, conſervata pelluciditate ſua, rediret. Pergit Vir Cl. in hac re, et vaſa electrina, et nummos electreos commemorat, de quibus Lampridius Alex. Sev. c. 25. Ubi agi docet de auro, cui quinta argenti pars admixta eſſet, ut Plinius electrum deſcripſit; et notum eſſe, ab eo tempore bonitatem auri in nummis Imperatorum decreſcere. Legitur apud Heſychium, Ἤλεκτρον, ἀλλότυπον χρυσίον, quod vehementer viros doctos exercuit. Lucem vero huic affundunt Gloſſae MSS. pleniores, quales ſunt e quibus excerpſit hunc locum Cangius (Conſtantinop. Chriſtian. 3, 53. pag. 48.) Ἤλεκτρον χάλκωμα καθαρὸν, ἢ ἀλλότυπον, μεμιγμένον ὑέλῳ καὶ λίθοις, οἵας ἦν κατασκευῆς ἡ τῆς ἁγίας Σοφίας τράπεζα. Electri duo genera voluit auctor gloſſae, unum χάλκωμα καθαρὸν, fabrilem materiam, ſeu metallum illud purum et ſplendens, auri et argenti mixtura naturali vel artificiali conſtans; alterum ἀλλότυπον, diverſi typi, naturae ex diverſiſſimis rebus conflatae, nempe aurum mixtum vitro et gemmis, aliisque rebus. Hic adſperſit Vir Cl. aliqua de menſa S. Sophiae, atque deinde aliam quaeſtionem proponit, nempe quid antiquis de natura electri Succini notum fuerit? De ortu illius, et qualitatibus, nihil certi atque explorati ante Plinii ac Taciti aetatem, id eſt ante illud tempus, quo Germania ſeptentrionalis paulatim Romanis innotuit, relatum eſſe videtur. Primi commemorant Aetius et Aegineta. Plinius e Graecis Latinisque ſcriptoribus, quorum libri periere, excerpta dedit. Sunt igitur duae velut aetates nobilitatis ſuccini conſtituendae. Una illa antiquisſima, qua Phoenices illud undecunque acceptum, perferre ad alios populos potuerunt, quibus fortaſſe etiam fabuloſa illa de lacrimis Heliadum vel ipſius Phoebi commenta debentur. Altera eſt a Germanici Caeſaris expeditionibus, et Neronis magnificentia. Noverant antiqui incluſa electro animalia, noverant vim magneticam, variumque habebant electri uſum, ad refrigerandas manus, pro lino in lucernis,

nis, ad icunculas, pocula, atque in ratione tingendi ſuccino ultra forte progreſſi ſunt, quam qui poſt reſtitutas artes idem egerunt. Quae tandem de electricitate in antiquis auctoribus aliquis forte inveniat, et inde phaenomena recentiora illis non ignota fuiſſe coniiciat, non tamen eo valere V. Cl. exiſtimat, ut non integra ſit noſtri ſeculi gloria, quaſi novi detecti orbis.

IV. *Io. Dav. Michaelis* commentatio de pretiis rerum apud Hebraeos ante exilium Babylonicum. Conſtituit Vir Cl. pretiorum rerum quatuor quaſi ſecula: primum, omne illud tempus, quod ante Moſen effluxit; ſecundum Moſaicum; tertium quod ſub Iudicibus et Saulo fuit; quartum ſub regibus e familia Davidis. Ante Moſen ſex emtiones ſive donationes factae leguntur, e quibus aliquid de pretiis rerum colligi poteſt. Primum regulus Philiſtaeorum Sarae mille ſiclos argenti donat, quibus velum ſibi comparet, Geneſ. XX, 16. Ingens hoc munus pro ſumma antiquitate rei fuiſſe videtur. Etenim et plus quam duplum eſt eius pretii, quo ſibi Abrahamus Hebronenſe latifundium comparavit; et ſiclorum numerus tantus eſt, ut, ſi vel multo minores fuerint Moſaicis, magna tamen ſumma videri debuerit aetate Moſis, cuius lege nulla mulcta maior, quam centum ſiclorum conſtituta. Nihilominus ingentia rerum pretia in regno Abimelechi fuiſſe ex hoc dono non colligitur, (nam fortaſſe auro aut gemmis velum exornari voluit,) ſed pro ratione illius antiquitatis, quae auri inops habetur, divitem fuiſſe regulum ſequitur. Si vero aliqua non aequalitas, ſed ratio Abrahamici ſicli ad Moſaicum fuit, admodum exigua fuiſſe videntur pretia agrorum circa Chebronem, cui urbi ſubiectus ager in aeternum quadringentis argenti ſiclis, id eſt, ad rationes Moſaicas 60. thaleris, venditur. Verum mediterranea urbs fuit Chebron, atque igitur non mercatura ditata: pars ſuburbani agri aquae inopia laboravit; nec illis temporibus agris magna pretia ſtatuta fuerunt. Ex donis, quae ſervus Abrahami Rebeccae obtulit, minime pro illius temporis ratione Abra-

Abrahamum, si auro argentoque aestimetur, mediocrem fuisse apparet. Idem patet, si rationem eorum munerum ineamus, quae servum Abrahami, Rebecca Isaaco promissa, virgini, fratri, et matri eius dedisse legimus. Ex hoc munere aestimari quodammodo possunt Kesitae Hebraeorum. Nam cum decem auri siclos et dimidium virgini pro aquae haustu, servus obtulerit, Kesitae, quas singulas Iobo, homini opulentissimo, gratulantes amici, viri divites, obtulerunt, non profecto minuti nummi siclique minores fuerunt, sed talenti potius genus, infra centum argenti siclos vix deprimendum. Pretium pro vendito Iosepho solutum, non magnopere huc pertinet. Erant emtores Midianitici: festinabant venditores; Iosephus non de grege servorum fuit, sed formae excellentis. Hinc igitur sequitur, in pretiis rerum exiguam fere pecuniam prodi, at pro eius ratione nimis magnam in donis, eaque ipsa pretia, quibus agri non parvi emebantur, aliquando ipsis emtoribus vilia visa; illam quoque aetatem auri argentique divitem fuisse, nec tamen nobilis metalli abundantia pretia rerum valde aucta fuisse. Quod inde accidit, quoniam non omni auri argentique abundantia pretia rerum crescunt, sed illius, quod pro pecunia est; atque iam tum ingentes auri argentique divitiae vasis ac supellectili a ditioribus impendebantur. Mosis aetate pariter plus auri et argenti Israelitis, quam pecuniae fuit. Hoc patet ex monilibus ad vitulum conflandum, et auro argentoque ad tabernaculum condendum, collectis. E legibus vero Mosis aliquid certi de pretiis servi, arietis, agrorumque, et mercede mercenarii statui potest. Aestimat enim servum et ancillam Exod. XXI, 32. triginta siclis argenti, qui, ex rationibus Auctoris, sunt sex semunciae Romanae, et partes duae tertiae ($6\frac{2}{3}$.) sive totidem fere floreni Misnici. Neque tamen existimandum, omnes eodem pretio servos fuisse, sed medium aliquod pretium statuitur in servo, de cuius virtutibus post mortem non ita inter solventem et accipientem convenire poterat, ut emtorem inter et venditorem fieri

 solet.

ſolet. Servi pretio Moſes pretium, quo nolente patre delibata virgo in coniugem emeretur, aequale eſſe voluit. In diverſis autem pretiis mancipiorum ſtatuendis maxime eorum aetatem ſpectatam fuiſſe ex Levit. XXVII. 33. diſcimus. Annua operarii merces denorum ſiclorum fuit, qui, ad noſtros numos relati, duo florenos Miſnicos, totidemque nonas partes faciunt. Ex arietis pretio, Levit. V, 15. qui duorum fuit ſiclorum, ſive ſeptem fere groſſorum Miſnicorum, pretium imaginarium ſicli Moſaici, quod legislatoris tempore fuit, definiri poteſt. Siclus, qui argento, ſeu vero valore, parum aberat a duabus nonis partibus floreni Miſnici, imaginario pretio duo florenos aut aequabat, aut ſuperabat. Agrorum pretia difficile eſt definire. Moſes enim agrorum ſeu meſſium potius, quae ſolae venditae, pretia, ex ſementi hordei aeſtimat, nos vero ignoramus, quae ſeminandi ratio in Palaeſtina fuerit. Suſpicari tamen licet, rarius ibi, quam apud nos fieri ſolet, ſeminatum fuiſſe; neque dixerimus facile, quantam ex meſſe, praeter duas decimas pro ſementi et cultura agri, deducendum fuerit, quidque, his deductionibus factis, veri tanquam foenoris terra cultoribus ſuis dederit. Agrum quidem, ſi in Palaeſtina conſecretur, ita aeſtimari iubet Moſes, ut XLII. meſſes agri, qui chomero ſeu decem ephis hordei conſeminabatur, quinquaginta ſiclorum argenti, ſeu undecim fere Miſnicorum florenorum eſſent. Viliſſimum hoc pretium, ſi epha ſive modius Hebraeorum tantus fuit, quantus ab interpretibus definiri ſolet, nempe ad noſtrum ut 2022. ad 950, eoque duplicato maior. De quo ſi dubitemus, ac minuere modium velimus, hoc certe ex hiſtoria Mannae, cibi coelitus dati, liquet, decima parte ephae ſatiari Iſraelitam potuiſſe, ſi alii accederent cibi Nomadum gentibus familiares: ſingulas enim decimas partes ephae in ſingula capita quotidie legere Moſes permiſit, plus rapere vetuit. Atque vel hac ratione perexiguum fuit pretium agri. Id quod Auctor et periculo cum hac emtione coniuncto, et victui Iſraelitarum, ad Nomadum morem

com-

composito, tribuit. Potuitne vero fieri, ut Moses, talis tantusque vir, cum nihil inconstantius pretiis rerum, aeternas de rerum aestimatione leges ferret? Viro Cel. hae quidem leges, quas ille de pretiis scripsit, aut quibus mulctas statuit, non aeternae videntur, sed, ubi aequitas necessitasque posceret, mutandae. Non est alia legum civilium in republica, recte et bene informata, ratio, quam ut mutari gravi de causa possint; neque, si Deus civiles leges ferat, immutabiles illae esse debent. Neque in his legibus solemne carmen additum, quod aliquam aeternitatis speciem praebere possit: חקת עולם לדרתכם. Arbitratur igitur Vir Cl. ipso Mose volente eas mutari potuisse et debuisse, si quando id mutata rerum pretia poscerent; quod tamen ante Davidem haud videatur accidisse. Illo omni tempore, quod sub Iudicibus et Sauli imperio elapsum, in mediterraneis Palaestinae pretia rerum imminuta potius, quam aucta esse putat. Vicini populi Israelitas cum tributis, tum rapinis emungebant, igitur rarioris iam auri argentique pretium atque charitatem valde augeri oportuit. Alia fuit pretiorum sub Davide, Salomone, regibusque reliquis pretiorum facies. Nam securitas Palaestinae, maior copia pecuniae, et usus auri pro pecunia, (antea enim sola argentea pecunia usi erant,) valde rerum pretia auxit. Disputat hoc loco multis Vir Cl. hominum multitudinem crescentem plus conferre ad augenda pretia, quam ad minuenda; deinde de incredibili multiplicatione Israelitarum sub Davide exponit, inque causas illius inquirit; et denique exempla aliquot magnorum pretiorum sub Davide eiusque posteris addit.

VII. De corporum marinorum aliorumque peregrinorum in terra continente origine, commentatio *Sam. Christ. Hollmanni.* Copiosissimam, si quisquam alius, disputationem Cel. Hollmannus de hac re instituit. In medium profert veterum de conchis marinis mediterraneis observationes; transit ad sententias paullo recentiorum; exponit de causis neglectus huius rei sequioribus temporibus; laudat

 aucto-

auctores, qui ista diluvio tribuerint, et quid eorum opinioni obstet commemorat; atque tandem suam sententiam proponit. Redeunt vero omnia huc. Terrae motus passim contingere, saepiusque, his praecipue annis in iis locis contigisse, ubi maxime insolitum adhuc phaenomenon fuerat, satis constat. Nemo dubitare debet, iisdem causis terrae motus deberi, quibus fulgura fulminaque supraterranea debentur, nihilque adeo aliud quam fulgura subterranea esse, quorum explosionibus incumbentis terrae superficies concutitur, et quae eo graviora et periculosiora sunt, quo maior exhalationum inflammabilium copia adest, quae simul incendantur; quo exactius septus occlususque locus est, in quo incensio eiusmodi contingit, et quo levius minusque densum terrae stratum loco, in quo haec eveniunt, incumbit. Ubicumque igitur hi motus accidunt, ibi cryptae cavernaeque subterraneae existant, in quibus exhalationes inflammabiles oriri, colligi, et incendi, aeremque adeo cryptis cavernisque eisdem inclusum subito magnaque vi expandere et quasi explodere queant, necesse est. Nemo ignorat, commotionibus et concussionibus eiusmodi terrae superficiem saepe fissam, voraginesque ingentes apertas esse, quibus nunc terrae incumbentis pars, nunc eidem inhaerentes montes, aedesque integrae, non raro urbes, haustae absorptaeque sint, terraeque his concussionibus facti hiatus aquis saepe stagnantibus repleti. Revocemus in memoriam, quae nuper in detecto Herculaneo observata sunt, quod terrae voraginibus ante hos MDCC. circiter annos haustum in lucem nostra aetate protrahitur. Meminerimus, quae in regni Peruviani metropoli, *Lima*, atque aliquot ab eadem lapidibus distante portu *Callaensi*, acciderint. Omittimus, aliis multis in locis specus et cavernas, quae aditum liberiorem admittant, deprehendi, in quibus exitum aut cavitatis extremum terminum saepe haud reperire licet. Tales in *Carniola* alibique sunt, tales et circa *Hercyniae* montes sunt famosae *Baumannianae* et *Schwarzfeldicae*. Maxima igitur vel hodie habitatae terrae pars cryptis cavernisque subterraneis,

neis, veluti fornicibus quibusdam, forte fuftinetur et quafi fufpenditur, atque adeo verendum eft, ne magna iftarum regionum inprimis pars, quae terrae motibus toties concutiuntur, voraginibus fuis fubiacentibus aliquando tota abforbeatur. Si igitur fumamus, eandem circiter orbis antiqui et terrae inprimis continentis fuiffe faciem, eadem in orbis antiqui cryptis fubterraneis, quae in noftris toties evenire videmus, eveniffe, incenfionibusque adeo et fulminibus fubterraneis easdem non minus concuffas difplofasque effe: totam illam terrae fuperficiem, quae maribus hodie obtecta, aut magnam certe eius partem terra continente aut infulis maioribus minoribusve, fed cryptis iftiusmodi fubterraneis infiftentibus, confitam fuiffe: fi igitur haec fumamus, quidnam evenerit, aut evenire oportuerit, facile intelligitur, fi terras illas continentes, fi infulas illas omnes, five terrae motibus, five aquarum eluvionibus, five aliis quibuscunque caufis everfas, deletas, fuisque voraginibus hauftas effe fumamus. Non enim aliter fieri potuit, quam ut maria, reliquam terrae fuperficiem eo tempore tegentia, in loca, a terris continentibus, fed voraginibus fuis, five *fimul, five fucceffive* hauftis, derelicta concederent, atque tanquam in loca decliviora confluerent, ficque adeo iam fundum fuum, reliqua terrae fuperficie multo exftantiorem, fucceffive defererent nudarentque, et terrarum adeo continentium atque marium antiqui orbis fedes totae permutarentur. De rei poffibilitate nemo facile dubitabit: veri autem fimilitudo et probabilitas facilis eft. Arbitratur igitur Vir Cel. in ifta terrarum continentium mariumque permutatione, gravitatis in terra centrum non potuiffe non fimul permutari, aliumque tunc converfionis diurnae axem, et obliquum fimul eius ad planum orbis annui fitum, exortum forfan effe, quo ipfo vero totam terrae fuperficiem nova ratione immutari oportuiffe patet. Quae inter zonam torridam et temperatas pofita antea erant, illa ad alterutrum noftri orbis polum tanto acceffiffe propius, vel tanto ab eodem etiam neceffario magis receffiffe fequitur, quanto,

quanto, qui hodie eſt, converſionis diurnae axis a priore iſto forſan diſtat: quo ipſo iam corpora, quae in terra paſſim hodie reperiuntur, longe a loco ſuo natali remota, in patriam quaſi ſuam poſtliminio revocantur, cum hoc quoque omnes ſuperficiei terreſtris partes novos ſimul, atque a prioribus multum diverſos, motu ſuo diurno circulos deſcribere oporteret, miram rerum omnium, aquis inprimis innatantium, confuſionem, perque totam terrae ſuperficiem diſperſionem, contingere oportuit. Hinc igitur ex mente Viri Cl. evenit, ut tot diverſorum climatum et regionum corpora varie inter ſe nonnunquam permixta reperiantur. Longius etiam Vir Cl. progreditur, et, cum inter omnes noſtri ſyſtematis planetas nullus ſit, cuius converſionis diurnae axis ad orbis ſui annui planum tantum inclinatus ſit, ac, praeter terram noſtram, Saturnus, eiusdemque adeo ſingularis ſimul ſit facies, ut negari nequeat, absque annulo circa aequatorem ipſius ſuſpenſo, atque aequaliter ab eodem ubivis diſtante, vix intelligi aut explicari miras illius apparentias poſſe: quaerit, annon annulus ille priſtinae, quae extremam Saturni ſuperficiem olim conſtituerit, cruſtae ſuperſtes pars ſit, quae, quod ab utroque eius polo maxime remota, maxima adeo velocitate etiam circa axem ipſius revoluta fuerit, ſola circa ipſum ſuſpenſa manſerit, reliquis eius partibus interim collapſis, illumque ipſum, quem hodie videmus, Saturni globum, et quaſi nucleum, formantibus; orta ſimul, in mira hac corporis cataſtrophe, axeos eius converſionis diurnae ad orbitae annuae planum inclinatione.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLX.

Pars I.

CONCILIA GERMANIAE, QUAE CELSISSIMI Principis, Ioannis Mauritii, Archi-Episcopi Pragensis, sumptu, Cl. Ioannes Fridericus Schannat magna ex parte primum collegit, dein P. IOSEPHUS HARTZHEIM, S. I. eiusdem Celsissimi impensis plurimum auxit, continuavit, Notis, Digressionibus criticis, Charta et Praefatione chorographicis illustravit. TOMUS II. ab Anno DCCCXVI. ad M. Aerae Christianae.

Coloniae August. Agripp. typ. vid. Io. Wilh. Krakamp et hered. Christ. Simonis, 1760. Alph. 4. plag. 5. fol.

Quid sibi Cel. *Hartzhemius* hoc Opere edendo proposuerit, nuper indicavimus: quid vero hoc altero Volumine Conciliorum Germaniae contineatur, cum ex ipso libri titulo patet, tum nos paucis iam dicemus. Incipit hic Tomus a conventu Aquisgranensi, A. 817. celebrato, seu potius, ut in supplementis monetur, a Synodo Frisingensi V. qua A. 815. Hitto episcopus donationem Cundharti Comitis accepit, in Synodo autem Magdeburgensi A. IM. definit, et praeterea non pauca Tomi prioris supplementa exhibet. Non negamus quidem, magnum conventuum numerum

Virum Cl. nobis dediſſe, verum omnes Conciliorum nomen mereri, non facile nobis perſuadebit. Lubenter tamen, eorum cognitionem in hiſtoria Germaniae utilem eſſe, ac prope neceſſariam, fatemur. Quid vero? quo iure Concilium Epiſcoporum Aquisgranenſe, A. 825. de transferendo corpore S. Huberti Leodio Andainum exhibetur pag. 34? At conſtat, nondum rem certam ſatis et exploratam eſſe, nondum omnibus de veritate huius hiſtoriae perſuaſum. Debebat certe Vir Cl. cauſas commemorare, quibus adductus, lectoribus ſuis hoc Concilium obtruderet. Caeterum in hoc altero Volumine non aliter, quam in priori verſatus eſt. Praemiſit indicem chronologicum, catalogum Romanorum Pontificum, ſeriem chronologicam Regum Germaniae; ſubiecit Conciliis notulas aliquot, et prolixiores digreſſiones addidit. De his igitur digreſſionibus paullo copioſius agemus.

In digreſſione Seculo nono annexa Auctor primum exponit de delectu Conciliorum, et de Synodis extra Germaniam quidem habitis, ſed ad Germaniam ſpectantibus. Hae ſunt: Romana, in cauſa Leonis III. et Caroli Regis, ob definitionem Synodi Aquenſis A. 809. de retinendo additamento, *Filioque:* duae tresve Romanae ob divortium Lotharii et Theutbergae circa A. 863—865: Ticini in Liguria propter Theutgaudium et Guntharium, in Archiepiſcopales ſedes reſtituendos, habita: Compendienſis de Ludovico Pio. Harum acta inſeruit Noſter huic collectioni; licet ipſe fateatur, ultimam politicum alicui conventum videri poſſe. Tranſit deinde ad exitum Aquenſis Synodi A. 809. et cauſas exponit, cur Canonizationem S. Suiberti, Werdae celebratam, omiſerit. Fictam enim hanc Synodum eſſe arbitratur, totamque rem comoediam appellat. Porro nobis eos proponit, quos Germania Seculo nono Canonum eccleſiae peritos habuerit; nempe Sympertum, Auguſtanum Epiſcopum et Abbatem Murbacenſem; Remedium, Curienſem Epiſcopum; Smaragdum, Abbatem monaſterii S. Michaelis ad Moſam in dioeceſi

Virdu-

Virdunenſi; Benedictum, Anianenſis primum monaſterii, poſt S. Cornelii ad Indam Abbatem; Haitonem, ſive Ahytonem, Baſileenſem Epiſcopum; Amalarum, Metenſem diaconum; Halitgarium, Cameracenſem et Atrebatenſem Epiſcopum; Benedictum, Levitam Moguntinae Eccleſiae: Rabanum Maurum, Archiepiſcopum Monguntinum. Poſt inquirit, quot et quae Synodi in cauſa Bremenſis eccleſiae, Colonienſi Metropolitae ſubiectae, habitae fuerint? Porro exponit de Godeſchalci damnatione in concilio Moguntino, ubi id agit, ut Mauguinum, Ianſenium, et *omnes*, ut ait, *Praedeſtinatianae haereſeos reſuſcitatores ac patronos* refutet. Verum leviter hanc rem attigit, neque ſatisfecit nobis, qui et Godeſchalcum, et iudices eius, peccaſſe arbitramur. Denique exponit de Conciliis, ob divortium Lotharii et Theutbergae habitis.

Altera digreſſio, ſeculo decimo addita, in quinque capita deſcribitur. In primo exponitur de auctoritate Eccleſiae Romanae apud Reges et Epiſcopos Germaniae hoc primo millenario. Ut vero auctoritatem Pontificis melius probare lectoribus, atque ante oculos poſſet ponere, plura attulit argumenta reverentiae, ut putat, Regum, ſive, ut nos arbitramur, ſtuporis et ſomnolentiae, erga Romanum imperium. Narrat igitur, Reges et Imperatores cauſas maiores eccleſiaſticas Epiſcopis, et Epiſcopis Romanis, diiudicandas reliquiſſe, ut auctoritatem Chor-Epiſcoporum, et poteſtatem ſacram; Presbyteris nec convictis, nec ſibi obiecta crimina confeſſis, Pontificis ſententiam audiendam fuiſſe: Pontificem, Concilia in Germania celebrata vel adprobaſſe, vel reieciſſe: eundem de matrimoniis regiis, novorumque Epiſcopatuum et inſtitutione, et mutatione, iudicaſſe. Qua vero de cauſa haec tam copioſe a Viro Cl. enarrantur? Nempe, ut pag. 704. dicere poſſet: „Nemo regum et principum ius ſacrorum ſibi arrogavit: „nemo eorum, ex iure naturae, dixit, iurisdictionem ſa„cram pertinere ad ſummam Regis vel Imperatoris maieſta„tem: nemo a plebe vel fidelium communione originem

„potestatis ecclesiasticae derivavit: nemo ius maiestati-
„cum populo et principi commune somniavit: omnes
„potestatem in sacra a Christo soli Petro et Apostolis da-
„tam crediderunt; nec eam cum Apostolis mortuam, sed
„perseverare in Ecclesia Christiana ad consummationem
„saeculi. Quidquid scribant Conringius, et Puffendorfius,
„Grotius, et Boehmerus, Marsilii Patavini descriptores. —
„— Verbo: talia monstra audimus circa iurisdictionem sa-
„cram hoc saeculo XVIII. a Dominis nostris adversariis:
„quorum nullum vestigium vel umbram Christiani Reges
„primi millenarii viderunt aut somniarunt." Belle pro-
fecto et eleganter! Quis negavit umquam, tantum com-
plures Reges Imperatoresque imperio Pontificis indulsisse;
quantum vix credas? Alii enim, quos deinde honorifico
titulo *Piorum* insignitos videmus, naturali quodam stupore et
somnolentia impediti; alii nimia superstitione occoecati;
alii, sive timiditate, sive ab omni certamine pacis amore stu-
dioque abhorrentes; alii aliis de causis non ea, qua par
fuit, animi fortitudine, Romani Episcopi iugum excusserunt.
Quid vero inde efficitur? An illud, quod Vir Cl. arbitra-
tur? Quid, bone Deus! non defenderetur, si ita ratioci-
nari liceret: quidquid plures Reges Imperatoresve fece-
runt, dixerunt, adprobaverunt, illud aequum et iustum est?
Facili negotio tunc vel turpissima scelera defendere, facile
illam *Schismam* Latio adscribere possemus. Verum neque
lubet, neque opus est, plura de re dicere, quae a doctis
viris dudum ita explicata et exposita est, nihil ut clarius.
Neque etiam soli *domini adversarii*, ut Auctoris verbis non
bonis utamur, ita sentiunt, sed ipse doctor Sorbonicus,
Edmundus Richerius, eadem de auctoritate Pontificis in
Vindiciis doctrinae maiorum scholae Parisiensis docuit. At
nonne hic liber in numerum librorum prohibitorum rela-
tus est? Quid mirum! cum multa doctrina refertus, mul-
taque libertate scriptus sit? Neque nos videmus, cur
Vir Cl. hanc lectionem Conciliorum *Catholico Germano
magno solatio esse debere* dicat. Quin nos illam dolorem
potius

potius eiusmodi lectori allaturam esse putamus. Intelliget enim, seculo nono et decimo Romanam potestatem ad summum fastigium pervenisse, Reges et Imperatores, nulla sui imperii ratione habita, patienti animo iugum Pontificis tolerasse, neque fuisse quemquam, qui immensae eius licentiae resisteret. Haec igitur tempora si cum nostris, quorum alia est ratio, lector conferat, quantum tandem solatii percipiet? Verum de his satis. Alterum caput complectitur nomina eorum, qui Seculo nono et decimo iuris canonici scientia claruerunt, *Canonistas* Noster appellat. Primus est Regino, Prumiensis Abbas, a Trithemio *insignis Iurista* vocatus, qui in duo libros collegit, atque ex omnium per novem prima secula pontificum doctorumque libris Canones ecclesiae excerpsit, praemisitque rationem *visitandae ab Episcopo dioeceseos*, seculo nono et decimo usitatam. Hanc Reginonis collectionem, quam Noster *illustrissimum Iuris Canonici Germanici speculum* appellat, insertam videmus huic Volumini, pag. 904. sq. Sequitur Rutgerus, Treverorum Archiepiscopus, qui in Synodo provinciali A. 922. *sanctionum Ecclesiasticarum* librum edidit, qui deinde periit. Tum Ratherius, qui e monacho Lobiensi Veronensis Episcopus edidit varia, ut librum de contemtu canonum, quem inscripsit *Volumen perpendiculorum Ratherii Veronensis*. Denique Bruno, Archiepiscopus Coloniensis. Caput tertium continet Canonizationes Sanctorum et translationes Reliquiarum Seculo nono et decimo in Germania. Quartum habet nomina Conciliorum celebriorum seculi decimi: quintum mutationes Hierarchiae Ecclesiarum Germaniae, alias attentatas, alias perfectas. Haec de digressionibus, quas cur criticas Vir Cl. inscripserit, non assequimur. Sunt enim plura illarum capita tantummodo indices Conciliorum, et reliqua res non magni momenti tradunt.

DE CAELO FRIGIDO. AUCTORE IO. HENRICO WINCKLERO, Physices Prof. Lipsiensi.

Perenne gelu, quo editiorum montium vertices rigent, argumento est, in altitudine, quae ipsorum excelsitatem aequat, caelum perpetuo frigidum esse. Radiorum solarium in ista sublimitate non est ea vis, quae, cum tepore calent valles, a nivibus defendat dorsa montium. In *Islandia* conspicui sunt montes ignivomi, quorum fauces exaggerata annosaque nive et glacie ita interdum obstrui observatum est, ut cohibiti in eorum cavernis vapores sulphurei, temporis successu, nova incendia moliantur. Frigus, quo hae nives durant in multos annos, non existit ex Insulae situ. Ad radices montium incolae per aestatem calore abundant. Contemplemur montes, qui, quia minori intervallo absunt ab Aequatore, radiis Solis minus obliquis feriuntur. Qui ex amoenissima Thessalia in *Olympum* adscendunt aestivis diebus, algorem sentiunt, quem exitialem fuisse perhibet itineribus clarus Anglus, *Eduardus Brown* *), compluribus ex turba, quae comitata est Anno 1669. Imperatorem Turcicum *Mahometum IV*, cum is intolerabilis aestus vitandi causa secederet in Olympi cacumen. Quam foecunda sit insula *Teneriffa*, quantamque vini frugumque praestantissimarum copiam et varietatem ex succo terrae et calore solis progignat, satis notum est atque testatum. In eadem vero insula praealtus *Pico* nivibus nunquam caret, quae, testibus oculatis, *Edmundo Story*, et *Iohanne Edens* **), collum montis occupant, et sulphureis rivis ex suprema regione eructatis, et per latus meridionale detrusis, sulcatae quasique venis distinctae conspiciuntur. *Pico* ab Aequatore distat adhuc 28. gradus et 30. minuta prima circuli. In Zona torrida *iuga Peruviana*, *Andes* seu *Cordelière*, quae Aequatorem secant, et

*) in Itinere per Thessaliam, pag. 126.

**) Allgemeine Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande, II. Band pag. 27. sqq.

et a Septentrione Meridiem versus procurrunt, nunquam non obrigescunt nive. In quibus quantum valeat frigus, experientia docuit Geometras, qui A. 1735. ex Gallia profecti, Meridiani tres gradus in illis dimensi sunt. Quae cognoverunt sensu, Galli *Bouguer* et *de la Condamine*, atque Hispanus *Antonius de Ulloa*, exposuerunt *). En brevem historiam sensi frigoris in monte *Pichincha*, in cuius latere urbs *Quito* posita est, Meridiem versus 13. minuta prima et 33. secunda ab Aequatore disiuncta. Ab urbe duo patentiores campi, alter ad Meridiem, alter ad Septentrionem, excurrunt. In his perpetuum ver est, et ita temperatus calor, ut in thermometro Reaumuriano liquoris adscensum non nisi ad 14. et 15. gradum observaverint. Altitudo urbis *Quito* superficiem Maris Pacifici 1500. hexapodis gallicis superat. Sed in cacumine *Pichinchae*, *Bouguer*, *de la Condamine*, et *de Ulloa*, Anno 1737. mense Augusto, acutissimo frigore vexati sunt. Pedes intumescebant, manus obrigebant, et cutis labiorum tumore rumpebatur. Coquere cogebantur cibos in aqua ex liquefacta glacie. Nihil enim praesto erat aquae fluentis. Calor coctorum ciborum, quibus vescerentur, alendus erat igni ex subiectis prunis. Vini adusti vim bibentes parum sentiebant. Latuerunt noctu in casa straminea, sed haud tuti satis a frigore, licet, quae reliqua fuerant, foramina, curate obturassent, ianuamque vestivissent coriis bovinis, ne ventus, cuius magna vis erat, perflaret. Interdum evenit, ut, cum coenarent, in appositis vasis vitreis aqua gelasceret, licet appositae fuerint prunae cum ardentibus cereis. Adhibenda saepius fuerunt instrumenta ad dimovendas nives, quibus tugurium obrutum fuerat. Mane praesertim ad

---

*) primus in libro: la Figure de la Terre; alter in libro: Relation abregée d'un Voyage fait dans l'interieur de l'Amerique méridionale; et tertius in Commentario Hispanico, qui in sermonem germanicum versus extat im IX. Bande der Allgemeinen Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande.

ad aperiendas fores, quae nive et glacie occlusae erant, opus fuit adventu servorum ex specu inferno, quo pro cubili utebantur, in quo frigus mitius fuit, ignisque facilius ali potuit.

Esse igitur intelligimus certam regionem Atmosphaerae, gelu perpetuo praepotentem, quam *caelum frigidum* nominamus. Quaeramus de intervallo, quo a superficie terrae distet. Vertex *Pichinchae* petrosus nivi perenni in Zona torrida constituit terminum inferiorem, quem eundem esse vidit in omnibus reliquis montibus, quos in eadem Zona consideravit *Bouguer* *). Maris Pacifici superficie altior est vertex 2434. hexapodis gallicis. Decidit quidem nonnunquam nix in loca humiliora Zonae illius. Nive conspergi vidit *Bouguer* urbem *Quito*. Sed quo die cecidit, eodem regelatur. In montibus, quorum catena *Cordeliére* vocatur, nullum cognovit observator, in quo non sint nives assiduae. Monte *Pichincha* multo altiores sunt. In eos autem non datur adscensus propter glaciem, in quam nives convertuntur. Superiorum enim nivium superficies, quam nubes non obtegant, liquescit affecta per diem radiis solis. Cessante vero huius efficientia liquida nix gelatur. Crebro liquantur nives ignibus, quibus pleni sunt omnes propemodum montes Peruviani. Aqua nivalis in nivium subiectarum strata defluit. In his autem glacies generatur, quae vitri politi speciem induit.

In Zonis temperatis perennantium nivium terminus inferior ad superficiem terrae propius accedit. Nivosus *Pico* in insula *Teneriffa* tantum 2100. hexapodis altior mari est. In Gallia, regnoque Chili, haec altitudo non nisi 1600. hexapodas complectitur. *Bouguer* **) lineam, quae per loca ista nivium in Atmosphaera circum Tellurem duci possit, appellat *lineam du terme inférieur constant de la neige*. Itaque *Caeli frigidi* cavatura, cui subiectus est aer omnis, in

*) La Figure de la Terre pag. 45. sqq.

**) loco cit. pag. 48. 49. 50.

in quo homines degunt, ab Orbe Terrarum intervallis inaequalibus abest, quae cum crescente locorum terrestrium latitudine ita decrescunt, ut superficiem Telluris ultra circulos polares attingere tandem videatur illa cavatura.

Haec constant de intervallis, quibus a superficie Terrae *Caelum frigidum* disiunctum sit. Quaeritur de altitudine, in qua desinat frigus, quod nives gignere valeat. In monte *Cotopaxi* nivium altitudinem verticalem per 700. hexapodas extendi, vidit *Bouguer* *), et in *Chimborasso* 3217. hexapodas alto, quem altiorem esse censet reliquis, quos quidem in Zona torrida cognovit, amplius 800. complecti. Ultra hanc altitudinem per 400. hexapodas elevatas nubes observavit. Et harum excelsitatem adscensu fumi ex ignibus montium 800. adhuc hexapodis superari animadvertit. Ex quo patet, in Zona Torrida nascentium nivium terminum superiorem ab inferiori 2000. hexapedarum intervallo disiungi.

Ex hoc autem, quod in illis locis superioribus nulla generatio nivium observetur, ne sequi putemus, ut in iisdem ipsum frigus glaciale terminetur. Tantummodo *deficiunt vapores*, qui congelentur. Si spectemus rationes, cur aer montanus frigidior sit campestri, facile intelligimus, multo maiorem adhuc poni posse altitudinem, per quam frigoris auctus continuentur. Qui radiis solaribus in aere cietur, calor existit ex materiis, quae in ipso aere continentur. Quo rarior hic est, eo pauciores igniculos complectitur. Itaque necesse est, ut, quo altior aer sit, eo minor sit calor, quem in eo radii Solis excitent. Nullum igitur dubium est, quin ab inferiori termino nivali, quem supra finivimus, per ingentem altitudinem extendatur *Caelum frigidum*, eiusque partes per loca superiora continue frigidiores existant.

Huic tamen incremento frigoris fines certos constitui neminem inficiaturum esse existimo, nisi qui ignoret, radios

*) In Figure de la Terre pag. 49. et 50.

dios solares iis in locis, in quibus densiores sint, esse efficaciores. Augescit vero eorum densitas cum crescente a Terra distantia. Quantum autem a Terra absit locus ille, in quo densitas radiorum solarium pellat vim frigoris glacialis, hoc quidem difficiles explicatus habet. Ex hoc, quod focus vitri caustici radiorum solarium collectu valet, intelligimus, eorum eandem esse vim iis in locis caeli, in quibus aeque densi sint. Sed in multo labore positam esse videmus disquisitionem, quantum a nobis distent loca illa remota.

Ipsius vero *Caeli frigidi* ratio habenda esse mihi videtur in explicandis caussis frigoris extraordinarii, quo Zonas temperatas nostra aetate et superioribus seculis affectas subinde quasique constrictas fuisse novimus. Fieri solet, ut hieme, quando caelo sereno per diem Sol frigoris modum temperavit, post discessum illius statim ingruat gelu acutum, licet non sentiatur ventus, qui oriundus ex regione frigidiori afferat secum materias glaciales et salinas, quibus aer noster frigescat. Diebus aestivis, quibus aer ita incaluit, ut molestiam sentiant homines, crebro fit, ut, ipso flante Favonio, ex aere grando praecipitetur.

George Christian Gebauers Portugiesische Geschichte &c.

i. e.

HISTORIA LUSITANIAE, TABULIS GENEALOgicis multisque animadversionibus illustrata a GEORGIO CHRIST. GEBAUERO.

Lipsiae, apud Casp. Fritschii vid. *P. I.* Alph. 1. pl. 13. *P. II.* Alph. 1. pl. 10. 1759. in 4.

Cum praeclarum ingenium *Gebaueri*, celeberrimi in Academia Göttingensi Professoris, se dignissimum scribendi argumentum sibi delegit: tum historia Lusitaniae dignum sua magnitudine et varietate scriptorem nacta est. Quemadmodum igitur rerum magnitudo ingenium illius

illius excitavit: ita praestantia scriptoris rerum magnitudinem exaequavit. Commotus vero potissimum est Vir Cl. ad hanc operam suscipiendam, inepta eorum sedulitate, a quibus dictata, (ipsi *Discursus* inscripserunt,) *Gundlingii* edita sunt. Nam non solum turpe est, lucri causa eiusmodi aliquid moliri, sed pessime quoque Auctoris famae consulitur. *Gundlingius* profecto, si dictata illa nunquam fuissent prolata, maiori floreret eruditionis fama, mitiora iudicia experiretur, neque tantum apud quosdam, Batavos maxime, odium in se concitasset. Iam Cl. *Gebauerus*, qui, cum super *Primis lineis historiae Statuum Europae* a se editis praelectiones haberet, non iniuria verebatur, ne sibi idem fatum contingeret, iam tum spem fecit, quae in illis Primis lineis breviter disputentur, uberius explicandi, suasque animadversiones edendi. In lucem igitur prodit primum historia Lusitaniae, cui, ut promittere videtur, Vir Cl. utinam reliquorum regnorum historiam adderet. Est vero haec historia nihil aliud, quam copiosior explicatio primi Capitis illarum Linearum. Inde breves positiones excipiunt commentarii uberiores, quibus animadversiones quaedam adiunctae. In his testimonia Scriptorum laudantur, excutiuntur, diiudicantur, aliaque cum re proposita coniuncta monentur. Totum opus in Capita V. descriptum est. *Caput I.* antiquissima Lusitaniae tempora complectitur. Inde situs, et Aborigines Lusitaniae commemorantur, Phoenices et Carthaginienses, domini Lusitaniae, Romanorum bellum et victoria, Viriathi caedes, Alanorum, Suevorum, et Gothorum in Lusitaniam migrationes exponuntur. *Cap. II.* habet historiam Lusitaniae, ab A. 1095. usque ad A. 1384. sive ab initio regni usque ad domus regiae internecionem. Hic *Henricum*, Comitem Lusitaniae, primum videmus, ubi Noster multa de *Ximenia* Alphonsi VI. regis Castiliae coniuge disputat. Hunc sequitur *Alphonsus I.* cognomine *Henriquez*, quem magnum exercitum Maurorum vicisse, praelio apud Ouriquam, constat. Res nota est ex celeberrima illa epistola, quae A.

1596. in archivo Alcobazano inventa, et in qua res multis miraculis comta et exornata narratur. Rem ipſam repetere non opus eſt, ſed ſententiam Viri Cl. recenſere operae pretium erit. Ipſam quidem epiſtolam minime effictam aut ſuppoſitam, ſed antiquam et veram videri: rem autem minime miraculoſam eſſe. Se quidem exiſtimare, ante praelium Alphonſum aliquid vidiſſe, quod illi militibusque illius animum adderet: verum Chriſtum, ad dextram patris ſedentem, eo tempore, quo Chriſtianae doctrinae miſera fuiſſet facies, hac de cauſa, quoniam 13000. Chriſtianis a 400000. Mauris periculum imminuiſſet, ſe Alphonſo cruci affixum oſtendiſſe, atque hanc, quae circumferatur, orationem habuiſſe, ſe nunquam eſſe crediturum. Eremitam potius illum, fortaſſe aliorum prudentiorum hominum ſuaſu, terrorem timoremque, quo totus exercitus perculſus, eripere aliqua pia fraude voluiſſe. Primum enim, ait, ſenex, qui media nocte Alphonſum adiit, non Chriſtus, non angelus, ſed homo fuit, qui, ut ipſe fatetur, annos 66. in eremo egit. Deinde probe notandum eſt, Eremitam regi dixiſſe, poſtera demum nocte eum imaginem illam viſurum eſſe. Num Deus, non eodem temporis momento verbis nuntii fidem adiungere potuit? Cur regi ſignum e tabernaculo Eremitae exſpectandum fuit? nimirum ne citius veniret, quam hic omnia diſpoſuiſſet. Cur Eremita non una cum rege ivit, ſed toto a negotio abfuit? Hinc profecto apparet, alia negotia Eremitae eo tempore agenda fuiſſe. Cur regi media nocte, ſoli, et caſtra egreſſo, haec ſpectanda fuerunt? At multum ad auctoritatem et ſplendorem huius apparitionis vel totius exercitus, vel ſummorum imperatorum praeſentia contuliſſet. Quod porro primum radius clarior apparuit, cuius ſplendore ſenſim paulatimque aucto Chriſtus in cruce iuvenibus albis cinctus ſpectatus eſt, hoc proxime ad ignem artificioſum accedit. Alphonſus vero, primo luminis adſpectu exanimatus et in terram provolutus, quomodo rei veritatem explorare et indagare potuit? Si denique ipſa vaticinia conſide-

ſiderantur, non videntur illa in ſolum Chriſtum cadere, ſed ſeni huic bene conveniunt. Generationes XVI. vaticiniorum terminum eſſe voluit, id eſt tempus, quo Alphonſus ſibi de eorum veritate aut falſitate moleſtus eſſe non poſſet. Quam ambigua ſunt verba haec: *Poſuit enim ſuper te et ſuper ſemen tuum, poſt te oculos miſericordiae ſuae, usque in decimam ſextam generationem, in qua attenuabitur proles, ſed in ipſa attenuata, ipſe reſpiciet et videbit?* Nonne hoc *oculis miſericordiae reſpicere* varias interpretationes admittit, et plura genera divinae benignitatis indicat? Quid hoc eſt *proles attenuabitur?* An virile genus extinguetur? Hoc iam in octava generatione accidit. Si generationes dicimus, nihil aliud dicimus, quam filium patrem, a quo generatus, ſequi. Poteſt ne vero hoc de Ferdinando, Ioanne, Ioanne II. Emanuele, Sebaſtiano, et Henrico Cardinale dici? Num forte per *attenuatam prolem* familia Bragantina indicatur? Num hoc, *ipſe reſpiciet in ipſa attenuata et videbit*, denotant, fore, ut haec domus imperio Luſitaniae potiatur? Quid multa? Ita locutus eſt ſenex, ut varie orationem poſteris interpretari liceret. Alphonſum reges Luſitanicos XVI. ſecutos eſſe, caſu accidit. Quod ſenex nomine Chriſti nuntiat, non magni momenti eſt. Quod de meſſe Chriſti, de nomine Ieſu e Luſitania totum per orbem ferendo, dicitur, nihil aliud eſt, quam quod ſacerdotes Eccleſiae Romanae ubique optabant, et dicebant. Hoc vero in India et Braſilia eventurum eſſe, in ipſa quidem epiſtola non docetur, ſed exitus hanc interpretationem invenit et confirmavit. Quid ſi Alphonſus non linguam Latinam calluit? aut, ſi calluit, epiſtolam hanc non legit? Quid ſi Mendo, aut Albertus, aut quisquis hanc epiſtolam ſcripſit, ad emolumentum eccleſiae, et gloriam Luſitaniae, e rumore, qui omnia auget, plura adſperſit? quid ſi huc ſomnium illud referendum, quod Alphonſus, antequam advenit ſenex, vidit? quanquam multa quoque mirabilia dictu animo Alphonſi triſtis, et biblia ante ſomnum legentis, obverſari potuerunt? Tota igitur res, ex mente Noſtri, nihil

nisi fraus senis est, prudentiorum suasu suscepta, et felici exitu comprobata. Reliqui reges, quorum historia in hoc capite exponitur, sunt: *Sanctius I. Alphonsus II. Sanctius II. Alphonsus III. Dionysius, Alphonsus IV. Petrus I. Ferdinandus.* Quae Vir Cl. de insignibus regum Lusitaniae contra Marianam, de feudo pro vasallitio, de *Mencia,* Sanctii II. coniuge, disputat, lectu dignissima sunt. In *Cap. III.* Lusitaniae historia ab A. 1411. usque ad A. 1581. exponitur. Reges igitur, quorum res gestae commemorantur, sunt: *Ioannes I. Nothus, Eduardus, Alphonsus V. Ioannes II. Emanuel, Ioannes III. Sebastianus, Henricus Cardinalis.* Incidit in haec tempora, quam auream aetatem Lusitaniae Noster appellat, novi orbis inventio, quam copiosissime describit. Accurate inprimis agit de *Martino Behemo,* insigni Matheseos scientia praedito; cui tamen novi orbis inventionem, et freti Magellanici cognitionem, valde incertis argumentis tribui arbitratur. Quo accuratius Globum a Behemo A. 1492. factum consideret, eo magis se intelligere fatetur, hunc Christophoro Columbo et Ferdinando Magellano minime huius inventionis gloriam dubiam facere. Porro multis de Emanuelis cum Leonora, Caroli V. sorore, matrimonio, potissimum contra Novovillensem *(Neufville)* disputat. De Antonio Notho complura, accurate et diligenter scripta, leguntur. Caeterum haec pars historiae, ob varietatem et magnitudinem rerum gestarum, valde memorabilis est. *Caput IV.* proponit coniunctionem Lusitaniae cum Hispania, et in familiae Bragantinae imperio desinit. Pertexitur igitur filum ab A. 1582. usque ad A. 1641. Reges, quorum historia enarratur, sunt: *Philippus I. II.* et *III.* Summa diligentia inprimis a Viro Cl. historia *Pseudo-Sebastianorum* exponitur, unde, quae de ultimo *Sebastiano* monentur, huc transferre lubet. Est haec disputatio luculentum exemplum historici, accuratam diligentiam cum eleganti prudentia coniungentis, bene omnia causae momenta examinantis, et argumentis recte perpensis magis iudicium suum suspendentis,

quam

quam veritatem rei violantis. Neque enim Sebaſtianum hunc reliquis huius nominis, tanquam impoſtorem, aggregare, neque eundem verum regem appellare audet. Sunt vero duae quaeſtiones potiſſimum excutiendae: an vere Sebaſtianus in praelio cum Mauris necatus ſit? an, ſi nondum certa adſint de morte Sebaſtiani teſtimonia, Sebaſtianus IV. impoſtoribus annumerari debeat? Primum quidem non tam certum et exploratum eſſe Vir Cl. arbitratur, ut ideo Sebaſtianus cauſa cadat. Nemo tam accurate et diligenter, quid Sebaſtiano in praelio acciderit, commemoravit, quam MANUEL DE FARIA Y SOUSA, (*Hiſtoria del Reyno de Portugal*, pag. 328.). Ex huius narratione non improbabile videtur, regem, maxima honoris cupiditate incenſum, et potius mori, quam fugere, cupientem, prae pudore e conſpectu populi diſceſſiſſe. Totus exercitus fuſus, floſque nobilitatis extinctus erat. Quid igitur a populo exſpectare poterat? quid a rege Philippo, a Cardinale Henrico, a duce Albanenſi, ab aliis, hoc qui bellum valde disſuaſerant. Neque hoc omittendum, neminem Sebaſtianum mortuum vidiſſe; et ipſum *Nonium Maſcarenam*, qui ſolus in hoſtium poteſtatem vivus venit, nihil aliud dixiſſe, quam ſe regem equo labi vidiſſe, neminemque corpus propter valida arma vulnerare potuiſſe. Si cadaver regis ſtatim ſublatum, atque ad *Muley Hamet* allatum fuiſſet, nullus eſſet dubitationi locus relictus. Ex armis enim facile regem agnoviſſent. Verum poſtridie demum *Hamet*, capitis poena interpoſita, edixit, ut captivos, quos quisque haberet, adduceret. Regis mentione iniecta, quid vidiſſet, *Nonius* enarravit. Mauris aliquot, cum *Sebaſtiano Reſendio*, ad quaerendum cadaver miſſis, allatum eſt cadaver vili equo impoſitum, quod deinde *Reſendius Maſcarena*, aliique Luſitani nobiles, agnoverunt. Etenim nihil facilius erat, quam aliorum aſſenſum cruento rege praeſente conſequi. Facile intelligere poterant, regi, ſi vel fuga ſalutem nactus eſſet, vel, ut Prior Cratonenſis, *Antonius*, inter ignobiliores deliteſceret, utilem fore opinionem

nionem hoſtium, illum mortuum eſſe. Ita enim omnis quaeſtio atque indagatio tollebatur. Forte etiam *Reſendius* nihil aliud animo ſuo propoſitum habuit. Illud vero cadaver, quod nudum totam per noctem in ſanguine iacuit, vix certo potuit agnoſci. Hoc non ſolum veriſimile eſt, ſed a *Tennevrio* quoque tanquam certiſſimum narratur. Statim vero rumor increbuit, inventum cadaver minime Sebaſtiani corpus eſſe. Blancus *(le Blanc)*, qui ciſtam, qua regis corpus poſtea incluſum, ſuis oculis vidit, ſe a Luſitanis quibusdam captivis audiviſſe ſcribit, Sebaſtianum equo delapſum, aufugiſſe, cadaver vero Suevi alicuius corpus fuiſſe. *Franciſtus Pyrard de Laval* ſe aliquoties ſenes aliquot, qui praelio huic interfuiſſent, interrogaſſe narrat, quid ſibi de morte Sebaſtiani videretur? atque hos reſpondiſſe: inter mortuos Sebaſtianum non fuiſſe inventum, ſeque illum ignotum Mauris inter captivos ſervos latuiſſe exiſtimare. *Ioannes* quidem *Ferreras*, et *Thuanus*, originem rumoris de rege ſuperſtite commemorant. Verum accuratius re conſiderata non poſſumus non Viro Cl. aſſentiri, qui in hac narratione tot inepta et falſa deprehendit, ut fabulae illa ſimillima ſit. Videamus nunc, quid cum Sebaſtiano Venetiis actum ſit. Omnes Scriptores uno ore confitentur, hunc Sebaſtianum, eadem, quae ille, in corpore ſigna habuiſſe, illi fuiſſe ſimillimum, et Sebaſtiani *arcana penitiſſima*, ut *Lundorpius* ait, perſpecta habuiſſe et cognita. Nemo tamen, unde illa acceperit, et haec cognoverit, definire audet. Facile tanto temporis ſpatio fraus indagari potuit, cum praeſertim homo in poteſtate magiſtratus eſſet. An probabile, Hiſpanos eo tempore dormitaſſe, quo Luſitani omni ſtudio regem ſuum recuperare ſtuduerunt? Nemo Sebaſtianum ullum ſocium criminis, ut *Gabriel Spinoſa P. de los Santos*, habuiſſe commemorat, qui illum vel inſtigaret, vel conſilio adiuvaret. *Veneti*, ſcribit *Lundorpius, damnare ut praeſtigiatorem, abſolvere ut Regem, utrumque periculi et invidiae plenum putant, illi mortalium ſagaciſſimi, qui omnium principum amicitiis tutos et ſalvos*

salvos se volunt. Quomodo vero accidit, ut hi *sagacissimi mortalium* non intelligerent, praestigiatorem, an verum regem, hunc Sebastianum habendum esse? Sin intellexerunt, quid impedivit, quo minus illum vel palam, vel clam e medio tollerent? Magnam profecto a rege Philippo gratiam inivissent. Ipsa a Decemviris dicta sententia quam mira videri debet? cur octo dierum spatium ei conceditur, cur non statim eum finibus expellunt? an ita cum homine agitur, cuius fraudes non dubiae sunt? Si Decemviros veritos esse dicas, ne Hispani Sebastianum in finibus interciperent, nonne hinc apparet, iudices nullam causam invenisse, cur illum damnarent? Quare alias de illius salute solliciti fuissent? Neque praetermittenda sunt, quae *Cardinalis d' Ossat* ad nobilem Gallum *Villeroy* hac de re scripserit. *Sebastianus*, ait, *rex Lusitaniae, a Venetis dimissus, non procul Livorno a duce* (Florentino) *captus est. Non probatur, miserum hominem maleque providum per has regiones iter fecisse. Improbatur etiam valde factum Ducis, non tanto apud Hispanos illi emolumento, quanto apud alios damno futurum.* Idem alio loco: *Magnam dux Venetis iniuriam fecit capto rege Lusitaniae, cui modo libertatem reddiderant:* et iterum idem: *Omnes sibi persuadent, dictum regem Lusitaniae Hispanis traditum, et Neapolim delatum esse. Valde mirum hoc prudentioribus viris compluribus mihique videtur* —. Non negligenda sunt haec verba Cardinalis, e quibus hoc certe apparet, illum non ausum fuisse hunc Sebastianum imposturae reum postulare. Notandum est etiam, Cardinalem de duce tam libere ad Gallum scribere, cuius rex arcta necessitudine cum duce coniunctus esset. Quid in Neapoli Sebastiano acciderit, *Petrus Giannone* memoriae prodidit. Huius narratio variis erroribus referta est, quos Vir Cl. etiam refutat. Sed quod ad rem ipsam attinet, non apparet ex verbis *Giannoni*, utrum celebris ille ICtus *de Ponte* statim ab initio causae interfuerit, an, inquisitione rei ab aliis instituta, huic tantum illud mandatum sit, ut re perpensa suam sententiam diceret. Hoc si factum

fuit,

fuit, ut verba *Giannoni* indicare videntur, quid de ſententia *Ponti* dicendum? Sapientiſſimus ICtus peſſimam dicet ſententiam, ſi ii, quibus inquiſitio rei commiſſa, mala fraude agant. Vix etiam aliter huic iudicare licuit, quam utilitas reipublicae, et voluntas regis poſtularet. Idem *Giannonus* ſub Sebaſtiani perſona Calabrum quendam, *Marco Tullio Cotizone* delituiſſe arbitratur, quae vero patria huius fuerit, non indicat. *Moroſini* autem, *ibi* (Neapoli) *faſſum ferunt, ſe ex Siciliae civitate Taberna ortum* — ſcribit. Non omittendum hic illud *faſſum* FERUNT. Neque in Sicilia urbs *Taberna*, ſed in Calabria ulteriori ſita eſt. Porro Thuanus non Sebaſtianum fuiſſe hunc *Marcum Tullium Cotizonem*, ſed Sebaſtianum dixiſſe, ſe e Sicilia hunc in Luſitaniam praemiſiſſe, verum eo non revertente ipſum viam iniviſſe, teſtatur. Quid ſi hinc accuſatio exorta, Sebaſtianum hunc Cotizonem eſſe? Nonne in Calabria muliercula, aut alius quisquam, praemiis excitari potuit, qui Sebaſtianum neceſſitudine ſecum coniunctum eſſe mentiretur? Nonne ipſe Sebaſtianus libertate promiſſa commoveri potuit, ut idem fateretur? quam enim aliam viam expediundae ſalutis vidit? Quo mortis genere extinctus ſit Sebaſtianus, non conſtat. Verum ſi Cotizo fuit, ſi eius fraudes certo demonſtratae fuerunt, cur non eodem, quo priores impoſtores, ſupplicio affectus fuit? Quae cum ita ſe habeant, non immerito ſemper dubium fore Vir Cl. pronuntiat, utrum verus rex Luſitaniae hic Sebaſtianus fuerit, nec ne? Sed haec hactenus. Magnam partem huius capitis occupat hiſtoria illorum temporum, quibus Luſitania Hiſpanorum iugum excusſit. Atque hoc multa diligentia a Noſtro exponitur. In obſervationibus ea praeſertim nobis arriſerunt, quae de *Strozzio*, de *Caramuele Lobkowitz*, de *Ioſepho Texeira*, et de cauſis perſecutionum Chriſtianorum in Iaponia commemorantur. *Caput V.* continet hiſtoriam Luſitaniae a regimine familiae Bragantinae usque ad noſtra tempora, ideoque reges complectitur ſequentes: *Ioannem IV. Alphonſum VI. Petrum*

trum II. Ioannem V. Iosephum. Ultimo loco commemoratur copiosissime coniuratio A. 1758. in sanctissimum regis caput facta, coniuratorumque poenae. Inprimis in hoc capite Vir Cl. multum studii operaeque posuit in historia infelicis *Eduardi*, regis Ioannis fratris, quanta posset maxima diligentia conscribenda, omnibusque, quae huc spectant, colligendis. Disputat igitur de caussis, cur Eduardus non certior factus sit de consilio Ioannis; refutat porro *Antonium de Sousa*, qui multa falsa de caussa, ob quam Eduardus a Ferdinando Hispanis traditus, memoriae prodidit; denique multa de captivitate Eduardi Mediolanensi, contra eundem Antonium, de deprecationibus multorum principum, et aliis, in medium profert iucunda lectu. Memoranda quoque sunt, neque ubivis obvia, quae de *Alphonso VI.* disputat. Se non intelligere fatetur, quae fuerit harum turbarum ratio, neque se discernere posse, iure an iniuria Alphonso regnum cum coniuge ereptum sit. Verum tamen magis in hanc partem inclinare videtur. Laudat enim duo loca *Southwelli (Histoire du Détronement,* P. II. pag. 33.) et nobilis feminae *Montpensier,* totam quae rem de impotentia regis valde dubiam reddunt. Obseruavit etiam, ut alia omittamus, litteras Cardinalis permissorias d. 16. Martii scriptas; sententiam vero in caussa matrimonii d. 24. Martii dictam esse: atque ex ipsa epistola apparet, cum Infantem, tum reginam, matrimonii comprobationem postulasse. Nonne igitur longe antea, quam iudicium et sententia de dissolvendo coniugio cognita est, veniam alius matrimonii ineundi petierunt? Nonne omnia, quae regina de dote recipienda, et itinere in Galliam faciendo, dixit, omniaque, quae ad formam iudiciorum acta cum rege, ficta et ad speciem excogitata fuerunt? Certe, si vel omnia concedamus, quae de impotentia regis, tum quod ad coniugium, tum imperium attinet, proferuntur, nullo tamen modo vim illam defendi, modumque illum probari posse A. dicit, quo in negotio hoc versati sint. Caeterum, quae in hoc capite de terrae motu, quo A. 1758.

P 2 Lissa-

Lissabona concussa, de Iesuitarum in India fraudibus perniciosisque consiliis, de titulo *Fidelissimus*, monentur, lectu digna prae aliis sunt. Etsi vero Vir Cl. *fidelissimum* per eum interpretetur, qui Romanae ecclesiae maximam fidem praestiterit, *(den allergetreuesten,)* magis tamen aliorum interpretationem per eum, qui doctrinae Ecclesiae maximam fidem habuerit, *(den allergläubigsten,)* perpetuo prope usu verbi *fidelis* confirmari putamus. Denique adiunctus est duplex index, et prior quidem librorum, quos Vir Cl. in scribenda historia consuluit. Hic monentur aliquoties memorabilia quaedam, cum de libro, tum de auctore: ut de BARLAEI *Historia Brasiliae, de* MONTEYRI *vitis Ioannum, regum, de Lusitania liberata* ANTONII SOUSAE DE MACEDO, et aliis. Alter index res et personas memorabiles continet.

Atque haec nobis de Cel. *Gebaueri* historia Lusitaniae dicta sunto. Non dubitamus fore, ut omnes eandem, quam nos, ex illius lectione voluptatem percipiant. Scribendi genere eleganti et facili Vir Cl. utitur: si res clara, ingenue illam exponit; si dubia, et controversiis quibusdam implicata, sollerter omnia indagat. Optimos Lusitaniae historicos bene novit, eorum testimoniis diligenter utitur, saepiusque eorundem verbis res gestas commemorat. Adspersit subinde sententias breves et utiles, variaque in animadversionibus protulit, quae ipsi historiae intexi non poterant. Atque hunc Viri Cel. laborem pluris aestimandum esse, quam ipsorum Lusitanorum, facile patet. Nam hi saepe vel partium studiis, vel timore, vel aliis causis adducti, veritatem rerum reticuerunt, et amore patriae occoecati saepe minus vere iudicaverunt. Nostrum vero libere omnia et ingenue cum potuisse dicere, tum etiam dixisse, is facile credet, qui sibi persuadeat, nihil aliud Cel. *Gebauero* propositum fuisse, quam veritatis diligentem atque exactam investigationem.

OPERE VARIE etc.

id est:

OPERA

OPERA MISCELLANEA FRANCISCI COMITIS ALGAROTTI, Regi Borussiae a Cubiculo, et Ordinis bene meritorum Sodalis.

TOMUS I. Alph. 1. pl. 3. *TOM. II.* Alph. 1. pl. 5.

Venetiis, apud Io. Bapt. Pasquali, 1757.

Exhibet illustrissimus Auctor varia in his libris ingenii sui elegantissimi monimenta: dialogos, dissertationes, carmina, epistolas, mirifico omnia venustissimae orationis flore convestita, multoque sale perspersa. Etenim, si quis alius, ill. *Algarottus* profecto, illud operam dedit, ut non solum lectorum animos oratione, quam nitor, elegantia, et nativa quaedam pulchritudo commendet, delectaret, sed etiam res subobscuras et difficiles ita explicaret, tantaque in luce poneret, ut ab indoctis quoque intelligantur facile et percipiantur, atque rebus iam satis notis tantam gratiam affunderet, ut neque doctiores illas inviti legant, verum suavissime afficiantur. Primum in *Tomo priori* locum occupant dialogi sex, in quibus sibi Fontenellium imitandum proposuisse videtur. Nam quemadmodum ille doctrinam de pluribus mundis tanta cum perspicuitate et elegantia in egregio libello mulieri exposuit, nihil ut supra: ita Noster in hisce dialogis, pari suavitate, Neutonianam Opticam, nobilem aliquam feminam docet. *Primus* dialogus continet brevem Philosophiae historiam, usque ab antiquis temporibus ad Galilaeum et Cartesium contextam. Inde Nostro occasio offertur, paullo copiosius huius de tribus elementis opinionem explicandi, atque de natura luminis et colorum disputandi. In *secundo* Dialogo, praemonitis quibusdam de refractione et reflexione luminis, transit Vir Cel. ad ipsius visionis explicationem, et, comparatione Camerae opticae cum visione instituta, de vi oculi, externarum rerum imagines concipiendi, exponit. Finem dialogo imponunt argumenta aliquot, contra Cartesianas et Mallebranchianas, de natura colorum opiniones,

nes, prolata. *Tertius* dialogus complectitur Neutonianam de radiis luminis simplicibus et compositis, eorumque refrangibilitate, doctrinam. Causam refrangibilitatis in attractione collocat, luminis radium pro septem simplicium varii coloris radiorum fasciculo habet, atque adeo ex varietate colorum varietatem refrangibilitatis repetit. Idem est *quarti* dialogi argumentum. In *quinto* quasi historia universalis attractionis Neutonianae proponitur. Hic enim occasio nobis commemoratur, quae Neutonum ad universalem attractionem indagandam commoverit: commemorantur, quos in hac re paullatim progressus fecit: commemorantur argumenta, quibus suam sententiam suffulsit: commemorantur denique phaenomena, quibus illa attractio confirmatur. Hoc argumentum Noster in *ultimo* dialogo absolvit, ubi varia contra *Rizzettum* in medium adfert. Hosce dialogos sequitur Elogium *Stephani Benedicti Pallavicini*, poetae, magna qui apud Augustissimum patriae nostrae Patrem gratia floruit, atque A. 1742. obiit. Huic adiunxit Vir Cel. epistolas aliquot, quarum quatuor versionem Italicam Aeneidos Virgilii, ab *Hannibale Caro* compositam, accuratissima diligentia, et peracri ingenio examinant; reliquae multa rerum varietate efflorescunt. Modo Auctor per latissimum naturae ambitum vagatur; modo in antiquorum temporum memoriam redit; modo de rebus ad elegantiores litteras spectantibus disserit. Afferemus unum specimen, ut ipsi Lectores nostri iudicent. Invenit in Carniola quadam imaginem equi, et litteram C. quater repetitam. Inde suspicatur latere ibi verba: *Caii Caesaris Caballus Consul.* Caligulae erga equum suum nemo studium ignorat.

In *altero Tomo* Opusculorum occurrunt primum undecim dissertationes varii argumenti. In *prima*, cuius, si abesset, desiderium facile ferrent lectores, Vir Cel. nobis necessitatem, patriam linguam in scribendis libris adhibendi, imponit. Nam quae construendorum aedificiorum sit, eandem et librorum scribendorum rationem haberi vult.

Aedes,

Aedes, ait, quae publicis ſumtibus, ad publica negotia, aut publica commoda exſtructae ſunt, eandem prope ubique faciem habent, cum contra longe alia ſit ratio earum, quas privati ſibi et ſuis aedificaverunt. Non aliter Scriptores, ex mente Auctoris, in docendis tradendisque rebus verſentur, atque in iis, quibus humani generis ſalus atque utilitas contineatur, una eademque lingua utantur. Eſtne vero aliquid earum rerum, quae ſcientiarum et eruditionis ambitu comprehendantur, quod ignorare libenter velimus? quod non potius omnium interſit ſcire atque cognoſcere? Quid, ne de neceſſitate aliquid dicamus, quam ſolam ſi reſpicimus, quam multa negligenda eſſent? quid igitur iucundius, quam omnium populorum hiſtoriam perſpectam atque cognitam habere? Verum ſubiraſcitur Noſter hiſtoricis, qui in hiſtoria ſcribenda latinum ſermonem adhibeant. Quaſi vero non hic ille ſit, qui ubique terrarum, ab iis certe, quorum ſtudio digna hiſtoriae cognitio, quis enim indoctae plebeculae hiſtoriam ſcribat? intelligatur. Nam quod Noſter Romanorum et Graecorum exemplum profert, non attendiſſe videtur, longe aliam *illorum temporum* rationem fuiſſe, quam quae noſtrorum *eſt*. Totum terrarum per orbem viguit Romana lingua, omnibus in locis fuerunt quidam qui illam intelligerent, neque tam longe lateque fines eruditionis propagati fuerunt, ſed plurima hominum pars ſumma in rerum ignorantia verſabatur. Nihil dicemus de cauſis politicis, quibus fortaſſe Romani ad ſuae linguae florem promovendum adducti fuerunt. Porro, quae Vir Cel. dicit, neminem certo ſcire poſſe, an vero latino ſermone utatur, veremur ne doctis riſum moveant. Niſi enim vel omnes Latini auctores intereant, vel nos cum Harduino elegantiſſima Latii monumenta monachorum ſtupiditati tribuamus, nunquam non de vera et propria latini ſermonis indole vere et recte iudicabimus. Damus Auctori, illum in tot prope dialectos abiiſſe, quot ſint nationes illo uſi: verum primum hoc non ſermonis, ſed hominum vitio accidiſſe, monemus;

nemus; et deinde non deesse putamus libros, qui nativam Romanorum orationem prae se ferant. Habet Germania Melanchthonem, Camerarium, Sturmium, Georg. Fabricium, Sleidanum, Caselium, Cellarium, Buchnerum, Guil. Bergerum, Heineccium, Gesnerum, Ernestium, alios, quorum Latina oratio rigidissimum examen sustineat. Atque inde etiam illius argumenti vis et robur attenuatur, quod Vir Cel. a difficultatibus, cum Latinae linguae cognitione coniunctis, repetit. Verum haec hactenus. In *secunda* dissertatione illustratur et confirmatur Neutoniana sententia de tempore imperii Regum Romanorum. Nam cum e communi opinione, ab initio regii imperii usque ad Consules, CCXLIV. anni constituantur; atque adeo singulis regibus XXXV. anni circiter tribuantur: Noster per rerum naturam vix singulorum imperio plures quam XVIII. aut XX. annos tribui posse docet, ideoque numerum annorum ad CXXXIII. reducit et minuit, variisque coniecturis suam sententiam stabilire conatur. Sic e. g. non verisimile esse putat, Romulum, qui, Plutarcho auctore, annos XXXVIII. regnarit, atque annos LIV. natus obierit, iuvenem annorum XVII. regnare coepisse, tantam in omnibus rebus solertiam, fortitudinem, et prudentiam ostendisse, totque praeclaras res gessisse. Porro, si bellum, cum Veientibus gestum, A. V. C. XVII. contigit, atque Romulus annos XXXVIII. regnavit, neque se intelligere fatetur, quomodo Romani tanta quiete temporibus imperii fundati frui potuerint; neque se videre, quomodo Numa, oblatum imperium recusans, potuerit dicere: *populum non rege, sed duce indigere.* Atque de Romulo quidem valde probabilis Auctoris oratio videtur; de Numa autem et aliis veremur ut omnibus probetur. Cur enim fieri non potuisse arbitremur, Numam, annos LX. natum, maxima Romae auctoritate floruisse? cur negemus, illum iuvenem tot facinora praeclara edidisse, ut Tatius annos XXV. nato filiam suam in matrimonium daret? *Tertia* dissertatione de pugna Zamensi, qua Scipio Hannibalem vicit profligavitque, exponitur.

ponitur. Illuſtrat inprimis *Algarottus* quaeſtionem illam, an ſemper utile ſit, exemplo Scipionis, exercitum in campo per columnas diſponere, an tum demum, quando hoſtium copiae eiusmodi diſpoſitionem efflagitare videantur? In Diſſ. *quarta*, iucundiſſima lectu, Auctor de veterum bellorum gerendorum modis diſputat, multisque, quantum illi recentioribus praeſtent, oſtendit. Copioſe inprimis de pulvere pyrio et tormentis bellicis diſſerit, et, quantum ab illorum inventione detrimenti ceperit res militaris, commemorat. In Diſſ. *quinta* examinatur liber *Machiavelli*, de arte bellandi, egregiaque illius utilitas variis ſummorum imperatorum exemplis demonſtratur. *Sexta* Diſſ. diſcutitur quaeſtio, cur unum idemque tempus omnia praeſtantia ingenia proferat. Hic Noſter primum *Racinum* confutat, qui omnem cauſam uni praeclaro exemplo tribuit, quo reliqui excitati, omni contentione in muſarum adyta penetrare allaborent. Deinde ipſius quaeſtionis futilitatem et falſitatem demonſtrat. Nullum, ait, ſeculum aureum fuit, quod non magnis naevis laborarit: nulla regio, quae, ſi in aliqua litterarum parte magna ingenia habuit, non ſimul multos aliarum imperitos viderit. *Septima* diſſertatio ſiſtit nobis *Incas* Americae ita ante oculos, ut ſitus terrae primum accurate deſcribatur; deinde illorum maiores, *Monaco Capac* inprimis, commemorentur; denique leges, vitae genus, opiniones et mores, diligenter exponantur. In Diſſ. *octava* et *nona* Vir Cel. de lingua Gallica, et poetico numero atque rythmo diſputat. In reliquis tribus varia de Architectura, de Pictura, de poeſi dramatica, praecepta traduntur. Atque ut eo magis lectoribus poeſeos peritiam probaret, adiunxit non ſolum duo dramata, *Aeneam* Italico, et *Iphigeniam* Gallico ſermone conſcriptam, ſed alia quoque carmina varii argumenti.

CHRISTIANI GOTTLIEB BUDERI D. SERENISS. Domus Sax. Vin. et Iſenac. Conſiliarii regiminis intimi

et aulici, in Academ. Ienensi Iuris publici Feudalis et Hist. P.P.O. Facultatis Iuridicae Senioris, ΣΥΜΜΙΚΤΑ Observationum, varia Iuris publici, Feudalis, Canonico-Pontificii Germanici, et Historiae patriae argumenta illustrantium, ex Diplomatibus, Monimentis et Scriptoribus fide dignis erutarum,
LIBER SECUNDUS.

Ienae, apud viduam Melchioris, 1760. plag. 12. in 8.

Nihil sibi iucundius esse Cel. *Buderus* profitetur, quam vetustas chartas inspicere, excutere, atque inde historiae patriae lacunas explere. Atque hoc studiorum genus quo utilius est, eo magis laetamur, eiusmodi virum in illo quasi sui ingenii domicilium posuisse, qui se huic negotio sustinendo parem esse compluribus testimoniis ostendit. De primo harum Observationum libro alio tempore diximus: nunc alterum indicabimus, multa et hunc diligentia conscriptum, et bonae frugis observationibus plenum. Exhibet vero Observationes XV. quarum argumenta breviter repetemus. I. *Supplementum Actorum Comitialium Ratisbonensium anni* 1576. Maximilianus II. Imperator, cum A. 1576. induciae cum Osmanico imperio iam exspirarent, omnem in avertenda hac vi, et Christianorum finibus defendendis, cogitationem mentemque defixit, atque praeter alia in Comitiis Ratisbonensibus cogitationes quasdam sive consilia, de ordine equestri adversus Osmanos in Hungaria condendo, vel transferendo illuc, proposuit. Haec igitur oratio, a *Lazaro Schwendio*, duce forti et sapienti, ut Vir Cl. arbitratur elaborata, primo loco variis Observationibus illustrata exhibetur. II. *de Collectis charitativis ad ornandum ac iuvandum dominum directum et principem eiusque familiam.* Apud Anglo-Saxones Vasalli praestationes quasdam, ad augendum personae familiaeque splendorem et commoda, dominis contulerunt. E *Registro Honorii de Richmond* constat, *Tenentes de Corona*, sive Vasallos, regi Angliae

Angliae auxilia ad primogenitum filium militem faciendum, ad primogenitam filiam maritandam, et ad se ipsum a captivitate redimendum, auxilia debuisse. Idem inferiores Vasalli, tenentes ab inferioribus dominis, his debuerunt. Talia collecta apud Batavos, Italos, Gallos, in usu fuisse, ipsisque Imperatoribus oblata esse, Noster demonstrat. Data vero sunt haec auxilia ad dotem filiabus, sororibus, aliisque sanguine iunctis feminis erogandam, ad principum hereditariorum nuptias illustrandas, ad itinera principum, ad sumtus captivitatis, ad principis filium armandum. III. *de utili Collectione et editione privilegiorum provinciis et ordinibus datorum et confirmatorum.* IV. *de Protectione opificum speciali, feudali, ac privilegiata, in Germaniae regno.* Est quidem omnium opificum protectio penes Imperatorem, et post Imperatorem penes quemlibet principem; sed quorundam opificiorum et artium specialis quasi protectio proceribus quibusdam Germaniae ab Imperatore tributa et commendata est. Nam protectio buccinatorum, maxime bellicorum, commissa est Electori Saxoniae: fabrorum, cupro vasa conflantium, Palatino, Marggraviis Brandenburgicis, et certis in regionibus Comitibus Hohenloicis: figulorum, Comitibus Hennebergicis. *Waldpodiis,* sive Praefectis Violentiarum, vulgo *Gewalts Botten,* ab Archiepiscopo Moguntino protectio pistorum, textorum, restiariorum, cellarum meretriciarum et scortorum, data, et quandoque feudali titulo concessa: monetarii artifices saepe Camerariorum principum, ecclesiasticorum ac secularium, speciali tutelae commendati: protectio denique musicorum Dynastarum Rappoltsteiniorum familiae collata fuit. Omnia a Viro Cl. e diplomatibus, veterumque chartarum testimoniis, confirmantur. V. *de diversa significatione verbi feudalis* Mann. Est haec disputatiuncula supplementum Glossarii Germanici Haltausii, qui in huius verbi vi eruenda, diversisque significationibus adnotandis, Nostro non satisfecit. Explicat igitur quid sint: *Hohe Manne, Edele Manne, Burg-Manne, Erb-Manne, Martens-Peters-Manns-*

Manne. Pernecessarium esse, antiquorum verborum genuinam vim perspectam habere, luculento exemplo verbi huius *Mann, Mannschafften,* de quo gravioris momenti controversiae coortae ob testamentum Ioannis Georgii I. Electoris, hoc loco Vir Cl. docet. VI. *de dominio directo Sanctorum tutelarium Ecclesiarum Germaniae.* Notum est, traditiones atque donationes Ecclesiis et Monasteriis Germaniae magno numero oblatas, easdem Patronis Ecclesiarum, sive Martyribus, ut Kiliano, Martino, Mauritio, aliis, saepius exhibitas fuisse, simulque his iure allodii praedia, latifundia, omnesque reditus donatos. Verum cum hae largitiones nimiae essent, certissimumque reipublicae periculum ab iis immineret, inde a Caroli Martelli temporibus de divisione dominii ita convenerunt inter se, ut Sancto tutelari directum, militaribus vero viris aliisque utile concederetur dominium. Ipsa igitur investiturae petitio non raro ad hosce tutelares directa, ipsaque inauguratio eorum nomine et auspiciis, saepiusque in eodem templo, quo eorum reliquiae asservatae, peracta fuit. Harum investiturarum, nomine Sanctorum tutelarium factarum, aliquot exempla a Viro Cl. afferuntur. VII. *Observatio ad litteras investiturae Bruxellensis A.* 1555. *Sereniss. ducibus Saxoniae Ernestinae datas.* Carolus V. Imperator, inter alias Feudi Regalis partes et iura illis Ducibus concessa, eosdem investivit: *mit allen Praelaten, Grafen, Herren, auch derselben Praelaturen und Kloestern,* addita usitata formula: *der weltlichen Obrigkeit, Schutz Recht und Advoceyen, wie ihre Vorfahren solche gehabt und gebrauchet haben.* Hanc igitur formulam, *cum omnibus Praelatis et monasteriis, (mit allen Praelaten und Kloestern,)* sibi Vir Cl. illustrandam et explicandam sumsit. VIII. *Observatio de formula feudali:* zu Mannlehen, und zu rechten Mannlehen, *foeminis quandoque favorabili.* Ardua et difficilis ab Electoribus Coloniensibus in supremo Camerae Imperialis iudicio controversia agitata fuit, de vero sensu verborum in litteris Investiturae occurrentium, *Mannlehen.* Quaerebant enim, an etiam feminae

minae hac ſub notione ad feuda ſint admittendae? Noſter vero oſtendit, non in omnium Germanici regni provinciarum litteris feudalibus formulam, *Mannlehen, und zu rechten Mannlehen,* femineum ſexum excludere, ſed ſic explicandam eſſe, ut feminae ſuo ordine ſuccedant. IX. *Obſervatio ad Clementinam:* Paſtoralis: de ſententia et re iudicata, *ſive de iuribus Vicariorum in ipſo Imperio Romano.* Intelligit Vir Cl. per Imperium Romanum illas Italiae provincias, quae Ottonis M. temporibus ad illud referebantur. Quo in imperio etſi poteſtas Imperatorum ſenſim paullatimque valde diminuta eſt, remanſere tamen aliquot reliquiae Iurium Auguſtalium. Primo loco ponenda *Advocatia* Eccleſiae Romanae, ex qua ius circa Electionem Pontificum Romanorum, atque, dum in Conclavi de Epiſcopi Romani electione agitur, Ius Excluſivae, perſonae vel minus aptae regimini Eccleſiae, vel aliis de cauſis parum acceptae, fluunt. Ubi quaeri poteſt, an vacante Imperiali ſolio haec Advocatia Vicariis Imperii competat? Confirmari haec ſententia videtur e verbis Aureae Bullae, in cuius cap. V. *Proviſio ſacri Imperii, quoties illud vacare continget,* utrique Vicariorum tribuitur. Sacri enim Imperii nomine iunctum cum Germaniarum Regno Romanum Imperium, quale fuit Ottonis M. aevo, indicatur. Primus in hoc ſacro Imperio Epiſcoporum eſt Romanus Praeſul, qui omni tempore, praecipue Interregni, quo multa turbida et periculoſa eſſe ſolent, Advocato indiget. Hoc Advocati munus temporarii generali *Proviſoris* appellatione contineri, ſimulque omnia iura, quae ampliſſimo Advocati ſupremi officio competunt, videntur. Atque hoc interregni illius tempore, quod morte Ioſephi I. contigerat, agnovit Romana in Curia Legatus, *Marchio de Prie,* qui ſcriptis ad Imperii Vicarios litteris ſignificavit, ſe mandata eorum ad res ſacri Imperii in Curia Romana curate prudenterque gerendas exſpectare. Quae cum ita ſint, adſerendam porro Vir Cl. arbitratur Vicariis poteſtatem tuendi iura et privilegia Eccleſiarum Germaniae; utque hic finis

obtineatur, instruendi Protectorem, aut Con-Protectorem Nationis Germanicae, qui, ex ordine Patrum purpuratorum constituti, provideant, ut salva Germaniae sacra, Germaniaeque praerogativae, durante interregno maneant. Maxima potissimum Vicariorum cura erit in eo ponenda, ne Imperii reliqua dominia directa in Vasallos, Pontifici quidem hodie subditos, Imperatorem tamen et Imperium quoad dominium beneficiarium agnoscentes, aliquid detrimenti capiant. Ex Leopoldi Imp. enim edicto, d. 29. April. A. 1697. Romae ante Palatium imperiale adfixo, apparet, per omnes Italiae provincias, et terras quoque quae ad Imperium Romanum pertinent, et hodie a Pontificibus possidentur, dispersos esse Vasallos et Feudatarios. Hos Vicarii admonebunt officii sui, ut vacante solio quieti sint, quae fides vasallitia et leges clientelares postulent observent, et de iisdem, si intra legitimum tempus renovationem Investiturarum suarum haud perficiant, ad leges feudales iudicabunt. Etsi vero his Augustalibus iuribus Clementina *Pastoralis, de sententia et re iudicata,* obstare videatur: Cl. *Buderus* tamen huic Pontificis in sua causa adserto, nullo argumento confirmato, et in nuda adsertione consistente, omnem adversam historiam esse dicit, contrariam Comitum Palatinorum Lateranensium et Praefecti Urbi constitutionem, ab ipsis Augustis ad A. 1177. usque factam, aliorum in terris Imperii Romani Vicariorum singularium ordinationem, et praecipue solemnem Ludovici IV. Imp. et Ordinum Imperii in Comitiis Francofurtensibus A. 1339. declarationem: *Falsissimum esse, per Vacationem imperii Ius ad Papam devolvi, idque esse contra sacri Imperii libertatem, dignitatem, iura ac maiestatem. Longa enim et approbata consuetudine, inconcusse a maiorum ordinatione hactenus observata, vacante Imperio Ius administrandi Imperii iura, Feuda conferendi, et negotia cetera disponendi, Palatino Rheni debetur, non obstante Clementina* Pastoralis.

X. *Observatio de precibus pro Imperatore, harumque antiquitate.* Refutat Cl. Auctor R. P. *Valerianum Zellnerum,* qui inter

inter novationes feculo octavo introductas, Hadriani Pontificis laudabile edictum, de precibus pro Imperatore Romano five Francorum flexis genibus fundendis, retulit. Nam ut vota pro Imp. Aug. a Romanis, gentilium adhuc facris addictis, facta, ut Conftantini Porphyrogeniti de cerimoniis aulae Byzantinae libros taceamus, in quibus vota et preces recenfentur, commemorantur omnino preces pro Imp. in Ecclefia Romana factae, in libro egregio, *Ivoni Carnotenfi, Gratiano, Anfelmo Lucenfi,* aliisque antiquitatum Ecclefiafticarum collectoribus, intra A. 567. et 752. confcripto. Hadrianus I. in epiftolis ad Carolum M. non raro precum pro ipfo in Ecclefia Romana factarum mentionem facit. Hadrianus II, tefte Anaftafio Bibliothecario, fe omnesque Clericos ad preces pro Imp. fundendas obligatum effe agnovit. His et pluribus aliis expofitis, Nofter formulas quasdam precum harum et votorum adfert, et deinde ad aliarum precum commemorationem, pro Imp. in ipfa inauguratione et coronatione, pro iisdem gravibus negotiis occupatis, aut humanis rebus exemtis, factarum, tranfit. XI. *Obfervatio de gratiis ad obtinenda beneficia ecclefiaftica doctoribus Academicis conceffis.* Exponuntur in hoc capite ea beneficia, quae tanto cumulo a Pontificibus in Academiam Colonienfem Agrippinam collata funt, ut nulla alia in Germania plura aut maiora acceperit. XII. *de Vicariatu Imperiali in perfequendis et puniendis violatoribus pacis publicae, aliisque facinorofis, cumprimis Lubecenfi.* Placuit Auguftis in Imperio Regnoque iudicibus, cum auctoritas Iudiciorum provincialium et Pacis non fufficeret, quibusdam Regni Germanici civitatibus immediatis, et quandoque etiam provinciarum mediatis, opibus, militibus, aliisque praefidiis valentibus, fingularem conferre poteftatem et praerogativam, perfequendi, capiendi, iuftoque iudicio puniendi quoscunque homines facinorofos, atque pacis et commerciorum turbatores. Huius poteftatis praerogativa Lubecae, Hamburgo, Bremae, Ulmae, et Noribergae, diverfis temporibus, diverfisque

fub

ſub conditionibus, conceſſa fuit. XIII. *de Dynaſtis imperii quondam titulo et dignitate ducum et principum ſplendentibus.* XIV *Wiguleii Hund zu Sulzemos, ICti et Hiſtorici Bavari, pars hiſtoriae Genealogicae Boicae Palatinae.* Eſt haec Genealogia A. 1593. ab *Hundio*, de rebus et iuribus Bavariae optime merito, ſcripta. Vir Cl. eam tantum partem edit, quae antiquiora tempora complectitur, reliqua alia occaſione exhibiturus. XV. *Coniectura de inveſtitura a Friderico I. Ahenobarbo Imp. Ottoni M. Wittelsbachio de ducatu Bavariae facta.* Bene merebitur Cel. *Buderus* de Germaniae hiſtoria, ſi in eodem, in quo ſaepius ingenii ſui virtutes oſtendit, rerumque harum peritis ſatis probavit, campo decurrere pergat. Nos quidem Viro Cl. alacritatem, integrasque ſemper animi vires, apprecamur.

THUCYDIDIS ORATIONES CUM ANIMADVERſionibus et indice CAROLI LUDOVICI BAUERI, Lipſ. A. M. Schol. Lauban. Rect.

Lipſiae, apud Bernh. Chriſtoph. Breitkopf, 1759. plag. 15. in 8.

Lubenter ſaepius illius Scriptoris mentionem facimus, cui una et conſentiente voce antiquitas hiſtoriae Graecae principatum detulit, qui gravis, civilis ſapientiae plenus, denſus, ſingulis ſaepe verbis ſingulas ſententias complectitur, qui vero idem orationem a vulgari dicendi ratione abducit, aſperum quoddam et ſpinoſum ſcribendi genus adamat, atque ex ipſa hac aſperitate orationi dignitatem maieſtatemque conciliat. Atque nunc quidem novam indicamus editionem Orationum, quas Thucydides pulcherrimo illi hiſtoriae operi intexuit, a Cl. *Bauero* excerptarum, et brevibus animadverſionibus illuſtratarum. Ipſa Thucydidis verba maximam partem Vir Cl. e Dukeriano exemplo deſcripſit, Camerarianam vero, ubi Dukeriana minus placuit, lectionem ſubinde, ratione in notis reddita,

dita, praetulit et recepit. Interpunctiones, quas nullo prope in alio scriptore magis necessarias esse recte vidit, et quae in Dukeriana editione parum diligenter, in Camerariana vero summa negligentia positae sunt, suo ipsius iudicio definivit. Idem de parenthesi, quam, si quis alius, Thucydides maxime adamavit, dicendum est. Atque etsi Virum Cl. non exiguam in hac parte diligentiam adhibuisse intelligimus, largum tamen reliquit spicilegium. Sic in L. I. c. 78. post βραχέων comma ponendum; et ibidem post ξυνθήκην non punctum, sed comma collocandum: in L. I. c. 82. ἀνεπίφθονον δὲ — ἐπιβουλευόμεθα, sunt delenda parentheseos signa: in c. 120. post ξυνήγαγον, et post φυλάξασθαι αὐτοὺς punctum, ut vocant, minus ponendum: in c. 141. post ἄλλως τε, non interpungendum; neque in c. 142. post ταῖς ναυσίν. In L. II. c. 42. neque post καιροῦ, neque post ἀκμῆ, sed post τύχης est interpungendum: in c. 62. post ἰσχὺς delendum punctum. Verum his longe plura, curiosi oculi, et attenti, facile invenient. In animadversionibus duo sibi Noster proposuit: ut et, quae ad universae orationis ambitum, sententiarumque perplexitatem pertineant, ideo brevibus moneret, quoniam in edendo Lexico Thucydideo copiosius de his aget; et de lectionum varietate iudicaret. Hic saepissime cum Cel. Abreschio manum conserit, cuius coniecturae, licet multo ingenio excogitatae, magnoque artificio comtae, audaciores tamen nonnunquam sunt, quam quae ferri possint. Dabimus nostris lectoribus specimina aliquot expositionum et lectionum *Baueri*. Ad L. I. c. 22. monet, illam ἁμαρτίαν δόξης non inesse in sequenti τολμῶμεν, uti verba intelligenda videntur, sed in ipsa priori ἀπραγμοσύνῃ, in qua cum se peccasse vidissent Corcyraei, nunc ἐναντία αὐτῇ ἐτόλμων. sensum igitur esse: quoniam sensimus, nos male adhuc egisse, idque iam corrigere laboramus. In loco difficili c. 35. omnem difficultatem, altera lectione μισθοφορίας pro μισθοφόρους recepta, tolli docet. Ordo et sensus igitur esset hic: κωλύειν τοὺς ἐκ τῆς ὑμετέρας,

τέρας, *arcere, prohibere vestros cives,* μισθοφορίας ἐκείνων, *a stipendiis et mercenaria militia istorum, s. quo minus illis mercenarii fiant.* In c. 36. τὸ δεδιὸς αὐτοῦ Nostro est conscientia timida rupti et violati foederis, ut oppositum θαρσοῦν alacris conscientia servatae fidei. Posse quidem, ait, utrumque ad metum imbecillitatis et fiduciam virium referri, quorum alterutrum Athenienses habituri erant, si Corcyraeos aut recepissent, aut repudiassent. Sed cum haec duo verba pendeant ab initio φοβεῖται δέ, illud magis ad religionem foederis pertinere videri, etsi non negandum sit, etiam ad metum, ne Lacedaemonii offensi hostes fiant, referri posse. Quod autem hic de uno aliquo cive dicat Thucydides, de omnibus intelligendum esse. Sic II, 37. init. παράδειγμα μᾶλλον ὄντες τισιν, ἢ μιμούμενοι ἑτέρους, et ita saepe apud Homerum legi: ὧδε δέ τις εἴπεσκεν Ἀχαιῶν τε Τρώων τε, quod aeque de universo coetu intelligendum. Sic etiam in N. T. ἄνθρωπον, ex Hebr. איש, unumquemque, omnes, significare. In c. 37. παρακαλοῦντες αἰσχύνεσθαι, neque lectio altera, accusativum inducens, neque interpretatio Nostro placet: *revereri monentem et hortantem,* ne sc. latrocinentur. Nunquam enim παρακαλεῖν dehortari, prohibere significare; bene nominativum locum suum tueri posse, hoc sensu: si quem hortentur, et vocent ad societatem iniuriarum et latrociniorum. Sensum quidem medium postulare, sed Thucydidem hoc saepius negligere, ut 4, 89. τὴν μάχην ποιῆσαι: 2, 89. τὸν ἀγῶνα εἶναι ποιήσομαι, (quo ipso loco medium esse haud debeat, cum non ad ἀγῶνα, sed ad εἶναι referatur, nisi quis ibi iungat ἑκὼν εἶναι:) ut c. 67. ξύλλογον ἐποίησαν, ubi et προσπαρακαλέσαντες ξυμμάχους act. pro medio: ut c. 68. med. Ad c. 39. ἐγκλημάτων — κοινωνεῖν monet, non ad Corcyraeos, quod coepta constructio, οὓς χρῆν, postulet, sed ad Athenienses pertinere, quasi foret: οὐ χρὴ ὑμᾶς κ. τ. λ. Nisi τούτων post πράξεις esset, κοινωνεῖν se explicaturum esse fatetur κοινωνοὺς ποιεῖν. Stephano hic, falso, pro μόνον placere μόνους.

neque

neque enim hominum, ſed rerum, criminum ſcil. et poenarum, oppoſitionem eſſe. Ad c. 71. ἐ τᾶτοις — negativam turbas dare ſe intelligere quidem fatetur, neque ſe tamen aliquid afferre poſſe, quod ad eam defendendam valeat, perperam fortaſſe ex ſequentis verbi initio repetitam. Nam quicunque demum verborum ſequentium ſenſus ſit, ſive ad Lacedaemonios, ſive ad Athenienſes pertineat, Lacedaemonios certe hoc iudicaſſe, τὴν ἡσυχίαν ἀρκεῖν, idque per totam hanc orationem illis exprobrari. Levi fortaſſe transpoſitione legendum eſſe: ὐκ ὄιεσθε, hoc ſenſu: nec putatis, quietem iis demum ſufficere et utilem eſſe; qui alterum quidem non laedant, nec tamen ſemet laedi patiantur. Vos autem tales non eſtis, vobis non ſufficit iſta quies, nam vos laeditis quidem neminem, ſed ipſi plurimum laedimini ab Athenienſibus. Etenim negationem praecedere debere, etiam ſubiectum ἀλλὰ docere. Quod ſequatur Lacedaemonios τὸ ἴσον νέμειν, i. e. aeque ſtudere, ut nec ipſi laedant quenquam, et ſe defendendo iniurias a ſe prohibeant, repugnare quidem huic ſententiae, atque indicare videri, tales utique Lacedaemonios fuiſſe, quales eos Corinthii eſſe voluiſſent. Sed hoc alterum fortaſſe tanquam praeceptum eſſe intelligendum, ut νέμετε ſit imperativus. Id enim eos non feciſſe, et totam orationem declarare, et ſequentia: μόλις δ' ἂν — ἐτυγχάνετε τᾶτα· i. e. etiamſi talem remp. vicinam haberetis, quae non potentior vobis, ſed et viribus par, et inſtitutis veſtrae ſimilis, neminem laederet, vix tamen iſtam ſecuritatem et quietem tueremini: quanto minus eam tenebitis, cum Athenienſes vicini vobis ſint? ὅμοιος igitur et ad vires, et ad inſtituta reip. pertinere. Poſſe etiam, ut omnia imperative intelligantur, legi: ἐ διαμέλλετε. Καὶ ὄιεσθε — Sic plena omnia fore. Denique Cel. Abreſch, ſcribit Noſter, ſuo iure ſupplet: ἀλλ' ὄιεσθε τότε ἀρκεῖν ἀυτὴν ſcil. τὴν ἡσυχίαν, ἐι μηδὲ λυποῖτε τὰς ἄλλας, μηδ' ἀυτοὶ βλάπτοισθε ἀμυνόμενοι. Quod ſupplementum quomodo primo conglutinabit cum verbis, τὸ ἴσον νέμετε; deinde quomodo a

priori membro distinguet, cum idem sit, et tamen τὸ ἀλλὰ diversissimum postulet? Quid denique est, ἑαυτὸν βλάπτειν ἀμυνόμενον. Hoccene fieri aut fingi adeo potest, ut quisquam defendendo sibi ipse noceat? Scholiastes, quem sibi ait ducem fuisse, nihil expedit; servata particula οὐ prius membrum παραφράζει, supervacaneo prorsus labore, alterum non tangit. Quod autem Cel. Reiskius permutat verba παρασκευῇ et γνώμῃ, in altero ferri potest, sed τῇ γνώμῃ δίκαια πράσσειν parum convenit. Unum adhuc addemus exemplum. In obscuro loco L. II. c. 63. εἴ τις — ἀνδραγαθίζεται, particula τόδε Nostro videtur pertinere ad ἀνδραγαθίζεται, ut κατὰ subintelligatur, quo ne opus quidem est: ἀνδραγ. τε significat aliquid facere vel dicere quia sis vir bonus, vel quia haberi velis: δεδιὼς autem simpliciter accipiendum. Verum haec hactenus. Non inutilem Vir Cl. operam his Orationibus editis suscepit, immo bene iuventutis commodis consuluit, quae, ad perplexam Thucydidis orationem intelligendam, ex animadversionibus multum adiumenti repetet.

Des Teutschen Reichs Münz-Archiv rc.

i. e.

ARCHIVI MONETALIS GERMANIAE, EX Archivis et Actis publicis fide dignis collecti a IO. CHRISTOPH. HIRSCH. PARS VI.

Norimbergae, 1760. Alph. 5. plag. 8. fol.

Gratulamur Cl. *Hirschio* laborem, bono consilio bonisque avibus susceptum, felicemque ad exitum perductum. Erit haec collectio cum patriae splendori et emolumento, tum ipsius doctrinae et assiduitatis perpetuum certissimumque testimonium. Neque tamen tot monimentis, summa diligentia collectis, contentus fuit Vir Cl. sed

sed plura indagavit, quorum, tanquam supplementorum Archivi Monetalis, editionem pollicetur. Quod vero ad *Bibliothecam numismaticam* attinet, cuius edendae spem fecerat, prodibit illa quidem in publicam lucem, sed separatus ab hoc Archivo liber futurus est. Nam tali modo ii quoque exterorum, qui rei monetariae studio ducuntur, de Germania vero non unice solliciti sunt, minoribus sumtibus sibi illam bibliothecam comparabunt. Exhibet vero haec Pars, ut priores, ordinationes, edicta, mandata, decreta, rescripta, ad rem monetariam Germaniae pertinentia, CXII. ab A. 1700. usque ad A. 1755. Primum locum occupat Propositio ad conventum trium de probandis monetis correspondentium Augustae Vindelicorum Circulorum, A. 1700: ultimum, Conclusum Suevici Circuli in causa monetae, d. 19. Ian. 1755. Omnia insignis sunt utilitatis in hac collectione, atque tum praesertim magni erunt usus, quando, pace et tranquillitate, quam omnibus votis expetimus, post tantum luctum doloremque Germaniae reddita, res monetaria, cuius summa hac calamitate corruptio facta est, emendabitur. Qui fructus ut quanto ocyus percipiatur, eoque percepto iusta rei monetariae cura ab omnibus habeatur, merito cum Auctore optamus et precamur. Eminent prae reliquis in hac Parte: pag. 30. Observationes de emendanda moneta in Circulo Franconiae, de A. 1715. pag. 67. observationes variae ad rem monetariam pertinentes, d. A. 1725. pag. 398. conventio inter domum Austriacam et Bavaricam de moneta, et alia, plena bonarum observationum, ad emendationem monetarum incipiendam sustinendamque pertinentium. Memoranda inprimis et illa sunt, quae pag. 73. suadet Anonymus, omnem Iudaeis auri argentique negotiationem interdicendam esse; item quae pag. 85. de aurifabris, aliisque auro argentoque ad vasa, vestes, caetera adhibendo, victum quaerentibus, monentur. Insunt enim in hac collectione non solum ea, quae ad monetas proprie sic dictas spectant, sed non pauca quoque, quae ad integritatem

valoremque auri et argenti conſervandum, verumque horum pretium et pondus definiendum, multum conferunt. Inſunt denique duae deciſiones iuridicae, quarum altera pag. 147. de tot nummis reſtituendis, quot nummi mutuo dati valeant tempore ſolutionis, exponitur; in altera pag. 179. quaeſtio diſcutitur, an in venditionibus, pro moneta irreprobata, quae in contractu denominata, venditori ſit moneta accipienda, quae triduo poſt conſtitutum ſolutionis terminum ſit reprobata? Accedit etiam index multo ſtudio et accurata diligentia confectus, atque, ſi quisquam alius, locupletiſſimus.

DE DISCIPLINA CLERICORUM, EX EPISTOLIS Eccleſiaſticis conſpicua. Liber ſingularis, in duas partes diviſus, quarum prior Antiquioris circa Clericos Diſciplinae, poſterior Recentioris Eccleſiae inſtitutis, iuxta Ius Proteſtantium Eccleſiaſticum, inſervit, Auctore D. IO. RUDOLPHO KIESLINGIO, Prof. Publ. Ord. Lipſienſi.

Lipſiae et Noribergae, in officina Chriſtoph. Rigelii, 1760. plag. 16. 8. mai.

Summe Venerabilis Noſter Theologus, Dn. D. *Io. Rud. Kieslingius*, in Rèpubl. litteraria haud nudius tertius innotuit, ſed praeter doctiſſimas concertationes, cum Eminentiſſimo Patre Purpurato, Dn. Angelo Maria Quirino, Epiſcopo nuper Brixienſi, et Bibliothecae Vaticanae praefecto, nec non Abbate Florentinenſi, Dn. Io. Chryſoſt. Trombello, dudum cum laude inſtitutas, in orbis eruditi verſatur celebritate, apud exteros omnium trium Chriſtianarum religionum, quin et ipſorum Graecorum ac Ruthenorum, quorum epiſtolicis pridem gaviſus eſt commerciis. Laudatus hic Noſter, cum ante ſedecim annos Licentiam indipiſceretur ſummos in Theologia honores capeſ-

capeſſendi, exaſciatum ſpecimen exhibuit ac ventilavit, de ſtabili Primitivae Eccleſiae, ope Litterarum Communicatoriarum, Connubio. Hoc ſcriptum, cum pro meritis eruditorum tuliſſet plauſus, depromtum quippe ex interioribus Antiquitatum Eccleſiae penetralibus, quae ſacra non quilibet leviter tinctus, ſed ſolidioris penitus eruditionis dibapho imbutus, adire ſolet ac poteſt: dudum et iſtam mente volvit laudabilem ac verſavit ſententiam Noſter, ex Epiſtolis etiam Veterum Eccleſiaſticis, quae a Communicatoriis nimium quantum diſtant, concinnandi aliud quodpiam opus priore non levius. Litterae iſtae Communicatoriae fuerunt pacificae et commendatitiae, quae omnes civitatis Chriſtianae inquilinos, homines inprimis gregarios, ex alia Eccleſia in aliam tranſituros, attinebant. In Epiſtolis autem Eccleſiaſticis offerunt ſe multa Antiquitatis et Conciliorum documenta, ad ſolos Clericos directa, quae uberiori indigent explicatione, quo formam veteris Diſciplinae Eccleſiaſticae circa ordinem ſacrum introſpiciamus penitius. Haud ergo Noſter opus titivilitio minus ſuſcepiſſe videtur, ſed eiusmodi, ex quo intelligere queant caſtioris cultus miniſtri, non onera ipſis, hiſce ex omni Antiquitate congeſtis regulis, fuiſſe impoſita, ſed eas eo fine latas, ut officii ſui reddantur memores, et omnia in cultu religioſo decenter peragantur. Sed opus ipſummet Kieslingianum luſtrantibus, occurrit initio querela de calamitatibus, Eccleſiae ex ipſo Clericorum ordine enatis. Cum autem ex malis moribus bonae prognaſci ſoleant leges, hinc de condita diſciplina Eccleſiaſtica diſſeritur, et de cura, Epiſcopis in canalibus conſtitutis, in Concilio Sardicenſi demandata. Canalis, ſ. καναλιον, ſtilo Eccleſiaſtico, eſt via publica transverſaria, quae ad eiusmodi urbes regias principesque deducit, in quibus Epiſcoporum ſedes ſolebant conſtitui. Epiſcopis igitur, paſſim in urbibus et viis publicis ſ. canalibus degentibus, haec demandabatur cura, ut peregrinos Epiſcopos, nec non omnis generis Clericos, qui illorum ſedes ex itineris neceſſitate tange-

Pag. 1. p. 6. 8. p. 12. ſqq.

tangerent, de profectionum causis, et rebus in aulis aut comitatibus, id est castris Imperatorum agendis, sollicite expiscarentur, ne Clerici videlicet evaderent Πολυπράγμονες et ardeliones, importunitate sua aulis et personis Imperatorum molesti, aut malam speciem vilipendii munerum suorum prae se ferrent, aut iniustis petitionibus cuiquam fraudi essent. Cuiusmodi incommoda frequentissime solebant oriri ex crimine ambitus clericorum, maiores et ampliores semper affectantium spartas, et translationes, usque adeo, ut simul neglecto Ecclesiarum, quas deserebant, consensu, vel ipsi etiam excommunicati ampliores peterent ab Imperatoribus promotiones. (Pag. 48.) Hinc porro agitur de variis canonibus Conciliorum, qui episcopis ad Imperatores proficiscentibus praescripti sunt, ne ullus Clericorum temere suam desereret stationem, aut (62. 68.) sine dimissoriis a sua Ecclesia vel Episcopo acceptis epistolis, novum adfectaret munus. Data deinde occasione se (93.) convertit A. ad Epistolas commendatitias, agens de earum (110.) forma, vigore, nec non de poenis Clericorum sine litteris dimissoriis proficiscentium, sicque colophona imponit Parti primae tractationis.

Transimus nunc ad Partem secundam Operis, quae tractare instituit de nova Ecclesiae Protestantium (114. 115.) circa Clericos disciplina, antiquiori maxime conformi, nec per emendationem sublata, sed mitigata potius; quorsum (118. 122.) insigne testimonium Confessionis Augustanae adducitur. Varia memoratu digna aggreditur deinceps argumenta ex- (125.) cutere Noster, de potestate Ecclesiastica in Concilio Tridentino tradita, deque eius abusu et forma, nec non de (137.) motibus ob hanc Concilii Tridentini sententiam inter Ve- (142.) netos et Anglos exortis; de rebus Ecclesiasticis externis (146.) Magistratui politico subiectis; de iure Principum circa sa- (150.) cra; de modo, quo Ludovicus XIV. Galliarum Rex, in conferendis muneribus sacris et beneficiis Ecclesiasticis (152.) usus est. Pergit ulterius agere de nominibus Clericorum, antiquo ritu Catalogis ecclesiasticis insertis; de fa-

cultate

cultate, ampliora in Eccleſia munera et dignitates ambi- Pag. 157.
endi, de pluralitate et unione plurium beneficiorum Ec-
cleſiaſticorum, uni eidemque perſonae ſimul collatorum,
et anomaliis inde exortis, de pluralitate beneficiorum in 175.
Eccleſia Proteſtantium. Porro ſuſcipit materiam prae-
claram ex Iure Canonico inveſtigare de praeſentia, ſeu re- 178.
ſidentia Epiſcoporum; de inanibus magnificisque titulis
quorundam Epiſcoporum in partibus infidelium; de Con-
cilii Tridentini decreto, ne Epiſcopi in alienis Eccleſiis 212.
Clericos ordinent; de ordinatione Proteſtantium, etiam
ſine Epiſcopali ſucceſſione valida; de fugiendis alieni mu- 220.
neris functionibus; de rebus civilibus, a Clericis non tra- 226.
ctandis. Tandem ſequuntur obſervationes Eccleſiaſticae 228.
de cura viduarum et pauperum, Clericis demandata; de
Clericis depoſitis, a tractatione ſacrorum omnino arcendis;
de artibus et negotiis vilioribus, a Clericis non tractan-
dis, ſicque adeo finis libri, in quantum hactenus pro-
diit, traditur. Conſtitutum enim eſt Auctori ſumme
reverendo, aliud adhuc Volumen recenſito praeſenti ad-
dere intra octimeſtre tempus, in quo telam coeptam per-
texet. Id quod ut feliciter vertat, ſecundam ei valetu-
dinem, vires animi renovatas in dies, eosdemque litte-
ratorum plauſus, queis praeſens volumen gaviſum eſt, ex
animo adprecamur.

*ONOMASTICON LITTERARIUM, SIVE NOMEN-
clator praeſtantiſſimorum omnis aevi Scriptorum, prae-
cipue Graecorum et Latinorum, veriſimilibus, quan-
tum fieri potuit, temporum notis, et ſcholis
domeſticis accommodatus.*

Traiecti ad Rhenum, apud Paddenburgios, 1759.
plag. 5. in 8.

Etsi utilissimi huius libelli Auctor nomen suum in fronte non posuerit, non putamus tamen, nos modestiae illius, cui soli hoc silentium tribuimus, iniuriam facturos, si illud lectoribus nostris indicemus. Nam qui pluribus ingenii elegantissimi monimentis inclaruit, et cui cum bonae litterae, tum etiam haec Acta nostra, plurimum debent, *Christophorus Saxius,* Collega olim noster desideratissimus, egregium nunc Academiae Traiectinorum Batavae decus, idem hac opera suscepta bene iuventutis commodis consuluit. Inde nemo hic aliquid vulgare aut tralatitium exspectet. Est vero onomasticon hoc ad rationem temporis exactum atque compositum, exhibetque, praeter nomen scriptoris, interdum breve virtutis illius et elegantiae indicium. Primi sunt *Sethus, Henochus,* aliique scriptores, si diis placet, antediluviani, quos vocant: agmen claudit *Ioannes Aventinus,* Annalium scriptor circa A. 1519. Annorum numerum diversimode a Viro Cl. adnotatum fuisse intelligimus. Nam a Setho usque ad Abdiam, seu Obadiam, anni orbis conditi et ante Christum natum ponuntur; a Romulo usque ad Sext. Aur. Propertium Olympiades, et anni ab urbe condita adduntur; denique a C. Iulio Hygino, nomine Polyhistoris insignito, usque ad finem, anni a Christo nato appositi sunt, ubi et anni seculorum, et nomina Imperatorum, cum Orientis tum Occidentis, adduntur. Ut vero eo facilius nomina scriptorum invenirentur, subiunctus est index eorum elementarius. Facile patet, cum nihil maioribus controversiis agitatum, pluribusque difficultatibus implicatum sit, quam iusta temporis definitio, quo quisque scriptor vixerit, non paucas difficultates Nostro subortas fuisse. Inde, diligenter virorum doctorum sententiis examinatis, eam rationem secutus est, quae ipsi proxime ad veritatis speciem accedere videretur. Sic *Homerum* circiter A. O. C. 3121: prophetiam libri apocryphi *Baruch* A. 3409: historiam libri *Estherae* A. 3421: *Scylacem,* Caryandensem, A.

3497:

3497. *Philiſtionem*, Comicum, A. 3601. *Palaephatum* A. 3683. *Simmiam* et *Doſiadam* A. 3708. Fabulas, ut ait, Iudaeorum dramaticas, *Tobiam* et *Iudith*, A. 3838. *Ieſum Siracidem* A. 3860. *Dionyſium* Thracem, Grammaticum Graecum, A. 3925. *Vitruvium Pollionem*, et *Trogum Pompeium*, A. 3963. affigit. Verum his annis, ab orbe condito numeratis, nihil impedit, quo minus aliquot anni vel addantur, vel detrahantur. Neque fieri aliter poteſt. Afferemus plura exempla. *Erotianum*, vel *Herodianum*, Gloſſarii Hippocratei auctorem, Anno poſt C. N. 64. Q. *Curtium Rufum* A. 97. *Iulium Obſequentem* A. 110. *Alcinoum*, Philoſophum Platonicum, A. 116. *Calliſtratum*, Sophiſtam et Ecphraſeon ſcriptorem, eodem tempore; *Nicomachum* Geraſenum, Mathematicum et Muſicum, *Diophantum* Alexandrinum, A. 147. *Iuſtinum*, Trogi Epitomatorem, et *Aul. Gellium*, Antonini Pii vel Antoninorum aetate; *Hermogenem* Tarſenſem A. 163. *Nonium Marcellum* fine ſeculi ſecundi, *Zenobium* et *Diogenianum*, Paroemiographos, A. 200. circiter vixiſſe, arbitratur. Auctorem libelli de arte coquinaria, qui *Caelius Apicius* inſcribitur, ad A. 230. refert, *Achillem Tatium* ad A. 270. *Alciphronem* et *Timaeum*, Sophiſtas, ad A. 298. *Aphtonium* et *Theonem*, Rhetores, ad A. 315. *Chirium* vel *Curium Fortunatianum*, ad A. 335. Denique auctorem incertum Itinerarii, quod ſub Antonini nomine circumfertur, ad A. 360. *L. Ampelium*, hiſtoricum, ad A. 384. *Pappum*, Alexandrinum Philoſophum, ad A. 390. relatos eſſe videmus. Cauſas quidem atque fundamenta ſuarum opinionum, brevitatis ſtudio, nullibi adiecit Vir Cel. Neque erat neceſſum: quod omnem uberiorem diſputationem praelectionibus ſuis litterariis reſervaret, quarum cauſa hunc libellum ſe ſcripſiſſe ipſo in limine profeſſus eſt. Tamen etiam alii multi libello iſto bene ad hiſtoriae litterariae cognitionem percipiciendam, tradendamve aliis, uti poterunt. Et ſunt profecto paucae hae plagulae non magis certa teſtimonia

accuratae eruditionis, ſingularisque induſtriae, commodis iuvenum curandis intentae, quam ſpiſſa aliorum volumina, plena quisquiliis et nugis, ambitioſe prolatis. Nam ſi omnino neceſſarium eſt, bonorum ſcriptorum aetatem cognitam habere, facili negotio, et uno quaſi obtutu, omne, quod alias per plura volumina diſperſum operoſiusque conquirendum, in hoc libello, tanquam in tabella, adſpicitur et reperitur.

EPISTOLAE VIRORUM QUORUNDAM DOCTORUM ad Io. Andream Boſium, e bibliotheca Collegii Paullini Lipſienſis editae ab IO. FRIDER. FISCHERO.

Lipſiae, ex offic. Langenhemia, 1760. plag. 3. in 8.

Cum acceſſiſſet nuper ad inſignem Bibliothecae Academiae noſtrae doctiſſimorum Virorum Epiſtolarum collectionem, provida cura BELII, Collegae noſtri, qui iſti Bibliothecae praeeſt, Volumen Epiſtolarum Reineſii, Daumii, Boſii, aliorum, in quo multa eſſent ad Boſianam Nepotis editionem pertinentia, quaeque doctiſſimi Boſii, municipis noſtri, de Nepote merita teſtatiſſima facerent: retulit de his Epiſtolis Belius Vir Cl. ad Fiſcherum, multa ſibi amicitia, et propter inſignem humanitatem, et propter doctrinam conſumatiſſimam, iuncto, deditque inſpiciendas petenti; quod, qui in eo eſſet, hominum vere doctorum amorem, eorumque memoriae conſervandae ſtudium, bene noſſet, quodque idem Vir doctisſimus, repetita paullo ante Boſiana Nepotis editione, egregie iuventutis commodis, uti ſemper ſolet, conſuluerat. Ex hoc igitur Epiſtolarum Volumine, ſepoſitis tantiſper iis, quae Flavium Ioſephum ſpectarent, et alios libros bonos veterum, nunc *Fiſcheri* V. Cl. cura prodeunt eximiae epiſtolae XIII. a *Scheffero, Conringio, Graevio, Io.*

Io. Sauberto, *Bangerto*, *I. Moth*, *Io. Vorstio*, *Brummero*, et *Nic. Heinsio*, ad *Bosium* super Cornelio scriptae. *Bosius* enim principes elegantis doctrinae viros suae aetatis vehementer per litteras hortatus fuit, ut opes collectas ad novam Nepotis editionem mitterent. Eminent vero inter has epistolas praecipue Schefferianae, in quibus variae animadversiones proponuntur. Sic pag. 10. scribit Schefferus: *inter alia id quoque parum circumspecte puto factum, quod cuivis vitae binos titulos praefixerint. Sunt enim revera tituli, non initia vitarum singularum*, e. g. Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis; Themistocles, Neocli filius, Atheniensis, *et deinceps.* In ep. 2. quae observationes quasdam in Cornelium habet, idem de *Boeclero* scribit: *Est nescio quibus caussis mihi iratior factus, licet ego eum semper summe coluerim atque suspexerim. Quod tibi privatim indico, non moerore quodam, nisi quem concipio ex reputatione ingenii ad suspiciones, et propterea amicissimis etiam subinde infensi, quod in eo viro plerique omnes mirantur.* Pag. 29. *Graevius* Ioannis Pearsoni Vindiciis epistolarum Ignatii *vix doctius quicquam a non paucis annis solem adspexisse* iudicat. Pag. 33. ubi simul quaedam de sublatis ex Academia Helmestadiensi pennalismi ineptiis commemorantur, Cellarius *acerrimus morum Censor, et male feriatis vel solo nomine formidabilis* appellatur a *Sauberto.* Pag. 45. gravissime queritur *Frid. Brummerus* de neglectu liberalioris doctrinae. *Saepe*, ait, *angor et doleo, eo rem hodie rediisse, ut literae, quas vocant humaniores, cuivis paene sordeant, ludibrio habeantur, a multis, etiam ut pestis quaedam studiorum vitentur. O tempora! o mores!* Haec si de illis temporibus Brummerus dicere potuit, quae Reinesii, Heinsiorum, Gronoviorum, Graevii, Bigotii, Bosii, Barthii, Schefferi, Conringii, Daumii, aliorum, nomina et merita illustrabant, quid tandem de nostris dicamus, quibus acerbissimae hominum doctorum, et humaniorum inprimis litterarum amantium, querelae audiuntur?

Verum de his ſatis. Non enim dubitamus, gratum et iucundum hoc Cl. *Fiſcheri* munuſculum, tanquam editionis eius Cornelianae corollarium quoddam, viris doctis fore. Bene, ait *Muretus*, in epiſtolarum aliqua: ſi vaſcula quaedam, quibus viri docti uſi erant, et alia, quae in eorum ſupellectile ac frivolis fuerant, mortuis ipſis cupidos emtores invenerunt, multo magis eorum, quamlibet tenues et exiles epiſtolae, in pretio eſſe debent.

NOVA LITTERARIA.

Curarunt inde a pluribus annis bibliopolae Amſtelaedamenſes, Schroederus et Morterius iunior, ut *Hiſtoria et Commentarii Regiae Scientiarum Academiae Pariſinae*, commodiore forma, et minore pretio, quam archetypum, emi poſſent a doctrinae ſolidioris ſtudioſis. Adiunxerunt ante paucos annos novam opportunitatem hanc, ut *Indicem univerſalem rerum omnium, in Opere egregio, a primis inde eius initiis tractatarum*, ederent. Huius Indicis *Tomi tres priores* ad A. 1734. pertingunt; *Quartus*, qui hoc ipſo tempore excuditur, annos reliquos, deſinendo in anno LI. Seculi huius, complectetur. Atque in eo concinnando, non ſolum accurata diligentia, Auctor, quisquis fuerit, verſatus eſt, ſed hoc in primis prudenter inſtituit, quod Indicem ſuum non minus Pariſinae Commentariorum Editioni, quae quaternis prodiit, quam Batavicae, de qua diximus, duodenis procuſae, accommodavit. Sed iidem illi librarii nunc maxime dant operam, ut novo beneficio litterarum amantes ſibi obſtringant. Nam cum animadverterint, Editionem ſuam *XCIX. Voluminibus* abſolvi, (non numeratis qui Indicem continent,) ceperunt conſilium addendi *Centeſimi*, quod *primam Centuriam* illuſtris huius Operis claudat, inſerviatque non modo

do eorum usibus, qui Commentarios hos in museo servant, verum omnium quos scientiae artiumque intelligentia delectat. Harum enim progressus, formata ex scriptis XCIX. illorum Voluminum imagine concinna, *C.* hoc Volumine coniunctim exhibebuntur, habebuntque in illo singulae doctrinae partes sectionem suam, in quam ex tanto campo, tamquam in acervum, referentur unius generis dissertationes. Itaque, cum haec primae Commentariorum Centuriae separatim condendae ratio inita fuerit a librariis, admonendos duxerunt eos, qui forte nonnullis pertinentibus ad eam Voluminibus adhuc careant, ut in iis sibi comparandis ne cessent, quod illa ipsa ratio mox sit obstitura, quo minus Volumina sigillatim vendantur. Ii autem, qui a voluminosa Centuria illa abhorrentes, sumtus in ea emenda ullos collocare noluerunt, nunc commodiore via, et ad formam novi operis, recentioribus Voluminibus, si libuerit, potientur. Omnia quippe Volumina Historiae et Commentariorum regiae huius Academiae, quae Batavi librarii publicabunt, praescriptum habebunt *Centuriae Secundae* nomen, indeque a *Tomo Primo*, velut novum opus, numerabuntur. Primos adeo Tomos, Anni MDCCLII. Historiam et Scripta complexos, spes est, Octobri mense huius Anni in lucem prodituros.

Leida d. 15. Febr. MDCCLX.

Academiae Lugduno Batavae Professores, qui legati Stolpiani administrationi praesunt, cum praestitutus a Testatore ordo iubeat, cummaxime argumentum ex Ethica Christiana petitum ad publicam disquisitionem offerri, decreverunt hanc proponere quaestionem:

Quanto perfectiorem principiis, incitamentis, et finibus, reddiderit Ethicam divina revelatio?

Rogan-

Rogantur itaque eruditi et pii homines, quibus volupe fuerit ſuam in hac materia diligentiam in bonum publicum exercere, velint, quas meditaturi ſunt, diſſertationes, Belgico vel latino ſermone exarare; ante diem 1. Iulii anni ſequentis MDCCLXI. Leidam transmittere, H. D. Gaubio, Medic. Profeſſ. inſtituti Stolpiani h. t. Actuario, inſcriptas, absque ulla eius impenſa huc vehendas, adſcriptoque Symbolo eas diſtinguere, et Schedulam addere obſignatam, in cuius fronte idem Symbolum, intus nomen Auctoris, habeatur.

Enimvero non niſi illorum, qui his ſe conditionibus adſtrinxerint, ratio habebitur, quum d. 13. Octobr. eiusdem anni, ex more, a Curatoribus victor decernetur, cui numisma aureum ducentorum et quinquaginta florenorum noſtrae monetae in praemium tribuatur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLX.

Pars II.

DISSERTATION SUR L'ANCIENNE INSCRIPTION de la Maiſon-Carrée de Niſmes, etc.

i. e.

DE INSCRIPTIONE ANTIQUA DOMUS QUAdratae, quae Nemauſi ſupereſt, Diſſertatio SEGUIERII, Academiae Regiae Nemauſienſis, Bononienſis item, Panormitanae et Veronenſis, Socii; cum Academiis autem Scientiarum Pariſienſi, Toloſana, et Monſpesſulana, epiſtolarum commercio coniuncti.

Lutetiae Pariſiorum, apud Tiliardum, 1759. pag. 53. octonis, cum tabula Inſcriptionem in aere exaratam reddente.

Nemauſus, clara Galliae Narbonenſis trans Rhodanum urbs, quae hodie quoque pulchre floret, et diſertum nuper rerum ſuarum hiſtoricum nacta eſt *Menardum*, cum plurimas Romanae magnificentiae reliquias ſervat, tum in his longe elegantiſſimum monumentum illud, quod *Domum Quadratam (la Maiſon-Carrée)* vocant incolae. Periſtylium quidem aedis, qua aditus in illam patet, ſex columnas generis Corinthiaci oſtendit, quarum extrema ſubgrundatio et corona in frontiſpicio, ſumma arte

 exor-

exornata sunt. Sed zophorus huius frontis nihil anaglyptici operis habet, nihil ornamentorum, quae in reliquis lateribus spectantur: contra per omnem sui ambitum foraminula permulta, quorum etiam non pauca in parte epistylii videas.

Nomen aedificii hodiernum a figura petitum est: primaevum certe nonnisi per coniecturas adsequi licet. Harum nonnullas Cl. Auctor refellit ante, quam verum aedis usum doceat. Neque enim Capitolium Nemausi illud fuit, cuius nominis arcem ibi exstitisse, (ut in aliis etiam, praeter Romanam, urbibus,) vel superstes hodieque vox *Capduel* indicat; nec domus consularis, nec praetorium. Alii interpretantur Basilicam illam, quam Spartianus ait *Hadrianum in honorem Plotinae, opere mirabili, apud Nemausum exstruxisse.* Verum falli et hos, Casaubonus iam ad Spart. aliique agnoverunt. Nulla enim hic ambulacra, porticus, pergulae, sedes nullae, Basilicis alioqui propriae. Sagaciores ergo existimant, sacellum alicuius dei, vel templum esse Domum hanc Quadratam. Addunt coniectando, illud Iovi Capitolino, aut Marti, imo Plotinae sacrum fuisse. Putant etiam, se Spartiani loco, in Hadriano, et alio Dionis in excerptis Xiphilini adiutos, annum aedificati templi constituere posse. Postremam sententiae huius partem ita impugnat Auctor, ut neget, *Basilicam* apud Spartianum designare aedem iudiciis et negotiationibus faciendis idoneam, cum illa: *in honorem*, de templis dici profecto possint, de Basilicis non item; sed potius templum splendidius intelligat, quo sensu Basilicae nomen non multo post Spartiani aetatem apud Christianos frequentari coeperit *). Cum hac explicatione conspirare etiam Dionem,

*) Hanc interpretationem veremur ut multi recipiant. Quis enim credat, Spartianum, relicta vulgatissima vocis significatione, eam intendisse, quae medio demum Seculo IV. in Ecclesia Christ. usurpata fuerit? Deinde illud: *in honorem*, quod angit adeo Auctorem, parum nobis habere vide-

nem, qui *templum* Plotinae ab Hadriano aedificatum narret; quod ſine dubio idem ſit cum *Baſilica* apud Spartianum, ſubleſtae ceterum fidei ſcriptorem. (Nobis alterutrum horum probatur: aut falſam eſſe Spartiani relationem; aut nomini Plotinae templum ſimul et baſilicam ſacratam fuiſſe, ſed utramque prorſus periiſſe.) Fuit etiam ante hos CC. annos, qui confirmaturus, aedem noſtram eſſe Baſilicam Spartiani, Inſcriptionem, ut putabat, vetuſtam attulit, *Poldo d'Albenas* in Antiquit. Nemauſi, Francogallice ſcriptis. At illam recte abiecerunt cum Caſaubono et Grutero plures; velut aliam quoque, quae tradit, ab Antonino Pio hanc aedem ſacratam fuiſſe Hadriano.

Iam itaque cum templum eſſe aedem noſtram dubitari vix poſſit, ſupereſt ut quaeramus, cui deo vel heroi dedicatum fuerit. At inſcriptio adeſt nulla; ergo non niſi hariolationi locus erit? Minime. Vidit enim iam magnus *Peireſcius*, Inſcriptionem templi ex foraminulis in fronte conſpicuis poſſe reſtitui. Sic alia huiusmodi in monumentis antiquis foramina interpretatus eſt, auctore *Gaſſendo*, in vita illius, pag. 86. ut illa in templo quodam Aſſiſii, ex quibus haec verba eliciebat: IOVI. OPT. MAX. Sic ſperavit, (Gaſſendi haec ſunt), ſe interpretaturum ſeriem quandam foraminum Nemauſenſis Baſilicae, quam Quadratam Domum vocant, ubi ectypum obtinuiſſet. Sed ectypum hoc ad Peireſcium non perveniſſe credibile eſt. Satis autem apparet, foramina illa in zophoro et parte epiſtylii, eſſe veſtigia litterarum aenearum, quibus templa et aedificia auguſta inſcribebantur. In his forulis haerebant anſulae illae ferreae, quae unamquamque litteram, cum qua iunctae erant, muro affigebant. Ea ratio a Romanis rarius obſervata eſt. Nam vulgo litteras dimidia ſui parte lapidi inſculpebant, ut adeo circumfuſo canaliculo quodam

 conti-

videtur difficultatis. Nam ſi Baſilica ab Hadriano exſtructa, Plotinae nomine inſignita fuit, quid impedit, quo minus in huius honorem conditam dicas, quamvis phraſi inſolentiore.

continerentur, qui, abstractis etiam per hostes barbaros litteris, earum figuram monstraret. Hic autem postquam periere litterae Inscriptionis, quae muro impositae epistomiis quibusdam suffixae erant, praeter foramina residui mansit nihil. Et haec ipsa licet formam litterarum, quae illis annexae fuerant, prodere possint, varias tamen, de quibus mox dicetur, difficultates obiiciunt.

Eas vincere iam ante annos fere triginta tentaverat Seguierius noster. Sed parum prospere tum successit labor non accurate institutus. Ante paucos vero annos in hanc patriam suam redux, sollicite inquisitionem illam resumsit. Ac posteaquam magistratus Nemausi, hoc illius et Menardi, quem supra laudavimus, precibus dederat, ut inspicere propius et commodissime zophorum et epistylium liceret Nostro, statim hic operam dedit, ut quam fieri posset exactissimam foraminum omnium, qua numerum, positum, et conformationem eorum, designationem teneret. Quo facto, cum curiosius intueretur foramina epistylii, reperit eorum habitus eiusmodi, qui responderent epistomiis litterarum I, T, V, propriis, quae litterae saepius videbantur eo loco repetitae esse. Quid multa? prodit repente vox IVVENTVTIS, omnesque litterarum in ea ductus rite conveniunt subiectis foraminibus. Haec autem vox continuo Seguierium deduxit ad vocem PRINCIPI, quacum illam coniunctam esse frequenter in numis et inscriptionibus, apud omnes constat. Nec mora, iisdem veri indiciis legit PRINCIPIBVS, ac sensim singula Inscriptionis verba, nisi quod aliquantulum impediretur foraminulis nonnullis superfluis, quae infra explicabimus. Vidit etiam post singulas voces et sigla punctum esse positum; neque iam dubium erat, lecta olim in templo haec fuisse, in zophoro quidem, uno versu:

C. CAESARI. AVGVSTI. F. COS.

L. CAESARI. AVGVSTI. F. COS. DESIGNATO

in epistylio autem:

PRINCIPIBVS. IVVENTVTIS

Horum

Horum Principum hiſtoriam breviter tradit Seguierius a pag. 28 — 33. unde nihil repetendum exiſtimamus, praeterquam hoc, fuiſſe illos Agrippae filios ex Iulia Caeſaris Auguſti filia, adoptatos ab Auguſto, et variis ornatos honoribus, ſed immatura morte exſtinctos, Caium quidem A. DCCLV. V. C. a. d. 20. Aug. Maſſiliae; Lucium vero A. DCCLVII. a. d. 21. Febr. in Lycia. Exſtat adhuc decretum lapidi inſculptum, quo civitas Piſana manibus utriusque Principis annua ſacrificia fieri iuſſit; illuſtratum illud a Noriſio in Cenotaphiis Piſanis. Vrbes etiam Hiſpaniae plures, et ipſa Corinthus, vivis illis numos dicarunt; ſed Nemauſus, grato in Auguſtum et Agrippam animo, templum hoc, quod inſpicimus, magnificum. Conſulis nomen, quod Caio tribuitur in Inſcriptione, oſtendit, eam non ante Calendas Ianuarias A. DCCLIV. nec poſt Auguſtum menſem A. DCCLV. poſitam fuiſſe. Videtur enim omnino templum ſuperſtitibus adhuc his Principibus extructum. Non quod abeſt in Inſcript. vox DIVVS: is enim titulus perfecta demum Principum apotheoſi, illis decernebatur; ſed quia honoris Conſularis mentio iniecta eſt, quod ſecus fit in Inſcriptionibus votivis, quae Principibus quaſi diis ſacrantur; quippe quae dignitatum nomina tacent. Ita in ipſa Caii urna haec duntaxat leguntur, (apud Gruterum, CCXXXV, 4.)

OSSA
C. CAESARIS
AVGVSTI. F
PRINCIPIS. IVVENTVTIS

Ceterum vivo Caio et Lucio templum dedicatum fuiſſe, nemo miretur, niſi qui neſciat forte, et ipſum patrem eorum Auguſtum, cum inter vivos adhuc ageret, templis et vario cultus genere donatum fuiſſe. Quanquam noluit ille mox ſibi templa poni, niſi adiuncto Romae nomine. Illi Narbonenſes altare dedicarunt in foro, eſtque hodienum apud illos Inſcriptio, memoriam et modum cultus indicans. Nemauſus etiam SEX VIROS AVGVSTALES habebat,

bat, ſacra Auguſti curantes, et in collegium coactos, quod Inſcriptio a Maſſipo, Advocato Regio, ſervata: IIIIII VIRI. CORPORATI. NEMAVSENSES, docet. A Patre ergo ad filios quoque, licet ſuperſtites, cultum hunc manaſſe credibile eſt, quando vel Proconſulibus templa et feſta dicabant Graeci.

Nunc de litterarum, quibus haec Nemauſenſis inſcriptio olim conſtitit, materia, de ratione earum in murum affigendarum, deque aliis huius generis, ſuperaddamus pauca. Nihil omnino in aevi Auguſtei monumentis aere frequentius. Ex eo ſtatuae, variae templorum partes, utenſilia, pondera, menſurae, arma, alia plurima fiebant. Sed in diverſos uſus, diverſo etiam modo praeparabatur. Nam ſtatuis aut laminis, quibus litterae inſcribendae erant, adhibebatur aes orichalco mixtum. Talem temperaturam litteras Inſcriptionum compoſuiſſe, veriſimile eſt. Ex his certe Nemauſenſibus, quae ſupereſt, particula epiſtomii cuiusdam, cum numis coloniae illius eiusdem fere metalli eſt. Videntur autem litterae ſigillatim in protypo formatae fuiſſe, epiſtomiis continuo adhaerentibus, neque tamen eadem omnes proportione; qualia in hoc templo analogiae vitia plura ſunt. Peccavit etiam in eo artifex, non tam quod in epiſtylio inſcriptionis partem poſuit, quam quod ligamentis illius innexuit voces, quas, cum earum capax non eſſet zophorus, ſaepenumero complanatis ligamentis commodius editas fuiſſe conſtat, ut ecce Viennae in veteri aedificio, quod hodie *Notre Dame de la Vie* adpellant, ſupparem noſtrae foraminum ſeriem oſtendente. Sed ad hanc revertamur. Ex aereis illius litteris nonnullae colore ſubrubido et aerugine ambitum atque figuram ſuam adeo diſtincte deſcripſerunt, ut cognoſci ab Auctore propius adſtante, poſt reſeratam iam Inſcriptionem, potuerint. Omnes vero plumbi ope ſolidatae ſunt, non liquidi tamen, ſed, quod videtur Noſtro aptius, in laminulas diviſi. In foraminum locis deſignandis multum erravit artifex:

artifex: alia enim altius conſtituit, alia profundius, quam ſtatus litterarum poſcebat; iterum alia iuſto latius a ſe invicem diremit, alia nimium coarctavit: quorum loco omnium nova ponenda erant. Atque haec foraminum multitudo, quorum pars tantum praeſtabat uſum, plurimum ſine dubio obfuit illis, qui ante haec tempora interpretari conarentur hos forulos, ad eam rationem quam praeiverat Peireſcius. Quodſi a voce poſtrema, IVVENTVTIS, cui nullum ſubiectum eſt foramen ineptum, indagandi initium feciſſent, multo res expeditior futura erat. Oſtendit ergo Seguierius, commorando in ſingulis Alphabeti litteris, quas Inſcriptio complectitur, quot quaeque earum epiſtomia, quot foramina, et horum quidem alia recte, alia praeter neceſſitatem exſtantia, habeat. Quae diligens diſputatio pag. 47 — 50. legitur. Comparat denique cum litteris in Domo Quadrata, alias eiusdem generis repertas in faſtigio aedificii item ſplendidi, cuius ante paucos annos reliquiae ad Fontem Nemauſi effoſſae ſunt. Aeneae ſunt et iſtae, atque epiſtomiis ſtabilitae, ſed incluſae canaliculis, nec per omnia ſimili modo cum noſtris affixae. Ipſa Inſcriptionis reſidua ne coniecturis quidem ſufficiunt. Nam primae voces: RES PVBLICA NEMAVSESIVM, et illae linea altera: IMPERATORIS. CAESARIS AVGVSTI, mancum omni ex parte ſenſum offerunt. Dies forte pleniora docuerit.

Haec de libello Cl. Seguierii, quem curioſam in his rebus operam poſuiſſe vehementer probamus, cupimusque illum plura in eodem campo, pari felicitate, moliri. Tabula autem, quam adiungi curavit, accurata eſt, et ad fidem exegeſi Auctoris faciendam plane accommodata. Nam in duas partes diſtincta, utraque zophorum et epiſtylium monſtrat; altera quidem ſolis foraminulis conſpicua, altera litteris in eadem foramina impoſitis et aptatis. Cuius adſpectu ne omnino careant lectores, rarioris certe et eruditis oculis dignae, partem Inſcriptionis, et reſpondentium huic parti foraminum, cum ex zophoro, tum ex epiſtylio, delineari iuſſimus. TAB. I.

CONTRA

CONTRA INSIGNEM SUPERFICIEI OCEANI, ET marium cum eo communicantium, inaequalitatem, a V. Cl. HENRICO KUEHNIO P. P. Mathem. Gedan. assertam, Observationes IOSEPHI STEPLING, e Soc. Iesu, Caesareo Regio Fac. Philos. et Art. Directore in Universit. Pragensi.

Misit ad nos, pro sua humanitate atque erga nos benevolentia, *Steplingius* V. Cl. observationes istas plenas bonae frugis, doctrinaeque reconditae, ut, si e re litterarum videretur, docto orbi, insertae his Actis nostris, hoc magis innotescerent, dareturque adeo opportunitas hominibus doctis, super quaestione proposita quid tandem sentiendum sit decernendi. Nos igitur, lectis non sine voluptate Viri Clarissimi observationibus, credidimus operae pretium facturos nos, atque rem gratissimam Lectoribus, si, breviculae epitomes loco, quidquid est Steplingianarum de quaestione maximi momenti meditationum, id omne huc transferremus: quod et doctissimi Viri praeclaram doctrinam maximi facimus; et verendum fuit, ne paucae plagulae, paucis visae, litterarum incommodo mox interciderent. Rogamus autem Virum Cl. ut pergat de his Actis nostris, deque bomis litteris in universum, praeclare, ut adhuc solitus est, atque egregie mereri. Sunt autem, de quaestione dicta, Steplingii observationes his verbis propositae.

Sunt, qui oceani superficiem non horizontalem continuam, sed mare unum altero altius, unum alterum versus inclinatum esse, et quidem insigniter, contendunt. Inter Veteres Eratosthenes, et Aegyptii geometrae, mare rubrum supra mediterraneum, Ionium a sinu Corinthiaco supra Aegeum in sinu Saronico, attolli affirmabant. Et *Plinius* quidem lib. 6. cap. 29. mare rubrum tribus cubitis Aegypto altius compertum fuisse ait, quae quidem exigua est quantitas. Quantum autem Ionium supra Aegeum attollatur

tollatur iudicio geometrarum veterum, non reperio. Caeterum quousque fidendum ſit veterum libellationibus, (ſi tamen vera ſunt, quae de iis narrantur) iudicent ii, qui norunt, quam caute, quamque accuratis inſtrumentis, ne error irrepat, libellationes ſint inſtituendae. *Varenius* quoque lib. 1. Geograph. general. cap. 13. Propoſ. 5ta ſequentia refert: „Oceanus Germanicus, inquit, qui eſt Atlantici „pars, inter Friſiam et Hollandiam ſe effundens, efficit ſi„num, qui etſi parvus ſit reſpectu celebrium ſinuum ma„ris, tamen et ipſe dicitur mare, alluitque Hollandiae em„porium celeberrimum Amſtelodamum. Non procul inde „abeſt lacus Harlemenſis, qui etiam mare Harlemenſe di„citur, huius altitudo non eſt minor altitudine ſinus illius „Belgici, quem diximus, et mittit ramum ad urbem Lei„dam, ubi in varias foſſas divaricatur. Quoniam itaque nec „lacus hic, neque ſinus ille Hollandici maris, inundant ad„iacentes agros, (de naturali conſtitutione loquor, non ubi „tempeſtatibus urgentur, propter quas aggeres facti ſunt,) „patet inde, quod non ſint altiores, quam agri Hollandiae. „At vero Oceanum Germanicum eſſe altiorem quam ter„ras haſce, experti ſunt Leidenſes, cum ſuſcepiſſent foſ„ſam, ſeu alveum, ex urbe ſua ad Oceani Germanici litto„ra, prope Cattorum vicum perducere, (diſtantia eſt duo„rum milliarium,) ut recepto per alveum hunc mari poſ„ſent navigationem inſtituere in Oceanum Germanicum, „et hinc in varias terrae regiones. Verum enim vero cum „magnam iam alvei partem perfeciſſent, deſiſtere coacti „ſunt, quoniam tum demum per obſervationem cognitum „eſt, Oceani Germanici aquam eſſe altiorem, quam agrum „inter Leidam et littus Oceani iſtius: unde locus ille, ubi „fodere deſierunt, dicitur Aet malle Gat. Oceanus itaque „germanicus eſt aliquantum altior, quam ſinus ille Hollan„dicus.“ Non ergo inſignis eſt, (ſi tamen eſt,) differentia inter maris Germanici, et ſinus Hollandici altitudinem. Pater *Cabaeus* lib. 1. meteorolog. textu 9. Quaeſt. 2da: „praeterea, ait, obſervavi ego, et alii etiam fortaſſe ante

„me obſervarunt, mare Liguſticum aquas habere longe ele-
„vatiores, quam habeat ſinus Adriaticus, quod ſic probo:
„dum quis Genua Mediolanum petit, incipit ſtatim aſcen-
„dere a mari per alveum torrentis Ponce Vere, per 5.
„milliaria, aſcendit autem placide, ita, ut vix ſentiat ſe aſcen-
„dere. Tum per alia 7. milliaria aſcendit usque ad ſum-
„mitatem iugi vulgo La Bocchetta, et via eſt quidem ac-
„clivis, ſed non invia — — —. Inde deſcenditur per-
„petuo Papiam verſus Venetiam usque; quilibet autem
„aequus rerum aeſtimator, ſi ſtet in iugo alla Bocchetta,
„non minus iudicabit deſcendi illis 12. milliaribus, quibus
„deſcenditur ad mare Liguſticum, quam quibus Papiam
„verſus deſcenditur; quare in eadem elevatione fere erit
„mare Liguſticum, et Seravalle; at quantum inde deſcen-
„ditur Tortonam, quantum inde Papiam, quantum inde Ve-
„netias? tantum ergo aqua maris Veneti depreſſior erit
„mari Liguſtico." Subiungit tamen, ſe optare, ut haec
accuratius omnino obſerventur, atque explorentur. Et
non abs re: quod enim mare Adriaticum Liguſtico humi-
lius apparuerit, potuit ex opticis rationibus proficiſci. Et
Pater *Ricciolus* lib. 1. cap. 16. Geograph. refor. ſibi a Pa-
tribus noſtris narratum fuiſſe dicit, ex rupibus Iſthmi Pa-
namici deſpectanti utrumque mare, videri illud ad littora
nominis Dei altius, quam ad Panamae. Poſſet praeterea
adiici, multis indiciis cognitum eſſe, mare Balticum littora
ſua ſucceſſive deſerere, et iis denudatis recedere, prout
evincere conatur Clar. *Celſius*, quondam Aſtronomiae Pro-
feſſor Upſalienſis, in actis Regiae Suecicae Scien. Acade-
miae 1743, ubi praenominatus Auctor decrementa maris
plurium annorum inter ſeſe comparans, ſtatuit ſaeculare
decrementum medium altitudinis maris Baltici eſſe 45. di-
gitorum. Qui aquam in nutritione plantarum figi, et in
partes firmas commutari ſentiunt, huic cauſae fortaſſe de-
crementum iſtud attribuere poterunt. Nam hac ratione
non omnis aqua e mari ſub forma vaporum educta, et in
pluvias reſoluta, in mare revertitur; ſed parte eius, quae
figitur,

figitur, tellus augmentum capit, Oceanus detrimentum. Alii Oceanum per hiatus in fundo eius vel littorum parte aquis immersa patentes dilabi, et terrae viscera, ac quasdam veluti venas, solo aere vel halitu fartas replere, autumabunt. Alii vero, (ad quod hic mihi animus advertendus), his de imminutis Oceani aquis, captis observationibus, fluxum Oceani fluminis instar a septentrione aequatorem versus stabilient. Verum non magis certa est haec explicatio, quam reliquae recensitae. Istud certissimum, flumen hoc grande, si quod est, cum tam lentum sit, ut intra annum semi digito tantum deficiat, etsi ei exigua admodum aqua, comparatione facta cum defluente, per fluvios advehatur; lentissimum plane esse, atque tarditate sua fluvios omnes superare. Quare superficiem Oceani huius descendentis paene horizontalem, atque eius prope polum elevationem seu altitudinem supra mare Atlanticum, et Aethiopicum, prope lineam minime insignem esse oportet. Accedit, hanc Celsii, et aliorum Suecorum opinionem, de altitudine maris Baltici deficiente, in dubium vocari a *Ioanne Browallio*, itidem Sueco, ac quondam Episcopo et Procancellario in civitate Abo. Caeterum, cum Oceani deficientis exemplum, aut opiniones de eo conceptas attulerim, et crescentis seu potius altius altiusque assurgentis afferre possem; sed limites scriptionis meae excederem. Qui volet, legat *Eustachii Manfredi* de aucta maris altitudine opusculum, quod habetur Commentariorum Bononiensis Scientiarum Instituti Tomo 2do, Parte altera.

Inter ea ergo, quae allata hucusque sunt, nihil occurrit, quod certo insignem in marium altitudine differentiam demonstret.

Efficacius hanc differentiam stabilire Vir doctissimus, *Henricus Kühnius*, in Athenaeo Gedanensi Mathematum Professor, adnititur, tum in suis de origine fontium meditationibus, Burdigalae Anno 1741. impressis, et dein in vernaculam ab Auctore translatis; tum in solutione dubiorum Hydraulicorum et Aerometricorum, quae inserta est Actis

 Erudi-

Eruditorum novis Lipsiensibus Anni 1742. Totum, quod in hunc finem ingeniosissimus Vir affert, huc redit: 1) cum notum sit, in eodem fluvio libramentum unum idemque non esse, sed varium omnino, atque modo fluvii superficiem magis, modo minus ad horizontem inclinari, concipit mediam aliquam inclinationem, quae nempe aeque a maxima deficiat, atque minimam excedat. Et hanc posse adsumi pro fluvii totius libramento statuit. 2) fluviis passim idem esse libramentum medium censet, idque tale, ut in singulos centenos pedes superficies fluviorum modice rapidorum pede dimidio infra lineam horizontalem veram, in magis rapidis integro deprimatur. Referat A B fluvium, vel eius partem, iuxta medium libramentum, per A ducta cogitetur linea horizontalis vera FA. Sint intervalla AI, IK, KL aequalia, et ex I, K, L ducantur IH, KG, LM perpendiculares ad AF; et erit HI depressio puncti I infra lineam horizontalem AF per A ductam, GK puncti K depressio infra eandem etc. quodsi iam intervalla AI, IK, KL singula sint centum pedum, tum Clarissimo Kühnio HI in fluviis modice rapidis est pedis dimidii; GK unius, ML sesqui alterius: in magis rapidis IH est unius pedis, KG duorum, LM trium. Rationes, quibus permotus, quantitatem hanc depressionis assumit, est auctoritas Illustris Wolffii, qui, (ut loquitur Clar. Auctor §. 902. et 920. Elem. Mech. Lat. pro aqua in rotam directam Oberschlächtiges Wasserrad deducenda,) iubet aquam ex flumine in idem flumen deduci, ita, ut aquae in canali fluenti pro singulis 100. pedibus relinquatur declivitas unius quartae partis, aut dimidiae pedis unius, ne aqua minus segniter fluat, et ut omne praecipitium aquae 10. pluriumve pedum intra canalis longitudinem, (quae per experientiam intra 600. et 100. pedes esse solet,) acquisitum impendatur in rotam agitandam etc. Is certe haec non ex suo ingenio scripsit, sed procul dubio ex practicorum libris, de Molendinorum exstructione agentibus, transscripsit. Hucusque Vir doctissimus in solutione sua dubiorum Hydraulicorum,

et

et Aerometricorum, citata. Subiungit dein exempla declivitatis aliquot fluviorum minorum, et minime insignium, quam declivitatem ex molendinis ad ripas constructis deductam talem esse ait, ut longitudo fluvii ad depressionem infra lineam horizontalem veram sit ut 50. ad 1. 3) his ita positis et praemissis, in suis de origine fontium meditationibus, inquirit in depressionem ostiorum fluminum infra origines, et scaturigines, easque depressiones inter se in fluviis, quorum vicinae sunt scaturigines, comparans infert, maria insigniter inaequalis esse altitudinis. Nempe referant rectae A B, A E duos fluvios, quorum fere eadem sit origo A, sitque iter, quod fluvius AB percurrit, antequam in mare ad B sese effundat, notabiliter longius itinere fluvii AE in mare ad E sese effundentis. Producatur linea horizontalis A F usque in N, ubi ei normalis ex E ducta occurrat: ducantur etiam lineae horizontales BC, DE; et erunt BC, DE, parallelae ipsi FN; quare FB aequalis est ipsi AC, et NE aequalis ipsi AD; est autem AC maior, quam AD; ergo et FB maior, quam NE, et quidem eo maior, quo fluvii AB maior est longitudo; igitur B ostium fluvii AB magis depressum est infra lineam horizontalem ductam per communem originem fluviorum AB, AE, quam sit E ostium fluvii AE; consequenter etiam mare ad B humilius est mari ad E, et quidem insigniter, si differentia longitudinum fluviorum AB et AE sit insignis, est enim differentia altitudinum seu depressionum, differentiae longitudinum fere proportionalis. Hac ratiocinandi methodo collegit Vir praestantissimus, Oceanum ad Odiam, in regno Siam, tribus quadrantibus milliaris germanici humiliorem esse Oceano, qui alluit littora Bengalensia: mare Caspium ad ostia Wolgae semialtero milliari humilius sinu Finnico ad ora Newae, et haec duobus milliaribus cum tribus quadrantibus altiora loco habente eandem cum ostiis Newae longitudinem geographicam, sed in mari mediterraneo ad Moream sito: mare Caspium ad civitatem Ferebath altius sinu Persico ad Bassoram 13100. pedibus geo-

metricis, (quorum 20000. milliare germanicum continet,) Oceanum Atlanticum ad Philadelphiam Americae tribus quadrantibus milliaris germanici altiorem mari ad ostia fluminis Sancti Laurentii: mare pacificum ad Limam 58600. geometricis pedibus, et ad littora occidentalia Isthmi Panamici 47600. pedibus altius Atlantico prope ostia fluvii Amazonum: idem mare Pacificum ad eadem littora 14800. geometricis pedibus altius littoribus orientalibus Isthmi sub latitudinis borealis gradu 7mo. Et haec adduxisse ex ingeniosis Clarissimi Kühnii meditationibus sufficiat.

Nunc, pace Viri Clarissimi, reflexiones quasdam meas super punctis propositis attexam. Et quidem, quod attinet ad primum, videtur mihi, quod, si pro fluvii totius libramento, medium inter maximam et minimam declivitatem assumatur, in excessu peccetur: fluvii enim, cum adhuc modici sunt, atque loco suo natali vicini, plerumque per montanum et valde declive solum labuntur, adeoque rapido cursu, et navium impatiente, convolvuntur. Ast ubi planiora attigerint, ad quandam motus mediocritatem sese componunt, etiamsi cursus velocitas ubique non prorsus sit constans, et sibi similis, sed ex. gr. maior ubi alveus contractior, minor ubi latior, et fluvius in statu manente. Et in magnis quidem, et longis fluminibus, spatium, quod placidiore motu percurrunt, multo maius est illo, per quod rapidi et furentes praecipitantur. Atque haec est ratio, quod media declivitas superficiei inter maximam illam, quam habent, cum per montana, et solum natale ruunt, atque inter eam, quam habent, cum lentius per planities incedunt, nimia sit pro totius fluvii libramento. Sit ex. gr. fluvius, qui a scaturigine sua rapide satis per montana 20. milliarium itinere decurrat, ita, ut in singulos 50. pedes depressio sit unius pedis: sit vero longitudo itineris, quod per planiora decurrens fluvius emetitur, 100. milliarium, et sit depressio fere $\frac{1}{4}$ pedis in centenos longitudinis: et expriment $\frac{1}{50}$ et $\frac{1}{400}$ declivitates, maximam et minimam, seu rationes lapsuum ad longitudines;

media

media igitur declivitas, quaesita inter $\frac{1}{50}$ seu $\frac{8}{400}$ et $\frac{1}{400}$ media proportionali Arithmetica, erit $\frac{9}{800}$. Videamus nunc, posito $\frac{9}{800}$ libramento totius fluvii 120. milliaribus germanicis seu 2400000. pedibus longi, quot pedibus ostium fluvii origine depressius sit. Itaque fiat, ut 800. ad 9, sic 2400000. ad 4tum proportionalem 27000; posita ergo declivitate media $\frac{9}{800}$, erit ostium origine 27000. pedibus humilius, quae nimia est depressio, et erronea. Nam fluvii depressio per viginti illa milliaria, quibus praecipiti magis cursu fertur, calculo inito invenitur esse 8000. pedum, est enim 50. ad 1, uti 20. milliaria seu 400000. ad 8000: et lapsus totus competens 100. milliaribus fluxus placidioris sunt 10000. pedes, nam est 400. ad 1. sicut 100. milliaria, seu 2000000. pedes ad 5000; unde additis 8000, et 5000, lapsus totius fluvii est 13000. pedum, qui lapsus a priore deficit pedibus 14000. Alterum, quod Vir Clarissimus defendit, est, fluviis modice rapidis eam esse declivitatem mediam, ut in 100. pedes longitudinis fluvii, lapsus sit $\frac{1}{2}$ pedis, quia nempe Ill. *Wolfius* tantum requirit lapsum aquae, quae in rotam directam dirigitur, idque, ut doctissimus Kühnius putat, ex mente practicorum. Ita autem Baro de *Wolf* Mech. §. 902. Editionis quae prodiit Halae Magdeburgicae 1733. loquitur: *Et cum aquae fluentes successive cadant, a latice, seu origine earundem non nisi exigua declivitas, nempe, quam sufficere experientia loquitur, ad distantiam* 100. *pedum minimam* $\frac{1}{4}$ *unius pedis, ad summum dimidii concedenda.* Et §. 920: *ut declivitas in praecipitium mutari possit, aqua per alveum aut canalem ex ligno constructum deducatur ad rotam, et distantiae* 100. *pedum concedatur declivitas* $\frac{1}{2}$ *unius pedis, ne aqua nimis segniter fluat.* Utrum vero ista Auctor ex mente practicorum locutus fuerit, nescio. Sane de nulla alia re hic agitur, quam ne aqua per canalem, quo in rotam dirigitur, nimium segnis descendat; quam vero in diversas abeant sententias Auctores etiam practici, diversasque lapsus quantitates assignent, quo aqua per canalem vel aquae ductum

ductum defluat, videre est ex tabella Patris *Riccioli* Geograph. reform. lib. 6. cap. 24. *Leo Baptista*, *Albertus*, *Daniel Barbarus* in Vitru: *Fromondus*, *Aleottus*, *Scamozzius*, in canalibus, et fluviis, spatio decurrendo passuum 1000. volunt competere lapsum minimum unius pedis, maximum pedum 6. Architecti Romani, Philandri tempore, ut aqua moveatur, pro pedibus 600. requirunt digitum unum. Periti quidam Ferrarienses apud Cabaeum, pro canalibus et fluviis, in passus 250. requirunt lapsus quantitatem unius digiti. *Ioannes Baptista Barraterus* cum recentioribus, ut eos vocat Ricciolus, pro canalibus et pluviis in pedes 600. volunt concedi digitos 4. Periti in scripturis, pro Pado, et Rheno, ut idem Ricciolus loquitur, pro torrente et amne turbido, in pedes mille, digitos duos cum $\frac{2}{5}$ digiti. Verum quidem est, a Vitruvio, et Claromontio, in pedes 100. pedis $\frac{1}{2}$ lapsum, imo maiorem adhuc a Paladio exigi: sed plures longe sunt Auctores, qui multo minorem lapsum sufficere asserant, ut ex allegatis, et Ricciolo loco citato, manifestum fit. Et cap. 1. Theatri Machinarum molarium, (qui liber sermone vernaculo conscriptus totus practicus est, ac iura molaria potissimum Saxonica continet,) dicitur, quod lapsus (Rausche), qui datur fossae molari (dem Mühlgraben), supra molam pro aquae affluxu, et infra pro eiusdem defluxu, sit ordinario talis, ut 20. perticis decempedalibus detur depressio 2. digitorum, imo reperiri multa molendina in campestribus regionibus, ubi 20. perticarum depressio uno digito maior non sit. De reliquo provide agi, si 20. perticis, seu 100. ulnis, lapsus 4. digitorum concedatur iis in locis, in quibus fundo alvei artificialis hyeme multa glacies adhaerere solet. Et hic quidem loquitur praedictus liber de Molendinis rotis retrogradis instructis (von unterschlächtigen Mühlen): capite vero 8vo, ubi agit de molendinis rotis directis praeditis, pro affluxu et defluxu 100. pedibus longitudinis etiam unum tantummodo digitum lapsus dari asseritur. Et D. *Bellidor* in praeclarissimo opere Architecturae Hydraulicae Parte 1. lib. 4. cap.

cap. 4. refert, in Galliis, ad pagum Arcueil, esse aquae ductum subterraneum longitudinis 7000. hexapedarum, cui in singulas 200. hexapedas sit lapsus 6. digitorum: et ad Rocquancourt esse aquae ductum longitudinis 17000. hexapedarum, quo aqua Versalias deducitur, cuius totius lapsus sit tantum 3. pedum. Reprobat etiam hic in theoria mathematica et praxi mechanica plurimum versatus Auctor, regulam Vitruvii, in 100. pedes pedis dimidii lapsum praescribentem, quod, ut ipse ait, diversis tentaminibus compertum est, longitudini 1200. hexapedarum sufficere lapsum 2. pedibus haud maiorem, si nempe canalis angulosus non sit, nec scabro et inaequali fundo: concluditque, solo, quod aqua percurrit, aequabili existente, securissime 100. hexapedis 2. digitorum lapsum tribui; posse etiam aquae ductum per 100. hexapedas fieri penitus horizontalem, modo in fine lapsus sit 2. digitorum, ita ut aquae ductus totus hac ratione gradatim humilior fiat. Verum etsi, ut ex dictis patet, pro affluxu et defluxu aquae, etiam in molendinis, tanta magnitudine lapsus, quantam quidem Clar. Kühnius requirit, opus non sit: tamen perlibenter *et ultra* concedo, fluvios illos, secundum quos molendina rotis directis constructa sunt, maiori etiam lapsus quantitate gaudere. Sed enim hi fluvii exigui sunt, et perbreves, imo nec fluvii, sed rivi, amnes, aut torrentes, vel etiam fluviorum magnorum initia. Nam, si Auctori Theatri Machinarum molarium ante citati credimus, molendina rotis directis, ut loquitur in Prolegomenis, construuntur ad parvos rivos et amnes in locis montanis, ubi aquae lapsus est magnus. Et vero talem lapsum ratio structurae molendini directi exigit, ut ne canalis, vel alveus artificialis, quo aqua in rotam adducitur, et abducitur, in nimiam longitudinem excurrat. Non video ergo, qui Clar. Kühnius, ab his rivis et fluviolis, ad fluvios et flumina conclusionem deducat: neque percipio, quomodo ex lapsu rivorum et fluviorum prope origines suas, deducat lapsum medium totius alicuius fluvii, qui sit dimidii pedis, si fluvius modice

 rapidus;

rapidus; et unius pedis, si magis rapidus sit. non enim comparat maximam declivitatem, seu lapsum maximum, quem habent fluvii fere prope origines, et latices, cum minima declivitate et lapsu. Et licet hanc comparationem institueret accuratissime, tamen falsam inde atque erroneam sequi posse mediam lapsus quantitatem, in reflexionibus ad punctum primum ostendi. Unde ratio longitudinis ad altitudinem lapsus, quam exhibet Clar. Kühnius, media fortasse est pro quibusdam amnibus et rivis, aut brevis cursus fluviis, fluviorumque initiis. Dein etiam Vir iste doctissimus unam eandemque fluviis omnibus modice rapidis, item magis rapidis unam et eandem lapsus quantitatem convenire censet; neque tamen vel solidioribus rationibus, vel observationibus, opinionem suam firmat. Ne vero quis putet, me solo contradicendi pruritu, aut negativis argumentis adductum fuisse ad inficiandum Cl. Kühnii systema, observationes in medium nunc adducturus sum, easque triplicis generis. Primo collectas ex libellationibus, secundo ex aestu marino fluvios adficiente, tertio ex altitudinibus Barometricis. Libellationes expendamus.

Pater *Ricciolus* Geograph. reform. lib. 6. cap. 11. ait: Padi declivitatem a stellata ad maris superficiem, intervallo 67. milliarium Italicorum, non esse maiorem pedibus 13. unciis 3; quae declivitas distributa in milliaria singula non est nisi unciarum duarum, et $\frac{2}{3}$ partis unciae pro quovis milliari: atque subiungit, videri posse hunc fluvium futurum nimis lentum, et quasi stagnante aqua vix mobilem, aut certe cum illius velocitate non consentire tam modicam declivitatem, nullam tamen revera in hoc esse repugnantiam. Moveri enim eum ob molem aquarum, et impetum impressum a tot fluminibus et torrentibus tam brevi tractu in ipsum se exonerantibus; idque iam *Plinium* lib. 3. cap. 16. notasse. Ex eodem Ricciolo, pro prima diversione Rheni Italici in Padum grandem ab Ecclesia Vigarani ad Padum lacus obscuri per intervallum $7\frac{2}{3}$ milliarium, declivitas est 16. pedum 7. unciarum. Pro secunda diversione Rheni

Rheni, ab Ecclesia eadem in alveo turris fundi recta ad Volani Padum contra ostium Masiorum Vallis Sanctae Martinae, per intervallum 8 $\frac{1}{10}$ milliarium, declivitas est 8. pedum 2. unciarum. Declivitates pro reliquis diversionibus, aliaque declivitatum exempla, vide loco citato; quae declivitates nunquam sunt dimidii pedis per intervallum pedum 100, verum semper minores, idque libellationibus, publica etiam auctoritate et diligenter institutis, compertum fuit. In definienda Padi declivitate ante allata, videtur Ricciolus usus fuisse milliaribus et pedibus Bononiensibus: in diversionibus Rheni, Ferrariensibus. Habet autem milliare Bononiense perticas 500. Bononienses, singulas decempedales: Ferrariense autem perticas 333. et $\frac{1}{2}$ singulas pedum 10. Ferrariensium, quod discimus ex cap. 8. lib. 2di Geograph. citatae. D. *Picard* accuratissimis libellationibus deprehendit, Sequanae lapsum medium, et declivitatem a Valvint ad Seve, locum amoenum Parisios inter et Versalias, esse pedis unius in 1000. hexapedas: vide Rélation de plusieurs Nivellemens faits par ordre de sa Majesté par M. *Picard,* quae inserta est operibus adoptatis a regia Academia Scientiarum. Idem D. Picard, ut in citato opusculo refertur, factis libella exactissimis observationibus, Ligeris declivitatem, ab ingressu canalis ad Brivadurum (Briare) Aureliam (Orleans) usque, comperit pedum esse 91: distantia inter Aureliam et Brivadurum est 14. leucarum, iuxta tabulam Galliae Domini de l'Isle, quondam Geographi Academiae regiae; et leucae tribuendo 2280. hexapedas, quod fecit D. *de l' Isle* in tabula sua, erit distantia in pedibus 191520, quare 2104. pedibus pedis unius concedenda est declivitas. Rursus declivitatem eiusdem fluvii a Pouilly ad ingressum canalis prope Brivadurum fere per undecim leucas iuxta citatam tabulam via recta, ex institutis tentaminibus, Picardus statuit 96. pedum: itaque pedibus 1567. conveniens declivitas, non consideratis flexuris, pedem unum nequaquam excedit. Notandum, me minutiarum hic rationem non habuisse, quod earum negle-

ctus in praesenti negotio nihil officit, ut consideranti patet. D. *de la Condamine*, in Relatione historica itineris sui secundum longitudinem fluvii Maragnon, seu Amazonum, peracti, quae inserta est Historiae Acad. Reg. Paris. Anni 1745. refert, Chuchungae mercurium fuisse 16. lineis demissiorem, ac erat in littore maris; itaque Chuchunga supra maris superficiem eminet 235. hexapedis, iuxta regulam, quam experimentis conformem fuisse inferius dicam. Chuchunga autem, ait, se per fluvium quendam minorem in fluvium Amazonum descendisse. Assumamus itaque altitudinem loci, ubi Maragnon navigiorum patiens esse occipit, 235. hexapedis esse elevatum, (quamvis verisimiliter humilior sit, cum Clar. Condaminius in eum Chuchunga per fluvium, uti diximus, descenderit,) longitudo Maragnonis, ut Auctor dicit, est 1000. leucarum, seu 500. milliarium germanicorum circiter. Verum ne minimam ei longitudinem tribuere videar, velut recta procurrentem considero, atque a flexibus praescindo, ac iuxta tabulam geographicam Auctoris, in quam flumen istud coniecit, ei tribuo tantum 500. milliaria marina, seu nautica, (quorum nempe 20. componunt gradum, et quodlibet est 2850. hexapedarum, seu 17100. pedum, retenta superiore gradus quantitate:) igitur longitudo fluvii Maragnon mihi est 8550000. pedum, et lapsus totalis quantitas a termino unde navigabilis existit 235. hexapedarum, seu 1410. pedum. quare, si hi pedes per assumptam longitudinem fluvii iusta quidem minorem distribuantur aequaliter, 6063. pedibus neglecta minutia lapsus unius pedis conveniet. Et ex relatione Domini *Bouguer*, lib. de fig. terrae, Sect. 3. §. 7. habetur, fluvium Smaragdorum, qui a montanis Cordilleras in mare Pacificum devolvitur, (cum Maragnon orientem versus, et in Aethiopicum descendat,) ea esse praeditum declivitate, ut in uno quidem loco 483. hexap. responderit quantitas lapsus pedum trium 4. digitorum, et in alio hexap. 540, seu recta progrediendo 370. quantitas lapsus 3. pedum 11. digitorum; quae quantitates libella investigatae fuerunt.

Velo-

Velocitas in loco ultimo erat ea, qua 20. hexapedae tempore 21. minuti secundi percurruntur. Recte igitur Clar. *Vallerius*, in sua Hydrologia, amnibus in 1000. pedes, lapsus pedem unum ad summum 3. tribuit: torrentibus vero, (ita rapidiora flumina vocat,) in mille pedes, lapsus pedes quatuor aut sex adsignat. Et haec de fluviorum declivitatibus, libellando potissimum deprehensis, sufficiant.

Ad aestum marinum, quatenus fluvios adficit, gradum facimus. Ex intumescentia, quam fluvii ob aestum maris patiuntur, etiam de fluviorum declivitate coniectura fieri potest. Itaque secundum relationem *Hirii*, in Praefat. ad Tract. D. Mariotte de motu aquarum, Sequana aestum sentit usque ad pontem Arcus (Pont de l'Arche), ubi Evre fluvius eum ingreditur; licet Pater noster *Ricciolus* Geograph. reform. lib. 10. cap. 7. dicat, tantum Rothomagum usque aestum sentiri. Sunt autem a Portu gratiae usque ad pontem praedictum 18. circiter leucae Francicae communes, iuxta Mappam Galliae ante nominatam; et *Ricciolus* cap. 4. lib. cit. aestus altitudinem in ore Sequanae, et in ripa boreali, dicit esse 12. pedum, in australi 18. Assumamus 18. pedes distribuendos in 18. leucas, et conveniret uni leucae lapsus unius pedis. Ricciolus autem hic pedibus a Romano antiquo non multum diversis utitur. Thamesis in Anglia aestum sentit ad 50. vel 60. milliaria Bononiensia pedum 5000, qui aestus in ore Thamesis est 30. pedum. Quodsi declivitas in singulos centenos pedes sit saltem pedis dimidii, ut vult Clar. Kühnius, esset declivitas Thamesis per 50. milliaria Bononiensia 1250. pedum; et tot quoque pedum in ostiis Thamesis aestum esse oporteret, quo in distantia 50. milliarium adhuc sentiatur. In Tago ultra 4. leucas aestus procurrit, qui est ad oram Lusitanicam 18. pedum; itaque posita leuca aequali 10000. pedibus, erit pedibus 2222. danda quantitas lapsus unius pedis. In Albi mare germanicum petente aestus 24. milliaribus supra Hamburgum percipitur. Quare, quam modica sit flumen istud declivitate, per se patet; tametsi statuamus,

tuamus, aestum in ostio Albis ad 20. pedum altitudinem attolli. Scaldis ultra 20. milliaria aestus tempore intumescit, qui aestus ad oram Belgicam est 15, 18, aut 20. pedum. In flumine Sancti Laurentii, in longitudinem per 400. milliaria maris fluxus ascendit; et licet in ostiis sumatur esse 60. pedum, qualis est in freto Magellanico, tamen, quam exiguus sit huius fluminis lapsus, manifeste cognoscitur. Magnitudines et mensuras hic allegatas, ex Riccioli saepe citati Geographia reformata exscripsi. Ex hucusque dictis satis superque colligitur, quam sit fluviorum declivitas in 100. pedum longitudinem multo minor, ac est pes dimidius, quamque in diversis fluviis ea diversa sit. Dixi, diversorum fluviorum diversos esse lapsus: meo iudicio, ex fluviis communes origines habentibus ille declivitate maiore praeditus est, cuius origo ab ostiis suis, per quae sese in mare exonerat, minore intervallo distat, si, quod bene notandum, recta uterque ad mare decurrat. Sit DF linea horizontalis vera, quae transiens per ostia D unius fluvii, transeat etiam per F fluvii alterius ostia. Sit origo fluviorum communis A, et distantia AD ostii D a communi latice minor, quam distantia ostii F. Per A ducatur linea horizontalis BC, quae erit parallela ad DF: sint BD, AE, FC, ad DF perpendiculares; erunt ergo inter se aequales, seu lapsus integri fluviorum aequales. At, si AG fiat aequalis ipsi AH, et ex G et H in BC ducantur normales GK, HL, erit GK maior, quam HL, hoc est lapsus in priore fluvio maior, quam in posteriore, si eadem utrobique longitudo ostia versus recta excurrens assumatur. Et vero narrat Clar. *Bouguer*, lib. de fig. terrae, omnes fere fluvios ex Andibus, seu montanis tractibus Cordilleras dictis, in mare Pacificum defluentes, instar torrentium magno impetu ferri, excepto fluvio Quajaquil, qui non procul ab ostiis suis tardiore cursu incedat, quod alveus eius montanis praedictis fere parallelus est. Notum vero est, ex altera parte montanorum Cordilleras, quae nempe orientem respicit, etiam quidem fluvios oriri, qui

in

in mare defluant, ſed nequaquam inſtar torrentium, quia cum oſtia eorum a laticibus ingenti diſtent intervallo, declivitate minore gaudent quam illi, qui in mare Pacificum deſcendunt. Non tamen ſequitur, ex fluviis eandem etiam habentibus originem, illum ſemper velociorem eſſe, cuius oſtia latici ſunt viciniora. Nam ſi multos habeat flexus, curſumque anguiformem, fieri poterit, ut aliis etiam, quorum quidem oſtia a latice communi abeunt magis, ſed quae a fluviis recta petuntur, lentius moveatur. Clar. Kühnius, inter media detegendi genuinam figuram terrae, optimum cenſet libellationes, quibus lapſus fluminum communem originem, ſeu latices eiusdem altitudinis, aut notae ſpectata altitudine differentiae habentes, inveſtigantur. Sed cum fluminis eiusdem lapſus ſecundum totam fluminis longitudinem unus idemque non ſit, vel libellationes ſecundum totam fluvii longitudinem inſtitui deberent; vel in locis maximi lapſus, minimique, ut inde medius lapſus fluvii eruatur toti longitudini applicandus. Verum, primum perdifficile eſt, atque nonnunquam ob locorum conſtitutionem impoſſibile: alterum incertum eſt, et dubium, ex quo erroneus etiam totius fluvii lapſus conſequi poteſt, et communiter conſequeretur, uti oſtenſum eſt.

Eſt et alia non contemnenda obſervatio, quae repugnare videtur illi inſigniter inaequali telluris ſuperficiei, et marium ſupra maria elevationi, videlicet altitudo mercurii in Barometro. Notum enim eſt, et innumeris obſervationibus in Germania, Italia, Gallia, Anglia, Suecia, imo et America captis, comprobatum, altitudinem columnae mercurialis in Barometro imminui, ſi illud in locum altiorem transferatur: igitur, ſi tam inſignis eſſet etiam locorum, (quae non in vertice montis alicuius, ſed in vallibus reſpective, et campeſtri ſolo iacent,) ſupra horizontalem ſuperficiem per unum aliquem locorum ductam elevationis differentia, eum utique manifeſtaret Barometrum, eſſentque mediae eius altitudines inſigniter etiam diverſae, imo tota ſcalae quantitate differentes, quod tamen experientiae contrarium

trarium eſt. Afferam hoc loco aliquas mediarum mercurii Barometrici altitudinum obſervationes, quo veritas aſſerti mei ſtabiliatur. Marchio *Poleni* Paduae ſtatuit mediam altitudinem Barometri eſſe 29, 70, haec media altitudo deducta eſt ex obſervationibus per ſex continuos annos inſtitutis, quae habentur in Transact. Philoſ. Anni 1731. Gallicae verſionis a D. *Brémond* factae. Notandum, me hic uti digitis Anglicanis, et digiti partibus decimalibus. Eſt autem pes Londinenſis ad Pariſienſem ut 15. ad 16. quam proxime. Pariſiis media altitudo eſt 27. et ½ digit. Pariſ. adeoque Londinenſium 29, 33. Cowentrii, in Comitatu Warwickenſi in Anglia, erat Anno 1707. et Anno 170⅞. maxima altitudo mercurii 29, 85. quae collecta eſt ex obſervatione 8. menſium. Per eosdem menſes factis obſervationibus in Upminſter, maxima altitudo deprehenſa eſt 29. 84: minima in priori loco 29. 05, in ſecundo 29. 01; igitur media Cowentrii 29. 45, in Ulpminſter 29. 425. Media altitudo Barometri Halae Saxonum eſt fere 28. 49 colligitur ex obſervationibus 9. menſium. Wittembergae 29.45: Neapoli 29.65: Upſalae in Suecia 29.325: Bygdeae 29. 50. fere. Hae mediae mercurii Barometrici altitudines deductae ſunt ex mediis altitudinibus in ſingulos menſes annotatis, quae habentur in Transactionibus Philoſ. Anni 1734. In iisdem Transactionibus, eodem anno, refertur, Torneae eſſe mediam elevationem mercurii 29. 57, latitudo loci eſt 65°, 50'. In Transact. Anni 1733. adducuntur obſervationes, ex quibus concluditur, mediam altitudinem Barometri Petroburgi annis 1724, et 25. fuiſſe 29. 44 circiter. Clar. *Krafft*, ut habetur in Commentariis Academiae Imperialis, quae Petropoli eſt, ex obſervationibus 12. annorum a ſe habitis in eadem urbe, et in elevatione 30. pedum Londinenſium ſupra ſuperficiem maris Baltici, didicit altitudinem mediam eſſe 29. 43. In Aſtracan, ad mare Caſpium, media altitudo mercurii etiam circiter 29. digitos Londinenſes comprehendit. Vide Hiſtoire de l'Académie Royale des Sciences et belles Lettres de

Berlin

Berlin Année 1746. In Francia, ad littora maris, media altitudo mercurii fere 28. digitos Parisienses efficit, ut passim in Historia Acad. Reg. Scient. refertur. Et in Historia huius Academiae Anni 1744. narratur, Dominum Bouguer ad littus maris Pacifici in Peruvia altitudinem mercurii reperisse 28. digitorum, et unius lineae pedis regii, seu 30. circiter digitorum Londinensium, eumque praeterea observasse, scalam variationis tres lineas non excedere. Pragae, ex obseruationibus a me 1752. aliisque habitis, media mercurii altitudo est 27. digitorum, 5. fere linearum Paris. seu 29. 133. Londinens. Et quamvis libenter admittam Clar. Kühnio, non posse in locis valde dissitis, et seiunctis, ex altitudine Barometrica tuto colligi loci unius supra alterum elevationem, seu certum numerum hexapedarum, ex. gr. quo unius loci altitudo alia alterius maior est: tamen istud etiam verissimum est, si locus unus esset supra alterum insigniter, ex. gr. quadrante, vel dimidio milliari etc. elevatus, id per notabilem differentiam altitudinum mercurialium proditum iri. D. *le Monnier*, in Notis ad gallicam versionem Lectionum Physicae experimentalis Clar. *Cotes*, ait, Dominum Cassini de Thury in vertice montis Puy de Domme invenisse altitudinem mercurii 23. digitorum 9. et dimidiae lineae, seu fere 25. 3. Londinens. Et in monte Canigou, uno ex Pyrenaeis, 20. digitorum, duarum et dimidiae lineae, seu 21. 5. Londin. circiter. Certe hae altitudines minores sunt omnibus aliis hic recensitis. Dici quidem potest, D. Cassini experimentum fecisse, cum aeris densitas esset vehementer immutata, seu mercurius in maxima depressione: verum demus rem ita se habere, ergo ut habeatur in his montibus media altitudo mercurii, addenda erit quantitas unius digiti, (cum tota variationis scala in zona temperata ut plurimum sit duorum digitorum, imo in montibus excelsis minor,) et tamen haec addita altitudo mercurialis in montibus nominatis ad altitudines medias aliorum locorum hic notatas needum pertingit. Idem D. Cassini geometrice altitudinem montis

Puy de Domme ſupra hortum R.R. P.P. Minimorum inquirens, reperit eſſe 3360. pedum regiorum: in horto R.R. P.P. Minimorum columnae mercurialis longitudo erat 27. digitorum ½ lineae. Si ponamus gradus terreſtris magnitudinem mediam 57010. hexapedarum, decimae quintae parti gradus, ſeu ſic dicto milliari germanico, convenient pedes regii 22804, ſeu numero rotundo 22800, et calculis ſubductis patebit, verticem montis Puy de Domme non eſſe integro quadrante milliaris altiorem horto praedicto, et tamen inter altitudines Barometri utriusque loci inſigne eſt diſcrimen. Vertex montis Canigou ſupra mare, (ad cuius littus mercurii altitudo erat 28. digitorum pedis Pariſ. dimidiae lineae,) attollitur 8646. pedibus regiis, ſeu plus quam tertia milliaris parte; et differentia altitudinum mercurialium ſunt 8. digiti 1. linea. Hoc a mercurii Barometrici altitudine petitum argumentum Clar. Kühnii ſententiae oppoſitum fuerat ab Auctore dubiorum Hydraulicorum et aerometricorum, ſed obiter, nec eo, quod habet, robore explicatum. Reſpondit Clar. Kühnius in Actis Erudit. ſupra cit. ſub litera C. Atmoſphaeram ſuperne nequaquam ad libellam componi; tantae itaque fere altitudinis columnam atmoſphaericam conſiſtere ſuper loco elevatiori in ſuperficie telluris conſtituto, quantae ſuper humiliori, ac minus elevato: aerem vero loco humiliori eſſe craſſiorem, et gravioribus vaporibus impletum, ac radiis ſolis etiam reflexis feriri, adeoque valde elaſticum effici. In loco altiori non ita: adeoque evenire, ut mercurius barometricus humiliori in loco prematur aeque, atque in elevatiori. Verum non ſatis perſpicio, qui radii ſolis reflexi in columna humiliori atmoſphaerae ad maiorem eius preſſionem conferre quidquam poſſint, cum elaſticitatem eius quidem incaleſcere incipientis augeant, quam tamen, quia ſuperne ſaltem concluſa columna non eſt, non in preſſionem, ſed ſui dilatationem, et occupandum maius ſpatium, impendit. Dein demus haec ita eſſe, uti vult Clar. Kühnius, erit hoc ipſo preſſio atmoſphaerae in

in tractibus telluris humilioribus insigniter maior, quam in altioribus, quod iuxta Clar. Kühnium atmosphaera incumbens locis terraqueis minus elevatis densior spissiorque est, crassisque scatet vaporibus, atque etiam maiore elatere, quo in mercurium barometricum agat, ob radios solis reflexos, gaudet; quare vel ex ipso ratiocinio Clar. Viri sequitur, esse altitudinem mercurii in tractibus illis, quos tam insigniter diversae elevationis esse statuit, pariter insigniter diversam, multoque magis differre debere, quam observata sit, reque ipsa differat in montibus altissimis, et profundissimis vallibus. Verum enim vero, demus etiam illationem Clar. Kühnii, videlicet, tractus elevatos illos premi tanto fere pondere atmosphaerico, quanto depressos et humiles, ex praemissis incertissimis inferri recte: tamen ex ea sequetur, in omnibus montibus, et vallibus saltem montibus vicinis, altitudinis barometricae discrimen nullum esse debere, vel saltem perquam exiguum, quod certe est contra communem experientiam. Denique si dicat Clar. Vir se locutum esse non de montibus exigue diffusis, sed spatiosis terrae tractibus; oppono sequentes observationes. Clar. *Bouguer* in Histor. Acad. reg. Scient. Anni 1744. refert, vallem, quae duabus seriebus montium Cordilleras dictorum includitur, et Provinciam Quito comprehendit, in latitudine ad 6. leucas circiter extendi, et in longitudine a Borea ad Austrum ultra leucas 100. Cum series hae montium praealtorum sibi valde vicinae sint, efficitur, ut vallis, quam concludunt, supra maris Pacifici superficiem plurimum elevata sit; quae elevatio etiam inde manifeste elucet, quod vertices montium Cordilleras minus eminent supra vallem hanc, quam supra marina littora. Hac itaque in valle, (quae solum vallis est respectu culminum altissimorum montium eam utrinque stipantium,) et nominatim in urbe Provinciae Quitensis principe eiusdem nominis, mercurius ultra 20. digitos una solum linea ascendit, cum in littore maris Pacifici, ut iam alias dixi, octavum et vigesimum teneat altitudinis digitum. In vertice,

tice, (quod hic adiicere lubet,) Pichinchae adſiti montis, mercurius una linea infra 16. digitum haeſit. Itaque ſi alii etiam tractus tam elevata gauderent ſuperficie, imo longius elata, ut vult Clar. Kühnius, Barometrum elevationem iſtam utique ſua depresſione, eaque inſigni, manifeſtam faceret. Neque dici poteſt, his tractibus imminentem atmoſphaeram cum proportione altiorem eſſe atmoſphaera tractibus humilioribus incumbente. Quaero enim, cur non etiam altior ſit atmoſphaera valli memoratae, ſeu Provinciae Quitenſi incumbens? Eſt autem iuxta Domini Bouguer dimenſiones geometricas, quae libro de fig. terrae Sec. 3tia §. 7mo habentur, altitudo magni fori urbis Quito ſupra mare Pacificum 1466. hexapedarum, verticis autem Pichinchae 2476. et ſumendo, ut ante pro longitudine milliaris germanici 3800. hexaped. 4. ped. Quito paulo ultra tertiam partem milliaris germanici altior eſt littoribus maris, ſeu Oceani ſuperficie. Quid ſi, ut vult Clar. Kühnius, regio aliqua milliari integro, ſemialtero, aut duobus ſupra aliam, aut mare adiacens, elevata eſſet, quantum in ea mercurium deprimi oporteret? Veriſimile autem eſt, Provinciam Quito omnium toto orbe terrarum eſſe altisſimam, ſeu loco editisſimo collocatam. Praeterea Pariſienſes Academici iam alias laudati deprehendere, in America ſub zona torrida aeris atmoſphaerici denſitates decreſcere in proportione geometrica, dum locorum altitudines augentur in Arithmetica. Regulam etiam, inveniendi differentiam altitudinum locorum ex differentia altitudinum mercurii in Barometro, quae ſuppoſitis proportionibus his datur, experimentis conformem invenerunt. Quae, qua ratione cum opinione Clar. Kühnii conciliari posſint, non video, cum iuxta hunc, ex altitudine mercurii in Barometro, nil de elevatione locorum ſtatui posſit.

Denique, cum doctisſimus hic Vir mare Pacificum, ut ſupra dictum fuit, multo altius Aethiopico ſtatuat, totum fretum Magellanicum, Oceanum Aethiopicum verſus, ipſi declive eſt. Refert autem Pater *Ricciolus* Geograph. reform.

lib. I.

lib. 1. cap. 15. fluxum ab Aethiopico Oceano in hoc freto ad occasum procedere usque ad 70. leucas, at a Pacifico tantum per 30. leucas circiter, quod aegre cohaeret cum illa totius freti inclinatione Aethiopicum Oceanum versus. Mare etiam Mediterraneum in Oceanum Atlanticum propendere vult Kühnius, cum tamen Pater *de Chales* lib. 1. de Navig. Prop. 5. dicat, Oceanum in Mediterraneum influere, legendo littus Barbariae, ita, ut in toto illo tractu mare feratur in Orientem, secundum littorum extensionem: post Tunetanum sinum, seu Promontorium bonum, descendere versus insulam Gerbe; exinde ad Tripolim Barbariae; tum ad Aegyptum ferri; reflecti dein in septentrionem; tandem inter Cyprum, et Caramaniam, Occidentem petere, sicut et in Italiae oris, et ad Provinciae et Hispaniae littora. Non video autem, qui aquae maris Mediterranei, saltem illae, quae Africam alluunt, in ortum decurrere possint, si Mediterraneum in occasum declive est, et quidem ea declivitate, quae insignis saltem in longiori intervallo existat. Denique philosophico vaticinio Clar. Kühnii, quod in solutione sua dubiorum proposuit, fore videlicet, ut gradus ad aequatorem, tum per Academicos Parif. mensurandi, aequales gradui ad Polum deprehendantur, eventus non respondit; siquidem illi gradus hoc notabiliter minores inventi fuerunt. Statuit praeterea, urbem Quito ostiis fluvii Amazonum 6. milliaribus germanicis altiorem esse: quod, qua ratione cum veritate cohaereat, ex dictis superius diiudicet Lector.

MAIESTAS HIERARCHIAE ECCLESIASTICAE, A summi Pontificis regali sacerdotio, Cardinalium eminentissima purpura, Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum sacratiore principatu, Praesulum minorum sublimi dignitate, Ecclesiarum Cathedralium illustrissimo splendore, Collegiatarum insigni decore, Parochialium pietate et zelo, totiusque venerabilis cleri

ri pulcherrimo ordine ac disciplina commendata, ex dogmatibus theologicis, sacris canonum institutis, historia ecclesiastica et civili proposita, Auctore R. P. ADRIANO DAUDE, S. I. S. S. Theologiae Doctore, et in celeberrima Universitate Wirceburgensi Historiarum Professore Publ. et Ord. PARS I.

Alph. 2. plag. 5. in 4.

Maiestas Hierarchiae Ecclesiasticae, a cleri regularis antiquissimo instituto, coenobitarum altissima contemplatione, ordinum monasticorum et militarium piissima actione, asceteriorum, vitam mixtam profitentium, ordinatissima charitate, nec non religionum votiva sanctimonia, et admirabili varietate exornata, aucta, et propagata, per lucubrationem historico-theologicam commonstrata, Auctore R. P. ADRIANO DAUDE, S. I. — PARS II.

Alph. 2. in 4.

Bambergae, apud Martin. Göbhardt, 1760.

Ex ipso libri titulo, satis lepido, et cui vix alium similem invenias, Auctoris cum ingenium, argutiis et acuminibus consectandis maxime intentum, tum tumidum, maculosum, fucatum, et quibuscunque pigmentis oblitum scribendi genus, apparere arbitramur. Atque haec ludum iocumque esse dixeris, si ipsum librum evolvas, si assiduum allegoriarum studium videas, si comparationes illas, tumido ore prolatas, observes, si undique flosculos e Patrum scriptis tanta copia collectos spectes, ut hic liber non immerito Anthologia quaedam Patristica adpellari possit. Proposuit sibi vero Auctor in scribendo hoc libro nihil aliud, quam ut sanctitatem Hierarchiae Pontificiae clarissime ostenderet. Inde, initio disputationis a pontifice capto, de cuiusvis Ecclesiae ordinis munere, potestate, digni-

dignitate, et ornamentis exponit. Ipſe quidem *Daudius* A. 1755. diem extremum obiit, ſed hunc librum, *ad Tagi usque littora, ubi care emitur, nec ſine admiratione legitur, celebratiſſimum*, ut bibliopola nos in praefatione docet, iam A. 45. et 46. huius Seculi, cum Theologiae Doctor crearetur, edidit. Bibliopola vero, ne rempublicam eccleſiaſticam, ut ait, et litterariam, utiliſſimo opere fraudaret, atque ut votis inquirentium ſatisfaceret, dignum eum iudicavit quem iterum typis committeret.

De inſtituti ratione Auctor in praefatione ad priorem partem diſputat, ibique ſuam de origine et vera indole Hierarchiae eccleſiaſticae ſententiam proponit. Singularis, ait, et maxima Dei ſapientia et maieſtas ex aptiſſimo rerum creatarum ordine elucet, eademque in imperiis monarchicis et Hierarchia caeleſti conſpicitur. Haec Hierarchia perfecta eſt, omnibusque numeris abſoluta. Umbram tamen illius ſpectamus in Synagoga, ſed perfectam imaginem in Eccleſia Chriſtiana, quae multis nominibus Synagogam, naturam, et politica imperia antecellit. *Nam ordine naturae eo praeſtantior eſt, quo ſublimior gratia, quam natura. Neque politicus ſtatus hic in comparationem, aut in prototypon Eccleſiae huius venire auſit, eo quod regale ſacerdotium, regnis mundi venerabilius, tantum omni dynaſtarum dignitati anteſtet, quantum anima corpori, caeleſtia terrenis. Salomonis equidem regis gloriam, ſapientiam, et habitacula ſervorum, et maxime miniſtrantium ordines, cum regina Saba olim intueretur, ita protinus dicitur defixa ſtupore haeſiſſe, ut ultra ſpiritum non haberet. Quot vero Reges, regiosque legatos ex ultimis orbis oris, Abyſſina, Iaponia, Aethiopia, aliisque barbaris nationibus, in unam ſummam cogere neceſſe foret, ſi eorum numerum inire vellemus, qui Romam, hasque remotiſſimas terras Europae, per longinqua maria et ſexcenta pericula obivere,* etc. Denique admirationem licet habeat regius thronus ob gemmas et aurum, terrenarum tamen rerum adminiſtrationem reges ſortitos eſſe. Verum ſacerdotes de caeleſtibus negotiis pronunciare. Quare in montibus aeternis,

nis, siue inter angelos, altius quoddam exemplar, ac sublimiorem formam inspiciendam esse, ad cuius normam Ecclesia instituta. Atque hoc exemplar e Dionysio Areopagita, et Guilielmo Parisiensi, quorum allegoriis valde delectari A. videtur, proponit. Haec de praefatione, e qua unum addamus. Pag. 10. ubi id agit, ut Romanam Hierarchiam minime ad ciuilis imperii formam compositam esse ostendat, aliquo modo Ill. *Mascovii* nostri assensum prae se ferre videtur. *Quemadmodum*, scribit, *et quoad formam regimen Ecclesiasticum multum a ciuili differre fatetur Cl. Mascovius, in erudita dissert.* de Primatibus et metropolitanis, *fol.* 3. *ubi prouocat ad Antonium Pagium in Critica Annalium Baronii circa A.* 745. *n.* 5. Nonne vero, aliam esse *Mascovii*, aliam *Daudii* mentem, luce meridiana clarius est? Imitatus est Auctor hic, ut in aliis locis, sodales suos, maximam qui operam in argumentis κατ᾽ ἄνθρωπον, ut vocant, inueniendis collocant. Nunc propius accedamus.

Prima pars in nouem capita diuisa est, quorum *primum*, *Hierarchia Ecclesiae* inscriptum, in tres Sectiones dispescitur. In prima de Hierarchiae eiusque capitis institutione exponitur. Christum praecipuum et primum Ecclesiae caput visibile fuisse: huic e terris ad patrem ascendenti vicarium aliquem succedere debuisse: vicariam hanc potestatem non datam esse magistratui ciuili: his *commissum gladium iustitiae, non illud mandatum, ut ad altiorem finem beatitudinis populum deducerent, Sanctuarium contingerent, in clauem scientiae ac sacrum thuribulum inuolarent, et controuersiarum fidei diribitores essent.* Neque hunc primatum omnes Apostolos a Christo accepisse, sed unum Petrum, qui Pontificium omni ex parte impleuisset. Huic successisse Episcopum Romanum, non illum, qui substitutus, sed qui electus fuisset. Electionem ab initiis Ecclesiae penes Clerum et populum, licet diuersa ratione, fuisse: a quarto usque ad octauum seculum se Pontificum huic electioni Imperatores immiscuisse: a seculo octauo varias electio-

electionum viciſſitudines numerari: tandem hoc ius totum ad Cardinalium Collegium perveniſſe. Varia hic adduntur de conſecratione vel coronatione, atque ſede Pontificis, omnia vero dudum notis, dudum excuſſis argumentis ſuffulciuntur: v. g. *Imperator bonus eſt intra, non ſupra eccleſiam; ut in ordine naturali innumerabiles radii ad unum ſolem, in corpore membra ad unum caput, et in optime conſtituta republica complures gentes ad unum duntaxat Monarcham, reſpiciunt: ita neceſſe eſt, ut fideles ad Hierarcham unum pertineant. Ubi unitas, ibi perfectio, reliqui numeri perfectionem non habent, ſed diviſionem. Petrum Evangeliſtae primum appellant, pro Petro Chriſtus oravit, pro Petro didrachma ſolvit,* etc. Centies haec dicta, ſed et centies refutata ſunt. Sectio ſecunda proponit Hierarchiae ac capitis Eccleſiae ſacram maieſtatem, ſive eminens imperium. Duplicem eſſe verbi maieſtatis vim, illudque et perſonae, cui inſit, dignitatem virtutemque, et eminens ſummumque imperium indicare: utrumque de Pontifice et Eccleſia dici poſſe. Qua occaſione Auctor ſatis lepidam comparationem pontificis cum capite humano inſtituit, et quatuor huius virtutes, conformitatem, ordinem, ſenſuum plenitudinem, et vim in omnia membra influentem, optime illi convenire docet, ſimulque totus in laudes Pontificis effunditur. Maxima omnium virtutum prototypa in ſede apoſtolica effulſiſſe: ipſum Chriſtum non ſine prodigio ſaepius denotaſſe eos, qui digniores prae ceteris fuiſſent, ut, velut pontifices impolluti et a peccatoribus ſegregati, Papali ſolio imponerentur: virtutem et ſcientiam eſſe duplicem oculum in ſupremo hoc capite Eccleſiae: Sedis Apoſtolicae complures Praeſules numerari, qui ſapientiae oracula fuiſſent, qui, velut ſol, in templo Dei aeternum refulgerent. Hic Noſter in laudes Benedicti XIV. excurrit, atque paucis interiectis ad eos pergit, qui umbram potius, quam radios ſedi Apoſtolicae offuderint. Verum non mirandum eſſe, inter Pontifices 250. paucos malae notae fuiſſe, cum minor duodecim Apoſtolorum numerus ſacrilegum proditorem

rem comprehenderit. Transit deinde ad primatum Petri, illumque tam certum atque extra omnem dubitationem positum esse putat, ut neque Lutheranae, neque Reformatae Ecclesiae cives, illum negare audeant. Quorum testimoniis quomodo utatur, age uno exemplo ostendamus Grotii, qui, quoniam de scripta a Petro Romae epistola dicit: *de Babylone diffident veteres et novi interpretes; veteres Romam interpretantur, ubi Petrum fuisse nemo verus Christianus dubitabit;* laudatur ab Auctore, quasi testis, Petrum romanam Ecclesiam erexisse. Refutatur porro Calvinus, aliique, quibus haec maiestas minus probetur, multaque de potestate Pontificis disputantur. Hic repetitur illud decantatum Bernardi: *tu quis es? tu Sacerdos Magnus, Pontifex summus, Princeps Episcoporum,* etc. Nullibi locorum terra marique inveniri Christianum, qui a Pontificis imperio eximatur: Petrum a Christo totius orbis terrarum imperium accepisse: solum Pontificem pleno iure homines anathemate, sacramento, aut nuncupatis votis obstrictos resolvere aut illigare: solum indulgentias poenasve dispensare. Pontificis esse evellere ubique et plantare, quemcunque Christianum de quocunque crimine corripere: penes hunc esse dispositionem totius ecclesiastici ordinis, beneficiorum ac dignitatum: solum pontificem patres ex toto orbe convocare, convocatis, tanquam iudicem, praeesse, iudicata confirmare, atque ius Canonizationis Sanctorum habere. Denique multis ostendere conatur, quantum Pontificis imperium monarcharum maiestatem et dominatum antecellat. In tertia Sectione agitur de regali sacerdotio pontificis, sive regia magnificentia. Producuntur testimonia Ieremiae I, 10. et Iesaiae LX. quibus splendorem et magnificentiam Ecclesiae indicari Noster docet. Praecipua vero ornamenta Pontificiae dignitatis coronam triplicem, unctionem, et coronationem regum, Pallium, et Patrimonium Petri esse, ostendit. Atque haec Auctor, ut est valde acutus, iam ab Esaia cap. LXI. *et darem eis coronam pro cinere* etc. praedicta esse monet. Coronam Pontificis indicari

cari Exod. XXXVIII, 36. coronam summi sacerdotis in Vet. Test. simillimam esse coronae Pontificis; atque licet ante Nicolaum I. nullum coronationis exemplum exstaret, antiquissimum tamen hunc morem esse. Unctionem regum et inaugurationem e veteris regum Iudae initiatorum ritu acceptam: primum inter eos, quos antistites supremi coronassent, referri Iustinum Orientis Imperatorem: hac coronatione a Graecis totum imperium in Carolum M. translatum fuisse; neque tamen inde sententiam Gudelini confirmari, Carolum, illiusque successores, imperium in beneficium clientelare, aut feudum a Pontificibus accepisse: hac tamen coronatione non meram aliquam ceremoniam, sed vere publicam et solennem imperatoriae dignitatis et maiestatis collationem factam esse. Hac coronatione constitui Imperatores Advocatos et Defensores fidei, atque ius provincias imperio avulsas recuperandi accipere. Hic complura adducuntur laudanturque exempla regum et principum, maxima qui veneratione Pontificem prosecuti sint. *Longum esset,* ait Auctor, *enarrare, quoties et quot Augusti vertices summorum Ecclesiae Sacerdotum pedibus acclines affuderint sese, ac venerabundi prostraverint, tum ut affectum suum testarentur in Christi Vicarium, tum ut signum aliquod subiectionis ac obedientiae erga Ecclesiae caput ederent, ac publice profiterentur, quanti eam facerent doctrinam, quam a magistra sua Ecclesia Romana didicissent.* Finem huic Sectioni imponit satis copiosa enumeratio largitionum, quibus Imperatores et reges pontificiam potestatem auxerunt, variorumque opinionibus de Constantini M. donatione excussis, sequitur catalogus regnorum provinciarumque romanae Ecclesiae donatarum. Caput *secundum* inscriptum est: *sacrum Collegium eminentissimorum Cardinalium.* Magnam esse Cardinalium ordinis in Hierarchia dignitatem: de eorum origine atque auctore varias esse variorum sententias: nomen Cardinalatus non tantum in romana, sed in aliis quoque Ecclesiis olim viguisse. Tum de modo creandi

 Cardi-

Cardinales, de numero eorum, de multiplici officio, de congregationibus, quibus Pontificem in gravissimis negotiis adiuvant, de dotibus eorum qui eliguntur, de honoribus, praerogativis, et insignibus differitur, addito catalogo Cardinalium, qui A. 1744. vixerunt. Cardinales a Nostro appellantur *cardines et clarissima Ecclesiae lumina, templi Dei bases, firmamentum et columina Christianae reipublicae, sal terrae, lucernae positae super candelabrum, magistri Ecclesiasticae disciplinae, pacis interpretes inter dissidentes orbis vertices* etc. Laudandi enim *Daudius* neque modum, neque finem novit. Ubique ampullae, ubique declamatoria vox, quae neque sanioribus pontificiae doctrinae cultoribus semper probabitur. Caput *tertium* continet *Latinos et Graecos Patriarchas*. Inquiritur origo Patriarchici nominis; officium Patriarcharum, unde, et a quo acceptum sit, exponitur; numerus Patriarchalium Ecclesiarum, Patriarchatus Romanus, Alexandrinae Ecclesiae ortus, progressus, interitus, variae vicissitudines in Patriarcharum Antiochenorum successione, et Constantinopolitani Patriarchatus primordia, ac controversiae cum Romana sede, commemorantur. Tum de Hierosolymitanae Ecclesiae fatis, de caussis, cur pro Orientalibus Ecclesiis Roma adhuc Patriarchas designet, de aliis quibusdam Patriarchatibus Orientis et Occidentis, ut Aquileiensi, Gradensi, et Veneto, de iurisdictione Patriarcharum, agitur. Subiungitur catalogus Patriarcharum, qui A. 1744. vixerunt. Caput *quartum, Primates, Metropolitae,* sive *Archi-Episcopi* inscriptum, in duas sectiones dispescitur. Prior complectitur Primatum ac Archiepiscoporum institutionem, officium, et potestatem: altera Archiepiscopos et Archiepiscopatus Germaniae. Inde Auctor de prima institutione Metropoleon ecclesiasticarum Germaniae, de origine et iurisdictione Archiepiscopatus Moguntini, de Archiepiscopis Trevirensibus, de Coloniensium Metropolitarum potestate ac praerogativis, de Salisburgensium Archiepiscoporum fundatione, de Archiepisco-

episcopatu Pragensi, Viennensi, Vesontino, Magdeburgensi, et Bremensi, disputat. Fortasse, quae de originibus antiquissimorum Archiepiscopatuum dicuntur, non ita demonstrata sunt, quin multa contra dici possint. Caput *quintum, Hierarchicus Principatus Episcoporum,* in tres sectiones dividitur, quarum in prima de institutione, officio, ac dignitate Episcopali agitur. Originem Episcoporum Noster derivat e Psalmo Davidis, ubi de proditore Iuda dicitur: *Episcopatum eius accipiat alter.* Apostolos vero non solum Episcopos fuisse, sed totius orbis sacrum principatum obtinuisse, idem Davides testari videtur: *Pro patribus nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram.* Transit deinde A. ad Apostolorum successores, in quibus diversos gradus considerandos esse monet. *Nam in Petro tria sunt,* ait, *ratio Capitis, Apostolatus, Episcopatus, omnia sibi invicem accidentaria: duo in reliquis, Apostolatus et Episcopatus: Petrus, qua Caput, maior est Apostolis; qua Apostolus, par; qua Episcopus inferior: ut caput, quid non potest etiam in Apostolos? ut Apostolus, quid non valet, quod illi in omnes fideles? ut Episcopus, privato gregi ius dicit* etc. Porro iurisdictio, varia officia, honoresque praecipui Episcoporum, quibus hos Imperatores et reges prosecuti, enarrantur. Munera Episcopalia quinque commemorat: quod sint mediatores inter Deum et populum, quod singularibus ritibus et insignibus utantur, etiam in missarum celebratione, quod sint patres Sacerdotum et Ministrorum, adeoque superiores Presbyteris, quod doceant doctoresque instituant, quod ligandi ac solvendi potestatem in utroque foro habeant Episcopi, *qui, ut ex altiore loco lux per domum dispergitur, ita in primariis urbium sedibus toti dioecesi praelucent, super candelabrum Ecclesiae positi Antistites.* Haec omnia uberius ab Auctore explicantur, quam ut repeti possint. Adduntur deinceps varia de controversiis propter investituram exortis inter Caesares, reges, et Episcopos. Sectio altera de Episcopis Germaniae exponit. In tribus primis seculis obscuriora quaedam initia

 fuisse

fuiſſe Eccleſiarum per Germaniam: Carolum M. Epiſcopos nominaſſe quidem et dotaſſe, non vero vi iuris maieſtatici inſtituiſſe: ſub hoc Imperatore Epiſcopos cum Sacerdotio dominationem politicam coniunxiſſe: ſub Ludovico Pio plures Praeſulum in ordinem Principum cooptatos fuiſſe, ab Ottone M. multis ditionibus auctos, atque a reliquis etiam Imperatoribus principali dignitate ornatos. Non pauca hoc loco de Eccleſiarum Teutonicarum ſtatu, a Conſtantino M. usque ad Carolum M. de incrementis Eccleſiarum per Vindeliciam et Boioariam, de Epiſcopatibus a S. Bonifacio per Franconiam, Hasſiam, et Thuringiam erectis, de Epiſcopatuum per Saxoniam origine, diſputantur. In Sectione tertia Noſter praecipuos Epiſcopatus Germaniae recenſet. Caput *ſextum*, *Praeſules minores* ſiſtit, ſive Chorepiſcopos, Vicarios Epiſcopos, Abbates, Abbacomites, Archidiaconos, Archipresbyteros, aliosque Praepoſitos. Valde in hoc capite Auctor, ut ſemper, ingenio ſuo indulſit. *Sive*, ait, *Eccleſiam in muliere illa ſtellis coronata* (Apocal. XII, 1.) *agnoſcas, Praepoſiti minores quoque velut minora ſidera in hanc coronam veniunt: ſive Hierarchiam ipſi caelo tot ignibus colluſtrato compares, negare non poteris, quod et Praelati illae* ſtellae (Baruch. III.) *ſint*, *quae* dederunt lumen *(licet minus)* in cuſtodiis ſuis, et laetatae ſunt: vocatae ſunt, et dixerunt, adſumus; et luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas. *Antiſtites hi, inquam, fuerunt, quorum officiis ac ſtudiis Eccleſia a vitiis et erroribus toties vindicata, toties defenſa fuit, dum* ſtellae iſtae manentes in ordine ſuo *Hierarchico*, et curſu ſuo adverſus Siſaram *(Eccleſiae hoſtes)* pugnaverunt, (Iudic. V.). Caput *ſeptimum*, *Sacroſanctae Eccleſiae* inſcriptum, tresque in ſectiones diviſum, Eccleſias Cathedrales, Collegiatas, et Parochiales proponit. Hic Auctor de Canonicis Capitularibus, Domicellaribus, Scholaſtico, Cantore, Sacriſta, Cuſtode, Parocho, diſſerit. In capite *octavo* de Presbyteris et Miniſtris, Sacerdotibus, Diaconis, Hypodiaconis, Acolythis, Exorciſtis, Lectoribus, Oſtiariis, prima tonſura initiatis, agitur. Caput *ultimum*

mum inſcribitur *Apologia brevis Syſtematis noſtri de Maieſtate Hierarchiae Eccleſiaſticae.* Nam, quemadmodum olim Danieli religioni fuiſſet, Suſannae integritatem defendere, ſic ſe Hierarchiae Eccleſiaſticae, Sponſae Chriſti, defenſionem contra accuſationem *Puffendorfii*, cuius liber ſub Monzambani nomine innotuit, ſuſcepturum eſſe profitetur. Verum in paucis his plagulis, quas ſe *paucis horis* conſcripſiſſe teſtatur, et quibus heroem illum totum proſternere minatur, nihil novi aut magni momenti invenire meminimus, praeter declamatorias figuras. Haec de Parte prima: veniamus ad alteram, in cuius argumento recenſendo ideo breviores erimus, quoniam ſatis lectores de Auctoris ingenio ex iis, quae modo commemoravimus, iudicare poſſe arbitramur.

In praefatione Noſter tabulam, diſſertationi praefixam, explicat et defendit, maieſtatem Hierarchiae Eccleſiaſticae cum horto comparat, reprehendit imaginem, quam *Boehmerus* Tomo III. *Iuris Eccleſ. Proteſt.* praefixit, et maxima commoda, e monaſtica diſciplina in rempublicam redundantia, extollit. Caput *primum* complectitur religioſorum ordinum prima initia, et colonias ſacras. Nos ſumma capitum argumenta adſcribimus. An religioſi ſtatus initia omni ex parte perfecta et abſoluta fuerint? quae in veteri lege adumbrationes religioſorum praeceſſerint? quae religioſi ſtatus fundamenta fuerint in primitiva Eccleſia? ſub quibus auctoribus ac coenobiarchis coli coeperit religio in Oriente? quando monaſtici ſtatus cultura in Occidentem? quando in Galliam, Africam, Hiſpaniam, Angliam, Germaniam, translata ſit? quaenam fuerint exercitia veterum monachorum? quis uſus operum manualium extiterit in monaſteriis? quando monaſticus ſtatus cum clericalibus officiis ſit coniunctus? quaenam domicilia olim religioſi incoluerint? quae fuerit olim veſtimentorum ac tonſurae ratio? quae dormitoria religioſorum? quae fuerint veterum monachorum leges ac regulae? qui fuerint adverſarii ſtatus monaſtici? Huc refertur ab Auctore primum

mum *coluber ille tortuosus, spiris suis Anachoretarum Paradisum pessumdare conans*, Ethnici, Saraceni, Donatistae, Circumcelliones, Ariani, Iconomachi, atque ipsi etiam Orthodoxi. Vetustiora omnia illa instituta esse lectoribus suis persuadere studet, quam alii credunt, aut veritatis ratio exigit, eorumque sanctitatem contra *Boehmerum*, aliosque, magno ardore et tumida oratione, argumentis e Consiliis Evangelicis repetitis, defendit. Quale, ut e multis unum eligamus, hoc videtur? *Iulianus, pro cassis minis in monachos vibratis, sandapilam a Christo, fabri filio, qua inglorium eius cadaver efferretur, accepit. — Carolus Magnus, a liberalitate Regularibus praestita Maximus, munifica manu tot Ecclesias, tot monasteria posuit, ut, licet calami tacerent, lapides clamarent.* Caput *secundum* inscribitur *Hierarchicus ordo ad nexus Regularium.* Hic exponit Noster de dignitate et dotibus Abbatum, de iure eos eligendi, de confirmatione, benedictione, insignibus, officio, et iurisdictione eorundem, de Generalibus ordinum, de reliquis inferioribus Regularium praesidibus, de Professis, de voto obedientiae, de voto paupertatis, et proprietariorum poenis, de paupertate veterum Eremitarum, de controversiis propter paupertatem ortis, de clausura, de solemnitate votorum, de Apostatis, de Novitiis, Candidatis, Oblatis, Donatis, et Conversis. In Sectione altera huius capitis, iterum comparatione horti allata, Hierarchiae Regularis cum communi Ecclesiae systemate coniunctio demonstratur. Inde commemorantur complures, qui e religiosis ordinibus ad Pontificis, Cardinalis, Episcopi, aliasque dignitates pervenerint, multisque ornamenta et emolumenta enumerantur, quae universae Hierarchiae ecclesiasticae monastica instituta adferant. Caput *tertium* antiquitatem, originem, ac institutum regularium ordinum, qui vitam contemplativam sequuntur, proponit. Quare historia et instituta Canonicorum Regularium, ordinis S. Basilii, et Hieronymi, monachorum Antonii, Macarii, Pachomii, Benedicti, aliorumque ordinum, ex institutionibus Benedicti viven-

viventium, commemorantur. Caput *ſextum* ſiſtit religioſos vitae activae cultores, ſive ſervitiis xenodochiorum addictos, religioſos de redemptione captivorum nuncupatos, ſeu Trinitarios, et cruceſignatos. Atque hoc loco acriter Auctor Cruciatas defendit, et bono *Hubnero*, quod mireris, hunc honorem habet, ut illum *ab oculis animisque adoleſcentium amovendum* eſſe cenſeat. Utinam dudum, licet non hac de cauſa, amotus fuiſſet! Hiſce additur hiſtoria religioſorum ordinum equeſtrium. Caput *quintum*, (eſt enim confuſio quaedam capitum inter ſe commiſſa,) habet Religioſos vitam mixtam profitentes, ſive Auguſtinianos, Carmelitas, Dominicanos, Franciſcanos, ordines mendicantes, et Ieſuitas. Ultimum huius partis locum occupat *Propempticon ad Religionis ac Aſceſeos ſacrae adverſarium.* Hic *Daudius* manum cum *Boehmero* conſerit, qui in *Iure Eccleſ. Proteſt.* non ſatis honorifice de monaſteriis et Ieſuitis ſenſerat. Se acerbius quidem agere cum illo voluiſſe ſcribit, ſed, mutato conſilio, *cum Ieſſaeo pugile arma ſepoſuiſſe, et non niſi quinque capita congeſſiſſe, velut quinque limpidiſſimos lapides, queis illa gigantaea quaecunque contra ſacrum Dei populum ſuſcepta molitio deiiceretur.* Inde in laudes ſuorum excurrit, eosque incredibili quodam praeconio extollit. Modo illos *increatae Monadi perpetua obſequia deferre, cultores Dei, Therapeutas, caeleſtis aulae milites, et regis aeterni aſſeclas in domo Domini eſſe* dicit; modo coenobia *monaſteria afflictorum, et egenorum aſyla* appellat; modo Ieſuitas *religioſos operarios, qui ligonibus, raſtris, ac ſarculis, terram purgarent loliis, nocivas animantes horto* eiicerent, *et malignam aſſilientium vim fortioribus animis prohiberent.* Quid tu ad haec, Olyſippo? Utinam autem vera eſſent, quae p. 463. ſcribit, atque utinam omnes idem ſentirent! — *precibus non ferro, piis adhortationibus non poenis, rationum pondere non vi, agimus contra eos, quos non ego, ſed tu ipſe, putative haereticos dicis —: pro te tuisque, ex inſtituto noſtro, quot ſeptimanis preces ſtatas ad Deum enixe fundimus, ut ille vos nobiſcum in unum ovile congreget.*

 Pulcher-

Pulcherrimum, ſi vera dicuntur, hunc locum toto in opere cenſemus.

Caeterum diligentiae quidem laude minime Auctorem defraudamus, omniaque, quae Eccleſia Romana de Hierarchia ſentiat, in hunc librum, quaſi in compendium, redacta collectaque eſſe, fatemur. Verum acuminis, et animi a partium ſtudio abhorrentis, laudem eidem negamus. Iſtud vero eo magis laudandum, quo dignius eſt quod reliqui imitentur, et quo rarius haec virtus in Pontific. German. ſcriptis conſpicitur, quod nimirum omni convicio contumeliaque in aliarum doctrinarum cultores abſtinuerit. Atque hoc etiam in praefatione profitetur: quem locum aliorum cauſa adſcribimus : *Imbelle nimis genus armorum eſt convicium, et licet accipitrum ſit roſtro et unguibus pugnare, non tamen filiorum eius Eccleſiae, quae in ſacris paginis toties nomen columbae obtinet, quaeque ſine felle ſua ſe integritate, manſuetudine, ac veritate, ſatis tuetur.*

THESAURUS RERUM SUEVICARUM, SEU Diſſertationum Selectarum VOLUMEN IV. de rebus et antiquitatibus Civitatum Imperialium in Suevia, cum Supplemento ad Bibliothecam Scriptorum rerum Suevicarum, et repertorio univerſali, cura et ſtudio IO. REINHARDI WEGELINI, I. U. L. Conſ. et Syndici primarii in lib. S.R. I. civitate Lindav.

Lindaviae, ſumtibus Iac. Ottonis, 1760. Alph. 4. fol.

Felicem ad finem perduxit Venerabilis Senex operam, certiſſimum ad patriae emolumentum bono conſilio ſuſceptam, ultimumque Theſauri Suevici Volumen exhibuit. Non dubitamus profecto, quin hiſtoriae Suevicae hac Cel. *Wegelini* diligentia multum omnino lucis inferatur, multa obſcura illuſtrentur, ambigua et dubia explicentur,

centur, atque vera magis confirmentur. Nam etsi, ut ipse fatetur, res antiquioris et medii aevi, unde civitates imperiales origines et natales suos repetunt, tanto in scriptorum dissensu, rerumque varietate, nondum satis illustratae, sed subobscurae maxime sint, hoc tamen exemplum si reliquae Sueviae civitates imperiales sequantur, atque archiva et chartophylacia diligenter excutiant, et tabulas aliaque publica documenta curiose inspiciant, multum inde historiam utilitatis capturam esse arbitratur. Recte enim monet, origines et antiquitates civitatum Sueviae imperialium, a *Munstero, Crusio, Limnaeo, Knichenio, Zeilero, Knipschildio, Sagittario*, non e chartis et documentis antiquis, aliisve fide dignis testimoniis, sed e traditionibus, chronicis, et annalibus civium imperitorum, atque anilibus fabulis, haustas et traditas esse. Iam quartum hoc Volumen complectitur commentationes XXX. quarum aliae iam editae sunt, aliae vero nunc primum e scriniis in lucem producuntur. Illas, singulari studio et diligentia elaboratas, sed hinc inde dispersas, hoc modo Vir Cel. ab interitu vindicare voluit. Ipsae commentationes hae sunt: I. Stricturae Antiquitatum Augustanarum, disputatione publica, sub praesidio *Conr. Sam. Schurzfleisch* propositae a *M. Esaia Weidio*, Augustano, Viteberg. 1704. II. *Marci Welseri*, Duumviri Augustani, antiquorum, quae Augustae Vindelic. extant, monumentorum supplementum, ab ipso Auctore collectum, ac primum 1726. ex codice Welseriano a M. Iac. Bruckero, in Schelhornii Amoenit. Litter. T. V. editum, postea que ipsiusmet Bruckeri Miscellaneis Hist. Philos. Lit. Crit. P. III. Obs. IV. insertum. III. De tabula Peutingeriana dissert. publica M. *Io. Georg. Lotteri*, Lips. 1732. IV. *Iacobi Bruckeri* Observatio de Advocatis S. R. I. lib. Civitatis Augustae Vindel. supplementi loco ad ea, quae de Advocatis Augustanis in Historia Regiminis Augustani dicta sunt, cum catalogo emendato Advocatorum August. b. *David. Langenmantelii.* In Miscell. Hist. Phil. Lit. Critic.

P. II. Obſ. XIV. V. De iure ſtatutario Ill. Reip. Auguſtanae, ſpeciatim de codice antiquo, dicto Stadtbuch, A. 1276. conſcripto, Diſſ. *Io. Gottfr. Morelli*, Auguſt. ſub moderamine *Georg. Frid. Deinlini*, Altorf. 1743. cum appendice documentorum et ſummariorum codicis Auguſtani, una cum notis *Bruckeri* in *Beytraegen zur Critiſchen Hiſtorie der deutſchen Sprach.* P. XVI. Art. III. VI. *Iac. Bruckeri Nachricht von dem Augſpurgiſch- geſchriebenen deutſchen Recht, das unter dem Namen des* Stadtbuchs *im Iahr* 1216. *zuſammen getragen, und von Kayſer Rudolph dem Erſten bekraefftiget worden iſt, cum ſpecimine Gloſſarii Auguſtani*, in libro modo laudato. VII. Auguſta ex anguſtiis graviſſimarum calamitatum liberata, ex antiquiori hiſtoria Auguſtana. In programmate M. *Gottfr. Hecking*, Rector. et Biblioth. Aug. Vindel. 1754. VIII. De Iuribus civitatum imperialium, praeſertim de Iuribus et privilegiis lib. imperialis Civitatis Auguſtae Vindel. Diſſ. inaug. *Io. Thomae Ritteri*, Auguſtani, ſub moderamine *Io. Guil. Dietmari*, Ienae 1754. IX. *Kurtze doch gründliche Ausführung, daſſ die Stadt VLM nicht erſt A.* 1346. *unter Kayſer Ludovico Bavaro zur Reichs - Immedietaet gelanget*, Auctore *Ludov. Barthol. Hertenſtein.* In W. F. Piſtorii Amoenit. Hiſt. Iurid. P. V. X. De diplomate ſuppoſititio, quo Ulmam villam regalem a Carolo M. anno 813. coenobio Augienſi donatam eſſe aſſeritur; addita brevi perantiquae Ulmenſis immedietatis probatione: Diſſ. Inaug. *Lud. Alb. Haechel*, ſub praeſidio *Chriſt. Gottl. Buderi*, Ienae, 1755. XI. *H. Conringii*, et *W. E. Tenzelii*, cenſura diplomatis Caroli M. Imp. quod in gratiam Benedictini Augiae cognomento divitis monaſterii in dioeceſi Conſtant. A. 813. condidiſſe fingitur. In Tenzelii Vindic. Hiſt. pro H. Conringii cenſura Diplom. Lindav. Append. III. XII. De Ulma per Lotharium Saxonem A. 1129. obſeſſa, occupata, deſtructa, et per Cunradum Suevum A. 1140. reſtaurata atque amplificata, Specimen hiſtoriae

patriae

patriae *Lud. Barth. Hertenſtein*, Ulmae in 4. et in vernacula *in auserleſenen Arbeiten der Gelehrten im Reich*, P. I. T. VI. XIII. De diſſidiis ex electione Lotharii Saxonis Imp. Germaniam turbantibus, et nata inde A. 1134. Ulmae, per Henricum Magnanimum, Bavariae ducem, everſione, diſſ. *Fr. Dominici Haeberlin*, Goettingae 1745. XIV. De Iure Advocatiae in civitatem Ulmenſem, *Ludov. Barth. Hertenſtein*, in Senckenb. Medit. de univ. iure et hiſt. Faſc. II. Med. V. XV. Diſſertatio hiſtorica, ſiſtens vitam, itinera, et ſcripta F. Felicis Fabri, monachi praedicatorii conventus Ulmani, ad illuſtrandam hiſtoriam patriam, *Fr. Dominic. Haeberlin*, Goetting. 1742. XVI. *Kurtze doch gründliche Ausführung, daſſ die Reichs Stadt* Nördlingen *in Schwaben nicht erſt A.* 1251, *zur Reichs-Immedietaet gelanget, wie bishero und jüngſthin von Tit. Herrn* Hofrath von Falckenſtein, *in der zweyten Nachleſe ſeiner* Antiquitatum Nordgavienſium, *davor gehalten worden*, Auctore *Dan. Eberh. Dolp*, I. U. L. C. P. Caeſ. et Conſil. Nordling. *Nördlingen* 1735. in 8. XVII. Commentatio politica rerum Halenſium, S. R. I. lib. urbis Halae, *Io. Petri Ludovici*, P. P. Ord. Halenſ. Halae Magd. 1719. XVIII. De Nummis antiquis Halenſibus, ſeu vulgo ſic dictis Haleris, ex *Chriſt. Schlegelii* Tr. de Nummis antiquis Gothan. et Cygneis. XIX. De Natali Memmingae, quantum quidem ille ex variis huius urbis denominationibus erui poteſt, *Io. Georg. Hermanni*, Lycei patrii Rector. merit. diſquiſitio. Haec nunc primum e MSC. prodit. Auctor duo diſſertationis ſuae fecit capita, quorum primo, quae omni auctoritate deſtitutae, nulliſque argumentis confirmari poſſunt, ſententias recenſuit; altero ea, quae noſtris temporibus propiora, ideoque certiora ſunt, exhibuit. Nomen *Memmingae* ex ipſa rerum natura impoſitum eſſe ſuſpicatur. Eam enim multis hominibus, qui ob miram ſoli in amoeniſſima planitie fertilitatem ſe illuc contulerint, benignam quaſi matrem victum praeſtitiſſe.

tiſſe. Antiquam Germanorum vocem *Mamm*, matrem indicantem, uſitatiſſima illa Germaniae oppidis vicisque terminatione *ingen* addita, urbi nomen dediſſe. Hoc vero antiquam illam in diplomatibus Rudolphi I. Imperatoris, et Honorii III. Pontificis appellationem *Mammingen* extra dubium ponere, beneque hanc coniecturam confirmare. Auguſtam Druſi falſo pro Memminga haberi, nec Iuliomagi nomen cum Memmingae ſitu convenire; eam autem de Roſtro Nemaviae opinionem inter illas, quae a vero veritatis tramite aberrent, minus aberrare. Memmingam nec a Ptolomaeo, nec a Strabone, nec ab Antonino, nec a tabula Peutingeriana, proprio ipſi nunc nomine memorari. Polybium quidem, et Strabonem, Memmingae et Meningae mentionem facere: ſed illum inſulam Lotophagorum indicare, ab antiquis μήνωγγα appellatam. Ex ſeculi XIII. monumentis apparere, urbem ſub nomine *Mammingae*, quam *Memmingae*, notiorem fuiſſe. XX. De libera venatione, ſpeciatim Suevo-Memming. Diſſ. inaug. *Io. Guil. Sayleri a Pfersheim*, ſub praeſidio *Godofr. Dan. Hoffmanni*, Tubing. 1753. XXI. De Auſtraegis ordinum S. R. I. aliorumque Imp. membrorum, praecipue lib. S. R. I. civitatis Memmingenſis, Diſſ. iuridica *Melch. Egenolph. Sayleri a Pfersheim*, ſub moderamine *Io. Andr. Hoffmanni*, I. U. D. habita, Ienae 1750. XXII. Lindavia, in lacu Acronio, urbs Sueviae antiquiſſima, ex MSCto. Illuſtratur primum ab Auctore Anonymo locus Strabonis L. VII. pr. de inſula, qua Tiberius, navale cum Vindelicis praelium committens, pro receptaculo uſus ſit, quam Lindaviam fuiſſe arbitratur. Deinde commemorantur monumenta Romanae ſtationis, ſeu commorationis in hac inſula, ut turris quadrata, *murus Tiberii* dicta, et caſtellum. Poſt exponitur cauſa, cur nomen Lindaviae in Ptolomaeo, Strabone, aliisque ſcriptoribus non occurrat. Plurimas enim urbes, Romanorum tempore in Germania aedificatas, duobus nominibus inſignitas fuiſſe, uno a Romanis accepto,

accepto, altero ab ipſis ſibi impoſito. Porro de antiquitate Lindaviae, de templo S. Petri, ſumma vetuſtate conſpicuo, de facie Lindaviae ſec. IX. et X. de incendio Lindaviae, de conditoribus coenobii Lindavienſis, diſſeritur. Credit vero, coenobium hoc ſub initiis ſec. IX. vel Caroli M. vel Ludovici filii aetate, in inſula nondum fuiſſe exſtructum, ſed aliunde, una cum oſſibus fundatorum, bipedalibus arculis incluſis, in hunc locum eſſe translatum, et tres iſtos Comites, quorum nomina prae ſe ferant loculi ſepulchrales, illo ſepulchro primum non eſſe conditos, ſed oſſa eorum alibi eruta, in ſingulas minores urnas recondita, et deinde in inſula Lindavienſi, atque templo coenobiali, ibidem modo exſtructo, ſub uno eodemque lapide maiori fuiſſe collocata. Salvam igitur putat et integram manere praerogativam antiquitatis urbis prae Coenobio. XXIII. De Dominio maris Suevici, vulgo Lacus Bodamici, ſpeciatim de iuribus primariis ac praerogativis lib. S. R. I. civitati Lindaviae in mari Suevico competentibus, Diſſ. inaug. *Io. Chriſtoph. Wegelini*, ſub praeſidio *Chriſt. Gottl. Buderi*, Ienae 1742. XXIV. Campidona, urbs Algoiae antiquiſſima. Verſio latina eſt ſcripti publici ſub titulo: *Gründliche Ausführ- und Rettung des H. R. Reichs Stadt Kempten uralten Herkommens und Reichs-Immedietaet* etc. 1731. XXV. De Kauffburae lib. S. C. M. Sacrique Rom. Imp. Civitatis Iurisdictione criminali, per totum diffuſa territorium, Diſſ. inaug. *Georg. Chriſt. Heideri*, ſub moderamine *Henr. Brockes*, Ienae 1750. XXVI. De Natalibus Civitatis Imperialis Isnae in Algovia, ex MSCto. Multa primum ab Auctore de origine nominis Iſnae diſputantur, quam ab aqua ſeu fluviolo prope urbem ſcaturiente, et in chartis vetuſtiſſimis *Hysnia, Ysnina, Ysinia, Ysnach*, vulgo *Aach* dicto, repetendam eſſe cenſet. Notum enim illud Taciti: *prout aut fons, aut campus, aut nemus placuit, ita appellatae ſunt civitates perquam multae.* Porro, Isnam veram ſuam originem neſcire quidem, ſed probabile videri,

deri, illam Romanorum ſtationibus deberi. Neque aliquid certi afferri poſſe, quae fuerit Isnae facies ſub Alemannorum, ſeu Suevorum, Francorumque dominatu. Tum de coenobio, de Advocatia dapiferorum de Waldpurg, de privilegiis Caeſareis, et denique de receptione Lindaviae in album et ordinem civitatum Imperialium exponitur. XXVII. De Suevorum priſcis in Germania ſedibus, exercitatio cyclica *Io. Petri Milleri*, in Ill. Ulmenſium Gymnaſ. habita, 1758. XXVIII. *C. A. Belii* Obſervationes hiſtoricae ad diſſertationem, volumini II. inſertam, de fatis ducatus Alemanniae et Sueviae, Lipſ. 1757. XXIX. Emendationes et ſupplementa ad diſſertationem *Fr. Domin. Haeberlini*, huic Voluminì inſertam, de diſſidiis ex electione Lotharii Saxonis Imp. Germaniam turbantibus etc. Ex MSCto cum epiſtola Auctoris ad Coſ. *Wegelinum*. XXX. De Auſtraegis generatim, nec non de iure Auſtraegarum S. R. I. lib. civit. Ulmanae ſpeciatim, Diſſ. *Tobiae Lud. Kienlin*, ſub praeſidio *Fr. Dom. Haeberlin*, Helmſtad. 1759. Praeter has diſſertationes addidit Vir Cel. ſupplementum ad bibliothecam Scriptorum rerum Suevicarum, atque locupletiſſimum rerum, in quatuor huius Theſauri Voluminibus propoſitarum, indicem. Multum debet Suevia diligentiae optimi Senis, hiſtoriam patriae omni modo illuſtrare atque emendare ſtudentis. Atque haec cura eo maioris eſt aeſtimanda, quo gravius dudum viri docti queſti ſunt, maxime omnium Germaniae Provinciarum Sueviam bonorum hiſtoricorum inopia laborare.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Aprilis Anno MDCCLX.

LES RUINES DES PLUS BEAUX MONUMENTS de la Grece, etc.

id est:

RELIQUIAE PRAESTANTISSIMORUM GRAECIAE veteris aedificiorum. Opus duarum Partium; quarum altera historiam horum monumentorum persequitur, altera architectonicas illorum rationes. Auctore LE ROY, Architecto, Regis Christianissimi stipendiorum Romae olim alumno, Instituti Bononiensis Socio.

Parisiis, 1758. ap. Guerinum et alios: Amstelaedami, apud Nealmum: Alph. 1. pl. 1. fol. chartae maximae, cum tabulis ex aere expressis in universum 60.

Quamquam nondum exstincta est illa Regum Europae nostrae sapiens in litteras munificentia, qua patrum avorumque nostrorum aetate curarunt, ut, missis in extremas orbis oras hominibus doctis, partim dispersa naturae miracula undique colligerentur, alia observarentur commodius; partim quae de venerandae antiquitatis monumentis superesse passa est temporum iniquitas, ea velut ex naufragio adservarentur, descriptione saltem diligentiore abhibita, siquidem ad religiosiores spectatores transferri non possent: quamquam igitur non desunt vel

hodie providentiae huius regalis exempla, ut ecce hoc ipso tempore magnus Danorum Rex ablegat in Arabiam Felicem triumviros, qui eius regionis bona moresque incolarum accuratius cognoscant: tamen adeo non exspectat haec principalis liberalitatis auctoramenta privatorum quorundam in artes meliores amor, ut non petitis aliunde, quam ab animo suo, incitamentis, difficiles et sumtuosas istius generis peregrinationes suscipiant, ac multo denique sudore inventa atque explorata, ad publicam utilitatem laeti conferant. Ita generosus Britannorum, Gewoldi et Dalequini, labor, ingentes nobis Palmyrae atque Heliopolis veteris reliquias praebuit spectandas. Ita hic noster, quem merito et impense laudes, Francogallus, *le Roy*, ipsam artium omnium parentem terram ingressus, superstites illic splendidissimorum aedificiorum ruinas doctis et curiosis oculis lustravit, earumque contemplandarum copiam omnibus iam facit, qui Opere pulcherrimo, sed eodem tamen cariore, frui potuerint.

Inscriptum est perillustri Viro, Marinio, *(Mr. le Marquis de Marigny,)* Directori summo regiorum aedificiorum, hortorum item, artium et manufactorum opificiorum; cuius propensam in artes liberales, et studia inprimis sua, voluntatem laudat Auctor. In praefatione haec fere tradit. Restituto literarum et artium in Europa honore, earum exempla omnium perfectissima fuisse e Graecia repetita, et in his Architecturae quoque. Architectos quidem Sec. XV. illa, partim rudibus nonnullis delineationibus, quales adhuc in Codice Bibliothecae Barberinianae quodam spectentur, partim veterum Italiae aedificiorum, quippe quae ad leges Graecas constructa essent, forma adiutos, fuisse sectatos. Imo inventa quaedam magni illius Michaelis Angeli Buonarotae ostendere, aut illum ex discipulis suis misisse nonnullos in Graeciam, qui monumenta illic vetera designarent, aut certe horum aliquam adumbrationem tenuisse. Post haec Ludovicum XIV. cum in alias Orientis regiones, tum et in Graeciam misisse designa-

ſignatores, architecturae praecipue iuvandae intentos. Hos, quamvis non ſatisfecerint excelſo Regis animo, ſatis tamen profuiſſe nobis in eo, quod publice demonſtrarent loca Orientis monumentis egregiis inſignia, et levem adhuc ſtudioſorum hominum attentionem experta. Se quidem ait *Rex* noſter, (aut, ne ambiguitati locum demus, *le Roy*,) tum Architecturae penitius noſcendae cauſa, tum ut particulam aliquam praeclari illius, quod commemoravimus, conſilii regii expleret, excitatum praeterea elogiis, quibus veteres aedificia graeca mactaſſent, denique perſpecta narrationis, quam de illis Sponius Whelerusque inſtituiſſent, tenuitate, adieciſſe animum ineundo in Graeciam itineri, anno ſeculi LIII. cum Romae viveret in Academia artium Francica. Obtinuiſſe autem ſe non modo hunc favorem, ut liceret cum Illuſtriſſ. Donato, Seren. Reip. Venetae ad Imperatorem Turcarum Legato, eadem navi vehi, ſed etiam alium longe maiorem, ut commendatus Deſalerio Comiti, Chriſtianiſſ. Regis eadem in aula Legato, reciperetur ab eo ſub commune palatii tectum Conſtantinopoli, eiusque auctoritate fultus acciperet litteras commeatus a Sultano, quae hanc vim habuerint, ut liberrime diſcurrere per Graeciam, intueri aedificia vetera et metiri potuerit pro lubitu, adſcenſo vel ipſo faſtigio.

Iam horum deſcriptionem monumentorum in duas Partes diſpeſcuit. *Priore*, quam *Hiſtoricam* dicit, notitiam illorum ita promit, ut a quibus, quorum honori, quo denique tempore poſita, everſa, aut reſtaurata fuerint, doceat. His immiſcet narratiunculas de itinere ſuo, et varii generis diſputationes. *Poſterior Pars*, *Architectonicis* rationibus unice dicata, ichnographiam aedificiorum eorundem, frontes et tholos proponit, adiungit dimenſiones illorum, harumque proportiones diverſas, et inter ſe, et cum Romanis aedificiis quibusdam contendit; Architecturae porro apud Graecos progreſſus exponit, ſubinde et Perraltianos in Vitruvium commentarios emendat.

Ut autem intelligeretur, quo primum tempore Graeci Architectonicen colere coepiſſent; quae illius per idem tempus in Aegypto facies fuerit; quo ordine inventa artis praecipua ſibi ſucceſſerint; quantum a Graecis Romani mutuati ſint, partim ex generibus illorum, partim ex templorum forma; ac quae tandem aetas illam aedificandarum aedium ſacrarum novam rationem invexerit, quam hodie ſequimur: praefixa eſt Parti priori Diſſertatio *de Hiſtoria Architecturae Civilis*, qua ſingula haec explicantur. Fuit profecto diverſum admodum Aegyptiorum et Graecorum in expolienda Architectura ingenium. Aegyptiorum quidem grandia molimina admirabundi legimus; vix autem, a quibus illa initiis profecta ſint, perſpicimus. Illud obſervare licet ex Deſcriptione Aegyti Pocockiana, eos columnas ad ſimilitudinem trunci arboris effeciſſe, quibus baſis loco lapis rotundus eſſet, quadratus vero capituli vicem praeſtaret; tum efformandis ex rupe columnis imitatos fere eſſe plurium arbuſculorum per vincula coniunctionem. Haec poſtrema, quamvis ſimplex re ipſa, ratio, magnum tamen quid, in operibus Aegyptiorum omnibus conſpicuum, oſtendit. Parum illi de perficienda Architectonice ſolliciti, a primis aedificandi tentaminibus continuo ad vaſti ingenii et laboris exſtructiones tranſierunt. Secus, et tardioribus paſſibus incedentes Graeci, poſitis ſemper ante oculos naturae legibus, et a ſimpliciſſimis conaminibus inchoando, pedetentim ad praeſtantiſſima *εὑρήματα* delati ſunt. Ac quamvis magnifica iam et pene immenſa aedificia conſtruerent Aegyptii, Graecis adhuc vix nomen artis noſcentibus; tamen hos ſyſtematicae illius Architecturae, quae ab iis nomen ducit, auctores recte dixeris. Ipſa enim, mirum dictu, tuguria ſua adeo ſapienter compoſuerant, ut eorum formam in ſplendidiſſimis templis ſuis ſervare potuerint, eque iisdem rudibus initiis, et extremae ſubgrundationis artificia, et modulus, et columnae, natae videantur. A Graecis Romani elegantiorem aedificandi rationem acceperunt: ipſi ad inveniendum ſatis

ſatis apti non erant. Nam *genus compoſitum*, quod ſuo ingenio tribuunt, non optima eſt Ionici et Corinthiaci permixtio. Poſtquam autem ſacris Chriſtianis ſe addixiſſent, rurſus a Graecis Architectis edocti ſunt artem, formam templorum quadratam et rotundam coniungendi, et quaſi ſuſpendendi illa de immenſis navis illorum arcubus. Haec admiranda ratio adhibita primum eſt ab Anthemio Trallenſi et Iſidoro Miletano, in exſtruendo, iubente Iuſtiniano, S. Sophiae templo Conſtantinopoli; cuius aedis maieſtatem nemo eſt quin ſtupeat. Eandem illius formam exeunte Seculo X. imitati ſunt Veneti, in templo d. Marci aedificando. Atque ex hoc rurſus petiiſſe nonnulla videtur is, qui templum Auguſtinianorum Romae exſtruxit, laudandus tamen etiam proprii inventi cauſſa. Qua de re poſteaquam ſingularia quaedam obſervaſſet Auctor, oſtendit poſtremo, architecturae modos multum a coeli diverſitate pendere, neque adeo eosdem ubivis locorum ſervari poſſe.

Nunc ipſum cum Noſtro iter iucundiſſimum inſtituamus. Ad *Caſtrum Novum* (Caſtel-Nuovo) in littore Iſtriae cum appuliſſet, profectus Venetiis 5. Maii A. 1754, ſpectavit in urbe *Pola* duorum templorum eximias reliquias. Alterum paene integrum ſupereſt, et in zophoro hanc Inſcript. oſtendit:

ROMAE ET AVG. CAESARI DIVI F. PAT. PATR. TRIB. POT.

Poſitum videtur Auguſto a gratis incolis, quod mercaturam eorum, datis privilegiis, adiuviſſet. Eſt autem ordinis Corinthici, et πρόςυλον, praeterea in ſingulis partibus ſuis elegantiſſimum. Alterius templi non longe a priori, nonniſi informes ruinae exſtant. Mox littora Graeciae, et in his tot nobilitata rebus geſtis clarisſimorum hominum loca navigando praeteriit Noſter. *Montes Acroceraunios* (hodie *montes chimaerae* dicuntur,) latrones, Macedonum propago, inſederunt, aſpernantes ferociter Turcarum imperium. In littore Attico, e regione *Inſulae Longae*,

 (olim

(olim *Cranae* vel *Helena* audiebat,) portum ingreſſus eſt, qui ducebat ad planitiem collibus ſeptam, invenitque in Xenophontis de Reditibus libello, hunc locum, qui hodieque *Thoricos* adpellatur, antiquis temporibus *Thoricion* fuiſſe cognominatum. Ibi ad radices *montis Laurii* paucu-las templi ruinas reperit, ſed illas tanto digniores adſpectu, quod ultimae antiquitatis ſigna haberent impreſſa, columnis v. c. baſi carentibus. Cum Legatis Venetorum ad Turcas, (peculiari nomine *Bailos* vocant,) non liceat portum Conſtantinopolitanum ſuis ingredi navigiis, quod inſidias huius Reipublicae, cui optimas Archipelagi inſulas extorſerunt, metuunt Turcae; ab duabus triremibus Turcicis ex portu inde Tenedio deductus eſt cum ſuis Noſter. Traiicientes autem fretum, quod Europam ab Aſia disiungit, ſalutabantur a caſtellis in utroque littore ſitis, exploſis globis plumbeis, qui ipſa navigia proxime accedebant.

Sed iam Conſtantinopolin oſtendat nobis *Le Roy*, ad quam appulit d. 13. Septembris. Dicit eam ſitus amoenitate omnes, quae ſint ubique terrarum urbes, vincere, dein ita poſitam eſſe, ut inſigni orbis parti imperare non difficulter poſſit. Interiora tamen eius adſpectu iucunda non eſſe. Se quidem comitem fuiſſe Legato prodeunti in conſpectum Sultani, qui paucis menſibus poſt e vivis exceſſerit. Inter motus hanc mortem conſecutos reliquiſſe ſe urbem, ac primum Delum inſulam frequenter inviſiſſe, tectam quaſi marmoreis aedificiorum reliquiis, et in his Apollinei templi; tum vero veniſſe Athenas, ubi humaniter ſe exceperit Leoſonus, qui eo loco mercatorum Francogallorum curam gerat, *Conſulem* vocant; eſſe etiam ſe monitum a praefecto arcis Turca, ne ea parte plateae incederet, quam foeminae Turcae aut Graecae ſibi viam delegiſſent. Eidem ſignificandum a ſe fuiſſe, quo tempore faſtigium templi Minervae conſcendere vellet, ut is mulierculas in areis arcis deambulantes, a conſpectu eius, pro more regionis, removere poſſet.

Praefatur autem pauca Noſter de ortu Athenarum, docens, Atticam, et Graeciam omnem ante heroum aetatem,

tem, qui eo ex Aegypto Lybiaque venerunt, ſuos habuiſſe incolas; deinde vulgata quaedam de exſtructione urbis illius addit, et de arcis, monumentorum ſedis locupletis, nominibus. Eam primum aetatem perſequitur, qua urbs nonniſi rupe arcis continebatur, obſervatque, reliquias monumentorum illic ſuperſtites non eſſe antiquiores Perſica in Graeciam expeditione. Superſunt tamen plurima ex pulcherrimo templo Minervae, quod Ictinis et Callicratis arte poſuit Pericles: *Parthenon* dicitur, et item *Hecatompedon.* E medio rupis, quam arx inſidet, omnem planitiem Athenarum ſpectat, et e longinquo conſpicitur. Neque ſolum perbello marmore, ſed etiam proportionum elegantia, et operis anaglyptici artificio, eminet. Plura de eo Sponius et Whelerus, quibus datum erat ornamenta eius integra mirari. Sed A. 1677. Moroſino, Imperatore Veneto, Athenas obſidente, globus ignivomus templo incumbens, potiorem eius partem diſturbavit. Non procul ab eo *Erechthei* templum ſurgit, ex cuius rationibus Ionicis cognoſcas, eſſe ante Adriani tempora conditum. Duplex autem eſt, hoc eſt, non unum haerens alteri, quod Sponius putabat, ſed alterum altero ſublimius. Cui uſui deſtinatum fuerit parvum illud aedificium, cum templo coniunctum, exornatumque Caryatidibus, arte ſumma, ut templum univerſum, perfectis, non tradit Pauſanias.

Tranſit Auctor ad celeberrima illa *Propylaea*, primum omnium a ſe agnita. Nam Sponius templum fuiſſe credebat; Fanellus cum plerisque armamentarium Lycurgi; Whelerus autem, quamvis idem coniectando adſecutus ſit quod Noſter, nihil tamen attulit quo ſententiam ſuam firmaret. At Noſter ex veſtigiis quinque portarum, quas ibi adfuiſſe Harpocration teſtis eſt; ex marmoris magnitudine, laudata a Pauſania; denique ex duplici eoque elegantiſſimo acropodio, cui inſtitiſſe exiſtimat ſtatuas equeſtres Pauſaniae commemoratas, probe colligit, eſſe has propylaeorum reliquias.

Hinc

Hinc deducimur ad *theatrum Bacchi* Athenis, cuius graduum magna pars arce fulcitur, more Graeco, a Romanis in splendidiorem mutato. Proxime illi visitur porticus Eumenis quasi umbra quaedam, deambulationibus et conciliis Philosophorum clari. Rupi arcis impressum est monumentum quoddam, tribus quadratis columnis constans, et in zophoro haec verba monstrans:

ΘΡΑΣΥΛΛΟΣ ΘΡΑΣΥΛΛΟΥ ΔΕΚΕΛΕΥΣ ΑΝΕΘΗΚΕΝ
ΧΟΡΗΓΩΝ ΝΙΧΗΣΑΣ ΑΝΔΡΑΣΙΝ ΙΠΠΟΘΟΩΝΤΙΔΙ ΦΥΛΗΙ
ΕΥΙΟΣ ΧΑΛΚΙΔΕΥΣ ΗΥΛΕΙ ΝΕΑΙΧΜΟΣ ΗΡΧΕΝ
ΚΑΡΚΙΔΑΜΟΣ ΣΩΤΟΣ ΕΔΙΔΑΣΚΕΝ.

Ex his divinat *le Roy*, monumentum istud a Thrasyllo, victore athletici certaminis, positum fuisse, impetrata nimirum illi venia, ut nomen suum, porro tribus, quae cum ipso vicisset, Archontis qui tum urbem regebat, denique Poetae et Musici, qui se carminibus et modulationibus vel excitassent, vel praedicassent victorem, inscriberet. Eodem fere loco adparet hemicyclium excavatum ex quadrato marmore, et ad enclima succisum, quale *Vitruvius IX*, 9. Berosum Chaldaeum invenisse narrat.

Haec igitur sunt monumenta intra primos Athenarum cancellos, hoc est locum arcis, conspicua; quam peripheriam sicuti Tab. III. delineaverat Noster, ita nunc incrementa urbis et ambitum hodiernum ita describit Tabula IX, ut uno obtutu plurium seculorum mutationes, v. c. profectas a Theseo, Themistocle, Hadriano, simul et monumenta extra arcis terminos collocata, conspicias. Quantum quisque horum urbis parentum ad eam amplificandam et roborandam contulerit, tradit Auctor recte; sed quis ea nesciat? Hodie prope mare habitationes nullae sunt, metu piratarum. Arx viginti tormentis bellicis, sed pretii nullius, militum vero numerosa manu defenditur. Incolarum 14. vel 15. millia sunt, quorum Turcae vix decimam partem efficiunt, neque tamen minus Graecos opprimunt. Horum sacra Archiepiscopus regit, Patriarchae Con-

Conſtantin. parens. Pontificiorum pauciſſimos illic reperias; Iudaeos omnino nullos. Cauſſam per iocum praetendunt hanc incolae, intelligere Iudaeos, ſe illis in mercatura facienda callidiores eſſe. Dialectus Athenienſium ad veterem Graecam propius accedit. Forma ſunt plerumque egregia, robuſti et longaevi, quod ex coeli ingenio provenire videtur. Sed urbs tamen hodie incommode ſita eſt, utpote Euro numquam pervia. Etiam mellis uſus, Hymettii praeſertim illius, ſanitatem incolarum adiuverit. Ceterum eos iugi impatientes eſſe, vel ſeditio A. 1754. ab iis excitata oſtendit.

Venimus ad longe clariſſimum *Iovis Olympii* templum, illud tot Principum et Architectorum celebratum a Scriptoribus opus, cuius ipſae ruinae admirationem excitant. Hae particulam duntaxat frontis, quae Adriano debetur, ſpectandam praebent, praecedentis murum, quo templi ambitus circumſcribebatur, ſiſtuntque columnas generis Corinthiaci eximias. Male autem Sponius quatuor ſtadia peripheriae, quae traduntur a Pauſania, de interiore ambitu cellae, non de muro, quod debebat, cepit. At huius templi reliquiae hodie locum miniſtrant Turcis, in quo proventus hortorum publice vendant, ſuntque in parte muri ſuperiore vites ita plantatae, ut earum palmites arctius iungantur, aeſtumque ſolis a tranſeuntibus arceant.

Antiquiſſimum, quod adhuc ſuperat Athenis, monumentum, ſine dubio eſt *templum Theſei*, quod incolume ad noſtram aetatem pervenit. Hoc quidem Cimon, inventis in Scyro inſula oſſibus Theſei, et Athenas deportatis, honori illius dicavit, decimo poſt pugnam Salaminiam anno. Superſunt hodieque in exterioribus templi partibus ſculpturae plurimae, quibus egregia herois illius facta proponuntur. Ex his illas, quas temporum iniuria truncatas ad nos transmiſit, eas item quas Pauſanias commemorat, praebentes certamen Athenienſium cum Amazonibus, et Centaurorum cum Lapithis, quamvis mutilas,

et ipſas, ſed operis ingenioſi exempla, Tabula VI. Partis poſterioris protulit Auctor.

In vicinia huius templi ſuperſunt ruinae quaedam *Odei*, cantilenarii illius, Periclis non ſolum iuſſu, ſed etiam arte exſtructi, aptiſſime quidem ad ſonos muſicos percipiendos. Ipſe certaminum muſicorum in Panathenaeis illic inſtituendorum rector nominatus eſt, primusque praemia distribuit Muſicis. Erat autem Odeum hac pulchritudine ſpectabile, ut non videatur nihil contuliſſe ad laudandum ob exornatas ſplendide Athenas Periclem. In obſidione urbis Syllana primum vitiatum eſt, reſtitutum poſtea ab Ariobarzane Philopatore, quod evictum dedit *Belleius*, Commentariorum Acad. Reg. Inſcript. Tomo XXIII. Situm eſt medium inter arcem et mare, in colle Piraeeum reſpiciente, conſpicua ad dextram rupe, Areopagi ſede nobiliſſima.

Succedit monumentum parvum, quod *Laternam Demoſthenis* adpellant. Perſuaſerunt enim ſibi Athenarum incolae, eſſe hunc eundem locum, in quem ſe receperit Demoſthenes, male habitus a populo ob elocutionis aſperitatem. Sed multa ſunt cum hac opinione pugnantia. Interiora monumenti altiora ſunt ipſa platea, cum tamen ſatis conſtet, ſeceſſum Demoſthenis fuiſſe ſubterraneum; deinde vix quinque pedes latum. Maxime vero adverſatur Inſcriptio, referens ortum aedificii ad primos regni Alexandri M. annos, nimirum ad annum II. Olympiadis CXI. quo tempore Demoſthenes, ſumma iam eloquentiae laude florens, Athenis diſceſſit. Atque eadem Inſcriptio, eſt autem haec, impreſſa fronti epiſtylii,

ΛΥΣΙΚΡΑΤΗΣ ΛΥΣΙΘΕΙΔΟΥ ΚΙΚΥΝΝΕΥΣ ΕΧΟΡΗΓΕΙ
ΑΧΑΜΑΝΤΙΣ ΠΑΙΔΩΝ ΕΝΙΚΑ ΘΕΩΝ ΗΥΛΕΙ
ΛΙΣΙΑΔΗΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΔΙΔΑΣΚΕΝ ΕΥΑΙΝΕΤΟΣ ΗΡΧΕ

docere videtur, monumentum hóc athletarum e tribu Achamantide victorum honori fuiſſe dicatum, et conſecratum Herculis nomine. Hodie tegitur fere ignobili domo, quae

quae Capucinis hospitium praebet. Ceterum eadem in tabula, quae hanc Laternam ostendit, adiunxit Auctor saltationis quoddam graecae genus, quod ipse spectavit, creditque derivatum esse ex eo, cuius auctor exstitit Theseus, labyrinthi sinus illo exprimens: frequentabatur autem potissimum Delo in insula, *Gruis* nomine celebratum. Albanorum, pauperrimorum ex Graeciae incolis, vestitum proxime accedere putat ad eum, quem gestaverint olim Graeci heroes. Feminas autem eorum aliquanto locupletiores, narrat, appensis corpori numis aureis et argenteis in ornamentum uti; quod ipsum sit moris antiquissimi.

Inde convertit se ad turrim illam marmoream octogonon, Andronici Cyrrhestis opus, descriptum a *Vitruvio* I, 6. quam possis *Turrim Ventorum* dicere. Huius nos Scriptoris verba non repetimus; sed illud, omissum ab eo, observatum a Nostro, addimus, in turri hac, flatus ventorum octo diversos indicante, adparere vestigia divisi a Graecis *Schematis* in partes XXIV. Totidem enim frusta marmorea, magnitudine inter se simillima, tegunt turrim; totidem insuper capita exacte marmorum horum lateribus extremis respondent. Deinde horologii etiam vicem praestabat Atheniensibus haec turris; imo curaverat architectus, ut octo ventorum imagines, figura et adiunctis suis symbolicis, venti cuiusque naturam declararent. Architectonicae tamen turris rationes laude parum dignae sunt. Dicit hic quoque Auctor de stulta quadam monachorum Turcicorum secta, qui torquendo se in gyrum ad sonos fistulae, omnem rerum circumstantium sensum amittunt, atque tum demum opinantur sibi communionem cum divino numine patere.

Athenis relictis, divertit A. ad promontorium *Sunium*, ex quo prominentes XVII. Columnae templi Minervae, nomen illi recentiore aetate fecerunt promontorii columnarum, *le Cap-Colonne*. Templum ipsum ab Atheniensibus illis Minervae et Thesei templis parum differt, eademque forte cum illis aetate constructum est. Quae res dedi-

cando illi occasionem dederit, ignoramus; nisi velis coniecturam ducere ex argumento operis anaglyptici circa ruinas illius reperti, quod feminam sistit sedentem cum infante, levantes ambo brachium, respicientesque cum horrore quodam praecipitantem se de alta rupe hominem nudum.

Iam portus Athenarum diligentius describit *le Roy*, praemissa generali situs illorum tabula, deinde subiunctis specialibus. *Phalereus* quidem, antiquissimus eorum, hodie duntaxat *Porto* dicitur, neque amplius nisi naviculis portandis satis profundus est. Quae autem Pausanias tradit, in littore eius diis ignotis consecrata fuisse altaria, ea non diversa fuisse autumat Noster a cultu dei ignoti, quem S. Paulus exprobravit Atheniensibus. Sed hic portus cum longe minor esset quam potentia urbis postularet, Themistocles *Piraeeum* condidit, eumque triplicem. Iuxta spatiosissimum ex his videtur sibi Auctor Themistoclis et Cimonis sepulchra, ex indiciis duarum turrium caducarum, reperisse. Contra, dubium pronunciat esse, quod referant Venetae, duos illos leones marmoreos, qui ante portam armamentarii sui visuntur, ex aditu Piraeei esse translatos. *Munychius* portus homonymon vicum adiunctum habet, eiusque situ opportuno facile olim contra Atheniensium ipsorum impetum defensus est.

A pagina tandem 32. ea denique tractat Auctor monumenta Athenarum, quae imperantibus urbi Romanis aedificata sunt. In his reliqua antiquitate vincit *Templum Augusti;* prostylon ne fuerit, an amphiprostylon, definiri nequit. Satis autem patet, Athenienses tum peritiores fuisse adulandi, (nam Dei nomen tribuunt Augusto in Inscriptione,) quam Architecturae. Hoc templum aetate sequitur monumentum illud, quod *Caio Iulio Antiocho Philopappo* positum est, in colle dicto Musaeum, a poeta celebri, qui versus illic suos cantabat, ibidemque mortuus, et, si fides habenda Pausaniae, sepultus est; quod tamen postremum, Inscriptio apud Sponium, ad Phalereum portum

tum refert. Fuit autem Philopappus, quod docet Inſcriptio monumenti latina, COS. FRATER ARVALIS, et SVLLECTVS INTER PRAETORIOS ab Imperatore Traiano, cuius adeo, vel ipſius Philopappi, triumphus quidam cohoneſtatus hoc monumento videtur. Locus, in quo collocatum fuit, celſior eſt, atque hinc olim ſaepius coercendae urbis parti inſerviit.

Sed ut conſtaret inter poſteros, qui fuerint fines Athenarum antiquiores, quem poſtea illis ambitum dederit Hadrianus, conditum eſt monumentum illud, quod hodie *Arcum Theſei* adpellant, cuius tamen herois aetati vel architecturae in eo ſervatae rationes videntur repugnare. Leguntur autem in ea fronte, quae veterem urbem ſpectat, haec verba:

ΑΙ Δ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΙ ΘΗΣΕΩΣ Η ΠΡΙΝ ΠΟΛΙΣ

h. e. *Hae ſunt Athenae, Theſei primum urbs.* Oppoſita frons haec habet:

ΑΙ Δ ΕΙΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΚΟΥΧΙ ΘΗΣΕΩΣ ΠΟΛΙΣ

h. e. *Haec eſt Hadriani urbs, non Theſei.* Ad ſiniſtram huius arcus *Dianae Agroterae* templum ſpectatur, ſimplicis illud artificii, nonnulla tamen muſivi operis pulchra oſtentans exempla: nunc Graecae Eccleſiae ſacris, atque adeo *Petro Crucifixo*, dicatum eſt.

Etiam celeberrimi illius *Panthei Hadriani* exſtant reliquiae, quae, quam vere magnificentiam eius praedicaverit Pauſanias, ſatis declarant. Male Sponius, Whelerusque, columnas ſuperſtites ad porticum ſex ordinum, quorum quisque XX. columnis fuerit abſolutus, referunt, atque ita efficiunt CXX. illas columnas marmoris Phrygii, quas maxime eminuiſſe in hoc templo Pauſanias auctor eſt. Nam eas ipſius Panthei partem fuiſſe, ex poſitu inprimis illarum evincit Auctor, Parte Operis Secunda. Porticus vero templi videtur interior fuiſſe, ut in illo Iovis Olympii, ad cuius ſimilitudinem hoc Pantheon ea quoque in re acceſſiſſe putat Noſter, ut ampliſſimo circumeundi ſpatio clau-

deret illud murus, quo tanto auguſtiore adſpectu eſſet. Hoc eodem conſilio metienda eſt columnarum altitudo ingens: quarum propterea capitula propius intueri datum non fuit Auctori.

Stadii Athenienſis, quod totum ex marmore albo conſtrui fecerat ſuis impenſis Herodes Atticus, miſella hodie facies eſt, quamvis forma illius univerſa dignoſci adhuc poſſit. Inde autem cum Anchesſmum montem aſcendiſſet le Roy, fruiturus ibi laetiſſimo circumfuſae regionis ſpectaculo, ad radices montis contemplatus eſt monumentum generis Ionici, cui inſcripta verba docent, *Aquaeductum* eo loco ab *Hadriano* coeptum, conſummatum fuiſſe et dedicatum ab *Antonino* filio. Manca ibi legitur Inſcriptio; ſed ſupplevit eam Auctor ex Codice quodam Bibliothecae Barberiniae Romae, indidemque ſpeciem monumenti, qualis ante Sponii tempora fuit, propoſuit. Codex, quem diximus, *Iuliani Giamberti de S. Gallo* nomen praefert, et annum 1464. deſcribit etiam alia Athenarum monumenta, ſed ea minus adcurate.

Nunc tandem, miſſis omnino *Athenis*, pedem ulterius per Graeciam proferamus. *Spartam* enim potiſſimum, tum et aliarum in tranſitu urbium, reliquias ſibi ſpectandas duxerat Auctor. Itaque munitus armis et comitibus adverſus latrones vicina Spartae colentes, ſeptentrionem verſus profectus eſt per ſilvam olivarum, Athenas fere circumdantem. Illic clariſſima *Platonis Academia* erat, nullis illius hodie veſtigiis reperiundis *). Inde *Picrodaphnis* montis, (hoc ei Graeci recentiores a lauro amara nomen fecerunt,) partem ſiniſtram transgreſſus, pervenit *Eleuſin*, nunc *Leſſine* dicunt. In plurimis eximiorum per hanc urbem, (ſed pagum iam rectius vocaveris,) templorum ruinis, agnovit etiam *Cereris* illud decantatum. Quod quamvis

*) Locum *Ciceronis* de Academia, (de Finib. B. et Mal. V, 1.) vitioſe exſcriptum pag. 38. recte iam alii viderunt legendum eſſe hoc modo: *cum autem veniſſemus in Academiae non ſine cauſſa nobilitata ſpatia.*

vis tam male habitum ſit, ut adumbrari ab Auctore delineando non potuerit, tamen abunde pulchras ſplendoris priſtini reliquias conſervavit; in his ſuperiorem ex ſtatua deae partem. Ceterum, templum hoc ex antiquiſſimis Graeciae eſſe conſtat; planities autem urbi adiacens hodie quoque, velut olim, fertiliſſima eſt omnis Atticae regio. Mox *Megaram* venit Noſter, et ipſam nunc viliſſimo habitu, neque ullo monumento antiquo ſpectabilem. Inſcriptiones tamen permultas habet, quarum pleniſſimam collectionem inſtituit *Furmontius* maior, repoſitam poſt fata illius in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi.

Hinc, tranſcenſis *Scironiis ſaxis, Corinthum* adiit. Ibi ex tanto monumentorum praeſtantiſſimorum numero unum ſupereſt templum, idemque ea columnarum craſſitie et ſoliditate, ut ad ultimam poſteritatem pertingere videatur poſſe. Brevitas columnarum, quae ſuperant XIV, conſtructio templi univerſi ex lapide, aliaeque aedificati illius rationes, hoc unum probant, eſſe illud longe antiquiſſimum. Corinthus ipſa tantopere vaſtata eſt, ut ex ſitu templi nulla de auctore et ortu eius coniectura fieri poſſit. Hodie urbs illa vix D. domus, easque diſperſas, complectitur.

Poſthaec *Spartam* conceſſit Noſter. Tranſeundae illi ante fuerunt ruinae urbis *Cleonae*, et fauces quaedam, quarum latus dextrum ducit ad Silvam Nemeam, in qua dicuntur columnae ſex egregiae conſpici, pars illae forſitan templi Iovis Nemeaei. Delatus in campos Argolicos, intellexit, hanc eſſe eorum magnitudinem et fertilitatem, ut mirum non ſit, primas, quae ex Aegypto in Graeciam venerint colonias, ſedem in illis fixiſſe. Vidit et adiacentem prope *Naupliam (Napoli di Romania)*, urbem munitiſſimam vel Venetarum antiquiore opera, ſed nullo monumento vetere inſignem. Spartam tendens, deprehendit Turcas duos nobiliores vinum bibere, ſecutos in eo proverbium vulgare dialecto Francica: *Turc ſine mange porc et beve vine.* Tranſcenſis poſtea montibus altiſſimis, qui undi-

undique, ſi a maritimo latere diſcedas, Spartam circumdant, acceſſit ad urbis huius ruinas. Deſcendens autem de monte Thornace, et traiecto Eurota, dextram verſus petens, Miſitram venit, ruderibus illis, quae diximus, ſiniſtrorſum relictis. Unde emendanda eſt *Furmontii* in Comment. Acad. Inſcript. T. VII. Part. Hiſtor. pag. 357. narratio, tradentis, ſe Miſitra egreſſum traieciſſe Eurotam, itaque Spartam perveniſſe. Nam quem ille Eurotam dicit, *Cnacion* eſt veteri nomine, hodierno *Triti*, rivulus exilis, ad occaſum urbis ſitus, cum Eurotas orientalem huius plagam occupet. Demonſtrat vero Auctor, ſuam ſitus Spartae deſcriptionem apprime convenire cum Polybiana illa relatione de duplici proelio prope hanc urbem inito a Philippo, ex quibus ambobus victor diſceſſit.

Monumentorum Spartae ſuperſtitum alia vitiata tantopere ſunt, ut dignoſci quidem qualia fuerint, neque tamen delineari poſſint, eademque artificium mediocre oſtendunt; alia non prorſus ruinam paſſa ſunt, digna quorum mentio nonnulla iniiciatur. Haec ſunt fere Theatrum et Dromos. Ea poſtremis tabulis Partis Prioris, h. e. XXVII. et XXVIII. viſuntur. *Theatrum* quidem in aedificiis Spartae pulcherrimum fuiſſe conſtat. Non eſt autem diſſimile illi, quod Baccho dicaverant Athenienſes. Hoc in theatro illuſtre illud animi imperterriti documentum edidere Lacedaemonii, audita pugnae Leuctricae calamitate. Viſus eſt ſibi Noſter reliquias ſepulchri Pauſaniae eodem in loco inveniſſe. Columnam autem ibidem conſtitutam, in qua inſcripta erant eorum, qui ad Thermopylas occubuerant, nomina, eam templum Miſitranum tenere hodie videri poſſit. Neque Braſidae cenotaphium, eodem in theatro poſitum, omnino periit. *Dromos,* ſeu ſtadium, in quo decurrebatur, plures adhuc ſervat Inſcriptiones, eorum in honorem, qui palmam curſus tulerunt. Eas a Furmontio collectas Bibliotheca regia cuſtodit. Obtulere ſe poſtea Auctori *Amyclae,* aliaque celebria circa Spartam loca. Huius autem urbis rudera, corruptis a Turcis aquae ductibus,

inculta

inculta plane iacent, atque eius in locum proxima successit *Misitra*, quam decem hominum millia, Graeci fere, habitant. Lustrata denique omni hac regione, Athenas revertit le Roy, atque inde in Italiam.

Claudit hanc priorem operis Partem Dissertatio, ab Auctore in consessu Academiae Scientiarum Parisinae A. 1757. lecta, de longitudine pedis Graeci, et de peripheriae terrae magnitudine ex sententia veterum. Nondum nobis ea felicitas in definiendo pede Graeco contigit, quae in Romano, cuius longitudinem Lucas Paetus extra controversiam posuit. Nam de pyramide illa Aegypti maxima, quae hodie quoque constituendo pedi graeco inservire posset, varia est et discrepans veterum narratio, Herodoto basi eius 800. pedes, aliis plures vel pauciores, tribuentibus. Itaque longe certiorem explorandae mensurae illius Graecae rationem Noster proponit, non intentatam Sponio. Templum Minervae, Athenis, *ἑκατόμπεδον* dictum fuisse a pedum numero, vulgatum est. Quod cum non minore accuratione, quam magnificentia, constructum fuerit a populo Graeciae doctissimo, non dubitat Noster, pedis in eo observati modulum, quamvis Atheniensem duntaxat, in universum tamen Graecum adpellare. Docet igitur, pedes illos centum de latitudine templi exteriore capiendos esse, quam expertus est esse 94. ped. 10. poll. Parisiensium; adeoque *longitudinem pedis Graeci esse* 11. *poll.* 4. *lin.* $5\frac{3}{7}$ *punct. pedis Francogallici.* Id ipsum confirmat egregie, primum ostendendo, hanc a se propositam longitudinem conspirare cum ea mensura basis Pyramidis Aegyptiacae, quae sit partim inter veterum, partim inter recentiorum rationes media; deinde eundem modulum consentire veterum scito, qui pedis Graeci ad Romanum proportionem statuunt 25 : 24. Mox in eo est Auctor, ut evincat, 180000. illa stadia, quibus *περιφερίαν* terrae absolvi credebant veteres, Aegyptia esse, non Graeca, adeoque omnium, quibus veteres utebantur, maxima. Quod si re-

ceperis, non maiorem hanc inter et Caſſinianam ambitus terrae definitionem deprehendes diverſitatem, quam $\frac{1}{2594}$.

In limine Partis poſterioris legitur Diſquiſitio de indole principiorum architecturae civilis, quam ſibi inſtituendam Auctor exiſtimavit, ut caveret, ne vel contemtis regulis ingenio tantum ſuo obedirent Architecti, vel, quod eſt oppoſitum huic vitium, exemplis veterum ſervili imitatione adhaererent. Horum autem architectonices principiorum tres claſſes facit: primam eorum, quae reiici a nemine ſano poſſunt, ſuntque adeo axiomata; alteram illorum, quae ingenioſiores populi unanimes amplexi ſunt; tertiam regularum, quae quibusdam ſolum gentibus placuere, quod eſſent ex harum coelo, moribus, materia aedificandi, petitae. Haec genera, maximeque poſteriora duo, ita perſequitur, ut clariſſime una ante alias eluceat principiorum a Graecis architectis delectorum praeſtantia. Deſcriberemus inde plura, niſi longius iam in Opere hoc morari nos ſentiremus.

Sed princeps dos huius Partis iſta eſt; ut, examinatis ſuperioribus illis monumentis ad regulas architectonicas, pateat habitus diverſorum aedificandi generum ad ſe invicem, et ad monumenta Romana, deinde, quas mutationes Graeca illa genera ſubierint, appareat. Itaque accurata hic dimenſio aedificiorum, Parte priore enarratorum, et partis cuiusque illorum deſcriptio, relatis ſingulis ad genus ſuum, cernitur. Ubi quidem maxime memoranda ſunt, quae pag. 19. de genere Caryatidum obſervantur, ex unico quod ſupereſt illius exemplo in templo Erechthei. Praeterea de generum ipſorum initiis et progreſſibus eleganter et copioſe, ſaepius et apte ad illuſtrandum Vitruvium, corrigendumque interpretem eius Perraltum, disputatur. Sed nihil attinet, paucula ex his obſervationibus decerpere. Nam libentius univerſas legent, comparatis, quibus carere non poſſunt, delineationibus, architecturae ſtudioſi.

Lau-

Laudandi vero Auctoris non hunc demum locum capiemus, cum videamur eum satis ipsa recensionis continuitate laudasse. Scribendi genere puro utitur, neque ineleganti, inprimisque ad amoenitatem argumentis conciliandam idoneo. Requirant forsitan iure nonnulli Latinum potius sermonem in huius ingenii opere, quam Francogallicum. Nam illa perspicuae et concinnae narrationis lumina, quibus quasi illustrari aeterna Graecae Romanaeque antiquitatis monumenta debent, unde nisi a Latinis litteris exspectanda sunt? Sed tamen cum Architecto artis suae inter paucos peritissimo, Graecorumque et Romanorum librorum minime ignaro, non agemus severius. Confidimus certe, hos eius Commentarios non leviter commendaturos cum lectoribus omnibus; tum popularibus inprimis ipsius, doctae antiquitatis studium, quod horum hodie pars admodum tenuis, Francogallos volumus, accurate et sapienter tractare nobis quidem videtur. Est autem opus omne non solum charta et litterarum formis, sed lineis etiam ab Auctore ductis, dein beneficio laminarum aenearum expressis, adeo nitidum et comtum, vix ut illi pulchrior quaedam species tribui potuerit.

DE CAUSSA FRIGORIS TERRESTRIS QUAERENDA in Caelo frigido. Auctore IO. HENRICO WINCKLERO, Physices Prof. Lipsiensi.

Calorem, positum in certo motu igniculorum, quos calida continent, minui novimus, si vel igniculi isti ex corpore discedant, vel motus eorum desinat. Conclave calore privatur, collectis ex camino igniculis abeuntibus per apertas fores. Percussu obliquo candefacti ferri calor remittit, cessante malleo. Non aufugiunt igniculi. Repetitis enim ictibus mallei ferrum recandescit. In exploranda igitur caussa frigoris, quod in aere nostro generari sentimus, anquirendum est, hisne duobus modis re-

 frige-

frigeretur aer, iique sufficiant excitando frigori vehementiori, quod interdum praeter ordinem nascitur?

Radii solares calefaciunt aerem nostrum pulsu, quo cientur igniculi hospitantes in vaporibus et materiis, quibus aer refertus est. Excitatus hic calor itaque decrescit cum remissione pulsuum solarium, qua fit, ut igniculi requiescant a motu. Oriundi ex calidioribus regionibus venti advehunt igniculos, qui, quando diffugiunt in loca minus calida, vim facti caloris secum auferunt. Nivales et glaciales particulae, materiaeque salinae, a Borea et Aquilone advectae ex aere, per quem disperguntur, in se recipiunt igniculos, utpote qui continue in loca nituntur, in quibus certa est igniculorum vacuitas. Itaque frigus oriri patet in aere nostro tum intermisso impetu solari, quo cieantur igniculi, tum his aufugientibus in data loca vacua.

Sed quaeritur de spatio, ubi aperiantur loca ista, in quae ingrediantur ex Atmosphaera nostra terraeque superficie et crusta igniculi tanta copia, ut extraordinarium frigus interdum existat? Percurramus cogitatione singularia, quae in frigore extraordinario attentos reddunt observatores explorandi studio occupatos. Non eadem vis est frigoris quotannis eodem tempore, in eadem Zona, eodemque climate. Inopinato accidit, ut existat frigus saeviens in locum, qui eodem anni tempore superioribus annis ab eiusmodi inclementia caeli immunis fuit. Superiore anno 1759. vergente Novembri, per tres dies Lipsiam afflixit acre frigus, quod, facta intermissione quatuordecim dierum, circa medium Decembrem rediit auctum maiori impetu, qui frigus, quod A. 1758, 1757, 1756. et 1755. in Thermometro Delisliano hora matutina octava notavi, compluribus gradibus superavit, quos subiecta tabula exhibet.

An.

	An.				
	1759	1758	1757	1756	1755
Nov.	gr.	gr.			
23	168	148	145½	153	vacat
24	168½	154½	148	153	vacat
25	166½	151	144	153	vacat
Dec.					
12	166½	vacat	148	159	142½
13	169½	vacat	151⅔	158	146
14	168½	152	151	157½	146
15	168½	155	147½	153	148½
16	163	145	148	151½	149½
h.8. 17	170½	146½	149¾	148	Pluvia
h.8½. —	172½				
18	176½	146	150	148	147

Fieri ſolet, quod uſu cognitum in Scriptiuncula de Caelo frigido indicavi, ut hieme, cum per diem caelo ſereno frigoris modum temperavit Sol, poſt eius diſceſſum ſtatim ingruat gelu acutum, licet ex regione frigidiori oriundus ventus, quem index ſignificat, admodum leniter ſpiret. Boreas, Aquilo, et Subſolanus, frigus afferre dicuntur. Quod vero non aeque vehemens eſt ſingulis annis, eodem menſe, eodemque die. Ita die 12. et 13. Decembris, anni praeteriti, Subſolanus flavit. Idem ſpiravit A. 1756. iisdem diebus Decembris. Et hoc anno atque anno 1758. die 14. Decembris Boreas agitavit aerem. Sed obſervati frigoris gradus multum inter ſe differunt. Non ſolum diebus hiemalibus nonnunquam extraordinarium frigus impetum facit in noſtrum aerem, ſed in ipſa aeſtate interdum diebus fervidis, ſpirante Favonio, cuius flatu vim frigoris hiemalis depelli novimus, conglaciato imbre grando gignitur.

Quam cauſſam eſſe putemus tum, cum grandinat, in aere, quae cohibeat efficientiam radiorum ſolarium, ef-

ficiatque hoc, ut ex humoribus natisque guttulis pluviis egrediatur tanta copia igniculorum, ut grana glacialia decidant? Nubi pluviae subiectus aer, cum caleat, haud praebet loca, in quae ex nascentibus guttulis demigrent igniculi. Favonius appellit aerem ita plenum igniculis, ut desint loca, in quae transeant igniculi guttularum. Similiter hac capacitate caret aer quietus, qui nubi pluviae ex reliquis plagis adiacet. Itaque sequi videtur, ut aut in aerem, in quo guttae pluviae glaciantur, ex locis superioribus materiae frigidae demittantur, aut locorum superiorum Atmosphaerae is sit status, ut igniculis guttularum adscensus pateat. Utroque modo planum est, rationem frigoris, quo guttulae pluviae in glaciem vertuntur, repetendam esse ex Caelo frigido.

Inquiramus nunc in caussam frigoris vehementioris subito nascentis post Solis occasum, sereno placidoque caelo, flante tamen vento frigido. Desierunt radii solares agitare igniculos Atmosphaerae, in qua frigus ingravescit. Sed haec remissio, quanquam est caussa decrescentis caloris, tamen, cum annis superioribus, iisdem diebus, quibus Sol versatus est in eodem loco Eclipticae, et quibus ex eadem plaga caeli sereni et quieti spiravit ventus, aeque acutum frigus non effecerit, haberi non potest pro sola et unica caussa eius, quod in isto frigore extraordinarium est atque praevalidum.

Non est quod existimemus, oriri frigoris huius vim ex hoc, quod derepente vacuefacta sint in crusta terrae loca certa, in quae igniculi ex Atmosphaera irruant. Evacuari haud possent loca ista, nisi iis ipsis insidentes igniculi commigrarent inde in loca terrae interiora. Hoc vero esse ingenium terrae, ut, qui superficiem eius atque crustam complent, igniculis certis temporibus introrsum commeent, ex eo, quod de fundo marium et fluminum et terrae cavernis compertum habemus, colligi non potest. In fodinis metallicis nihil deprehensum fuit, ex quo intelligatur, abire igniculos in loca interiora. Sub Parisino Observatorio

rio, in hypogeis, liquor in thermometro aeſtate et hieme eundem fere gradum ſervat. In fundo marium et fluminum aqua non concreſcit glacie. Quod tamen ſine dubio fieret, ſi ex ſuperficie et cruſta terrae, cui maria et flumina incumbunt, in ſpatia terrae inteſtina igniculi ſe reciperent eo tempore, quo frigus acutum Atmoſphaeram occupat.

Itaque frigoris acrioris origo in Caelo frigido quaerenda eſſe videtur. Ab oriente et ſeptentrionibus ſpirantes venti afferunt quidem id, quod aerem noſtrum calore privet. Sed quaeritur, quid hoc ſit? Poſitum eſſe dicitur in particulis nivalibus, materiisque ſalinis, quas apportent venti iſti. At vero cur accidit nonnunquam, ut, radiis ſolaribus temperato frigore, aerem ſerenum nec turbatum flatu Subſolani poſt Solis occaſum e veſtigio penetret frigus horribile? Simile obſervarunt Galli, *Bouguer* et de *la Condamine*, cum Hiſpano *Antonio de Ulloa*, in montibus Americanis, quorum catenam *Cordeliére* nominant. In iis nivium ſuperficiem altiorem nubibus, affectam per diem radiis ſolaribus, liqueſcere viderunt, eandemque liquefactam gelari ſtatim poſt obitum Solis. Hanc efficientiam frigoris ex ipſo Caelo frigido prodire, neminem dubitaturum eſſe arbitror, qui cognita habeat, quae Galli de montibus illis et campis, ab urbe Quito ad Meridiem et Septentrionem excurrentibus, commemorarunt. In hiſce campis perpetuum ver eſt, et ita temperatus calor, ut in Thermometro Reaumuriano liquorem ad 13. et 14. gradum ſupra punctum glaciale haerere perpetuo viderint. Ipſi vero montes ignibus abundant, qui perenni impetu agitantur, et frequenter furentes flammas et ſaxeas ignitasque moles eructant. Quo more ipſe *Pichincha* olim ſaeviit. Quidni igitur Caelo frigido tribuamus vim, qua apud nos interdum exiſtat frigus ſubitaneum atque acerbum in aere ſereno, orbato viribus Solis? Sentimus interdum hieme penetrabile frigus, adiunctum ſpiranti Subſolano, qui idem annis ſuperioribus, die quo Sol in eodem loco Eclipticae fuit,

fuit, coniunctus fuit cum frigore mitiori. Facilis esse videtur explicatio quaestionis de caussa huius discriminis, si Subsolani et reliquorum ventorum refrigerantium flatu modo maiorem, modo minorem copiam, materiarum frigidarum in aerem nostrum inferri ponamus. Sed qualia esse autumemus frigida illa corpuscula, quae Subsolanus importet? Num salina? Unde liquet, ex terris illis, quas peragravit, seiungi tantam salinarum partium copiam, quanta opus foret ad excitandum frigus, quo Hungaria, Polonia, Germania, aliaeque terrae cohorrescant? Glacies et nives, quibus Polo Arctico vicinae regiones abundant, satis forsitan materiarum suppeditent, quibus Aquilo et Boreas refarciant Atmosphaeram nostram. Sed unde nascitur frigus illud septentrionale, quod adeo praevalet vi ad generandas nives, et conglaciandas aquas? Nonne tandem in Caelo frigido, quod terras polares tantum non attingit, quaerenda esse videatur prima caussa frigoris terrestris?

Haec vero cogitatio affert novam quaestionem, de ratione, qua Caelum frigidum Atmosphaerae terrestri frigus inducat? praebeatne tantum vias, per quas igniculi Atmosphaerae immixti diffundantur; an ex eo descendant materiae, quae mixtae cum Atmosphaera coerceant igniculorum potentiam? Quae quidem disquisitio in tanta est difficultate, ut tractanda sit in scriptione separata.

Des Herodotus IX. Bücher,

i. e.

HERODOTI HISTORIARUM LIBRI IX. E GRAECO in vernaculum sermonem translati a IO. EUSTACHIO GOLDHAGEN, Schol. Magdeburg. Rect.

Lemgoviae, in offic. Meyeria, Alph. 2. plag. 3. 1756. in 8vo.

Nuper

Nuper Thucidideae versionis mentionem fecimus, nunc Herodoteam indicabimus, quae, licet quod ad accuratam diligentiam et animadversiones attinet, illa longe inferior sit, superior tamen orationis elegantia nobis esse videtur. Atque haec virorum doctorum opera etsi non iniucunda nobis est, eamque et patriae nostrae honorificam esse, et civium commodis inservire, videmus: etiam tamen atque etiam videndum esse monemus, ne, si tali modo ignaviae hominum blandiamur, ipsa Graeca lingua, illa ingenuarum artium parens et altrix, quae iam iacere plurimisque sordere videtur, extinguatur. Quam editionem Cl. *Goldhagen* secutus sit, non indicavit, atque hoc silentio et sibi et lectoribus non bene consuluit. Iacobi Gronovii vero editionem, quae ipsi fortasse magno adiumento esse poterat, fere ignorasse videtur. Nam inter eos, quos Vir Cl. de Herodoto bene meritos esse commemorat, Gronovii nomen non occurrit. Ipse quidem ait se aliquoties Herodoti verba emendasse, et has in versione emendationes expressisse, sed nullum exemplum adferre voluit. Hoc suum consilium ut rigidioribus paullulum iudicibus sit probaturus vehementer veremur, etsi eum bonam sibi hoc modo defensionem paravisse non negamus. Nam, quoties non recte Herodoti verba intellexit et expressit, semper ostendenti haec peccata respondere poterit: ego hunc locum emendavi, atque ideo, diversam a vulgatis lectionem secutus, non aliter Graeca vertere potui. Verum nihil impedit, quo minus, quando versionem ab ipsa Herodoti oratione abhorrere invenimus, Nostrum peccasse, et male verba interpretatum esse, dicamus. Animadversiones Vir Cl. nullas adiecit, licet ipse aegre multis in locis lectorem illis carere fateatur. Addidit indicem, quo Mythologiae, antiquitatum, et Geographiae antiquae ignaris consulere studuit. Denique, cum orationis Herodoteae naturalis quaedam sit pulchritudo, quae, nullis pigmentis oblita, simplicitatem antiquissimorum temporum redoleat, illud se operam dedisse dicit, ut hanc in versione

pulchritudinem exprimeret, neque orationi Herodoti colores induceret, a quibus ipse abhorruit. Quomodo promissis his steterit Noster, deinceps videbimus. Nam, quia se magnam illis gratiam habiturum esse profitetur, qui accuratius hanc versionem examinent, *librum septimum* diligenter et sedulo excussimus. Secuti vero sumus editionem Francofurtensem, A. 1608. a Gothofr. Iungermano adornatam.

Cap. 2. *ἦσαν γὰρ Δαρείῳ καὶ πρότερον ἢ βασιλεῦσαι τρεῖς παῖδες — καὶ βασιλεύσαντι ἕτεροι τέσσαρες*: hoc ultimum, posteaquam iam regno potitus fuerat, omissum est. At hoc verbo omnis illa controversia, inter liberos Darii orta, nititur. Cap. 6. *τήν τε ἔλασιν ἐξηγεόμενος*: nimium secure secutus est Noster latinum interpretem, qui vertit: *et ad expeditionem illam pertinentia recenset.* Ideo interpretatur: *und was sonst zu diesem Feldzuge gehoerte.* Non bene hoc. Potius: *commemorans traductionem exercitus in Graeciam.* vid. cap. 9. *ζεύξας τὸν Ἑλλησπ.* κ. λ. et praecedentia attende. Cap. 9. *Γῆν τε τὴν Περσίδα ἀποδέξομεν τῷ Διὸς αἰθέρι ὁμουρέουσαν, — zeigen werden, dass nur die Lufft das Reich Iupiters, Persien umgraenze.* Primum ambiguum est, utrum Persia, an aer, regnum Iovis dicatur: deinde aer regnum Iovis dici non potest: porro non commodus est sensus, *die Lufft nur umgraenzet dies Land:* denique *ἀποδέξομεν* hic non pro ostendere, sed pro facere, efficere, reddere, sumendum est. Nos sic vertimus: *und dem Persischen Reiche gleiche Graenzen mit dem Himmel des Iupiters verschaffen werden.* Simili sententia saepe Latini scriptores de imperio Romano usi sunt. Cap. 10. *ὅς τά τε ἄλλα λέγων ἐπίκεο ἄριστα καὶ ἀληθέστατα, indem du nicht nur insgemein* —. Parum eleganter et provide ita Mardonius cum rege loqueretur. Quin potius: *indem du nicht nur andere vortreffliche* —. Ibid. *οὐκ ἐάσεις καταγελάσαι ἡμῖν, nicht zugeben willst, dass die Ionier uns verlassen.* *Καταγελᾶν* nunquam significat deserere, semper irridere, ludibrio et contemtui habere. Ibid. *καὶ γὰρ δεινὸν*

δεινὸν ἂν εἴη πρῆγμα, non bene vertit, *denn es waere doch empfindlich* — potius: *Es waere unbillig, wenn wir andere, die uns nichts zuwieder gethan, bekrieget hätten, und uns doch an denen Griechen, welche uns beleidiget*—. Cap. 11. ἐπεὰν δὲ παρατρίψωμεν ἄλλῳ χρυσῷ — *wenn es aber gegen ander Gold gehalten wird:* nam et Valla vertit: *comparatum cum altero.* Non ſatisfaciunt vero haec Graeco. Stephanus ſolus verum vidit. Ibid. δι' ὧν ἐσφάλησαν ἀναξίως ἑωυτῶν, *um deſswillen ſind einige gantz anders, als man es von ihrer Macht haette vermuthen ſollen, zu Grunde gegangen.* Locus hic eſt: — ϛρατὸς πολλὸς — διαφθείρεται —ἐπεάν σφι ὁ θεὸς φθονήσας φόβον ἐμβάλῃ ἢ βροντὴν, δι' ὧν —. Quid igitur eſt, quod intruſerit Noſter *einige?* aut ἀναξίως ἑωυτῶν non verterit, *auf eine ihnen ganz unanſtaendige Art?* Ibid. non exhauſit vim verborum εὕρημα εὕρηκε, vertens, *der hat ſeinen Zweck erlangt.* Vertere debebat, *er iſt durch einen bloſſen* (ſ. *blinden) Zufall glücklich.* vid. infra cap. 149. Cap. 14. ὡς ὦν μεταδεδογμένῳ μοι μὴ ϛρατεύεσθαι —: *Weil ich alſo entſchloſſen bin, den Griechiſchen Krieg zu unternehmen.* Nimis, ut ſaepius, hic Vir Cl. feſtinans, contrariam ſententiam expreſſit. Cap. 17. ὥϛε δόξει, ἐμὲ ὁρῶν, σὲ εἶναι, τῇ σῇ ἐσθῆτι τεκμαιρόμενον, *daſs es mich für dich anſehen, und dich alſo bloſs an den Kleidern kennen ſollte.* Non opus hac περιφράσει. Melius ſic: *daſs es mich für dich anſehen, und ſolches aus deiner Kleidung ſchlüſſen ſollte.* Ibid. μέχρι δὲ τούτου τῇ παρεούσῃ γνώμῃ χρήσομαι, *alsdenn will ich der vorgetragenen Meinung Beyfall geben.* Unde haec interpretatio nata? Hercle! a Valla. *Tuae ſententiae acquieſcam.* Verte: *bis dahin aber will ich auf der gegenwaertigen Meinung beharren.* Cap. 29. κέκτησό τε αὐτὸς τάπερ ἐκτήσαο, ἐπίϛασό τε εἶναι αἰεὶ τοιοῦτος: *Bleib du in dem Beſitze deſſen, was du beſitzeſt, und ſuche dich allezeit in dem Stande zu erhalten.* Falſo. ſenſus eſt: *und führe dich allezeit auf dieſe Art gegen uns auf.* Nihil apertius, ſi ſequentia attendas: Οὐ γάρ τοι ταῦτα ποιέοντι — μεταμελήσει. Cap. 30. omiſit Noſter in ver-

ſione διὰ ϛαδίων πέντε, ὡς μάλιϛα. Cap. 37. ὀυτ' ἐπὶ νεφέων ἐόντων, αἰθρίης τε τὰ μάλιϛα, *die Sonne wurde unſichtbar nicht unter die Wolcken, ſondern bey vollkommen heller Lufft.* Potius ſic: *nicht bey trüben Wetter.* Cap. 38. ὦ δέσποτα χρήσαις ἄντι κ. λ. eſt interrogative ſumendum. *Faciesne mihi illius copiam* etc. Ibid. καὶ πρήξας τὰ νοέεις, νοϛήσειας ὀπίσω, *und thue, wenn du zurückkomſt, was dir gefaellt.* Vel ordo verborum Noſtrum verum ſenſum docere poterat. Verte: *wenn du deinen Anſchlag ausgeführet haſt, ſo komme (glücklich) zurück.* Cap. 41. εἶχον δὲ χρυσέας ῥοιὰς καὶ οἱ ἐις τὴν γὴν τρέποντες τὰς λόγχας, καὶ μῆλα οἱ ἄγχιϛα —: Silberne *trugen auch die, welche ihre Lanzen gegen die Erde kehrten, und* güldne Aepfel, *die dem Xerxes* —. Error eſt manifeſtus. Cap. 46. τῷ ὀ παραϛήσεται πολλάκις καὶ ὀυκὶ ἅπαξ τεθνάναι μᾶλλον βȣλεσθαι, ἢ ζῆν: *daſs er nicht einigemahl in ſolche Umſtaende gerathen ſollte, daſs er nicht lieber ſterben als leben wollte.* Quid ſibi vult *einigemahl?* In Graeco eſt πολλάκις κ. ȣ. ἁ. παρίϛασθαι eſt in mentem venire. Quare verte breviter: *daſs er nicht vielmahl ſich lieber den Tod als das Leben wünſchen ſollte.* Cap. 49. ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν τὴν ἤπειρον, παρ' ἣν δὴ κομίζεαι: *ſondern dergleichen müſsten ſich allenthalben, wo du nur hinkommſt, finden.* Verte potius ſic: *ſondern dergleichen (Hafen) müſsten um das ganze feſte Land ſeyn, wo du hinzieheſt.* Ibid. ὅσῳ ἂν προβαίνοις ἑκαϛέρω, τὸ πρόσω αἰεὶ κλεπτόμενος, *ie weiter du fortgeheſt, und niemals weiſst, was du noch vor dir haſt.* Nodum in ſcirpo quaerit Vir Clar. Cur non propriam et primam verborum vim admittamus, quam ſeries orationis etiam poſtulare videtur? Ibid. ἐυπρηξίης γὰρ ȣκ ἐϛὶ ἀνθρώποισιν ȣδεμίη πληθώρη: *denn ein glücklicher Fortgang in allen Unternehmungen befriediget die Menſchen niemals dergeſtalt, daſs ſie nicht immer weiter fortgehen wollten.* Quae ambages, et quam praeter neceſſitatem? Verte: *die Menſchen koennen des Glückes nicht ſatt werden.* Cap. 52. Τῶν ἀπεφήνατο γνωμέων σφάλλεαι κατὰ ταύτην δὴ μάλιϛα: *in keiner Sache betrügſt du dich mehr.*

Potius:

Potius: *am meiſten irreſt du unter denen von dir vorgetragenen Meinungen, in dieſer.* Cap. 57. ὀπίσω δὲ περὶ ἑωυτῦ τρέχων ἥξειν ἐς τὸν αὐτὸν χῶρον, *nachhero aber mit Furcht und Sorge in ſein Land zurucklaufen.* Omiſit Noſter illud περὶ ἑωυτῦ, et τρέχων explicuit per currere. Verum ex ſimili locutione apud Herodotum, neſcio in quo libro, τρέχειν περὶ ψυχῆς, hanc explicare poterat. Cap. 61. ubi Herodotus habitum et arma militum accuratiſſima diligentia commemorat, parum accuratum Noſtrum fuiſſe videmus. Sic hic omiſit, παρὰ τὸν δεξιὸν μηρὸν: in cap. 66. τόξα ἐπιχώρια expreſſit, non καλαμίνια, nec ibid. paullo poſt ἐπιχώρια. Cap. 82. κόσμον πλεῖστον παρείχοντο διὰ πάντων Πέρσαι, *die Perſer hielten unter allen andern die beſte Ordnung.* Eſt quidem κόσμος idem quod εὐταξία, verum hoc loco ſignificatio εὐπρεπείας nobis potior videtur. Statim Herodotus auri et argenti mentionem facit, et vid. quae in cap. 61. ſcripſit. Vertimus: *ſie machten den herrlichſten Aufzug.* Cap. 83. ἐπὶ τῇσι κεφαλῇσι εἶχον ἔνιοι αὐτέων καὶ χάλκεα καὶ σιδήρεα ἐξεληλαμένα ποιήματα, *nur daſs einige von ihnen Helme von Erz oder Eiſenblech trugen.* Non galeas indicare voluit Herodotus, quas cur χάλκεα ποιήματα appellaret? cur non potius, ut ſemper alias, dixiſſet κράνεα χάλκεα? Cap. 99. omiſit Noſter in verſione συστρατευόμενον αὐτῷ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Cap. 108. Βησσοὶ δὲ τῶν Σατρέων εἰσὶ οἱ προφητεύοντες τῦ ἱρῦ: hic vel ipſe Vir Cl. emendavit, vel aliorum emendationes ſecutus eſt. Nam, ſi vulgatam lectionem interpretari voluit, cur vertit? *die Ausleger der Weiſſagung halten ſich in einer Höhle in dem Tempel auf.* Legit fortaſſe pro Βησσοὶ, βῆσσαι. Sed neque cur mutandum aliquid ſit intelligimus. Cap. 115. εἰ καὶ ἄριστον προείρητο ὁμοῖα τῷ δείπνῳ παρασκευάζειν. Non cepit Noſter ſenſum huius loci: nam non vertere debebat: *wenn den Abderiten anbefohlen waere, für ihn eine eben ſolche Mittags- oder Abendmahlzeit zuzubereiten*, ſed: *wenn ihnen anbefohlen würde, eine eben ſolche Mittags- als Abendmahlzeit zuzubereiten.* Verum totius loci

acumen non intellexisse videtur. Nam praecedentia: καὶ τῶν λοιπῶν σφι ἀπαμύνειν τῶν ἐπιόντων κακῶν τὰ ἡμίσεα, vertit: *von dem bevorstehenden Uebel die Hälffte abzuwenden;* sed sensus hic est: *Gleichwie die Goetter gegeben, dass Xerxes nur einmahl des Tages gegessen, so sollten sie auch von denen übrigen ihnen bevorstehenden Uebeln die Hälffte abwenden.* Cap. 126. ἐπὶ τέτοισι (nempe, qui aqua et terra tradita se Persae dediderant,) οἱ Ἕλληνες ἔταμον ὅρκιον, οἱ τῷ Βαρβάρῳ πόλεμον ἀειρόμενοι: *Gegen iene machten die Griechen, welche sich mit dem Perser in ein Bündniss einliessen, ein Bündniss.* Quid est male vertere, si hoc non est? Ibid. omisit in versione: τὸ μὲν ὅρκιον ὧδε εἶχε τοῖς Ἕλλησι. Fatemur, salva loci perspicuitate, haec abesse posse. Sed cum Herodotus ita locutus, atque Vir Cl. se simplicitatem orationis Herodoteae esse expressurum professus sit, non erant omittenda. Cap. 127. Ἀλλὰ τῦτο ΟΥ διὰ ταύτην τὴν αἰτίην δοκέω γενέσθαι: *aber das ist auch wohl um dieser Ursache willen geschehen.* Gravis lapsus, ex nimia festinatione ortus. Cap. 129. ἐκ ἂν δόρασι συμβυλέυοις ἡμῖν περὶ αὐτῆς μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ πελέκεσι. Videant et iudicent viri docti, an recte Noster interpretatus sit: *so würdest du uns rathen Gut und Blut für dieselbe aufzusetzen.* Cap. 135. Σοὶ δὲ τόδ' αὖτις ἔπος ἐρέω, ἀδάμαντι πελάσσας: *doch sag ich dir dieses Wort, der du zu dem unbeweglichen nahest. Probe fecisti*, ait ille apud poetam, *incertior multo factus sum.* Quid latinus interpres? immo peius: *hoc tibi fabor responsum, adamanti propinquans.* Iudicent alii, an recte coniiciamus, talem esse huius versus sensum, qualis est illius, apud Homerum saepe occurrentis: Ἀλλ' ἐκ τοι ἐρέω, τὸ δὲ καὶ τετελέσθαι οἴω. Cap. 137. τὸ οὔνομα μὲν ἦν Θεμιστοκλέης, παῖς δὲ Νεοκλέος ἐκαλέετο: *Themistokles, der Sohn des Neokles.* Non indicare hoc voluit Herodotus, qui, ut alias, tum dixisset: Θεμιστοκλέης ὁ Νεοκλέος. Bene hoc iam monuit Stephanus contra Vallam, qui eodem modo, quo Noster, interpretatus est. Cap. 140. μεμφθεὶς τῶν στρατηγῶν τὴν γνώμην: *gab er denen Generalen einen*

nen Verweiſs. Primum non indicant hoc Graeca verba; deinde apparet e ſequentibus contrarium: Xerxem haec audientem ad duces ſatellites miſiſſe, qui iuberent, ut ſpeculatores ad ſe mitterentur. Verte: *er war mit dem Entſchluſſe der Generale nicht zufrieden.* Cap. 145. καὶ ὀυδεμίην νομίζειν πόλιν Ἄργεος φιλιωτέρην: *und daſs ihm keine Freundſchafft angenehmer ſey, als die Freundſchafft der Stadt Argos.* Haec ſententia non elicitur, ſed extorquetur e Graeco. Verte: *daſs er von der Freundſchafft keiner Stadt mehr überzeugt ſey, als* etc. Cap. 146. ὀυδέ τινα γνώμην περὶ αὐτέων ἀποφαίνομαι ἄλλην γε ἢ τήν — —: *genug ich mache* auch *das bekannt, was —.* Non ſatis accurate Vir Cl. verborum Graecorum vim ſecutus eſt. Cap. 147. ἑνός τε τῶν προγόνων, *einer von ſeinen Nachkommen.* Talia verbo indicaſſe ſufficiat. Cap. 161. omiſſum eſt in verſione ἐπὶ τοσοῦτο γὰρ λέγεται ἑλκύσαι τὴν σύστασιν. Cap. 162. οὗτοι μὲν οὕτω διεκρούσαντο τοὺς Ἕλληνας, *ſo hintergingen ſie die Griechen.* Nobis hanc ſignificationem, pro fallere, nunquam occurrere meminimus, ſaepius vero pro repellere, ſummovere. Poſſes ita vertere: *Auf dieſe Art ſchafften ſie ſich die Griechen vom Halſe,* ſive, *hiermit fertigten ſie die Griechen ab.* Cap. 164. omiſit Noſter Θεοῦ σφε ἐποτρύναντος. Cap. 165. dedit quidem ἄλλους ἀνθρώπους, ſed neglexit καὶ μάλιστα Ἕλληνας. Cap. 167. πέμπειν κατὰ θάλασσαν πεζὸν στρατὸν φυλάζοντα τὴν ἐσβολήν, *zu Lande eine Armee nach Theſſalien zu ſchicken, welche den Eingang am Meere bewahren ſollte.* Quomodo tandem fieri potuit, ut Vir Cl. in errorem induceretur, cum Herodotus ſtatim addat: ὡς δὲ συνελέχθη ὁ στρατός, ἔπλεε δι' Εὐρίπου — ἀποβὰς — τὰς νέας αὐτοῦ καταλιπὼν — καὶ ἀπικέατο ἐς τὰ Τέμπεα ἐς τὴν ἐσβολήν: et infra καταβάντες ἐπὶ τὰς νέας. Cap. 177. Πάμμων Σκύριος, *Thermus der Skyrier.* Nunc nobis aliquot loca occurrunt, in quibus omiſit Noſter quaedam, quae in verſione exprimere debuit. Sic cap. 183. omiſit γηοχέοντι περὶ Σηπιάδα: Cap. 193. κατ' ἃ (ὄρεα) Τρηχὶς πεπόλισται: Cap. 201.

οὗτοι

οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διενενώντο ποιέειν: Cap. 207. *Ἐπιάλτης μὲν οὕτω ὕστερον τουτέων ἀπέθανε.* Cap. 212. *Φεύγοντες ἐπὶ τοῦ οὔρεος τὸν κόρυμβον, ἐπιστάμενοι ὡς ἐπὶ σφέας ὡρμήθησαν ἀρχήν*: *flohen auf eine andre Hoehe des Berges, in der gewissen Meinung, dass die Feinde auf sie losgehen würden.* Non eſt in Graeco *andre Höhe*, et ultima falſo Vir Cl. intellexit. Non dixit Herodotus *ὡρμήσονται*, ſed *ὡρμήθησαν.* Cap. 216. *Θεσπιέες δὲ καὶ Θηβαῖοι κατέμειναν μοῦνοι παρὰ Λακεδαιμονίοισι*: *Die Theſpier und Lacedaemonier blieben allein bey den Spartanern.* Verum haec hactenus. Nos quidem neſcimus, caſune inciderimus in librum, negligentius a Cl. *Goldhagen* habitum, an reliqui octo libri iisdem erroribus ſcateant. Sed ſi in his vertendis non maiorem diligentiam adhibuit, omnes intelligunt, non magnum huic labori pretium ſtatuendum eſſe. Nam in hoc libro examinando eiusmodi peccata invenimus, ut aliquoties vix oculis noſtris fidem haberemus.

IO. DANIELIS SCHOEPFLINI, CONSIL. REG. ac Franciae Hiſtoriogr. Vindiciae Typographicae.

Argentorati, apud Io. Gothofr. Bauer, 1760.
plag. 22. quatern.

Cum maxima ſit ad omnes vitae partes utilitas typographiae, cui bonae litterae non ornamenti modo plurimum debent, ſed ſalutem etiam ac vitam propemodum ipſam, non mirum videri debet, plurimos de inventore et inventionis loco acerrime diſputaſſe. Verum in omni hac diſputatione viros doctos non ſatis accurate praeludia, primitias, et perfectionem artis attendiſſe, eaque invicem a ſe diſtinxiſſe, Cel. *Schoepflinus* arbitratur: primos inventores, originis verae conſcios, lucro tantum, non gloriae intentos fuiſſe, plures per annos artem occultaſſe, illiusque perfectoribus occaſionem dediſſe inventionis gloriam ſibi tribuendi. Accedere ambiguum verbi typographiae ſenſum,

fum, diverſimode explicatum et adhibitum: alios libros ex tabulis ſolidis expreſſos, typographiae accenſuiſſe: alios veram typographiae indolem in matricibus collocaſſe: neglectum igitur definitionis valde *Gutenbergii* cauſae obfuiſſe, qui neque tabularum ſculptarum, neque fuſarum litterarum auctor fuerit. Denique *Gutenbergii* Argentorato Moguntiam reditum, *Gensfleiſchii* et *Gutenbergii* quaſi diverſorum permutationem, urbium, ubi *Gutenbergius* natus, et ubi artem inveniſſet, diverſitatem, litterarum fuſilium et ſculptarum confuſionem, valde incertas huius artis origines reddidiſſe. Cel. *Schoepflino* quidem ſemper ſuſpecta fuerunt fundamenta, quibus innixi Alſatici Scriptores typographicas Argentorato primitias tribuerunt; eidemque valde mirum viſum eſt, *Gutenbergio*, cui Europa hoc ſe beneficium debere profiteatur, *Mentelium* opponi, quem primarium typographiae Argentinenſis artificem, non primum, exiſtimavit. Tandem invenit Vir Cel. in turri quadam, cimelia Argentinenſia cuſtodiente, praeter omnem opinionem, codicem A. 1439. in in quo publice perſcripta ſunt Acta Senatus, et nomina teſtium, eorumque teſtimonia, in lite *Gutenbergio* mota, dicta, conſignata. Cum igitur omnis Argentinenſium cauſa in ſolo *Gutenbergio* vertatur, illiusque vita Argentorati acta origines typographicas contineat, accuratam et doctam Vir Cel. hiſtoriam vitae *Gutenbergii* ex publicis documentis contexuit.

Ioannes Gutenberg, ex equeſtri *Sorgenlochiorum* genere ortus, et Moguntiae natus fuit. Mortuo patre, in re familiari mediocri conſtitutus, Argentoratum circa A. 1430. migravit, ibique, cum Argentinenſibus ſociis, artis typographicae primitias clanculum tractavit. Nam quoniam ſe, modicis opibus inſtructum, artem ſolum perficere non poſſe vidit, paravit ſibi ſocios, qui ſe ope et pecunia adiuvarent. Inde vero nata fuit *Gutenbergio* lis illa, quae in chartis, a Cel. *Schoepflino* inventis et productis, perſcripta eſt. Petierat *Andreas Drizehenius*, civis Argentinenſis, a *Gutenber-*

tenbergio, familiari suo, ut se novarum artium, quibus tractandis ingenium exerceret, participem faceret. Non defuit hic amico, illumque artem lapides poliendi docuit. Iam, cum idem *Drizehenius* certior fieret, *Gutenbergium* aliam societatem cum *Riffio*, Lichtenaviensi trans Rhenum iudice, societatem inivisse, in hanc quoque ut admitteretur postulavit. *Gutenbergius*, accepto 160. florenorum praemio, tam hunc, quam alium civem, *Andream Heilmannum*, recipit. Postea vero, cum frequentes hi *Gutenbergium* invisunt, alias praeterea illum artes nosse et exercere intelligunt, multisque precibus contendunt, ut se has artes doceat. Pollicentur socii, se 250. florenos, et 100. quidem parata pecunia, reliquos 150. certis temporibus, soluturos esse. Restant ex hac summa 85. floreni solvendi, cum *Andreas Drizehenius* moritur: huius frater, *Georgius*, in locum mortui fratris recipi cupiens, a sociis vero reiectus, *Gutenbergio* diem dicit. Senatus, cognita causa, et auditis testibus, decernit, ut, si *Gutenbergius* fidem pacti iureiurando afferat, et 85. istos florenos nondum sibi solutos esse demonstret, reliquis 15. florenis heredibus solutis causa liberetur. Quae omnia ex iussu Senatus *Gutenbergius* praestitit.

Iam ex testium effatis, in causa *Gutenbergia* coram iudicibus litteris mandatis, Vir Cel. haec colligit: *Gutenbergium* Argentinae manibus suis typographiam non ipsum tractasse, sed operis inventorem et directorem fuisse: *Andream Drizehenium* arti exercendae prae aliis incubuisse, patrimonium suum in eam impendisse, et praecipuum eius fuisse promotorem: primum typographicum prelum *Conradum Saspach* confecisse: *Gutenbergium* litteras suas non tantum ex ligno sculpsisse, sed etiam ex plumbo; quoniam inter impensas, ad artem exercendam adhibitas, plumbi mentio fiat: inde, quod testis *Gutenbergium* sibi mandasse dicat, ut quatuor partes (*Stücke*) e prelo tollerentur, coniecturam sibi nasci, librum prelo tum subiectum fuisse formae

formae quam dicunt *quartam:* primitias denique typographicas in annum 1436. incidere. Inter artes arcanas, quas *Gutenbergius* Argentinae tractavit, typographiam primum locum obtinuisse, e testium verbis apparet, quanquam Senatus rem ipsam nulla suspicione attigit. Memoratur prelum, columnae prelo subiectae, et typi solutiles. Hi tanquam praecipuum artis arcanum, ne cui innotescerent, sollicite *Gutenbergius* cavit, et mortuo *Andrea* iussit, ut, quae mobiles typos constringerent cochleae, ocyus aperirentur, illique typi dissolverentur. Noluit enim quemquam typos solutiles, arte iunctos, et in columellas compositos, adspicere.

Nunc ad *Gutenbergium* redeamus, qui, ut Auctori verisimile videtur, A. 1445. Argentina discessit. Qua ille de causa abierit, et quo se contulerit, non satis constat. Circa annum 1450. demum artem, Argentinae inventam, Moguntiae continuasse, et cum *Io. Fausto*, cive Moguntino, societatem iniisse, videmus. *Faustus* sumtus suggessit: officina *Gutenbergii* quidem propria, sed *Fausto* in pignus concessa fuit. Prodierunt tunc e *Gutenbergiano* prelo Moguntiae aliquot libri, nulla tamen anni, loci, vel artificis nota apposita. Primum quidem librum, mobilibus litteris impressum; *Biblia* fuisse Auctor existimat, etsi alios libellos iam diu vastum hoc opus praecessisse fatetur. Verum, vix quinquennio peracto, *Faustus* de usuris non solutis *Gutenbergio* litem intendit, atque superior e causa discedit. Tali modo A. 1455. typographia in manus illius pervenit. Rupta societate, *Faustus Schoefferum*, latine scribentibus dictum *Opilionem*, patria *Gernsheimensem*, scribam librarium, sibi arctius adiunxit, illique officinae suae curam commisit. *Schoefferi* huius industriae debemus Psalterium, uncialibus litteris, et capitalibus pulcherrime sculptis, et colore vario oblitis, Moguntiae A. 1457. expressum. Idem invenit matrices, e quibus metallici typi promtius, omnesque inter se funderentur aequales. Primus liber, mobili-

bus typis fusis impressus, est *Guil. Durandi Rationale divinorum officiorum*, quod A. 1459. prodiit. Hoc secuta sunt A. 1460. *Io. Baldi de Ianua Catholicon*, et A. 1462. *Biblia Latina.*

Argentinates *Gutenbergii* socii, opus, ab illo inchoatum, strenue excolere pergunt. *Heilmannus Mentelium* et *Eggesteinium* socios habuisse videtur. Fuerunt autem litterae ab initio informes, scabrae, unde libros male comtos produxerunt. Primae ergo huic Argentinensium typographiae omnes illi libelli vindicandi, qui litteras pingues, rudes, crassas, inaequales, lineas raro rectas, plerumque curvas, linearum compages symmetrica elegantia destitutas, et pallidum atramentum ostendunt, atque paginarum numeris, duernionibus, ternionibus, et quaternionibus chartarum, alphabeticis signis distinctis, loci item, anni, et artificis mentione carent. Rari sunt quidem eiusmodi libri, tamen Auctori sequentes innotuerunt: *Gesta Christi: Soliloquium Hugonis: de Missa: de Iudaeorum et Christianorum communione: Henrici de Hassia Expositio super Dominicam Orationem: Consuetudines Feudorum: Psalterium Latinum.* Argentinenses interea, in opere suo occupati, varia procuderunt. *Mentelius* A. 1466. *Biblia Latina* maioris folii impressit, et A. 1469. *Astexani Summam de Casibus: Eggesteinius* A. 1468. *Biblia Latina*, et A. 1471. *Gratiani Decretum* excudit; qui primus est liber Argentinae impressorum, cui typographi nomen, locus, et annus, typis adiecti sunt; sicut primus litteris fusis Argentorati impressus, fuit *Vincentii Bellovacensis Speculum Historiale*, ex officina *Mentelii* A. 1473. Concinnavit etiam *Henricus Knoblochzerus* A. 1478. *Processum Iudiciarium Belial*, Argentorati litteris aeneis, sed sculptis, ut ex inaequalitate apparet. Caeterum, per totum fere Sec. XV. *Fausti* et *Schoefferi* officina Moguntiae prope sola viguit, quae deinde ad *Io. Schoefferum*, *Petri* filium, transiit.

Sunt,

Sunt, qui Argentinenſibus hanc gloriam dubiam reddere conentur, ſententiaeque ſuae robur potiſſimum ab Inſcriptionibus arceſſant, quae primis libris, a *Fauſto* impreſſis, adiectae, typographiae inventae gloriam *Fauſto* et *Schoeffero*, adeoque Moguntiae, tribuere videntur. Semper enim hi ſuum nomen, nunquam *Gutenbergii*, expreſſerunt. Atque hi quidem, etſi nihil falſi profeſſi, vera tamen, quae minime omittenda, malitioſe reticuerunt, et tantum laudi ſuae detrahi arbitrati, quantum *Gutenbergianae* accederet, veteratoria hac, et ex animo alienae gloriae invido profecta, arte, incautos lectores decipere ſtuduerunt. Porro haec Viri Cel. ſententia, omne, quod in re typographica *Gutenbergius* ante A. 1445. ſuſceperit, ſoli Argentorato deberi, minime adverſatur poſtulatis Moguntinenſium, qui ante A. 1450. ex primitiis artis ſibi nihil vindicant. Ambo *Schoefferi*, pater et filius, atque ex patris ore *Trithemius*, A. 1450. epochae Moguntinae initium affigunt. Idem *Chronicon Colonienſe*, *Aventinus*, *Munſterus*, *Accurſius*, *Roccha*, *Beughemius*, alii teſtantur. Iam *Apianus* et *Genebrardus* in A. 1453. *Faſciculus temporum* A. 1457. *Felix Faber* A. 1459. Moguntinam aeram collocaverant: e documentis vero, a Viro Cl. prolatis, apparet, iam ab A. 1436. atque adeo XIV. annis ante, quam Moguntiae aliquis de typographia cogitaret, Argentinenſes in hac arte occupatos fuiſſe, atque etiam Argentinenſis cauſae patroni omnes, A. 1440. artis inventionem aſſignant. Quinquageſimus igitur Sec. XV. annus epocham Argentinenſem et Moguntinam diſcernit. In illa Argentorati litterae ſculptae, hac fuſiles Moguntiae fuerunt: illas *Gutenbergius*, a ſe Argentinae inventas, Moguntiam attulit; has *Petrus Schoefferus* Moguntiae invenit, atque *Gutenbergianis* ſuperaddidit. Atque vere igitur *Io. Schoefferus* in quibusdam librorum inſcriptionibus gloriatus eſt, *Chalcographiae et ſtanneis typis excudendi* artem, a *Petro* inventam, Moguntiae deberi.

His acute et eleganter expositis, transit Noster ad Harlemum, quae urbs, Argentorati et Moguntiae aemula, impressoriae artis inventorem producit civem suum, *Laurentium Costerum*, quem A. 1428. eam invenisse, et A. 1440. evulgasse, contendit. Verum etsi Vir Cel. iunioribus Batavis se nullo modo assentiri dicit, qui typographiae versatilis inventionem Harlemo tribuant, non denegat tamen *Costero* xylographica verae typographiae praeludia, illumque, licet non primum, typographiae tabellaris inventorem, xylographiam propius ad impressionem librorum adaptasse, lubenter profitetur. Neque *Speculum humanae salvationis*, tam sollicite ab Harlemensibus custoditum, huc pertinere, se, accuratiori examine instituto, observasse: librum ex *Costeriana* et *Gutenbergica* typographia compositum esse: superiorem paginarum partem icones et verba, litteris immobilibus sculpta, habere; inferiorem, rhythmos latinos sculptis mobilibus exprimentem, genuinae typographiae foetum esse.

Nunc ad *Gutenbergium* revertamur, atque in reliquos vitae annos, et successores illius, inquiramus. Exiit vero A. 1455. iudicio damnatus Moguntia Harlemum, ut Auctori videtur. Hinc patet, quomodo *Faustus*, ab anno 1457. fallaces illas formulas et inscriptiones, *Gutenbergio* absente, propalare ausus sit. Postremum vitae triennium transegit Moguntiae, ubi A. 1468. diem suum obiit, magnas inter spes pauper et inops. Quare *Adolphus*, Moguntinus Elector, eum A. 1465. annuo stipendio constituto inter aulicos receperat. *Gutenbergio* in typographia Argentinensi successerunt: *Io. Mentelius*, aurarius et miniarius scriba, Calligraphus inter Notarios Episcopi receptus, cuius ingenium et industriam ingens voluminum impressorum et numerus, et moles, testatur; mortuus est anno 1478: *Henricus Eggestein*, magister artium, Vicarius summi Chori, et Episcopalis curae Sigillator, origine Argentinensis: *Adolphus Ruschius*, Inguilla ortus, et civitate

Argen-

Argentinenſi donatus, Mentelii filiam, ut *Schoefferus Fauſti*, praeſtitae in typographia operae praemium, in matrimonium accepit: *Martinus Schottus: Ioannes Schottus*, ſubinde in fronte librorum *Scotus* appellatus, qui Argentorati A. 1513. Ptolemaei Geographiam latine, typo formaque praeſtanti, elegantibusque mappis Geographicis, ligno inciſis, additis, impreſſit: *Georgius Hufner: Martinus Flach: Ioannes Prüſs: Renatus Beck: Matthias Hupfuff: Marcus Reinhardi: Io. Gruninger*, qui A. 1525. Ptolemaei Geographiam, *Bilibaldo Pirckeymhero interprete*, edidit. Eandem, decennio poſt, *Michael Servetus*, ſub nomine *Mich. Villanovani*, Lugduni evulgavit, et plerasque Gruningerianae editionis praefationes, paucis ex ingenio additis, adhibuit. Has tamen ipſum *Servetum* conſcripſiſſe, una omnium erat opinio, iudicesque ex illis loca excerpſerunt, quibus eum impietatis in Moſen accuſarent. *Servetus*, ſi ſe plagiarium eſſet profeſſus, accuſationem facile retundere potuiſſet. Haec de *Serveto*. Inter typographos ſequuntur: *Henr. Knoblochzer: Ioh. Knobloch*, filius *Henrici*, ſed nomine paullulum ob euphoniam mutato: *Matthias Schurerius: Wolfgang Koepfel*, alias *Capito: Rihelii*, et alii recentioris aetatis. Hiſce ſubtexuit Auctor catalogum Typographorum Alſatiae, extra Argentoratum, et typographorum Alſatarum extra Alſatiam, et his ſubiungit tabulas VII. in quibus primitiae typographicae expreſſae ſunt.

Diſcuſſit omnino Vir Cel. benignioris fortunae indulgentia, documenta huc maxime pertinentia nactus, multas tenebras, quibus origines typographicae adhuc involutae fuerant. Neque nos dubitamus, fore, ut optime ex mente illius diverſae virorum doctorum ſententiae inter ſe concilientur. Tres enim, in examinandis typographiae originibus, artes, diverſas illas, et veluti per gradus exortas, probe diſtinguendas eſſe, recte monet. Prima ſpeciem illam Xylographiae conſtituit, quae tabellas, paginis librorum ſimiles, litteris fixis exſculpſit, ita ut e foliis con-

iunctis

iunctis libri forma prodiret. Primum Xylographiae specimen exhibent chartulae lusoriae, quarum usus Sec. XIV. apud Germanos et Gallos frequens fuit. Seculo sequenti ars ista Noribergae a *Ioanne Mullero*, illustri illo Mathematico, Argentorati a *Guilielmo Baur* et *Friderico Schott*, apud Harlemenses a *Laur. Costero*, apud Colmarienses a *Martino Schoen*, fuit exculta. Hi varias delineationes ligneis tabellis insculpserunt, iconibus, ex historia sacra praesertim, repetitis, sententias et nomina immiscuerunt, et folia, tabulis impressa, in libri formam redegerunt. Prodierunt e xylographica hac officina: *Vaticinia veteris Testamenti de Christo: Argumenta ex Cantico Canticorum: Tentationes Daemonis: Ars memorandi per figuras Evangelistarum: Ars moriendi*, et alii eiusmodi libelli, quorum plerique idiomatis latini sunt, quidam teutonici: quotquot sunt, non opistographi, sed foliatim ab una parte tantum impressi: duo folia semper in unum conglutinata: characteres formae impolitae et rudis: magnitudo est folii minoris. Haec de prima artis specie. Altera litteras fixas commutavit in mobiles, unde versatilis illa typographia orta, cui proprie nomen Tygographiae debetur. Tertia litteras sculptas in fusas convertit. Prima praelusit secundae, tertia secundam promovit. Primae classis artem ad mentem Batavorum *Costerianam*, secundae *Gutenbergianam*, tertiae *Schoefferianam* vere et proprie dicendam esse Vir Cel. docet. His omnibus tam accurate et diligenter a Cel. *Schoepflino* expositis, facile viri docti posthac omnibus de origine Typographiae disputationibus supersedebunt. Atque supersedere dudum tot frustraneis laboribus potuissent, si vel eadem, quae Noster, a fortuna subsidia nacti, vel pari diligentia animique aequitate in ea re investiganda versati essent.

NOVA

NOVA LITTERARIA.

Non iniucundum erit Lectoribus nostris, iis inprimis, qui editionem operum *Alcuini*, initio huius seculi ex Galliis promissam, frustra adhuc exspectaverint, pulcherrimum consilium P. FROBENII FORSTERI, *O. S. B. Prioris et Bibliothecarii ad S. Emmeramum Ratisbonae*, cognoscere. Proposuit enim sibi Vir Cl. brevi omnium operum *Flacci Alcuini*, Abbatis Turonensis, collectionem edere, suique consilii rationes copiosius in *Conspectu*, *Ratisbonae* apud *Montagium* hoc anno plag. 3. impresso, exposuit, unde nos praecipua delibabimus. Nactus est Noster e variis bibliothecis, Vaticana etiam, opes non contemnendas, hisque instructum se, non solum plures hiatus, in editione *Andreae Quercetani* occurrentes, resarciturum et expleturum, innumera errata correcturum, ac veram multis locis lectionem restituturum; sed opuscula etiam aliquot inedita in lucem producturum esse, pollicetur. Totum opus in *duo* tomos, singulique tomi in *quinque* partes describentur. Ipsa *Alcuini* scripta praecedent: praefatio Viri Cl. de vita, studiis, et scriptis *Alcuini;* praefatio *Quercetani*, animadversionibus quibusdam illustrata; vita antiqua *Alcuini*, *Mabillonii*, *Patrum Antverpiensium*, et Nostri adnotationibus additis, variisque veterum et recentiorum de *Alcuino* testimoniis subnexis. Pars *prima* tomi *prioris* exhibebit *Epistolas*, ad Pontifices Romanos, ad Carolum M. ad Reges, Reginas, aliosque nobilitate insignes viros, ad Arnonem, Archiepiscopum Salisburgensem, ad reliquos Archiepiscopos et Episcopos, ad Presbyteros, Abbates, Monachos, ad amicos. Hoc ordine, temporis etiam, quantum fieri poterit, ratione habita, Epistolae hae, partim primo, partim emendatae, edentur, notis et variis lectionibus additis. Pars *altera* complectetur opera *Exegetica*, seu commentationes in Sacr. Script. 1. *Interrogationes et Responsiones in Geneseos librum*, collatas cum cod. MS. monasterii S.

Emmerami et aliis. 2. *Dicta super illud Geneseos:* Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, examinata ad cod. Salisburgensem et S. Emmerami 3. *Enchiridion,* seu *Expositionem brevem et piam in septem Psalmos poenitentiales, in Ps. CXVIII. et in Ps. Graduales,* cum praefatione *Alcuini* ad Arnonem, et hymno de Ps. Gradualibus, e Spicilegio d'Acheriano, et cod. tribus. 4. *Breves annotationes in Ps.* LIX. LXXXV. et LXXXVI. numquam antea editas. 5. *Commentaria in Ecclesiasten.* 6. *Brevem expositionem Cantici Canticorum,* nunc primo e bibliotheca Vaticana editam. 7. *Commentationem de Nominibus Progenitorum D. N. I. C. ad Carolum M.* addito *Commentario in Evangelium Matthaei.* 8. *Expositionem Orationis dominicae.* 9. *Commentariorum in Evang. Ioannis Libr. VII.* 10. *Explanationem quarundam sententiarum S. Pauli,* nondum editam. 11. *De septem sigillis expositionem.* Pars *tertia* habebit opera *dogmatica.* 1. *De fide sanctae et individuae Trinitatis L. III.* ad Carolum M. adnexa *confessione fidei Alcuini,* graece et latine. 2. *De Trinitate Quaestion. XXVII. ad Fredegisum.* 3. *Libellum de processione Spiritus S.* 4. *Librum Albini contra haeresin Felicis,* nunc primo editum. 5. *Epistolam ad Felicem Urgelitanum de Adoptione.* 6. *Epistolam ad Carolum M. de libris contra Felicem scriptis.* 7. *Libr. VII. adversus Felicem,* cum praefatione Baluzii. 8. *Epistolam ad Elipandum Toletanum Episcopum, de fide Catholica.* 9. *Elipandi Epistolam responsoriam.* 10. *Libellos IV. contra Elipandum.* 11. *Epistolam ad Socios itineris in Hispaniam,* addita *epistola Elipandi ad Felicem,* et *confessione Catholica* eiusdem Felicis. Hisce Vir Cl. praefiget dissertationem de haeresi Felicis Urgelitani et Elipandi Toletani, Episcoporum, variisque laboribus ab Alcuino contra illam susceptis. Pars *quarta* opera *Liturgica* et *moralia* comprehendet. 1. *Librum de Psalmorum usu.* 2. *Officia per Ferias.* 3. *Librum Sacramentorum.* 4. *Brevem Commentationem de tertia, septima, et trigesima die pro defunctis.* 5. *Orationes metro compositas ad Deum*

et

et Apostolos. 6. *Libellum de virtutibus et vitiis.* 7. *De Confessione peccatorum.* 8. *Confessionem ad usum Caroli ab Alcuino compositam.* 9. *Homilias quasdam et adhortationes morales.* Pars *quinta* et ultima continebit opera *historica.* 1. *Scriptum de vita S. Martini Turonensis*, additis adnotationibus, et *sermone de transitu* eiusdem. 2. *Vitam S. Vedasti*, Atrebatensis Episcopi. 3. *Vitam Richardi*, Presbyteri et Abbatis. 4. *Vitam S. Wilibrordi*, Traiectensis Episcopi. Hasce vitas Editor adnotationibus suis explicabit et illustrabit. Hactenus igitur de tomo primo. Tomi *secundi* pars *prima* exhibebit opera *poetica*, praemissis *versibus Albini de laude metricae artis.* Pars *altera* complectetur opera *Grammatica* et *Philosophica.* 1. *De septem artibus.* 2. *De Grammatica dialogum.* 3. *De Partibus orationis libellum.* 4. *De Rhetorica dialogum.* 5. *Dialecticam.* 6. *Disputationem Pippini cum Albino Scholastico.* 7. *De saltu lunae et Bissexto*, item *Calculationem.* *Tertia* pars habebit opera, de quibus dubitari potest, an ab Alcuino scripta sint. Collocabuntur hoc ordine: 1. *Confessio fidei a Chiffletio* edita, disquisitione *Mabillonii* adiuncta. 2. *Breviarium fidei adversus Arianos.* 3. *Disputatio per interrogationes et responsiones de rebus dogmaticis et ecclesiasticae disciplinae.* 4. *Carmina varia.* 5. *Carmen de Pontificibus Eboracensibus.* 6. *Lexicon Orthographicum.* 7. *Propositiones Albini doctoris Caroli M. ad acuendos iuvenes.* 8. *Epistola ad Constantium*, praefixa Libro *Comitis.* In parte *quarta* Editor collocabit opera *supposita*, sive falso *Alcuino* adscripta. 1. *Librum de divinis officiis.* 2. *Homilias de Nativitate Domini*, *de omnibus Sanctis*, *de Purificatione*, *de Assumptione* B. V. 3. *Epistolam de Caeremoniis Baptismi.* 4. *Vitam Antichristi et Epistolam Albuini Eremitae ad Heribertum.* 5. *Monastica.* 6. *Carmen de Carolo M. et Leonis III. ad eum adventu.* 7. *Carmina alia breviora.* Pars *quinta* erit quasi appendix, et continebit opuscula *dogmatica* illorum scriptorum, quos *Alcuinus* coaevos, atque in haeresi Felicis et Elipandi oppugnanda socios, habuit. 1.

 Episto-

Epistolam Elipandi ad Carolum M. cum fragmento alterius Epistolae eiusdem ad Episcopos Germaniae et Galliae. 2. *Epistolam Caroli M. ad Elipandum et reliquos Hispaniae Episcopos.* 3. *Epistolam Hadriani I. ad Episcopos Hispaniae.* 4. *Libellum sacrosyllabum Episcoporum Italiae.* 5. *Epistolam synodicam Concilii Francofordiensis, ab Episcopis Germaniae et Galliae ad Praesules Hispaniae missam.* 6. *Etherii et Beati adversus Elipandum Libr. II.* 7. *Benedicti Anianensis Abbatis opuscula contra Elipandum et Felicem.* 8. Alia *varia* monimenta, quae, cum *Alcuini* rebus arcte coniuncta, non bene hac collectione excludi posse Vir Cl. arbitratur.

Haec igitur erit facies, haec forma praeclari operis, quo in edendo ut eo melius versaretur Noster, has chartas, quasi exploratores et praecursores, emisit. Nam in epistola ad viros eruditos humanissime rogat, ut candide mentem sibi aperiant, libereque de totius operis descriptione sententiam dicant. Restant vero non pauca, quibus aegre se carere *Alcuini* Editor fatetur, et quorum ut sibi copia fiat, summopere optat. Fortasse non ingratum, cum Viro Cl. tum reliquis faciemus, si illorum catalogum subiungamus. En igitur illum:

1. *Albini seu Alcuini Disputatio seu Dialogus de vera Philosophia.* Cod. membr. in 8. manu Sec. IX. In Bibliotheca San-Floriana Ord. Can. Reg. in Austria superiore.

2. *Alcuinus seu Albinus super Ecclesiasten et Cantica Canticorum.* In Bibl. San-Laurentiana Leodii O.S.B. in fol.

3. *Tractatus Albini per modum Interrog. et Respons. in Apocalypsin,* et incipit: *Devotissima et inextricabilis et ut ita dicam obstinata petitio tua.*

4. Item: *Idem per interrog. et respons. in totum Vetus et Novum Testamentum,* cum aliis in eodem libro contentis, et sunt excerpta ex dictis S. Augustini. Hic et prior Codex adhuc anno 1500. in Bibl. S. Emmerami servabantur, nunc vero, quo nescio casu, amissos dolemus. Viri Eruditi prius saltem

faltem opufculum, cognitis nunc eius initio, et qua exaratum eft methodo, facilius reperient.

5. *Epiftolae feptem ad Arnonem Archiepifcopum Salisburgenfem.* Notantur in Catalogo Biblioth. Monafterii S. Petri Salisburgi.

6. *Commentarius in Apocalypfin et Cantica Canticorum.* In Bibliotheca Gemmeticenfi.

7. *Sermones de Affumptione B. V.* In Bibliotheca Abbatiae S. Theodorici prope Remos.

8. *Tractatus fpiritualis et afceticus.* In Bibliotheca Monaft. S. Petri Pratellenfis. Montfaucon Tom. II. Bibl.

9. *Tractatus de Catecumenis.* In Bibliotheca Abbatiae Morbacenfis. Martene Itin. Lit. part. 1. pag. 27. etc.

10. *De Genealogia Chrifti opufculum.* In Bibl. Menarfiana, ut refert Fabricius. Bibliothecam D. de Menars, Armandus Gafto de Rohan, Epifcopus Argentoratenfis, coemit pretio 40000. Libr. Gall. (Novellae Lit. Germaniae anno 1707. p. 8.) Ibi ergo opufculum praefens inquirendum.

Codices fequentes in Bibliothecis Angliae fervantur, prout docet Catalogus MSS. Angliae et Hiberniae, editus Oxonii 1697. fol.

11. *Albini Flac. Alcuini Commentarius in Hieremiam et Threnos.* In Bibliotheca Guil. Laudi. Cod. 874.

12. *De Virtutibus S. Martini abbreviatio ab Alcuino condita.* In Bibl. Thomae Bodley N. 2432.

13. *Ioan. Lelandi* Collectanea ex Libro Epiftolarum Flacci Albini, al. Alcuini. Idem. De Flacco Albino feu Alcuino Abbate Monafterii Auguft. Cant. Ex Catal. cit. pag. 237. et 242.

14. *Ricardi Iamefii* Collectanea ex Epiftolis Albini. Ibid. pag. 262.

15. *Sermones in aliquot Scripturae loca, fumma Alcuini.* Inter Codices MSS. Collegii S. S. Trinitatis.

16. *Albini quaeftiones in Lib. Genefeos.* Idem *de Sacramentis.* Ibidem.

17. *Alcuinus ad Imp. Carolum, ex dictis et Canonibus Veterum.* Inter Codices MSS. Collegii S. Benedicti. N. 1493.

18. *Speculum humanae vitae, siue de vera simplicitate per Flaccum Albinum siue Alcuinum.* Inter Cod. MSS. Domus S. Petri. N. 1759.

19. *Alquuinus de fide, de veritate, et Christi Incarnatione etc.* Inter Codices MSS. Aulae Pembrochianae. N. 2126.

20. *Alwini Epistolae et Versus ad Carolum.* Cod. MS. Ecclesiae Sarisburiensis. N. 931.

21. *Alcuini speculum.* Cod. MS. Ecclesiae Herefordensis. N. 1712.

22. *Epistola Alcuini Abbatis.* Cod. MS. Isaaci Vossii. N. 2416.

23. *Alcuini Epistola ad Magistrum Colcan.* Cod. MS. H. Comitis Clarendonii. N. 89.

24. *Alcuinus de virtutibus et vitiis; praemittitur Epistola eiusdem ad Guidonem Comitem Warwicensem.* Cod. MS. in Hyperoo Bodleiano. N. 3558.

25. *Alcuini Epistola ad Carolum de S. Trinitate.* Cod. MS. Ecclesiae Dunelmensis. N. 70.

26. *Albinus Anglus Bedae discipulus, Caroli M. Praeceptor et Parisiensis Academiae institutor.* Cod. MS. Comitis Carlioli. N. 629.

27. *Centimetrum Albino dicatum.* Cod. MS. Isaaci Vossii. N. 2605.

28. *Alcuini Epistolae editis plures et meliores.* Cod. MS. Thomae Gale. N. 5996.

29. *Alcuinus et Cyprianus de Oratione Dominica et mortalitate.* Cod. MS. Caroli Teyere. N. 6524.

30. *Albini Epistola ad Carolum M. Ad Eulaliam V. Ad Widonem Comitem. Ad Fridigirum Nobilem. Breviarium.* Rursus *Epistolae. In Cant. Canticorum.* Cod. MSS. Bibl. Iacobaeae. N. 7923. 7927. 8664. 8676.

31. *Liber continens expositiones Epistolarum et Evangeliorum.* Cod. MS. Symonds d'Ewes Baronetti. N. 9913.

32. *Al-*

32. *Alcuini, Caroli M. magistri, Epistolae XCI. cum annotationibus.* 2. Caroli M. Epistola una. 3. Dungali Abbatis Epistolae VII. Ibidem. N. 10025.

33. *Alcuini Levitae excerpta contra Gregorium.* Pr. *Reverendo in Christo Patri Hilduino.* Expl. *Conversi ad Dominum.* Cod. MS. Bibl. Norfolcianae. N. 3110.

In Bibliothecis Belgii, teste Antonio Sandero, Iprensis Ecclesiae Canonico, Bibl. Belgica MS. varia B. Alcuini opuscula continentur, ex quibus ea solum hic enumerantur, quae maioris momenti videntur, vel hactenus incognita fuerunt:

34. *Albini excerptiones super Priscianum maiorem tres. De arte Grammaticae sive de Arte Donati. Glossae de Grammaticorum libris. De Littera, Syllaba, et positionibus, de pedum regulis, et collatio de generibus metrorum.* Script. circa annum 782. Cod. MS. Coenobii Elnonensis S. Amandi. Lit. I. N. 126.

35. *Quatuor Libri Alcuini, quorum primus est, quotus mensis sit ab Aprili etc.* 2. *Quantum dicunt Philosophi spatium inter terram et caelum etc.* 3. *De Syclis* (Cyclis) *stellarum etc.* 4. *De bissexto lunari verissime etc.* Script. circa annum 880. Ibidem Lit. N. N. 247.

36. *Alcuini ad Carolum Augustum super Cathegorias Augustini.* Ibid. Lit. G. N. 265.

37. *Calculatio Albini.* Cod. MS. Bibl. apud Monachos Vedastinos. Bibl. Belgii pag. 62.

38. *Vita S. Vedasti Episcopi.* Inc. *Dilectionis vestrae venerabile praeceptum etc.* Est Alcuini. In eadem Bibl. Vol. I. N. 22. Extant ibidem plures alii Codices MSS. de vita, virtutibus, et translatione S. Vedasti. Eadem vita habetur in Cod. A. N. 26. Bibl. Cathedralis Ecclesiae Atrebacensis. Et Vol. II. Lit. B. N. 5. apud Claud. Doresmieulx *Insulis.*

39. *Albini Magistri de vita S. Martini scriptum, in quo mirifice virtutes ipsius commentatus est breviter.* Prol. init. *Post-*

Poſtquam Dominus noſter I. C. etc. Textus incip. *Iſte beatiſſimus vir etc.* Ibidem vol. 13. N. 1.

40. *Verſus in foribus primae Cellae S. Martini.* Incip. *Venimus en iſthic etc.* Forte Alcuini. Ibidem. vol. 13. N. 3.

41. *Albinus de decem praeceptis et quinque plagis Sermo* 1. In Bibl. Monaſter. S. Petri Lobbienſis. Lit. A.

42. *Alcuinus ad Carolum M. de vita S. Richarii.* Cod. MS. Bibl. Sasnonienſis O. S. B. in Hannonia.

Haec ſunt illa, quorum ut deſiderium humanitas eorum, qui horum copiam habeant, leniat, Vir Cl. cuius precibus noſtras quoque adiungimus, vehementer viros eruditos orat. Nos quidem Cl. *Forſtero* benignam fortunam, vires, et ſanitatem apprecamur, avideque editionem *Alcuini*, non modo emendatam, ſed maxime quoque locupletatam, exſpectamus et optamus. Multum litterae debent *Alcuino*, multum huic praeceptori Carolus M. illiusque in ſcriptis legendis, hiſtoriae patriae et ſacrae ſtudioſi, non ſine fructu operam et tempus collocabunt.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Maii Anno MDCCLX.

ARISTOPHANIS COMOEDIAE UNDECIM, AD fidem optimorum Cod. MSS. emendatae, cum nova VIII. Comoed. versione, et notis ad singulas ineditis STEPH. BERGLERI, nec non CAR. ANDR. DUKERI ad IV. priores. Accedunt deperditarum Comoediarum Fragmenta a Theod. Cantero et Guil. Coddaeo collecta, earumque Indices a Io. Meursio et I. A. Fabricio digesti; curante PETRO BURMANNO, iuniore, qui Praefationem adiecit.

Lugd. Batav. 1760. apud Luchtmannos, *TOMI II.* Alphab. 7. in 4.

Cum spes *Aristophanis* Bergleriani dudum ad nihilum recidisse videretur, felici quodam fato in manus *Petri Burmanni*, Viri Celeberrimi, venit opus destitutum, qui pro incredibili iuvandarum litterarum, quas ipse ornat egregie, studio, non cunctatus est, hoc tantum bonum usibus eruditorum communibus ita tradere, ut id etiam aliis egregiis accessionibus et cura sua auctius atque ornatius haberent. In quo genere primum locum tenet luculenta praefatio, cuius prima pars est de *Bergleri* fatis, institutis, et doctrina, altera de operis ipsius Bergleriani indole et ratione.

Quae de *Berglero* ipſo, et eius commoratione Lipſienſi, narrantur, augeri etiam aliis poterant, quae nobis certa fide comperta ſunt. Indefeſſi laboris homini, et omnium voluntati inſervire cupienti, etiam hoc debemus, quod non modo ii, de quibus dixit Vir Cel. in praefatione, Codices Bibliothecae Paullinae, *Scholiorum Homericorum, Geneſii,* ſed etiam alii, quos nemo legere et deſcribere vel poterat, vel volebat, ab eo deſcripti ſunt in gratiam eorum, qui inclareſcendi materiam quaerebant, veluti Codex Epiſtolarum *Syneſii* cum ſcholiis ineditis, quem in gratiam alicuius, qui edere cuperet, deſcripſit, adiecta Varietate Aldina, et coniecturis ſaepe ſuis, notatisque locis, quae *Thomas Magiſter* ex eo laudaſſet: qui labor tamen fruſtra ab eo ſumtus eſt. *Ariſtophanis* editio, prelo parata, primum ſuppreſſa eſt, ne maiori Kuſterianae vendendae obeſſet, poſt, mortuo *Th. Fritſchio,* neglecta.

In ea editione concinnanda, qua textum Graecum, MStis libris uſus non eſt, ſed editionibus antiquis, *Aldina, Iuntina A.* 1515. *Veneta Farrei A.* 1538. et *Francofurtenſi P. Brubachii:* e quibus maximi fecit *Farreanam,* MSto optimo aequiparans: in quo eum falſum eſſe iudicio, Cel. *Hemſterhuſius* monuit, qui in praefatione ad *Plutum* reperiſſe ſe, ait, eam eſſe meram repetitionem *Baſileenſis, a Cratandro* curatae, ſervatis etiam mendis typographicis omnibus, et luculenta acceſſione auctis: quod tamen quibusdam locis ſecus eſſe reperimus, ut *Theſmoph.* 205. 213. 214. 215. et aliis. Atque etiam non uno loco vidimus tribui editioni *Farrei* aliquid boni, quod eſt omnium veterum, ut *Pac.* 43. ἤδη. *Avib.* 659. σὲ λέγω 177. τι. 75. γὰρ ὀιμαι, aut et aliarum, ut *Caninii, Theſm.* 205. ϛενάγμασι, ſimiliterque mox, 213. 214. 215. 216. etc. Sed hunc eſſe multorum eruditorum virorum morem, etiam aliis exemplis cognovimus, ut ſua, praeſertim ſi rariora ſint, maioris, quam res eſt, faciant, et ſe aliosque egregie decipiant. In quo rectiſſime iudicat *Burmannus,* Vir Cel. melius facturum fuiſſe, ſi hoc egiſſet, ut varias lectiones

nes

nes Cod. MSS. quibus *Kusterus* non satis diligenter usus erat, sibi comparandas a fratre eius duxisset. Sed fortasse urgebatur a librario, morae tum impatiente, ut talia auxilia circumspicere non posset. Neque vero satis diligenter usus est Scholiaste, quod nos quidem observaverimus excutiendo opere, ad emendandum textum, quod multis locis vel fieri commode potest, vel saltem ita tentari, ut aliquid vitii in textu esse constet, cuius persanatio sit in libris scriptis indaganda, ut exemplis perspicuis docuere *Hemsterhusius* in *Pluto*, et *Ernestus* noster in *Nubibus*, quorum, in scholiis illarum Comoediarum expoliendis, et ad textum emendandum conferendis, omninoque scholiorum Aristophanicorum tractandorum ratione, vel exemplis, vel praeceptis explicanda, operam laudat *Burmannus* pag. 12. Sed quod in hoc genere desiderari forte potest, aliis maioribus bonis large pensavit. Nam textus profecto universus melius constitutus et correctior est, quam in Kusteriana, quae plurima recentiorum editionum vitia, etiam typographica, servat, facile illa emendanda, si *Kusterus* diligentius editiones veteres contulisset, atque etiam auget. In notis autem, praeterquam quod multae bonae coniecturae afferuntur, obscura breviter et perspicue explicantur, modi loquendi meliores etiam illustrantur, hoc inprimis boni est, quod ubique comparat tragicos, inprimis *Euripidem*, ad cuius dicta centies respexit, reprehendendi maxime causa, *Aristophanes:* quo ignorato, saepe intelligi non potest, et multis erroribus via panditur. In quo tamen vellemus hunc modum adhibitum esse, ut ea tantum indicarentur, quae ridendi causa et perstringendi imitatus est; quod erat ad rationes tironum accommodatius: aut saltem distinctionis nota adiiceretur. Sed etiam levissima interdum comparantur. Omnium optimam dotem operis putamus esse versionem novam, et ad bene intelligendum utilissimam, octo Comoediarum: nam trium reliquarum, *Concionatricium*, *Avium*, et *Thesmophoriazuson* versiones *Fabri*, ut tolerabilem, *Hemsterhusii* et *Kusteri*, ut optimas, ser-

 vavit.

vavit. Ea verſio enim eſt bene latina, et characterem orationis Ariſtophanicae conſervat, verbum prope de verbo reddens, articulos etiam, ubi adficiunt ſenſum, et ordinem adeo verborum et collocationem retinens; quod eſt profecto difficillimum propter diverſitatem linguarum, et quod exquiſita utriusque linguae ſcientia ad eam rem opus eſt. Ex quo genere eſt etiam verſio *Herodiani*, quam ab ipſo factam conſtat. Ea quo pervenerit, neſciebat *F. O. Menkenius*, in vita Politiani pag. 158. cum in patris manibus fuiſſet. Eſt ea nunc apud *I. Fr. Leiſnerum*, *Erneſti* noſtri in Schola Thomana ſucceſſorem, Virum graece doctiſſimum, a quo novam *Herodiani* editionem, quae hanc verſionem habeat, exſpectamus. Sed ut ad verſionem *Ariſtophanis* redeamus: nemo dubitat, verſiones eſſe debere tales, qualem *Bergleri* diximus: itaque etiam vulgo ſic praecipiunt. Sed cum a praeceptis res venit ad vertendi laborem, praecepta illa non apparent. Digna ſunt lectu, quae de hoc genere praecipiendi, e *Bergleri* praefatione ad *Homerum*, et de ſuo, habet Vir Cel. pag. 13. Sed his ſimilia, immo ab his non diverſa ſunt, quae *Divus* Iuſtinopolitanus de eadem re ſcribit ad *Vergerium* in praefat. verſionis ſuae Homericae: quem tamen Vir Cel. ut inficetum et barbarum interpretem merito repudiat. At ille *Divus* cum de ſuo ingenio ſcribit, elegantiſſime et latiniſſime ſcribit. Sed verba graeca certis et ratis verbis e lexico interpretari adſuetus, non potuit conſequi hoc, ut eleganter verteret, et tamen characterem orationis graecae ſervaret. Atque haec eſt cauſſa, quare prope ſemper in alterutram partem peccent interpretes, etiam bene latine ſcribere docti. Cum volunt bene latine vertere, a charactere auctoris longius aberrant; cum volunt hunc conſervare, male, et propterea obſcure ſcribunt: non adſueti variare latinitatem, et, in poetis vertendis, ignari linguae poeticae in utroque genere ſermonis. Neque tamen *Berglerus* dubitavit interdum, ubi opus eſſet, circumlocutione uti, aut idiotiſmos graecos more latino exprimere,

aut

aut explendi sensus caussa addere verbum, quod tamen alio genere literarum exprimeretur. Exemplum esto e principio *Pluti* hoc: Τȣ̃ σώματος γὰρ ȣ̓κ ἐᾷ τὸν Κύριον κρατεῖν ὁ δαίμων ἀλλὰ τὸν ἐωνημένον. *Nam corporis non sinit eum, qui* natura *Dominus illius est, ius habere fortuna, sed illum, qui id emerit.* Vide quam bene et perspicue expresserit, cum ipso articulo τὸν Κύριον, *eum qui Dominus est*, et ab Domino civili distinxerit, et ambiguitatem sustulerit, addito verbo *natura*, et quam eleganter istis respondeat interpretatio τȣ̃ ἐωνημένȣ, *illum, qui id emerit.* Nec tamen in eo nimis se adstringit legi suae, sed eam negligit saepenumero; sed, ut arbitramur, sine culpa. Nihil impediebat, quo minus verba in principio *Pluti*, ἢν τὰ βέλτιϛ᾽ ὁ θεράπων λέξας τύχῃ, verterentur, *dicere contigerit servo;* aut in principio *Nubium:* χρῆμα τῶν νυκτῶν, *res noctium:* sic enim Comici latini loquuntur, imitatione graecorum: tamen illud *dixerit*, hoc *nox haec*, vertit.

Nunc, universa ratione et indole operis explicata, unam de Comoediis percurremus, et textus graecus qualis sit, quid in eo et quomodo constitutum sit, etiam si quid neglectum, deinde quid in notis boni aut novi sit, quid desideraverimus, docebimus. Ea esto *Nubium* elegantissima fabula, in qua, post Kusterianam operam, plura vel emendanda, vel explicanda melius, restabant. Primum de textu videbimus: in quo tamen non monebimus de correctis vitiis edit. Kusterianae, in quibus sunt typographica, ut v. 394. ἂυ pro ἂν, 397. μῶρε pro μωρὲ, etc. Vers. 36. textus in ϛρέφῃ discrepat ab nota, in qua index habet ϛρέφει, quod rectum est, et hanc formam alibi quoque sequitur *Acharn.* 384. *Thesm.* 237. sed remansit vitium e Kusteriana, quam expressit. V. 97. pro ἄνθρακες edit. *Farr.* habet ἄνδρακες, ut simul intelligantur homines, qui sunt sub coelo, et ἄνθρακες, *carbones*, qui sunt in fornace, cui simile coelum dicit. Sic in *Lysistr.* 342. eandem edit. (et *Basil.*) habere ἀνδρακεύειν pro ἀνθρακεύειν, ubi itidem data opera confudisse voces videri poetam. Quae

ſunt ingenioſa et arguta, ſed falſa. In *Lyſiſtr.* fluxit lectio *Farrei* e *Baſileenſi;* ea autem repetiit ultimas comoedias prima ex edit. *Flor.* A. 1515. ultimarum duarum comoediarum, ſine correctione e MS. ut patet ex admonitione *Cratandri* in principio. Eſt ergo vitium typographicum a *Farreo* ſervatum. Verſ. 318. bene ex edit. vet. ταῦτ' ἄρ, pro τȣ̃τ' ἄρ dat, intelligique docet διὰ. Correxere in τȣ̃τ', quia putabant, referri ad φθέγμα. Sic ταῦτα *Ariſtophanes* dixit infra v. 334. 352. etc. In fine huius notae nos amandat ad Varias Lectiones, quas ſubiicere videtur voluiſſe editioni ſuae, ſed poſt neglexit facere: niſi ea pars laboris periit. Verſ. 371. τȣ́τῳ γέ τοι τῷ νυνὶ etc. reſcripſit τȣ̃το, propter ſenſum et metrum. Verſ. 484. delevit ὢν auctoribus edit. vet. bene. Sed ita verſus non conſtat, cuius fulciendi cauſa erat imperite inſertum ὢν. nec ei rei conſulit, aut de ea monet *Berglerus.* Verſ. 584. ἡ σελήνη δ' ἐξέλιπέ γέ τοι ὁδȣ́ς· γε tollit, quod non habent veteres libri, inſertum verſus integrandi cauſa. Ipſe verſui conſulit corrigendo ἐξέλειπε. In v. 803. Γνώμας καινὰς μὲν ἐφευρίσκων tollit μὲν, quod non eſt in vet. edit. ſed ita verſus perit. Cur non adhibetur lectio Vatic. MS. quam probabat *Bentleius* ἐξευρίσκων: ita μὲν deleri poteſt, ſalvo verſu. V. 1143. recte monet, *Friſchlinum* verſum hunc et ſequentem male diſtraxiſſe, cum ſit in edit. vet. unus, plenus ſenarius, ut ſcenae novae initium hic eſſe poſſet. Verſ. 1240. χοᾶς reſcripſit pro χοὰς, quod et *Dukero* et *Kuſtero* placebat contra *Thomam M.* Auctor emendationis eſt Scholiaſtes. Haec ſunt critica ad hanc comoediam: quae ſane ſunt pauca, et longe infra exſpectationem noſtram. Cur ergo non attingit locum v. c. 446. ubi εὐεργεσιεπὴς edit, quod metro repugnat; quaſi neſciret MS. Vat. habere εὐεργ. cum etiam afferat locum e *Pindaro,* in quo ſic eſt, cum et *Bentleius* ſic voluerit. V. 717. cum *Kuſtero* edit φρȣδὴ δ' ἡ ψυχὴ, φρȣδὴ δ' ἐμβὰς, cum δ' ἡ hic nec per linguae rationem, nec per metrum, locum habeat. Eſt enim anapaeſtus dimeter, ut vidit *Bentleius* cum *Dukero.* Atque id

id abest, ut ab edit. *Ald. Iunt. Gryph.* s. *Caninii*, *Cratandr.* ita et *Farrei.* Nam illud non miramur, mentionem nullam factam esse ad v. 704. lectionis φρενὶ, quae est edit. *Flor. Fracini*, *Gormontinae*, *Frobenianae*, quod eam nec in Kust. nec in sua reperit. Ceterum ex hoc loco genealogiam edit. *Aristophanis* cognoscere licet. Nam φρενὸς est in *Ald. Iunt.* 1515. *Cratandr. Farr. Gryphii.* Illud maxime miramur, ad v. 547. ἀλλ' ἀεὶ καινὰς ἰδέας εἰσφέρω σοφίζομαι, nil notatum, ut a *Kustero*, ita a *Berglero*, cum ibi ed. vet. *Ald. Cratandr. Gormontii*, *Gryphii*, *Frobenii*, habeant εἰσφέρων σοφίζομαι, quod melius esse, et verius, nullum dubium est. Quam multa talia, ubi emendatione opus est, ubi et libri vel ipsius *Aristophanis*, vel *Scholia*, vel *Suidas*, aut alii Grammatici, opem ferunt, commemorare possemus, quae non tacta sunt a *Berglero:* sed hoc nunc non agimus. Idemque et aliis in comoediis observavimus, nisi quod in posterioribus magis in hoc genere diligentem reperimus, fatendumque est, pluribus locis etiam de coniectura egregie emendatum esse textum. Exempla sunto haec. In *Avib.* 590. ἀλλὰ γλαυκῶν λόχος εἰς αὐτοὺς ἐπιτρέψει. bene. cum in edit. sit εἰς, quod nullum sensum habet. *Pac.* 106. edidit ἐὰν δὲ μή σοι, addito σοὶ, quo versus integratur. *Ibid.* 383. λακήσεται rectissime pro λακήσετε. *Avib.* 558. pro ἐστηκόσι, quod nihili est, ἐστυκόσι, *libidine ardentibus*, *tentigine adfectis*, optime. Cuius generis sunt aliae sat multae, quarum nomine vere potuit gloriari, se multis locis primum correxisse *Aristophanis* textum. Ad notas veniamus.

In quo mittimus omnes eas, quae e Scholiis ductae sunt, sed ita, ut, quia Scholia ipsa adiicere non erat consilium, semper indicatus sit fons, secus ac in *Florentis Christiani* notis factum est, in quibus multa utilia sunt ad opinionem praeclarae et exquisitae doctrinae, sed e Scholiastis, quos non nominat. V. 7. Strepsiades detestatur bellum, quod etiam servos punire non sinat. Eius ratio bene redditur haec, quod servi tempore belli transfugere ad hostes soliti essent, ut Helotas constat aliquando tali tempore ca-

catervatim

catervatim ad Athenienses transfugisse, quod durius haberentur a Dominis. Unde etiam *Aristophanes* in *Pac.* 450. inter eos, qui bellum optent, servos nominat. V. 14. est bona notula de usu verbi κομᾷν vario apud Comicum, qui non modo de superbia dicit, quod notum est, sed et de corpore horrido ab incultu. *Avib.* 1282. coll. Nub. 837. Ad vers. 32. in verbo ἐξαλίζειν proprie et tropice usurpato nil dictum mirati sumus, cum multo leviora et magis obvia illustrata sint. Dissentit etiam nota a versione v. 48. in ἐγκεκοισυρωμένην, quod in versione est *a Coesyra genus ducentem*, in nota melius ad verbi analogiam cum Scholiaste *Coesyrae moribus imbutam.* Infra v. 801. filium natum ait pater ἐκ γυναικῶν εὐπτέρων τῶν Κοισύρας. In *Acharn.* autem 614. ὁ Κοισύρας est *Megacles*, notante Scholiaste, qui perstringitur a Comico, ut homo, qui pauper factus sit, dilapidatis paternis bonis. Itaque non sine caussa puellam e nobili gente, sed ad paupertatem redacta, collocatam rustico diviti patet. A qua ratione, qua sensum, non nimis abit, nec deterior est Hemsterhusiana (ad *Luc. Tim.* T. I. pag. 134.) quae, longa Coesyrarum serie superbientem, explicat: sed forma verbi magis favet illi. Post v. 52. expectabamus ut nobis diceret, quid lateret in Κωλιάδος, γενετυλλίδος ὄζειν, sed simpliciter nos, ut alii, docet de cognominibus Veneris. Aliquid amplius autem hic latere, certum est. Est autem gravis contumelia in virgines Athenienses, cum innuat se accepisse puellam, quae non modo exquisitiora et obscena oscula (καταγλ.) sed etiam concubitum (κωλιάδος) et partum (γενετυλλ.) nosset; quae latius explicari hic non est necesse. V. 371. τούτῳ τῷ λόγῳ ἐυ προσέφυσας, docet, προσφύειν proprie esse, *facere, ut aliquid accrescat*, dein, *argumentis aliquid affirmare*, metaphorice: ita autem exponere verbum Schol. *Aeschyli*, cujus tamen locum non indicat, vir diligentissimus alias in hoc genere. Sic *Equit.* 35. εὖ προσβιβάζειν dicit. V. 379. ubi non Iupiter, sed αἰθέριος Δῖνος in caelo regnare dicitur, ut 829. hanc vocem admonet sumtam ridiculi caussa: nam

nam inter Δῖνος et Διὸς ex ζεὺς, qua literas, parum est discriminis. Δῖνον autem esse vocem ambiguam, quod et *vorticem*, et poculi genus grandioris notet, teste *Scholiaste* et *Athenaeo L. XI.* quamquam ibi δεῖνον edatur. Apparere autem, tale poculi genus positum fuisse in hac Comoedia in scena, quasi simulacrum dei, ut res magis ridicula videretur; quod infra v. 1476. quasi digitum intendens ad illud poculum dicat: διὰ τουτονὶ τὸν Δῖνον· οἴμοι δείλαιος ὅτε καὶ σὲ χυτρεῦν ὄντα θεὸν ἡγησάμην, ubi vid. Quae est sane perbella et nova observatio. Ad Parabasin chori v. 518. sqq. bene docet, quae *Aristophanes* reprehendat in aliis Comicis, ea ipsum admisisse in suis Comoediis. Vers. 694. ad τί δρῶ, monet, esse pro futuro, quod et alii: sed eam rationem maxime in verbis valere in άω et έω; quod exemplis pluribus illustrat. V. 709. δάκνουσί με οἱ Κορίνθιοι, iocum esse in eo, quod pro κόρεις, *cimices*, per paronomasian faciat Κορίνθιοι, ut post 728. ἀρνακὶς pro ἄρνησις. Hoc bene. Sed cetera, quomodo versus sequentes intelligendi, ut in Corinthios conveniant, et eorum vitia perstringant, id non magis attingit, quam superiores interpretes. Nec animadvertit vitium in v. 714. ubi duo versus pro uno eduntur. Locus est non facilis Vers. 867. ubi Socrates de Strepsiade: νηπύτιος γάρ ἐστ' ἔτι καὶ τῶν κρεμαθρῶν οὐ τρίβων τῶν ἐνθάδε. Nemo interpretum vel attigit magnopere hunc locum, vel assecutus est. *Berglerus* illustrat verbum τρίβων aliis exemplis, et de κρεμαθρῶν, forte, ait, ostendit digito corbem pensilem, in qua ipse primum sublimis apparuerat ipsi: quod est nihili. Quo enim pertineat illa talis demonstratio. Immo iocus est, et ridiculum ex inopinato. Debebat dicere τῶν μαθημάτων· pro eo dicit κρεμαθρῶν, ex eo, quod in corbe se suspendere solebat, atque ut occasio daretur Phidippidi inde in Socratem ludendi, quod facit versu sequente: αὐτὸς σὺ τρίβων εἴης ἄν, εἰ κρέμαιό γε. Quo loco etiam in versione non plene assecutus est graeci textus vim, cum vertit: *et corbibus hic pendentibus non assuetus.* Bene, quod *corbibus hic pendentibus*:

bus: ſed *tritus* eſſe debebat τρίβων: ſic melius reſponderent ſeq. *tu ſane tritus* (Bergl. *aſſuetus) ſis* vel *fies, ſi pendeas.* Bona lux affunditur loco de Telepho paupere V. 919. Scholiaſtes iam notavit, perſtringi *Euripidem*, qui Telephum pauperem induxerat: ſed hinc intelligi ſane non poterat, quae in eo eſſet cauſſa reprehendendi *Euripidis*. Bene ergo addit *Berglerus: et facundum*, quod huc maxime pertinet, collato *Acharn.* 428. Vult igitur *Euripidem* perſtringere, ut magiſtrum eloquentiae, quae perniciofa reipublicae ſit: unde et in *Ranis* 979. induci, ut magiſtrum rhetorum ſe iactantem: ἔπειτα τουτουσὶ λαλεῖν ἐδίδαξα, *Aeſchylum* autem ei ibi in certamine reſpondentem Φημὶ κἀγώ· ὡς πρὶν διδάξαι γ᾽ ὤφελες μέσος διαρραγῆναι. In *Pace* quoque 533. *Euripides* vocatur ποιητὴς ῥηματίων δικανικῶν. *Euripidem* autem hic perſtringi, ait, ut familiarem *Socratis*, quem et Σωκράτει παρακαθήμενον vocat *Ran.* 1532. Haec quidem ſunt potiora in notis ad *Nubes*. Addemus quaedam ad eandem e notis *Dukeri*, praeſertim ea, quae non attigit *Berglerus*.

Verſ. 24. Strepſiades ait: εἴθ᾽ ἐξεκόπην πρ. τὸν ὀφθαλμὸν λίθῳ. Pro eo vult legi ἐξεκόπη, de equo, ut *Kuſtero* etiam placuit: nam id ſenſum poſtulare, et locum ſuadere *Suidae*, quem ad h. l. pertinere: ἐξεκόπη τὸν ὀφθαλμὸν, ἐπηρώθη, quod *Kuſterus* non obſervarat. V. 41. in principio verſus non conſtare videtur: Φεῦ εἴθ᾽ ὤφελ᾽ ἡ προμν. Eſt enim in ſecundo amphimacer. In quo in varias partes rem expendit *Dukerus*, ut vel Φεῦ deleatur, quia apud *Thom. M.* eſt εἴθ᾽ ὤφελεν, vel, eo ſervato, ὄφελ᾽ legatur, vel denique per ſynizeſin Φεῦ cum εἴθ in unam ſyllabam coeat, cuius generis et aliud exemplum eſt in *Ran.* 141. ubi Φεῦ eadem de cauſſa eiici volebat, quod *Dukero* propter conſenſum librorum et *Etym. M.* et *Suidae* non placet, cum et alia talia exempla ſint apud *Euripidem Hec.* 55. et alibi. V. 130. notat, quod *Bentleius* iam admonuit, metrum deſiderare videri, ut legatur σκινδαλάμους, non σκινδαλμούς. Neque modo cum *B.* utitur *Suidae* et *Heſy-*

chii

chii auctoritate, sed etiam (*Luciani* et) scholiastae Lucianei ad *Disp. cum Hesiod.* c. 5. ubi aliud egit *I. Fr. Reizius* V.C. cum apud *Aristophanem* ob metrum legi σκινδαλμὸς scripsit. In v. 186. τοῖς ἐκ Πύλε ληφθεῖσι τοῖς Λακωνικοῖς, nemo, quod sciamus, haesit in τοῖς Λακωνικοῖς. Consensu accipiunt pro Λακεδαιμόσι, quod quomodo, et quo exemplo fiat, dici non potest. *Dukerus* autem hic haesit, et corrigendum existimavit, τῆς Λακωνικῆς, ut ad Pylum referatur: quod verum esse credemus, dum doceatur, Λακωνικὲς dici posse Lacedaemonios. Illud quoque recte admonet in v. 235. delenda esse prima verba τί φῄς; quod versum corrumpunt, qui sine iis integer est. V. 381. in secundo pede ἀτὰρ ἐδέπω est iambus, qui in hoc genere versuum, quod est anapaesticum, locum non habet. Vidit hoc *Kusterus*, tentavitque, ἀτὰρ ἔπω σύ γε. *Dukero* placet ἐδέν πω, quae est mollior correctio. In v. 484. eodem modo, ut *Bentleius*, succurrit versui, inserens τι, sed pariter relinquit ὧν, quod *Berglerus* tollit, sed versum vitiosum facit. V. 575. πρόσχετε corrigit, ut *Bentleius*. V. 584. ad quem vidimus ante *Bergleri* coniecturam, corrigit ἐξέλιπεν, quod quartus locus peculiari ratione iambum recipiat, ut Schol. ad 518. tradat, et esse aliquot exempla in hac parabasi. V. 604. mavult πελαγεῖς, quod Κωμαστὴς Διόνυσος pro vocativo accipi debeat, praegressis aliis vocativis. V. 1072. corrigit plane ut *Bentleius*. Apparet, opinor, non esse contemnendas has *Dukeri* notas. Et nihil dixi de iis, in quibus antiquitates et significationes verborum explicat atque illustrat, quae sunt non paucae, nec contemnendae. Ceterum hae notae scriptae sunt ante editionem Kusterianam, iis tamen exceptis, quae ad *Equites* pertinent. Alia caussa sit necesse est, quare *Berglerus* notas et emendationes Bentleianas ignorare simulet, nec commemoret uspiam, nec iis utatur. Sunt porro illae notae Dukerianae excerptae e schedis viri clarissimi, quas *Guil. Röellius* Prof. Amst. suppeditavit, per *Nic. Bondtium* V. D.

ſed, ut e praefatione *Burmanni* diſcimus, parcius, quam erat optandum.

Ultima, nec contemnenda pars huius editionis, eſt Collectio fragmentorum Ariſtophanicorum, a *Theod. Cantero* inſtituta, et a *Guil. Coddaeo* aucta, adiuncto catalogo Comoediarum deperditarum e *Meurſii Bibl. Att.* I. p. 1436. ſ. T. X. *Ant. Graec. Gron.* et *Fabric.* B. G. II. 12. Fragmenta ipſa ingenti numero augeri poſſent e Grammaticis et Lexicis inprimis, *Athenaeo, Stobaeo,* et *Scholiaſtis*, quae materiam criticarum obſervationum praeberent, cuius generis etiam multae e ſcriptis Criticorum colligi poſſent, qui passim fragmenta *Ariſtophanis* corrigunt et explicant. De his autem Comoediis deperditis, earumque fragmentis, bene longa et eruditiſſima eſt *Burmanni* Diſputatio in praefatione a pag. 17. ad finem, quam legiſſe neminem poeniteat; quod multa accuratius de nominibus Comoediarum, de diverſisque editionibus earum, traduntur, multa fragmenta emendantur, aut, qui ea emendarint, indicantur, denique ratio iſtorum fragmentorum recte tractandorum traditur.

Ceterum ex his facile intelligent omnes, quanto beneficio ſibi obſtrinxerit Cel. *Burmannus* graecarum literarum ſtudioſos, qui haec tot ac tanta bona tam liberaliter cum iis communicaverit, optabuntque, ut ei, cum vita longiſſima, diuturna facultas detur, aliis beneficiis ſuis rem literarum publicam augendi atque ornandi.

PRECIS DE LA MEDECINE PRATIQUE, CONTENANT l'hiſtoire des maladies, dans un ordre tiré de leur ſiége; avec des obſervations et remarques critiques ſur les points les plus intereſſans. Par M. LIEUTAUD, Medecin de Mgr. le Duc de BOURGOGNE et des Enfans de France etc.

id eſt:

EPITOME MEDICINAE PRACTICAE, MORBOrum hiſtoriam, concinnatam ad ordinem affectarum

in

in corpore partium, complexa, cum obſervationibus et animadverſionibus criticis in res praecipuas. Auctore LIEUTAUD, Sereniſſ. Ducis Burgundiae et Liberorum regis Medico, Academiae Regiae Scientiarum, Societatis Regiae Londinenſis Socio, Anatomiae Profeſſore emerito.

Lutetiae Pariſiorum, apud Vincentium, 1759.
Alph. 2. in 8.

Si verum eſt, quod omnes fatentur, neminem, qui de humano genere bene mereri ſtudeat, debita laude fraudandum eſſe; is ſane, qui humanae ſalutis praeſidem artem ſcriptis fideliter illuſtrat, laude ſua carere numquam debet. Speramus igitur, et celeberrimum LIEUTAUD laturum eſſe pretium laboris, quem haud vulgarem in conſcribendum hunc librum inſumſit. Quanquam enim neque librorum artis medicae praecepta continentium inopia laboramus; neque a recentioribus quibusque Auctoribus novarum rerum larga ſeges in hoc doctrinarum genere exſpectari poteſt: ille tamen iam operae pretium facit, qui antea cognita bono ordine et perſpicuo ſermone proponit. Vir Celeberrimus autem non ſolum hoc boni ſcriptoris officio recte functus eſt; ſed morborum etiam hiſtorias obſervationibus, quas frequentes morbis extinctorum diſſectiones eum docuerunt, locupletavit. Difficultas, morbos ordine ſyſtematico exponendi, fecit, ut Cl. Auctor morbos tum internos, tum externos, eo, quem ars Anatomica ſuggeſſit, ordine, diſponeret et explicaret, praemiſſis qui per totum corpus oriuntur, ſubiectis vero mulierum puerorumque morbis. Cauſas morborum, quas medici proximas nominant, ſubtilius non eſt proſequutus; diligentius vero evidentes et remotos conquiſivit. Neque multus fuit in prognoſticis, perſuaſus, hanc artis partem non ita eſſe excultam, ut de morborum exitu ſine metu erroris iudicari poſſit. Victus rationem non in quovis morbo habuit: non

quod ei parum tribueret, ſed quod medicos paululum in rem attentos ipſos ſibi conſulturos ſperaret. Pharmaca parce laudavit, neque tamen contemſit, quin potius ſelecta, et ad quemque morbum accommodatiſſima, laudabili ſtudio collegit. Haec fuit generalior totius operis adumbratio. Singula perſequuturis, rerum delectus adhibendus ita erit, ut decerpamus et delibemus, quae praecipua videbuntur. Hippocratis, eiusque Commentatoris Alpini, praedictionibus, quas tamen nos magni facimus, nimis parum tribuit, easque prolixe et confuſe propoſitas eſſe opinatur. Hippocratis tamen doctrinam, de diebus criticis, probat. Febrium malignarum fomitem nervis et cerebro ineſſe ſecure pronunciat. Sanguinis miſſionem huic febrium generi non niſi perquam raro convenire, nunquam vero in pede adminiſtratam, ſed hanc ſemper nocere, tum ex ſua, tum ex aliorum obſervatione. Sudorem Anglicum, a quinquaginta usque annis in Galliis, licet raro, homines invadere; eosdemque aliquando intra ſex primas horas morti tradere. Sudorem ipſum hoc morbo aegrotantibus eſſe remedio, omneque corporis refrigerium vehementer et adeo nocere, ut nec tutum ſit manus frigori exponere; hinc ſudorem, non ſatis largum viſum, diaphoreticis et ſudoriferis eſſe augendum, aegrosque valde utplurimum ſomnolentos veterno arcendos. Febrem tertianam, tum ſimplicem, tum duplicatam, ſaepenumero ſanari ſolo uſu aquae, per tres quatuorve dies potae, alio omni alimento corpori detracto. Quartanam cortice caſcarillae certius, quam Peruviano, tolli. Anaemiam ad claſſes morborum refert, et aſſeverat, vaſa ſanguinea interdum usque adeo ſanguine vacua reperiri, ut caput, pectus, et abdomen tam ſicca ſint, ut ceram referant; vaſa minora omni tum carere ſanguine, maiora ſemiplena eſſe, utrumque genus aere turgere. In virgine quadam, cui ſpatio annuo ſanguinem centies detraxerant, ſubito extincta, cerebri vaſa ne veſtigium quidem ſanguinis olim contenti oſtendiſſe. Omnium maxime tamen memorabile exemplum narrat de

homine

homine quadraginta quinque annos nato, qui cum ob morbum acutum quendam profusissimis sanguinis missionibus iacturam huius liquidi vitalis fecisset, syncope post mensem subito exanimatus est. Paulo ante mortem et vires recuperare, et pristinum colorem ducere visus erat. In huius extincti cadavere vasa cerebri penitus sicca, cor sanguine prorsus vacuum reperit, omnesque sectiones in sicco fecit Auctor Clarissimus. Ad sanandam luem veneream plerumque necessarium esse putat argentum vivum, aut quoddam ex eo arte chemica paratum pharmacon, sed ita exhibendum, ut ne ptyalismus consequatur, quem non modo non utilem, sed etiam periculosum iudicat. Podagram repressam, sola sanguinis ex pede missione, ad pedes interdum revocari testatur. In omnibus fere cadaveribus malo hypochondriaco extinctorum reperiri asserit varicosas venarum, ad portae venam pertinentium, dilatationes, a se quidem visas tam enormes, ut fere intestinorum canalem adaequarent. In cadavere feminae, cui statura mediocris erat, invenit hepar pure ita plenum, ut sursum usque ad tertiam costam trusum esset septum transversum. Camphoram, cui virtutem consopiendi tribuit, ad multos morbos, inflammatorios maxime, utilem valde commendat; immo etiam adversus maniam laudat, cuius furoribus et Sacharum Saturni accommodatum esse dicit. Opiata vero, omniaque hypnotica, maxime aliena esse, furoresque iis sumtis vehementer increscere. Castrationem saepenumero maniae mederi posse, post aliorum experimenta credit. Fortasse alia quaecunque operatio, dolores creans, et suppurationes post se trahens, utilis fuisset. Morbo, quem Tetanon (tentiginem) vocant, prehensos, si post diem morbi quartum vixerint, salvos futuros esse plerique Hippocrati credunt: quod falsum esse, Auctorem nostrum experientia docuit, qui aegrotos duodecimo et decimo quinto morbi die exspirasse vidit. Motibus convulsivis diu admodum agitatos, post alia omnia auxiliorum genera frustra adhibita, a lapide magnete probe armato, amuleti vice gestato, levamen

men

men morbi percepiſſe narrat, neque rem veriſimilitudine carère exiſtimat. Catarrhi ſuffocantis genera duo proponit: alterum, quod conſtrictione glottidis contineri; alterum, quo bronchia oppleri ait. Priori genere tactos conqueri de punctionibus glottidis, eiusque conſtrictione, quae ſimilis ſit ei, quam mica panis aut ſimile quid in laryngis cavitatem illapſum concitare ſolet. In cadavere hominis priore hoc catarrhi ſuffocativi genere ſtrangulati, ventriculi cordis, anterior maxime, itemque vaſa magna, mirum in modum oppleta et diſtenta, caeterae vero pectoris partes non vitiatae apparuerunt. Altero genere ſuffocatorum corpora ſaepius diſſecare ei licuit. Bronchia et arteria aſpera muco plus minus craſſo prorſus plena erant. Veram pleuritidem eſſe morbum oppido rarum perhibet, experimentis et diſſectionibus cadaverum fidem adhibens, quae eum docuerint, ex magno numero eorum, qui pectoris inflammatione perierunt, nonniſi duos vera pleuritide fuiſſe oppreſſos. Ab inflammatione pulmonum abeſſe poſſe tuſſim, dolorem, et ſpirandi difficultatem, mirum videbitur lectoribus. Morbum tamen epidemicum, anno 1754. graſſantem, talibus exemplis memorabilem fuiſſe aſſeverat Auctor. Pulmonum eryſipelas, quarum mentionem fecerunt Lommius et Boerhaavius, reiicit: ſolius cutis morbum eſſe arbitratur. Contra venae ſectionis abuſum, quo medici Galli male audiunt ab exteris, tum in hoc, tum in aliis morbis, graviter et bene diſputat, et ſanguinis miſſionem, ad decem vel duodecim uncias, ter quaterve primis duobus tribusve morbi diebus adminiſtratam, ſufficere, in quibusdam vero malis epidemicis plane omittendam eſſe, adfirmat. Idem agit, dum de curatione variorum generum aſthmatis praecipit, neque venae ſectionem (*ce reméde bannal, qu'on applique à tout,*) niſi manifeſtae plethorae, convenire inculcat. In ipſis quidem paroxyſmis vehementioribus, levamen, miſſo ſanguine, percipere aſthmaticos videri; ſed fallacem eſſe, morbique ſanationem difficiliorem reddere. De empyemate tractans, obſervat, illud interdum

ante

ante diem decimum quartum iam esse factum; a se etiam visum esse pulmonem alterius lateris intra dies triginta duos prorsus consumtum, et in pus, lactis speciem referens, mutatum. Empyemati aperiendo caustica magis, quam operationem chirurgicam, idonea esse docet. Id, quod Auctores de iis, qui pectoris hydrope, aut empyemate laborant, scribunt, eos nimirum in latere laborante cubare non posse, utplurimum quidem, sed non semper verum esse: dissectiones enim cadaverum subinde aliud monstrare. Aquarum colluviem non raro pericardio contineri, neque id genus a caeteris ullo signo discernere licere. Etsi enim Diemerbroekius iam de singulari tarditate pulsuum, tanquam signo aquarum pericardio contentarum, scripserit; et Cl. Auctor ipse in quodam aegro tantam pulsuum tarditatem repererit, ut unius horae minuti primi spatio arteriae non pluries quam vicies micarent, aegro interim bene appetente, satisque ceteroquin valente: id signum tamen non perpetuum esse. Nihilominus haec de tarditate pulsuum observatio notatu digna admodum videtur. Cordis polypos dari, confidenter negat, quod nos vehementer miramur. Fatemur tamen, Cl. Auctorem non videri temerarium: quodsi enim tanta polyporum illorum frequentia foret, ut nonnulli opinantur, mirum utique esset, in duobus cadaverum, ab Auctore dissectorum, millibus, ne semel quidem verum polypum fuisse deprehensum. Interea Cl. Auctor non infitiatur, reperiri interdum concretiones albidas, apparenter fibrosas; sed urget, has non esse malorum causas, sed effectus, et paulo ante mortem, vel in ipso mortis articulo, coire atque existere. Praeterea, sanguinis missionem, in ipso paroxysmo syncopes, raro admodum necessariam, saepiusque nocere et periculosam esse, contra opinionem vulgarem dicit. Intestinorum invaginationem in cadaveribus aliquoties vidit, etiamsi ante mortem nullus vomitus praegressus esset. Argentum vivum, ad librae pondo, adversus morbum, quem ileon vocant, assumtum, non semel aut bis, sed aliquoties excitasse salivationem, memoriae tra-

didit. Cholerae morbo multos abſurde mederi per data emetica et purgantia, conqueritur; neque praeter caſſiam et tamarindos quicquam eorum admittit. Deiectionum ſanguinearum mentionem facit, quae ſint neque dyſenteriae, neque hepatici fluxus, neque haemorrhoidum; *fluxum ſanguinis meſentericum* nominat. Eas interdum ſanguinei vomitus comites eſſe, et modo a vaſis gaſtricis, modo a meſentericis venire, atque eſſe ſimplicem haemorrhagiam plus minus largam, cuius ſedes incerta ſit; neque valde timendas eſſe. Radicem ipecacuanhae, aliis vomitoriis in medela dyſenteriae potiorem, aut eam et Simarubam vitrumque antimonii ceratum vera dyſenteriae ſpecifica remedia eſſe, negat, non tamen e claſſe medicamentorum efficacium eiicit. Animadvertit, et radicem ipecacuanhae, et alia vomitoria, et Simarubam, et lac, quae omnia in quibusdam dyſenteriae generibus laudem meruerint, in aliis epidemiis mortifera fuiſſe. Colicae Pictorum exactam deſcriptionem, quam ab Illuſtri Senaco accepit, operi ſuo inſeruit. Morbus ille plerumque duodecim vel quatuordecim dies durat, poteſt tamen et ſpatio quatuor vel quinque dierum terminari; ſedem habet in meſenterio; vehementiſſimus eſt, et aegrotantes non raro deſperabundos reddit, qui neque ſitiunt, neque febriunt; pulſus contractus eſt; dolores ad varias corporis partes pertingunt, ſaepius fixi quam vagi, attamen remittentes; nauſeam et quandoque vomitus enormes concitant; flatulentia plus minus manifeſta eſt; urina aut penitus ſupprimitur, aut parca copia deſtillat; alvus adeo pertinaciter adſtricta eſt, ut vix admittat enemata; muſculi abdominales contrahuntur, et dorſali ſpinae appropinquant, et umbilicus intro abit, quam notam Senacus pro pathognomica habet; aegrotantes perpetua inquietudine agitantur; membra ſtupent contrahunturque; ſingultus, motus convulſivi, ſudores frigidi, animi deliquium, aliaque ſymptomata atrocia accedunt; morbus degenerat in paralyſin, aſthma convulſivum, morbum regium, alvi fluxum, etc. Princeps tamen ſignum

huius

huius generis colicae cernitur in morbi caufa, quae femper plumbei generis eft. Confert ufus vinorum cuiuscunque generis, aliorumque acefcentium, tanquam plumbeas particulas diffolventium. Hinc opifices, qui plumbo indeque paratis carere nequeunt, a vino abftinent, et bene, aut faltem melius habent. Curationem tam atrocis morbi abfolvunt fequentia: vomitorium, poft affumta lenientia, et diffolventia, et diluentia, datum, opem eximiam affert, et vomitum praegreffum fiftit, doloresque ventriculi fugat; inteftinorum dolores poftea optime lenit oleum amygdalarum dulcium, omni trihorio ad unam duasque uncias, una cum dimidia aquae vulnerariae parte affumtum; quod ultimum remedium Senacus, quamvis empyricum putaret, adoptare coactus fuit; interea neque laxantia, neque enemata emollientia et lenientia, negligi debent; enematis addi folent oleum nucum, therebintina, balfamus copaivae, oleum anifi, certius tamen et promtius auxilium praeftant vinum emeticum, colocynthis, aliaque ftimulantia addita. Sed et topica emollientia utilia funt. Paralyfis remanens non aliam, quam communem medelam, pofcit. Artuum dolores relicti, faponacea et aperientia poftulant. Haec paulo prolixiora inferere voluimus, quia Auctor affeverat, Illuftrem Senacum faepe faepius morbum hunc tractaffe. Poft defcriptionem huius generis, fequitur genus illud quod nominatur Colica Pictonum. Sed negat Auctor, eam in Pictonibus effe endemiam, aut ab aliis generibus colicae differre, effe vero non nifi fummum colicae gradum, ut vocat. Tympaniten dicit fummum gradum flatulentiae; falfum tamen effe, quod nonnulli pro figno pathognomico habere folent, abdomen inftar tympani fonare, fi pulfetur, feque pluribus medicis, hac opinione ductis, fallitatem rei in aegrotis demonftraffe. Flatuum copiam quidem faepenumero in inteftinis reperiri, atque haec vehementer et interdum usque adeo intendi, ut colon inteftinum toti femori aequetur: fed etiam rarum non effe eum morbi modum, ubi inteftina flatibus

 careant,

careant, abdominis vero cavitas ſpiritu intus concluſo intendatur, ſic ut, perpuncto abdomine, omnis ventris intentio remittat. Ex quo poteſt intelligi, abdominis punctionem in caſibus extremis nunquam eſſe omittendam. Aliquando levamen morbi attuliſſe dicitur applicatio nivis, vel glaciei contuſae; qua via mederi licebit, ſi qua cauſa calida ſubeſſe videbitur. Remedii lithontriptici Anglici vires, adverſus dubitatores, et nominatim adverſus Meadium defendit, et hac occaſione exemplum felicis curationis deſcribit. Fuit homo quinquagenarius, calculi doloribus miſere afflictus, vigiliis exhauſtus, alimenta faſtidiens, et a chirurgo ad operationem ſeu curationem calculi iam praeparatus. Is tamen antea remedii illius vires experiri ſecum apud animum ſtatuerat. Menſe uno elapſo iam morbi levamen percepit, quod poſt menſem ſecundum auctum fuit; menſe quarto currente iam urinam per horam integram continere potuit, quod a multo retro tempore ei non licuerat; tandem poſt ſeptimum menſem omnia ſymptomata evanuerunt. Hoc temporis ſpatio ingentem copiam calculorum et ſabuli per urinae iter eiecerat. Neque chirurgus ille, qui curationem calculi in ſe ſuſceperat, et calculum ipſum ſpecillo in veſica contigerat, neque alii poſt id tempus, quidquam, quod calculum argueret, ſpecillo attingere potuerunt. Praeter caſum hunc, ſummatim narrat reliquarum curationum, remedio eo abſolutarum, exitum. Ex illis ſcilicet calculoſis, quibus remedium id dederat, quatuor tantum a calculo eiusque ſymptomatibus prorſus liberati ſunt, et quidem poſt uſum per menſes decem continuatum; caeteri omnes remedium valde ingratum nimis cito faſtidiverunt, excepto viro quodam octogenario, qui ultimis quinque vitae annis remedium, ſine quo vivere non poſſe ſentiebat, conſtantiſſime aſſumſit. Alius quidam, cuius et renes et veſica ulcera contraxerant, poſt uſum triginta et duorum dierum ex vita migravit. In diſſecto cadavere repertus eſt calculus, remedio aſſumto vehementer corroſus. Pilulae adverſus colicam nephriticam

com-

commendatae, maiori etiam cum emolumento ab Auctore adhibitae sunt. De renum calculo, non habet quod certo affirmet. Tandem non dubitat, remedium id ad praecipua referre, quibus ars aucta sit; testaturque, ne minimum quidem fructum ex hac remedii istius commendatione ad se redundare posse. Haec de remedio illo. Alibi describit morbum quendam singularem, quem catarrhum vesicae vocat. Iuvenis sedecim annos natus, febre rheumatico-podagrica corripitur, qua die decimo quarto liberatur. Elapsis aliis septem diebus in febrem recidivam incidit, simulque de dolore vesicae, et ardore urinae conqueritur; urina incipit mingi crassior, deiiciens sedimentum album et mucosum, quod deinde ita auctum fuit, ut quartam urinae excretae partem efficeret. Febris recidiva duravit dies duodecim; urinae vero illae usque ad quinquagesimum fluxerunt. Multi ex Medicis, quibus licuit morbum hunc singularem propius speculari, sedimentum illud pro materia purulenta habuerunt; sed Auctor, cuius curae salus aegrotantis commissa erat, materiam eam esse iudicavit muci genus, persimile ei, quod catarrhosi ex naribus faucibusque eiicere solent. In ea sententia etiam fuit Illustris Senacus: incredibile enim videbatur, ulcus, quod tantam puris copiam aleret, brevi et sponte potuisse sanari. Ad nimiam obesitatem tollendam minuendamve sudores facere, si facile aeger fert, dubitare, adeoque Cel. Auctori eos eo consilio laudanti refragari, nolumus. At reperiuntur obesi, qui sudoribus excitatis vehementer laeduntur, et deliquio animi corripiuntur, nec sine metu suffocationis. Nasum cancro paene destructum, ab empyrico per herbam Sabinae sanatum, vidit Auctor. Anevrismatum in collo et pectore exortorum dein meminit, quae plus quam quatuor libras sanguinis continuerunt. Contra eos, qui negant, praecipitationem hominis, a cane rabido admorsi, in mare vel piscinam, esse remedium hydrophobiae metuendae, confidenter asserit, se nullum eorum, quos rabidi canes admorsissent, et qui satis mature, et ex improviso,

in mare praecipitati fuiſſent, hydrophobia correptum vidiſſe. Argento vivo non modo homines, ſed etiam canes admorſos, ab hydrophobia et tutos praeſtari, et liberari docet. Alio loco ait, tum in cerebri ventriculis, tum in baſi cranii eorum, quibus ad ſanandam luem veneream minerale id datum erat, nec non artificium quorundam, idem argentum vivum ad plures uncias, imo aliquando ad librae pondo, fuiſſe repertum. Narium haemorrhagias non ſemper ſatis tuto per turundas reprimi; ſe enim vidiſſe hominem ita curatum, cuius ventriculus et pulmones, a ſanguine ex naribus per fauces in has partes deſtillante, ita fuerint oppleti, ut homo poſt paucas horas ſuffocatione ſtrangulatus fuerit. Multos reperiri homines, qui ſatis acute audiant, quamvis tympani membrana deſtructa ſit. In uvulae prolapſu, vetuſtate confirmato, hanc partem aliquoties, bono cum ſucceſſu, nunquam infeliciter, reſecuit. Mentionem facit dolorum rheumaticorum, muſculos abdominales affligentium, morbumque dicit minime infrequentem, quamvis parum cognitum; utplurimum enim pro colica, aut etiam pro muſculorum illorum inflammatione, haberi. De remedio illo contra hernias, quod auctori *de Cabrières* debetur, quodque iam evileſcere incepit, honorifice ſentit. Chirurgis proponit faciliorem methodum curandi bubonocelen, qua fieri inciſio debet ſupra annulum, et dein ea parte ſacco herniae immitti ſpecillum, ſulcum in longum ductum habens, quo duce tandem ſaccus, momento temporis, et ſine metu inteſtinum laedendi, aperiri queat. Hypogaſtrocelen nominat morbum parum cognitum, cuius deſcriptio ſic habet. Eſt tumor totius abdominis, formatus ab adipe corrupta, quae et valde augeſcit, et duritiem ſcirrhoſam contrahit. Augmentum hoc admodum lente fit, tandem vero dolores vehementes, ac febrem lentam concitat. Ingens illa adipis ſub integumentis accumulatio partes internas adipe emungere quaſi, et exhaurire videtur, ita ut hae ſicceſcant. In cadavere feminae hoc morbo affectae, et tandem maraſmo enectae,

enectae, praeter incredibilem craſſitiem tunicae adipoſae, quae in locis quibusdam ultra altitudinem ſex pollicum aſſurgebat, inveniebantur epiploomphalos admodum adhaerens, et viſcera pleraque putredine et pure conſumta. Nimis tardam eruptionem variolarum balneo calido accelerare docuit Illuſtris Senacus, et hac methodo in epidemia admodum maligna varioloſos feliciter tractavit. Satis eſt, pedes ac manus balneo foviſſe. Boerhaavium iam balnea commendaſſe nos animadvertimus. Puerorum lactentium morbum, (qui nobis pororum in cute obſtructio, a tenacibus mucoſisque ſanguinis impuritatibus orta videtur,) ad inſectorum familiam et regnum refert, et particulas illas mucoſas, quae poros cutis referciunt, crinones cum nonnullis nominat. In praefatione operis Cl. Auctor aliud Volumen propediem edendum promittit, quod quale futurum ſit, coniectura non aſſequimur, niſi peculiarem librum de morbis infantum eſſe, ex verbis Auctoris, in fine operis lectis, colligere velimus. Qualecunque demum fuerit, praeſens efficit, ut magno deſiderio futuri teneamur.

PHILOSOPHIAE CIVILIS, SIVE POLITICAE, PARS PRIMA, exhibens principia cum generalia Politicae publicae, tum ſimplicibus civitatum formis propria: tanquam continuationem Syſtematis Philoſophici Chriſtiani L. B. de Wolff, praemiſſo brevi b. Baronis elogio: Auctore MICHAELE CHRISTOPH. HANOVIO, Gymnaſ. Academ. Gedanenſ. Prof. Philoſ. et eiusd. Biblioth.

Halae Magdeburgicae, in offic. Rengeria, 1756. Alph. 4. plag. 5. in 4.

Pulcherrimum Ill. *Wolfius* conſilium ceperat, omnes Philoſophiae partes latino ſermone, et multo copioſius explicandi, quam anguſtiae ſyſtematis, quod vernacula ediderat, permiſerant; verum praematura, omnibusque

busque bonis luctuosissima morte extinctus, opus inchoatum absolvere non potuit. Cum vero plures essent, quorum votis eiusmodi opus valde desideraretur, dedit bibliopola *Hanovio*, Viro Cl. cuius egregia Philosophiae Wolfianae cognitio satis perspecta et cognita esset, illud negotii, ut filum, morte magistri sui interruptum, pertexeret. Hic igitur in Philosophiae civilis doctrina tradenda *Wolfium* quidem ubique fere secutus est; adhibuit tamen subinde alios, praeclara civilium rerum scientia instructos, ut Aristotelem, Platonem, Ciceronem, compluresque recentioris aetatis, in consilium; atque, si quando neque hi satisfacerent, rationis ope veritatem eruere, propriaque meditatione praecepta tradere studuit. Atque hoc modo iam in quatuor voluminibus edendis versatus est, in quibus quae proponantur ordine indicabimus. Ne vero fundamenta deessent, quibus reliqua bene superstrui possent, praemittenda putavit *Prolegomena* quaedam, in quibus generales Politicae notiones exponeret. Hic igitur, definitione Politicae tradita, docet Vir Cl. Politicam proxime superstruendam esse Iuri naturae publico universali, alia tamen Politicae principia subministrare Oeconomicam, Ethicam, reliquum iuis naturae ac gentium, et Philosophiam practicam universalem. Politicam non minus, quam Ethicam, omni metaphysicae, tanquam primo et immoto fundamento, incumbere: quae in Politica demonstranda sint et comprobanda, ea, si principia domestica non sufficiant, ex his disciplinis esse promenda: si vero omnia, quorum sit aliquis in civitate usus, demonstranda sint, Physicam quoque, omnemque Technologiam, Politicae fuisse praemittendam. Deinde ostendit, obiectum et subiectum Politicae nullum esse aliud, quam civitatem beandam: Politicae esse, docere modum rempublicam rite constituendi, reformandi quando opus sit, et mutandi, recteque administrandi: hinc et adiumenta, et impedimentorum salutis publicae remedia, ducenda esse. Tum potiora adiumenta et impedimenta, virtutum politicarum praestantia et peccatorum gravitas,

gravitas, atque utilitas e cerimoniis aptis et convenientibus in ſalutem publicam profecta, declaratur. His expoſitis demonſtrat Noſter, in Politica docendam eſſe artem prudenter feliciterque regnandi et parendi: Politicam varias admittere perfectionis et defectuum gradus: Politicam vel togatam, vel ſagatam eſſe, eandemque reliquarum diſciplinarum principem et reginam: quomodo politicus aut imperet, aut pareat? quae ſint officia politici imperantis? an diviſio Ariſtotelica politicae, in legislatoriam, conſultatoriam, et iudiciariam, omnem illius ambitum exhauriat. Negat hoc Auctor, atque oſtendit ſimul, quomodo Politica a Iurisprudentia differat? cur excuſandi veteres Philoſophi, qui omnem fere morum doctrinam ad Politicam retulerint? quae ſint partes politici privati? quae indicia pſeudopolitici? quae Politica regia et divina? nempe publica, quae artem feliciter regnandi doceat et exerceat. Haec de Prolegomenis. Ipſa Pars prima haec deſcripta eſt in capita IX. Iam quoniam in diſciplinis practicis omnia ad certam finis propoſiti conſecutionem referuntur, atque ex fine omnis indoles civitatis metienda eſt, in capite *primo* de *civitatum fine* exponitur. Notionibus igitur civitatis, populi, et civis, evolutis, finem civitatis collocat Vir Cl. in communi illo bono, quod aut non melius, aut non, niſi coniunctis illius viribus, parari poteſt, illiusque tuta fruitione; atque hunc finem definit per ſalutem publicam, ſive per augendam vicorum ſalutem, quousque per ſocietatem plurium fieri poteſt. Salus publica, ex mente Noſtri, vel in hominis ſummi boni conſecutione fruitioneque non impedienda conſiſtit, atque haec vocatur *primaria;* vel in copia parabili huius vitae bonorum inferiorum, maxime externorum, tuto perfruenda, quae *ſecundaria* dicitur. Ex his definitionibus Auctor ſequentes poſitiones producit: ſalutem publicam integram non eſſe, niſi et primariam plene contineat, et, quanta illa ſalva haberi poſſit, ſecundariam: primariam continere veram felicitatem omnium et ſingulorum, ſaltem plerorumque civium, quatenus

illa in hominem cadat: eandem non nisi virtutibus quibuscunque obtineri posse et debere, neque sine legum naturalium custodia adquiri et conservari: secundariam, praeter bona corporis parabilia, bonorum externorum tutam fruitionem, et a malis ambobus immunitatem continere, atque affluentia, tranquillitate, et securitate civili absolvi: Eandem cives eatenus fortunatos reddere, quatenus extra civitatem eadem non essent habituri. Porro docet, in se, atque in recto usu, nec primariam civitatis salutem secundariae, neque hanc illi repugnare, sed potius utramque amice conspirare: per abusum secundariam primariae praeferri quidem, sed hanc semper illi anteponendam, atque in civitate optima utramque salutem coniungendam esse; neque bonam civitatem esse posse, in qua tantum secundariae ratio habeatur. Quoniam civitas ratione salutis primariae a Nostro felix et beata, ratione secundariae fortunata dicitur, sequitur, felicitatem civitatis, si aliter fieri nequeat, vel iactura fortunae esse redimendam. Perfectam dicit salutem publicam, quatenus bonorum internorum et externorum consensu gaudet; imperfectam, quatenus dissensu laborat. Inde igitur ostendit, salutem publicam gradus perfectionis et imperfectionis admittere, atque hos perfectionis gradus, tum ex bonorum vel multitudine, vel magnitudine, tum ex consensione diversa, nasci. Porro dispescit gradus in *materiales* et *formales*, atque unde illi cognoscantur docet. Post ex eo, quod omnium bonorum et malorum gradus sint, efficit, diversos quoque esse gradus felicitatis politicae, atque fortunae civilis. Quibus disputatis Auctor declarat, quaenam salus civitatis omnium perfectissima esset? quaenam imperfectissima? quid illa inferret? quae sint notae civitatis prorsus perfectae? cur talis civitas neque existat, neque speranda sit? quae civitas imperfectissima? quare eiusmodi civitas non detur? cur sceleratorum sodalitia non sint civitates? cuiusmodi sint obviae civitates? Auctor, quae dentur, aut quae dari possint, civitates, inter felicissimam et infelicissimam

veluti

veluti medias interiacere arbitratur, eamque obviarum civitatum optimam haberi debere, quae tam perfecta gaudeat salute publica, quanta in hac hominum conditione haberi possit. Dari civitates et bonas, et aliis meliores; studendum esse optimae: in suo genere vocari civitatem optimam, qua perfectior in tali determinatione non detur. Denique exponitur, qui sint salutis publicae defectus? quae sint mala publica, cum externa, tum interna? quae civitas sit mala, quae peior, quae pessima? quae civitas magna et maxima? quae potentissima et amplissima? quae civitas sufficiat ad salutem hominum universam? quid sit vera ratio status? quaenam ratio status spuria? quomodo secundum rationem status agatur? quatenus utilitas et salus publica conveniant? cur sola utilitas publica non sit civitatis finis? quaenam sit gloria publica genuina? cur sola gloria publica civitatis non sit finis? quomodo potentia civitatis ad finem eius referatur? cur solius potentiae incrementum quaerere nefas? Caput *secundum* inscriptum est: *de Civitatum necessitate.* Intelligit autem Vir Cl. necessitatem moralem, eamque ita demonstrat: Vici cuiuscunque nominis segreges sibi nondum sufficiunt, neque ad salutis primariae et affluentiae, neque ad tranquillitatis, neque ad securitatis suae omnes partes, quae humanis viribus haberi possunt, consequendas. Neque ad hos fines obtinendos sufficit, si coirent tantum in pagos et oppida, in urbes, in regiones seu pagos ampliores. Potius, si vici cupiant sui iuris esse, et praestantiam libertatis prae servitute cognitam habent; si se invicem perficere, communique saluti tantum prospicere velint, quantum coniunctis eorum viribus fieri potest; si denique neque officia sibi aliisque vicis praestanda negligere, neque in sua et reliquorum commoda peccare cupiant: contrahenda ipsis est societas libera prorsus, et communi bono, quoad fieri potest, et consultum videtur, promovendo intenta, hoc est, civitas. Iam, cum quidquid humana salus requirat, illud in hominum societate moraliter necessarium

 sit,

ſit, ſalus vero humana ob allatas rationes civitates requirat, res facile patet. Deinde Auctor civitates in potentiores et debiliores dividit, et quibus hae incommodis obnoxiae, atque quo modo debilitati medendum ſit, docet. Quia porro, ut debiliores ſibi magis ſufficiant, maiorem hae ſibi potentiam adiungere debent, exponit, quantum ſic augeatur potentia? qui ſit conſociationis civitatum finis? quid ſit corpus civitatum? quae civitates foederatae? quando ſint foederandae? quae foedera ſint laxiora, et arctiora? quae civitas ſit ſapiens, quae ſecura? . Ultimo loco diſputat Noſter de aequilibrio virtutis et potentiae. In capite *tertio* agitur de *origine civitatum.* Ubi facile intelligitur, Auctorem non de civitatum origine hiſtorica, ſed morali exponere. Duplicem vero facit civitatum originem, *primariam* alteram, alteram *ſecundariam.* Illa voluntate divina, vi naturali perſpicienda, haec voluntate humana, ſeu facto humano, nititur. Iam Noſter ita ratiocinatur: Prima atque primaria civitatum origo eſt divina: ea remotior pendet a Dei decreto aeterno, propior continetur hominum ac mundi creatione, conſervatione, et gubernatione. Primaria civitatum origo requirit civitates optimas, cum in ſe, tum ratione Dei, totiusque mundi, atque ideo homines obligantur ad eligendas, condendas, colendasque optimas civitates, et origo civitatum ſecundaria conformanda eſt origini primariae. Quatenus id fit, eatenus illi convenit cum voluntate divina, et recte ſe habet: quatenus ſecundaria recedit a primaria, eatenus divinae voluntati repugnat, a qua niſi impeditur, permittetur aliquamdiu. Origo civitatum primaria debetur legi naturae praecipienti, atque ideo naturalis eſt; primaria civitatum origo, et obligatio ad eandem, eſt immutabilis, manetque ſalva, ſive accedat ſecundaria, ſive minus. Datur naturalis ſocietas inter omnes gentes, et obligatio ad eam colendam, etiamſi de illa pacto ineunda homines ſoliciti fuerint nunquam, nec in poſterum ſint cogitaturi. Non ſolum nullo opus eſt pacto ad civitatem maximam conſtituendam,

mendam, ſed etiam vix eiusmodi pactum inter omnes homines iniri poteſt. Etiamſi atheae ſint gentes, naturalis tamen obligatio ad colendam ſocietatem, et ſalutem generis humani, inter ipſas admittenda eſſet. Primaria igitur civitatum origo uſitatarum repetenda eſt ex maiori obligatione, communia bona, quanta haberi poſſunt, coniunctis viribus vicorum, ſibi invicem optime procurandi. Praeterea eadem intelligitur ex inſito a natura animis hominum civitatis appetitu; ex perſpecta communione ſanguinis et naturae eiusdem; ex naturali rationis et ſermonis communione; ex ſpe non dubia commodorum e civitate oriundorum, et incommodorum extra illam naſcendorum metu; e benignitate denique et ſtudio ſimilitudinis cum Deo. Voluntas divina obligavit homines ad optima quaeque, tum in generibus et in ſpeciebus civitatum, tum in ſingularibus quibusque civitatibus praeferenda ſecus habentibus: voluntas humana, id quod pravum eſt, rectum reddere nequit: eadem nec ſe, nec alios obligare ad prava, ſed tantum declarare poteſt agnitionem divinae obligationis ſibi incumbentis, et obſequium eidem praeſtandum. Huius arbitrio relinquendum eſt, utrum, quando, et cuiusmodi civitatem ineundam ſibi et colendam eligere velint: optio haec non poteſt non facto quodam publico declarari: factum illud poteſt vel licitum, vel illicitum eſſe: facto illicito orta civitas, nec felix, nec ſtabilis eſſe poteſt. Illicitum factum dividitur in nefas proximum, et remotum: illud vel contra Deum, vel contra alios homines tendit: illud eſt impietas publica, ſeque exſerit cum omittendo id, quod publice erga Deum fieri debebat, committendove contrario, tum cultus divini denegatione, aut cultu Dei falſo; hoc dicitur improbitas publica, atque vel iniuſtitia publica eſt, vel iniquitas tantum: haec, ſi in ipſa civitatis origine committitur, ſemina diſcordiae, querelarum, et ſenſim ſuccreſcentium detrimentorum ſpargit; illa admiſſa, multo maius ſibi arceſſit civitas periculum, eademque committitur intrinſecus, oppreſſione libertatis innocentium, extrin-

 ſecus

ſecus violando pacta, aliaque iura perfecta. Facta licita redeunt ad mutuum conſenſum, ſive ad pactum, vel expreſſum, vel tacitum, vel quaſi pactum. Modus civitatis ineundae clariſſimus eſt pactum expreſſum, idque vel nuncupatum, vel ſcriptum, quoniam in ſtatu naturali utrumque tantumdem valet, et utriusque eadem eſt obligatio divina. Obligatio humana facit, ut ex propria confeſſione certum ſit, paciſcentes de civitate ſibi perfecte obligari ad ea, quae pacto ſibi promiſere; pacta ineundae civitatis recte iurata fide firmantur. Nulla eſt obligatio, nullum ius pacti illiciti, aut vi metuve extorti, aut errore et dolo vitiati. Dantur tamen rationes legitimae ſervandi pacti invalidi. Quaſi pacto non immerito niti dicitur civitatis maximae ſecundaria origo. Caput *quartum* complectitur doctrinam de *Republica in genere.* Poſuit Vir Cl. haec quaſi fundamenta totius capitis. Quia omnis ordo in ſimilitudine modi, quo res exiſtunt, conſiſtit, respublica vero eſt ordo civitatis, etiam respublica requiret in civitate ſimilitudinem modi, quo res in eadem exiſtunt, vel potius exiſtere debent. Quoniam autem ordo civitatis potiſſimum modum imperandi et obediendi reſpicit, respublica involvit ſimilitudinem modi, quo imperium et obſequium publicum ſe invicem reſpiciunt. Quia porro in ordine partim occurrunt res una obviae, partim tantum ſe invicem inſequentes, etiam in republica requiretur ſimilitudo in modo exiſtendi, non ſolum ratione rerum ſimul in civitate occurrentium, ſed et earum quae ſe invicem excipiunt. Si ipſa ſimilitudo res eodem modo determinari iubet, respublica quoque in imperio et obſequio publico res eodem modo determinari iubebit. Hinc ſequentia eliciuntur: rempublicam indigere regulis e fine civitatis derivandis, hasque reſolvi in Dei voluntatem et legem naturae: Deum et legem naturae in ordine civitatis iubere praeferre meliora, et optima ſectari: quatenus ordo civitatis conveniat cum eo, quem lex naturae praeſcribat, eatenus rempublicam recte ſe habere; quatenus recte ſe habeat,

habeat, eatenus illam esse a Deo, et caeteris paribus felicem esse posse ac stabilem. Duo in republica praecipue curanda esse A. monet, ut civitas sit libera, et ut coniunctis viribus commune bonum promoveatur. Eiusmodi rempublicam esse debere, ut inferiorum societatum salus, quantum salva civitate fieri possit, maneat salva, et iis augeatur bonis, quae non, nisi coniunctis viribus, haberi possint. Inter salutem publicam et privatam tantum consensum esse debere, quantus haberi possit: publicam, ubi utraque haberi nequit, privatae anteferendam esse: obligationem singulorum et universorum in civitate erga se invicem esse reciprocam ad ea, quae sunt in ipsorum potestate: pariter iura singulorum et universorum civium erga se esse invicem reciproca: universis in civitate esse ius regendi et adigendi singulos ad officia erga universos, non vero vicissim: universorum in civitate naturaliter esse imperium civile, seu publicum: imperium publicum esse peculium populi. Porro rempublicam non melius constitui, quam pacto publico conveniente, quod a pacto civitatis ineundae, a pacto religionis, aliisque differat: omnem rempublicam gaudere debere imperio summo, et inde non alteri civitati subiectam esse, neque posse accusari vel damnari, nec obligari ad reddendas rationes, nec impediri ab aliis debere. Huic summo imperio subesse debere, quidquid ad salutem publicam comparandam, servandam, augendamque, et ei contraria arcenda, pertineat. Tum docet Noster, quid sit summum imperium ordinarium, quid extraordinarium? quid ius eminens? quid ius vitae et necis? quid obsequium publicum et summum? quando oriatur Democratia, et quis illius finis? quae sit Isocratia, quae Monarchia, quae Aristocratia, Ochlocratia, Oligarchia, Tyrannis? Comparatione inter rectas respublicas instituta, primas partes Monarchiae, secundas Aristocratiae, tertias Democratiae tribuit; inter degeneres respublicas pessimam tyrannidem, minus improbam Oligarchiam, et impeditiorem reliquis in pravitate Ochlocratiam

esse,

eſſe, arbitratur. Ultimo loco explicat A. quid ſit respublica mixta? quid in limitatione imperii publici ſit ſpectandum? cuius ſit illa limitatio? In Capite *quinto* proponitur *Iſocratia in Civitate maxima, eiusque pietas erga Deum.* Civitatis maximae rectorem eſſe Deum, eundemque digniſſimum, optimum, et abſolutiſſimum: Monarchas tantum vicarios Dei eſſe, iisque Dei vices digniſſime gerendas: illis gloriam Dei illuſtrandam, penitiorem rerum naturalium cognitionem, earumque uſum ampliſſimum omni modo acquirendum, neque ſolum indigenarum, ſed etiam peregrinarum: rerum utilium indagationem praemiis adiuvandam: barbariem e civitate elimnandam: ſcientiam Dei excolendam et amplificandam, eamque aliis civitatibus tribuendam, et propagandam: religionem naturalem non in qualibet tantum civitate colendam, ſed ad alias quoque propagandam civitates. Ferendum tamen eſſe contemtum religionis Chriſtianae in illis civitatibus, quae ab ea ſint alienae, nec adduci ſe licitis modis patiantur ad eam vel amplectendam, vel tolerandam: ferendum quoque eſſe, ſi vel miſſionarii inſontes, precario admiſſi, puniantur, ſupplicioque afficiantur, niſi pacto ipſis ſecuritas ſit promiſſa. Denique civitatibus, a religione Chriſtiana aut naturali aberrantibus, alienisque, pacta et officia humanitatis haud fere ſecus praeſtanda eſſe, ac ſi religionem colerent veram. In Capite *ſexto* agitur de *Iſocratiae prudentia regiminis.* In Iſocratia, ex mente Viri Cl. quaelibet civitas idem ſibi debet, quod ſibi quivis debet homo in ſtatu naturali: ergo quaelibet civitas ſe ipſam conſervet et perficiat, ſe ſuumque ſtatum probe cognoſcat, famae ac gloriae ſuae amplificandae virtutum operumque praeſtantia inſerviat, ſalutaria commercia pactis firmet, et ex pactis exerceat, atque in his, quantum fieri poteſt, aequalitati ſtudeat. Hoc loco varia de commerciis prudenter inſtituendis, aliisque, quae ad commercia pertinent, monentur: ut de aequalitate pretiorum, de monopoliis, de ſtationibus et tabernis, de commercio externo, de

transitu

tranſitu mercatorum per alias regiones, denique de mercatorum conſulibus, de vectigalibus, etc. Porro ad perficiendum ſtatum civitatis externum pertinet ſtudium rite augendae potentiae. Hoc fiet occupatione regionum vacuarum, receptu emigrantium, exulum, et advenarum civium, invitatione peregrinorum ſpe melioris fortunae propoſita, conſociatione prudenti cum aliis civitatibus, ope coniugiorum publicorum, ope foederum mutuae defenſionis, clientelis potentiorum, foederibus commerciorum, mutuae amicitiae cultura, cura omnis laeſionis vitandae, colenda iuſtitia iniuſtitiaque fugienda, bello publico cavendo vitandoque, ſtudio pacis, et religione pactorum. Tandem exponit Vir Cl. quando condici certamen paucorum poſſit? quando diſſimulatio aut proteſtatio conſulta ſit? quale habeant civitates ius, minores offenſas puniendi? cur ne iuſtum quidem bellum temere ſuſcipiendum? quando vel iuſtum bellum differendum? quis ſit modus abuſum potentiae civitatis praevertendi? In Capite *ſeptimo* tranſit Noſter ad *Democratiae conſtitutionem.* Hic docet, Iſocratiae affinem eſſe Democratiam: ſcopum Democratiae eſſe omnium aequalitatem: hanc aequalitatem referri ad ſalutem omnium: eundem populum imperio et praeeſſe, et ſubeſſe: ſi univerſus ſpectetur, praeeſſe; ſi ſinguli, ſubeſſe: populum gaudere maxima libertate civili: Democratiam ineundam conſtituendamque eſſe pacto, atque hoc ſanciendum, quinam populi nomen accipere, eiusque frui iure debeant? Porro dividitur populus in clarum et obſcurum, ſive plebeium; in opulentos, inopes, medios; in cives et non cives. Democratia vero diſpeſcitur in abſolutam et reſtrictam, in rigidiorem et moderatiorem, atque utriusque generis poſſibilitas demonſtratur. Poſt de abuſu imperii popularis tollendo; de Democratia ruſtica, urbica, ac mixta; de conſtitutione magiſtratuum, eorum numero, imperio, norma, creatione; de diſtributione ſummi imperii; de imperio Democratiae populari, Ariſtocratico, et Monarchico; de ſuffragatione omnium ſi-

Mm mul,

mul, et per delectos; de comitiis; de bonis damnatorum ſacris uſibus deſtinandis, exponitur. Praeterea ſtudendum eſſe in Democratia conſervationi et aemulationi virtutum: legislatores adſciſcendos legum naturalium ſcientia et prudentia politica praeditos: ex aliorum etiam populorum legibus optimas quasque adoptandas: varie quidem, ſed fruſtra, in legibus tentatam fuiſſe communionem bonorum; ne quidem communionem alimentorum, aequalitatem bonorum, et iurium omnium locum habere: aequalitatem potiſſimum in virtutibus quaerendam: exaequandam meritis fortunam: proportionem onerum et emolumentorum publicorum curandam: et ſuperiori et inferiori magiſtratu opus eſſe. Denique agitur de magiſtratuum electione, de ſuffragiis apertis et occultis, de multitudine Senatorum, de muneribus annuis, de ephoris, ſeu tribunis plebis, de modo, quo, qui ſe ſuſpectos reddidere, tractandi, de plebis arrogantia refraenanda, de muneribus gratuitis, de fugiendis daemagogis, de modis egeſtati plebis occurrendi, de confoederandis Democratiis. Caput *octavum* habet *Ariſtocratiae conſtitutionem.* Ariſtocratiae ſcopum praecipuum eſſe adminiſtrationem optimam reipublicae vix melius perficiendam, quam per plures, virtutibus inſignes: Ariſtocratiam legi naturali convenire, eandemque recte inſtitutam egregia offerre ad virtutis culturam incitamenta: dividendis ſummis iuribus inter optimates Ariſtocratiam conſtitui, et abuſum eius tolli non poſſe, ſed legibus et copia optimatum: abuſui obſtare brevitatem imperii optimatum: aptiorem eſſe Ariſtocratiam electilem, quam ſucceſſoriam. Deinde tranſit Vir Cl. ad cautionem in electione optimatum per populum, ad ambitum cavendum, ad ſucceſſionem in Ariſtocratia, ad cenſum optimatum. Poſt docet, Ariſtocratiam laxiorem praeſtare ſtrictiori: in magno periculo vel uni ſummam rerum committi poſſe: optimatum ſingulis eundem ſcopum, idem ius eſſe debere: Ariſtocratiam ope legum et earum religione muniendam: vitandam optimatibus crudelitatem,

ſuam-

ſuamque dignitatem conſervandam: fugiendam mollitiem et deſidiam, compeſcendum luxum prodigum, inopiae immeritae optimatum medendum: leges cardinales minime violandas: uni non plura munera praeter neceſſitatem tribuenda, neque ex eadem gente plures neceſſarios ad imperium admittendos: optimates novos antiquis aequandos. Tandem A. diſquirit, an cenſus optimatum ratio habenda, et acceſſionis fiſci? quomodo lites optimatum ſopiendae? an liceat optimatibus externis frui honoribus, penſionibus, et muneribus, caſtella exſtruere, rempublicam in periculis deſerere? quae ſint officia optimatum erga populum, et huius erga illos? Capite *nono* traditur *Conſtitutio Monarchiae.* Primam dicit Monarchiae originem haberi poſſe in longaevo communi ſtipite ſuorum poſterorum in ſtatu naturali degentium; alteram ex virtutum eminentia; tertiam ex beneficiis ſingularibus; quartam e potentia et felicitate in bellis, repetendam eſſe. Exponitur deinde, quid monarchia voluntaria et involuntaria? quae monarchia ſit maſculina, quae feminina? quid ſit regnum et rex? qui gradus monarcharum ſecularium et eccleſiaſticorum? qui ſocii regni ſecundarii et primarii? quae ſint cauſae raritatis et brevitatis imperii conſortis? quae rationes ſucceſſionem in regnis ſuadeant? quomodo de ſucceſſionibus recte iudicari debeat? cur plerumque mares feminis praeferantur? an maior natu praeferendus in ſucceſſione reliquis? Maximam capitis partem occupat doctrina de ſucceſſione in imperiis, quam ſequitur doctrina de electione Monarcharum, de Monarchae officiis, de adminiſtris, de vicariis, de propagatione gentis et Monarchae, de proſperitate Monarchiae in pace quaerenda, de conſociatione Monarchiarum in quoddam corpus. Sed manum de tabula.

M. MINUCII FELICIS OCTAVIUS, ET CAECILII Cypriani de vanitate idolorum liber, uterque recenſitus et illuſtratus notis variorum ſelectis atque etiam

 ſuis,

ſuis, a IO. GOTTLIEB LINDNERO, ſcholae Longoſaliſſ. Conrect. et Acad. Elect. Mog. Scient. Util. Socio, cum praefatione D. IO. AUGUSTI ERNESTI.

Longoſaliſſae, ſumt. Io. Chr. Martini, 1760. Alph. 1.

Probavit nobis Cl. *Lindnerus* et conſilium ſuum horum opuſculorum edendorum, et ipſam rationem, qua lectionem illorum faciliorem utilioremque iuventuti reddere ſtuduit. Nam, ut bene *Erneſtus* noſter V.C. in elegantiſſima praefatione monet, ii e Patrum libris iuventuti proponendi commendandique ſunt, qui maximam cum reliquis huius aetatis ſtudiis habeant coniunctionem. Huius vero generis ſunt maxime ii, qui ſuperſtitionem ethnicorum oppugnant, et doctrinae Chriſtianae veritatem demonſtrant. Hi enim cum ipſi eloquentiae magiſtri, certe eloquentiae et litterarum ſtudioſi fuerunt; tum ipſa etiam aetate cum claſſicis ſcriptoribus ſunt coniunctiſſimi. Poſt Ven. *Erneſti* praefationem, quae huius editionis non exiguum ornamentum haberi debet, et in qua Vir doctiſſ. illud agit, ut principes eruditae humanitatis inſtauratores bene et ſapienter ſacra cum humanis coniunxiſſe, nec minus veteris Eccleſiae, Graecae et Latinae, ſcriptorum, quam antiquiorum Graecorum Latinorumque auctorum legendorum ſtudioſos fuiſſe, oſtendat, poſt hanc igitur praefationem poſuit Noſter Analyſin logicam dialogi. Nam etſi iam Scultetus, in *Medulla Theologiae Patrum,* Analyſin dedit, noluit tamen illam retinere, ſed novam confecit. Atque fortaſſe rectius tota Analyſis hinc abeſſet: certe, ſi omiſſa fuiſſet, a nemine valde deſideraretur. Hanc ipſe dialogus excipit, ſelectis *Cellarii, Meurſii, Daviſii, Gronovii, Heraldi, Rigaltii, Elmenhorſtii,* notis illuſtratus. Praeter has, in aliis Minucii editionibus obvias, excerpſit etiam Vir Cl. annotationes *Wopkenii* ex Miſcell. Critic. Vol. X. *Io. Schefferi* ex Miſc. Crit. Vol. IX. *Chriſt. Aug. Heumanni,* e Miſc.

Misc. Lipf. Nov. *Io. Frid. Gruneri* ex Actis Societ. Lat. Ienenf. et *Frid. Otton. Menckenii* ex Misc. Lipf. Nov. Quod ad ipfas *Lindneri* notas attinet, multa eae continent bona, cum ad res, tum ad verba pertinentia. Huc referenda funt, quae pag. 3. de particula *vel* pro *et:* pag. 13. de fupplenda faepius redditione poft comparationem: pag. 18. de pofito *modo* pro *more*, ut hic, *fapientium modo:* pag. 24. de duorum adiectivorum appofitione, ut *plerique omnes, tot omnes* etc. pag. 38. de Syllepfi feu Zeugmate: pag. 48. de locutione *ἄνδρες Πέρσαι*, *'Αθηναῖοι*, etc. pag. 59. de baptizatione liberorum contra Gronovium, monentur. Huc etiam pertinent, quae Nofter pag. 81. de frequenti unius eiusdemque vocis brevi in fpatio repetitione: p. 82. de verbo *diffundi:* pag. 88. de verbo *follicitus* pro *attentus:* pag. 91. de locutione, *ut potero*, pro *viribus:* pag. 96. de fupplenda faepius particula *tamen* poft *quamvis*, et quae plura eo confilio protulit, ut lectionem veram contra emendationes Criticorum muniret. Maxime vero Vir Cl. in annotationibus fuis id agit, ut de lectionum varietate iudicium ferat. Ubi modeftam obfervavimus et fubtimidam crifin adhibitam effe, magis in eo occupatam, ut vulnera tot, quibus a crudeli Criticorum manu faepius Minucius fauciatus fuit, fanaret, quam ut ei nova infligeret. Nos aliquot interpretationum *Lindneri* fpecimina dabimus, noftris obfervatiunculis additis. In Cap. I. *relicta domo, coniuge, liberis, et — annis adhuc innocentibus, et —* commode ita explicari poffe dicit: *liberis adhuc innocentibus annis*, h. e. *per* annos, five *propter* annos. Ablativum certe, addit, hoc modo exponendum effe nonnunquam, docet *Cortius* ad Cic. Ep. II, 10, 5. Verum in errorem duxiffe videtur Noftrum Cortius, qui in nota illa commifcuit, quae commifcenda non erant. Rectius omnino interpretantur Menckenius et Wopkenius per liberos, qui funt adhuc in annis innocentibus, fubaudito, ut faepius, participio. Haec interpretatio fulcitur Cic. Ep. XI, 16. — *fummo fplendore fumma gratia eft, magnificen-*

ficentiſſimo munere aedilitio; et IX, 21. *fuerint ſella curuli*, ubi plura monuit Cortius. In Cap. 3. — *medium ſpatium civitatis*, monet, non eſſe diſtantiam Oſtiae a Roma, quod Wopkenio placuit: nam intervallum inter Romam et litus, quippe 16. ſtadiorum, vel curſoribus fatigandis ſufficere, nedum ut ſpatiando umbratici homines illud abſolvere potuerint voluerintve. Neque eſſe medium ſpatium per civitatem Oſtienſem, qua parte mare ſpectaret, liberam muris, ut Barthius opinetur: hoc enim ſpatio confecto, non liberum litus, ſed campos et agros nactos fuiſſe. Sed eſſe ſpatium, quod medium interiaceat inter Oſtiam civitatem et locum a deambulantibus petitum, ſive mare, ut bene monuerit Vir quidam doctus in *Miſc. Crit. Obſ. Vol. X*. Oſtiam enim Romanos petiiſſe, ut noſtros homines thermas, vineas etc. Ibi per aliquod tempus commoratos, delectatos quotidie fuiſſe *inambulando littore ad mare pergentes*, quod mare ab Oſtia civitate tria tantum ſtadia abſit. Inde non opus eſt coniecturis Daviſii, Heumanni, aut Menckenii. In Cap. *eod. ut illud iaculum, vel dorſum maris raderet, vel enataret*, delevit particulam *vel*, ita, ut *raderet, enataret*, ſint locutiones ſynonymicae, aeque ac verba ſequentia, *emicaret, emergeret*. Talia certe apud Minucium frequentia ſunt: ſed neſcimus quomodo magis nobis blanditur lectio Wopk. *innataret*. Poteruntne *radere* et *enatare* συνωνύμως poni? In Cap. 4. quoniam, teſte Heraldo et Rigaltio, in MS. eſt *quam conſerere ſapientiam modo in iſtis* etc. unde Rigalt. primus fecit *conſerere ſapientium modo. In iſtis* etc. Noſter, cui ſequentis clauſulae initium nimis abruptum videtur, ſuſpicatur, priorem clauſulam deſiiſſe in *modo*, et poſteriorem a *modo* incepiſſe. Atque ita etiam in textu poſitum eſſe videmus. Ad Cap. 5. bene tuetur lectionem veram, *quanquam tibi — de qua quaerimus, non ſit ambiguum*, exemplis e Cicerone, Caeſare, Lactantio, repetitis, contra emendationem Heumanni, *id, de quo*. Ibid. *ut — neque quae infra terram profunda, demerſa ſunt, aut ſcire ſit datum, aut ſcrutari permiſſum, aut*

ſtuprare

ſtuprare religioſum. Noſter interpretatur *ſtuprare* per corrumpere, ſive errorum vanis et formidoloſis opinionibus implicare, ut Cic. ad Att. 1, 18. *ſtupratum iudicium*, i. e. corruptum. Verum vix hanc interpretationem admitti poſſe putamus. Quid enim eſt, *non religioſum ſtuprare?* nempe, quae profunda et demerſa ſunt. Primum vero, quid eſt profunda illa corrumpere? deinde poteſtne hoc per *ſtuprare* exprimi? Latet procul dubio mendum, quod acutiores tollant. Vir Cl. *ſtuprare* cum τῷ religioſum coniunxiſſe videtur, quod non debebat facere. Ibid. *homo, et animal omne, quod naſcitur, inſpiratur et alitur, elementorum ut voluntaria concretio eſt, in quae rurſum homo et animal omne dividitur* —: poſt plures aliorum conie&turas, ſuſpicatur, pro *alitur* legendum eſſe *tollitur*, ſcil. qui inſpiratur vitam capit, tollitur autem cui vita eripitur. Haec certe emendatio proxime ad MS. accedit, in quo eſt *attollitur*. In Cap. 7. *Spe&a de libris memoriam*, explicat per: ſpe&a memoriam de libris hauriendam; variasque variorum conie&turas reiicit, maxime ineptum illud Gronovii *memoriai*. Ibid. reſcripſit pro *Parthos ſigna repetamus: repoſcamus*, ita ut Minucius imitatus Virgilium videatur, *Parthosque repoſcere ſigna*. Viderit Vir Cl. an omnibus probet cauſam, qua addu&us receptam le&ionem deleverit, novamque ex ingenio induxerit. In Cap. 8. non aſſequimur, cur diſplicuerit viris do&is *homines deploratae, inlicitae, ac deſperatae fa&ionis* —, adeo ut *incitae, inceſtae*, et *inſcitiae* emendarent. Poteratne Ethnico magiſtratui licitum videri, Chriſtianos, ut paullo poſt Caecilius ait, no&urnas congregationes inſtituere, deos deſpuere, ſacra ridere, plebem concitare, aliaque agere, quae vulgo ethnici calumniabantur? Nihil clarius. Ibid. Noſter pro *inhumanis cibis*, emendat *humanis*. Sed neque hac emendatione opus eſt. Chriſtianos humanas carnes edere Romani dicebant. Has Caecilius appellat cibos inhumanos, i. e. quos ipſa natura hominis reſpuat; qui non homines, ſed feras dele&ent.

Ibid.

Ibid. pro: *ita illis pavorem fallax ſpes ſolatia rediviva blanditur,* forte melius legeretur parva mutatione facta: *Ita illis pavorem* fallit *ſpes ſolatio redivivo blandita,* aut, niſi longius a ſcriptura recederemus, *ſolatia rediviva mentita.* Ad Cap. 9. difficile coniectu eſſe dicit, unde calumnia illa ethnicorum de cane candelabro nexo orta ſit. Suſpicatur tamen, quoniam qui ad inveſtigandas et odorandas res adhibiti, *canes* vulgo eſſent appellati, pluresque Chriſtianis inſidiati, atque ideo hi quosdam aluiſſent, qui in conventibus diſpicerent, an adeſſet ſpeculator, qui ſermonum et myſteriorum aucupium faceret, hos *canes* appellatos fuiſſe; horum forte negotium fuiſſe candelarum extinguendarum, ſi quando inſidias vererentur. Verum, ut libere noſtram ſententiam dicamus, nimis arguta haec coniectura nobis videtur, nullis teſtimoniis ſuffulta. Nonne multo ſimplicius et probabilius dici poteſt, Chriſtianos, quos *lucifugos* Caecilius appellat, et quos ſacra ſua valde occulte feciſſe conſtat, idem fatum expertos eſſe, quod omnes, qui ſua conſilia alios celaverint? Quae non de ſacris Eleuſiniis, et noſtris temporibus de ſocietate liberorum Malleatorum *(Freymäuer),* rumor diſperſit? Nemo mirabitur, qui libidinem mentiendi, curioſitatem, atque inde ortam indignationem hominum cogitet. In Cap. 12. *non tum agnoſcis fragilitatem? invitus, miſer, infirmitatis argueris, nec fateris?* lubenter poneremus interrogationis ſignum poſt *invitus:* ſi tu eas, quas modo enarravi, calamitates pateris, non vel contra voluntatem intelligis te miſerum eſſe? Ibid. *ignes etiam, quos et praedicitis et timetis,* forte aliquis mallet *praedicatis,* i. e. felices vos exiſtimatis, qui propter Chriſtianam doctrinam igne comburamini, (ut ſupra: *ſpernunt tormenta praeſentia);* timetis vero etiam, atque ideo in occulto ſacra facitis. In Cap. 14. *ut damnatis omnibus malint univerſa ſuſpendere,* coniicit Vir Cl. *opinionibus.* In Cap. 15. locum ſubobſcurum ita explicat: *Si* (Octavius, qui iuſtiorem

rem irafcendi mihi haberet caufam,) *poteſt reputare* (ea, quamvis diverfa fint, quae tibi dicta funt cap. 16, 5: etiam poſt longiorem interpellationem meam, qua intercedente, alii fortaffe obiectiones, ad quas refpondere debebat, excidiffent) *id, quod criminaris,* (vitio mihi vertis, affirmando, periniurium effe vires me actionis tuae intergreffu graviffimae difputationis infringere) *in commune compendium protuli.* Τὸ inquam certe declarare orationem, quae incipiat a *ſi poteſt,* effe Minucii: planiorem vero orationem fore, fi *inquam* poſt *reputare* pofitum fuiffet. In Cap. 16. — *ambigendum, utrum tua eruditio turbata ſit, an vacillaverit per errorem:* vel legendum effe arbitratur *fucata ſit*, ita ut eruditio *fucata* verfutia, fubtilitate, dolo, opponatur *vacillanti per errorem;* vel fupplendum *ſtudio* et *conſilio*, ut iufta fit oppofitio inter eruditionem *turbatam* ftudio, et *vacillantem* per errorem. Hoc nobis magis arridet. Ibid. pro: *nec fortuna nactos, ſed natura inſitos eſſe ſapientiam,* coniicit *inſitam habere,* ut Cic. de Fin. IV, 2, *habere* etiam *inſitam* quandam — cupiditatem, et pro Font. 23. inimicitias *inſitas habere.* Quid fi Minucius fcripfit *inſignitos eſſe ſapientia?* Ex omnibus certe virorum doctorum coniecturis, haec noftra proxime ad veritatis fpeciem, et veftigia fcripturae, accedit. In Cap. 16. pro: *nihil itaque indignandum vel dolendum, ſi quicunque de divinis quaerat, ſentiat, proferat;* coniicit *ſi quicunque de divinis quaerat,* quae *ſentiat, proferat.* Eleganter, hercle! verum non eft opus. Amat Minucius plurium verborum coacervationem. Ad Cap. 17. *quicquid arborum eſt, vide, quam e terrae viſceribus animatur,* fcribit Cl. Heumannus: *deleri quam oportere, docebit quemvis inſpectio eorum, quae antecedunt, quaeque ſubſequantur.* Mirum vero! Ordo verborum hic eft: vide, quomodo e terrae vifceribus, quidquid arborum eft, animatur. Quid apertius? In Cap. 20. — *temere crediderint etiam alia monſtruoſa mira miracula: Scyllam — et quidquid famae licet fingere, illis erat*

libenter audire; omnem difficultatem, ex illa odiosa verborum compositione natam, tolli arbitramur, non eiiciendo aut mutando aliquo, ut viri docti fecerunt, sed maiori interpunctione post *monstruosa* ponenda; mira miracula, id est scyllam, chimaeram etc. libenter audiebant. Optimus est sensus, et ita bene oratio fluit. In Cap. 21. pro: *lege Stoicorum scripta, vel scripta sapientium,* coniicit *Historicorum:* nam primum has voces, *Historicorum Stoicorum,* etiam in Hieronymi loco quodam permutatas esse: esse prope similem Lactantii locum, *oportebat prius humana testimonia afferri, id est philosophorum et historicorum:* revera Minucium testimonia Stoicorum et historicorum afferre; ad illos referri Euhemerum, Prodicum, Persaeum, ad hos Cassium, Thallum, et Diodorum. Forte etiam verbo *sapientium* adscripsit aliquis *Stoicorum,* ad illud minus notum explicandum, quod a librario deinde receptum fuit. In Cap. 22. levi mutatione locus nobis constituendus videtur: *Iupiter — ipsis sacris suis humanitatis arguitur,* forte *suae: otiosum est ire per singulos —.* Itane Minucium scribere potuisse, qui se longiorem esse, aliorumque deorum genealogias persequi, nolle ait? Quid igitur? aut *odiorum* scribendum, aut *otiosorum,* i. e. illi, qui otio abundent, enumerent etc. Elige per nos, utrum velis. Ad Cap. 23. Vir Cl. acutam coniecturam profert, dum, *quod si in animum quis inducat, tormentis quibus, et quibus machinis simulacrum omne formetur,* mutat in *tornis* quibus: *tornus* est instrumentum fabrile. In Cap. 25. *et quos postulaverant, triumphatos colere coeperunt,* verbum *postulare* de evocatione deorum accipit: postulaverant, ut deserto populo, a quo adhuc culti essent, ad se transirent dii. Haec certa interpretatio nobis potior coniecturis reliquorum videtur. In Cap. 27. loco vexatissimo sic medetur: *Hi* (de quibus adhuc dixi, quorum membra daemones distorquent,) *sunt et furentes, quos in publicum videtis excurrere* (intelligit obsessos, sed hi non soli a daemonibus agitantur): *Vates et ipsi in templo*

(qui

(qui in publicum non excurrunt) *ſic inſaniunt, ſic bachantur, ſic rotantur,* (eodem modo ſe geſtiunt, quo obſeſſi). *Par et in illis inſtigatio daemonis,* (vates inſpirati etiam a daemonibus inſtigantur,) *ſed argumentum diſpar furoris.* In obſeſſis ſcilicet eſt, ut, remiſſis, quae conſtrinxerant, curaſſe videantur; in inſpiratis, ut adflatu ſuo auctoritatem quaſi praeſentis numinis conſequantur, et homines, futurorum curioſos, alliciant. Verum haec hactenus. Minucio bene adiecit Vir Cl. libellum *Cypriani de idolorum vanitate,* eodem modo illuſtratum, adſcriptis in margine locis parallelis ex Octavio. Hunc ſequitur *Franciſci Balduini ICti* diſſertatio *de Minucii Felicis Octavio,* atque *Lucae Holſtenii epiſtola ad Franciſcum Cardinalem Barberinum, de veribus Dianae Epheſiae ad Minuc. XXI,* 14. Ultimum locum ſortiti ſunt indices tres: prior auctorum, a Minucio et in diſſertatione Balduini laudatorum: alter rerum memorabilium: tertius verborum et formularum. Indices hi magna diligentia confecti ſunt, et multas bonas animadverſiones continent. Unum afferamus exemplum, nempe ſententiam Noſtri de origine criminis ὀνολατρέιας Iudaeis impacto. Putat enim, hiſtoriam Simſonis Iudic. XV, 15. 19. fuiſſe in eorum Synagogis repraeſentatam, adiecta relatione, quod deus, fiſſo maxillae eius dente molari, aquam inde elicuerit. Hanc Simſonis ſitim turpiter confundentes cum altera illa in deſertis Exod. XVII, 3. hanc fabulam confinxiſſe. — Unum vellemus Vir Cl. omiſiſſet: moleſtam nimirum illam coacervationem plurimarum criticarum coniecturarum. Codicum varias lectiones adſcribere, utiliſſimum eſt: verum tantum numerum emendationum apponere, neque iucundum, neque utile. Eſt tamen Lindneri, V. Cl. diligentia, toto hoc libro teſtata, doctrinae eius atque eruditionis praeclarum documentum, quod utinam imitentur, qui in ſcholis bonarum litterarum amore imbuunt iuventutem.

NOVA LITTERARIA.

Periucunda nobis fuit *Epiſtola* Viri Cl. ADAMI FRANCISCI KOLLARII, *Pannonii Neoſolienſis, Mariae Thereſiae Aug. a conſiliis et Aug. Biblioth. Vindebon. primi cuſtodis, ad Viros a ſacra et profana eruditione claros, de Commentariis in manu exaratos codices Aug. Bibl. Vindob. propediem prelum ſubituris.* Nam non ſine voluptate ex his optimum Viri Cl. conſilium perſpeximus, iuſſu THERESIAE AVG. ſuſceptum, illiusque ſub auſpiciis perficiundum, Commentaria bibliothecae Vindobonenſis, a *Petro Lambecio* inchoata, pluriumque deinde virorum doctorum ſtudio et diligentia aucta, nunc iterum maxime emendata atque ad finem perducta quam proxime edendi. Cognita vero ratione, quam in hoc inſtituto ſibi Cl. *Kollarius* propoſuit, non poſſumus non ſummopere illud laudare. Nam non ſolum *Lambeciani* operis exempla admodum rara ſunt, et pleraque libro uno mutila; ſed habebit quoque haec nova editio complures easque utiliſſimas acceſſiones. Etſi denique *Lambecianum* opus una omnium atque conſentiente voce celebratum adhuc ſit, nihilque maiori diligentia et acriori ſtudio compoſitum eſſe vulgo exiſtiment: eiusmodi tamen errores Vir Cl. obſervavit, quos minime putes *Lambecium* commiſiſſe, et qui emendationem illius operis maximopere efflagitare videantur. Quod ne quis temere a nobis dictum eſſe exiſtimet, afferemus aliquot ſpecimina, a Cl. *Kollario* e *libro tertio* Commentariorum prolata. Hic *Cod. V. Lambecius duas epiſtolas S. Dionyſii, Archiepiſcopi Alexandrini,* easque *ineditas* adhuc, contineri ſcribit. Verum has et dudum editas, et *Iſidori Peluſiotae,* non *Dionyſii* eſſe, docet *Caveus Hiſt. Lit. Script. Eccleſ. T. I. pag.* 126. Porro *Cod. IX. n.* 2. haberi dicit *Coſmae* τȣ̃ Ἰνδικοπλεύςȣ, *Navigatoris Indici, diſſertationem adhuc ineditam, qua auctor probare adnitatur, coelum non eſſe ſphaericum.* Noſter vero

vero intellexit, haec prolixa tantummodo excerpta esse e *Topographia Christiana* eiusdem *Cosmae* a *Montfauconio* primum edita. Atque ipsa inscriptio *Lambecium* meliora docere poterat: πρὸς τὺς χριστιανίζειν βυλομένυς, καὶ σφαῖραν λέγοντας τὸν ὐρανόν. Κοσμᾶ τῦ Ἰνδικοπλεύστυ μερικά· μᾶλλον δὲ πρὸς τὺς ἔξω. Eiusdem *cod. n.* 3. *Anonymi cuiusdam Auctoris excerpta quaedam theologica, de quibus sibi nondum satis liqueat,* contineri ait. Ex inscriptione: Ἐκ τῶν Θεολόγυ: facile intelligi potest, esse ea ex scriptis d. Gregorii Nazianzeni, cognomine Theologi. Neque aliud haec excerpta sunt, quam prolixa apospasmatia ex Nicetae, Heracleensis Archiepiscopi, commentariis in Orationes Nazianzeni, quae mutila latine *Billius* edidit. *Cod. LVII. n.* 18. docet *Lambecius*, haberi *S. Athanasii de Passione Salvatoris orationem, seu potius orationis fragmentum, quod in Parisina S. Athanasii operum editione latine tantum exstet, atque idcirco operae pretium fore, ut totus ille contextus Graecus e codice hoc in lucem proferatur.* Optime autem monuit iam *Caveus*, *Hist. Lit. Sc. Ec. T. I. pag.* 197. hanc scriptiunculam mediam esse partem prolixae orationis Athanasii *in Passionem et Crucem Domini,* quae cum in *Comeliniana,* tum in *Parisiensi* editione, Graece et Latine exhibeatur. Porro admonitio illa, *de Gratiarum actione erga deum, L. V. cod.* 214. *n.* 12. et *Cod.* 236. *n.* 4. *Homilia de Oratione,* quas *Caveus* cum *Lambecio* pro ineditis, certe non obviis, *divi Basilii* opusculis habuit, tantummodo duo, eaque diversa sunt excerpta, ex oratione eiusdem Patris in Martyrem *Iulittam.* Multis egit *Lambecius* in *Lib. II. cap.* 7. et *Lib. VI. P. II. cod.* 5. de *codice Dioscoridis Caesareo*, nemini ob tributas ei laudes ignoto, ubi pag. 593. haec adnotat: *Post ὤκιμον sequitur separata quaedam quinque foliorum Appendix, qua agitur de Chamaemelo, Rhamno, Artemisia etc. Quemadmodum autem certo constat, aucto-*

rem eius non esse Dioscoridem, ita aeque indubitatum mihi videtur, illam ex supra memorata Pamphili Alexandrina Historia herbarum desumtam esse. In margine vero ad hunc locum scribit: *Vide Iani Saraceni editionem operum Dioscoridis Graeco-Latinam* pag. 476. *Multo tamen est auctior Appendix illa vetustissimi istius MSti Dioscoridiani, de quo in praesens agitur.* Haec manifesto indicio Noster esse dicit, nunquam *Lambecium* Appendicem illam legisse. Nam cum haec oratione ligata scripta sint, quomodo credere potuisset, Pamphilum Alexandrinum auctorem esse, quem Galenus, ab ipso *Lambecio* hoc nomine *L. II. pag.* 528. laudatus, oratione illigata, et ordine herbarum alphabetico, scripsisse commemorat. Est vero haec Appendix *Lambecii*, quam ne *κατ' ὄναρ* quidem adspexisse videtur, insigne fragmentum e vetusti cuiusdam poetae carmine *de Viribus Herbarum*, quod Aldus Dioscoridi subiecit, et *Fabricius Bibl. Graec. Vol. II. pag.* 630. *sequ.* inseruit. Sed unum adhuc commemoramus errorem, initio libri *noni* Commentariorum obvium, et inde ad multos libros propagatum. Nempe ibi, in bibliotheca Vindobonensi *compendia Polybii librorum octavi decimi et decimi noni, hactenus inedita*, exstare adseritur. Sed diligentius his examinatis, intellexit Vir Cl. ea nihil aliud esse, quam excerpta ex editis libris X. et XVII. Nam, ut apud *Nesselium P. V. cod.* 25. videre licet, *L. XVIII.* pro inedito habiti, initium hoc est: Ἐγὼ δὲ κατὰ τὴν ἕκτην βίβλον ἐν ἐπαγγελίᾳ, καταλιπὼν, ὅτι λαβὼν τὸν ἁρμόζοντα καιρὸν κ. τ. λ. Estne vero hoc quidquam aliud, quam excerptum e *Lib. XVII. pag.* 762. *edit. Casaubon.* Haec vero *L. XIX.* pariter pro inedito habiti: Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον νεανισκοί τινες τῶν Ῥωμαίων ἐπιτυχόντες παρθένῳ κ. λ. desumta sunt e *L. X. pag.* 393. *ed. laud.* Atque tali modo, addit Noster, ἄνθρακες ἡμῶν ὁ θησαυρὸς ἦσαν. Haec igitur

igitur, aliaque, quae a Viro Cl. obſervata ſunt, facile neceſſitatem operis *Lambeciani* recudendi comprobabunt. Nunc, quam rationem Noſter in nova editione adornanda ſit ſecuturus, exponemus. Dudum viri docti queſti ſunt, multa in Commentariis *Lambecii* eſſe *ἀπροσδιόνυσα* atque ſuperflua, multa quoque non ſuo loco prolata. Noſter igitur omnes *Emendationes*, *Additamenta*, alia, quaſi ſcholia, ſuis locis ſubiiciet, et ea, quae plane ſupervacanea, omnemque praeter neceſſitatem ad molem libri augendam a *Lambecio* addita, ut *opuſcula miſcellanea*, *fragmenta*, alia, a Commentariis, ubi male locum ſuum tuentur, reſciſſa, ſeparato volumine edet. Titulus libri erit: *Analecta monumentorum omnis aevi ex Commentariis de Auguſt. Biblioth. Vindobonenſi Cl. Viri Petri Lambecii Hamburgenſis.* Singulis hiſce Noſter obſervationes quasdam praefiget: unde deſumta ſint, et quam adferant utilitatem docebit, atque praeter alia, Auſtriacae addet Hiſtoriae celebre monumentum, nempe, *Hiſtoriam vitae rerumque geſtarum Friderici III. Aug. ab Aenea Sylvio conſcriptam, cum ampliſſimis ſupplementis.* Huic ſubiungetur *Io. Hinderbachii*, Epiſcopi et Principis Tridentini, eidemque Friderico a conſiliis, *continuatio* hiſtoriae huius, iuſſu Friderici litteris conſignata. Quod denique ad ipſa Commentaria attinet, Liber *primus* et *ſecundus* ipſam bibliothecae Vindobonenſis hiſtoriam complectetur, emendatam, auctam, atque usque ad noſtram memoriam deductam. Addetur etiam index, res ſcitu neceſſarias exhibiturus. Liber *tertius*, *quartus*, et *quintus*, habebunt codices claſſis theologicae, cum animadverſionibus, multisque ſupplementis. Libri *ſexti*, *ſeptimi*, et *octavi*, eadem erit facies, eadem forma. Liber *nonus*, morte *Lambecii* abruptus, et hiſtoriae profanae dicatus, ad finem perducetur. Codices Philologicos continebit liber *decimus*, ſtudio Viri Cl. elaboratus. Hoſce excipiet *Index*, in

in quo Auctorum opera, eodem, quo in optimis editionibus, ordine, digeſta legentur. Agmen coget Liber *undecimus*, Hebraicos, Arabicos, Turcicos, ceterosque Orientis linguarum codices habiturus. Haec ſunt, quae Cl. *Kollarius* nos de ſui inſtituti ratione ſcire voluit. Arduum profecto Vir doctiſſ. ſuſcepit negotium, idque multi ſudoris, multarumque vigiliarum; idem tamen et litteris in[illegible]i utilitati, et ipſius nomini perpetuo ornamento futurum. Nos quidem, quemadmodum de ingenio, doctrina, et induſtria Viri Cl. optima quaeque, non vanô augurio ducta, nobis pollicemur; ita eidem perpetuam alacritatem, atque vires, tantum ad monimentum exſtruendum neceſſarias, ex animo apprecamur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Iunii Anno MDCCLX.

Pars I.

CHRIST. AUG. HEUMANNI APPENDIX. VARIAE ANNOTATIONES AD TERTULLIANUM.

I. Editiones Operum Tertulliani.

Basileae 1521. 1525. 1528. 1539. 1550. 1562. Antverpiae 1579. 1584. Parisiis 1566. 1580. 1583. 1608. 1616. Heidelbergae 1596. 1601. Coloniae 1617. Genevae 1579. Franekerae 1597. cum la Cerdae commentariis Parisiis 1624. 1630. 1634. 1641. 1644. 1646. 1650. 1658. 1663. Argentorati 1657. Venet. 1701. et 1708.

Priorii editio, quae omnium est optima, Paris. 1664. fol. cum notis *Rigaltii*, prodiit.

II. Editiones singulorum librorum.

Tertulliani *Apologeticus*, ad codices MSS. et editiones veteres recognitus et emendatus, ut et perpetuo Commentario illustratus, studio *Sigeberti Havercampi*, Lugd. Bat. 1718. 8.

Emendatur hic *Apologeticus* a *Clerico*, in *Bibliothèque ancienne et moderne*, Tomo XV. pag. 104. sqq.

Tertulliani liber *de praescriptionibus adversus haereticos* insertus est tertio Tomo *Institutionum Theologicarum antiquorum Patrum*, Romae 1709. 1710. et 1712. in 8. editarum, pag. 8—61.

Tertulliani liber *de pallio*, cum notis Salmasii, Lugd. Bat. 1656. in 8.

III. *Versiones librorum Tertulliani.*

Apologetici Tertulliani *Graeca versio* iam tempore *Eusebii* exstabat, qui ex ea versione aliquem locum producit in *Hist. eccl. lib. II. cap.* 2. (ad quod caput videatur Valesius,) et alium locum *lib. III. cap.* 20. et rursus alium *lib. III. cap.* 33.

Apologétique de Tertullien, avec des *Notes* pour l'éclaircissement des faits et des matiéres. Seconde edition, à Paris 1715. in 12. Prima prodierat ibidem 1714. in 4. et recensetur in *Journal des Sçavans* 1714. m. Sept. p. 291. ubi et indicatur, auctorem huius versionis esse Abbatem *Vassoult*.

Libri *de praescriptionibus adversus haereticos*, Versio Gallica cum Notis prodiit Parisiis 1729. Haec Versio recensetur in *Journal des Sçavans* T. 88. p. 499. sqq.

Alia Versio Gallica huius libri, Genevae in 12. edita, recensetur in *Mémoires de Trevoux* 1729. mense Martio.

Anglice vertit hunc librum *Iosephus Berty*, et cum Notis suis edidit Oxoniae 1722. in 8.

IV. *Scriptores Notarum in libros Tertulliani.*

In librum *de praescriptionibus* Notas edidit *Albaspinaeus*, annexas ipsius *Observationum ecclesiasticarum* libris duobus pag. 457—465. editionis Helmstadiensis 1672. et *Ioannes Quintinus*, teste Miraeo in libro de Script. Seculi XVI. cap. 78. pag. 173. et *Iustus Calvinus* in libro Moguntiae 1602. edito, sub hoc titulo: *Praescriptionum adversus haereticos perpetuarum Tractatus sex.*

Christiani

Christiani Lupi Scholia et Notae in Tertulliani librum *de praescriptionibus*, exstant in eius *Operum* Tomo nono 1728. edito.

Thuanus in fine *Libri CIV. Historiarum* testatur, *Latinum Latinium* tota vita navasse operam Tertulliano ad MSS. codices recognoscendo. Utinam hae eius lucubrationes prodirent in lucem.

De Tertulliani libro *adversus Valentinianos* vid. *Massuetus* in Dissertatione secunda ad *Irenaeum* §. 53.

V. De tempore, quo libros suos scripsit Tertullianus.

Quo tempore liber *de corona militis* fuerit scriptus, docet *Ant. Pagius* in *Critica Baroniana* ad A. C. 199. §. 3.

Librum *de praescriptionibus*, quo tempore ediderit Tertullianus, vid. in *Actis Eruditorum* Supplem. T. III. p. 247. sq. et in *Ant. Pagii Critica Baroniana* ad A. C. 195. §. 4. *Tenzelius* in *Exercitationum selectarum* Tomo secundo p. 7. putat, hunc librum anno Christi 203. scriptum esse. Idem sentit *Iac. Pamelius* in *Vita Tertulliani* ad A. C. 203. Aliter sentit *Sam. Basnagius* ad A. 200. §. 9. *Moshemii* Diss. de aetate huius libri, edita est Lugd. Bat. 1720. in 8. Secunda editio auctior Helmstadii 1724. in 4.

VI. Iudicia de libris Tertulliani.

Dallaeus lib. III. *de obiecto cultus religiosi* cap. 29. pag. 521. *Apologeticum* Tertulliani appellat *opus ultimae censurae:* et lib. V. cap. 5. p. 754. ait, opus eius *ad Nationes* esse *Apologetici rudimentum et primam editionem.*

D. Christiani Loeberi, Gen. Superint. Altenburgi, Programma, quo praemisso Subrectorem introduxit in Gymnasium, *librum Tertulliani, de poenitentia, ipsi* vindicans. Editum est 1741. in 4. In hac Dissertatione docetur eruditissime, non alium, quam Tertullianum, esse posse huius libri auctorem.

De Tertulliani libro *de praescriptionibus* iudicium fert *Chamierius*, in *Panstratiae Catholicae* Tomo primo lib. II.

cap. 8. et *Baelius* in ſuo *de cometis* libro §. 127. p. 244. et *Conringius* in libro A. 1654. contra Ieſuitam *Erbermannum* edito pag. 31. et p. 73. ſq.

Io. Guil. Hoffmanni, Prof. Hiſt. Witteberg. edita A. 1738. Diſſertatio, qua evincitur, Tertulliani quae ſuperſunt omnia in Montaniſmo ſcripta videri.

M. Io. Auguſti Nöſselt Diſputationes duae de illis libris Tertulliani, quorum aetas et orthodoxia conſtat, et de illis, quorum et aetas et Montaniſmus conſtat, Halae 1757.

VII. Iudicia de editoribus Operum Tertulliani.

Pamelius et *Cerdanus*, in ſuis editionibus Operum Tertulliani, textum exhibent inemendatiſſimum, ut videatur ars critica ipſis plane fuiſſe incognita.

Multum induſtriae in annotationibus ſuis ad Tertulliani *Apologeticum* oſtendit *Havercampus*, ingenii autem et iudicii parum. Quare iudicia eius critica, de locis mendi ſuſpectis, pleraque non ſunt critica.

Etiam *Nic. Rigaltius* non raro infelix eſt Criticus.

* * *

Theodorus Haſaeus, Theologus Bremenſis, A. 1724. haec ad me ſcribebat:

In Tertulliani *de praeſcriptionibus* libri capite 41. vocem *lenocinium* retinendam puto. Neque enim ſolum notat illecebras, quibus quis ad rem alium alliciat; ſed et inſtitutum et diſciplinam lenonum, quo ſenſu etiam apud Suetonium cap. 40. occurrit. Iam autem ſcis, lenonum diſciplinam in meretriculas fuiſſe duram ac ſeveram. Multa ſunt loca apud Plautum et Terentium, quae id docent. Quando itaque Afer noſter ſcribit, haereticos orthodoxorum diſciplinae curam vocare *lenocinium*, nihil aliud innuit, quam eos illam comparaſſe cum illa diſciplina, qua erga ſubiectas ſibi puellas uti conſueverant lenones, id eſt, dixiſſe, eam eſſe iniquam, duram, intolerabilem, et ſub forma honeſtatis tegere ſcelus. Haec Haſaeus.

IOBI

IOBI BASTERI, MED. DOCT. ACAD. CAES. Societ. Reg. Lond. et Holland. Socii, Opuſcula Subſeciva, Obſervationes miſcellaneas de animalculis et plantis quibusdam marinis, eorumque ovariis et ſeminibus, continentia. LIBER PRIMUS.

Harlemi, apud Iohannem Boſch, 1759. pl. 6. in 4to. cum tab. aen. 6.

Clariſſimus harum Obſervationum Auctor, de vera origine plantarum marinarum admodum ſollicitus, multa et mentis et oculorum acie vidit, quae prohibuerunt, quo minus iret in ſententiam Cl. *Peyſonellii*, qui, quod omnes ſciunt, plurimas plantas marinas nil niſi opus ſeu productum animale eſſe, vel animalculorum partem conſtituere, primus opinatus eſt, virosque praeſtantiſſimos, *Iuſſieu, Ellis, Donatum*, aliosque, in ſuas partes traxit. Dubitationes igitur ſuas Cl. Auctor cum harum rerum amatoribus communicat, ſimulque optat, ut quis, prope mare aut oſtium fluminis degens, ſpeciem vivarii inſtruat, quod cum mari communicet, et aquam maris quotidie bis renovatam recipiat, in quo omnes ſpecies Corallinarum, Lithophytorum, Alcyoniorum, aliarumque plantarum marinarum, teſtis tanquam baſi inſiſtentium, conſervari poſſint, omniumque incrementum et propagatio in dies obſervari; alioquin enim inſecta marina defectu alimenti, quo in mari veſci ſolent, ſaepe intra paucos dies mori ſolere. Poſt haec, aliaque quaedam in introductione monita, octo Sectionibus Auctor diſtinxit Obſervationes ſuas. Ac primo quidem nonnulla de plantis marinis in genere obſervat. Tota planta marina videtur quaſi radix eſſe, et cincta medio, quod alimentum praeſtare poſſit. Id patere ex eo, quod, ſi ſiccata planta marina aquae marinae imponitur, in priorem effigiem et formam omnino redit, et quod plantae pars, quae extra aquam ſtetit, ſicca manet, evidenti argumento, in ea non eſſe canales, qui humores ſurſum vehant, aut per ramos diſtribuant, quemadmo-

admodum in terrenis fit. Quod ad harum plantarum ſemen attinet, id vel humorem tenacem et glutinoſum eſſe, vel ſaltem in humore tali deliteſcere, credit. *Sectione altera* de coralliis A. quaedam habet. Dubitat prorſus, an polypi fabricent corallia lapideae duritiei, neque ita ſentientium opinio veriſimilior ipſi videtur, quam ſi quis vermes formare fungos, erucas et ſirones efficere arbores et plantas, finxerit. Ipſe credit, animalcula, quae coralliorum et lithophytorum cortici inſident, hunc in rotundum efficere, ſic ut cortex ille ſit tantum cellularum congeries, quas polypi inhabitent, qualem etiam corticem, cellulis plenum, habitaculum animalculorum, inſidentium fuco, Algae, conchis, teſtis, et interdum omnibus duris in mari corporibus, animadvertimus. Praeterea polypos illos nunquam reperiri in meditullio coralliorum, ſed ſemper ſedere in apicibus, vel inter corticem ac ſubſtantiam. *Sect. III.* de Keratophytis agit. Nec haec ab animalculis effici iudicat; quamvis non neget, id, quod in pleriſque corticis vice fungi videtur, a polypis efformari poſſe. *Sect. IV.* de Corallinis diſſeritur, refutaturque Cl. *Ellis* ſententia, qui omnes ſpecies corallinarum, alcyoniorum, eſcharum, ſpongiarum etc. a polypis exſtrui putat. Recte monet Cl. Auctor, mirum videri, tam parva animalcula, quae tam parum differentis faciei ſunt, non tantum varias corallinarum ſpecies, ſed et alia corpora formare, quorum et externa facies, et interna fabrica, vehementer diſcrepet; veluti eſt inter duritiei lapideae corallia, coriacea Alcyonia, cornea Keratophyta, tenuiſſimorum ramulorum corallinas, molles tenuesque eſcharas. Praeterea in eadem corallinarum ſpecie, admodum diverſos polypos inveniri, et eandem polyporum ſpeciem in diverſiſſimis corallinarum ſpeciebus habitare. Id autem a natura inſectorum abhorrere, quae, quippe animalia irrationalia, ſemper eodem modo operentur. *Sect. V.* de Alcyonio, eiusque ſpeciebus, verba facit. Ipſe Auctor quinque ſpecies examinavit, quae ſunt: 1) Alcyonium, veſica marina appellatum,

tum, quod nonnisi ovarium est cochlearum vulgarium. 2) Alcyonium ramoso-digitatum molle, asteriscis undique notatum, extrinsecus corium vel alutam aemulatur, intus vero cavitatibus refertum est, in quibus semper nidulantur polypi. 3) Alcyonium seu fucus folio singulari longissimo lato in medio rugoso. 4) Alcyonium, pulmo marinus dictum. 5) Alcyonium molle ramosum. Horum trium superficies gelatinae similis, multis parvis obsidetur polypis; intus constant cellulis irregularibus, humore salso plenis. Inter cellulas et superficiem externam sunt punctula nigra, semina forsan plantae. *Sect. VI.* Auct. tractat de polypis, seu illis animalculis, quae in descriptis plantis inveniuntur. Quorum tres species sunt: 1) Polypi, qui cellulas inhabitant, et quando sobolescunt, undique obducunt plantas, animalia, et cuncta quae in mari offendunt corpora; hi corticem sic dictum floriferum Kerato-phytorum constituunt, neque cellulas unquam relinquunt. 2) Polypi, qui sertularias, Alcyonia nonnulla, et escharas obsident; hos Auctor vidit natantes, et relinquentes apices sertulariae, quibus insederant. 3) Magni Polypi, quales sunt urticae marinae, quae carent cellulis, cortice, testa vel basi firma, et libere in mare natare quaquaversus possunt. De quibus omnibus A. varia notatu digna refert, eorumque plurimos ova parere putat. *Sect. VII.* sparsa quaedam de nonnullis aliis insectis marinis leguntur, v. c. de minutulis illis, quae videntur formare exiguas illas scintillas lucentes, quae aestate, et flante Euro, innumerabili copia, in superficie motae aquae marinae cernuntur; item de illis, quae ostreis accrescunt, aut corallinis ostrea obsidentibus. *Sect. ultima* disputat A. de propagatione et ovariis nonnullarum cochlearum et insectorum marinorum, atque sollicite et accurate conquisivit modos, quibus natura utitur in propagandis animalibus marinis. In fine libri iam conspicitur syllabus contentorum libri secundi, propediem in lucem edendi; quem, ut priorem hunc, gratum futurum naturalis scientiae studiosis, non est dubitandi locus.

QUA

QUA RATIONE FRIGESCANT CORPORA IN Caelo Frigido. Auctore IO. HENRICO WINKLERO, Physices Prof. Lipsiensi.

Versari videmur in ignoratione, descendantne ex Caelo Frigido materiae, quae in se recipiant aeris nostri igniculos, coerceantque hoc modo eorum potentiam; an istis solum viae aperiantur, per quas in Caelum Frigidum diffugiant? Forsitan utrumque accidit. De quo ut certi quicquam habeamus, explananda erit *ratio, qua posita, in isto Caelo corpora frigescant.*

Cum liquorem Thermometri in Caelo Frigido, aeque ac in aere nostro, in spatium angustius coarctari constet: ii, quibus effici videatur frigus a materia certa, quae corpora constringat, hanc suam opinionem confirmari autumant hoc, quod, quo altiores sint montes, et quo purius caelum sit, eo compactior fiat mercurius. Illam ipsam suspicionem auget respirandi difficultas, quam senserunt Galli Geometrae, cum montes Americanos adscenderent, ita moleste affecti, ut vomitus cierentur in nonnullis, et ex pulmonibus facta quasi compressione sanguis erumperet. Sed opinionis illius commentum, de vi adstrictoria materiae frigorificae, deletur observatis barometricis, quae pressum aeris decrescere indicant per crescentes montium altitudines. Auctor narrationis eorum, quae retuli, *Bouguer a)*, sequentes enumerat altitudines Mercurii, notatas in Tubo Torricelliano. In littore Maris Pacifici Mercurium elevatum viderunt Galli 28. digitos et 1. lineam *b)*: in urbe *Popayan* 22. dig. $10\frac{2}{3}$ lineas *c)*: in *Carabourou*, statione humillima omnium, quibus usi sunt Geometrae, 21. dig. $2\frac{3}{4}$ lin. *d)*: in urbe *Quito* 20. dig. et 1. lin. *e)*: in monte *Pichincha* 15. dig. 11. lin. *f)*: et in monte *Coraçon de*

---

a) In praemissa libro, la Figure de la Terre, Historia: Rélation abregée du Voyage fait au Perou, pag. XXXVI. *b)* pag. XXXIX. *c)* pag. LIX. *d)* pag. XXXIX. *e)* pag. XXXVI. *f)* pag. XXXIX.

de Barionuevo 15. dig. 9. lin. *g)*. Altitudo urbis *Popayan* superficiem Maris Pacifici 900. *h)*, stationis *Carabourou* 1225. *i)*, urbis *Quito* 1500. *k)*, montis *Pichinchae* 2434. *l)*, et montis *Coraçon* 2476. *m)* hexapodis gallicis superat. Istarum altitudinum mercurialium diminutiones contemplatus, quis sibi persuadeat, vim adstrictoriam, quae cogere valeat pulmones in praealtis montibus, ut vasa rumpantur, non posse impedire pressu suo, ne in iis ipsis montibus Mercurius tantum descendat infra altitudinis gradum, quem tenet in littore maris, ubi nulla sentitur difficultas respirationis? Eruptio sanguinis, qua Galli vexati sunt, facta est vi in sanguine conclusi aeris, qui propter imminutum renisum incumbentis aeris externi exitum molitus, ex vasis secum abripuit sanguinis particulas. Ab eodem molimine aeris, cum sanguine commixti, vomitus concitati sunt.

Itaque Caelo Frigido tribui non potest potentia adstrictoria, quae frigus efficiat. Vera ratio refrigerationis posita est in aeris raritate, quae ex imminuto pressu intelligitur, quem breviatae columnae mercuriales in montibus significant. Quo minor enim pressus ille est, eo minus aer, qui in vasculo barometri stagnanti mercurio incumbit, a superiori aere comprimitur. Rarior ille aer igitur, cum admodum pauper sit vaporum cum immixtis igniculis, loca habet patula iis, qui in corporibus Caelo Frigido expositis resident. Quo rarior igitur est aer Caeli Frigidi, eo maiorem copiam igniculorum recipere valet.

Sed cogitanti de aetheris per universum spatium caeleste dispersi natura, facile dubium nasci potest, an igniculis, qui aquae, Mercurio, firmisque corporibus inhaereant, pateat exitus in Caelum Frigidum? Radii enim solares, qui lineae aethereae sunt pulsae et incitatae efficientia Solis,

g) pag. LVII. *h)* pag. LIX. *i)* pag. XXXIX. *k)* pag. XXXVI. *l)* pag. XLVI. *m)* pag. LVII.

lis, nivem in ipſo Caelo Frigido liquefaciunt. Igneae naturae igitur cum eſſe videatur aether, qui Caelum Frigidum occupat: quomodo hoc dici queat vacuum ignibus? *Seneca n)* aerem per ſe frigidum eſſe cenſet, ſummamque partem eius calidiſſimam, propter viciniam aeternorum ignium. At vero ex hoc, quod radii ſolares calefaciunt, non ſequitur, ut ignibus conſtet aether. A Sole commotus calefacit excitando latentes in corporibus igniculos. Si igneus aether eſt, cur frigus adeo intenditur in montibus Americanis, ubi tanto purior eſt aether atque ſecretior a vaporibus aquoſis, quanto altior eſt. Iſte ſcilicet ignis aethereus an habeat vim, quae cohibeat igniculos, aquae, aliisque materiis immixtos?

Tanta aetheris raritas eſt, ut in eo ſatis locorum ſit, in quae tranſire valeant igniculi ex corporibus contiguis. Itaque in Caelo Frigido corpora frigeſcunt propterea, quod materiae raritas vias praebet igniculis, qui perpetuo niſu exire contendunt ex corporibus hoſpitalibus. Quod in montibus Americanis, ex ſenſu frigoris in umbra, Galli Geometrae cognoverunt *o)*. Calore ſolari focillati, in umbram vix dum facto tranſitu, frigore correpti ſunt. Ita ſubito et effuſe ex corporum humanorum ſuperficie evolarunt igniculi. Ex accumulatis nivibus in montibus Americanis, modo aucto pondere, modo terrae motibus abruptae devolutaeque per praecipitia moles nivales in locis umbroſis, iisque depreſſis, infra terminum inferiorem conſtantium nivium permanent durabiles. Ex iis, quae anno 1739. de monte *Cotopaxi* praecipitatae ſunt, una, quam *Bouguer p)* aliquot menſibus poſt micrometro menſuravit, complexa eſt craſſitudinem quinquaginta quatuor pedum. Alius molis nivalis anno 1743. menſurata craſſitudo ſeptuaginta ſex pedes habuit, eo ipſo tempore, cum ex monte fumus et flammae agerentur.

Pro

---

n) Naturalium Quaeſtionum Lib. II. c. 10. *o) Bouguer* loco citato p. LIII. *p)* pag. LVIII.

Pro certo igitur poni posse videtur, tanto maiori copia igniculos emigraturos esse ex corporibus, in quanto maiori Caeli Frigidi altitudine posita illa vacatura sint a pulsu radiorum solarium. Itaque cum igniculorum disces-su frigus existat, huius auctus in corporibus per crescentes altitudines in Caelo Frigido, inter se erunt quemadmodum augescentes raritates aeris per istud Caelum diffusi. *Neutonus q)* in Philosophiae Naturalis Principiis Mathematicis tradit, in altitudine Atmosphaerae aequante semidiametrum terrestrem tantam esse raritatem aeris, ut in istam altitudinem evectus aeris nostri globus unum digitum latus ibi ita dispergeretur, ut impleret omnes Planetarum regiones. In Commentariis P. P. *Thomae le Seur*, et *Francisci Jacquier*, ex instituta computatione *r)* patet, in altitudine unius semidiametri terrestris raritatem aeris ad raritatem in superficie Terrae esse ut numerum 1617. cum adscriptis CLI cifris ad 1, seu 1617^{CLI}: 1. Sphaera Saturni, seu sphaera, cuius diameter aequalis sit diametro orbitae Saturni, ad sphaeram diametro digiti unius descriptam = 1728^{XXXIX}: 1. Quae ratio multo minor est ratione priori inter raritates aeris. Quantam igitur extituram esse putemus frigoris vehementiam in corporibus nostris, si in altitudine unius semidiametri terrestris locum nacta carerent agitatione radiorum solarium?

In promtu est dubitatio. Si tanto effusius migrent igniculi ex corporibus, quanto rarior iis aer innititur: quid impedit, quo minus corpora terrestria ignis penuria laborent? Is enim, si continue petat loca, quibus minor copia insit, per immania Caeli spatia diffugiat necesse est. Ex montibus in proxima Atmosphaerae strata egressus, abibit in altiora, propter minorem aeris raritatem. Ex eadem ratione deferet haec strata. Sed neque gradum sistet in sublimioribus, utpote quae rariorem adhuc aerem complectuntur. Quousque igitur aer rarescit, nihil esse videtur

 tur

q) Lib. 3. Prop. XLI. p. 470. r) T. III. p. 648.

tur in omni Caelo, quod ignis fugam inhibeat. Quot igniculi ex corporum terrestrium superficie discedunt, tot loca relinquuntur, in quae secedant latentes in locis corporum interioribus. Si itaque iis, qui in superficie Telluris versantur, in aerem semper pateat via, egressique continue in loca ulteriora Caeli progrediantur: mirum, quin ita deficiat ignis corpora terrena, ut perpetuo frigore conficiantur.

Ne hoc fiat, eaedem vires impediunt, quibus efficitur, ut aer, quamquam elasticitate sua perpetim enititur in spatium amplius, tamen ex immensis altitudinibus centrum Terrae versus densior fiat, et aquae alilsque fluidis materiis et corporibus firmis immixtus maneat. Permeat corpora certa cohaerescendi vis, qua fit, ut disiuncta coeant. Per universa spatia caelestia diffusae versantur vires gravitatis, quae, quo minus distant loca a centro Telluris, eo maiori pondere corpora in iis urget. Hae duae vires cogunt igniculos, ut copiosius hospitentur in Tellure, quam in Atmosphaera.

Ab aere diversum corpus, quo densius est aere, eo maiorem habet multitudinem partium, si huius corporis atque portionis aeriae aequalia sint volumina, seu aequales magnitudines. Cohaerescendi vis igitur, cum igniculos in omnes corporis particulas adigat, efficit, ut corpus; quanto densius est aere, tanto maiorem illorum copiam volumine suo comprehendat, quam aequalis voluminis portio aeria. Ponamus, materiae quantitatem in pede cubico aquae ad quantitatem materiae in pede cubico aeris esse = 900: 1. itaque numerus igniculorum in pede cubico aeris noningentesima pars erit eorum, qui sint in pede cubico aquae, si ambo pedes in eadem temperatura Caeli positi aequaliter absint a centro Terrae. Pari modo in regione Atmosphaerae inferiori pes cubicus aerius, quanto densior erit pede cubico aerio in regione superiori, tanto plus igniculorum continebit, quam iste rarior. Quibus gradibus igitur densitates atmosphaericae centrum

Tel-

Telluris verſus creſcunt, iisdem etiam creſcunt igniculorum aequalibus voluminibus inhaerentium numeri.

Ita patet una cauſſa impediens, ne gelu ſempiterno rigeant flumina et maria, ex nimio abitu igniculorum in ſpatia caeleſtia. Altera cauſſa eſt, quae gravitatem affert. Hac enim primo fit, ut propior Terrae centro aer pondere ſuperioris condenſetur. Dein illa ipſa gravitate minuitur niſus, quo expedire ſe ſtudeant igniculi in corpora, in quibus minor eorum copia ineſt. Iis vero vim inferri a cauſſa gravitatis, intelligitur ex hoc, quod cum aere, aqua, materiisque terrenis cohaerent. Quod indicio eſt, igniculos, cum ea magnitudine ſint, ut contactu cum illarum rerum particulis iungantur, aeque ac has incitari impulſu cauſſae, ex qua gravitas oritur. Per decreſcentes igitur altitudines Atmoſphaerae igniculorum collectus augeſcant neceſſe eſt eadem ratione, qua ipſa gravitas. Simul vero intelligitur, eadem ratione, qua gravitas per altitudines Atmoſphaerae decreſcat, augeſcere igniculorum defectus, frigorisque creſcentis gradus in Caelo Frigido.

Quaeſtionem, cur non in perpetuum immani frigore torpeat omnis terra? alia ſequitur, cur Caeli Frigidi terminus inferior in Zona torrida altior ſit, quam in Zonis temperatis et frigidis? Ratio ſita eſt in gravitatis gradibus. Explorate conſtat, gravitatem ab Aequatore Polos verſus continue creſcere. Gravitate igitur maiori in vicinia Polorum fit, ut vapores atmoſphaerici minori intervallo abſint a ſuperficie terreſtri, quam in Zona torrida. Itaque, cum loca Caeli, quo puriora ſunt, eo minorem copiam igniculorum comprehendant, neceſſe eſt, ut, quo propinquiores ſint Zonae Polis, eo propius iis immineat Caeli Frigidi terminus inferior.

Expoſita igitur ſunt, quorum praemeditatio mihi neceſſaria eſſe videtur ad explicandas quaeſtiones, de ratione, qua Caelum Frigidum aeri noſtro frigus inducat. Ipſi explicationi occaſionem dabit tempus futurum.

DIPLOMATARIA ET SCRIPTORES HISTORIAE Germanicae medii aevi, cum ſigillis aeri inciſis, opera et ſtudio CHRISTIANI SCHOETTGENII, et M. GEORGII CHRISTOPHORI KREYSIGII, quorum vitas praemiſit et praefationem HENRICUS GOTTLIEB FRANCKE. TOMUS III.

Altenburgi, typ. et ſumt. Richteri, 1760. Alph. 4. plag 18. tab. aen. 8. in fol.

Debere ſe hoc credidit *Franckius* V. Cl. et patriae litterarumque ſtudiis, et amicitiae, quae ipſi cum *Schoettgenio* et *Kreyſigio* olim interceſſerat, ut operum, ab his inchoatorum et imperfectorum, curam et aliquam quaſi tutelam ſuſciperet. Non ſolum igitur *Tomi* huius *tertii* editionem adornavit, ſed memoriam quoque Auctorum in illuſtri aliquo monimento ponere, atque ad poſteritatem propagare voluit. *Schoettgenius* quidem A. 1682. Wurcenae natus, et A. 1751. mortuus eſt Dresdae, qua in urbe Scholae Crucianae ſumma cum fide praefuit. *Kreyſigius* vero in pago prope Annaebergam A. 1695. in lucem editus, Dresdae publicarum librorum et monetarum auctionum dirigendarum munus geſſit, ibique A. 1758. obiit. Uterque, multis libris editis, de hiſtoria Saxoniae immortaliter meritus eſt, neque ullis in hac re laboribus pepercit. Quod ad hunc Tomum attinet, continentur in eo: I. *Pomerania Diplomatica ab A. 1216. cum aliquot Sigillis.* Complectitur haec collectio chartas 387. quarum prima A. 1216. ultima A. 1638. prodiit. Hiſce non ſolum hiſtoria univerſa Pomeraniae, et ſtatus publicus, ſed ius Germanicum quoque multum illuſtratur. Ad hoc quidem pertinet charta XVII. qua Hermannus, Caminenſis Epiſcopus, Maſſoviae ius Lubecenſe aliaque privilegia concedit: et XXIV. qua Stargardia ius Lubecenſe accipit. Nexum Ducum Pomeraniae cum Caminenſi Epiſcopatu, illorumque iura, oſtendunt: n. 256. Statuta Synodalia Mar-

tini

tini Carith, Episcopi Caminensis, A. 1500: n. 314. conventio inter Barnymum et Philippum, duces Stettinenses, de ecclesia Caminensi, A. 1541: n. 332. Consilium Theologorum Vitebergensium, Lutheri, Bugenhagii, Creutzigeri, Melanchthonis, et Maioris, de electione Episcopi Caminensis, A. 1544. Reliqua pars spectat ad statum Pomeraniae publicum. Eminent prae reliquis: n. 63. litterae investiturae Ludovici IV. Imp. Rom. Ottoni et Barnymo Pomeran. Ducibus, Norimbergae A. 1338. datae: n. 123. foedus urbium Stolp, Rugenwald, et Schlaw, A. 1408: n. 231. foedus inter Pomeranos et Meckelburgenses, A. 1482. Pontificis Alexandri VI. privilegium, Ducibus Pomeraniae concessum, de non evocando, A. 1497. n. 276. Caroli V. melioratio armorum pro Duce Pomeran. A. 1521. n. 293. literae reversales Ducum Pomeran. ordinibus datae, A. 1529. n. 342. privilegia ducatui Pomeraniae A. 1560. data, et A. 1569. renovata, plurimaque alia. II. *Codex diplomaticus Circulum Saxoniae Electoralem illustrans, ab A.* 1147. *usque ad A.* 1455. Exhibentur in hoc codice diplomata 279, quae ad status publici, atque iuris publici et clientelaris cognitionem, multum omnino conferunt. Memoranda inprimis sequentia nobis visa sunt: n. 16. quo Adolphus, rex Rom. Alberto de Barbey usum fructum Iudaeorum, ad restitutionem CCC. marcarum, assignat, A. 1295. item n. 95. quo Rudolphus Dux Sax. se Ioanni, Comiti Holsatiae, duas partes Stormariae loco feudi dedisse declarat, A. 1306. dein n. 106. quo Wenceslaus El. et Albertus, duces Sax. Gunthero, Comiti de Barby, iure clientelari oppidum Egeln concedunt, A. 1375. tandem n. 231. quo Fridericus El. Sax. Privilegia urbis Vitebergae confirmat, A. 1428. aliaque complura. III. *P. D. v. G. de monasteriis et advocatiis Breitungensibus.* Latet sub hisce litteris illustre nomen *Pauli Dietrici de Gottberg,* Viri cum munerum et honorum splendore, tum ingenii et doctrinae praestantia, nuper ornatissimi. Fuerunt autem duo olim monasteria: alterum *Herren-*

renbreitungen ſive *Burgbreitungen*, ad dextram fluminis Werrae in regione Schmalkaldenſi; alterum *Frauenbreitungen* ſive *Koenigsbreitungen*, ad ſiniſtram Werrae ſitum. In hac diſſertatione Illuſtr. Auctor praecipue de advocatiis utriusque monaſterii agit, ſeriemque Abbatum Herrenbreitungenſium, et Praepoſitorum atque Abbatiſſarum Frauenbreitungenſium, exhibet. Potiſſimum vero publicus comitatus Hennebergenſis ſtatus, addito codice documentorum, illuſtratur. Hic diplomata 47. complectitur, in quibus eminent inprimis: n. 37. donatio advocatiae Altenbreitungen, poſt obitum Henrici de Franckenberg, ab Alberto Thuringiae Landgravio Bertholdo Comiti Hennebergenſi collatae, A. 1294: n. 48. Bertholdi Abbatis Hersfeldenſis litterae inveſtiturae, quibus Bertholdo Com. Henneb. bona in villa Breitungen cum 60. marc. argenti in feudum caſtrenſe collata, A. 1301: n. 45. diploma quo Albertus, Burggrafius Norimbergenſ. Eliſabethae, Henneberg. Com. Schmalkaldiam, Breitungen, aliaque loca vendit, A. 1360. III. *Martini Chemnitii Reſponſum de Feudis Pomeraniae, cum approbatione Danielis Rungii et Erneſti Cothmanni, de anno* 1619. Pertinet hoc reſponſum ad controverſam agnatorum ſucceſſionem in feudum, quod dominus directus, tanquam apertum, aliis de novo contulerat. Ipſe vidit Cl. *Franckius*, taedium multis et nauſeam huius reſponſi lectionem creaturam eſſe. Baldi, Bartoli, Iaſonis, aliorumque veneranda nomina, utramque paginam ornant: diffuſum eſt et obſcurum dicendi genus, idque neque Latinum neque Theotiſcum, et creberrimae ſine neceſſitate ad Gloſſatores provocationes. Vultis exemplum? Statim ab initio occurret egregius locus. — „Damit nun durch gnädige „Hülffleiſtung Gottes des Almächtigen, in cuius nomine „ad omnia conſilia omnesque actus progredi debemus, „monente Impr. noſtr. Iuſt. in l. 2. pr. C. de offic. praef. „Praet. Afric. die Wahrheit deſto ſcheinlicher ans Tages-„Licht gebracht, und ob die angeſtellte action durch für-„geſchützte Exceptiones zur Gnüge elidiret, auch welch

„Theil

„Theil zu den ſtreitigen Gütern die beſte Befugniſs habe, „mit deſto mehrern Beyſtand ausgeführet werden moege, „iſt nichts zutraeglichers, als daſs man die Bewegniſs und „Gründe, ſo auf die eine oder andere Seite können er„dacht werden, gegen einander ſetze, mit Fleiſs erwege, „undt den darauff eine beſtändige deciſion und rechtmäſsi„gen Schluſs mache. Nam, ut recte M. Tullius Cicero „alicubi ſcribit: in utramque partem diſputando elicitur, „et tanquam elicitur id, quod verum eſt. Et eleganter „dicitur: diſputationem eſſe cribrum veritatis: Iohan. Ne„vizan. in ſylv. Nupt. l. I. pr. n. 1. Et allegando pro et „contra veritatem magis apparere teſtatur Bald. Conſ. 422. „pr. vol. 4. Unde, quando emergit grande dubium, non „debemus ſimpliciter reſpondere, ſed diſputare et bene„ponderare articulum, quod ICtum de iure reſpondentem „maxime decere et notare debere monuit Praepoſit. in „c. 1. col. 1. de eo, qui ſibi et hered. maſc. quem refert „Roland. a Valle conſ. 24. n. 2. vol. 3. et Ludolph. Schra„der conſ. 47. n. 2. vol. 2." Verum ohe! iam ſatis eſt. Nihilominus tamen indoles feudorum Pomeraniae, atque ſubdifficilis de feudali agnatorum ſucceſſione doctrina, non parum hac commentatione illuſtratur. V. *Chartarium Coenobii Sonnefeldenſis.* Exhibentur diplomata 361. ab A. 1252. usque ad A. 1576. Multa ex privilegiis huius monaſterii diſci poſſunt, quae ad ius advocatiae, iudicia arbitraria, curatorem feudi, antiqua iudicia provincialia, ius ducum Saxoniae circa ſacra ante reformationem, et alia ſpectant. Memoratu inprimis digna nobis videntur ſequentia: n. 18. Pontificis Nicolai IV. privilegium, coenobio Sonnefeldenſi conceſſum, *ut poſſeſſiones et alia bona — quae contigiſſent ſororibus — ſi in ſeculo remanſiſſent, feudalibus duntaxat exceptis, petere, recipere, et retinere valeat:* n. 48. eiusdem Pontificis privilegium monialibus Ciſtercienſibus Sonnefeld. datum, A. 1291: n. 188. Caroli IV. Imp. litterae gratiae ad coenobium Sonnefeld. A. 1361: n. 280. conventio inter coenobium et ſacerdotem Fechheimenſem

de iure baptizationis, A. 1429: n. 301. Diploma Gothofredi, Episcopi Bambergensis, quo ecclesiam Nassachensem e filiali ad parochialem evehit; et alia, maxima ex parte conventiones quasdam exhibentia.

PHILOSOPHIAE CIVILIS SIVE POLITICAE, PARS SECUNDA, continens sapientiam publicam in temperandis rerumpublicarum formis, procurando iusto civium numero, et perficienda civium mente, inprimis ratione intellectus: tanquam continuationem systematis philosophici Christiani L. B. de Wolff, Potent. Boruss. Reg. Consiliar. int. Friderician. Cancellar. cet. Auctore MICHAELE CHRISTOPH. HANOVIO, Gymnas. Academ. Gedan. Prof. Philos. eiusdemque Bibliothec.

Halae Magdeburgicae, ex offic. Rengeriana, 1757. Alph. 3. plag. 10. in 4to.

Pergit *Hanovius* V. Cl. in hac altera Politicae parte, iis, quae in priori iecerat, fundamentis, reliqua superstruere, quae ad salutem publicam pertinent. Simplicibus enim rerum publicarum formis expositis, ad eas, quae ex his componi soleant, excutiendas progreditur. *Sectione prima* agitur *de sapienter miscendis reipublicae simplicibus formis.* Haec Sectio tributa est in *capita tria: de republica mixta in genere: de regno temperato: de republica temperata.* Hic, notionibus temperationis civilis atque restrictionis enodatis, docet Noster, habere hanc temperationem usum suum cum in ordienda republica, tum in corrupta, nec aliter corrigenda, bene reformanda: nihil illi magis convenire, quam ut commoda miscendarum rerumpublicarum simul obtineantur in eadem civitate, ut stabiliantur firmissime augeanturque quantum fieri possit, omniaque incommoda evitentur; atque utrumque scientiam commodo-

modorum et incommodorum ſimplicium civitatum requirere. Deinde ut, quomodo temperatio mixtae reipublicae ſit bene inſtituenda, melius appareat, haec uberius exponuntur. Nam quod ad monarchiam attinet, docetur, eſſe in illa evidentiorem uſum fructumque maieſtatis perſonalis: illi unius prae ceteris praeſtantiam ſufficere: virtutum eſſe in illa faciliorem tutelam: eam facile diutius reliquis formis vigere: conſilia rerum agendarum, earumque exſecutionem, promtius expediri: arcana melius reticeri: potentiam facilius ſervari et augeri: cum rarior ſit multorum aut plurimorum pietas, monarchae pietatem plurimum integrae civitati prodeſſe: denique maiorem eſſe Monarchiae cum natura rerum et tranquillitate convenientiam. Tum, incommodis Monarchiae, et modis illius temperandae commemoratis, tranſit A. ad Ariſtocratiam. Huius commodis accenſendas eſſe plurium virtutes in ſalutem publicam conſpirantes, et ſtudium excolendi perficiendique civium complurium virtutes: eam optimos cives multiplicare et praemiis ornare: facilius affectuum moderamen reddere: maiorem ibidem eſſe popularitatem et comitatem erga ſubditos: aemulationem virtutem quam maxime vigere. Sequitur recenſio incommodorum Ariſtocratiae, et commodorum Democratiae. Florere in hac populi aequalitatem et libertatem, maiorem tranquillitatem internam, immunitatem a poenis gravioribus et oneribus publicis, maioremque a bello ſecuritatem, multum conferre ad populum univerſum in publicis negotiis erudiendum, et ad quandam ingenii morumque culturam: fortitudinem militarem, mitius imperium, promtius obſequium, et alacritatem ad conferenda tributa, et onera ferenda, gignere. In mixtis rebuspublicis Auctor eam primariam dicit, penes quam ita ſit ſumma rerum, ut praeſit reliquis, ipſius iudicio ordinario ſubiectis, et ut habeat potiora ſeu praecipua ſummi imperii iura, licet et ipſis quaedam imperii iura ex pacto debeantur, et ſalva ſint relinquenda. Nunc de ſingulis ſeparatim videbimus, et quidem primum de

 regno

regno temperato. Regnum temperatum dicitur, per heterogeneam civitatis formam limitatum regnum, idemque dici poteſt regnum legitimum, atque eo melius erit temperatum, quo conſtantius leges naturalibus conformatae in eo obſervabuntur. In temperato regno, et ordine, et re, primaria eſt forma monarchica: in regno temperando maieſtatis regiae ratio nequaquam eſt negligenda, ſed conſervanda potius: iura maieſtatis maiora regi ſunt reſervanda, niſi integra, certe quatenus innocua ſunt futura: quantum cavendum eſt, ne abuſus regiae maieſtatis invaleſcere poſſit, tantum quoque curandum, ne maieſtas regia evileſcat: libertati civium eſt conſulendum, et licentiae occurrendum. Porro de gradibus, quibus temperata regna differunt; de duplici fonte temperationis regnorum; de occaſionibus regni temperandi, et reliquis adiumentis exponitur. Quatenus humana prudentia caveri poſſit, ne imperium temperatione indigeat, eatenus illam non eſſe ſponte inſtituendam; quatenus autem hoc fieri nequeat, eatenus eam regem ſapienter decernere poſſe: quo minus ſit ſtudium libertatis in populo, quo antiquior eius barbaries, et quo minor regni moles, eo minus temperatione imperii opus eſſe: temperationem regni inſtituendam eſſe pro natura reipublicae, quae ipſi eſt adiungenda. Si igitur adiungenda ſit regno Ariſtocratia, ea tantum iura ſummi imperii in Optimates ſunt conferenda, quibus abuſus potentiae regiae ita inhibeatur, ne et optimatibus ſua abuti parte imperii concedatur, et inde ſine conſenſu optimatum neque leges ferendae, neque ſupplicia infligenda, neque privilegia concedenda, neque exercitus parandus, tributa imponenda, bellum inferendum, etc. Sequitur regnum democratice temperatum, ſeu populare: atque iis, quae et fugienda in eo, et ſpectanda, monitis, pergit Noſter ad regnum triforme, ſive eiusmodi civitatem, quae et Ariſtocratiam, et Democratiam, Monarchiae iunctam habet. Inter modos iura ſumma inter tres formas dividendi, is naturae convenientiſſimus Auctori videtur, quo omni-

omnibus communia ſacra, tributa, et onera, relinquuntur placitis deciſionique ſtatus popularis, iudiciorum et legum cura optimatibus, expeditio vero decretorum ab ordinibus regni, et iura maieſtatis innocua, regi. Denique multa de temperatione imperii Germanici, de imperio Turcico, Ruſſico, Sinenſi, Iapanenſi, Britannico, Bohemico, Danico, Franco-Gallico, Hiſpanico, Hungarico, Luſitanico, Polonico, Suecico, adduntur, horumque regnorum ratio explicatur. Reſtat caput tertium, de republica temperata. In hac imperium plurium ait limitari admixta alia civitatis forma: non praevalere imperium unius, ſed plurium ſemper: ipſam maieſtatem realem eſſe penes plures, nec tamen penes ſolos optimates, nec penes ſolum populum, ſed penes formas ſimplices, in ea conſociatas: maieſtatis titulum nulli convenire aut merito tribui poſſe. Ut vero appareat, quaenam in hac forma praevaleat, unam maioribus maieſtaticis iuribus gaudere, et quodammodo ceteris formis praeeſſe debere: huius eſſe iura foederum, belli et pacis, tributorum, ſacrorum, monetae, legatorum mittendorum, criminum publicorum puniendorum, etc. Deinde differre poſſe rempublicam temperatam cum genere, tum gradibus: Ariſtocratiae ducali primas deberi partes inter Ariſtocratias temperatas: Duci ea ſummi imperii iura eſſe committenda, quae nullam moram patiantur, et unius arbitrio optime gerantur, modo ille, re male geſta, ad rationes reddendas obligetur: eidem omnium functionum publicarum innocuum moderamen concedendum: melius Duces pro meritis eligi, quam lege quadam ſibi ſuccedere. Hiſce demonſtratis pergit Auctor ad popularem Ariſtocratiam, ad Democratiam temperatam, ducalem et Ariſtocraticam, et copioſe de republica Veneta et Genuenſi, de Provinciis foederati Belgii, de Pagis Helveticis, de Rep. Genevenſi, Luccenſi, Raguſina, et Marinenſi, exponit. *Sectio ſecunda, de conſtituenda ſapienter procuratione iuſti civium numeri,* in *duo* capita diſpeſcitur: *de civibus eorumque iuſto numero*, et *de ſapienti procuratione*

iusti civium numeri. Iustum civium numerum dicit, qui publicae civitatis saluti adipiscendae, conservandae, tuendae sufficit, illumque tantum esse debere ostendit, quantus requiratur ad paranda ea, quae ad vitae necessitatem, commoditatem, et iucunditatem, ad provehendum commune civitatis bonum, eamque adversus vim hostium defendendam, pertineant. Hoc capite ea quoque explicantur, quae ad ius civitatis, vel indigenatus, ad civium officia, ad operarum publicarum compensationem, ad duplicem adipiscendae civitatis modum, ad discrimen et ordinem civium, spectant. Primam procurationem iusti civium numeri collocat Vir Cl. in civitatum primordiis: propositis maioribus pluribusve privilegiis, alibi non habendis, largitione civitatis gratuita, eaque ne hostibus quidem temere neganda, immunitatibus ab oneribus civilibus concessis, aliis. Porro ostendit, quomodo civium discessus prohibendus, propagatio sobolis praemiis et poenis promovenda, legitima progenies augenda, liberi pauperum et spurii educandi, unde repentina civium instauratio petenda? Postremo loco monentur quaedam de recipiendis aliunde emigrantibus civibus, de civium abundantia sapienter minuenda, de coloniis instituendis. Proponuntur etiam quaestiones aliquot: e. c. an urgente necessitate virorum loco feminae adhibendae? an minuendi civium numeri causa bellum gerendum? Reliquam huius Voluminis partem occupat *Sectio tertia, de sapienti cura mentem civium perficiendi.* Haec in *duo* capita abit: *de perficiendo civium intellectu,* sive *de perficiendis scientiis et artibus,* et *de scientiis atque artibus per nova inventa ulterius perficiendis.* Agitur primum de recta liberorum educatione, de lingua vernacula addiscenda, de scientiis et artibus nobilioribus ignobilioribusve, de scholis privatis et publicis, de aedificiis scholarum, de scholis inferioribus et superioribus, de iusto scholarum numero, de scholis in certas classes dividendis. Deinde pergit Noster ad Gymnasia et Academias, ostenditque, quae Professorum in docendo libertas esse debeat? quae sint digni-

dignitates Academicae, qui tituli et gradus? qui honores, quae munera Rectoris Universitatis? quae partes Senatus Professorii? quae Academiarum eminentia et iurisdictio? cur Academia praeferatur magistratui urbano? quaenam complectatur sceptrum Academicum? cui subsint Doctores in Academiis? Porro enarrat privilegium eligendi et removendi Professores: ius condendi Statuta academica: immunitates Academicas: Academias gregales: ius scholas et Academias instituendi. Hic etiam quaeritur, quando in condenda Academia consensu domini directi sit opus? Vir Cl. ita respondet: quoniam nemo iure Academiae condendae gaudet, nisi rector civitatis, summo imperio praeditus: ubi rector nullo, nisi utili dominio fruitur, directo vero alius, ibi domini directi opus est consensu in Academia condenda. Interest enim domini directi, feudum dantis, ne quid a domino utili mutetur, quod forte in fraudem ipsius possit cedere. Qua igitur de re iudicium arbitriumque penes dominum directum, qui feudum dedit, esse debet, in ea sine illius consensu nihil est novandum. Si vero feudum non sit datum, sed oblatum domino directo ab eo, cuius antea quoque directum illius erat dominium, dispiciendum erit, quid offerens sibi reservaverit, quidve in dominum directum transtulerit. Si se libertate Academias instituendi non abdicaverit, eo iure gaudebit, et uti poterit in ditione sua, inconsulto et vel invito domino directo, cui ius id prohibendi est nullum. Quemadmodum rector civitatis, suo utens iure, nemini iniuriam facit: ita is, si nullum cum exteris pactum obstat, non opus habet consensu eius, cui feudum obtulit, domini directi, etsi illius aliorumque Academiae non eum sint postea fructum percepturae, quem ante novam conditam Academiam perceperant. Ex oblati igitur feudi natura Vir Cl. derivandam esse existimat causam, cur Duces Saxoniae, Fridericus et Wilhelmus, in condenda Lipsiensi Academia nullam petierint confirmationem Imperatoris, sed tantummodo Pontificis Romani, Alexandri. Sed de hoc hactenus.

Post

Post a Nostro exponuntur rationes, novarum instituendarum Academiarum: ubi sint condendae? unde sumtus petendi? quae Professorum immunitates, quae minervalia, sive salaria esse debeant? quomodo iuvenum inopia sublevanda, et reliqua studiorum adiumenta in Academiis procuranda? Hoc loco exhibetur omnium Academiarum catalogus, annis fundationis et restaurationis additis. In altero capite agitur potissimum de Societatibus litterariis et Academiis, eum in finem constituendis, ut scientiae et artes novis incrementis augeantur. Hic docetur, in quibus occupari debeat harum Societatum diligentia? quinam, et quomodo excitandi publice sint ad artem inveniendi? quomodo in speciminibus exhibendis, examinandis, diiudicandis, praemiisque distribuendis, sit versandum? quae immunitates et privilegia hisce Academiis debeantur? quae in his sentiendi libertas permittenda? quomodo Astronomica inventa procuranda? qualis in his Academiis ordo recipiendus? quae officia praesidis, quae classes constituendae? etc. Ad minutissima enim quaeque Vir Cl. descendit, multaque admiscet, quae vel ad historiam et ius publicum potius, quam ad Politicam, pertinent; vel, nisi omnino omittenda, certe multo brevius explicanda erant.

FRAGMENTA MARCHICA, SIVE COLLECTIO documentorum historiam Brandenburgicam illustrantium, edita a PHILIPPO GUIL. GERKEN.

Guelpherbyti, apud Io. Christoph. Meisnerum. *Pars III.* 1757. plag. 13. *P. IV.* 1759. plag. 11. in 8.

Pergit Cl. *Gerkenius* in his, quas indicamus, Partibus, consilium, historiam Brandenburgicam ex documentis adhuc ineditis illustrandi, prosequi. Neque enim certiores limpidioresve sunt fontes, e quibus certior historiae cognitio hauriatur, quam ii, quos Vir Cl. adiit, et quibus

quibus sitim suam explevit. Ipse quidem vidit, fore fortasse, quibus editio quorundam documentorum non necessaria fuisse, sed inutilis potius videatur suscepta opera. Sunt enim complura edita, quae nullum alium usum habent, quam quem in stemmatibus familiarum nobilium ordinandis digerendisve praestant. Verum neque haec commoda, varias ob causas, negligenda sunt, nullumque Auctor documentum a quoquam parvi aestimandum esse arbitratur. Nam quae tibi exigui momenti videantur, aliis grata sunt et iucunda, immo saepius praeter omnem spem atque exspectationem magno usui esse poterunt.

Habet *Pars tertia* documenta LIII. quibus additur codicillus documentorum X. Ottonis Largi, Ducis Brunsuicensis, et coniugis Agnesae. Atque quoniam historia eorum temporum nondum satis explicata est, non exiguam hic codicillus iis utilitatem adferet, qui sibi illam illustrandam sumere velint. Eminet prae reliquis documentum II. quo Gevehardus Comes de Arnstein advocatiam ecclesiae in Litzke recipit, eidemque protectionem pro se et haeredibus promittit, d. A. 1211. Egregie enim hinc indoles et officium Advocatorum monasticorum explicatur, et bene Noster optat, ut, quia *Paulini de Advocatis monasticis* libellus brevior sit, optimaque posteris demum temporibus documenta in lucem sint protracta, aliquis copiose et diligenter de hac re exponat. E documento V. quo Iohannes et Otto, Marchiones, praescribunt iura et indulgent civitati Pritzwalck A. 1256. multum iuri antiquo Germaniae lucis affundi potest. Memorabilia inprimis sunt, quae de haereditatibus monentur. In documento XI. occurrit verbum *domicellus*, unde Noster occasionem arripit, illius vim uberius enarrandi. Erat vero hic titulus illis ducibus et comitibus proprius, qui nondum maiorennes, ut aiunt, fuerunt, certe qui nondum imperio potiti. Sic in doc. Alberti Ducis Saxo-Lauenburgici d. A. 1295. *Fratrueles sui, Iohannes Albertus et Ericus, tunc temporis iuvenes et domicelli*, atque in doc. Alberti Comi-

tis de Sualenberg: *quod cum consensu domine Iutte uxoris nostre Henrici atque Alberti Domicellorum filiorum nostrorum—.* Ex hoc tamen documento apparet, maioribus quoque dynastis hunc titulum tributum fuisse. In Theotiscis vero documentis verbum *domicellus* plerumque per *Iuncker* redditur. E documento I. d. A. 1170. et XXIV. d. A. 1324. constat, cameram imperialem in urbe Brandeburgo antiquissimis temporibus fuisse. Memoranda inprimis haec verba: — *civitati nostre veteri Brandenburch, a qua noster principatus traxit originem, in qua etiam officium Archicamerarii sacri imperii, qua Elector imperii dicimur et sumus, principaliter radicatur.* In docum. XXXVI. d. A. 1415. legitur: — *her Fritze myn sone und Busse hern Fritzen sone* — qua illud patrem indicare voluisse Noster animadvertit, filium Equitem fuisse. Titulus enim *Herr* in medio aevo, si clericos excipias, Equitibus fere proprius fuit. Illo non solum ab aliis equitibus, sed etiam a principe insigniti fuerunt, atque ipsi etiam suo nomini illum addiderunt. Sic in docum. d. A. 1351. *Wy her Albrecht unde her Hermann von Brakele brodere und riddere* —. Dignitas Equitis tantum tum temporis valuit, ut Comites quoque hunc titulum adamarent, illoque nomini suo addito meritorum suorum testimonium edere vellent. Sic in docum. Comitum de Halremunt et Hoie: *We her Otto Rittere Heinrich unde Ghert Iuncheren alle Greven to Halremunt bekennet,* atque in alio docum. A. 1372. *Wy Erick Ridder Greve thor Hoye, Iuncher Otte Dumproveſt tho Munstere unde Iunchere* —: ubi illud etiam notandum, nomen Erici Comitis nomini fratris, licet sacerdotis, praeponi. Verum non pauca occurrunt exempla, in quibus filius, ut *Herr* sive *Ritter*, patri, ut *Knapen*, praeponitur. Sic in docum. A. 1344. *dat wy ghedan hebbet eine rechte Orveide den edlen heren Greven Gherde thor Hoie, und eren rechten erven,* unde Hern Clavese von dem Horne riddere, unde Clavese von dem Horne sinemo Vadere Knapen —. Pag. 103. Auctor verba *Wedeme,* i. e. dos ecclesiastica: pag. 104. *bewedemen,*

wedemen, dotare: pag. 109. *beiden*, ſive *beiten*, exponit. Sunt enim in hiſce Particulis, ut in prioribus, animadverſiones quaedam adſperſae. Ipſa haec documenta excipit hiſtoria *Iodoci*, Marchionis Brandenburgici. Noſter illa tantum ex hac hiſtoria excerpſit, quae ad Marchiam pertinent, reliqua vero omiſit. Omnia ad fidem documentorum et Scriptorum coaevorum examinantur et enarrantur.

Pars IV. continet documenta XLVIII. quorum primo Balderamus, Brandenburgicus Epiſcopus, Eccleſiae et Capitulo Brandenburg. iura et privilegia confirmat, A. 1186. ultimo de Advocatia Havelbergenſi agitur. Haec documenta ſequitur Diplomatarium Diſtorfienſe, continens documenta XXXII. Etſi vero nullum eſt horum, quod non utilitatem aliquam adferat: ex iis tamen, quorum praeſtantia ſtatim apparet, memoranda ſunt docum. VIII. et IX. Nam illo Genealogia Woldemari, hoc Hermanni et Iohannis, confirmatur et ordinatur. E docum. XII. ad vitam Marchionis Miſnici, Friderici Severi; et doc. XXXVII. ad hiſtoriam Agneſae, filii Barnimi, Ducis Pomeraniae, varia colligi poſſunt. Plurima vero ad familias nobilium, atque ad hiſtoriam ſingularum urbium, praefecturarum, et pagorum ſpectant. Obſervationes quidem paucae in hac quarta Parte occurrunt; neque tamen omnino, ubi neceſſarium, omiſſae. Bene merebitur Cl. *Gerkenius* de hiſtoria Brandenburgica, ſi, quae in tenebris deliteſcunt, pergat documenta in lucem proferre, atque etiam ipſe aliquas huius hiſtoriae particulas, ut ſpem fecit, ſibi explicandas ſumat. Nam etſi ea via, quam iniit Vir Cl. qui omne ſuae narrationi robur e documentis et ſcriptoribus coaevis arceſſit, difficilis eſt, aſpera, minimeque eorum ſcriptorum oculis grata, qui facilia, prona, promta et laevia malint: certa tamen eadem eſt, omniumque tutiſſima.

HEBRAICI SERMONIS ELEMENTA, CUM ILLIUS hiſtoria breviſſima: publici iuris fecit IO. GOTTFR. HAUPTMANN, ill. Ruth. dir.

 Ienae,

Ienae, 1760. plag. 19. in 8.

Opus per se tripartitum est. Complectitur enim tractationem generalem, historiam, elementa. Tractatio generalis habet tria capita. Primum agit de nomine, alterum de utilitate partimque necessitate sermonis Hebraici, tertium de praerogativis eiusdem ac laudibus. Illic ipsa vocabuli scriptio ratioque perquiritur. Scriptio per H quidem praefertur, sed ut liberum cuique maneat iudicium suum. Derivationes aliorum partim, non sine caussis additis, reiiciuntur; partim Heberum Selae filium quae nominat, eligitur: non quasi linguam is invenisset, sed quod eius in eandem insignia merita exstiterint. Sanctitas linguae conceditur talis quidem, quae cum *Bocharti*, *Grotii*, *Huetii*, *Clerici*, *Schultensii*, *Michaelis*, et aliorum mente, nequaquam pugnare videatur. Ad παραίνεσιν de utilitate necessitateque, ne quis recentiorum offendatur, occasionem praebet *Leonardus Aretinus* Lib. IX. ep. 12. cuius argumenta tum ordine suo proponuntur, tum refutantur. Ad haec dolor significatur, de contemtu, similiter apud alios purioribus partibus addictos; non sine commoventibus, ad diversa facienda, caussis. Has inter haud ultimum locum merentur ipsae linguae praerogativae, in quibus inprimis simplicitas, brevitas, gratiosa suavitas, insignis gravitas, accuratio primaria, vel ad minutias usque, singula demonstrandi facilitas, neque tamen minus ipsa ubertas et copia, praedicantur. Historicam partem, omni linguarum et artium institutioni non minus utilem esse, quam adhuc desideratam, Auctor arbitratur. Hinc, eamdem adiectam, inter praerogativas libri sui numerat. Habet autem capita X. Primordium fit ab origine sermonis Hebraici, ubi, variis opinionibus enarratis, ad eorum quidem sententiam A. inclinat, qui primum faciunt Hebraeum: nihil tamen definit. Alterum caput primam aetatem Hebraicae linguae, Babylonicae turris ad constructionem extendit, qua quidem incrementa cepit

in

in dies, licet quae fuerint, extra nos recens inventas, monimentis destituti, definire nequeamus. In medio similiter relinquitur, in quo linguarum Babylonae confusio constiterit; neque minus tamen linguarum inde diversitates, vel per ipsam dispersionem, deducuntur. Postea florens Hebraici sermonis aetas, in tres ambitus distinguitur, ante Mosen, ante reges, sub regibus, ad captivitatem usque Babylonicam; quorum singulis notabilia sua vindicantur. Simul observationes quaedam criticae, diversaque sentientium refutationes miscentur. Spectant eo comparationes Aegyptiacae captivitatis cum Babylonica, puritatis fontium, et quadratarum litterarum, prae Samaritanis, antiquitatis vindiciae, cum aliis. Caput IV. παρακμὴν Hebraicae linguae sistit, in minorem et maiorem corruptionem, ad vastationem usque Romanam, distinctam. Sequens caput est de maximo Hebraicae linguae detrimento, deque dialecto, quam *Rabbinicam* dicunt, inde nato. Iunguntur hic etiam, occasionibus detrimenti, nimius amor philosophiae Graecae, Cabbalaeque; vexationes Iudaeorum Palaestinorum, ab Antonini morte; simulque primarii magistri Iudaeorum, eorumque labores, per universam aetatem mediam, una cum illius temporis fatis, nominantur. Caput VI. fata recentiora sermonis Hebraici persequitur, a reparatione litterarum elegantiorum, ad nostrum usque tempus. Partitim hic subinde versatur Auctor, neque modo patriam, ubi *Io. Wesselum* et *Io. Reuchlinum* inter primos nominat; sed et reliquas Europae partes contingit, primariorumque doctorum merita, deque iis scriptores, enarrat. Addit Arabicam linguam, germanam Hebraicae sororem. Memorat aeque *Neumannum* et *Hutchinsonum*, novam docendi rationem stabilire laborantes. Denique nec hostes omittit, piaque vota repetit, cum sequentis ardoris concitatione. Fulciunt eandem, Capite VII. principes aliaeque illustres personae, linguam Hebraicam edoctae, propagantes, ac foventes. His annectuntur Cap. VIII. collegia linguam Hebraicam iuvantia, non sine consilio

 de

de ſocietate, ſacris interpretationibus ſalutari, condenda. Penultimum caput dialectos Hebraicae linguae: poſtremum filias, iterum non ſine diſtinctione legitima, perſequitur. Agmen claudit indicium breve librorum hiſtoriam linguae ſpectantium, quorum primarius Cel. *Michaelis* latet adhuc in promiſſis; et multo copioſior appendix, ultra CCXXV. grammaticorum ſacrae linguae librorum, quorum auctores, ad ordinem litterarum, referuntur, vita partim tangitur, et, ubi fuſius illuſtretur, ſcripta nominantur. Ipſa elementa generali grammaticae *Hauptmannianae,* quae vero lucem nondum vidit, innituntur; ſic autem, ut iis nihil deroget, alterum librum nondum impenſas facientem reperiſſe. Capitum ſive recitationum ſunt XXXII. quas hic vel indicabimus. Hoc autem ordine ſunt: I. de litteris, atque numeris Hebraeorum generatim; II. de variis litterarum diviſionibus et momentis; III. de punctis vocalibus; IV. de reliquis punctis et adfectionibus litterarum; V. de ſyllabis et vocabulis generatim; VI. de accentibus vulgo dictis; VII. de accentus ſede mutationeque; VIII. de vocalium punctorum mutatione generatim; IX. de notatione; X. de nomine; XI. de mutatione punctorum vocalium in nomine; XII. de pronominibus ſeparatis; XIII. de pronominibus nomini ſuffixis; XIV. de verbo generatim; XV. de formatione temporum et perſonarum, in verbis, maxime perfectis; XVI. de mutatione litterarum et punctorum, in verbis perfectis; XVII. verbi perfecti παράδειγμα; XVIII. de verbis imperfectis, commutantibus, vel duarum litterarum generatim; XIX. de forma פ״ן; XX. de formis פ״א et ל״א; XXI. de forma פ״י; XXII. de formis ע״ו et ע״י; XXIII. de forma ע״ע, ſeu litteram poſteriorem duplicante; XXIV. de forma ל״ה; XXV. de adfixis verborum; XXVI. de particulis generatim; XXVII. de particularum adfixis, et aliis eo ſingulatim pertinentibus; XXVIII. de figuris ad notationem ſpectantibus; XXIX. de vocabulorum ἀναλύσει, ſive reſolutione; XXX. de proprietatibus compoſitionis vocabulorum; XXXI. de omiſſione vocabulorum,

lorum, et XXXII. de abundantia vocabulorum ἐμφατικῇ. Studio totum indicem ordine suo posuimus, ut adpareat inde, quid praestitum fuerit. Nexus capitum passim exhibetur. In verbis imperfectis duplex demonstrandi via reperitur, communis et tertiae litterae supplendae, quatenus ostenditur, naturae viam, in addendo componendoque versatae, videri meliorem. Hoc fine, non raro linguarum aliarum consensio suppeditatur. Ceterum, unumquodque caput in minora membra separatur; hisque semper primarii Scriptores, et insignia sacri codicis loca, subiiciuntur. Non autem modo recentissimi quilibet, sed vel magis, unde forsitan hauserunt alii, fontes indicantur. Finem denique faciunt tres indices, summorum capitum, auctorum, rerum. In litteris animo facilius imprimendis, non semper accuratius operas cepisse mentem Auctoris, actutum patebit; dum II, 5. litteras Germanorum, ut imprimi solent, addiderunt, ubi scripturam ille satis expresse respexit. Earundem vitio, inter ipsas litteras, Kaph pro Koph esse positum, vel iuxta positum Hebraicum nomen ostendet.

Johann Jacksons Chronologische Alterthümer rc.

i. e.

IOANNIS IACKSONI ANTIQUITATES CHRONOLOGICAE antiquissimorum regnorum, inde ab initio mundi per 5000. annos deductae; — ex Anglico in vernaculum sermonem translatae a CHRIST. ERNESTO DE WINDHEIM, Philos. Profess. Erlangensi.

Norimbergae, apud Ge. Petr. Monath. 1756. Alph. 5. plag. 7. in 4to.

Quod saepius optabamus, ut ii libri, e quibus, ob multiplicem et variam verae et accuratae, qua efflorescunt, eruditionis copiam, plurimum utilitatis percipi

cipi poſſet, et quorum lectione aegre viri docti carerent, communi eruditorum ſermone, id eſt Latino, ſcriberentur, omnibusque limpidos illos fontes, qui totam rempublicam litterariam eleganti doctrina irrigare deberent, adire liceret; idem etiam, huius libri praeſtantia perſpecta, nobis in mentem venit. Nam, ſive laborem et operam ſpectes, quam Vir doctiſſimus in componendo hoc opere collocavit, per quindecim annos optimorum chronologorum libris excuſſis, inter ſe comparatis, atque excerptis; ſive eruditionem toto in libro eminentem conſideres: quanta ubique antiquitatis cognitio apparet! quo acumine obſcurarum et involutarum rerum intelligentia explicatur! quot loca omnis generis omnisque aetatis Scriptorum explicantur et illuſtrantur! quot errores Scaligeri, Petavii, Uſſerii, Marshami, aliorum, corriguntur! quot difficultates, quibus impedita olim antiquiſſimorum temporum hiſtoria; e medio tolluntur! Hoc profecto e libro, tanquam ex opimis et pinguibus paſcuis, colligere poterunt harum litterarum ſtudioſi, quae ad ſaturandos explendosque doctrinae copiis animos pertinent. Quoniam igitur, id quod iucundiſſimum nobis fuit, a Cl. *Windhemio* verſionem praeclari operis accepimus, lubentiſſime illius argumentum indicabimus. Sed cum totus liber nobis exſcribendus eſſet, ſi Syſtema chronologicum (ut aiunt), Viri Cl. exponere vellemus, praecipua tantum delibabimus, et ſumma, ut ille ait, ſequemur veſtigia rerum. Propoſuit ſibi vero Noſter, chronologiam biblicam, cum chronologia aliarum nationum, ut Aegyptiorum, Pelasgorum, Sinenſium, Phoenicum, reliquorum, ita inter ſe coniungere atque conciliare, ut illa, quae toto coelo ab hac diverſa disiunctaque eſſe videatur, cum eadem amice conſpiret: vetuſtiſſimorum ſcriptorum loca inter ſe comparare, quaſi in ordinem redigere, eorumque conſenſum tam cum natura, quam cum chronologiae veritate, demonſtrare. Arduum profecto opus, quod multi aggreſſi, nemo perfecit! Deſcripſit librum A. ſuum in partes *tres*, quarum *prima* ſequentia habet capita:

capita: I. de Chronologia et antiquitatibus Hebraeorum: II. de Samaritano textu bibliorum, et tempore quo litterae Hebraicae cum Samaritanis commutatae: III. de Chronologia Iosephi: IV. de genealogia Patriarcharum inde ab Abrahamo usque ad Mosen: V. de spatio temporis, quod ab Israelitarum ex Aegypto discessu, usque ad aedificationem templi, quarto imperii Salomonis anno factam, effluxit: VI. de serie regum Iudae et Israelis, ab aedificato templo usque ad incendium urbis et templi per Nebucadnezarem: VII. de Chronologia et antiquitatibus Babyloniorum, sive Chaldaeorum: VIII. de aera Nabonasaris, et canone Astronomico Ptolemaei: IX. de fluvio Aegypti: X. de tempore, quo versio LXX viralis elaborata sit: XI. de regibus Tyri, ab Abibalo usque ad Pigmaleonem. Hinc nunc potiora delibabimus. Maxime id operam dat Cl. *Iackson*, ut Hebraicum textum corruptam, versionem vero LXX. viralem veram chronologiam tradere, ostendat. Si Masoreticus textus verus, integer, et incorruptus est, omnium, ait, aliarum nationum chronologia falsa, et antiquissima historia mera fabula sit necesse est. Nullo modo ille cum chronologia Aegyptiorum, Chaldaeorum, Assyriorum, conciliari potest: chronologia, quam nunc habemus, Hebraica, secundo demum seculo aerae Christianae nata est: neque ante haec tempora, illa vel Iudaicis, vel Graecis historicis, nota fuit. Versio LXX viralis a Iudaeis e codice Hebraico, eoque omnibus, quos novimus, codicibus vetustiori, composita est: haec in Synagogis, tanquam vera et incorrupta versio, publice fuit recitata: nemo de illius auctoritate et integritate, per 400. annorum seriem, sive usque ad Seculum II. dubitavit. Eadem chronologia duorum Graecorum scriptorum, Demetrii et Eupolemi, testimoniis confirmatur: quorum hic circiter A. 174. ante aeram Christianam, sive A. 112. post elaboratam illam versionem; ille ante Christum A. 222. sive A. 64. post natales Graecae versionis, vixit. Neque solum hi, sed Iosephus quoque, cum chronologia

τῶν LXX. convenit: chronologia igitur verſionis Graecae tempore Ioſephi, et aliquot ſeculis ante, aetate Ptolemaei Philadelphi, chronologia Hebraica fuit, et cum hodie illa eadem ſit, incorrupta et Moſaica exiſtimanda eſt. Atque hanc ſuam ſententiam Vir Cl. quae quaſi fundamentum totius ab eo exſtructi aedificii eſt, multis exemplis ſuffulcit. Sic in enumeratione annorum, a creatione usque ad diluvium magna eſt differentia. Textus Hebraicus annos 1656. et Samaritanus 1307. verſio τῶν LXX. 2262. et Ioſephus 2256. enumerat. Eſt igitur inter Hebraicum textum et Ioſephum differentia 600. annorum. Hunc ultimum numeros recte ſubduxiſſe Noſter contendit, Iudaeos vero Hebraicum textum corrupiſſe dicit, tum ut chronologiam de adventu Chriſti turbarent, tum ut de auctoritate, quam Chriſtiani verſioni τῶν LXX. tribuerunt, detraherent. Atque etiam multo facilius Iudaeos ob auctoritatem Synedrii, cui tota natio ſubiecta, Hebraicum textum, quem pauci Chriſtiani intellexiſſent, mutare potuiſſe, quam Chriſtianos Graeca apographa. Hos per omnes Romanae ditionis Graecas provincias fuiſſe diſperſos, atque varietate lectionum in variis codicibus hanc mutationem facile apparituram fuiſſe: Graecos Iudaeos, non ſecus ac Chriſtianos, Graecis apographis uſos fuiſſe, atque eiusmodi aliquid ſi obſervaſſent non fuiſſe tacituros, etc. Nimis enim longum eſſet, omnia haec repetere. Sed unum, idque maxime illuſtre exemplum, quo Auctor ad ſuam ſententiam confirmandam utitur, paullo copioſius afferemus. In Genealogia Patriarcharum, a diluvio usque ad nativitatem Abrahami (*Geneſ. XI.*), in Samaritano atque Hebraico textu Cainan omittitur, qui tamen in verſione τῶν LXX. legitur, atque inde 130. annorum differentia enaſcitur. Iam Cainanem in Hebraico textu, e quo Graeca verſio derivata, fuiſſe Noſter ita probat. Primum confirmat hoc Demetrius, qui circiter A. 220. a C. n. vixit, cuius ex hiſtoria regum Iudaicorum, apud Euſeb. *Praep. Evang.* IX, 21. apparet, illum a Cainane usque ad nativitatem Salae annos 130. numeraſſe,

rasse. Idem etiam apparet ex consensu Eupolemi cum Demetrio, cuius Clemens Alexandrinus mentionem facit. Horum testimonia eo maioris aestimanda sunt, quo minus intelligi potest, quomodo tam exiguo temporis spatio, a versionis elaboratione usque ad Demetrii aetatem, tanta differentia inter Graeca et Hebraica exempla inveniri potuerit, quae, e priscorum Iudaeorum testimonio, tempore, quo versio Graeca elaborata, optime consenserunt. Notandus praecipue est locus Philonis *de vita Mos.* L. II. pag. 658 — 660. Occurrit porro Cainan in genealogia apud Lucam III, 36. Omnes codices in hac lectione consentiunt, unum si codicem Bezae excipias, qui nunc in bibliotheca Cantabrigiensi asservatur. Sed Cainanem in textu Evangelistae fuisse inde liquet, quoniam, ut reliqui Novi Test. scriptores, semper versionem τῶν LXX. adhibuit. Iam cum, ut ex Demetrii et Eupolemi testimoniis apparet, Cainan annis 250. prius, quam Lucas Evangelium scripsit, in Graeca versione fuit, idem nomen a Luca ut legeretur necesse fuit. Porro hic probe nosse debuit, an convenirent genealogiae τῶν LXX. cum Hebraicis, et an Cainan ab his commemoraretur. Ni in textu Hebraico omissus fuisset, si hoc in loco corruptam versionis Graecae lectionem esse vidisset, nunquam profecto illum in genealogiae serie posuisset. Neque ulla inveniri causa potest, cur Cainanis nomen in versione Graeca effictum et additum sit, cum, ut deinde videbimus, causa possit afferri, cur in Hebraico textu omissum. Cainanem etiam in Genealogia post diluvium fuisse, probant Berosus, et Eupolemus. Hi Abrahamum μετὰ τὸν κατακλυσμὸν δεκάτη γενεᾷ vixisse scribunt. Sed si Cainanem omittas, non nisi novem generationes inveniuntur. Verba Iosephi, (*Antiqu. Iud. I, 6.*) Abrahamum esse decimum a Noa ita explicanda sunt: esse illum decimum ex iis, qui post diluvium e Noa prognati. Atque ita ipse Iosephus paullo post sua verba explicat, ubi Berosi testimonium advocat. Nam ea de causa illud advocet necesse est, ut textus S. S.

veritatem confirmet: alias teſtimonium ſibi ipſi contrarium laudaſſet. Noſtro probabile videtur, Ioſephum Cainanem in textu Hebraico nondum corrupto inveniſſe, atque numeraſſe: fortaſſe autem illos, qui tot in locis Ioſephum mutilaſſent, ut conſenſum cum Hebraica Chronologia efficerent, nomen Cainanis expunxiſſe. Porro oſtenditur, Africanum in ſuo codice Cainanem legiſſe: Origenem, licet Obeliſco adnotet, Cainanem non in Hebraico textu fuiſſe, tamen annos hoſce 130. numeraſſe videri: denique Moſem Choronenſem, et Epiphanium, in ſuis codicibus Cainanem inveniſſe. Ex hiſce apparere dicit Auctor, Cainanem initio in Hebraico textu fuiſſe, et inde a τοῖς LXX. ſumtum, eiusque nomen in omnibus Graecis et Hebraicis apographis, usque ad aeram Chriſtianam, usque ad Ioſephum, et finem Seculi I. lectum. Sed inde a Seculo II. magnae mutationes in Hebraicis apographis, recentioribusque Graecis verſionibus, inveniuntur. Quare Iudaei et Samaritani nomen Cainanis expunxerint, certo definiri nequit: forte tamen ideo hoc fecerunt, quoniam idem hoc nomen eſſe putaverunt ac nomen Canaanis, maledicti filii Hami; atque genus Semi, e quo originem ducebat, homine tam turpis nominis deturpari exiſtimaverunt. Pari modo impium regem, Iehoiakim, adeo deteſtati ſunt, ut illius nomen pronunciare nollent. Sed antiqui Iudaei atque Chriſtiani agnoverunt Cainanem. Nam hi populos 72. tanquam progeniem filiorum Noae numerant, atque in verſione τῶν LXX. nomina 72. leguntur; cum contra ii Iudaei, qui ſerius vixerunt, et Cainanem atque Eliſam, filium Iapheti, omittunt, tantummodo 70. populos numerent. Verum haec hactenus. Neque tamen hoc unicum eſt exemplum, quo Vir Cl. ad corroborandam ſuam de Hebraici textus corruptione ſententiam utitur. Longe plura allata ſunt, eaque non minoris momenti, nec minori acumine propoſita. Forte multis diſputationes *Iackſonianas* legentibus idem accidet, quod ſibi Cicero librum Platonis de animo legenti evenire narrat. Dum legent, aſſen-

assentientur; libro autem de manibus deposito, assensio, nisi elabatur, certe diminuetur. Sed ad alia transeamus. Quod ad tempus attinet, quo mundus creatus, multis probat, vernale aequinoctium illud fuisse, atque primos parentes medio Martio, A. 5426. ante aeram Christianam, creatos esse. Originem ossium, testarum, et exuviarum piscium, quae in montibus saepe inveniantur, a diluvio repetendam esse negat; sed potius e natura Chaos, e quo mundus creatus, explicandam. Chaos rudem, indigestam, et liquidam massam, magna certe ex parte aqua tectam, fuisse: hac aqua exaltatione terrae separata, ossa et testas piscium, antea cum chaotica materia mixta et coniunctas, tum resolutas, relictas in cacuminibus montium, et petrefactas fuisse. — Templum Salomonis A. 579. post discessum Israelitarum ex Aegypto, anno mundi 4412. et ante Christian. aeram 1014. aedificari coepit. Atque haec ratio maxime confirmatur loco Paulli in Act. Apost. XIII, 17—21. — Primus Chaldaeorum rex, Alorus, verisimiliter ille est, qui in S. S. Tubalkain appellatur. In vetusto Aegyptiaco Chronico, ap. *Syncell. Chron. pag.* 51. deorum et regum dynastiae ante diluvium commemorantur, et Aurites dicuntur. Hoc nomen a primario Aegyptiorum deo, Vulcano, acceperunt. Vulcanus a Phoenicibus, qui hunc deum ab Aegyptiis mutuaverant, Chrysor appellatus est, ut ex Sanchoniathone constat; et Philo, qui historiam Sanchoniathonis ex Phoenicio in Graecum sermonem transtulit, eundem esse putat Chrysorem ac Hephaestum, sive Vulcanum. Bochartus docet, חרש־אור artificem ignis indicare: τὸ Aurites derivatum est ex *Aur* sive *Or*, quod Phoenicibus ignis est: apparet igitur, cur Aegyptiaci Aurites ita a Vulcano denominati sint, cuius in lingua Phoenicum nomen *Chrys-Or* sive Chrys-Aur fuit. Bene observavit Perizonius, nomen Alori fuisse אל אור, (deus ignis). Hinc liquet, Alorum et Chrysorum (Vulcanum) eundem fuisse, et hanc denominationem bene Thubalkaino convenire, cuius nomen Thubal tabulam ae-

neam ſive ferream indicat, et cui a Moſe inventio artis metalla liquefaciendi tribuitur. Cum igitur Sanchoniathon Chryſorem eundem cum Thubalkaino eſſe putat, eundemque dicat una cum fratre ſuo ferri uſum inveniſſe, Alorus, qui idem eſt ac Chryſor (Vulcanus,) nullus alius ſit neceſſe eſt, quam Thubalkain. Verbum Vulcanus videtur ex illo Thubalkain ortum, et Sanchoniathon eundem Chryſori ab Adamo gradum tribuit, quem Moſes Thubalkaino. Eadem eſt horum nominum origo, eademque vis: nomina igitur Alorus, Chryſor, Thubalkain, unicam tantummodo indicant perſonam. — Interpretatur porro Vir Cl. locum notabilem *Ion. III,* 4. ubi, etſi in Hebraico textu quadraginta dies commemorantur, quibus elapſis Ionas Niniven interituram eſſe praedicit, Graeca tamen exempla habent ἡμέρας τρεῖς. Conſentit cum hac lectione verſio Arabica, atque etiam Ioſephus (*Antiqu. Iud.* IX, 10.) Ionam ſcribit dixiſſe, μετ' ὀλίγον πάνυ χρόνον urbi interitum imminere. Ioſephus igitur in ſuo Hebraico apographo nullum dierum numerum invenit, atque exiguum temporis ſpatium interpretatus eſt. Hoc melius cum lectione τῶν LXX. quam cum lectione Hebraici textus convenit. Atque lectioni τῶν LXX. ipſa orationis ſeries favet. Nam Ionas usque ad illud tempus in urbe remanſit, quo interitum urbis adventurum eſſe dixerat: hoc tempore, neque homines, neque beſtiae, aliquid cibi potusque ceperunt; non igitur hoc ieiunium duorum dierum ſpatium exceſſiſſe credibile eſt. Itaque in incorrupto Hebraico textu, aut nullus dierum numerus expreſſus fuit, ſed a τοῖς LXX. per tres dies explicatus, et a Iudaeis in quadraginta dies mutatus eſt; aut, ſi numerus fuit commemoratus, probabilius eſt, illum trium quam quadraginta dierum fuiſſe. Origenes quidem in ſuo exemplo Graecae verſionis lectionem invenit, nam ſaepius illius mentionem facit, ut *Homil. I. in Ierem.* pag. 53. et *Homil. XVIII.* pag. 182. ſed Hebraicus textus in Hexaplis habuit quadraginta dies. Iuſtinus etiam Martyr tres dies commemorat.

Quor-

Quorſum haec a Viro Cl. diſputata ſint, facile intelligitur. — Hiſtoria libri Iudith, Noſtro, tempora Ioſiae, et A. 625. ante Chriſtum attingere, atque Iudith anno ſecundo Cyaxaris Iudaeos ab Aſſyriis in libertatem vindicaſſe, videtur. Cappelli quidem contra veritatem huius libri obiectionibus non multum A. tribuit, ſed ipſe etiam ſibi in *Cap. XVI*, 23. 25. non levem errorem inveniſſe videtur. Nam quod ibi narratur, Iudith annos 105. vixiſſe, et neminem poſtea, neque ea vivente, neque diu poſt obitum illius, populo Iſraelitico moleſtum fuiſſe, nullo modo cum hiſtoria Iudaeorum conciliari poteſt. Nam quoniam Iudith, pulchritudine faciei Holofernem allicienti, vix maior, quam triginta annorum, aetas tribuenda eſt, illa, ſi adhuc annos 75. poſthac vixerit, ea neceſſe eſt tempora vivendo attigerit, quibus ruina urbis, et templi everſio, et totius populi captivitas, ſub imperio Nebucadnezaris accidit. — — Fluvium Aegypti eundem eſſe demonſtrat fluvium, ac Sihor, idque ex *Ioſ. XIII*, 3. 1 *Chron. XIV*, 5. 1 *Reg. VIII*, 65. 2 *Chron. VII*, 8. oſtendit, et Nilum Sihor appellari docet ex *Ierem. II*, 18. atque ideo fluvium Aegypti nullum eſſe alium, quam Nilum, efficit. — Verſio LXX. viralis Noſtro A. 206. a. C. vivo adhuc Ptolemaeo Sotere, atque una cum filio ſuo imperante, elaborata eſſe videtur. — Fuga Didonis, et Carthaginis ſive Byrſae aedificatio et prima initia, ab Auctore ad A. 890. ſive 891. a. C. referuntur. Sed ad *alteram* partem properamus. Summa rerum capita haec ſunt: I. de annis, aeris, et chronologia veterum: II. de antiquitatibus et chronologia Aegyptiorum: III. de aetate Homeri et Heſiodi: IV. de Aegypto atque Mene, primo Aegypti rege: V. de ſede regum Mediae atque inferioris Aegypti: VI. de Phoeniciis ſive Cananiticis regibus paſtorum (Hycſos) in Aegypto, apud *Ioſephum*, L. I. c. Apion. VII. de obeliſcis Aegypti: VIII. de figuris Hieroglyphicis: IX. de Labyrintho: X. de lacu Maeride: XI. de ſaxea Memnonis effigie: XII. de mauſoleo Oſymandis: XIII. de antiquitatibus

tatibus et chronologia Sinensium. Maxime illud Vir Cl. operam dat, ut verum Dynastarum Aegypti ordinem ostendat, atque solum Apollodorum Syncellum sibi in his tenebris lucem accendisse profitetur. Hanc Chronologiam, addit, cum vero Hebraico textu optime convenire, eandemque minime a Thebana discrepare, atque ideo nullo modo de vero ordine Dynastiarum Manethonis dubitandum esse. Hasce etiam Manethonis Dynastias reliquias antiquitatis pretiosissimas appellat. Deinde copiose probat, antiquissimis temporibus ubique terrarum annum solarem 360. dierum, neque uspiam annum ab hoc diversum lunarem fuisse. Porro de Hermete exponit; et cum duo sint hoc nomine insigniti, eos a se accurate distinguit. Alterum Hermetem non solum inscriptiones a priori in lapidibus insculptas descripsisse, sed suorum quoque temporum historiam adiecisse, mythologiam et rem litterariam Aegyptiorum emendasse, suaque inventa in columnis insculpsisse. Haec ab aliis in libros esse translata, Aegyptiosque omnem suam doctrinam, ut eo maiorem illi conciliarent auctoritatem, Hermeti tribuisse; atque inde explicari debere, quomodo Manetho dicere possit, se omnem historiam e libris Hermetis hausisse. — Homerum atque Hesiodum aequales fuisse, licet Homerus prius carmina scripserit, et A. 910—920. sive paucis annis ante, a. C. vixisse. — Initia templi atque oraculi Iovis Ammonis, Thebis erecti, circa A. 2230. a. C. ponenda esse. — Menem nullum esse alium, quam Osiridem Aegyptiorum. Primum enim Diodorum Siculum et Plutarchum commemorare, verbum Osiris in lingua Aegyptiaca idem significasse, quod Helius, solis nomen. Eandem vero esse vim verbi Menes. Tempora quoque imperii Menis et Osiridis inter se convenire. Diodorum enim scribere, se ab Aegyptiacis sacerdotibus accepisse, a temporibus Osiridis et Isidis usque ad Alexandrum M. prope 23000. a. effluxisse; eundemque narrare, idem ab iisdem spatium ab imperio Helii usque ad Alexandrum numerari. Osirin vero et Helium

lium unum eundemque esse regem. Porro e Pausania constare, Graecos Menem et Dionysium pro iisdem habuisse; atque ex Herodoto, Plutarcho, Diodoro apparere, Osiridem etiam Dionysium appellatum fuisse. Plutarchum narrare, Typhonem interfecisse Osiridem, prope Tanin: unde sequatur, hanc regionem Osiridis tempore iam siccatam incoli potuisse, et Tanin fuisse iam aedificatam: nullum vero alium, quam Menem, Tanin exstruxisse. Confirmare hanc etiam sententiam cultum Apis, signi Osiridis, et Mnevis, signi Helii. Memphi Osiridem Apin, Heliopoli Helium, sive Men, fuisse appellatum. Denique, quae memoriae prodita sint de rebus gestis Osiridis et Menis, sibi maxime favere. Utrumque imperasse multis annis post dispersionem hominum: utrumque Iove Ammone prognatum, et Hermete consiliario usum esse: Menem primum agreste vivendi genus ad mitius deduxisse, atque pro herbis et radicibus panem invenisse: Osiridem homines seminare, vineas colere, et vinum bibere docuisse: Menem primum cultum deorum in templis, et sacrificia, instituisse: Osiridem templa aedificasse, et sacerdotes constituisse, etc. — Reges mediae et inferioris Aegypti Memphi, superioris Thebis sedem habuisse; in aliis urbibus Nomarchas, Thebanis et Memphiticis regibus subiectos, habitasse. Eos igitur errare, qui Zoan sive Tanin regiam sedem dicant. — Iudaeos textum Hebraicum corrupisse, ubi legatur, populum Israeliticum 430. annos in Aegypto habitasse. Certissimum esse, eos non diutius, quam annos 215. sive 218. ibi versatos esse. — Busiridis aetatem ex Isocrate et Apollodoro intelligi posse. Hosce illum filium Neptuni et Lybiae, filiae Epaphi, appellare: Epaphum A. 1640. a. C. Lybiam A. 1610. a. C. natam esse: Busiridem igitur A. 1590. a. C. in lucem editum, et A. 1560. a. C. imperio potitum esse, igitur aequalem Atlantis, Promethei, et Epimethei fuisse. — In obeliscis Theologiam et Philosophiam, nunquam vero historiam Aegyptiorum, fuisse insculptam. Quid autem de

memorabili loco Taciti, *Ann. II.* 60. dicas, ubi res gestas Rhamsis sive Sesostris, in obeliscis Thebanis insculptas fuisse, ex ipsorum sacerdotum Aegyptiacorum ore narratur? Duplici modo Cl. *Iackfonus* ad haec respondet. Neque licuit sacerdotibus, cuiquam, nisi mysteriis religionis initiato, arcana suae Theologiae, obeliscis inscripta, enarrare, neque voluntati Germanici, interpretationem hanc audire cupientis, repugnare. Nonne igitur probabile sit, illos veram interpretationem reticuisse, et, ne omnino nihil dicerent, aut dicto inobedientes essent, res gestas Sesostris commemorasse? Sed ille obeliscus potius sepulchro Sesostris impositus fuisse, et historiam illius, Aegyptiaco sermone traditam, prae se tulisse videtur. Iussit Germanicus sacerdotes *patrium sermonem* et *litteras* interpretari: hinc vulgares litteras, vulgaremque sermonem, nullas hieroglyphicas figuras, in illo obelisco scriptas fuisse liquet. Hasce enim quis non imagines potius, quam sermonem et litteras dixisset? Quae porro sacerdotes Germanico commemorant, optime conveniunt cum historia Sesostris, ab Herodoto, Strabone, Diodoro tradita. Idem hic Diodorus Siculus memoriae prodidit, Sesostrin, quem Sesoosin appellat, Thebis duo obeliscos erexisse, quibus magnitudinem imperii, multitudinemque populorum bello a se victorum, inscripserit. Horum obeliscorum forte unus fuit, cuius inscriptiones sacerdotes interpretati sunt. Illos enim columnas sepulchrales fuisse, e Strabone coniici potest. Hic, Thebanorum regum prope templum Memnonis sepulcra commemorans, ibi addit obeliscos positos fuisse, in quibus recensio divitiarum et magnitudinis aliquot regum, quorum imperium usque ad Scythiam, Bactriam, et Indiam extenderetur, similisque recensio tributi ipsis soluti, et magni exercitus legeretur. Haec cum inscriptionibus bene conveniunt, quarum Diodorus et Tacitus mentionem faciunt. Illae inscriptiones, quas Ammianus Marcellinus e libro Hermapionis repetiit, inscriptiones Nostro videntur quae in honorem Sesostris columnis portarum

templi

templi Heliopoleos, quod Sesostris post reditum e bello exstruxerat, insculptae sint. Neque igitur has inscriptiones obelisco alicui Heliopoleos incisas fuisse; neque cum Kirchero illas, tanquam efficitas, reiiciendas esse. Eundem temere Herodotum reprehendere, erogatam pro opera mercedem pyramidi inscriptam fuisse commemorantem. — Porro chronologia Pythagorae definitur, quam huc describere visum est:

Olymp.	*anno*	*a. C.*	
52	4	569	*Pythagoras natus est,*
58	2	547	*in Aegyptum pervenit.* Laert.
63	4	525	*postquam A. 22. in Aegypto commoratus erat, eo tempore, quo a Cambyse eadem oppugnatur, capitur, Babylonem mittitur, unde post A. 12. natus A. 56. et A. 514. a. C. Samos redit.* Jambl.
66	4	513	*Pythagoras, post obitum Pherecydis, natus A. 57. Italiam petit.* Gell. Porphyr.
71	4	493	*natus A. 77. e Crotona Metapontum transit.* Iustin.
75	2	479	*natus A. 90. in Metaponto obiit.* Jambl. Porphyr. Iustin. alii.

Labyrinthum Vir Cl. arbitratur Maerin extruxisse, atque initio quidem suae sepulturae destinasse, sed illum deinceps usibus Nomorum mediae et inferioris Aegypti cessisse. Cretensem Labyrinthum non ad exemplum Aegyptiaci, sed ad exemplum alius, longe vetustioris Labyrinthi Cretensis, efformatum fuisse. — Lacum Maerin exundatione Nili extitisse, per vallem Baher-Bellomah effusi. Regem Maerin aggeres aliaque fecisse, ut inde lacus nomen acciperet. Quis hic Maeris fuerit, ex Herodoto elici posse. Hunc, ad illud tempus, quo in Aegypto versatus sit, sive ad A. 450. a. C. a morte Maeris nondum A. 900. effluxisse, commemorare; illum igitur circiter A. 1350. vel 1340. a. C. obiisse. Herodotum etiam successorem Maeris Sesosthin appellare. Iam in Dynastia decima octava regem decimum septimum, et pa-

trem Sesostris, Amenoph sive Menoph nominari, illumque obiisse A. 1338. a. C. Itaque hunc illum regem esse, qui apud Herodotum Maeris audiat. — Mausoleum, sive templum Thebanum Osymandis, cuius pulchra est descriptio apud Diodorum Siculum, L. I. Sesostrim post expeditionem Bactrianam circiter A. 1320. a. C. exstruxisse. Primum enim, neque ante, neque post Sesostrim, ullum Aegypti regem tot tantasque res gessisse, quot ibi depictae fuerint: nullum tantum exercitum habuisse, nullum ante hunc expeditionem in Asiam Scythicam fecisse. Sesostrin vero, sive Rhamsen, Scythas et Bactrios devicisse. In mausoleo quatuor regis filios effictos esse, qui in Bactriano bello quatuor turmis praefuerint. Herodoto teste, Sesostrin eo tempore quatuor filios habuisse, quos in expeditione secum duxerit, et quos artes belli docuerit. — Transimus ad partem *tertiam*. Huius capita haec sunt: I. de antiquitatibus et chronologia Phoenicum: II. de ortu et progressu idololatriae: III. de Titanibus: IV. de origine litterarum: V. de antiquitatibus Graecis et Italicis, atque de Pelasgis: VI. de vetustate litterarum: VII. de antiquissimis scribendi modis: VIII. de litteris Hebraicis: IX. de litteris Aegyptiorum, atque figuris hieroglyphicis: X. de mythologia Graecorum: XI. de origine et aera oraculorum: XII. de mysteriis: XIII. de mysteriis Persicis Mithrae: XIV. de regno Sicyone: XV. de initiis regni Pelasgici: XVI. de aetate Epaphi, Beli, Agenoris, Cadmi, aliorum: XVII. de expeditione Argonautica: XVIII. de expugnatione Troiae: XIX. de origine ludorum Olympicorum: XX. de Americanis: XXI. de regno Mexicano: XXII. de anno quo Herodotus historiam suam composuit. Haec breviter indicavimus, quae nunc paullo copiosius explicabimus. — Tyrum in insula sitam, eodem prope tempore, quo Sidonem, et ante aedificatam in continenti terra urbem Tyrum, cultam esse credit. Hanc urbem fortasse coloniam quandam ex insula advenientem aedificasse. — Historiam Sanchoniathonis vetustam, sed multis fabulis mixtam, collectionem esse antiquissimarum traditionum, a prima mundi origine, in annalibus templorum

Phoe-

Phoenicionum asservatarum. Dodwelli argumenta, quibus hanc historiam suppositam, et a Philone effictam esse, ostendere studeat, ne digna quidem esse quae refutentur. Esse hanc historiam insignem antiquitatis particulam, quae, licet et antiquitate et veritate historiae Mosaicae cedat, cum eadem tamen in multis, iisque magni momenti rebus, conveniat. Sanchoniathonem sive ipsum libros Mosis vidisse, sive a Gideone, aut Ierubbaale, aliquid de illis accepisse. — Nullum idololatriae genus prius post diluvium extitisse, quam aliquot annis post Noae et Semi obitum, et dispersionem posterorum Noae. Deos coelestes a mortuis hominibus, divino quos cultu et honore post obitum prosequebantur, nomen accepisse; et quoniam vulgus credidisset, animas regum praestantiumque virorum, quos deos putarent, in sole, luna, astris habitare, atque ibi coli, inde divinum cultum solis, lunae, et astrorum, sensim paullatimque originem traxisse. Caussam, cur historia Graeca ab historia Phoenicum, Aegyptiorum, aliorumque, adeo discrepet, esse hanc: Graecos, deos suos, eorumque historiam, circa tempora Cecropis, sive A. 1550. a. C. demum ab Aegyptiis accepisse, sed nihilominus ad haec tempora illorum vitam retulisse, et inde historiam rerum gestarum, multis annis vetustiorem, numerasse. Graecos poetas et historicos, vitam Saturni et Iovis, aliorumque, ad eorum regum aetatem referre, qui eo tempore, quo istorum nomina Graecis audita, et quo illi dii quasi civitate in Graecia donati, vixissent. Hoc modo Graecos veram historiam cum fictis historiis heroum miscuisse, qui aliquot seculis serius floruissent, sed iisdem nominibus insigniti, iisdemque post mortem divinis honoribus fuissent ornati. Graecorum Iovi, Saturno, Herculi, reliquis, ea tributa esse, quae diis Phoenicum et Aegyptiorum, multis annis ante viventibus, tribuenda fuissent. — Hoc loco non pauca ab Auctore de Cabiris, Dioscuris, Corybantis et Curetibus, disputantur. — Quod ad historiam Titanum attinet, potissimum ea refutantur, quae *Pezronius* in *Antiquitatibus* de iis exposuit, et deinde tempora mysteriorum Cabiriorum definiuntur.

niuntur. Origo antiquissima eorum, procul dubio in Phoenicia, post mortem Saturni, annis 809. post diluvium et A. 1360. a. C. sive paullo post, collocanda est. Cabirica mysteria Aegyptiorum, Memphi, post obitum Isidis, atque adeo A. 1004. post diluvium, et A. 2164. a. C. instituta sunt. Inde translata fuerunt a filiabus Danai A. 1486. vel 1485. a. C. Argos.— Valde probabile esse, primis temporibus genus quoddam litterarum, sive signorum, fuisse, aucto hominum numero: fuisse etiam scriptas quasdam de rebus primorum temporum historias, a Noa illiusque posteris adservatas, et Mosi traditas: ea vero, quae proprie litteras dicimus, signa, et ante diluvium, et ante dispersionem, ignota fuisse. Filium Misor, sive Misraim, Taaut, teste Sanchoniathone, paullo post dispersos homines litteras invenisse; atque hunc Taaut primum esse Aegyptiorum Hermetem sive Thoth, ex Phoenicia venientem, et cum colonia Mesraitica Aegyptum occupantem. Hunc vixisse tempore dispersionis posterorum Noae, A. 531. post diluvium factae, atque non multum aberrare, qui inventionem hanc litterarum ad A. 550. post diluvium, sive A. 20. post dispersionem, id est A. 2619. a. C. referat. Alterum vero Thoth, sive Hermetem, ab illo non satis semper distinctum, linguam et litteras Aegyptiorum emendasse, et quasi canones quosdam Grammaticos constituisse. Non esse autem verisimile, Graecos ante Cadmi adventum nullas litteras habuisse; sed eos antiquissimis temporibus litteris Pelasgicis usos esse.— Ex S. S. apparere, Iavanem, filium Iapheti, filium procreasse Chittim sive Kittim; posteros vero Chittim Italiam incoluisse, liquere ex vaticinio Balaami, A. 1553. a. C. facto. Verba ex interpretatione Aegyptiaca haec sunt: *Et naves e regione Chittim venient, atque angent Assur et Eber* etc. Horum verborum, ex mente Nostri, nullus alius sensus est, quam, venturos esse Romanos cum legionibus suis, primum Assyrios, deinde Hebraeos debellaturos. Hoc enim in vaticinio Hierosolymitanam expugnationem indicari, perniciemque illi a Romanis imminentem. *Chetim* sive *Ketim* in lingua Arabica rem occultam indicare, atque inde intelligi, cur, qui primum Cetii sive Citii appellati sunt, deinde Latium regionem suam nominaverint. Romanos etiam Chittim audire apud *Dan. XI*, 30. Esse igitur primos partis Italiae incolas Chittim, ex Macedonia advenientes. Eodem fortasse tempore Umbros, Gallos, Tyrrhenos,

rhenos, et Ausones venisse, atque Italiam a quibusdam horum circiter A. 200. post dispersionem, sive A. 2439. a. C. cultam fuisse. — Pelasgos origine Phoenicas esse, suasque litteras, et sua mysteria Thracium, multas in partes Graeciae, Peloponesum, et Italiam, multis annis ante Cecropis, Deucalionis, et Cadmi aetatem transtulisse. — Historia litterarum a Cl. *Iacksono* contexta, si breviter omnia complectamur, erit haec: Litterae in Phoenicia a Taaut, filio Misor, non diu admodum post dispersionem posterorum Noae, inventae sunt. Inde ab eodem Taaut in Aegyptum translatae, unde mox in Syriam, Arabiam, Chaldaeam, et Aethiopiam penetraverunt. Pelasgi, a Dioscuris, sive Cabiris, orti, eas primum ex Asia in insulas maris Aegei, Atticam, et Peloponesum transtulerunt. Sed, quantum constat, Pelasgi nunquam suam, quae erat Phoenicia, linguam, in Graeciam induxerunt. Posteri Iavanis et Tirae, Thraciam, aliasque Graeciae regiones, ut Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Boeotiam, Atticam, totamque regionem, olim Ioniam appellatam, ante adventum Pelasgorum incolentes, alia locuti sunt lingua, quam secum attulerant, atque haec fuit origine Graeca, a Iapheto orta. — Tempus, quo Iudaei vocales e medio vocum eiecissent, certo definiri non posse: verisimile quidem videri, hoc ante captivitatem decem tribuum accidisse; sed dubitari adhuc posse, an mediae vocales, tempore, quo versio τῶν LXX. facta, iam eiectae fuerint. Hanc vero vocalium omissionem adeo linguam Hebraicam perturbasse, ut nunquam illi pristinus ordo restitui possit. Nisi divina providentia nobis Graecam versionem, summa diligentia et fide eo tempore elaboratam, quo linguae Hebraicae usus vigebat, conservasset, summam fore V.T. obscuritatem. Hanc igitur non solum optimum, sed una cum antiqua latina versione unicum interpretem V. T. esse, et neminem sine illius auxilio veram lectionem, verumque verborum sensum, eruere et demonstrare posse. Nihil vero imbecillius et ineptius esse, quam, nulla Graecae versionis ratione habita, Hebraicum textum e lectione Masorethica interpretari velle. — Litteras hieroglyphicas et symbolicas, quibus libri sacerdotales exarati fuissent, antiquissimas, et a secundo Aegyptiorum Hermete inventas fuisse. — Posteros Iapheti, post dispersionem posterorum Noae in Graeciam venientes, non prius deorum cultum didicisse, quam postquam seculo nono post diluvium Pelasgi Phoenicii illos mysteria Cabirica docuissent. — Antiquissima oracula ab Osiride, sive Mene, Thebis et in Lybia, in honorem patris Iovis Ammonis instituta esse circa A. 1982. a. C. Litteras EI, Delphico templo inscriptas, nomen summi dei indicasse, et ex Phoenicio IE, contracto ex IEVE (יהוה) ortas esse. Antiquissimum enim nomen Apollinis fuisse Ἰήιος, quod Graeci

Graeci quidem ab ἰᾶσθαι, alii vero ab ἱέναι derivassent, melius vero a Plutarcho per εἷς καὶ μόνος explicetur. — Mysteria Persica Mithrae, ex Aegypto Babylonem, et inde in Persiam translata esse: Mithram apud Persas, ut Osiridem apud Aegyptios, solem indicare: fuisse igitur procul dubio haec mysteria sacra Osiridis, qui Persarum Mithras. — Diluvium Ogygium vel ad A. 1771. a. C. sive nonum imperii Phoronei; vel ad A. 1761. a. C. s. ad A. 19. Phor. vel ad A. 1752. a. C. s. ad A. 28. Phor. referendum esse. Ultimum numerum proxime ad veritatem accedere. — Expeditionem Argonauticam optime ad A. 1225. a. C. referri; expugnationem vero Troiae ad finem A. 1184. a. C. aut ad initium A. 1183. a. C. — Herculem Thebanum, aliosque ante illius tempora, Olympiae ludos instituisse: ludos Herculis celeberrimos fuisse; posteris Herculis Peloponeso expulsis per A. 120. cessasse: eosdem a rege Aetoliae Oxylo renovatos esse. Duas esse aeras Olympiadum: primam ab Iphito incipere, alteram a Coroebi victoria. Hanc certo ad A. 776. a. C. referri posse; illam non accurate definiri. — Insulas maris Atlantici, et magnam terram Americam continentem, olim Phoenicibus, Carthaginiensibus, atque Aegyptiis et Graecis notas fuisse. Quoniam vero lege, cuius Aristoteles mentionem facit, a Carthaginiensibus sancitum fuisset, ne quis se eo conferret, inde fabulam ortam, insulam Oceano submersam esse. Phoenicas, Carthaginienses, et Tartaros Scythicos, praecipue videri Americam incolis auxisse: Mexicanos populum esse Sinensem, qui a Tartaris, Sinam ab A. a. C. 1260. usque ad A. 1279. expugnantibus, fugatus in Americam transiisset, se cum incolis regionis coniunxisset, circa A a. C. 1324. regnum erexisset, et a. C. 1381. Mexicum aedificasset. — In tempore definiendo, quo Herodotus historiam suam scripsit, Auctor Plinium sequitur, atque ideo ad a. V. C. 310. sive A. 444. a. C. illam refert. —

Atque haec quidem de Cl. *Iacksoni* opere dicta sunto. Facile intelligimus, non omnia omnibus Virum Cl. probaturum esse, praesertim quae de auctoritate versionis τῶν LXX. prae textu Masorethico disputat. Fatemur tamen, Auctorem in huius opinionis defensione certos sibi limites posuisse, minimeque illa vel ad necessitatem summi in terra ecclesiae praesidis ostendendam, vel ad auctoritatem divinorum oraculorum minuendam, abusum esse. Sed cum prope impium non paucis videatur, et reverentiae, quam Sacrae Scripturae debemus, contrarium, vel varias lectiones e codicibus bibliorum adnotare, et de iis iudicium ferre, quid tandem hi de *Iacksoniana* sententia dicent? Neque pauca nobis ipsis in mentem venerunt, quae contra sententiam, quam Vir Cl. de perpetuo Iosephi cum versione τῶν LXX. consensu tuetur, dici possent.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Iunii Anno MDCCLX.

Pars II.

IACOBI DE RHOER FERIAE DAVENTRIENSES: sive Miscellaneorum Libri duo, in quibus multi veterum auctorum loci, tam sacrorum, quam profanorum, explicantur, vindicantur, vel emendantur. Accedit oratio ligata de pace Aquisgranensi, pro concione publice recitata.

Traiecti ad Rhenum, apud Paddenburgos, 1758. plag. 18. octon.

Elegantissimi huius libri Auctor varias, e divite suae eruditionis penu depromtas, observationes proposuit, iisque cum sacris, tum profanis Scriptoribus lucem affundere studuit. Delibavit multa iucunda ex historia atque antiquitatibus: plura poetarum loca vel emendavit, vel ab aliorum emendationibus vindicavit: dictionem denique Novi Testamenti e profanis Scriptoribus saepissime docte atque eleganter illustravit. Nam etsi certissimum sibi videri (pag. 8.) scribit, plures adhuc Hebraismos superesse, quam Vorstius aliique ostenderint; peculiare tamen hoc dicendi genus, addit pag. 150, saepissime cum verbis et sententiis aliorum conspirare. Inde in *Lib. I. cap.* 2. et *Lib. II. cap.* 2. Vir doctissimus multa e Novo Testamento verba, quae apud Lexicographos, inprimis H. Stephanum,

vel non inveniuntur, vel nude tantummodo citantur, nullius, nisi Christiani scriptoris, testimonio addito, recensuit, atque idonea Graecorum scriptorum auctoritate munivit. Eodem modo complures locutiones dicendique formulas similibus profanorum scriptorum illustrat. Multa etiam loca acutissime Vir Cl. interpretatur, novasque interpretationes plerumque adeo probabiles reddidit, ut, licet invitus, tamen vix eis assensum denegare possis. Ita e. c. in *Cap. XI. Matth. v.* 12. ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν: βιασταὶ hi Nostro in *Lib. I. cap.* 4. videntur Pharisaei, ceterique regni Iudaici custodes et ministri. Nam cum inde a Ioannis Baptistae tempore novum regnum Messiae praedicari coepisset, Pharisaeos, aliosque, qui antiquum regnum curabant, et *Matth. VIII*, 12. υἱοὶ βασιλείας vocantur, nihil magis urebat, quam quod novum Nazareni regnum condi viderent. Inde sibi regni coelestis curam unice relinqui cupiebant, omnique elaborabant studio, ut sibi istud vindicarent. *Rapiebant* igitur *regnum*, quoniam illud non iure, sed vi, et temerario ausu, sibi vindicabant. Est enim Graecis ἁρπάζειν *usurpare*. Appianus *de bell. Syriac. pag.* 187. posteaquam Heliodorum εἰς τὴν ἀρχὴν βιαζόμενον eiectum esse dixerat, Antiochum addit Syria potitum, et Ἐπιφανὴς appellatum fuisse, ὅτι τῆς ἀρχῆς ἁρπαζομένης ὑπὸ ἀλλοτρίων βασιλεὺς οἰκεῖος ὤφθη. In *Lib. I. cap.* 8. id agit, ut verba *Marc. cap. III. v.* 21. καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη, ita, ut etiam Arabica versio habet, explicet: *exierunt ad eum sustentandum, quoniam illum deliquium pati dixerunt.* Verbi κρατῆσαι significationem adstruit e Dion. Halic. *L. IV. pag.* 241. ἀπῄει στένων, κρατούντων καὶ παραπεμπόντων αὐτὸν ὀλίγων: alterius vero ἐξίστασθαι vim, multis, e Plutarcho inprimis in *Lycurg. pag.* 49. λέγεται γὰρ ἐξίστασθαι τὰ ἐπιληπτικὰ καὶ νοσώδη, locis probat. In *Lib. I. cap.* 24. explicantur verba Paulli ex *Ep. ad Galat. VI*, 16. καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν. Κανόνα dicit Vir Cl. a Graecis

cis eleganter de homine usurpari, quem, tanquam ducem normamque certissimam, sequimur. Sic praeter alios Dion. Halic. περὶ τ. Δημοσθ. δεινότ. *pag.* 188. ταύτης τῆς ἁρμονίας κράτιστος μὲν ἐγένετο κανὼν ὁ ποιητὴς Ὅμηρος. Forte non inepte huc etiam advocare potuisset *Cicer. L. XVI. epist.* 17. *qui* κανὼν *esse meorum scriptorum soles.* Eodem sensu Κανόνα hic a Paullo de Christo, de quo proxime ante locutus, adhiberi. Illum esse normam, atque κανόνα illum, quem sequi nos oporteat. Στοιχεῖν τούτῳ κανόνι itaque dici, uti alibi ad *Rom. IV,* 12. στοιχεῖν τοῖς ἴχνεσι. Est locus vexatissimus in *Epist.* Paulli 1 *Corinth. XV,* 29. ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, de quo Cl. Heumannus septemdecim virorum doctorum sententias in *Poecile* collegit. Noster novam interpretationem, eamque acutissimam, proponit in *Lib. II. cap.* 15. Βαπτίζεσθαι, ait, proprie quidem est mergi, sed metaphorice dicitur de iis, qui aerumnis et laboribus quasi immerguntur et obruuntur. Sic apud Plutarchum est βαπτίζεσθαι πόνοις; et apud Platonem in *Eutyd.* ἔτι δὴ ἐπὶ τὸ τρίτον καταβαλῶν ὥσπερ πάλαισμα ὥρμα ὁ Εὐθύδημος τὸν νεανίσκον, καὶ ἐγὼ γνοὺς βαπτιζόμενον τὸ μειράκιον, βουλόμενος ἀναπαῦσαι αὐτὸν κ. λ. Neque Christus *Matth. XX,* 22. per τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, aliud quidquam intelligit, quam adflictiones et aerumnas, quibus premeretur. Igitur τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι est, *quare id facient illi, qui adfliguntur, vexantur?* Quid vero est βαπτίζεσθαι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν? Nempe, ὑπὲρ τίνος aliquid facere, passim Graecis is dicitur, qui aliquid facit pro aliquo ea de causa, ut utilitas inde in eum redundet. Sic πρεσβεύειν ὑπὲρ πατρίδος apud *Ael. V. H. I,* 21. et saepius. Νεκροὶ sunt cadavera, ut interpretes ad *vers.* 15. *h. c.* ostendunt. Est igitur sensus locutionis hic: *calamitatibus et aerumnis adfligi pro causa mortuorum, cadaverum;* quasi dicatur: quis pro cadaveribus tot tantasque calamitates ferret, si in universum ea non resurgant? nisi hanc eorum nosset esse conditionem,

 ut

ut in vitam redeant. Chriſtiani ſtultiſſimi eſſent mortalium, tot tantaque qui pro cadavere paterentur, niſi ſuorum cadaverum reſurrectionem ſcirent. Hoc iam in ſuperioribus dixerat, et ſtatim pergit: *cur etiam nos periclitamur omni momento?* etc. Hactenus de primo obſervationum genere: videamus alterum, ex hiſtoria et antiquitate repetitum. In *Lib. I. cap.* 1. et 14. exponit Noſter de victimis humanis, atque *Potterum* et *Coyerum* refutat, qui Graecos humana ſacrificia habuiſſe dicunt. Tria potiſſimum hic notanda eſſe arbitratur: primum exempla danda de Graecis in univerſum, iisque qui proprie ſic fuerint appellati, atque in certam reipublicae formam coaluerint: deinde oſtendi debere, homines innocentes, ſcelerumque puros, ad gratiam deorum demerendam mactatos fuiſſe: denique docendum eſſe, haec ſacrificia publice fuiſſe recepta, et ordinaria, non tantum ab uno alterove oblata. Nullum vero dicit eſſe locum, unde appareat, eiusmodi ſacra Graecis in uſu fuiſſe. Hac occaſione oſtendit etiam quid ſit *ἑκατομφόνια*, eiusque nominis hanc rationem eſſe oſtendit, quoniam ab iis, qui in pugna centum hoſtes occidisſent, eſſent peracta. Immerito quoque docet hoc crimen Romanis obiici, ſi ordinaria et publice recepta ſacra, iam conſtituta republica, intelligantur: in imperii provinciis autem ea fuiſſe uſitata, non repugnat. Exſtant de eadem re duae ſatis elegantes diſſertationes in *Tom. I. Actor. Acad. Inſcript. Pariſ.* ubi *Boiſſius* et *Morinus* ſuas de hoc crimine ſententias exponunt. Has ignoraſſe Vir. Cl. videtur. Ad hoc genus porro referenda ſunt, quae in *Lib. I. cap.* 6. de Praxitelis Venere: in *Cap.* 16. de Eumolpis et Eumolpidis, quos contra *Falſterum* non feminas, ſed viros fuiſſe, probat: in *Cap.* 21. de diis, daemonibus, et heroibus: in *Cap.* 25. de mulieribus libidinoſis, eos, a quibus reiectae fuiſſent, accuſantibus, eisque, qui legibus et inventis ſuis periere: in *Lib. II. cap.* 1. de Herodoti et Cteſiae diſſidio in rebus Aſſyriorum: in *Cap.* 6. de tauro Iovi immolato: in *Cap.* 10. de partibus galearum veterum, diſſerit. In

Cap.

Cap. 28. eleganter disputat, aeri an ebori fuerint inscriptae leges XII. Tabularum. Notum est, Pomponium *Lib. II. de Orig. Iur.* et Dionys. Halic. *Lib. X. pag.* 681. de hac re dissidere. Hos igitur inter se ita conciliare studet. Constat, leges apud Romanos bis in loco publico fuisse propositas, et primo quidem in tabula descriptas, ut quilibet eas legere et examinare posset, priusquam populus in suffragia mitteretur. Hoc dicitur *promulgare leges:* atque de hac promulgatione Pomponium loqui Vir Cl. existimat. Hinc illum dicere: *quas in tabulas eboreas perscriptas pro rostris composuerunt, ut possent leges apertius percipi, datumque est eis ius eo anno in civitate summum, uti leges et corrigerent, si opus esset, et interpretarentur.* Utique leges iam latas, et in aes inscriptas, corrigi non potuisse. Atque Pomponium ipsum paullo post distinguere videri, *his legibus latis*, dicentem, tum quippe demum in aes fuisse incisas. Neque repugnare Dion. Hal. l. c. Illum, uti Pomponium, de priori illa promulgatione decem tabularum, (quaeritur enim hic proprie de legibus X. Tab.) dicere: *in decem tabulis proposuerunt cuilibet cognoscendas.* Postea quam vero iam perlatae, et in comitiis centuriatis confirmatae, uti idem subiungit, *in aereas columnas incisas una serie proposuerunt, in loco fori maxime conspicuo.* Tum enim demum legum nomen meritas fuisse. Liv. *lib. III. cap.* 34. commemorat decem istas tabulas propositas, populique examini subiectas, *quum vero satis correctae viderentur, centuriatis comitiis decem tabularum leges perlatae sunt.* Antequam igitur eo modo essent probatae, leges appellari posse Vir Cl. negat; sed ipsam rationem postulare addit, leges illas tum demum aeri incisas fuisse, cum ratae habitae essent, vimque legum nactae. Verum etiam de hoc genere observationum satis. Auctores, quos Noster in his Miscellaneis illustrat, sunt fere: *Ovidius, Horatius, Manilius, Seneca, Phaedrus, Apuleius, Minucius Felix, Servius, Orosius,* et e Graecis *Thucydides, Plutarchus, Appianus, Polyaenus,* et *Scholiastes Homeri,* quem *Didymum* vocant. Hosce vero cum et emendet,

 et

et exponat Vir Cl. dabimus utriusque generis exempla. Ovid. XVII. *Her.* 170.

Et melius famae verba dedisse foret,

ita vulgo exponitur: melius fuisset, me iam olim furtivis amoribus operatam fuisse, et rumores decepisse, quos de mea pudicitia homines dispergebant. Verum haec interpretatio Nostro in *Lib. I. cap.* 3. non probatur: neque enim se intelligere dicit, quomodo id fuerit melius? et quomodo rumor pudicitiae illi apud maritum obesse potuerit? Id enim Helenam dicere. Potius eam de fama loqui, quam forma sua sibi conciliasset: hinc in *verſ.* 167. *Fama quoque est oneri* etc. Haec igitur esse ita explicanda: melius foret, si fama, quae nunc est oneri, mentita fuisset, si formae meae elegantiam non adeo laudasset, vel contrarium potius dixisset. Verum nos quidem non assequimur, quomodo hic sensus inde eliciatur, nisi Vir Cl. legat:

Et melius famam verba dedisse foret.

Lib. II. *Metam.* verſ. 774.

Vultumque ima ad suspiria duxit:

Tuetur Noster *ibid.* hunc locum contra eos, quibus *vultum ducere* non recte dictum videtur. *Vultum ducere*, ait, esse frontem contrahere, seu indignationem et dolorem vultu prodere, ut Lib. IV. ex Pont. VIII, 13.

Hei mihi! si lectis vultum *tu versibus istis*

Ducis, *et adfinem te pudet esse meum.*

Vultum ima ad suspiria duxit est igitur cum suspiriis ex intimo pectore profectis vultum contrahere. Lib. XV. *Metam.* verſ. 637.

Quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses,

Et pete nunc propiore loco etc.

Multum haec interpretes exercuerunt. Vir Cl. *ibid.* sic interpretatur. E *Liv. X,* 47. disci, pestilentia grassante libros Sibyllinos Romanos consuluisse, atque invenisse in iis, Aesculapium ab Epidauro Romam arcessendum: nihil vero eo anno de hac re actum, nisi quod Aesculapio per unum diem supplicatio fuerit habita. Recte igitur Apollinem legatis

gatis consulentibus respondisse: *Quod petis hinc* etc. id est, domi vestris incommodis remedium quaerite: libris vestris Sibyllinis morem gerite, et, quae illi praecipiunt, facite: non adeo opus fuerat, hac de causa tam longum iter suscipere. *Lib. I. Trist. II,* 475.

Tessera quot numeros habeat: distante vocato
Mittere quo deceat, quo dare missa modo:

Locus est subdifficilis, quem Vir Cl. *ibid.* ita exponit: Calculos dispositos fuisse in lineis sive scriptis, ea ratione, quam tesserae iactus praecepisset. Cum vero aliquis calculum iam promovisset, et mox, poenitentia ductus, eundem revocare et reducere vellet, id quidem ei licuisse, si is, quicum luderet, permisisset. Cum itaque secundum puncta calculi darentur, seu per lineas vel scripta currerent; illi autem, qui iam essent dati seu promoti, revocari possent: *τὸ distante vocato* intelligendum esse de calculo distante, qui revocatur, aptiorique loco collocatur. Usum verbi *vocare* adstruit Ovid. *Lib. III. Art.* 355. et Auson. *in Comment. Profess. Burdigal. Carm. I. Narrantem fide* etc. In *cap.* 27. *L. I.* defendit Noster illa Horatii I, 37, 9.

Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum.

ab emendationibus *Bentleii* et *Bossii*. Per *gregem* enim non intelligit turbam eunuchorum, sed Romanos, qui ad Antonium et Cleopatram transierant. Hos dici putat contaminatos morbo turpium Aegyptiorum, quoniam turpes eorum mores induissent, pravarumque consuetudinum contagio adflati fuissent. Vitia et perversos mores *morbos* appellari, et ab aliis, et ab ipso Horatio *Serm. I,* 30. et *II,* 3, 121. Romanos autem turpissime se ad Aegyptios applicuisse, cum Dion. Cass. *Lib.* 50. *pag.* 434. tum Horat. *Ep. IX,* 11. docere:

Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus foeminae etc.

In *Lib. II. cap.* 5. interpretatur Vir Cl. vexatissimum locum Livii in *Epit. L.* 89. *Sylla Dictator factus, quod nemo unquam*

quam fecerat, cum faſcibus viginti quatuor proceſſit. Omnes locum corruptum putant, quoniam idem Plutarchus de Fabio, et Dion. Hal. de Cincinnato, tradit, atque ideo Livius non dicere potuiſſe videtur: *quod nemo unquam fecerat.* Ipſe haec: *quod nemo* etc. non referenda eſſe cenſet ad proxime ſequentia: *cum faſcibus v. q. p.* ſed ad illa, quae deinceps ſequuntur: *rebus,* (ſive ut *Gron.* legit, *legibus,*) *novis reipublicae ſtatum confirmavit, tribunorum plebis poteſtatem minuit* etc. atque ideo verba: *quod nemo u. f.* poſt illa: *cum faſcibus v. q. pr.* collocanda eſſe. Similiter prorſus de Sylla Dion. Hal. Lib. V. extr. *Cornelius Sylla primus et ſolus acerbe crudeliterque ea* (Dictatura) *uſus eſt. Nam et Senatum ex qualibuscunque conſtituit, et tribunitiam poteſtatem quam arctiſſime contraxit.* Hinc apparet, Dionyſium primum Syllam feciſſe illud dicere, quod Livius neminem unquam feciſſe ſcribit. Adiiciamus adhuc aliam interpretationem Plutarchi, *de capiend. ex hoſt. util. pag.* 86: e *Lib. I. cap.* 19. Ibi dicitur Creta χώρα ἄθηρος, quod interpres reddit, *regio feris carens.* At contrarium alii docuerunt, uti apparet ex illis, quae *Meurſ. in Creta cap.* 7. attulit. Quid multa? χώρα ἄθηρος non eſt hoc loco regio quae feris, ſed quae noxiis, venenatis, ſerpentibus praecipue, careat. Θηρίον in ſpecie Graecis beſtiam venenatam notat, unde apud Medicos θηριόδηγμα, θηριόδηκτος, θηριακὰ φάρμακα. Ἄθηρος χώρα igitur recte dicitur regio ea, quae eiusmodi beſtiis caret. Atque eas in Creta non inveniri, magno conſenſu veteres tradunt. Hanc denique Auctoris mentem eſſe, ipſa orationis ſeries indicat. Sed pergamus ad Emendationes Viri Cl. In *L. I. cap.* 7. emendatur Senec. *Oedip. verſ.* 230.

Incipit Lethaea vates ſpargere horrentes comas,

corrigit *Cirrhea;* ita paullo poſt habetur v. 269. *Fatidica vatis ora* Cirrheae *movens. Ibid. v.* 886. pro

Ne preſſae gravi
Spiritu antennae tremant,

mavult *gemant. Gemere* et *tremere* ſaepe a librariis confuſa,

ſa, illudque melius τῷ *preſſae* reſpondere Noſtro videtur. Saepius etiam Seneca Horatium imitatur, qui *Antennas gemere* dicit I, 14, 5. Apud Polyaenum Strat. IV, 6, 19. legitur: τὸ δὲ βάθος εὐκαταφρόνητον ἔχοντες. Noſter in *L. I. cap.* 15. corrigit ἀκαταφρόνητον, vel ἐκ εὐκαταφρόνητον. Commemorat Auctor, hoſtes quidem phalangis extenſam longitudinem vidiſſe: τὴν μὲν ἔκτασιν τῦ μήκυς τῦ φάλαγγος ὁρῶντες, τὸ δὲ βάθος — — — ἔχοντες. Ὁρῶντες et ἔχοντες ſibi opponuntur: prius oculis conſpiciebant, poſterius animo cenſebant. Vertendum igitur: *Phalangis quidem extenſam longitudinem conſpicientes, denſitatem autem non contemnendam eſſe cenſentes.* In *L. II. cap.* 9. complura Manilii loca vel vindicantur, vel emendantur. Sic *I*, 47.

Delectique Sacerdotes in publica vota
Officio vinxere *deum:*

vix dici poſſe arbitratur, deum officio vincire, pro ſibi devincire. Mavult igitur: *officio vixere deûm,* pro *deorum.* Vivunt officio deorum, qui in rebus divinis occupantur. *Ibid. v.* 167. pro

Imaque de cunctis mediam tenet undique ſedem,

unde nullum ſenſum exſculpi poſſe dudum viri docti docuerunt, legit: *Terraque de cunctis* etc. Haec coniectura confirmatur v. 202. ſeq.

Eſt igitur tellus mediam ſortita cavernam etc.

et *Plin. H. N. II,* 5. *L. IV. v.* 35. *pendebat ab uno*

Roma viro, regnumque orbis ſortita iacebat:

dura eſſe ilia dicit, quae concoquere poſſint illud *iacebat,* atque adeo reſcribit *pavebat. Ibid. v.* 612.

Et Peloponeſi patulas circumvolat oras.

Iam Scaliger obſervavit, neminem dixiſſe: *mare terram circumvolare.* Illius tamen emendationem, *circumluit*, tanquam longius a ſcriptura recedentem, reiicit, veriſimilius putans, ſcriptum fuiſſe *circumſonat* vel *circumtonat*, ut Ov. *Met. I,* 187. *Qua totum Nereus circumtonat orbem.* Neque tamen Manilium, verbo *volare*, aliquoties, audaci admodum

 meta-

metaphora, eaque vix apud alium obvia, uti negat. In *L. II. cap.* 11. duo Phaedri loca emendantur. Adſcribamus alterum e *L. V. fab.* 1.

Demetrius, Phalereus qui dictus eſt,
Athenas occupavit imperio improbo etc.

Erraſſe dicit auctorem, ſi ea omnia in hac fabula, uti nunc circumferuntur, ab eo ſint profecta. Nam ad Demetrium Phalereum tanta omnes ordines frequentia confluxiſſe a nemine commemorari, ſed illud de Demetrio Poliorcete, Antigoni filio, tradi a Plutarcho in vita eius pag. 892. et 893. Turpem etiam hanc Athenienſium adſentationem plures notaſſe. Accedere, quod Menandrum poetam ignoraverit Demetrius iſte, cuius hic Phaedrus meminit, ut e ſequentibus apparet. Id autem de Phalereo dici non poſſe, qui Menandrum non tantum noverat, ſed etiam amicitiam cum eo coluerat. vid. *Diog. Laert. in Demetr.* pag. 354. et 51. Putat igitur Vir Cl. Phaedrum ſcripſiſſe:

Demetrius, non qui Phalereus dictus eſt,

aut, ſi hoc durius cuiquam videatur:

Demetrius, non qui dictus Phalereus.

In *Cap.* 22. emendantur illa Apuleii *L. X. Aſin. pag.* 457. *Pallor deformis, marcentes oculi, laſſa genua.* Loquitur de homine efflictim amante, deque amoris vi, in vultu ſe exſerente. Inde corrigit Noſter, *lapſae genae*, ut Senec. Hipp. 364.

Erumpit oculis ignis et lapſae genae
Lucem recuſant.

Hoc *pallori deformi* et *marcentibus oculis* bene convenire putat. In *Cap.* 24. et 25. complura Minucii Felicis aliorumque loca, contra Cl. *Cruſium* in *Probab. Crit.* vindicantur. Sed ecce! in L. I. cap. 7. emendatio nobis occurrit, quam non probamus. Nam in Senec. *de Ira III,* 18. pro *M. Mario, cui vicatim populus ſtatuas poſuerat, cui thure et vino Romanus populus ſupplicabat* etc. legit: *Romana plebs. Quis ferat,* addens, *bis repetitum illum populum?* At ferendum hoc eſt apud *Liv. XXX.* 33. *elephantos* inſtruxit, *et ſub-*

subsidiariam aciem instruxit: ferendum apud eundem *IV*, 3. *spes — si dignus* summo honore, *adipiscendi* summi honoris: apud *Sallust. B. C.* 51. *Tunc* lex *Porcia aliaeque* leges *paratae sunt, quibus* legibus etc. Sed satis alii hanc dicendi formam illustrarunt. Caeterum, laudamus Viri docti diligentiam, illiusque ingenio et acumine nos vehementer delectatos fuisse, ingenue fatemur.

ANTONII STOERCK, MEDICI VIENNENSIS, ET in Nosocomio civico Pazmariano Physici ordinarii, Libellus, quo demonstratur: Cicutam non solum usu interno tutissime exhiberi, sed et esse simul remedium valde utile in multis morbis, qui hucusque curatu impossibiles dicebantur.

Vindobonae, typ. Io. Thom. Trattner, 1760. plag. 7. in 8vo.

Eam herbam, cuius succum Athenis capite damnati bibere coacti sunt, quae sapientissimum antiquitatis virum extinxit, quae apud omnes adhuc, tanquam atrocissimum venenum, male audivit, quam ipsae pecudes horrent, quis credidisset olim optimum periculosissimorum morborum remedium fore? Inesse vero huic herbae vim saluberrimam, multumque eandem in solvendis inveteratis scirrhis, sanandisque cancris, prodesse, luculenter in hoc libello Cl. *Stoerck* demonstravit, cui hoc nomine genus humanum multum debere apparet. Est hoc opusculum in capita *tria* descriptum, e quibus, quae nobis videbuntur ad rem quam maxime pertinere, bono Lectorum nostrorum, promemus. *Primum* caput cicutae descriptionem atque utilitatem exhibet. Crescit herba ista in locis umbrosis et pinguibus, prope fossas et agrorum aggeres gignitur, et mense Iulio floret. Folia habet longis, crassis, et cavis pedunculis appensa, et, sicut myrrhidis, in alas plures tenues et atrovirentes divisa. Culmo nititur procero,

ferulaceo, glabro, laevi, craſſo, inani intus, dilute virenti, maculis quibusdam ſubrubentibus, veluti ſerpentum, diſtincto, et trium cubitorum menſuram non raro excedenti. Faſtigia occupant umbellae, in quibus candidi ſunt floſculi. Semina ad aniſi ſimilitudinem accedunt, ſed aliquanto ſunt candidiora. Radix eſt dodrantalis, digiti craſſitudinem explet, quando caulem facit, interius cava, antea ſolida. Odorem planta haec ſpargit foetidum, et maxime ingratum. Huius igitur plantae vim ut Vir Cl. perſpiceret, ab externo uſu faciundi periculi initia cepit. Conſuit illam ſiccatam et conſciſſam intra linteamina decuſſatis filis in matratium, hoc in aqua ebulliente per aliquot minuta reliquit, et deinde, ſuperfluo liquido expreſſo, calide ad partes affectas applicuit. Hoc modo non ſolum gangraenae progreſſum aliquoties inhibuit, ſed corruptum quoque a ſano ſeparavit. Qui ingratum foetorem, et natum inde pruritum ferre non potuerant, iis matratia, lacte incocta, adhibuit. Eiusmodi fomento, viro ſexagenario, podagricis doloribus multos per annos excruciato, dolores ſedavit, et tophos podagricos emollivit atque diſpulit. Podagra, quoties rediit; neque violentia, neque diuturnitate priſtina ſaeviit. Porro hoc fomento, et pilulis, de quibus paullo poſt dicemus, annoſum rheumatiſmum et dolorem arthriticum aliquoties multum mitigavit, penitus etiam interdum ſuſtulit. Etſi etiam quosdam nequaquam, continuato licet uſu, ſe iuviſſe ait, nemini tamen hoc medicamine ſe nocuiſſe adfirmat. At in ſtrumis ſcirrhoſis, in glandularum et mammarum indurationibus, et peſſimis in cancris curandis, non ſine inſigni utilitate hac ope inſtructus verſatus eſt. Neque tamen hoc fomentum, ſi tumores inflammatorii aut ſeroſi calidi adſint, adhibendum eſſe monet, niſi debitae evacuationes antea factae ſint. Sed ſuccum etiam cicutae Vir Cl. explorare voluit: expreſſit igitur, et in vaſe terreo lentiſſimo igne in extractum inſpiſſavit. Dedit per triduum huius extracti unum ſcrupulum cani, qui ſanus et alacer manſit. Ipſe per octiduum, mane ac veſperi, unum

unum granum extracti sumsit, atque áltera septimana dosin duplicavit, neque ullam inde sensit molestiam. At e radice recenti, in taleolas discisso, lacte amaro et acri effuso, unam alteramve guttulam linguae apice delibavit. Inde lingua riguit, intumuit, doluit: nullum verbum loqui Noster poterat. Sed succo citri lingua aliquoties abluta, dolores tumorque abierunt. Radicem exsiccatam, et in pulverem redactam, minus nocivam esse observavit. Nam sine incommodo, pulveris unum granum duove sumsit. Denique pilulas paravit, earumque faciundarum sequentem formulam proposuit: *Exprimatur succus, isque recens lentissimo igne in vase terreo, (saepius agitando, ne amburatur,) coquatur ad spissi extracti consistentiam, hoc extractum, s. q. pulveris foliorum cicutae in massam pilularem subigatur, ex qua fiant pilulae granorum duorum.* Hisce in pilulis dandis Auctor semper a minima dosi incepit: sub initium mane et vesperi unicam pilulam dedit, sed tertio quartove die ter talem exhibuit. Post octiduum ter de die coepit duas dare, et, urgente necessitate, eo usque numerum auxit, dum ad drachmam unam, vel drachmam unam cum semisse, spatio unius diei devenit. Licet etiam has pilulas sanis quoque, per unum alterumve annum, numquam intermisso eorum usu, dederit, nihil tamen se inde mali observasse dicit. Qualibet denique vice, dum assumuntur pilulae, datur unum alterumve vasculum infusi theae, vel iusculi vitulini. In capite *altero* Vir. Cl. viginti affert exempla aegrorum, quibus fomento, pilulis, et infuso cicutae, optimo successu subvenit, omnibus aliis remediis antea frustra adhibitis. Foeminas maxime Noster hoc remedio sanavit, parotide scirrhosa, scirrho et cancro, sive occulto, sive aperto, glandulis sub axillis, in inguinibus, colloque intumentibus, scirrho supra claviculam sinistram magnitudine ovum anserinum superante, et percusso sonum cartilaginis edente, scirrho in mamma, et struma scirrhosa laborantes: virum etiam testiculo, scroto, et pene cancroso, maximo cum foetore, adflictum, aliumque, cui ex quartana, subito suppressa, durities unam spithamam

 longa,

longa, et femifpithamam lata, ex anteriore abdominis parte nata erat. Hoc quoque medicamen dedit feminae fcirrho et deinde cancro aperto in mamma laboranti, una cum tuffi ficca, quae tamen, etfi fenfim bona fuppuratio exterius, atque durities mollior et minor fieret, apoplexia obiit: fectione tum facta apparuit, pulmonis finiftri lobum medium totum fcirrhofum et gravem, lobum fuperiorem partim fcirrhófum, partim fuppuratum, cerebellum autem copiofo grumofo fanguine compreffum fuiffe. Dedit porro feminae, apertum cancrum in mamma finiftra habenti, eumque tantae amplitudinis, ut limbus eius fuperior fere maxillam fuperiorem attingeret, inferior autem ad ventrem usque defcenderet. Sed cum fomenti et pilularum ope cancer prope fanatus effet, illa a fubito violento vento frigoreque ingentes ventris dolores fenfit, et, admodum copiofo alvi fluxu cum fanguine confecuto, extincta eft. Pari modo fanavit feminam in finiftra colli parte binas fiftulas habentem, quae tam numerofos et mirabiles finus produxerant, ut ftylo ad linguam, fternum, et inter oefophagum atque afperam arteriam ad oppofitam colli partem penetrari poffet, et qui finus per totum thoracem diftributi erant. Sanavit denique pilulis hifce virum ex cataracta in ambobus oculis coecum, item virginem, cuius ex incipiente in utroque oculo cataracta vifus adeo debilis factus erat, ut vix fola incedere poffet. Eodem modo reftituit feminam ftrumam fcirrhofam habentem, quae non tantum anteriorem colli partem occupaverat, fed et in pectoris cavum penetraverat, atque refpirationem reddiderat difficilem. Alia exempla omittimus. Caput *tertium* habet *Corollaria, Monita*, et *Quaeftiones*. Nam, ex iis, quae antea difputavit, Vir Cl. colligit: ex fucco cicutae, lento igne infpiffato, parari remedium maxime innocuum, et quod in omni temperamento, aetate, fexu, etc. ad fatis magnam dofin poffit exhiberi: hoc remedium nullam corporis actionem, fecretionem, aut excretionem, turbare, fed infenfibili modo agere, (verum exempla ab Auctore allata prope contrarium

dicere

dicere videntur, ut vel *caf. V.* ubi femina dicitur pilulis adfumtis urinam copiofius emififfe, et infantem fugentem in levem diarrhoeam incidiffe: *caf. VII.* ubi commemoratur, feminam his pilulis ufam, alvum quotidie praeter confuetudinem pofuiffe etc.) nec alvum, nec vomitum, nec urinam, nec fudorem movere: indurata et fcirrhofa iis etiam in cafibus refolvere, ubi alia medicamenta, eaque maxime valida, nihil efficiant: quae non refolvat, ea plerumque ad benignam fuppurationem redigere: cancro limites ponere, acre cancrofum emendare, foetorem dispellere, ichorem cancrofum in bonum pus convertere, dolores fedare, cancrum curare, ulcera alias vix fananda fanare, fiftulas et finus claudere et confolidare, tumores oedematofos ufu externo diffipare, vifum cataracta nondum inveterata ademtum reftituere, et incipientem cataractam aut folvere, aut eius progreffus impedire. In *Monitis* Auctor, quae ad Diaetam hac in curatione obfervandam, pertinent, exponit, quaeque cum regulis, in cancri curatione obfervandis, conveniunt. In *Quaeftionibus* agit illud potiffimum, ut, quoniam remedii huius effectum modo celerem, modo tardum, obfervavit, exploret, quomodo in tarda illius actione ab externis remediis effectus posfit accelerari? Quaerit igitur, annon conveniat, aliquotiès per diem ad partem affectam calidos vapores decocti cicutae applicare? an fit utilius, fi cataplafma ex cicuta paratum laefis partibus ftatim applicetur? cum aliqui hoc nudae cuti applicatum ferre nequeant, annon praeftet, horum aegrorum cutim emplaftro diapompholygos tegere, et tectam eiusmodi cataplafmate fovere? an, dum fcirrhum adhuc irritare licet, profit, fi emplaftrum de cicuta, de ladano, aut de galbano apponatur? an fub ufu pilularum, aegris, quorum vires id ferre videntur, faepius dandum fit purgans? an, fi acre cancrofum altiores radices egerit, humores omnes corruperit, et folida adeo debilitaverit, ut non folae hae pilulae fufficiant, tum iftis cortex Peruvianus fit adiungendus? Illud etiam non omittendum eft,

has

has pilulas scirrhum hepatis solvisse, et inde natum icterum fugasse, largo seri lactis potu adiuncto: verum liene post febres intermittentes inflato, et substantia illius spongiosa reddita, easdem parum effecisse. Haec sunt, quae Cl. *Stoerckius* in hoc libello exposuit. Nactus hic erat occasionem, varia ex antiquitate de cicuta repetendi, quae non iniucunda lectu forent, si fuissent addita. Sed, quod etiam utiliorem hunc libellum reddidisset, vellemus, Vir Cl. ex analysi chymica sal essentiale compositum in cicuta aperuisset atque explicasset. Caeterum huic labori minime nostras laudes denegamus, qui fortasse plures excitabit, ut validas nobilesque venenorum vires solerter explorare, atque ad salutem humani generis convertere allaborent.

PHILOSOPHIAE CIVILIS SIVE POLITICAE, PARS TERTIA, sistens sapientiam publicam in perficiendis civium voluntate, eorundemque corpore et statu externo: tanquam continuationem systematis philosophici Christiani L. B. de Wolff, Potent. Boruss. Reg. Consil. Intimi, Friderician. Cancellar. cet. Auctore MICHAELE CHRISTOPH. HANOVIO, Gymnas. Academ. Gedanens. Prof. Philos. eiusdemque Bibliothec.

Halae Magdeburgicae, ex offic. Rengeriana, 1758. Alph. 3. plag. 5. in 4to.

Absolvitur in hac parte, quae in secunda inchoata fuit, doctrina de felicitate civium paranda, stabilienda, et augenda. Haec ut obtineatur, quomodo virtutes intellectus excolendae sint, demonstratum est: nunc, quemadmodum voluntas sit emendanda, docetur. In *Sectionis primae cap. I.* agitur de sapienti cura sacrorum, sive religionis. Cum ius sacrorum apud eosdem in qualibet civitate esse nequeat, sed considerandum sit, quibus ipso legitimo pacto

pacto debeatur, exponit Vir Cl. quibus hoc ius in Democratia, Ariſtocratia, Monarchia, et in civitate mixta, ſive temperata, concedendum, quibusque, ſi ſint in civitate, qui diverſam a plerisque religionem profiteantur. Porro oſtendit, ſolum Deum eſſe dominum conſcientiae hominum: religionem internam imperio civili neque ſubeſſe, neque ſubeſſe poſſe, et qui contra hanc peccent, Dei iudicio relinquendos eſſe; eaque, quae in religione externa neceſſario nexu cum interna coniuncta ſint, pariter in debito uſu libera eſſe a coactione imperii civilis: ubi diverſae in civitate vigeant religiones, ibi unius non eſſe, alterius, vel reliquarum aſſeclas cogere, ut utantur ſubſidiis animos in cultu divino perficiendi iisdem, quibus ipſius ſocii uti obligantur; praemiis tamen, et amice, ad eorum uſum allici et invitari poſſe. Poſt, de doctoribus religionis agit, de ſacerdotibus, de diſſidiis turbulentis tollendis, de arcenda coactione occulta, de religione aulica; atque hanc carere oſtendit iure caeteris imperandi, et moleſtias exhibendi, eique nullum deberi ab aliis obſequium, niſi quod in externis pacto receptum: quaecunque religio ſaluti publicae externae vel ſecundariae non adverſetur, illam eſſe tolerandam; ſed ut de illius indole iudicari poſſit, edendam illi eſſe profeſſionem dogmatum, atque etiam in vitam aſſeclarum inquirendum, ut conſtet, num aliquid periculi inde ſit civitati metuendum? Denique exponit A. de iure emigrandi: hoc inferre aeque liberum diſceſſum cum familia et familiaribus, ac ſi diſcedens religioni praepollenti ſit addictus; et aequum eſſe, ut emigrantes liberi ſint a cenſu emigrationis, et a vectigalibus: de locis ſacris, de aedium ſacrarum forma, de diebus feſtis, de cultu interno et externo, de contemtu religionis, de imperio eccleſiaſtico, de iure reformandi, de defenſione religionis. *Caput II.* habet doctrinam de cura ſapienter perficiendi imperium ſui ipſius. Primum oſtenditur, quomodo notitia ſui diſtincta ſit perficienda? pleniorem regiminis ſui ipſius perfectionem petendam eſſe a ſolida animi convictione de officiis

ſuam emendandi excolendique voluntatem, quatenus illa in civitate recte procuratur. Deinde de regimine affectuum agitur, et tranquillitate atque ſecuritate animi. *Caput III.* continet curam ſapienter perficiendi iuſtitiam publicam. Agitur de probitate, honeſtate; charitate, aequitate, magnanimitate, iuſtitia, praemiis publicis, de gratia, dignitatibus, et opibus publicis, de titulis, de nobilitate civili, de documentis, inſignibus, et privilegiis nobilitatis, de ſocietatibus honorificis, publicis et privatis, ſacris et ſecularibus, aulicis et litterariis, de poenis publicis, laeſione maieſtatis et blaſphemia, de mulctis denique. *Caput IV.* proponit curam ſapienter perficiendi iuſtitiam et aequitatem privatam, praeſertim in pactis actibusque beneficis. Salute publica flagitante imperari quoque civibus id poſſe et debere, quod naturalis ſit aequitatis, et humanitatis officium; prohibendum autem in eodem caſu, quod iniquum, inhumanum, indecorum: liberam eſſe debere cuique donationem vel omnium bonorum ſuorum, quando licita ſit, i. e. neminem laedat, ſed ad officio cuidam erga Deum, nos, et alios ſatisfaciendum pertineat: libertatem teſtamentorum faciendorum et mutandorum non ſolum in civitate ſalvam manere debere civibus, quoties ſalus publica non repugnet, ſed etiam iuris huius uſum genuinum in civitate faciliorem, meliorem, certiorem et tutiorem reddendum eſſe, ac futurus eſſet in ſtatu naturali. Tum, quae ad exheredationem, legata, teſtamenta reciproca, fideicommiſſa, pacta ſucceſſoria, cautelas in adeunda hereditate, ius albinagii, (iniquum, niſi retorſionis cauſa adhibeatur,) ſucceſſionem ab inteſtato, ſucceſſionem aequalem et inaequalem, ad collateralium in ſucceſſione iura, pertinent, explicantur. Liberis inceſtuoſis, adulterinis, et ſuppoſititiis, recte denegari hereditatem: ubi alii heredes deſint, ultimum heredem eſſe aerarium publicum, vel fiſcum: ius accreſcendi iis relinquendum, quibus naturaliter debeatur: ius hereditarium et ſucceſſorium civiliter quoque alienari non poſſe in fraudem tertii, et quatenus incertum, niſi

con-

contractu aleam continente. *Cap. V.* complectitur curam sapienter perficiendi iustitiam privatam in contractibus, ubi exponit Auctor de legibus matrimonialibus, de legibus sponsaliorum, de legibus nuptialibus, de legibus forensibus connubialibus, de divortiis. Tum transit ad leges mercatorias, et quid in commercio domino et mercatoribus tribuendum? quatenus reipublicae causa restringendum commercium? docet, variaque de iure cambiali, de iudicio mercatorio et processu summario, de decoctoribus, de iure nautico, addit. Ultimo loco ostenditur, unde verum praediorum pretium aestimandum? quid statuendum de praediis censiticis et angarialibus? quid separatio dominii directi et utilis requirat? quid circa partes proprietatis civiliter curandum? quando locatione et conductione plenum dominium alienetur? quomodo litibus circa locationem perpetuam occurrendum? quid in contractibus libellariis curandum? quid statuendum de clientela laxiori, seu nuda? quid in emendis vitae praesidiis curandum? Adnectuntur etiam aliqua de legibus de mutuo ferendis, de legibus tutelaribus, de usuris, de locatione et conductione rerum. Transimus ad *Sectionem alteram*, quae capitibus *tribus* absolvitur. Agitur vero *Cap. I.* de sapienti civium vitae eiusque praesidiorum cura. Puniendam esse voluntariam omnis generis *αὐτοχειρίαν*; prohibenda et punienda vehementer duella; arcendos latronum, furum etc. globos, tollendosque; evitanda homicidia; in suppliciis modum tenendum; quando poenae capitales vel remittendae, vel mitigandae sint? Porro Noster exponit de cura circa aeris salubritatem, circa victum, circa amictum, circa domicilium, ubi, quae huc pertinent, explicantur, additis variis de cura rei pecuariae, rei venatoriae, de necessario examine potionum artificialium et peregrinarum, de modo quo homines infecti atque etiam suspecti tractandi. *Cap. II.* explicat Vir Cl. doctrinam de sapienti cura sanitatis reliquorum corporis bonorum. Sanitatem omni cura in civitate esse servandam et restituendam; esse diversos

 vale-

valetudinis et morborum gradus, diverſam quoque ſanitatis et morborum vim, durationem et efficientiam in vitam humanam mortemque; curam valetudinis praecipuam verſari debere in tuenda valetudine bona organorum ſenſus et motus voluntarii; quatenus tamen illa haberi nequeat, niſi functionum vitalium et naturalium ſalva continuatione, eatenus et illarum valetudinem bene eſſe curandam; delirorum et furioſorum eſſe curam habendam, atque ideo in urbibus et emporiis amplis gyrgathis opus eſſe, et noſocomiis; excolendas et exercendas in civitate ſcientias et artes ſanitati tuendae et recuperandae inſervientes, ut medicas, chirurgicas, pharmaceuticas, chemicas; cura publica procurandam eſſe copiam ſalubrium alimentorum, veſtimentorum, lectorum, habitaculorum, ipſiusque aeris reſpirandi; explorandam eſſe diligenter naturam praeſidiorum vitae; diaetam civium publice eſſe obſervandam; integritatem inſtrumentorum corporis promovendam eſſe legibus, laeſionem membrorum cum civium, tum peregrinorum, pro gradu culpae interdicentibus, et punientibus. Publica cura opus eſſe, ut artes, quaecunque uſui eſſe poſſint civitati, in eadem quam optime perficiantur et excolantur, bene doceantur, et diſcantur, ideoque adſint idonei magiſtri, aut aliunde invitentur; difficiliora artium publicae ſocietati eſſe commendanda. Rectori civitatis videndum eſſe, ut optime proſpiciat civium cunctorum commoditati et iucunditati vitae, quatenus ea privatorum vires excedat; eidem ea inſtituenda pro civitatis opibus et dignitate, quae praxin officiorum reddant tam facilem, certam, copioſam et commodam, quam fieri poſſit, atque, ubi naturalis negligatur, civilem obligationem adiungendam; procurandam rerum utilium et gratarum copiam, pulchritudinem in civitate naturalem et artificialem, oculorum, aurium, narium oblectamenta etc. *Cap. III.* explicatur ſapiens cura fortunae civium. Tria eſſe fortunae bona, benevolentiam, honores, opes ſive divitias; curandam eſſe mutuam bonorum fortunae amplificationem; mutuam benevolentiam

com-

complecti mutuum favorem, amorem, gratiam; haec excitanda inter cives et servanda esse tum per eos, quorum in civitate obligatio sit officiumque alios docendi et perficiendi in virtutibus, tum per leges ad eam obligantes, earumque sapientem exsecutionem; avertendam civium discordiam, sopiendas lites, praecavendas factiones, promovendam societatum minorum concordiam; iuvanda matrimonia; feminarum et viduarum fortunae prospiciendum; promovendum parentum officium liberos fortunandi; pupillorum fortunae consulendum; bene meritos honorandos ordine, titulo, insignibus etc. Poenarum limitationem esse necessariam; poenas arbitrarias atque extraordinarias sapienti quidem iudicis arbitrio definiendas esse, sed ita, ut, cui illa iusto gravior videatur, provocatione gaudeat ad arbitrium iudicis superioris: iudicem inferiorem vel contra iniurias sibimet illatas sententiam ferre posse; vindictam privatam fugiendam. In procurandis divitiis diligenter considerandum, quid rerum naturalium in ipsa civitate procreari possit, et enitendum, ut illud quam optime et copiosissime procreetur; alliciendos et fovendos artifices opificesque eximios; validos mendicos non tolerandos: diligenter explorandum, quaenam commercia interna civitati utilia, quae publice et privatim noxia sint, illaque excolenda, haec tollenda; si commercia externa lucrosa esse debeant, plures res naturales artificialesque ex his factas exportandas esse minori sumtu, quam importentur, ut nos plus lucri ab exteris habeamus, quam illi a nobis; commercia externa lucrosa fieri, si parum vel nihil exportetur, praeter paratam pecuniam eiusve materiam, sed res importatae aliis civitatibus cum lucro vendantur; in coloniis commerciorum externorum caussa institutis utiliter adhiberi tesseras chartaceas loco auri et argenti; propolia in civitate esse prohibenda, monopolia autem, si in detrimentum reipublicae aut multorum civium vergant, tollenda, si ita limitentur, ut merces bonae nec maiori, quam si nullum sit monopolium, sed potius viliori pretio comparari queant, ad-

admittenda et fovenda; occurrendum annonae caritati, et damnis monetae vilioris; prohibendam prorsus esse monetam reprobam, saltem allatam aliunde deteriorem ad iustum valorem redigendam; opus esse ut pecunia proba in civitate habeatur et retineatur, eiusque exportatio severe interdicatur puniaturque; minores autem nummi circumforanei vicinis circiter aequiparentur, et iustam ad auream et argenteam pecuniam proportionem habeant; idem quoque tenendum de vasis aliisque rebus ex auro argentove conflatis, ne in his simili fraude civium opes minuantur; idem etiam valere de aliis metallis, nec non de mercibus quibuscunque, carioribus praesertim; peritos igitur iuratosque monetarios publica auctoritate monetam ex lege praescripta cudere, et nummos seu peregrinos, seu adulterinos, explorare debere; non esse ferendum, ut pecunia destruatur, et operibus mechanicis consumatur: neque ferendum ut privatorum pecunia otiosa cistis includatur, sed operam esse navandam, ut pecunia in perpetuo amplissimoque usu versetur, et iusta inter omnes proportione distribuatur. Ut quaestuosus sit pecuniae usus, ipsos civitatum rectores pro dignitate erogare debere pecuniam ex officio in personas alendas, meritisque praemiis afficiendas, resque sibi comparandas decoras, et opulentos hoc suo exemplo ad imitandum incitare; ut cives tenuioris sortis rem facere possint, curandum esse ut vel nulla, vel leviori pecunia, frui possint pecunia aliena; hoc fieri posse, si vel ex aerario publico illis pecunia, in eo otiose recondita, ea lege credatur, ut, si minus recte illa utantur, vel aerarium sit exhaustum, statim reddatur, vel si ex privatorum abundantia aerarium pium simili lege instituatur. Eorum iuvandorum causa, qui non, nisi ex usuris patrimonii sui, honeste ali et fortunari possint, instituenda esse aeraria foeneraticia, praeter vulgares et privatas foenoris rationes, ab usuraria tamen pravitate immunes; prodigis dandos esse curatores; prohibendos ludos, quibus bona dilapidentur; nec permittendum, ut divites temere discedant cum opibus

bus in civitate partis, nisi damnum inde oriturum resarciant, aequa bonorum parte relicta, veluti decima; idem observandum esse divitum mortuorum heredibus, hereditatem ad peregrinos exportaturis. Ferendas denique non esse ineptas sumtuosasque iuvenum peregrinationes; etsi concedi viris nonnullis possit facultas, modicis sumtibus alienarum regionum artes et scientias perscrutandi, atque opificum ad peregrinos excursiones concedendae, et ad bonum publicum convertendae sint.

PETRI WESSELINGII DISSERTATIO HERODOtea ad TI. HEMSTERHUSIUM V. C.

Traiecti ad Rhenum, apud Paddenburgos, 1758. plag. 14. in 8vo.

Non sine molestia quadam animi atque aegritudine, iucundissimam spem, Herodotum, nova editione a Cel. *Wesselingio* ornatum, accipiendi, irritam fuisse intelligimus. Etsi igitur lubentius illud faceremus, ut et litteris, et ipsi Herodoto, hanc editionem gratularemur: tamen, huius consilii rationibus conturbatis, non committendum esse putavimus, ut hanc dissertationem omitteremus, sed potius hoc specimine Lectores docere visum est, quantam iacturam, Phidiaco opere illo intercepto, fecerint. Sunt enim in hoc libello, ut nemo facile, qui *Wesselingianum* ingenium et doctrinam cognitam habeat, dubitabit, multa eleganter et docte disputata, quae cum ad Herodotum, tum ad alios Scriptores emendandos et intelligendos, multum conferant. Ipsum opusculum in capita XII. descriptum est, quorum nos ordinem sequemur. In *Cap. I.* haud negari posse Vir doct. docet, Herodotum rerum Assyriarum commentarios composuisse, et edidisse. Nam Aristotelem *Hist. anim. VIII.* 1. διήγησιν περὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Νίνου excitare, quae, siquidem in Musarum opere non legatur, commodissimum in historia Assyria

ria locum occuparit: neque, cum ea parte libri primi, qua res Babyloniae et Assyriae exponuntur, omnia inter se tam apte sint nexa, nullus ut hiatus aut defectus appareat, putandum esse, Aristotelem forte integrioribus Herodoti Musis usum esse, quam nos nunc in manibus habeamus. Lectionem Gazae, Ἡσίοδος ἠγνόει τοῦτο, corruptam videri non magis, quam scholia Pindari ad *Od. IV. Pyth.* ubi pro Ἡσίοδος μνημονεύει legendum Ἡρόδοτος. Neque tamen se assentiri *Vignolio*, cuius in commentariis chronologicis, etsi doctis et laboriosis, non pauca sint a temeritate non prorsus aliena, quale istud est, quod ea de causa illos libros interiisse putat, quoniam negligenter scripti fuissent. Hoc, *quibus*, ait Noster, *indicibus, quo teste probatur?* Neque verisimile sibi videri, illam de Sesostri ῥῆσιν in Chronico Paschali, p. 38. esse fragmentum historiae Assyriae: nam cum Chronicon hoc non ante seculum quartum quintumque p. C. N. compilatum sit, atque ideo hi libri usque ad illud tempus superfuerint necesse sit, quomodo tandem accidisset, ut nemo praeterea Historicorum, Grammaticorum, Geographorum, historiae Assyriae mentionem fecerit, se non intelligere. Fontem potius, e quo illa in Chronicon Paschale manaverint, esse Chronographiam Io. Malalae, p. 28. In Suidae Πανύασις vero, pro ὁμοίως δὲ καὶ Ἡρόδοτος Θούριον (ἀνέγραψε), probabiliter aut ab ipso, aut illo certe, unde sua excerpserit, scriptum fuisse videri: ὁμοίως δὲ Ἡρόδοτον Θούριον, ut Panyasim domo Samium, Herodotum Thurium fuisse scripserit. Herodotum enim a multis Thurium esse habitum. In *Cap. II.* transit Auctor ad Λιβυκοὺς λόγους, sive rerum Africanarum libros, quorum Herodotus II, 161. mentionem iniicit. Vix verisimile esse, Herodotum, operose Libycas res L. IV. extr. enarrantem, singularem de illis commentarium fuisse meditatum; sed recte *Bouherium* coniicere, illam libri IV. partem indicari, qua Apriae in Cyrenen expeditio, atque Aegyptiorum defectio narretur. Obiter fragmentum Callimachi, Epigramma Nicaeneti, et Herodotus, emendantur. In *Cap. III.* antequam

Hero-

Herodorum a librariis ſaepe in Herodoti locum ſuffectum eſſe doceat, oſtendit fontem huius corruptionis, ſive conſuetudinem librariorum, compendioſo ſcribendi genere verba exprimendi; atque hac occaſione loca quaedam ſcriptorum emendat. Sic in Orat. Libanii, qui ſaepius a Noſtro emendatur, *in Iulian. necem, pag.* 318. narratur, milites nocte in hoſtilem turrim penetraſſe, et deinde ingentem clamorem edidiſſe, ῥαγείσης πολλῆς ἐκείνης καὶ τῶν ΦΥΛΩΝ σὺν ἐκπλήξει τῶν (ἀνθρώπων ita Morellus pro ſcripto ἀνῶν) ἐυνῶν ἐκπηδώντων —. Legendum omnino Φυλάκων. Sic apud eundem *Orat. ad Iuven. pag. 569. tom. II.* pro νέος χρήματα παρά του ΠΡΟΣλαμβάνων, ὡς τῷ σοφιστῇ κομιῶν, legendum eſt παρὰ τοῦ πατρὸς. Apud eundem *Declamat. XIX. pag. 506. T. I.* nunc legitur: Ἀλλὰ κἀκείνους, ὡς ἀνθρώπους οἱ σαγηνεύσαντες ἀπήγαγον, καὶ νέμονται μὲν τὴν βάρβαρον ἄλλοι γῆν. Quid in hoc loco νέμονται — ἄλλοι γῆν? Quin potius captivi, ἁλωτοί. Verum hanc corruptionem non in appellativis modo, ſed in propriis quoque nominibus factam eſſe, exemplis Σωκλῆς, Προκλῆς, Ἡρακλῆς, et aliis, oſtendit. Deinde multa laudat loca, ubi Herodoti nomen pro Herodori ſcriptum, ut Apollodori, Athenaei, Tatiani, Scholiaſtarum Sophoclis, Euripidis, et Theocriti, Stephani Byzantini, Tzetzis ad Lycophr. et Georgii Cedreni. Ultimó loco quaedam de amica Herculis apud Scythas Echidna e veteri lapide, et de ingenti corporis eiusdem proceritate, afferuntur. In *Cap. IV.* multa veterum loca emendantur, in quibus modo Herodianum pro Herodoto, modo hunc pro illo, librarii vitioſe ſcripſerunt. Hac occaſione explicatur, quid ſit γαῦλος, de qua voce Etymolog. Λέγεται δὲ καὶ τριήρης γαῦλος, διὰ τὸ πλεῖστα δέχεσθαι, ὥς φησὶν Ἡρόδοτος ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Ἱστοριῶν. Codex MS. Traiectinus habet: γαῦλος ὁ ἐξ ἀλλοτρίων ζῶν. Λέγεται δὲ τὸ σκάφος, διὰ τὸ κοῖλον καὶ πλεῖστα δέχεσθαι, ὥς φησιν Ἡρωδιανὸς κ. λ. Herodiani, ait Vir Cl. importuna mentio: neque tamen Herodotus ineptam vocabuli originationem firmat, neque

illi

illi eſt *γαῦλος* triremis, verum oneraria navis, trireme minor, ut III, 136. *αὐτίκα μὲν τριηρέας δύο ἐπλήρωσαν, ἅμα δὲ αὐτῇσι καὶ γαῦλον μέγαν.* Sed in eodem capite corruptus Noſtro videtur locus: Ἐνθαῦτα δὲ (Tarenti) *ἐκ Κρηστώνης τῆς Δημοκηδέος, Ἀριστοφιλίδης τῶν Ταραντίνων ὁ βασιλεὺς, τοῦτο μὲν, τὰ πηδάλια παρέλυσε τῶν Μηδικέων νεῶν.* Valla vertit: *Ibi Ariſtophilides Tarentinorum rex, et ipſe Crotonienſis, gubernacula Medicarum navium reſolvit.* Unde putat, in Vallae libro, quod etiam alii praeferunt, fuiſſe *ἐκ Κρότωνος*. Sed ſe dubitare, an *ἐκ Κρότ. τ. Δ.* verti ita poſſit; et vulgatum *ἐκ Κρηστώνης* longe diverſum poſtulare: nempe fortaſſe *ἐκ ῥηστώνης τῆς Δ. ex negligentia et facilitate Democedis*, ut apud Ioſephum: *ἄλλως δ' ὑπὸ ῥαστώνης καὶ τοῦ βουλεύεσθαι πάντα κακῶς.* Denique aliqua de Abari Hyperboreo adſperguntur. In *Cap. V.* docetur, Grammaticos Herodoto multa tribuiſſe, quae illius non ſint, atque hoc inprimis Suidam feciſſe, cuius plura loca examinantur et corriguntur. Ecce tibi admodum ridiculum errorem, adeo, ut Vir Cl. dicit, portentoſum, ut tota Graecia non turpius monſtrum reperiatur. *Χοίνικες, οἷς τὰς περιόδους μετροῦσιν Αἰγύπτιοι. Σπανιώτερον δὲ τὸ γένος θεωρητικωτάτων ψυχῶν ἢ τὸ τοῦ χοίνικος, ᾧ τὰς περιόδους μετροῦσιν Αἰγύπτιοι· οἷον ἦν Ἄμους καὶ Ἀντώνιος.* Quam belle haec vertunt! *Choenices: inſtrumenta, quibus Aegyptii ambitum terrarum dimetiuntur. Rarius eſt genus animarum contemplationi deditarum, quam choenicis, quo Aegyptii ambitum terrarum metiuntur. Qualis erat Amus atque Antonius.* Eſtne credibile, viros doctos credere potuiſſe, choenicem, receptiſſimam olim aridorum menſuram, eſſe inſtrumentum, quo menſores Aegyptii terrae ſpatia exploraverint? Ubi vero fontem erroris indagabis? Nempe apud Syneſium, qui in Dione pag. 49. ait: *Σπανιώτερον δὲ δήπου τὸ γένος τῶν τοιούτων ψυχῶν, ἢ τὸ τοῦ* ΦΟΙΝΙΚΟΣ, *ᾧ τὰς περιόδους μετροῦσιν Αἰγύπτιοι. Rarius autem ſane animarum iſtud, quam Phoenicis eſt, genus, quo Aegyptii temporum circuitus metiuntur.* Hiſce Suidas, aut is potius, unde haec ex-

excerpsit, nonnulla addidit. Multum debent harum litterarum studiosi Cel. *Wesselingio*, huius monstri domitori. Addamus aliud exemplum. Ἐυμάρεια, ἡσυχία παρὰ Ἡροδότῳ. τοῦτο φυγῆς τῷ Ἀννίβᾳ πλεῖστα ἐυμάρειαν παρέσχε. De Hannibale, ait Noster, eiusque fuga, Herodotus? Nova res prorsus. Credo Polybii aut Appiani esse. Ἐυμαρίην dabit Halicarnassius, cum alibi, tum L. IV, 113. ubi glossator, cuius ex scholiis Lexicon Herodoteum, λέξεις Ἡροδότου, conflatum, adposuit Ἡσυχίαν, ἐυκολίαν. Hinc, uti saepe, Suidas hausit, una cum Scholiaste egregie aberrans. En aliud. Ἄρπεζον de maceria Herodoteum esse Suidas scribit: Ἄρπεζον· τὸ ἐκ χαλίκων ἀκοδομημένον τειχίον ἄνευ πηλοῦ παρὰ Ἡροδότῳ· οἵτινες ἄρπεζον καλοῦσιν. Verum negat hoc Noster, et αἱμασιὴν quidem hac notione Herodotum adhibuisse, illud vero nunquam, dicit. Graecorum alios ἄρπεζον vocasse; fortasse etiam Iones, quo pertineant, quae Lexicographus in voce αἱμασία. Errori causam praebuisse aut Aelium Dionysium, aut alium Grammaticum: de illo Eustathium ad Homer. pag. 1851. Ἄιλιος δὲ Διονύσιος εἰπὼν καὶ αὐτὸς, ὅτι αἱμασία τὸ ἀπὸ τῶν χαλίκων τειχίον, ἐπάγει· ἥν τινες καὶ ἄρπεζον, ὡς καὶ Ἴωνες· δηλοῖ δέ φησι τοῦτο καὶ Ἡρόδοτος. Haec quidem indicare videri, ἄρπεζον Herodoto familiare fuisse; sed attentius considerata nihil aliud, quam αἱμασίης, de maceria, ex lapidibus temere congesta, significationem eundem stabilire. In *Cap. VI.* docetur, Libanium saepissime Herodotum imitatum esse, atque ideo huius ope multa ex illo vitia tolli posse. Sic ubi (*pag.* 346. *T. II.*) de Dario narratur, quod illi Τάναρος ἐν Θράκῃ ποταμὸς ἔδοξεν εἶναι κάλλιστος, scribendum est ex Herod. IV, 91. Τέαρος. Nunquam enim hoc nomine in Thracia fluvius. Pro *Saltat. pag.* 489. οὐδὲ γὰρ οἱ τοὺς περὶ Μεγάβαζον ἀποκτείναντες ἐν Μακεδονίᾳ: *qui Magabazum interfecerant in Macedonia.* Falso. Legendum: τοὺς παρὰ Μεγαβάζου, *legatos a Magabazo ad Amyntam Macedonem missos,* ex Herod. V, 20. Et sic saepe alias. Sed sunt etiam non pauca a veteribus ex

 Hero-

Herodoti Musis laudata et advocata, quae aut non in iis reperiantur, aut diverso plane modo legantur. Hoc a Viro Cl. exemplis e Iulio Africano, Stephano Byz. Gellio, Harpocratione, Zosimo, Eustathio, Hesychio, Athenaeo, Plutarcho repetitis, confirmatur. Nos aliquot huc loca transferemus. *Stephanus Byz.* Ἀρτεᾶται γένος Περσικόν· Ἡρόδοτος πρώτῃ. Nunc evolvamus Herodotum: quid ille? ἔστι δὲ τάδε, ἐξ ὧν ὦλλοι πάντες αρτέαται Πέρσαι, Πασαργάδαι, Μαράφιοι, Μάσπιοι. At αρτέαται nihil aliud, quam ἤρτηνται. L. V, 31. VI, 109. Latine reddas: *ex quibus omnes alii pendent Persae* etc. *Harpocratio:* Ἀποσάξαντα, ἀντὶ τȣ̃ φράξαντα τὸ τρῆμα, καὶ ἀποπληρώσαντα. Ἡρόδοτος ἐν τῇ ἕκτῃ. Suidas, Herodoti nulla mentione facta, haec Dinarcho tribuit, Harpocratione exscripto. Hinc mendi suspicio orta, quoniam ἀποσάττειν in illo Herodoti libro non legitur. At illam dilabi dicit Vir Cl. si in animo habueris cap. 125. πρῶτον μὲν παρέσαξε παρὰ τὰς κνήμας τȣ̃ χρυσȣ̃ ὅσον ἐχώρεον οἱ κόθορνοι. Hoc si verum, ἀπέσαξε illum legisse, et reliqua, ab Herodoto alienissima, Dinarchi illustrandi causa addidisse. Clemens Alex. ἀποσεσαγμένοι ταῖς τροφαῖς, *multo cibo farti.* Hoc verbum etiam reddendum esse censet Herodoto IV, 7. ubi, (postquam dictum est, Aegyptios in arida Syriae sibique vicina loca deportasse vasa testacea, aqua referta, in usum peregrinantium,) Persas narratur in Aegyptum per ea loca iter fecisse, κατὰ δὴ τὰ εἰρημένα ἔλξαντες ὕδατι. Potius σάξαντες ὕδατι, ut Archiep. cod. et schedae S. Remig. quod idem, ac praecedens πλήσαντες ὕδατος. Sic etiam Lucianus, ἀγγήϊον ὕδατος σεσαγμένον; et Cercidas apud Stobaeum, πῶς εὕδοιεν τὰν σοφίαν πέλας ἑστακῦιαν Ἀνέρες, ὧν τὸ κέαρ Παλῷ σέσακται καὶ δυσεκνίπτῳ τρυγί; ubi Noster πηλῷ sive παλῷ σέσακται interpretatur: vino oppletum est: qua notione praeter alios utitur Tryphiodorus vers. 336. Γαῖαν ἀνεκνισσωσε χυτὴν εὐωδέϊ πηλῷ: ubi male corrigitur οἴνῳ. In *Cap. VII.* afferuntur varia Scriptorum loca, e quibus Herodotus emendatur.

datur. Duobus exemplis contenti erunt Lectores noſtri. *Euſtathius* pag. 1282. τȣτο δὲ ὅμοιόν ἐςι τῷ, ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον· ἅπερ Ἡρόδοτος ζηλώσας φησί· ταῦτα εἶπε καὶ ἅμα ἔπος τε καὶ ἔργον ἐποίεε. Nemo non videt, recte Euſtathium adnotaſſe, eſſe hoc expreſſum ex Homérico: Αὐτίκ' ἔπειθ' ἅμα μῦθος ἔην, τετέλεςο δὲ ἔργον. Hanc lectionem, quam etiam cod. Vindob. et Arch. confirmat, reddendam eſſe cenſet Noſter Herodoto III, 135. pro illa καὶ ἅμα ἔπος τ' εἶπε καὶ ἔργον ἐποίεε, aut hac: καὶ ἅμα τ' ἔπος ἔφα. Idem Euſtathius ad Odyſſ. pag. 1594. Λέγει δὲ καὶ Ἡρόδοτος· ȣ̓̃τος μὲν ὁ λόγος ἄλλως πέπαιςαι ὑπὸ Ἑλλήνων. Horum verborum ſi veram ſedem inveſtigare velimus, attendendum eſt ad lectionem Vind. et Arch. cod. IV, 77. ȣ̓̃τος ὁ λόγος ἄλλως πέπαιςαι, *per ludum iocumque a Graecis narratum fuit*, pro vulgato πέπλαςαι. Atque huius verbi uſum adſtruit Vir Cl. e Platonis Phaedro pag. 278. B. et Sympoſio Plutarchi pag. 740. A. Eodem denique libro ab Herodoto commemorantur cap. 106. et 107. Androphagi et Melanchlaeni, additurque: ἀνδροφαγέȣσι δὲ μȣ̃νοι τȣ́των. Primum monet Noſter, Euſtathium in Dionyſ. Perieg. v. 309. et MSS. ἀνθρωποφαγέȣσι praeferre, idque in Strabone et Philoſtrato reperiri; deinde haec de eſu carnis humanae falſo Melanchlaenis tribui dicit. Nam ſi ſoli hominum carne paſti eſſent, unde Androphagis nomen hoc inditum? potius a librario male ordinem verborum mutatum, et ſcribendum eſſe: Ἀνδροφάγοι — ἐσθῆτα — γλῶσσαν δὲ ἰδίην· ἀνθρωποφαγέȣσι δὲ μȣ̃νοι τȣ́των. Μελάγχλαινοι κ. λ. In *Cap. VIII.* agitur de Latina *Laurentii Vallae* verſione. Erraſſe quidem ſaepe Vallam, deceptum codicis ſui ſcriptura, ſaepe ingenii vires non bene intendentem; ſed et condonanda haec eſſe difficultati negotii, nec omnium culpam ipſum praeſtare debere. Schedas, quas inter vertendum uſurpaverit, fuiſſe mutilas multis partibus. Plurima praeterea in Laurentiana verſione abſcondita latere, unde ſanitas, verusque Herodoto color reddi poſſit. Hoc pluribus exemplis a Noſtro probatur.

 Herod.

Herod. I, 193. εὖ εἰδὼς ὅτι — καὶ τὰ εἰρημένα καρπὸν ἐχόμενα ἐς ἀπιςίην πολλὴν ἀπῖκται. Valla: *Probe sciens — quae de frugiferis dicta sunt, perquam incredibilia visum iri.* Haud dubie, ut etiam alii cod. habent, legit καρπῶν ἐχόμενα. Probat hoc, et vulgatum vitio laborare dicit Vir Cl. cui καρπῶν ἐχόμενα sunt *fructus, res frugiferae*, ut in aliis locis σιτίων ἐχόμενα, ἰχθύων ἐχόμενα etc. L. III, 79. Δαρεῖος δὲ πυθόμενος ὦσε τὸ ἐγχειρίδιον. Valla: *cui Darius obtemperans pugionis ictu* etc. Habuit, ut duo quoque codd. πειθόμενος, quod Herodoti Noster esse arbitratur. Ibid. c. 130. Ἑλληνικοῖσι ἰήμασι χρεώμενος, καὶ ἠπιάματα τὰ ἰσχυρὰ προσάγων. Valla: *Graecis medicamentis utens, et lenia post acria admovens.* Patet hinc, illum legisse καὶ ἤπια μετὰ τὰ ἰσχυρὰ, quibus codd. consentiunt. Haec lectio illi melior videtur, atque si attentius historiae seriem consideres, prope est necessaria. L. IV. c. 111. ἐκ δὲ τῆς μάχης τινας τῶν γυναικῶν ἐκράτησαν οἱ Σκύθαι, καὶ οὕτω ἔγνωσαν ἐούσας γυναῖκας. Valla: *Sed commissa cum illis pugna, potiti cadaveribus earum, ita demum noverunt feminas esse.* Praeclare, addit Vir Cl. Τῶν νεκρῶν ἐκράτησαν fuit olim, et esse oportet. Ipsam historiam lege. Consentiunt plures codd. L. VII, 223. de Graecis, summa vi in barbaros impetum facientibus: παραχρεώμενοί τε καὶ ἀτέοντες. Valla: *ingruentes ac sese intrudentes.* Recte Portus coniicit, illum ἀττέοντες invenisse, ut etiam cod. Arch. habet. Hesych. Ἄττοντες, ὁρμῶντες, πηδῶντες: Iones autem ore suo ἀττέοντες, ut μηκυνέων, ἀγγελέων, etc. Sed haec sufficiant: plura qui velit, ipsam dissertationem evolvat. In *Cap. IX.* de schedis Mediceis primo loco Auctor exponit. Etsi autem fatetur, codicem illum Florentinum, quem Gronovius fere superstitiose veneratus est, egregiam operam praestitisse, neque tamen omnes uni postponendos esse censet, multa igitur profert, in quibus ille aut deficit, aut errat. L. I, 32. Solon de homine, quem beatum opinatur: Ἄπειρος δέ ἐστι, ἄνουσος, ἀπαθὴς κακῶν, εὔπαις, εὐειδής —. Ἄπειρος non dicitur, nisi alia voce adiuncta, ut ἀγαθῶν, κακῶν,

κῶν, νόσων, et ſic porro. Si cum Stephano vertas *expers malorum*, idem erit ac ἀπαθὴς κακῶν. Alii iam coniecerunt ἄπηρος, *membris integer*, quae lectio duobus codd. Vatican. confirmatur. Idem mendum inhaeret Libanio, *Orat.* 32. *pag.* 665. ἢ γὰρ ὐδὲν ἐγίγνετο ἂν ἢ κομιδῆ τινα ἐναρίθμητα, ὐδὲ αὐτὰ ἄπειρα. Noſter emendat ἄπηρα, et interpretatur: *aut nihil naſceretur, aut profecto exiguo numero, neque ea omnibus membris integra.* Ibid. c. 88. Croeſus Cyro πόλιν τε τὴν σὴν διαρπάζει, καὶ χρήματα τὰ σὰ διαφθορέει. Alii codd. habent διαφορέει, id quod Vir Cl. probat: rapiebant, agebant, ferebantque res Cyri. Ibid. c. 133. de Perſarum epulis σιτίοισι δὲ ὀλίγοισι χρέωνται, ἐπιφορήμασι δὲ πολλοῖσι καὶ ὐ καλοῖσι. Placet Gronovii emendatio ὐκ ἁλέσι: etſi, quid hoc ſit, explicare neglexit. Noſter interpretatur: *cibis autem utuntur paucis, bellariis multis, ſed minime confertis.* Multa enim in menſam intuliſſe bellaria, verum non confertim omnia. Hoc verbum etiam reſtituendum eſſe fragmento Heſiodi apud Strabonem:

> Τὺς ῥά ποτε Κρονίδης Ζεὺς ἄφθιτα μηδέα εἰδὼς
> Λεκτὺς ἐκ γαίης ἁλέας πόρε Δευκαλίωνι.

Ἀλέυς enim hoc loco nihili eſſe. L. II, 141. cod. Med. ὥςε τῇ ὑςεραίῃ φευγόντων σφέων γυμνῶν ἀνόπλων πεσέειν πολλὺς. Uſum loquendi poſtulare: γυμνῶν καὶ ἀνόπλων, ut Plutarch. ἢ δοτέον τὰ νῶτα, γυμνοὺς καὶ ἀνόπλυς ἀπιόντας. Verum reniti cum Aldo plures membranas, non ſine ratione γυμνῶν ὅπλων praeferentes, ut Xenoph. μηδαμῆ τοῖς πολεμίοις γυμνὰ ὅπλων τὰ σκευοφόρα φαίνεσθαι. L. III, 154. ἄλλῳ μὲν ὐκ ἐφράζετο ἔργῳ δύνατος εἶναί μιν αὐτοχειρίην ποιῆσαι. Neutrum eſſe ſine menda: hoc eſſe, *ſua manu aliquid abſolvere*, ut αὐτοχειρίῃ κτείνειν; illud quod attineat, deſiderari loquendi genus, quo πόλιν αὐτοχειρίην ποιῆσαι, poſitum ſit de urbe, in ſuam aut alterius poteſtatem redacta. Uſum poſtulare ὑποχειρίην ποιῆσαι, ut codd. habeant. L. VI, 8. σὺν δέ σφι, καὶ Αἰολέων, ὅσοι τὴν Αἰολίδα γῆν νέμονται: ait ſe non intelligere, quid haec

ultima

ultima sibi velint, cum praeter Aeoles nulli terram Aeolidem coluissent. Duos codd. habere ὅσοι τὴν Λέσβον νέμονται, atque hanc veram esse lectionem. Ipsum in navium catalogo tantum Lesbios, nullos Aeoles, recensere: esse porro L. I, 151. inter Aeolicas civitates insulares, αἱ τὴν Λέσβον νέμονται: Stephanum Byz. denique dicere: λέγονται καὶ οἱ τὴν Λέσβον οἰκοῦντες Αἰολεῖς. L. VIII, 22. ὑμέες δὲ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ μέσου ἕζεσθε καὶ αὐτοὶ καὶ τῶν Καρῶν δέεσθε τὰ αὐτὰ ὑμῖν ποιέειν. Sched. Ask. ἐκ τοῦ μέσου ἕζεσθε, quod Nostro Herodoteum videtur: est illi ἐκ μέσου ἕζεσθαι, rei se non immiscere, et adeo e medio eius quasi sedere. Ita L. VIII, 73. αἱ λοιπαὶ πόλις — ἐκ τοῦ μέσου ἐκατέατο: et mox ἐκ τοῦ μέσου κατήμενοι: adde III, 83. IV, 118. Sed de hoc genere hactenus. Obiter multi Scriptores a Viro Cl. emendantur in hoc capite, ut Libanius, Basilius Seleuciensis, Arrianus, Philo, Athenaeus, Lucianus, Porphyrius, Proclus, alii. Praeterea adnectuntur plura Ionicae dialecti verba, neglecta in editionibus Herodoti, illique restituenda. Atque idem hoc agitur in *Cap. X.* Notum illum locum Hermogenis de Form. Orat. L. II. pag. 513. non mixtum ex variis characteribus dicendi genus Herodoto tribuere, sed διάλεκτον ποικίλην, sive multis orationum figuris et numeris distinctam. Verum esse ait illud Dionys. Halic. Ἡρόδοτός τε γὰρ τῆς Ἰάδος ἄριστος κανών: sed statim subiungit: *Talis erat, quantum mutatus ab illo Hectore!* Addamus exempla aliquot. L. VI, 107. ὡς δὲ οὐκ ἐφαίνετο οἱ ὁ ὀδοὺς, et paullo post ὀκόσον — ὁ ὀδοὺς μετέχει. At Iones dicunt ὀδὼν, ut codd. etiam praeferunt, et Eustathius testatur, Ἰακὸν δέ φασιν ὁ ὀδών. Ionum est κῶς pro πῶς. Reddendum igitur hoc, suasu cod. III, 155. κῶς οὐκ ἐξέπλωσας τῶν φρενῶν. L. VI, 89. ἐν ᾧ ὦν Κορινθίων ἐδέοντο χρῆσθαί σφι νέας. Codd. habent χρῆσαι, quod est a manu Herodoti, qui III, 58. ἐδέοντο τῶν Σιφνίων δέκα τάλαντά σφι χρῆσαι. Paucis interiectis: Ἀθηναίοισι διδοῦσι δεομένοισι εἴκοσι νέας, διδοῦσι δὲ, πενταδράχμους

ἀπο-

ἀποδόμενοι. Iniuria displicet illis, qui πενταδράχμε praeferunt. Sic Epigramma apud Diophantum:

'Οκταδράχμυς καὶ πενταδράχμυς χόεας τὶς ἔμιξε,
Τοῖς προπόλοισι πιεῖν χρῆς' ἀποταξάμενος.

Etenim adiectiva sunt, aliis verbis nexa. Hoc neglectu corruptus est Theocritus Id. 15, 19. Ἑπτὰ δραχμῶν κυνάδας. Aldus. et alii, melius: Ἑπταδράχμως κυνάδας κ. λ. L. IX, 52. ὁ δὲ Παυσανίης τε καὶ Εὐρυάναξ — δεινότερον δ' ἔτι, κείνε ταῦτ' ἀνανομένε, ἀπολιπεῖν τὸν λόχον. Euripideum ἐκ ἀναίνομαι, hanc lectionem non defendere Nostro videtur. Cod. Arch. κείνε ταῦτα νενωμένε, *illo ita apud animum suum statuente*, e vetere dialecto esse. Hesych. νένωται, ἐν νῷ ἔχει, et Etym. ὁ δ' ὑψηλὰ νενώμενος. Ipse Herodotus I, 77. ἀλίσας δὴ τέτες — ἐνενῶτο κ. λ. et c. 68. ὁ δὲ ἐννώσας τὰ λεγόμενα. In *Cap. XI.* pluribus Graecis Scriptoribus vitia a Nostro deterguntur, ut Plutarcho, *de Sollert. Animal. pag.* 985, ubi narratur fabula de delphinis, Byzantii sagena captis, et beneficio Coerani, domo Parii, dimissis, eidemque in naufragio gratiam referentibus: ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἔπλει, πεντηκόντορον ἔχων, ὥς φασι, λῃστῶν ἄνδρας ἄγεσαν· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ Νάξε καὶ Πάρε πορθμῷ τῆς νεὼς ἀνατραπείσης καὶ τῶν ἄλλων διαφθαρέντων κ. λ. Haec Aelianus *Hist. Anim. VIII,* 3. ad verbum fere excerpsit: ἔπλει γὲν πεντηκόντορον ἔχων, ὡς λόγος, Μιλησίες τινὰς ἄγεσαν ἄνδρας· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῆς Πάρε πορθμῷ τῆς νεὼς ἀνατραπείσης κ. λ. Ex his apparere dicit Vir Cl. Aelianum in Plutarcho invenisse Μιλησίων ἄνδρας, meliore sententia; et Plutarchum vicissim ostendere, Aelianum olim habuisse: ἐν τῷ μεταξὺ Νάξε καὶ τῆς Πάρε πορθμῷ, quod et rei, et sermonis series, requirat. Adiungere Plutarchum, Coeranum a delphinis ἐξενεχθῆναι τῆς Σικύνθε κατὰ σπήλαιον, quo nomine cum nulla maris Aegaei insula fuerit, legendum esse Σικίνε, quae insula inter Cycladas a Paro et Naxo non longe disiuncta. Sed redimus ad Herodotum I, 194. μάλιστα δὲ βίκες φοινικηίες κατάγεσι οἴνε πλέες, *sed maxime dolia ex palmis vino onusta*

deferunt. At, ſcribit Vir Cl. cur dolia ex palmis? an quia laetiſſime iſta arbor illorum in ſolo ſurgebat? Atqui et aliae exuberabant. Verius erit Φοινικηΐ8 — ὄνε πλέας, *palmularum vino*, ut Valla. Ipſe paullo ante docuit, ibi vinum e palmis fieri, memoravitque II, 86. τὸν Φοινικήϊον οἶνον, et III, 20. Φοινικηΐ8 ὄνε κάδον. L. II, 162. ἐδένα λόγον αὐτῷ δόντα, ἀλλὰ πεμιθύμως ἔχοντα, περιταμεῖν προστάξαι κ. λ. Non haec recte monet verti: *nullo verbo edito, ira percitum praecidi aures naſumque iuſſiſſe;* ſed regem potius minime rem ſecum reputaſſe, verum ira abreptum iuſſiſſe. Quemadmodum igitur III, 25. ἔτε λόγον ἑωϋτῷ δὲς, et VI, 86. ἐμεωϋτῷ λόγες ἐδίδεν: ita et hic legendum: λόγον αὐτῷ ſive ἑωϋτῷ δόντα. L. III, 97. ἔτοι οἱ Αἰθίοπες καὶ οἱ πλησιόχωροι τέτοισι. σπέρματι μὲν χρέωνται τῷ αὐτῷ, τῷ καὶ Καλαντίαι Ἰνδοί. Memorabilene eſt, dicit Vir Cl. homines, licet longo locorum ſpatio ſeiunctos, eodem ſemine uti? Exſpectaveram ſignatius aliquid a ſcriptore in minimis etiam ſollerte et curioſo. De ſemine porro, quod in Calantiarum uſu, nihil usquam. Verum c. 38. Ἰνδῶν τὲς καλεομένες Καλλατίας, narrat, τὲς πατέρας ἀποθνήσκοντας κατασιτέεσθαι. Idem Herodotus Aethiopibus tribuiſſe Noſtro videtur, atque ideo ſcripſiſſe: ἔργματι μὲν χρέωνται τῷ αὐτῷ τῷ καὶ Καλατίαι (ſic cum Steph. Byz. cod.) Ἰνδοί· *eodem defunguntur facinore quo* — Ἔργματα καλὰ ſunt in Perictiones fragmento; et apud Euripid. Μέλεος ἐχθίςων θιγὼν ἐργμάτων. Ibid. c. 72. refert, Leutichidem in expeditione Theſſalica peculatus manifeſtum fuiſſe: ἐπ' αὐτοφώρῳ δὲ ἁλὲς αὐτῇ ἐν τῷ ςρατοπέδῳ, ἐπικατήμενος χειρὶ διπλῇ ἀργυρίε, ἔφυγε ἐκ Σπάρτης. Vix Graecum videri χειρὶ ἀργυρίε, de manu argentum complexa; et, ſi haec lectio vera, exiguum illud fuerit, oportere, quod utraque manus contineat: at multum fuiſſe, ἐδωροδόκησε ἀργύριον πολὺ, indicat. Legendum ἐπικατήμενος χειρίδι πλέῃ ἀργυρίε, *inſidens manicae argento plenae.* In *Cap. XII.* probat Cl. *Weſſelingius*, vere Solonem, Athenienſium legislatorem, cum Croeſo collocutum

fuiſſe,

fuisse, neque temporum rationem huic historiae repugnare. Ultimo loco examinantur variae virorum doctorum opiniones, de forma anni in oratione Solonis ad Croesum. Verum haec sufficiant.

ROBERTI LOWTH, A. M. COLL. NOVI SOCII, et Poeticae Publici Praelectoris, de sacra Poesi Hebraeorum Praelectiones Academicae Oxonii habitae. Subiicitur Metricae Harianae brevis confutatio, et oratio Crewiana. Notas et Epimetra adiecit IOANNES DAVID MICHAELIS, Philos. Prof. Ord. et Societ. Reg. Scientiarum Göttingensis Collega. PARS PRIOR.

Göttingae, sumtib. Pockwitzii et Barmeieri, 1758.
1. Alph. octonis.

In argumento utilissimo iuxta et amoenissimo, de Sacra Hebraeorum Poesi, pertractando, cum feliciter desudasset *Lowthus* libro hoc eximio, quem in Actis Nostris A. MDCCLIV. pag. 644—651. laudavimus: ad eundem perpoliendum et exornandum ea nunc contulit Cl. *Michaelis*, ingenii copiis non par solum Lowtho, sed etiam superior, ut ei plurimae debeantur gratiae partim ab elegantiae poeticae acutis spectatoribus, partim ab interpretationis rectae librorum V. T. divinorum studiosis. Nam quod in Lowtho lectores illius singuli laudarunt, poetam optimis Graecorum Latinorumque litteris excultum de poesi Hebraica dicere, nec grammaticum tantum agere, (quamvis et ad hanc spartam tuendam apprime idoneum,) sed sensu pulchritudinum orationis poeticae vehementer adfectum, eundem aliis quoque, ut intelligere et admirari vates divinos commoto animo possint, impertire: eaedem insunt in hoc Editore nostro, spectatae iam pridem, laudes. Deinde, quam ratione ductus desiderat in Lowtho Michaelis, Arabicae Syriacaeque linguae, sine quibus Hebraica ultra

mediocritatem intelligi nequeunt, penitiorem cognitionem, qua cum careret, Hebraica nonnunquam minus recte explicavit, ubi pulcherrimos ſenſus fundunt, novas praeter neceſſitatem molitus eſt lectiones, ſive textus, ſive vocalium, carminaque Hebraica cum Graecis quidem et Latinis, numquam cum illis contulit, quibus, ut coelo et lingua, ita ingenio coniunctiſſima ſunt, Arabicis: ea igitur Noſtro locupletisſima adfuit. Noluit autem pro more noſtrorum hominum Germanice verſas prodire has praelectiones, quod intelligeret, paucos ex his qui compendiaria et meritoria eruditione contenti ſunt, Lowthum lecturos; contra ex eruditis eo nomine dignis paucos fore, qui libro in ſuo genere unico carere velint: ut alia omittamus. Ipſum ſe ſecundae harum praelectionum, vertente A. MDCCXLI. interfuiſſe, Lowthum vero A. MDCCLVI. fatis concesſiſſe, memorat.

Ac licet nemo facile, niſi puſilli ingenii homo, quaeſierit, quid proſit de poeſi Hebraica ſcriptus liber; tamen ea de utilitate differentem Noſtrum ingenioſe, ut ſolet, libenter legimus. Summa huius diſputationis haec eſt. Intereſt cauſſae Dei et religionis, ut vere de poeſi Hebraica ſentiatur. Non quidem, ut ex verborum elegantia poeticaque divinitate dictionis, propriam et veram divinitatem litteris ſacris, ut Corano olim ſuo ex inimitabili poematis pulchritudine Muhammedes, aſſeramus: eſt enim totum hoc defenſionis genus valde lubricum. Neque laboraret Dei cauſſa, ſi mediocria eſſent aut humilia, univerſa poemata ſacra. Nam et humilibus ſua laus eſt, inque concitandis ipſa ſimplicitate adfectibus, praeſtantia. Praeterea in divinae voluntatis interprete, cui, ut manum litterarumque ductus, ita ſuum ingenium, dictionique colorem reliquit Deus, ut indelebili nota vera eius ſcripta a ſpuriis dignoſci posſint, non elegantia ſpectatur, non delectatio quaeritur, ſed integra ſententiarum veritas. Quid ergo, inquies, rei ſacrae refert, qualia ſint carmina Hebraica? Multum vero! Plerique enim ex hoſtibus ſacrorum, non

ſimpli-

ſimpliciter inſcientia eo deveniunt, argumentorumve fallacia victi, ſed alii peccandi libidine tales exſtitere, alii contemtu eorum, qui divini feruntur, librorum, et adfectatione ſapientiae non vulgaris. Cum ergo videant rideri libros ſacros et exſibilari ab aliis, aut malis aut ignaris, multaque in illis, quales lingua noſtra leguntur, non poſſe non displicere: pudet, divinos habere, et argumenta contra eos conquirunt, ioco tamen potius utentes, quam dubitatione vere philoſophica. Quibus conſuli forte posſit, ſi penitius illis pulchritudo poeſeos biblicae ſpectanda praebeatur. Sed male hic rem agere ſolent theologi, non ſcientiae culpa, ſed quia paucis, ut inter reliquos mortales, ita et ex theologis, contigit, ingenio poetico naſci. Plus etiam interpreti ſacrarum litterarum accuratior poeſis Hebraicae cognitio praeſtabit. Mirum videri posſit, cum magna pars codicis Hebraici omnium confesſione poetica habeatur, vaticinia praeterea prophetarum pleraque multo rectius ad poeſin quam ad ſolutam orationem referantur, ad interpretationem Vet. Teſt. plerumque accedere homines, qui nulla unquam litterarum elegantia, nulla, poſtquam ex ephebis egresſi ſunt, poetarum graecorum, latinorum, patriorum conſuetudine ingenium ſeverius exhilararunt; aliquos etiam eorum tam eſſe impudentes, ut rem unam omnium difficillimam adgrediantur, leges ut condant hermeneuticas, earumque inſtitutiones ſcribant. Ab his poſtea vehementer pueriles interpretationes locorum poeticorum proferri neceſſum eſt. His proderit forte Lowthum legiſſe, atque ab illo imbui guſtu aliquo poeſeos Hebraicae. Fortaſſe etiam ſtilus eccleſiaſticus orationum ſacrarum et precum, tumoris minus habiturus erat, plus ſanae rationis, poeſi Hebraica paullo melius intellecta. Nec vero ad ſolos pertinet theologos Lowthi liber; nemo illum, qui litterarum elegantia atque etiam vernacula poeſi delectatur, a ſuis alienum exiſtimare ſtudiis debet. Multa quippe oſtendit poeſis Orientalis, noſtris quoque poetis feliciter imitanda.

His addit Cl. Editor fuam de eloquentia Hebraeorum fententiam. Sunt qui ex laudibus poefeos Hebraicae colligunt, eandem gentem et eloquentiae gloria floruiffe: inprimisque admirantur Iefaiam, quo fervidiorem oratorem nafci poffe negant. Sed valde rudem ipfiusque nominis eloquentiae ignarum effe oportere pronuntiat Nofter, cui Iefaias ut orator placere posfit. Neque tamen mirandum eft, confundere multos in hoc vate poeticam cum oratoria facultate. Eloquentia enim vix ulla inter nos fupereft: nulla illius incitamenta, exercitationes aut praemia. Academicas certe orationes ineptus fit qui fulcra eloquentiae dicat. Aliquanto rectius oratores facrorum hic excitari poffent; fed plerique horum doctores potius atque praeceptores et funt et effe debent. Alienum eft eorum inftitutum omne a vera eloquentiae forma, iique adeo ex illis, qui noftra aetate eloquentes habentur, veri oratores non funt, cum vel luxuriem et naevos orationis non fatis caftigent, vel delectent potius eleganti dictione quam ut moveant. (At nobis videntur tamen fuiffe in illis ab utroque vitio immunes, quamvis paucisfimi.) Iam autem Hebraeis nullam omnino eloquentiam fuiffe, aut in illa gente fuiffe fperandam, inde potisfimum docet Cl. *Michaelis*, quod vix videatur extra liberam civitatem, florentem diu ac beatam, omnibusque litteris ita cultam, ut oratorem comtum etiam et elegantem cives intelligant, oritura eloquentia. Libertas enim ipfi et materiam in qua verfari queat, profternet, et maius congregabit auditorium, quo et accenditur orator, et fine illo effe omnino nequit, et coget viros prudentes patriaeque amantes, de republica ita ad cives dicere, ut erudiant omnes ac moveant; fed fenfim demum in libero et docto populo fuae addentur oratori virtutes. Oftendit autem Vir Cl. eundo per priores periodos hiftoriae Iudaicae, nunquam gentis huius conditionem talem fuiffe, ut nafci in ea verus orator potuerit.

Huic

Huic oratorum et eloquentiae defectui tribuit, quod periodorum conformatione et artificio universa lingua Hebraica caret: quod ita peculiare Hebraeis est, ut Hebraica quantumvis pure et eleganter Graece reddita, barbarum tamen quid Graecis auribus sonent, nisi totus orationis habitus mutetur. Est tamen in quo defectum eloquentiae Hebraeis gratulandum censet, utpote illis scriptionis vitiis carentibus, quae apud Graecos et Latinos nimia eloquentiae admiratio peperit. Horum quippe historici vel optimi fictas aut supra modum ornatas orationes narrationibus suis intexunt, periodorum ea conformatione, qua nemo privatus utitur, nemo ex tempore dicens, eo saepe verborum delectu et ornatu, ut a reliquo historici stylo extemporanea oratio ducis, aut alius magni viri, multum distet. Unde etiam saepe accidit, ut minus, quam possent, tales historici delectent, eoque ipso fructu, quem mendacio elegantiore quaesiverant, destituantur. Hebraei contra in narrandis aliorum verbis testium pene religionem suscipiunt; ut vel Iosepho, eadem Graece scripturo, quae illi Hebraice, opus fuerit multa confingere, ubi verba aliorum refert, sententiisque ex tempore dictis Graecae orationis conformationem, ambitiosioremque ornatum largiri.

Haec ex Praefatione: quam patet non in minimis novae huius Editionis ornamentis ponendam esse. Promenda nunc sunt Annotationum specimina; ubi tamen parciores erimus in excerpendo, quam illarum varietas et elegantia poscere videtur. Nam prolatis non multis, satis laudaverimus universas, neque id agimus, ut Lectores nostri, ubi ipsam editionem hanc inspexerint, praerepta sibi iam omnia intelligant. Nota III. observatur, non divinae originis fuisse poesin Hebraicam, sed omnino humanae, natam sine dubio inter saltantium choros, non semper pios, cum motum corporis canticis, haecque illi accommodarent. Nota IV. corrigitur nonnihil Lowthus

in

in iis, quae de anomaliae licentiaeque poeticae Hebraeorum exemplis dixerat. Litteras paragogicas ו et י pronomina redundantia ostendit esse Vir Cl. cuius generis pronomina, sed secundae personae, apud Arabes frequenter in omni scriptionis genere abundent, ut vel opus habeant pro, *hic est liber*, dicere: *hic tibi est liber;* similiterque Chaldaeos pro *hi* ponere אִלְּךְ *hi tibi.* Hebraeos contra pleonasmo pronominis primae aut tertiae personae in carminibus adsuevisse, qui si plebeium quid nobis sonet, eo referendus sit, quod plebeia aliqua et poetica congruant. Observat porro, jod verbis secundae pers. fem. sing. praet. additum, (קטלתי *occidisti,*) nec mendum sibi videri, nec poeticum, sed merum Chaldaismum, usitatum quippe Ieremiae et Ezechieli, qui sub Chaldaeis vixerint, ignotum aliis, qui plus quam hi poetae sint. Nempe et Chaldaeos Syrosque et Arabes J addere secundae femininorum (Katalti); idque et Hebraeos antiquitus fecisse, argumento esse formam huius personae ante pronomina suffixa, omissum autem diu Hebraeos restituisse, usum victoris populi imitantes, cum Chaldaei rerum potirentur. Eadem nota de metro Hebraico dicit. Distinguit *duplex metri poetici genus*, adstrictius et liberius, utrumque ab oratorum numero tam diversum, quam est ab ambulatione saltatio. *Adstrictius*, in quo syllabarum pedumque mensura per totum carmen eadem decurrat, eosdem numeros habentibus versibus, hoc quidem negat Hebraeis; concedit autem *liberum*, versus habens cum brevitate sonoros, musicis poeticisque pedibus constantes, qui tibiae saltationibusque facile accommodentur, ut cantando atque a saltantibus recitati perfectum carmen videri potuerint.

Nota V. docet, puncta vocalia, si ad illas exigantur leges, quas nonnulli fingunt, omni omnino metro linguam Hebraicam ineptam facere. Certe si aequalia sunt omnium syllabarum tempora, quod volunt, qui tres mo-

ras cuivis ſyllabae tribuunt, non modo metrum, ſed et ipſe orationis numerus excludetur. Hae vero leges quam vanae ſint, ita evincit Noſter, ut ſimul illam vocalium longarum breviumque rationem non eſſe antiquiſſimam, ſed a nimia Maſoretharum diligentia profectam, ſatis probabiliter oſtendat. Verborum משל et חידה etyma Nota VIII. inveſtigat Cl. Editor, eodemque loco de aenigmatibus veterum quaedam monet. Quae Nota XIII. ad carmen Lamechi Gen. IV, 23. 24. diſputat, ſatisfacient, credimus, loci illius lectori; quae autem ſuperaddit hiſtoricorum carminum veſtigia alia, Geneſ. III, 24. et X, 9. obvia, erunt quibus haec obſcuriora videbuntur.

Perplacuit nobis Nota XVII. et omnibus placituram confidimus. Nam ea nimiae inſolentiae et audaciae crimen, poetis Orientalium obiectum, ſi non totum refellit, minuit tamen, et quaſi diluit. Eſt et proſae orationi, quod monet Noſter, ſua per omnes populos, tamquam *lingua metaphorica*, certis comparationibus frequentius utens, ut illi loco tamquam propriae fiant, in duplex illa genus diſpertienda, *oratorium* et *plebeium*. Haec duo genera cum ſua faciunt poetae, multo ſolent gerere ſe audacius, ac tamquam iactare, quam in ſuis: ſuntque inſolentiores etiam in plebeiis quam in oratorum figuris. Hoc ergo cum in aliis metaphoris orientales poetae faciunt quam noſtri: audaciores, quam ſunt, nobis videntur, non recordatis, idem a noſtris poetis in aliis metaphoris committi, in quibus uſu quotidiano ita iam occalluimus, ut minus novitati orationis timeamus. Sed accedunt tertio loco eae metaphorae, quas oratorum vitaeque communis uſus refugit, contra non poeta aliquis aliquando carmini ornando adhibuit, ſed lingua poetica tamquam ſuas et conſuetas ponit. Imitando autem fit, ut poetica metaphora in dies fiat audacior, donec tandem aut in tumorem abit, aut nimio ornatu laborat, aut a magno poe-

ta, ſimpliciore et iam pene obſoleta metaphora denuo utente, ac redivivae novitatis gratiam habente, illuc reducitur unde divagata erat. Eſt ergo et poetica imitatio in cauſis numeranda, quibus fit, ut carmina Orientalium, gentium denique omnium, quibuscum non multum nobis intercedit commercii, paullo inſolentiora quam ſunt videantur; quod nos in aliis metaphoris audemus, idem illis in aliis facientibus, in quibus nos timidiores ſumus. Sed ab interpretibus etiam poetarum orientalium repetenda eſt pars magna accuſationis in horum dicendi genus, quaſi tumidum, natae. Nempe illi contra quam eſt boni interpretis, etyma vocum non raro in verſione exprimunt, adeo obſoleta, ut nec auctor, nec qui linguam cum lacte matris imbiberant auditores, illorum recordarentur, quando verbum in ſignificatione ſecundaria ponebatur: aut ſi hoc non committunt, vocem tamen tropice pro communi uſu linguae poſitam, in qua iam nihil nec ſublimitatis, nec elegantiae, proprie reddunt, quo fit, ut pro tropo legamus metaphoram, ſine dubio inſolentiorem, nimioque ornatu poema obrutum laboret.

Nota XVIII. de metaphoris ab herbis arboribusque deſumtis a poetis Hebraeorum dicitur. Ad Pſ. LXVIII, 31. quaedam recte monentur Nota XXI. Longior eſt quae hanc ſequitur et lectu digna in primis Obſervatio, a pag. 111 — 117. de imagine rivorum et fontium, terraeque larga pluvia recreatae, frequentiſſima orientalibus poetis. Penuria quidem aquae, aeſtusque intolerabilis, et mira ipſius arenae fertilitas et luxuries, ſi rivulo rigatur, pulchriorem et iucundiorem Orienti, quam nobis eſt, illam comparationem facit. Maior illic morientis ſiccitate naturae triſtitia, et reviviſcentis amoenitas ſpectatur. Unde millenae ſimilitudines, aut inſolitae nobis et audaces, aut quae apud Orientales propriam habent ſignificationem. Sed ipſa Annotatio legenda eſt. Commendanda eſt item XXV, quae de imaginibus illis poetarum

rum Hebraeorum tradit, quas a vitiis hominum petitas ad res non turpes ſolum, ſed et laudabiles et honeſtiſſimas transferunt: quo in genere multo frequentius et audacius noſtris poetis ebrietatis et impurorum amorum pleniore pictura uti ſolent. Exempla metaphorarum, quae videntur ex erroribus ductae, Nota XXXIV. proponuntur. פחים Pſ. XI, 6. Nota XL, et Nota proxima ventus זלעפות l. c. explicatur. Graviſſimarum calamitatum cum excidio Sodomae comparatio, Nota XLII. illuſtratur. Multa inprimis ex Nota XLIV. quae picturas poeticas Pſalmum XVIII. exornantes perſequitur, depromi poſſent. Sed properamus ad Epimetron Praelectioni Nonae Lowthianae ſubiectum ab Editore Clariſſimo.

Agit hoc de Imaginibus ex fabula poetica petitis ab Hebraeis, a pag. 181 — 204. quas quidem imagines intactas reliquit Lowthus. Non indignae hae fabulae poemate ſacro ſunt, utpote quibus nemo unquam, ut proprio ſenſu acciperentur, ſed ut veras ſententias ſenſibus ipſis obiicerent, uſus eſt. Hic vero inexſpectata cernitur fabularum Hebraicarum cum Graecis Latinisque convenientia, quae ex communi utrarumque fonte, Aegypto, derivanda videtur. Igitur fabulam de ſole mari immerſo, nocturno ibidem hoſpitio excepto, amoribusque per noctem etiam indulgente, familiarem Hebraeorum poetis eſſe, vel Pſ. XIX, 5. 6. oſtendit. Iisdem equos tonantes, nimirum Cherubos eſſe, alibi docuit Noſter. Fabulam de tempore aureo adoptavit Ieſaias tribus vaticiniis, in quibus regnum Meſſiae iisdem fere coloribus deſcribit, quibus Virgilius in Ecloga IV. felicitatem Romae ſub Auguſto: Cap. II. XI. LXV. LXVI. ut adeo ineptisſimi ſint interpretes, myſtice vel proprie haec explicantes. Sed praecipue de beatorum inſulis, et fluminibus inferorum, diligenter diſputat Vir Cl. ut, ſi vel maxime ei neges quaedam harum fictionum apud Hebraeos exem-

 pla,

pla, imo in omnibus dubitationis aliquid inhaerere credas, quod nos non facimus; tamen utile dulci mixtum esse in hac commentatiuncula, a pag. 193 — 204. agnoscas. Fabulae omnis originem ad Aegyptum refert merito. Vestigia autem illius in Vet. Test. haec invenisse sibi videtur: Ps. XC, 10. quem locum vertit:

> Fugientes nostri anni aerumna sunt dolorque:
> Traiicit festine *(stygia cimba)*, et avolamus.

Porro Deut. XXX, 11. 12. 13. coll. Rom. X, 7. inprimis vero Iob. IX, 25. 26. XI, 16—18. XXIV, 18—21. Postremi loci, quem reliquis illustriorem dicit, hanc suam versionem:

> Celerrime vehitur aqua:
> Ager eius in terra, maledictus est.
> Non vertit se in viam ad vineas;
> Ariditas et aestus niveas illi furantur aquas.
> Peccavit inferis!

ita explanat: „Celerrime cimba vehuntur Acherontia, ac tum demum portio eorum in terra serae maledictioni subiecta est. Non vero in beatos hortos illis ingressus datur: non vertent se ad vineas, seu nobiliores hortos. Ariditas et aestus suffurantur illis aquas nivis frigidas; inferis peccarunt, nec satis in hac vita suppliciorum sustinere possunt, manibus etiam poenas daturi.„ Etiam inferorum flumina sub nomine *fluviorum Belial* memorari Ps. XVIII. existimat.

Ex reliquis Notis, Praelectioni X—XVII. in quam exit haec Pars Prior, subiectis, paucas nominabimus, quamvis plurimae, quae nominentur, dignae sint. Nota quidem LXIX. observatur, esse hoc proprium ac privum poetis Hebraeorum, ut medio carmini aliud intexant sonantius iam et maius carmen, cui collata reliqua oratio pene prosa

prosa videtur; fingantque epinicium aut epicedium, pro more gentis a poetis mulieribusve canendum, Ies. XXVI, 1. sqq. XXVII, 2 — 5. Ierem. IX, 16 — 20. Ezech. XXXII, 2. sqq. Nota LXXIV. suspicatur Vir Doct. omni temporis indicio et nota aliquando linguam Orientalem caruisse, quaeque nunc praeterita et futura dicuntur, duo fuisse aorista, ad personas numerosque indicandos inflexa. Ipse ille defectus praesentis temporis, nulla flexione verbi notati, hanc suspicionem confirmat: accedit origo et compositio praeteriti Hebraeorum, qua a praesente periphrastico non differt. Sed, quod maius est, futurum quod dicitur, apud Arabes post particulas negativas omnis omnino temporis, ipsissimusque est Aoristus Graecorum, pro earum diversitate ut praesens, praeteritum aut futurum, interpretandum. Itaque si tractu temporis accidit, ut alterum ex aoristis suis plerumque praeterito, alterum futuro tempori destinarent Hebraei: memores nos esse decet, et Graecos aoristo plerumque pro praeterito uti, salva ipsi prima et latius patente significatione. Acute haec excogitata esse quis negaverit? Neque minus laudanda, quae Not. LXXVI. de Paronomasia traduntur. Denique nec plana intacta dimittemus ea, quibus Nota LXXXI. Ps. XC, 1 — 6. et CII, 26 — 28. loca sane duo pulcherrima de aeternitate Dei, illustrantur: his autem additur de singulari linguae Hebraicae in numeris maximis, una voce exprimendis, felicitate observatio.

Partem posteriorem libri iussit nos Cl. *Michaelis* pluribus commentationibus suis stipatum propediem exspectare. Huius promissi ut memor sit, (effluxit enim inde ab edito Tomo Priore biennium) impense eum rogamus.

IO. ALBERTI FABRICII, S. S. THEOL. D. et Prof. Publ. Bibliographia Antiquaria, sive Introductio in notitiam Scriptorum, qui Antiquitates Hebraicas, Graecas, Romanas, et Christianas, scriptis illustraverunt. EDITIO TERTIA, ex MSCpto b. Auctoris insigniter locupletata, et recentissimorum scriptorum recensione aucta, studio et opera PAULLI SCHAFFSHAUSEN, P. P.

Hamburgi, apud Io. Carol. Bohn, 1760. Alph. 6. plag. 6. quaternis.

De ipso *Fabricii* libro non opus est ut multa dicamus, aut in illius argumento recensendo simus longiores. Est enim haec Bibliographia Antiquaria satis nota, et reliquis Viri docti laboribus simillima, quem diffusissimae lectionis copiis instructum, et indefessa diligentia in litterarum studiis defixum fuisse, constat. Videbimus igitur potius, quomodo, et quantum Cl. *Schaffshausen* Bibliographiam hanc auxerit. Nactus vero est ipsum illud exemplar, cui non paucas accessiones ipse *Fabricius* alleverat, atque his opibus adiutus multas lacunas explevit. Ex iis autem libris, qui post mortem *Fabricii* editi fuerunt, Vir Cl. ea excerpsit, quae antiquorum temporum ritibus illustrandis inservirent. Atque etsi hac ratione plurimum auctus liber prodit, ut vel ex ipsa forma illius apparet: non desunt tamen, quos et adesse et abesse velimus. Quis non mirabitur (pag. 650.) de *Septemviris Epulonibus*, non *Epulonum*, neque *Liv.* 33, 42. aut *Cic. de Orat. III*, 19. neque *Gutherium de Muner. Pontif.* pag. 222. laudari? Ibid. de *aedituis* neque *Salmas. ad Solin.* pag. 1087. neque *Turneb. Advers.* 14, 12. inveniri: de *furto per lancem et licium* pag. 781. *Avera-*

Averanium et *Wielingium:* de *edicto aedilitio* pag. 740. *Roevenstrunck:* de usuris pag. 807. *Petrum Halle* et *Iac. Gaitte,* omitti? Ad c. 11. §. 27. de poenitentia ecclesiastica et c. 15. §. 15. de excommunicatione ecclesiastica, exspectabamus *Io. d' Avezani* libros *de censuris ecclesiasticis, de depositione et degradatione Clericorum, de interdicto, de excommunicatione.* Ignotum quoque fuit Nostro nomen *Petri Halle,* cuius libros *de censuris ecclesiasticis, de beneficiis ecclesiasticis, de regularibus,* suo loco indicare debebat. Sed longe plures omissos esse videmus, quos Vir Cl. in supplementis sine dubio laudaturus est. Nam in tanto virorum numero, quantum in hoc libro afferri intelligimus, nihil facilius accidit, quam ut aliquot mentis nostrae aciem fugiant, et clanculum quasi se subducant. Eiusmodi libros plurium diligentia, et longa annorum series, demum perfectos reddit. Nollemus tamen, Vir Cl. tantam copiam Programmatum scholasticorum, et Academicarum dissertationum, attulisset. Nondum nos poenitet eorum, quae in eleganti praefatione *Petri Burmanni* ad librum *de vectigalibus* de eiusmodi libellis legimus. Atque illud Viri docti iudicium plurimarum dissertationum exemplo, quas nominavit Noster, facile corroborari confirmarique posset, si aut nobis hoc esset propositum, aut quenquam laedere vellemus. Ipsi lectores iudicent, (neque enim difficile erit iudicare,) quas indignas mentione censeamus. Frustra etiam magna, scholasticarum inprimis, dissertationum pars, laudata est. Nam, quoniam illae unicam plerumque plagulam comprehendunt, tanquam Sibyllae folia avolant, et paucorum annorum spatio interiecto prope omnes evanescunt. Quis v. c. de *cenotaphiis* pag. 1037. non malit *Dorvillium* ad *Lib. III. Chariton.* quam aliquem in montanis nostris, legere? Sed haec hactenus. Caeterum, diligenti comparatione prioris editionis cum hac nova instituta, facile intelleximus, non solum

lum multas acceſſiſſe res, de quibus antea nihil inveniebatur, ſed nova etiam aliquot capita addita fuiſſe. Sic *Cap.* 2. antea Sect. 11. abſolutum, nunc Sect. 17. complectitur: in *cap.* 15. acceſſit nova Sect. 15. *de excommunicatione:* *Capiti* 21. nova praefixa eſt Sect. *de re litteraria Hebraeorum generatim:* in *Cap.* 16. additum eſt pariter novum quid, *de commerciis ac navigatione veterum.* Denique de bibliothecis et diptychis, de ſocietatibus litterariis, de Scachia ludo, de gymnaſticis exercitiis, ludis circenſibus, balneis, ſupellectili veterum, vita privata Romanorum, combuſtione cadaverum, urnis, lucernis, inventis veterum et recentiorum, typographia, diis Romanorum, catalogo Sanctorum in eccleſia Romana, aliis, multa dicuntur monenturque, quae in priore editione fruſtra quaerebantur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Iulii Anno MDCCLX.

DICHIARAZIONE DEI DISEGNI DEL REALE Palazzo di Caserta, etc.

i. e.

EXPLICATIO ICHNOGRAPHIAE REGII PALATII Casertani, scripta ad R.R. M.M. CAROLUM, utriusque Siciliae et Hieros. Regem, Infantem Hispaniae, Ducem Parmae et Placentiae, Magnum Ducem Hetruriae, et MARIAM AMALIAM e Domo Saxonica, Reginam, etc. etc.

Neapoli, 1756. ex typographia regia, forma maxima, foliis litteratis XIII. figurarum ex aere expressarum Tabulis XIV.

Magnificentia Regum atque Principum variis sane in rebus et institutis cernitur, aliis quidem solam spectantibus delectationem, aliis nonnullam quoque utilitatem adiunctam habentibus. Sed profecto vix ullus est splendori et liberalitati regiae exercendae locus, etiam is, quem sui duntaxat caussa occupasse videntur, qui non idem publice prodesse civibus possit. Nam ut taceamus vulgaria illa, effusas largiter a Principibus opes ad cives redire, necesse est hos elegantiae quodam sensu imbui, et artium pulcherrimarum amore accendi, ubi earum

exempla proposita a Regibus suis viderint. Quod accidit inprimis in picturae et architecturae monumentis perennibus: quae si ex dignitate artis constituta sint, capiunt animos spectatorum, et in sublime raptant, faciuntque adeo, ut isti nobiliora quaevis, adiutam quasi et exornatam arte naturam, in omni vita sectentur, impressa mentibus eorum verissima pulchritudinis et amoenitatis specie. Itaque quis non laude dignum iudicavit Periclem, Augustum, Ludovicum, principes viros alios, quibus clarissimae civitates plurima decora, earum autem incolae, imo gentes universae, sentiendi vivendique rationes elegantes et generosas debent. Venit in earundem laudum societatem sapientissimus nuper utriusque Siciliae, nunc Hispaniarum Catholicus Rex, CAROLUS, qui cum ab omni inde aetate fuerit et civium suorum, et artium optimarum, amantissimus, non sibi solum, sed artium, sed populi sui honori splendidissimum illud palatium construxisse existimandus est, cuius rationes architectonicas, imo habitum omnem, hoc opere augusto intuemur, utentes etiam exemplo eo, quod Principali munificentiae tribuendum est.

Descripsit illud, et lineas scienter duxit, idem ille, qui toti operi moderator praefuit, evocatus ad id ipsum Roma, et regii Architecti nomine insignitus, *Ludovicus Vanvitellius*, vir inprimis ingeniosus, et architectonices aliarumque artium peritissimus. Negat autem hic, in Epistola Nuncupatoria, alias fuisse partes suas in perficiendo opere, quam ut Regis Reginaeque excelsa consilia et destinata exsequeretur. Primum palatii situm, et quo tempore, qua rituum solennitate, aedificari coeptum sit, indicat. Praedicat hoc loco Campaniae bona, sed maxime summam eius partis amoenitatem, qua regale hoc monumentum exsurgit. Hanc aeris salubritas, vicinia sedis regiae, regionis oculo illinc emetiendae amplitudo, telluris fertilitas, collium denique interiectorum prominentia, adeo commendabant Regi utrique, ut eo loco aedes hortosque, ambitu, arte, iucunditate praestantissimos, exstrui a Nostro iuberent.

Funda-

Fundamento quidem palatii ponendo dictus fuit dies auspicatissimus, XX. Ianuarii, A. MDCCLII. quo trigesimum sextum natalem Rex agebat. Peractus est ritus in splendida aulae celebritate. Arcula erat marmorea, ac fere octangula, fundamenti loco collocanda. Huic, cum esset addenda benedictio Nuntii Pontificii, inscriptum fuerat: LUDOVICUS. GUALTERIUS. ARCH. MYR. NUNC. APOST. In latere, ubi primus lapis fundamentalis exstabat, haec legebantur: CAROLUS ET AMALIA, utr. Sic. et Hier. Reg. P. P. anno Domini MDCCLII. XIII. Kal. Febr. R. XVIII. Alium lapidem imponere iussus ipse Architectus, hoc illum disticho, a se quidem Hetrusce verso, ornavit:

Stet domus, et solium, et soboles Borbonia, donec
Ad superos propria vi lapis hic redeat.
La Regia, il Soglio, il Real Germe regga,
Finchè da se la pietra il Sol rivegga.

Ludovicus Vanvitellius, Archit.

Iniecti etiam a Rege et Regina plurimi numi aurei, argentei, aerei, qui memoriam aedificii adservarent. Reliquas caerimonias non est quod commemoremus.

Coepta autem mox aedificandi opera adeo feliciter processit, ut quadriennio iam post haec perfecti palatii, de qua dicimus, descriptio publicari posset. Ea vel mediocriter artis gnaros docebit, dignissimum maiestate et opulentia Regis secessum ei contigisse. Nam coniunctus hic cum symmetria et elegantia constitutionis splendor sine dubio maximus, perquam iucundum praebet spectaculum. Sed haec copiosius exponi, nisi tabulis propositis, a nobis non possunt. Altera descriptionis Pars varietatem et pulchritudinem adiunctorum palatio hortorum, (quos tamen extremae iam huius Partis tabulae non omnino omittunt,) praecipue vero artificium conspicuorum in illis aquaeductuum, enarrabunt. Iam, cum Regis Catholici ea fuerit providentia, ut, etiam de regno utriusque Siciliae decedens, tamen ingentes sumtus, continuandis et amplificandis his

 ope-

operibus vere suis, destinarit: facile intelligitur, in miraculis artium, quibus superbit Italia, principem quendam locum delicias has Casertanas esse obtenturas.

QUAESTIONES MEDICAE PARISINAE. Ex Bibliotheca GEORGII FRIDERICI SIGWART, Phil. Med. et Chirurg. Doct. huiusque et Anatomes in Acad. Tubing. P. P. O. Medic. Aulic. Wirtemb. Facult. Med. Sen.

FASCICULUS SECUNDUS.

Tubingae, 1760. impensis Io. Georg. Cottae, 43. plag. in 4to.

De pretio, quod collectioni harum quaestionum statuendum sit, ex iis, quae occasione Fasciculi primi diximus, constare arbitramur. Dum igitur Volumen hoc, quod anni MDCCXLIII. quaestiones complectitur, lectoribus nostris annuntiamus, nova praefatione Lectorem non moramur, sed breviter strictimque summam quaestionis cuiusque attingimus. *Quaest. I.* docere voluit Auctor, monstra non ab origine talia esse, sed eorum conformationem, seu, si mavis, deformationem, a causis fortuitis, compressione maxime in utero, repetendam esse; cum repugnet divinae sapientiae, tam manca opera condere. *Quaest. II.* ex legibus visionis demonstratur, visionem absque lente crystallina non modo stare posse, sed in myopibus, qui ante depressionem perspicillis concavis opus haberent, etiam faciliorem esse et sine his adiumentis. *Quaest. III.* ex eo, quod et in elaboratione chyli, et in perficiundo succo nutritio observantur motus varii, contractiones, pressiones, triturationes, secretionesque, colligitur, chylum et succum nutritium simili perfici mechanismo. *Quaest. IV.* negatur, actionem musculorum oculi obliquorum esse eam, qua oculi circa axem opticum agitentur, asseriturque, musculos hos constringere oculum, atque in longius

longius producere, adeoque retinam a lente cryſtallina removere. *Quaeſt. V.* breviter enarrantur mutationes, quae corpori ſenili accidere conſueſcunt, indeque collectio fit, nutrimentum tandem detrimenti corporis cauſam eſſe. *Quaeſt. VI.* parum apte, et multum confuſe, dicitur, in qualibet hominis aetate ſuccus nutricius idem eſſe. *Quaeſt. VII.* docetur, ſtructuram venae ſpermaticae, qua in tot minores diviſa eſt, favere ſecretioni ſeminis. *Quaeſt. VIII.* ex diverſitate humorum ſecretorum oſtenditur, non ubique corporis eſſe ſanguinem eundem. *Quaeſt. IX.* fingitur, reſpirationem eſſe motum ſympathico-mechanicum, atque pendere a certo quodam liquidi nervei ex pulmonibus repulſu atque reflexu. *Quaeſt. X.* placentae uterinae adſignatur munus ſanguinem foetus ex ſucco uteri nutritio elaborandi perficiendique, ad inſtar pulmonum in adulto natoque homine, atque huic placentae actioni famulari reciprocas muſculorum abdominalium contractiones et relaxationes. *Quaeſt. XI.* functionum integritas adſcribitur ſpiritibus. *Quaeſt. XII.* nervorum permeabilitas demonſtratur minus commoda ratione. *Quaeſt. XIII.* Hygienen ſiſtit medicinae partem utiliſſimam, at vero etiam deſertiſſimam. *Quaeſt. XIV.* aeris, quo gaudet Verſaliarum oppidum, ſalubritas depraedicatur, et laudatur maxime eius aediumque regiarum poſitus; ſolis enim naſcentis radiis exponuntur, ad ſeptentrionem paullo magis quam ad meridiem inclinant; undique perflabile eſt oppidum, nullasque occiduorum aut meridionalium ventorum iniurias patitur. Monticuli ſatis diſſiti, neque tam alti ſunt, qui oppidum faciant aeſtuoſum. Nam cum collis Monbauronius, caeteris vicinior et altior eſſet, ſolisque naſcentis radios impedire, aerisque puritati atque illuſtrationi obicem ponere poſſet, Regis iuſſu amputatus et capite minutus eſt. Huius ſalubritatis certiſſimum indicium eſt bona incolarum valetudo: minus enim frequentes ſunt febres tertianae, ardentes, malignae, ſplenes magni, cachexia, ſcorbutus, phthiſis, calculus, podagra, diarrhoea, dyſente-

ſenteria. Incolae ſunt robuſti atque longaevi. Quae omnia aliter ſe habebant, cum nondum adductae eſſent ſalubres aquae, cum plurimus circa campus paludoſus, noxias particulas continuo exhalaret, neque omnino ars naturam ſoli correxiſſet. *Quaeſt. XV.* tempeſtatum varietati originem debere varios morbos, facile aſſeri poterat. *Quaeſt. XVI.* Muſices, ad ſanitatem conſervandam reddendamque maxime utilis, laudes celebrantur. Auctor ab antiquisſimis retro temporibus brevem hiſtoriam muſicae, ad animos hominum leniendos incitandosque adhibitae, contexens, urbanitatem, quae maxime in Italia, Hiſpania, et Gallia, homines ornat, muſicae, in illis regionibus praecipue excultae, tribuit. Vult quidem, variam eſſe debere muſicen, pro temperamentorum diverſitate, pro aetate, pro conſuetudine; ſed qualis eſſe debeat, non definit. Motus mere mechanicos quosdam in toto corpore excitari poſſe putat per illam communionem nervi auditorii, quam cum intercoſtali habet; ſed ne hos quidem ita explicat, ut inde aliqua utilitas ad artem redundare posſit. *Quaeſt. XVII.* de virtute aquarum mineralium Pasſiacarum diſſeritur. Scilicet in vico Pasſiaco prorumpunt aquarum mineralium rivuli quatuor. Quibus omnibus communis eſt aqua inſtar cryſtalli pellucida, ferreum odorem ſpirans, ſimilemque ſaporem, eundemque pungentem et quodammodo vinoſum, linguae imprimens. Aperiendi ſimul et adſtringendi facultate ſinguli pollent, et cutis foeditates, tineam, ſcabiem, lepram, herpetem, lentiginem, impetigines, ſanant; hypochondriacis, hyſtericis, ſtomacho laborantibus, paralyticis, menſium obſtructione languentibus, conducunt. Pertinent autem aquae Pasſiacae ad claſſem aquarum frigidarum, atque in ſe continent varias partes, ferreas, ſpirituoſas, acidulas, terreas, ſalinas, et generis quidem tum Glauberiani, tum ſalis marini, tum Selenitici, nec paucas bituminoſas. *Quaeſt. XVIII.* vulgo notae noxae exponuntur, quas abuſus ſpiritus vini, vel frumenti, homini infert. *Quaeſt. XIX.* disquiritur, an, uti in America, ita et in regioni-

gionibus Europaeis, Apalachines potus ſalubris ſit? Ipſa Apalachine deſcribitur ſic: apud Apalaches, regionis Lodoicaeae (Louiſiane) gentem, paſſim in ſilvis naſcitur noſtrae amygdali facie arbor, ſemper virens, quae apud indigenas *caſſines*, apud Gallos apalachines, apud Botanicos agrifolii et ilicis nomine, venit. Caudici cortici et ramis color eſt cinereus, ramulis fragilibus, ex atro purpuraſcens. Veſtiuntur rami foliis fere ovatis, oblongis, uncialibus et biuncialibus, carnoſis, ramo pediculo purpuraſcente, lineis tribus longo, alternatim inſitis, ac leviter dentatis, ſuperne atro-virentibus, inferne cinereis, ac nervo dilutiori et craſſiori diſtinctis. Iis ſapor primo herbaceus, ſubinde acidulus et amarus, qui deinceps in dulcem ac gratum abit. Exiguo flore gaudet roſaceo, cui ſuccedit bacca ſubrotunda, quatuor ſeminibus foeta. Barbari foliis, in vas fictile candens iniectis, exſiccatisque, aquam infundunt, infuſionem, quam vocant caſſinam, ſorbent, iterum iterumque ſingulis diebus, et ea ſe incolumes praeſtant, nec podagra, nec calculo, nec nephritide attinguntur. Apalichines ſtrictior textura fervidiorem limpham, et longiorem infuſionem poſtulat, quam theae folia. Fervida aqua extrahit particulas amaro-volatiles, viſcoſas ac dulces. Calida ſorpta particulis amaro-volatilibus ſpiritus animales illico recreat, cerebrum ſtatim ſubit, dulcore, levem amaritiem ſubſequente, lenitur oris halitus, ſtomachus levatur; crudae indigeſtaeque carnium reliquiae emolliuntur, viſcoſae inciduntur, oſtia vaſorum lacteorum aperiuntur, cietur molliter quandoque alvus. Atque ob has eximias vires, et in Galliis ſorbitionem Apalachines utilem fore exiſtimat Celeberrimus Botanicus *de Juſſieu*. *Quaeſt.* XX. vino vindicatur virtus ingenii acuendi. *Quaeſt.* XXI. Pariſiis commendatur potus aquae Sequanae. *Quaeſt.* XXII. victus ſimplicitati tribuit ſanitatem viventis. *Quaeſt.* XXIII. docetur, pomaceum, quia magis humectet partes ſolidas, gracilibus ſalubrius eſſe quam vinum. *Quaeſt.* XXIV. refutatur illud: medice vivere eſt miſere vivere. *Quaeſt.* XXV.

XXV. peregrinationem Medico utilem esse facile persuadet. *Quaest. XXVI.* praegnantibus potum aquae commendat. *Quaest. XXVII.* paullo generalius confidentiusque docetur, omni sexui, omni aetati, omnique temperamento, convenire potum Caffé. Quod sane experientiae refragatur. Interim tamen quaestio haec ad meliores pertinet. Historiam seminum Caffé tradit, modumque, quo Turcae potum hunc conficiunt, describit. Scilicet Turcae, binam ad usque unciam Coffé seminum, antea plus minus tostorum, in aquae libra una decoquunt ebullitione levissima; vas illico ab igne removent, linteis aqua frigida madidis circumvestiunt, ut citius ad fundum ruat crassior pulvis. Residuum pulverem non abiiciunt, sed asservatum coctioni de novo committunt, indeque longiori iterata coctione extrahunt oleum, quo dives est pulvis. Oleosum hoc decoctum cum novo pulvere, cuius dosin non minuunt, igni subiiciunt, atque ita potum parant, et parte subtiliori et oleo turgidum, palato igitur magis placentem, utilioremque stomacho atque pulmonibus. *Quaest. XXVIII.* senibus vinum parcius, dilutius, quin nullum concedit: sed omnino absurde. *Quaest. XXIX.* de partium sympathia tractat, et in id quidem sympathiae genus inquirit, quod habent partes aliquae situ remotae, et inter quas nec vasorum sanguiferorum communio, nec humorum cognatio, nec officiorum paritas ulla est. Difficilem hanc quaestionem explicari posse credit Celeberrimus Astruc, quaestionis Auctor, si sequentia assumantur, quae apud omnes fere in confesso esse putat. 1) Fibrillas nerveas omnino omnes distinctas esse toto decursu, nec communicare invicem, nisi in ea tantum cerebri parte, quae medullaris cerebri substantia dicitur. 2) Hanc cerebri substantiam, medullae sambuci simillimam, cellulis minimis, tenuissimis, densissime refertis, componi, inter se multifariam hiulcis, quas distinguant columellae seu fibrae tendineae, et in quas spiritus animales, in cerebri cortice secreti, confluant undique, seu in commune promtuarium, ut in nervorum

prin-

principia distribuantur. 3) Ad hanc cerebri substantiam motus omnes, externis sensuum organis illatos, deferri per nervos, refluxu spirituum, qui dum incurrant in obvias patentium cellularum fibras seu columellas, easque quatiant, locum dent ultimum sensationibus in anima producendis. Explicatio ex his sic fit. Sint spiritus, qui refluant ad cerebri medullam a parte quavis v. g. a naribus, per nerveam fibram quandam. Incurrent illi in fibram seu columellam quandam sensorii communis, cuius succussione fiet in anima sensatio certi generis, ad nares referenda, unde principium fuit refluxui spirituum. Iam a mota semel fibra cerebri spiritus reflecti, et per eam quidem lineam, quae faciat reflexionis angulum, angulo incidentiae aequalem. Nunc praesto sit in directione illius lineae ostium nervi illius, qui diaphragmati prospicit. Si hoc sit, influent in hunc nervum spiritus, eo sane momento, quo reflexi sunt, et fibras carneas diaphragmatis, quo deferentur, convellent, fietque sternutatio. Et simili ratione caeteras sympathias huius generis explicari posse credit Cel. Auctor. *Quaest. XXX.* idem Auctor, an ex Anatome subtiliori ars medica certior fiat, disquirit, idque propositis quibusdam exemplis affirmat. *Quaest. XXXI.* sinapi esse salubre condimentum evincitur. *Quaest. XXXII.* chalybeata menstruis morantibus calcar addere docetur. *Quaest. XXXIII.* partum a vomitu non reddi faciliorem inde explicat, quod in vomitu venter totus sursum fertur, atque adeo uterus sursum rapitur. *Quaest. XXXIV.* ex brevi temporis spatio, quo materia in acutis turgere solet, colligitur, in his acutis, ubi materia turget, maiore potius et unica, quam minore eaque saepius in die iterata dosi, propinanda esse cathartica. *Quaest. XXXV.* Medicum eo magis vaticinii genio praeditum praedicat, quo is in praxi praestantior sit. *Quaest. XXXVI.* a curatoriae methodi simplicitate curato securitatem sperandam esse persuadet. *Quaest. XXXVII.* febris saepius morbi remedium, quam morbus esse dicitur. *Quaest. XXXVIII.* in incipiente pleuritide aliquando dan-

dum esse emeticum praecipitur, tum scilicet, cum ventriculus alimentis ingestis oneratus malum vel fecerit, vel auxerit. *Quaest. XXXIX.* leucophlegmatiae Kermes minerale apprime utile esse, asseritur. *Quaest. XL.* nimium verbose dissefitur de utilitate medicaminum aperientium in catameniorum fluxu, tum suppresso, tum immoderato. De casu priori nemo medentium dubitat. De altero Auctor circumductis rationibus docet, aperientia convenire, si ob sanguinis crassitiem aliae partes corporis internae obstructae sint, atque sic efficiant, ut sanguis ad uterum copiosius ruat. *Quaest. XLI.* mulieres pluribus obnoxias morbis quam viros esse, ostendit, et rem explicat tum ex laxa totius corpusculi compage, tum ex uteri conditione, atque vehementia venerei appetitus. Quibus causis etiam accidentalem quandam, scilicet otiosum vitae genus, cui sexus sequior magis altero indulgere solet, iungere haud dubitat quaestionis Auctor.

ΟΜΗΡΟΥ ἍΠΑΝΤΑ.

h. e.

HOMERI OPERA OMNIA, EX RECENSIONE ET cum notis SAMUELIS CLARKII, S. T. P. Accessit varietas lectionum MS. Lips. et edd. veterum, cura IO. AUGUSTI ERNESTI, qui et suas notas adspersit.

Lipsiae, impens. G. Theoph. Georgii, typis Saalbachianis, *VOL. I.* 1759. Alph. 1. plag. 11. in 8vo mai.

Cum nemo adhuc ad edendum explicandumque Homerum accesserit, qui melius rem metricam Graecorum calleret, acutius elegantias et artes carminis Homerici indagaret, magisque interiora Graecarum litterarum perspecta haberet *Clarkio*, quem merito Cel. *Gesnerus* in animadv. ad Quintil. V, 11, 40. *regium interpretem, et Homericorum interpretum regem* appellat: cum utilissimum litteris,

litteris, tum Lipsiae honorificum, repetendae illius editionis, novisque accessionibus ornandae consilium, *Ernestus* Noster cepit. Quo in instituto quomodo versatus sit, exponemus. Textum reddidit nobis Vir Cel. *Clarkianum*, quem totum intactum reliquit, ita ut, ubi vel *Clarkius* coniecturas suas in textum recepit, vel tanquam novas lectiones attulit quae in veteribus editionibus extant, vel non diligenter satis veteres libros inspexit, de his in animadversionibus moneret. Sed contulit primum cum edito *codicem manu scriptum*, Bibliothecae nostrae Paullinae, in charta bombycina ante mille amplius annos scriptum, et ob praeclara scholia inedita nobilem, de quibus *Wolfius*, sub *Homerophili* nomine, in *Miscell. Dorvillian. Vol. V. pag.* 153. *seq.* exposuit. Continet ille quidem tantummodo Iliada usque ad initia ῥαψῳδ. P. reliquis in charta vulgari manu recentiori, omissis scholiis, scriptis; sed multas habet bonas lectiones, a *Clarkio* iam probatas, locum melioribus facit, et in nonnullis libris editis omnibus multo accuratior est. Veluti ν ἐφελκυστικὸν, quod in aliis libris nulla certa lege vel positum, vel omissum, neque in caesura, neque in clausulis versuum, ubi sequens versus a consonante incipit, sed semper tum habet, cum sequens incipit a vocali. Consentit etiam saepissime ita insigniter cum *Florentina* editione, ut haec ex eodem libro ducta esse videatur. Inesse etiam alia vestigia Noster iudicat, e quibus appareat, ipsum ex antiquissimo codice ductum, certe retinente in multis vestigia antiquissimae rationis scribendi. Verum, age, specimina quaedam lectionum e codice hoc nostro depromamus, ut, quid ei pretii statuendum sit, hoc facilius homines docti iudicare possint, breviter repetitis *Ernestianis* de iis adnotationibus. A. v. 20. *cod.* habet λύσαιτε, quod a *Clarkio* iam in textu positum fuit. v. 64. εἴποι, ὅ, τι τόσσον—pro ὅτι, quod merito eidem displicuit. v. 365. τίη τοι—ἀγορεύσω, pro ἀγορεύω, non male. v. 444. ἱλασόμεσθ᾽, ut iam *Dawesius* coniecerat, syllaba secunda correpta, quia futurum hoc ab ἱλάσκομαι ducitur. v. 491. abest a *cod.* γ᾽

 recte,

recte, ut Noster addit; cui versus fulciendi causa videtur esse insertum praeter necessitatem, nullaque particulae vis esse hoc loco; ut etiam v. 517. ubi pariter *cod.* omittit. v. 570. ὄχθησαν, quod ex antiquissimis codd. ductum. B. v. 35. ἀπεβήσετο; et v. 48. προσεβήσετο, et sic saepius pro α. v. 43. περὶ δὲ μέγα, omisso ἄν, nec male. v. 109. ἔπε' Ἀργείοισι μετηύδα, quod etiam in aliquot codd. ap. *Barnes.* pro ἔ. πτερόεντα προσ. v. 206. abest a cod. eumque spurium esse Vir Cel. arbitratur, cum nihil sit quo σφισι referatur. v. 293. pro παρὰ habet σὺν νηΐ, ut etiam codd. *Barnes.* atque ita etiam Hermogenes et Eustathius legunt; quare Noster παρὰ glossam esse putat veteris lectionis, illiusque paullo difficilioris σύν. v. 339. πῆ pro πῦ, consentiunt MSS. *Barnes.* Eustathius, Dionysius Hal. Adnotat Noster, πῆ esse proprium verbum in hoc sensu, ἐρωτηματικὸν μετὰ κινήσεως εἰς τόπον; et sic saepius Homer. πῆ ἄρ' ἴω; πῆ ἔβη; hic igitur πῆ praeferre mavult, etsi alias *Dorvillio* Viro Cl. assentitur, nobis non satis notum esse, quid sibi in his particulis permiserint poetae. v. 426. ἀμπείραντες pro ἀμπ. illud, quod etiam habet Eustath. magis hoc Nostro placet; cui vulgatum potius est *infigere* quam *transfigere*, *inserere* quam *traiicere*, ut Ioseph. XVI, 10. 4. ὡς ἀναπαρέιη ταῖς λόγχαις. posse forte Hesych. in ἀμπείρας huc respexisse videri. v. 522. κηφίσοιο, quod verum Noster putat, quia hoc verbum proprie unum tantum σ habet, nec altera syllaba, natura longa, duplicatione indiget. v. 582. Φᾶριν; consentiunt codd. vett. veteresque Geographi, Strabo, Pausanias, Stephanus: etiam Statius, *Pharin* habet, et Eustathius suo tempore sic multos codd. habuisse testatur; hanc igitur lectionem antiquioribus temporibus magis probatam fuisse altera Φάριν dicit. v. 681. a manu prima αὐτοὺς, sed ἄν manu secunda suprascriptum. Γ. v. 42. ὑπόψιον, ubi *Schol. Lips.* Ἀριστοφάνης δὲ ἐπόψιος γράφει, καὶ οὐ στίζει· nempe post ἔμεναι, quod idem Schol. tradit, ut λώβην coniungatur cum ἄλλων. v. 65. ἐρικυδέα, et bis *Schol. Lips.* idem repetit, quod

quod nullo alio in libro est, verbum. post v. 86. habet etiam *cod.* versum a *Barnesio* insertum, ὄφρ' εἴπω κ. λ. sed illum ordinem verborum turbare Vir Cel. iudicat, cum nihil sit quo μῦθον Ἀλ. referatur. v. 223. ἐρίσσειε, ut *Barnes.* et *Clark.* iam ediderunt, et quod in edd. *Florent.* et *Aldin. prima*, atque etiam in omnibus libris apud Strabon. L. I. p. 33. est. v. 283. ἡμεῖς δ' ἐν κ. λ. abest totus a *cod.* atque salva sententia abesse posse videtur; nam etiam victo Paride redeundum erat domum; idem de aliquot codd. testatur Stephanus. Δ. v. 368. καὶ τὸν μὲν, ut *Barn.* edidit, quem audiendum esse Noster existimat, non *Clark.* cum suo *et quidem hunc*, quod neque Latinorum aliquis dixerit, neque bene dici possit. v. 478. habet quidem *cod.* θρέπτρα, sed θρέπτα, quod omnes edd. ante *Barnes.* praeferunt, esse antiquissimam lectionem; τὸ ρ elisum forte esse pronunciando, ut mollior vox esset. v. 506. ἐρύσαντο, quod *Clark.* et *Barn.* placuit. E. v. 57. Ὦμον μεσσηγὺς κ. λ. abest a *cod.* atque veretur Noster, ne alterutro loco, hic aut v. 41. sit insititius; at post v. 58. inseri in margine iubentur versus: ἄνακτας, παμφανόωντας, —— λίθη ψύχη, e v. 295. 296. v. 199. ἐμβεβαῶτα, ut *Barn.* edidit. v. 247. μὲν ἀμύμονος pro μεγαλήτορος; illud epitheton bene hoc loco convenit illi, qui Veneri placuerit, et τὸ μὲν bene respondere τῷ δέ. v. 255. οὕτως, quod praeferendum: in αὔτως esse κακέμφατον, et malum omen, quod in suscipiendis rebus evitatum sit. Esse enim ambiguum, quoniam et *frustra* significet; secus esse ζ, 55. ubi ambiguitas etiam apta sit personae dicentis. v. 293. ἐξέσυτο, ubi *Schol. ined.* sic: ἐξέσυτο, ἐξελύθη, τῆς ὁρμῆς ἐπαύσατο. Ἐξελύθη, Ἀρίσταρχος, Ζηνόδοτος δὲ ἐξεσύθη. v. 526. πνοιῇσι, quae lectio quin vera sit, nullum dubium est. v. 587. γὰρ ῥ' ἀμάθοιο, quod etiam Eustath. in commentario habet. v. 662. πατὴρ δ' ἔτι, quod placet: *sed pater adhuc mortem arcebat*: nondum et fatum erat mori. v. 808. τοίη οἱ ἐγὼν, ut *Clark.* et *Barn.* placuit. Z. v. 149. ἣ μὲν — ἣ δ' — addita glossa ποτὲ μὲν, ποτὲ δέ. v. 265.

post μένεος abest δ', quod versus fulciendi causa insertum Viro doct. videtur, cum valde hic langueat, et orationem frangat. v. 287. κέκλετο· ταὶ δ' ἄρ', supra scripto αὐταὶ δέ, quae lectio quin vera sit, dubitari non posse, nam καὶ valde languere. H. v. 241. ἐπαίξαι, ut etiam *Barn.* in uno cod. invenit. v. 284. Ἕκτορι, cum edd. vett. aliquot, ut sensus sit: *Iubete praeconem haec dicere Hectori.* v. 310. ἀελπτέοντες, quam veram lectionem esse; eandem pro ἀελπέοντες recte vindicari Hesychio; ἀελπέω vix analogiam ferre. v. 437. πύργους ὑψιλοὺς sine copula: ita vett. edd. aliquot; hoc male neglectum esse, et in textum revocari debere, cum nihil sit quod copulam desideret. v. 441. ἐνίψει, οὐχ ὁράας, ὅτε δ' αὖτε — hanc lectionem haud dubie veram esse; solere enim οὐχ ὁράας interrogative et nude poni, et in parenthesi; ἐνίψει *Schol. Lipf.* interpretari, ἀνακοινώσεται διὰ θυσιῶν, συνεργοὺς αὐτοὺς θέλων λαβεῖν· hanc interpretationem veram esse. Θ. v. 108. μήστωρε, cum edd. vett. aliquot, ut ad equos referatur; eandem lectionem Eustathium memorare, sed improbare. v. 183. Ἀργείους παρὰ — abest a *MS.* nec apud Scholiasten illius vestigium; si absit, et αὐτοὺς simpliciter sit positum, orationem efficaciorem videri; videri autem ideo ab aliquo additum esse, quia existimaverit, quoniam Argivorum nulla ante diserta mentio facta sit, αὐτοὺς sic stare non posse. v. 185. quoque a nonnullis repudiari; *Schol. ined.* memorare, propter τὸ σύ, et propter equorum numerum; nam currus militares apud Homerum semper esse biiuges, et poetam uti dualibus. v. 383. Ἥρη, πρέσβα — totum abesse a *MS.* et commode abesse posse, atque e margine in textum venisse. v. 428. ἕνεκα, quod non spernendum; ἕνεκεν videri inductum ad fulciendum versum. v. 466. 467. 468. ἀλλ' ἤτοι — τεοῖο, abesse a *MS.* Esse illos cum superioribus repetitos ex oratione Minervae v. 32. sequ. sed ibi aptiores esse, quia loquatur Minerva, cui, tanquam deae sapientiae, consilia conveniant, nec esse in responsione Iovis, quod eis respondeat, sed totam referri

ad

ad v. 464. 465. Itaque forte temere inde huc translatos esse. I. v. 34. πρῶτος, superscripto tamen ον; cum edd. *Flor. Aldd.* consentiant, hanc lectionem, quae longe efficaciorem sensum faciat, praeferendam esse. v. 215. ἐλεοῖσιν ἔθηκε, ut etiam Athenaeus legit. v. 260. παῦε, sed superscripto ε man. sec. sive ita ut corrigatur, sive intelligatur; neque impedire quidquam, quo minus παῦε activum servetur, et accipiatur neutraliter, cum alii antiquissimi et optimi παῦε sic dixerint. K. v. 252. πλέω, quod praeferendum, quia τῶν δύο μοιράων alias non habet unde pendeat; nam νὺξ πλέων τῶν δ. μ. dici non potest. v. 463. ἐπιδωσόμεθ' a manu pr. idque interpretatur *Schol.* ἐπιδόσεων καὶ δώρων ἀξιώσομεν; sed man. sec. suprascriptum βω, quod praeferendum. v. 515. bene post Ἀπόλλων comma poni, sententiamque in versu altero finiri in *MS.* Λ. v. 281. ἀέκοντε, quod non spernendum, quia dactyli melius celeritati conveniant, quam spondei. v. 345. pro ῥίγησε — ἐνόησε, sed glossa adscripta, ἐφοβήθη. v. 661. βέβληται δὲ καὶ — abesse, et fortasse insititium esse; nam Eurypylum vulnerari, cum iam abiisset cum Machaone Nestor v. 579. seq. et occurrere demum e pugna venientem, habentem adhuc telum in corpore, Patroclo a Nestore digresso, v. 808. Non igitur iam videri Nestori constitisse de vulnerato Eurypylo. v. 685. χρέος, bene, sed pro ὀφείλετ' tum legendum ὤφειλ. sic versum concinniorem fore. v. 689. ῥ' post γάρ abesse, atque etiam versus fulciendi gratia insertum videri. M. v. 48. ἰθύσῃ, quod iam *Barnes.* in textum recepit. v. 159. βέλεα ῥέον, quod lenius et suavius vulgato. v. 167. ἠὲ, ut *Barn.* edidit. v. 281. κοιμίσας, quod idem est ac ap. *Barn.* κοιμίσσας, quia in *MS. Lips.* litterae bis pronunciandae poetico more saepe semel scribantur, antiquiori scriptura. v. 331. ῥίγησεν, quo versum concinniorem reddi; primam in υἱὸς etiam aliis in locis corripi propter seq. vocalem. Verum haec sufficiant ad iudicium de lectionibus, in *cod.* nostro occurrentibus, ferendum.

Huius

Huius igitur codicis lectionibus excerptis, ad veteres editiones inter ſe conferendas operam ſuam Noſter contulit. Atque hic labor eo magis ſuſcipiendus fuit, quo certius conſtat, et *Barneſium* non diligenter ſatis veteres libros excuſſiſſe, et *Clarkium* in *Barneſianis* excerptis fere acquieſcere. Prima fuit *Florentina*, quam ad textum Homericum bene conſtituendum plurimum prodeſſe, permultasque bonas habere lectiones, temere poſtea neglectas, iudicat. Eſſe tamen in eadem non pauca vitioſa, quorum nonnulla operis typographicis debeantur. Deinde adhibuit *Aldinam primam*, quae A. 1504. prodiit, et *Florentinam* expreſſit. Neque enim lectiones maioris momenti occurrere, quae ita ab exemplo *Florentino* diverſae ſint, ut non aliunde, quam e MS. poſſint eſſe ductae. Porro conſuluit *Aldinam ſecundam* A. 1517, quae a *Florentina* longius diſcedit. Poſſe enim prope dici, hunc novi exempli textum eſſe, adeo multis locis illam a *Florentina* et *Aldina prima*, interdum quidem bene, ſaepius autem male, diſcrepare. Tum uſus eſt *Aldina tertia* A. 1524. quae praecedentem repetit. Nam perpauca illa loca, ubi ab illa diſſentiat, aut vitio typographorum nata eſſe, aut a correctore pro arbitrio mutata; etſi, a quo haec mutatio, et unde inducta ſit, non liceat dicere. Quarta eſt *Iuntina* A. 1519. cuius primam tantummodo partem conferre potuit. Eſſe vero illam meram repetitionem *Aldinae ſecundae*, ſervatis etiam, omnibus in locis, craſſisſimis operarum vitiis, ut Il. β. 107. Φοςήναις: ibid. 246. ἀκριτόμυτε: ι. 512. χαληπάνοι: λ. 741. χαλκήρει: μ. 87. πέντα pro πένταχα: ibid. 163. ἥεδα pro ἤϋδα, etc. Hanc ſequitur *Lovanienſis*, ex officina *Martini Aloſtenſis* A. 1523. ſed Odyſſeae tantummodo uſus Noſtro ſuppetebat. Neque tamen aegre Iliade caruit, quoniam eam eiusmodi *Florentinae* repetitionem eſſe animadvertit, in qua e MStis nihil acceſſerit, paucaque vitia typographica correcta ſint. Denique contulit *Turnebianam Iliada* A. 1554. quam nullam ſuperiorum ſatis, maxime tamen *Aldinas* poſteriores, ſequi, cuiusque lectionem, qua diſcrepet a ſuperioribus

rioribus, fere eandem esse observavit cum *Stephaniana*, posthac vulgata. Praeterea inspexit editionem *Romanam*, atque lectiones a Scholiastis memoratas excerpsit, omnemque lectionis varietatem textui subiecit. Interposuit etiam interdum iudicium suum, paucisque, quid sibi videretur, monuit. Quod ad versionem attinet, emendatiorem illam quidem ceteris, sed tamen permultis in locis parum latinam esse, censet; neque tamen illam attingere voluit, etsi in notis saepenumero de peccatis monentur quaedam, atque inprimis quo modo poetica epitheta intelligenda sint indicatur. Veluti A. v. 73. ἐΰφρονέων potius vertendum esse *bene cupiens*, *iis favens*, *bene consulturus*, etc. quam *prudens* aut *cordatus*. v. 91. ὃς νῦν — εὔχεται, non esse necessarium reddi per *gloriatur:* auctorem ipsum esse Homerum Il. β. 82. ubi Nestor, non detrahens Agamemnoni, aut irridens, sed auctoritatem addere cupiens, eodem modo de eo loquatur; vertendum igitur *potentissimus est*, vel *fertur:* v. 551. bene βοῶπις verti, *magnos oculos habens*, sed parum eleganter: potius *magnis oculis formosa*, ut Schol. ad 477. εὐόφθαλμος, καλή. B. v. 103. διακτόρῳ Ἀργειφόντῃ *ministrum* indicare, vel nuntiis perferendis, vel aliis mandatis peragendis, ita ut simpliciter a διάγειν ducatur. v. 124. ὅρκια τάμνειν non esse proprie *foedus facere*, sed victimas ferire foederis causa, ut θύειν γάμους, nuptiarum causa sacra facere; v. Hesych. in τάμνειν, quae glossa huc pertinet. v. 237. γέρα πεσσέμεν, esse *praemia consumere, praemiis frui*, male verti *concoquere;* πέσσειν vel πέπτειν similiter de tempore dicere Pindarum Pyth. IV, 300. et Apoll. Rhod. I, 283. hunc locum imitatum, ἄλλα δὲ πάντα πάλαι θρεπτήρια πέσσω, ubi male, pro more suo, vertit Hoeltzlinus, sensum esse: *cetera autem omnia* θρεπτήρια *habeo, accepi, fruor ceteris* etc. v. 658. βίη Ἡρακληείη vertendum: *forti Herculi*, nam latinitatem non aliter ferre, nec βίην necessario fortitudinem aut robur indicare, ut γ. 105. ubi de sene Priamo sit, sed ut latinorum *vim* periphrasi inservire. v. 701. ἡμιτελὴς δόμος male reddi *semiperfectam*, sed potius va-

vacuam, viduam; ſic Schol. ἀφῃρημένος τȣ̃ ἑτέρȣ τῶν δεσποτῶν, quae conſentiunt interpretationi Heſychii, ἡμίγαμος, olim Poſidonio ap. Strab. L. V. p. 454. probatae. v. 857. ὅθεν ἀργύρȣ ἐςὶ γενέθλη, non, *unde eſt argenti origo*, ſed γενέθλην idem eſſe quod alias φορὰν, proventum, *unde magnus eſt argenti proventus*, nempe divites ibi eſſe argenti venas; ſic Callim. H. in Dian. 130. εὖ δὲ γενέθλη τετραπόδων ἀέξεται. Δ. 152. ἄψοῤῥον οἱ θυμὸς — male exprimi per *iterum ei animus in pectoribus collectus eſt;* voluiſſe poetam exprimere adfectum eorum, qui perterrentur, quibus *fugit retro verſus cor ſanguis*, ut ictus denſentur augeanturque, et pallore os inficiatur. E. v. 92. ἔργα κατήρειπε, non ſatis convenienter τῷ κατήριπε a *Clarkio* verti *ſegetes*, nihilque impedire, quo minus etiam intelligantur arbores conſitae. H. v. 185. οἱ δ' ȣ̓ γινώσκοντες ἀπηνήναντο ἕκαςος, male haec, non intellecto Graeciſmo, verti: *hi autem non agnoſcentes, renuerunt ſinguli:* ȣ̓ γινώσκων ἀπαναίνομαι eſſe, nego me agnoſcere, ergo vertendum: *hi vero negabant ſe agnoſcere*, ſcil. ſuum ſignum, ſive pro ſua ſorte. Eurip. Iphig. Aul. θανȣ̃σα δ' ȣ̓κ ἀναίνομαι. Θ. v. 423. Ἀλλὰ σύγ', αἰνοτάτη, — Lenius reddi poteſt ſic: *at tu profecto ferociſſima et audaciſſima ſis, ſi revera vis* etc. neque eſſe neceſſario hic vocativos intelligendos; atque ſi ita interpretemur, eſſe etiam quo ἐι τολμήσεις referatur. K. v. 467. συμμάρψας non eſſe *convellens*, ſed *confringens;* confregiſſe Ulyſſem leviter arundines, et addidiſſe ſimiliter confractis myricae frondibus. Λ. v. 371. Ἀνδροκμήτῳ ἐπὶ τύμβῳ, male verti *viri defuncti ad ſepulchrum;* nam ἀνδρόκμητον nullo modo eſſe, in quo eſt mortuus repoſitus, ſed ἀνδρ. τύμβον opponi vulgari ſepulchro, cui nihil ornamenti ab hominibus acceſſit, in quo nulla ςήλη. v. 788. εἰς ἀγαθόν περ vertendum eſſe, *in rebus honeſtis quidem*, vel *certe;* nam περ h. l. diſtinguentis eſſe, non adfirmantis vel augentis. Atque haec quidem de verſione latina. Venimus ad animadverſiones *Erneſtianas*. Sunt profecto, id quod nemo negabit, in notis *Clarkianis* prae-

praeclara multa, et quae apud alios frustra quaeras; sed accidisse viro excellenti idem Noster dicit, quod omnibus, qui in aliquo genere aliquid egregie inventi habeant. Nam dum cupidius quaesiverit artificia poetae, ibi etiam illum reperisse, ubi nulla sint, memorem magis observationis alicuius suae, quam consuetudinis Homericae et parallelismi. Ne igitur in errorem inducantur, aliasque bene excogitatis abutantur, admonuit de his lectores. Veluti *Clarkius* singulare aliquid semper in Asyndetis invenit, quod Noster non ubique probat, ut Δ. v. 327. E. v. 276. et v. 840. M. v. 365. Praeterea varia in notis Vir Cel. disputat, quae cum ad lectionem emendandam, tum ad verba et sententias illustrandas, pertinent. Afferuntur etiam e Schol. inedito, quae prae aliis memoratu digna visa sunt. Hinc potiora delibabimus. A. v. 3. Non probat emphasin, (ad quas fingendas nimis pronos facere dicit viros doctos praepositiones in compositis,) quam *Clarkius* verbo προϊάπτειν tribuit. Il. ε quidem v. 190. προϊάπτειν luculenter nihil aliud esse, quam ἰάπτειν. Sic infra v. 326. προΐει non bene verti *praemisit*, cum sit simpliciter *misit*, vel *dimisit*: v. Il. γ'. 118. δ'. 398. Similiter quod *Clarkius* ad v. 442. de πρό μ' ἔπεμψεν moneat, argutationem esse. v. 4. αὐτοὺς bene Schol. minorem interpretari, *corpora ipsorum*; nam αὐτὸς oppositum ψυχῇ esse corpus, et oppositum σώματι animam, omninoque vim huius pronominis diiudicandam esse ex opposito suo. Apud Aratum 670. ubi αὐτὴ opponatur πρύμνη, significare navem totam; frustra igitur Apollonium Rhodium pro αὐτοὺς reponi voluisse κεφαλὰς, ex Il. ί. 544 aut λ'. 55. v. 70. assentitur quidem *Clarkio*, simplicius esse Homericum ἐσσόμενα Virgiliano *ventura trahantur*; at hoc venustius illo, et exquisitius esse, posito verbo *trahantur* pro verbo substantivo *sint*. v. 97. *Marklandum* ad Lys. p. 592. tentare frustra κῆρας pro χεῖρας: βαρείας χεῖρας Apollinis esse ut v. 89. μεθ' ὅπλων βεβαρημένας, ut glossa interlin. *MS. Lips.* habeat. v. 399. *Clarkianis addit*, Philosophos potius fabulas interpretationibus physicis com-

mendare et defendere tentaſſe; aliquid verae hiſtoriae ſubeſſe, quod poetae ſuo more ornatius et mirabilius fecerint. v. 464. rationem, cur ſecunda in ἐπάσαντο brevis ſit, non eſſe, ut Grammatici vulgo tradant, in ſignificatione, ſed quod ſit a πάσσομαι. v. 566. quae de duali *Clark.* dicat, bene ſe quidem habere docet, ſi ſubtiliter res aeſtimetur e natura rei; ſed tamen exempla ita perſpicua eſſe in contrarium, ut nullo modo eludi poſſint. Ita Il. δ'. 452. 53. ποταμοὶ—συμβάλλετον: Arat. v. 1004. βοῶντε κολοιοί, ubi v. Schol. eundemque et alibi ſic duali uti pro plurali, ubi non de duobus ſermo. Pſeudo-Orpheum pariter in prooem. de lapid. 77. φυγέτην pluraliter dixiſſe: et eiusmodi plura occurrere. In vulgata lectione commode ἰόντα intelligi poſſe, nam convenire verbo χραισμῶσιν, quod cum accuſativo ſit *arcere.* Correctionem autem ἄσσον ἰὼν habere frigidam tautologiam. v. 597. ἐνδέξια mavult cum gloſſa *MS. Lipſ.* interpretari ἐπιδεξίως, quam *a dextra exorſus.* Pincernas regum cum artificio aliquo miniſtraſſe potum, ut Xenoph. Cyrop. l. 3. καλῶς οἰνοχοεῖ — οἱ δὲ τῶν βασιλέων τούτων οἰνοχόοι κομψῶς τε οἰνοχοοῦσι κ. λ. ἐνδέξια eſſe καλὰ, ut τέρατα ἐνδέξια ap. Callim. H. in I. 69. B. v. 99. ἐρήτυθεν δὲ καθέδρας, aut κατὰ intelligendum eſſe, aut diviſim legendum καθ' ἕδρας: ita ἐρητ. habere genuinam ſignificationem, i. e. paſſivam, v. ad Heſych. in ἐράτοθεν Vir. doctos. v. 169. forte nihil aliud poetam ſpectaſſe, quam ut miniſterium alicuius deae interponeretur: Ulyſſem vero potiſſimum hac de cauſa deligi ad rem impediendam, quoniam ei inprimis favens ubique Pallas inducatur. v. 267. in diſputatione de verbo σμῶδιξ non bene procedere rationem *Clarkianam.* Nam ſi σμῶδιξ pro σμῶδιγς, ut φλὸξ pro φλὸγς, genitivus non poteſt eſſe σμώδιγγος, ut nec φλογγὸς, ſed σμώδιγος. Pro *Barneſio* certe eſſe hoc, quod omnia ſubſtantiva, in quibus caſus obliqui, aut plur. habet γγ, in nominativo habeant γξ: litteram γ potuiſſe excidere in ſcriptura librorum, ut in Var. lect. α. v. 46. ἔκλαξαν pro ἔκλαγξαν, et v. 59. παλιμπλαχθέντας pro παλιμπλαγχθ.

πλαγχθ. v. 302. non Homerico κῆρες ἔβαν Φέρουσαι simile est Virgilianum, *postquam te fata tulerunt*, ut *Clark.* scribit: nam illud est *abstulerunt*, *rapuerunt*, elegantique pleonasmo ἔβαν additur. v. 755. putat, poetam dicentem, Titaresium Peneo olei modo supernatare, quia Stygis rivus sit, respicere ad stygis naturam, quem poetae, ut tarde et leniter sine ullo murmure aut strepitu labentem, et limosum describant. v. 772. verbum ἀπομηνίσας esse ex iis, in quibus praepositio ἀπὸ continuitatem, non modo finem rei, exprimat; sic enim capiendum hoc loco ἀπομ. non simpliciter pro μηνίσας. Δ. v. 20. analogiam linguae utrique interpretationi verbi ἐπέμυξαν, sed contextum et hoc loco, et Il. Θ'. 457. interpretationi versionis latinae, *compressis labris gemebant*, favere. v. 433. scribendum esse πλυπάμονος, nec opus esse duplici μ; a πάω fieri πᾶμα, ut a δράω, νάω, δρᾶμα, νᾶμα etc. duplicationem litterae ortam esse e vulgari pronunciatione, hanc litteram facile duplicante. v. 522. reiicit utramque interpretationem Eustathii, vocis ἄχρις, et mavult id dici elliptice, pro ἄχρι πάντων vel παντὸς, quod habet Strabo VIII. p. 578. et alii. E. v. 83. nihil impedire, quo minus et hic πορφύρεος θάνατος vertatur *purpurea mors:* nec Virgilium, (ut *Clark.* de loco, *purpuream vomit ille animam*, innuere videatur,) purpuream mortem dixisse, quia moriens sanguinem vomuisset, sed quia color purpureus habeat aliquid fusci et nigricantis, praesertim in purpura viliori, unde etiam apud Ciceronem *purpura fusca* occurrat, et propterea purpureus apud poetas pro nigro ponatur, ut *purpureum mare.* v. 150. τοῖς ὀυκ ἐρχομένοις — simplicissimum sibi videri interpretari: *quibus euntibus* (ad bellum) *pater non interpretatus erat somnia*, neglexerat interpretari somnia, sive, nulla somnia interpretatus erat, ut a bello absterreret, et domi retineret: ἐρχόμενοι esse *euntes;* σὺν δὲ δύ' ἐρχομένω etc. et v. 198. μοι ἐρχομένῳ, ad *bellum abeunti.* v. 388. non bene Cl. *Riccium*, contra Homeri reprehensorem Gallum, dicere, ἀπόλοιτο hic esse *perdi*, *pessundari*, *ultimam calamitatem*

tem pati: nam et parum decorum esse deo, ab homine perdi et ultima pati, et ei rationi obesse alium huius libri locum, v. 311. Καί νύ κεν ἔνθ' ἀπόλοιτο ἄναξ ἀ. Ἀν. quae verba non aliter hic, quam illic, intelligi possint. *Clark.* frustra sensum mollire voluisse per *fortassis;* sensum esse, *atque ibi haud dubie periisset* etc. v. 744. in galeae descriptione Homerum fortasse non tam magnitudinem, quam firmitatem laudare voluisse, et verba sic esse intelligenda: *adversus centum urbium exercitus suffecturam*, nedum adversus Troianos, nulla vi humana laedendam aut comminuendam. v. 823. placere sibi prae aliis lectionem edd. Florent. et Aldin. pr. ἀλήμεναι pro ἀλήμ. nullo modo ἀλήμ. ab ἄλημι, *vagor, erro,* posse significare *congregari:* tum enim, quod absurdum esset, unum verbum plane contrarias significationes haberet; sed esse ab eodem, unde ἀλής, *confertus, densus,* unde ἀλία, ἀλίζω. Arcadius, Grammaticus ineditus, ἄλη, ἄθροισις; hinc ἄλημι posse fieri, ut ἄλημι ab ἄλη, hinc infra ἀλέντες. H. v. 175. non bene interpretari *Clark.* ἐσημήναντο per *signis occultis notabant*, neque hoc patere ex locis ab eo laudatis, sed suum quemque signum calculo suo inscripsisse, ubi exiisset sors, tum illam cuique oblatam esse, ut suum signum agnosceret, cuius esset. Θ. v. 490. se praeferre ποταμῷ ἐνὶ, quod eandem significationem habeat quam ἔπι, et a poetis praesertim saepe dicatur pro *ad, apud, prope.* Sic ἐν Καμικῷ, et centies apud Isocratem, ἡ ἐν Σαλαμῖνι μάχη. v. 547. versum primum, ἔρδον etc. in vulgatis omissum, sed a Platone in Alcib. sec. laudatum, vix abesse posse videri: nidoris enim mentionem desiderare praegressam mentionem sacrificii: vix dubitari posse, Homeri libros tempore Platonis hos versus habuisse, neque temere e variis locis consutos existimandos esse, quoniam Homerum haec de Troianorum sacrificio dicere addat. I. v. 206. per κρεῖον μέγα nec carnem, nec lebetem, commode intelligi posse: illud impedire sequentia; hoc, quoniam assa caro semper sit in coenis Homericis, nec in eodem lebete coquantur

variae

variae carnes. Sed κρεῖον esse τράπεζαν μαγειρικήν, in qua carnes ponantur, secentur, ut deinde verubus figi possint, quod sequentia doceant. Ἐν πυρὸς αὐγῇ Schol. Lips. comparare cum ἐν ἡλίȣ αὐγῇ: non posuit in aut super igni, sed prope ignem, in culina. v. 394. nihili esse Eustathii observationem de verbo γαμῆσαι, etsi similia sint apud alios: γαμήσεται et γαμέσσεται differre non magis, quam μαχήσεσθαι et μαχέσεσθαι; γαμεῖσθαι autem in medio dici, ut διδάσκεσθαι, quod est, docendum curo, i. e. procurare, ut filius uxorem ducat, prospicere filio de uxore, deligere filio uxorem. K. v. 235. se probare magis τὸν pro τῶν, et ordinem verborum, quem *Clark.* faciat, non accuratum videri: *socium quidem delige, quem vis, et eum quidem optimum eorum, qui adsunt:* Φαινόμενοι, qui adsunt, qui praesto sunt, plane ut latini *apparere* dicunt, quod ex hoc verbo ductum. v. 529. dissentit a *Clark.* cui μάστιξεν δ᾽ Ὀδυσεὺς non videtur inconcinnum; est vero e glossa ortum, quae etiam in MS. Lips. est, δ᾽ Ὀδυσσεὺς ȣτος. Λ. v. 270. μογοςόκοι Ἐιλείθυιαι non esse *partuum praesides,* sed *dolorum creatrices,* ut etymologia, et h. l. contextus docent; male exponere Schol. Pseudodidym. et inepte Lips. αἱ ἐπὶ τῶν μόγις τικτȣσῶν τεταγμέναι. v. 673. ῥύσια ἐλαύνεσθαι vulgo inepte reddi, nihilque esse aliud quam quod uno verbo ῥυσιάζειν apud Diodor. in Excerpt. de Vit. et Virt. p. 549. *praedas agere* ob factam iniuriam, quae hoc modo reparetur. M. v. 54. male *Barn.* pro ἐπηρεφέες, ἐπιῤῥιφέες vel ἐπιῤῥεπέες: esse enim hoc epitheton aptum κρημνοῖς, ut Od. κ΄. 131. ἐπηρεφέας πέτρας, ubi Schol. min. ἤτοι ἄνωθεν ἐπηρεφεῖς, ἢ ἐπικεκλιμένας: neque enim ibi licere intelligere tectas aqua petras, occulta saxa, quo forte respexerit Hesych. in h. v. v. 231. adnotationem *Clark.* de ἔτι argutam magis esse, quam veram: non nimis propriam vim τȣ ἔτι urgendam, quod saepe eleganter Graeci dicunt, ubi nulla relatio ad praeteritum, πλεοναστικῶς. v. 458. εὖ διαβὰς, latinius reddi, *magno gradu;* male vero in versione *stans* rursus poni, cum iam ante sit *stetit.* Tyrtaeum pariter apud Lycurg. §. 28. εὖ διαβὰς μενέτω, *magno gradu obtineat locum*

cum suum. Sed haec hactenus. Invitamus autem Graecarum litterarum studiosos, ut ipsi animadversiones Viri Cel. evolvant, et diligenter legant. Neque hoc omittendum est, adiunxisse Nostrum argumentum universae Iliados, quoniam permultum ad bene intelligendos epicos poetas, et suavius legendos, prodesse iudicat, seriem totius operis ac summam argumenti tenere.

CAROLI LINNAEI, SAC. REG. MAI. SUEC. Archiat. Med. et Bot. Prof. Upsaliens. Acad. Imper. Monsp. Berol. Ups. Stockh. Soc. Amoenitates Academicae, seu dissertationes variae, Physicae, Medicae, Botanicae, antehac seorsim editae, nunc collectae et auctae: cum tabulis aeneis.

Holmiae, ap. Godofr. Kiesewetter, 1749. Alph. 1. pl. 13. tab. aen. 17. in 8vo.

Etsi sero ad nos multi libri perferuntur, cum ob intervalla locorum, tum ob communem omnium prope regionum calamitatem et perturbationem: non tamen ideo illos silentio praetereundos esse censemus. Iam *quatuor* accepimus partes Amoenitatum Academicarum, a Cel. *Linnaeo* editarum, quarum argumenta ordine exhibebimus. Continentur vero hac *prima* Parte dissertationes a variis Auctoribus conscriptae, et in Academica Upsaliensi, sub praesidio Viri Cel. ad disputandum propositae, maxima ex parte quae ad rem botanicam spectant. Numerus dissertationum est XVIII. argumenta vero haec: I. *Betula Nana; studio Laurentii Klase.* Frutex Betulae exteris in regionibus rarissimus est, sed Sueciae valde familiaris ac prope domesticus, et Alpes Lapponicas primarium locum natalem agnoscit. Etsi vero Auctor hanc Betulam iisdem virtutibus pollere arbitratur, quibus polleat Betula vulgaris, eidemque oeconomicum quendam usum tribuat; medicum tamen illius usum nullum adhuc innotuisse fatetur. Igitur

neque

neque nos plura addimus. II. *Ficus, explicata a Cornel. Hegardt.* Recensuit atque collegit omnes huius arboris species, quae Botanicis innotuerunt, atque de mirifica illius fructificatione, de eiusdem per culices ficarios fecundatione, usuque in diaeta et medicina, exposuit. In charactere generico autem formando se ipsum sibi non satisfacere fatetur, quoniam plurimis ficuum speciebus Europa sit destituta, neque, quae in hortis inveniantur, florescere soleant, si ficum foliis palmatis excipias. Veterum tamen de Caprificatione aenigma solvere et explicare studuit. Caprificum esse marem, ficumque sativum feminam: flores latere in cavitate receptaculi, adeo arcte clausos, ut saepius vix caput acus per umbilicum transmitti patiatur: quod si iam fructus fecundetur feminae, e cavitate fructificationis caprifici s. maris ascendentem farinam antherarum fructificationes ficus sativae flatu contingere, ut arctum eius umbilicum penetret, tandemque per totam cavitatem disseminetur. Sed tenthredines, quos etiam culices ficuum appellant, eo tempore, quo ficus mas florescit, i. e. farinam edit antherarum, e caprifici cavitatibus farina obductis evolare, et coniugibus acquisitis de ovis pariendis sollicitos esse; hinc ad singulos grossos transvolantes, cavitates ficus feminae, dolii instar clavis ferreis vel spiculis seu pistillis ab omnibus lateribus intus completas, intrando, non posse non farinam, qua tecti sunt, excutere. Hoc modo ficum hanc feminam facillime impraegnari: sed fructum etiam maturare posse ficum feminam, licet semina eius non sint fecundata, quoniam hic fructus non sit pericarpium, sed solum receptaculum. III. *Peloria, proposita a Dan. Rudberg.* Fuit haec herba ignota antea, neque ad ullum adhuc cognitum genus referri potest. A Linaria generata Nostro videtur, neque minus monstrum, quam vitulus, capite lupino praeditus, a vacca procreatus. Nihil enim monstrosius esse, quam quod in hac herba accidat, nempe, ut plantae, quae flores antea regulares produxerit, degener proles irregulares proferat, neque solum a

gerere matris, ſed claſſe in tota plane abeat, adeoque exemplo, quod in Botanica inauditum, efficiat, ut nemo eam ob florum diverſitatem amplius agnoſcere queat. Ideo etiam Peloriam A. appellavit, quoniam in ea quaſi communis naturae ordo mutatus ſit." IV. *Corallia Baltica, Auct. Henric. Fougt.* In Cap. I. agitur de Coralliis in genere, quae, utrum lapideo, an vegetabili animalive regno ſint adnumeranda, nondum patere exiſtimat; in cap. II. autem de Coralliis Balticis, quorum deſcriptiones exhibentur. V. *Amphibia Gyllenborgiana, deſcripta a Barth. Rudolpho Haſt.* Exponit Auctor primum de colubris, deinde de lacertis, tum de ranis, denique de teſtudinibus. In ſerpentibus ſcuta transverſalia abdominis, ab ipſa gula ad anum enumerata, veras conſtituere differentias ſpecificas dicit, colores inconſtantibus et ſpuriis notis adſcribens. In lacertarum differentiis ſpecificis eruendis attendendum eſſe, utrum cauda ſit compreſſa, ſive perpendiculariter plana, an teres, angulata, articulata, continuata ſerie extenſa? an corpus nudum, piſcium inſtar ſquamoſum, tuberculis calloſis paſſim ſparſum? an criſtatae lacertae aut toto dorſo, aut ſub gula, aut ad latera? an pedes ſint fiſſi, palmati, diverſo digitorum numero inſtructi? an ungues vel omnibus digitis adſint, vel quibusdam tantum, vel etiam nullis, variante figura? In ranis videndum quot digitos pedes habeant? an unguibus careant? an palmatis plantis gaudeant? truncus an ſit oblongus, gracilis, gibboſus, rotundatus, laevis, verrucis et tuberculis exaſperatus? In teſtudinibus cum alia obſervetur pedum ſtructura in aquaticis, alia in terreſtribus, conſtantiſſimam notam ſpecificam a pedibus deſumi. VI. *Plantae Martino - Burſerianae, explicatae a Rolando Martin.* Ioachimus Burſerus, qui Bauhino in deſcribendis plantis operam non contemnendam praeſtitit, herbarium XXV. conſtans voluminibus collegerat, quod Petrus Martin abſolvere voluit, ſed morte impeditus fuit. Auctor in hac diſſertatione easdem herbas nominibus, quibus a recentioribus Botanicis inſigniuntur, ſpecificis illuſtrat. VII. *Hor-*

tus

tus Upſalienſis deſcriptus a Samuele Nauclero. Commemoratur, quae ſub quoque praefecto horti facies fuerit; quaeque in eo herbae raritate et ſpecie maxime memoratu dignae ſint, exponitur, et deſcriptio aedificiorum, ad hunc hortum pertinentium, exhibetur. VIII. *Paſſiflora, propoſita a Io. Guſtavo Hallmann.* Contexuit primum quaſi hiſtoriam eorum, qui hunc florem vel invenerunt, vel deſcripſerunt: deinde nomina omnia, quae reperire potuit, collegit, ad certas ſpecies redegit, differentiam ſpecificam ſpecierum enodavit, unde non ſolum ſpecies XXII. diſtinctas obtinuit, ſed etiam praeter has XIX. ſpecies ab auctoribus tam obſcure deſcriptas animadvertit, ut de his aliquid certi dici nequeat. Denique enarrat, quibus in locis potiſſimum gignatur, quem in Medicina uſum habeat, quem in oeconomia, qua ſuperſtitione a quibusdam fuerit exceptus. IX. *Anandria, auct. Erland Zach. Turſen.* Deſcribitur planta, inter flores compoſitos, et quidem inter diſcoideos Raii numeranda, cuius ſemina ſub hoc nomine Rutheni Botanici in Sueciam miſerunt, quamque nomen et fama indicat flores producere absque ſtaminibus et antheris. X. *Acroſtichum, propoſitum a Io. Beniamin. Heiligtag.* Filices dicit Vir Cl. adhuc indigeſtas et diſperſas eſſe, nondum ſpeciebus ad propria genera redactis; atque in hac claſſe ordinanda deſiderari adhuc, qui idem ſtudium eandemque operam navet, quam Vaillantius in Compoſitis, Scheuchzerus in Graminibus, et Dillenius in Muſcis praeſtiterint. Nam ex toto eoque ſatis numeroſo Filicum grege vix ſupra LXX. reperiri ad genera ſua rite relatas ſpecies. Ipſe unum Filicum genus, *Acroſtichum,* deſcribit, omnesque huius generis ſpecies enumerat. XI. *Muſeum Adolpho Fridericianum, auct. Laurent. Balk.* Superbit muſeum Academiae Upſalienſis plurimis exoticis rariſſimisque animantibus, quorum aliqua ab Auctore deſcribuntur. Claſſis I. habet Quadrupedia: II. Aves: III. Amphibia: IV. Piſces: V. Inſecta: VI. Vermes. Breves, ſed ſufficientes cognitioni ſpecierum exhibentur deſcriptiones, ſynonymaque auctorum

apponuntur. Maxime memorabilis est enumeratio serpentum, quarum una scuta abdominalia CLXV. caudalia XXX. alia abdominalia CCXVII. caudalia CVIII. habet. XII. *Sponsalia plantarum, proposita a Io. Gustav. Wahlbom.* Auctor in hac dissertatione illas de sexu plantarum sententias, quas Cel. *Linnaeus* tam scriptis suis inseruit, quam in praelectionibus suis protulit, et demonstrationes repetit, colligit, connectit atque confirmat. Primum ostendit, plantas non secus atque animalia vivere: nam ubi adsit nutritio, ibi etiam adesse propulsionem humorum, ideoque vitam; nutrimentum vero plantarum ex tenuissima fieri humo, quae, mediante aqua, ad radices earum deferatur. Porro, ut omne vivum initium et finem habeat, innumerasque subeat mutationes, ita etiam in plantis infantiam, iuventutem, virilitatem et senectutem observari. Sic hederam primis in annis foliis gaudere lanceolatis, et foliis fructuque destitui; in aetate iuvenili folia habere quinqueloba, et petris arboribusque suffultam sterilem surgere; in medio vitae curriculo constitutam, folia emittere triloba, fulcra deserere, propriisque viribus erectam speciem induere arboris sat procerae, et floribus fructibusque gravidam esse; in senectute denique folia pandere ovata sine lobis. Tum nullum corpus mortuum proprio gaudere motu: si itaque spontanee moveat sese corpus, vivat necesse esse; motum enim proprium et internum in unoquoque corpore vivo dependere a propulsione spontanea humorum, atque ubi propulsio haec humorum, ibi vitam esse. Iam motum plantis inesse inde apparere, quoniam v. c. herbae in hybernaculis constitutae versus lucem inclinent, pleraeque plantae nutent, perque totum diem solem facie sua subsequantur etc. Denique vitam plantarum Noster ex morbis, morte, anatomia, et organismo plantarum, ostendit. Post transit ad generationem plantarum. Omne vivum ex ovo generari, atque ideo etiam vegetabilia, proinde omnes herbas gaudere seminibus et ovis, quibus multiplicentur absque aliqua violenta sectione et propagatione per stolones.

nes. Semina esse plantarum ova, docere eorum finem: omne enim ovum sobolem, parentibus conformem, producere, quod etiam semina vegetabilium. Plantas ex ovi vitello provenire, confirmare ulterius Cotyledones, quae, quando de vaccis similibusque animalibus loquimur, sunt multiplicatae placentae uterinae, foetui adhaerentes, humorem de matrice absorbentes, eumque ad nutritionem tenerrimi foetus praeparantes. Nam omnes herbas et plantas, cum exoriuntur, folia habere seminalia, quae antea totum constituerint semen, excepto hilo, seu corculo isto minimo, in quo punctum vitae: atque haec alimentum tenerrimae plantae praeparare, donec firmiores in terra egerit radices, (non secus ac vitellus in ovo, placenta uterina factus, nutrimentum per funiculum umbilicalem porrigat pullo,) deinde vero eadem decidere. Cum vero omnes cotyledones proveniant ex ovo, vel semine; et cum omnes plantae habeant cotyledones: sequi, ipsas plantas ex ovo esse productas. Post enumerat Auctor potiores sententias Physiologorum, quomodo generatio et fecundatio fiat, veram autem rationem ignorari contendit. Monet etiam quaedam contra Leuvenhoekianam sententiam. Primo enim, ait, vermiculi isti Leuvenhoekiani minime sunt animalcula proprio et voluntario motu gaudentia, sed corpuscula inertia, quae calido semini innatant, non secus ac particulae oleosae, quod selecta Liberkühnii microscopia ostenderunt. Si porro essent vermiculi, ex sententia hac, in ovulis metamorphosin subituri, duabus suis tunicis gauderent; necesse est, et per earum depositionem ex larva in pupam, et demum in animal perfectum transferrentur: ast Amnion et Chorion foetus, non ex vermiculo, sed ex ovo principia ducunt. Tum, sicut semper naturae auctor per compendia agit, ita neque verisimile est, illum tot tamque multa millia animalium ob unius saltem fortunam creasse. Neque haec sententia aliquid ad facilitandam generationem facit. Nam si fingas, haec corpuscula esse vermiculos, tunc hi omnino etiam haberent suos vermiculos, e

 quibus

quibus ipsi producti essent, hi iterum alios, et sic in infinitum, quod absurdum. Denique placentam uterinam constat esse ex vitello, et vitellum in ovo subventaneo seu non fecundato reperiri. Si itaque rudimentum futuri foetus adscriberetur geniturae maris, tunc funiculus umbilicalis cum suis membranis distinctus omnino esset a vitello, et sic communem minime cum vitello haberet tunicam, quam tamen possidet. Sed redeamus ad rem propositam. Auctor posse, demonstrat, omnem speciem vegetabilium flore et fructu instructam esse, etiam ubi visus eos non conspiciat: omnem florem antheris et stigmatibus componi: illas esse plantarum genitalia masculina, et earum pollinem veram genituram; haec genitalia feminina, atque mediante geniturae antherarum illapsu supra stigmata fieri generationem vegetabilium. Denique variae partes plantarum commemorantur, singularumque quasi officia in genitura exponuntur. Calycem appellat Noster thalamum, corollam auleum, filamenta vasa spermatica, antheras testiculos, pollen genituram, stigma vulvam, stylum vaginam, germen ovarium, pericarpium ovarium fecundatum, semen ovum. XIII. *Nova plantarum genera, studio Caroli Magn. Dassow.* Exhibet genera 43. singula distincta, addiditque non solum species, ut, ex quibus characteres generici desumti sint, appareat; sed quoque genera haec sub ordinibus quaeque suis distribuit, synonyma brevesque descriptiones adiunxit. XIV. *Vires Plantarum, auct. Friderico Hasselquist.* Est haec dissertatio uberior expositio Cap. XII. *Fundament. Botan.* Cel. *Linnaei.* Canonis instar Auctor hanc sententiam proponit: plantas, quae flore conveniunt et fructu, esse congeneres, et quae ita genere conveniunt, affinitatis vinculo inter se esse connexas, et has qua facultates etiam inter se esse conformes, et ita quidem conformes, ut a priori effectum plantae quodammodo determinare possimus. Vires etiam plantarum optime, immo necessario, secundum classes naturales posse determinari contendit, atque eandem rationem ipse sequitur. XV. *Crystallorum generatio, proposita*

ſita a Martino Kaehler. Tuetur Auctor, pluribusque exponit ſententiam Cel. *Linnaei* de generatione Cryſtallorum, in *Obſ. Regn. Lap.* §§. 7. et 8. indicatam. Nempe, cryſtalliſationem ſalibus competere, nullique praeterea corpori alii, omnemque cryſtalliſationem fieri in aqua: omne Quartzum et Spatum eſſe petram paraſiticam, atque generari in cavo aliorum lapidum, et inde excreſcere: ex aqua igitur, in fiſſuris lapidum retenta, exhalationibus lapideis impraegnatam, forte etiam ab aere adiutam, in ſuperficie lapidis excreſcere, et continuo augeri: in fluido aqueo vero primam generationem peractam fuiſſe, docere vegetabilia ſaepe incluſa obſervata, et ſedem. Figuram omnem polyedram in regno lapideo, (ſi petrificata excipias,) a ſalibus ortum ducere: ſalia cryſtalliſationis unicam eſſe cauſam: lapides cryſtallos appellatos a Quartzo et Spato ſola figura differre: cryſtallos omnes in fluido naſci: figuram cryſtallorum cum Natro aut Nitro eandem eſſe, igitur cryſtallos lapides per ſalia componi. Ultimo loco ab Auctore deſcriptiones variarum cryſtalli figurarum exhibentur. XVI. *Surinamenſia Grilliana, ſtudio Petri Sundii. Surinamum*, Belgarum, in continente Americae meridionalis parte, colonia, in ora Caribarenſi ſitum eſt. Inde ingentem minimeque vulgarem animalium copiam Cl. *Grill* accepit et collegit, quorum deſcriptio ab Auctore in hac diſſertatione inſtituitur. Maxime memorabilis eſt deſcriptio aliquot ſerpentum. XVII. *Flora oeconomica, propoſita ab Elia Aſpelin.* Eſt diſſertatio haec catalogus plantarum Suecicarum, uſibus oeconomicis inſervientium. Recenſuit Auctor potiſſimum illas, quae veſtimentis, domibus, cibo, potui, et utenſilibus aliquo modo aptae ſunt, et paucis uſum illarum indicavit. XVIII. *Curioſitas naturalis, auct. Olao Soderberg.* Sunt variae obſervationes, quas Auctor de varietate rerum, de pulchritudine terrae, de corpore humano, membrorum diſpoſitione etc. protulit, ad ſapientiam Dei demonſtrandam. Bona mente haec ſcripſiſſe nobis videtur, ſed declamatorio quodam dicendi genere utitur, totaque

que

que in libelli descriptione ita versatus est, ut quidem, si concionatorem haec ad populum dixisse putes, laudare illum debeas, neque aliquid amplius desiderare; si vero haec medicae artis studiosum cum Viris doctis disputare videas, illi non nisi mediocrem laudem eruditionis et ingenii tribuere possis.

MONUMENTA ANECDOTA VIRORUM POST fata illustrium et clarorum, quibus varia rei litterariae, Historiarum, Antiquitatum, et Iuris Germanici argumenta illustrantur et expenduntur: recensuit, tabulis aeneis et praefatione instruxit, IO. CAROL. HENRICUS DREYER. TOM. I.

Lubecae et Altonae, in offic. Dav. Iversenii, 1760. Alph. 2. pl. 12. tab. aen. 3. in 4to.

Exhibet Cl. *Dreyerus* eiusmodi in hac collectione virorum doctorum lucubrationes, aliaque antiquorum temporum monumenta, quae rebus Cimbricis supplendis, illustrandis, emendandisque inserviant. Est enim maxima antiquitatum Cimbricarum pars spissis tenebris involuta, quae ut dispellantur, optabile est. Continentur vero hoc Volumine I. ERNESTI IOACHIMI DE WESTPHALEN *schediasma de fatis rei diplomaticae Cimbricae, eiusque utilitate et controversiis.* Accidit bellorum inclementia, quam Cimbria saepius experta est, ut chartarum conditoria dispersa, expilata, asportata, exstinctaque sint multa. Episcopi quoque et monachi, gliscenti sacrorum reformationi infensi, multas chartas secum alia in loca abstulerunt, ne largi proventus, ut *Terpagerus* ait, innotescerent, nec Evangelicis usui forent. Seculo XIV. XV. et XVI. homines cum nobiles, tum ignobiles, bellis intestinis exortis, multas chartas in arcibus, urbibus, et monasteriis asservatas surripuerunt. Quatuor prae aliis tabularia maxime referta fuerunt chartis antiquis, ad res Cimbricas pertinentibus: Schauen-

Schauenburgicum Holſaticum, a Comitibus Holſatiae et Schauenburgi, lineae Gueſtphalicae, partium quarundam Holſatiae dominis, poſſeſſum, adſervatumque in Comitatu Schauenburgico; Segebergenſe Holſaticum, Comitum ducumque Holſatiae, in arce Segeberga cuſtoditum; Slesvicenſe Gottorpiae; et regium Danicum, antiquum Calundburgicum, hodieque Hafnienſe. Sed haec maxime iratioris fati acerbitatem experta ſunt, multasque viciſſitudines, quae ab Auctore commemorantur. Porro utilitas rei diplomaticae exemplis demonſtratur, multique in chartis errores notantur et refutantur. Refutantur etiam ab Auctore, qui ex transactione inter Henricum II. Epiſcopum Lubecenſem, et Gerhardum Comitem Holſatiae, Lubecae A. 1324. inita, praeſtationem homagii a Comite intuitu Comitatus Epiſcopo factam effingunt, et dominio directo atque poteſtati Epiſcopi tribuunt, quod Comes terras ſuas comitatus ab eodem in feudum receperit. Docet contra, infeudationem Lubecenſem nullum directum et proprium ius clientelare Epiſcopo Lubecenſi in Comites et Comitatum tribuiſſe; ſed illam nomine commiſſionis caeſareae, et aliquando ad inſtantiam ipſorum Comitum, ut ſumtibus inveſtiturae imperialis parcerent, peractam eſſe ab Epiſcopis: explicationes vero diplomatum quorundam, de dominio directo Lubecenſis Epiſcopiae in Holſatiae ducatum, ad traditiones erroneas et abſonas pertinere. Tranſit deinde ad quaeſtionem, an Holſatia et Stormaria Saxoniae ſubfeuda adhuc Sec. XV. fuerint, atque earum Comites in nexu ducum Saxoniae vaſallitio diutius exſtiterint? Hic etiam brevem inſeruit diſſertationem *Stryckii*, adhuc ineditam, de indole veteri feudali Holſatiae comitatus, atque de notiſſimis illis litteris feudalibus Saxonicis. Ipſe eorum ſententiam probat, atque confirmare ſtudet, qui ita exiſtimant: ſi quid feudi Saxonici olim in Holſatia repertum fuerit, illud invito Imperatore, atque adeo facto Ducum Saxoniae contigiſſe, poſt fata Henrici Leonis vero exſpiraſſe, ipſoque iure ad Imperatorem et Imperium rediiſſe.

iisse. II. *Idea historiae litterariae Islandorum, breviter delineata* a NICOLAO PETRO SIBERN. Haec dissertatio sectionibus *quatuor* absolvitur. In *prima* agitur de lingua Islandica prisca et recentiore. Linguam primaevam, veteribus *Asamaal* dictam, ad linguam Asarum proxime accessisse, sive ad illam linguam, quam e Graecia Asae intulissent in septentrionalem orbem: habuisse illam suas vicissitudines, nec integram semper fuisse, sed progressu temporum varie mutatam et interpolatam: purissimam olim et nitidissimam, in dialectos nondum partitam, sed unam, puram, simplicem, et antiquissimae Asiaticae proximam, apud primos incolas viguisse: sed antiquam illam linguam perobscuram esse, verbisque compositam, quae hodie non ab omnibus intelligantur; historias tamen, et quaecunque stilo historico non ligato scripta supersint, magnum a compositionis nitore ornamentum habere. Habere linguam Islandicam periodum fatalem ab initio Sec. XVI. et in hunc usque diem tanta decrementa capere, ut post reformata sacra vix unus libellus prodierit, quem elegantia orationis commendet. Annales multos exstare in Islandia, sed eos plus ad corrumpendam, quam ad emendandam linguam conferre: qui remotissimi sint a Danorum commerciis, Islandos, linguam suam intaminatam servare; reliquos idioma suum dediscere: esse magnam linguae Islandicae ubertatem et copiam, neque aliam, praeter Graecam, in vocibus compositis maiores divitias et conciſiorem nitorem ostentare. In *Sect. II.* exponit Auctor de Runis Islandorum. Non de Runis septentrionalium populorum in universum, de quibus tam variae sunt virorum doctorum opiniones, agit Auctor, sed de propriis Islandorum. Fieri passim in libris eorum, ex antiquitate residuis, Runarum mentionem; tritissimaque esse carmina, in quibus octodecim usus et effectus magicarum Runarum enarrentur: sed Runas istas pro vulgaribus litteris minime fuisse Islandis in usu, characteres potius fuisse magicos, aut notas quasdam superstitiose fictas. In *Sect. III.* disserit A. de studiis Islandorum litterariis. Ante refor-

reformata sacra Islandos non adeo linguarum, Graecae et Hebraeae inprimis, fuisse gnaros; habuisse tamen duas scholas, unam in civitate Holensi, alteram in civitate Scalholtensi. Ex historicis veteribus admodum paucos latine doctos fuisse: sed prae aliis eminere *Saemundum*, ob insignem doctrinam sapientis nomine ornatum, et novennem ad celeberrimas Italiae et Germaniae academias profectum: *Aram*, quem vulgo Polyhistorem appellant: *Brandum Ionae*, cuius exstant versiones latinae Alexandreidos, historiae Scholasticae Petri Comestoris, Lucani, et Sallustii, in vernaculam linguam. Sub initia reformationis, linguas, artes, atque scientias diligentius excoli coepisse: ex illis Latinam, ex his Theologiam, theticam et asceticam, semper caput extulisse: linguae Graecae et Hebraeae studia semper friguisse. E Philologis latinis maxime celebrari *Magnum Olai*, Lexici Runici auctorem, et Eddae Snorronis latinum interpretem: *Runolphum Ionam*, qui Grammaticae Islandicae rudimenta scripsit: *Torlacum Sculonium*, Episcopum Holensem, alios. E Theologiae asceticae cultoribus, omnibus palmam praeripere *Gudbrandum Thorlacium*, primum editionis bibliorum Islandicorum auctorem, atque typographia Holis instituta, optimos quoslibet Latinos et Germanicos libros, et in his Gerhardi meditationes sacras, in usum civium transferentem et edentem: hunc secutos esse *Arngrimum Ionam*, et *Thorlacium Sculonis*, pariter varios libros, pietatis studio inservientes, Islandice qui verterint. Clarum esse etiam ob studia theologica *Ioannem Widelinum*, e milite gregario sacerdotem, oratorem, poetam, et iuris patrii peritissimum, qui enarrationes Evangeliorum, variasque orationes sacras edidit: *Ionam Arnaeum*, qui praeter Calendarium Islandicum, quaestiones catecheticas scripsit. Prae aliis porro memorandum esse *Paulum Biornonis*, Hebraeae, Arabicae, Chaldaicae, et Syriacae linguae gnarum; et *Olaum Ionae*, carminum Hebraicorum scriptorem. In primis vero laudandum esse *Brynolphum Suenonium*, Episcopum Scalholtensem, quem Auctor

virum in ſtudiis elegantioribus, ſi cum Latinam tum Graecam linguam ſpectes, ſupra laudem et ſortem patriae ſuae verſatum, et ſine exemplo priorum Islandorum, et fortaſſe poſteriorum, doctum fuiſſe, cuiusque epiſtolas quaſi theſaurum aliquem variae eruditionis et prudentiae ſervari, dicit. Medendi artis peritos admodum paucos habuiſſe Islandiam, e ſchola Galeni alicuius aut Hippocratis diſcipulos: plurimos eſſe illitteratos et ἀυτοδιδάκτους homines, qui magis ex libris Germanis ſcientiam ſuam acceperint, quam a doctoribus vivis, aut libris latinis. Iurisprudentiam Islandorum tot cultores nactam eſſe, ut integram bibliothecam conſtituant horum vitae et ſcripta: multos commentatos eſſe in integrum legum codicem Magnaeum, plurimos certos titulos illuſtraſſe, alios gloſſaria confeciſſe, et antiquitates iuris excusſiſſe, alios de innovandis legibus, alios contra mutationem earum ſcripſiſſe. Mathematicarum ſcientiarum ſtudioſos non plures Islandiam habuiſſe, quam medicarum. Neque eſſe quenquam memorandum praeter *Theodorum Thorlacium, Runolphum Ionae, Stephanum Olai, Gislaum Enarium*, et, qui hodie vivat, *Ionam Gam.* Aſtrologiae ſtudium olim non ignotum fuiſſe Islandis, ſed, praeter Thorlacii Calendarium perpetuum, nullum in Islandia eſſe Aſtronomicum librum editum. Pariter neglecta eſſe Phyſica, Chymica, Botanica; ſed de Logicis et Metaphyſicis quosdam libros exſtare. Philoſophiam moralem maxime carminibus contineri, quae plena ſint ſententiis argutis, et ad vitam inſtituendam aptis: ſingulares libros non eſſe editos. Sed maxime memorabilia eſſe adagia Islandica, ex optimis prudentiae praeceptoribus collecta. Genealogia valde delectari Islandos, quatenus illa ad familiarum in patria nobilium originem et propagationem ſpectet; inprimis vero feminas honoratiores, quae in hoc ſtudio virorum plerumque ſint magiſtrae. Geographiam eosdem valde negligere, et vix ultra tres quatuorve fuiſſe, qui locorum ſitus bene callerent. Verum poeſi hanc nationem valde deditam fuiſſe. Habuiſſe Islandiam etiam Latinos

tinos

tinos poetas, *Brynolfum Suenonium*, et *Ioannem Widalinum*, illum Lyrico et Elegiaco, hunc Heroico et Phalaecio carmine excellentem. Historiae quoque multum operae dedisse, sed patriae magis, quam exoticae; post reformationem paucos bonos historicos extitisse, hodieque annales tantum contexi, et saepe ab hominibus indoctis et rusticis, nulliusque praeterea rei, quam litterarum ductus, gnaris. Antiquos historicos nunquam libros, semper vero relationes sibi factas memorare, quibus tamen fides non temere deroganda sit. Ultimo loco ab Auctore laudes virorum primariorum Islandiae eruditae, *Magni Olai*, *Gudmundi Andreae*, et *Ionae Rugmanni*, recensentur. Vita *Gudmundi* memorabilis prae aliis est: quare ex ea aliqua delibabimus. Scripserat hic de polygamia, atque concubinatum argumentis haud absurdis defenderat; quae tamen defensio ei tam infeliciter cessit, ut a praefecto regio abduceretur in Daniam, atque in carcerem, arci regiae Hafniensis contiguum, et facinorosonum criminum reis destinatum, coniiceretur, ita tamen, ut ultro citroque in turri ambulare liceret. Nemo pro eo causam dixit, nemo ad iudicium regis illius nomine provocavit. Sed cum nocte astra contemplaretur, atque huius contemplationis dulcedine captus, corpus inconsiderantius per fenestram exsereret, praeceps e turri, sed salvus, ante ostium decidit, ubi regii liberi nutriebantur. Ignarus ubi esset, Gynaeceum ingressus est, summo cum terrore omnium: postridie hic tumultus ad regis aures pervenit, qui e *Gudmanno* ipso totam causam cognoscit, librum accurate Theologis examinandum tradit, illumque non solum dimittit, sed beneficiis quoque, ob libri acumen, quibusdam ornat. In *Sect. IV.* de variis ad studia Islandorum pertinentibus disseritur. Historicorum veterum Islandicorum monumenta plurimum conferre posse ad conciliandam huic genti omnium nationum aestimationem, si modo aliquis probam huius linguae notitiam sibi adquirat, eaque edat. Sed se vix sibi persuadere posse, ait A. ullum repertum iri, qui tot difficul-

tates, quibus haec lingua scateat, devorare sustineat. Haec hactenus, in quibus excerpendis ideo longiores fuimus, quoniam reliquorum titulos tantummodo addere licet. III. MATTHIAE NORMANNI *codex antiquissimus iuris Vandalico-Rugiani, ex vetustissimis observantiis Rugianis, consuetudinibus et iuribus Germanorum, praecipue Septentrionalium, compilatus, circa initium Seculi XVI. vulgo:* dat olde Wendische-Rugianische Land-Recht: *prodit nunc primum e duobus codicibus MSC. invicem collatis, e Musaeo* Io. Car. Henr. Dreyeri. IV. *Incerti Auctoris Chronicon Holsatiae rythmicum, ab A. MCXCIX. usque ad A. MCCXXV. prodit e codice veteri chartaceo.*

SOLUTIO PROBLEMATIS GEOMETRICI, EIUSque Usus in Astronomia. Auctore I. F. HENNERT, Geometra Berolinensi.

PROBLEMA.

Ducere lineam, quae tangit duos circulos positione et magnitudine datos.

SOLUTIO.

TAB. II. Ponamus radios CL, DN esse a, b, et distantiam CD centrorum C et D $=$ d, ita ut sit d $>$ a$+$b. Si puncta L et N sint puncta contactus tangentis quaesitae, radii CL, DN perpendiculariter insistunt tangenti LM ad puncta L, N. Hinc producta CD usque ad concursum tangentis LM, nanciscemur duo triangula similia CLM, DNM, ergo $LN = \frac{NM.\ CD}{DM}$.

Sed $CM^2 = (CD + DM)^2 = CD^2 + DM^2 + 2\,CD.\ DM = CL^2 + LM^2$. sive $CD^2 + DM^2 + 2\,CD.DM = CL^2 + (LN + NM)^2 = CL^2 + LN^2 + 2\,LN.NM + NM^2$, Verum $DM^2 = NM^2 + ND^2$, qua aequatione a priori subducta et valore ipsius LN substituto, prodibit, $CD^2 + 2\,CD.\ DM = CL^2 + \frac{NM.^2\ CD^2}{DM^2} + \frac{2\,NM^2.\,CD}{DM} - ND^2$, vel $d^2 + 2\,d.\,DM = a^2 + \frac{NM^2.\,d^2}{DM^2} + 2\frac{d.\,NM^2}{DM} - b^2$,

$-b^2$, Eliminando $NM^2 = DM^2 - b^2$, habebimus $d^2 + 2d.DM = \frac{a^2+d^2 - d^2 b^2}{DM^2} + \frac{2dDM - 2db^2 - b^2}{DM}$, vel

$DM^2 - \frac{2db^2.DM}{a^2-b^2} = \frac{b^2d^2}{a^2-b^2}$, Hinc duos valores ipsius DM

obtinebimus, scilicet erit $DM = \frac{db(b+a)}{a^2-b^2}$, ergo $DM = \frac{db}{a-b}$

et posito $a > b$, prodibit $-DM = \frac{db}{a+b}$.

§. 2. Ex solutione Problematis, primo loco patet, dari duo puncta M et G in linea CM, quorum unum ad dextram, alterum ad sinistram Centri D (propter radices affirmativas et negativas ipsius DM) partem cadit. Deinde constat, ex uno puncto extra circulum dato duci posse duas tangentes, aequales ergo revera dantur quatuor tangentes, ML, MF, GH, GB Problemati satisfacientes.

§. 3. Facili negotio procedit constructio geometrica. Nam determinata linea DM, construatur *Semicirculus supra* DM, cuius peripheria occurret circulo SNA in puncto contactus N, per puncta N et M ducatur linea LNM, quae erit una tangentium. Fac arcum $NA = AE$, duc MEF habebis secundam tangentium. Idem erit statuendum de construendis duabus reliquis tangentibus.

§. 4. Si duo circuli sint aequales, ergo $a = b$, erit $DM = \frac{bd}{a-b} = \infty$, et $-DM$ sive $DG = \frac{bd}{a+b} = \frac{d}{2} = \frac{CD}{2}$.

Hinc liquet duas tangentes dari parallelas, atqui duas tangentes in medio distantiae centrorum illi occurrere. 2) Ponendo $a+b = d$. Ideo propter $RS = o$, circuli sese tangent; fiet $DM = \frac{b(a+b)}{a-b}$, et $-DM$ sive $DG = b$. Hoc

casu revera tantum duae tangentes existunt, etenim ob $DG = b$, ipsi circuli sese tangent, in quo contactu duae reliquae

reliquae tangentes quasi in unum punctum coeunt. 3) Quando circuli sese *secant*, erit CD=d=CR+RD=a+RD, inde erit $DM = \frac{a.a+RD}{a-b}$, et $DG = \frac{b.a+RD}{a+b}$, ergo a+b : a+RD = b : DG, sed a+b > a+RD ergo b > DG, quod fieri nequit, nam ex puncto intra circulum tangens non potest duci, proinde praesens casus duas tantum exhibet tangentes. 4) Denique, si unus circulus existat intra alterum, erit a > CD+b et a—b > CD. Verum a—b : d = b : DM, ergo b > DM, quod fieri nequit. Porro a+b : d = b : DG, quoniam a > CD+b, erit etiam a+b > CD=d hinc b > DG, quod fieri nequit. Idcirco nullas tangentes hic casus nobis sistit.

§. 5. Insignem usum praestat hocce Problema in Astronomia, cuius ope longitudo umbrae planetae vel Sphaerae opacae, et magnitudo penumbrae, aliaque ad rem spectantia, adcuratius, quam fieri solet, possunt deduci. Sistant nobis Circuli O et P, Solem et Planetam, quorum tangentes LM, FM ductae modo supra exposito definiunt conum umbrae DM, cuius altitudo est DM. Sit Planeta P tellus nostra. Maxima distantia Solis a terra valet 20337 semi diametros terrae, quum diameter apparens ☉ sit 31'33", inde ipsa diameter solis aequatur 93, 40 semidiametris terrestribus. Hinc fiet d=20337, a=93,4 b=1, ergo prodibit altitudo coni umbrae $DM = \frac{db}{a-b} = 220$ semid. terrae. Si calculum instituas more vulgari inferens, sin. dimidii, anguli, sub quo ☉ e terra conspicitur, vel sin. 15'46" : sin. tot = radius terrae : DM, invenies DM=218 semid. terrae. Vitium, quo haec supputatio laborat, latet in angulo DMN non recte assumto pro angulo LDC, qui aequatur semi diam. apparenti solis. Etenim ang. LMN = ang. LDC — ang. DLM, sed ang. DLM sine errore potest assumi pro parallaxi solis, quam pono 10". Hinc diminuendo ang. 15'46½ parall. solis 10", atque instituendo calcu-

lum,

gentes quasi in unum punctum coeunt. 3) Quod ...
...cant, erit CD=d=CR+RD=a+RD, inde et
RD, et DG=b. a+RD, ergo a+b : a+RD=b : DG
b . . a+b
a+RD ergo b> DG, quod fieri nequit ...
ntra circulum tangens non potest duci, ...
s casus duas tantum exhibet tangentes. ...
nus circulus existat intra alterum, erit a> ...
CD. Verum a—b : d=b : DM, ergo b> ...
nequit. Porro a+b : d=b : DG, ...
-b, erit etiam a+b> CD=d hinc b> ...
nequit. Idcirco nullas tangentes hic casus ...

Insignem usum praestat hocce Problema ...
a, cuius ope longitudo umbrae planetae ...
opacae, et magnitudo penumbrae, ...
adcuratius, quam fieri solet, possunt ...
bis Circuli O et P, Solem et Planetam, ...
LM, FM ductae modo supra exposito ...
mbrae DM, cuius altitudo est DM. Sic Planet...
ra. Maxima distantia Solis a terra valet ...
netros terrae, quum diameter apparens ...
nde ipsa diameter solis aequatur 93, 40 ...
restribus. Hinc fiet d=20337, a=93, ...
bit altitudo coni umbrae DM=db = ...
a—b

Si calculum instituas more vulgari inferens, ...
uli, sub quo ⊙ e terra conspicitur, vel sin. ...
radius terrae: DM, invenies DM=218 ...
Vitium, quo haec supputatio laborat, ...
N non recte assumto pro angulo LDC, ...
mi diam. apparenti solis. Etenim ang. LDC=
— ang. DLM, sed ang. DLM sine errore ...
rallaxi solis, quam pono 10". Hinc ...
5' 46½ parall. solis 10", atque instituendo ...

lum, uti fecimus, adcuratiſſime prodit DM = 220 ſemid. terrae, quemadmodum per noſtram methodum fuit erutum. Depromſi (*) minimam diſtantiam ſolis a terra, (uti caetera elementa, quibus uſus ſum), quam inveni 9832 ſemid. telluris, et Diametrum ſolis apparentem 32' 37". Hinc ex methodo noſtra deduxi longitudinem umbrae 213,4, ex methodo vulgari 211, 2, et ex methodo vulgari per parallaxin ſolis correcta 213 ſemi d. telluris. Ex exemplis allatis abunde eluceſcit, quantum valeat noſtra Methodus, ex qua nulli errores naſcerentur, quum adhibueris correctiorem rationem ſolis et terrae diametrorum, ex inſtanti tranſitu Veneris per diſcum ſolis deducendam.

§. 6. Liquet ex Aſtronomia, magnitudinem penumbrae determinari per punctum G, et productas tangente IH, QB. Quoniam $GD = \frac{bd}{a+d} = 215, 4$ ſemid. terrae pro maxima ſolis a terra diſtantia, atqui DM = 220 ſemidiam. patet ang. HGL eſſe < ang. NMD ergo ang. HGD multo minor erit ang. LDC, cui tamen aequalis poni ſolet. Plura elegantia Problemata, ad Penumbrae ac Umbrae phaenomena ſpectantia ope propoſitionis noſtrae ſolvere liceret, ſi hoc noſtri inſtituti nunc foret, quod alia vice praeſtabimus.

§. 7. Manente eadem diſtantia *d*, longitudo umbrae, DM, decreſcit, creſcente radio maioris ſphaerae, prae radio minoris ſphaerae, nam (a—b : b = d : DM) hoc caſu a—b augetur, et *b* diminuitur, hinc DM decreſcet. 2) Manentibus iisdem radiis, augendo diſtantiam, augetur longitudo umbrae (**).

L. AN-

(*) ex calendario Acad. Reg. Pariſ. huius anni connoiſſance du tems.

(**) 3) Si Sphaerae multum differant magnitudine, tunc parum lineae DM ac DG a ſe differrent, quod locum habet in ſyſtemate ſolari, ſi excipias Iovem, etenim illo caſu denominatores a—b et a+b fere aequantur, hinc $\frac{db}{a+b} = DG$ parum diſtabit a linea $DM = \frac{db}{a-b}$.

L. ANNAEI FLORI EPITOME RERUM ROMAnarum, ex recensione IOH. GEORGII GRAEVII, cum animadversionibus eiusdem: accessit praeter Ampelium, Libellumque variar. lection. Praefatio IO. FRID. FISCHERI.

Lipsiae, in libraria Fritschia, 1760. Alph. 1. plag. 18. in 8vo.

Laudavimus iam aliquoties Cl. *Fischeri* consilium, sordes, quibus profanae Minellii, Iunckeri, aliorumque manus, pulcherrimas veteris Latii reliquias commaculaverunt, abstergendi eisdem, atque eiusmodi editiones iuventuti tradendi, quae teneros animos sensu aliquo veri et pulchri imbuant, et rectam ad humanitatis studia viam illis aperiant. Eodem consilio a Nostro Graeviani Flori editio repetita est. Nam primum texta Graeviana, ex editione anni octogesimi superioris seculi descripta, et deinde integrae notae eiusdem Graevii additae sunt, quibus legendis, vere iudicat, et magistros, et tirones, Latinae linguae scientiam mirifice augere et amplificare posse. Graevius enim, ut facile intelligent, qui viri summi ingenium et doctrinam perspectam habent, praefationem primo auream praemisit, in qua multa acute et docte de stili Flori et orationis vitiis monentur: deinde ea diligentia et quasi religione in constituendis textis versatus est, ut sine idonea causa, veterumque librorum suffragiis, nihil temere emendaret, (sic enim appellant vulgo depravationes auctorum,) aut reciperet; tum adnotationes et doctissimorum virorum, Lipsii atque Nicolai Heinsii, coniecturis ornavit, et propriae doctrinae copiis valde locupletavit, atque etiam nummos, aliaque antiquitatis monimenta addidit, quibus cum historia illustraretur, tum Flori fides adiuvaretur. Chronologicas Excerptiones, Indicemque Vir Cl. ex editione Freinshemiana petiit, adiuncto

iuncto e Dukeriano exemplo Ampelii libro memoriali, cuius ope non raro Flori vulneribus medicinam factam esse constat. Atque de his quidem non opus est plura dicere. Nemo Florum, nemo Graevium, Graeviique adnotationes ignorat. Veniamus ad illud, quod sibi Cl. *Fischerus* quasi proprium in hac editione vindicare potest. Collegit enim in peculiarem libellum varias lectiones, cum e libris manuscriptis a viris doctis exceptas, tum a se ipso e variis editionibus collectas, de quibus in praefatione accurate exposuit. Iam in Germania antiquissimum omnium, optimumque ad corrigendos emendandosque Flori libros codicem, suppeditavit nobilissima illa quondam Palatina bibliotheca, quo Salmasius et Gruterus usi sunt. Hi inde duo quoque alios codices acceperunt, verum ut vetustate, ita etiam bonitate, longe inferiores. Post Berolinensis regia Laurentio Begero unum eumque bonae notae codicem dedit, quem Lipsius olim possedit. Porro Francia Vinetum suum instruxit variis codicibus scriptis, neque malis illis: duobus quidem, quos non uno loco nominatim laudat, et aliis, quos in notis passim commemorat, etsi nihil de antiquitate eorum addat. Tum Dukerus usus est lectionibus duorum codicum bibliothecae regiae Parisiensis, quae etiam Samueli Sciassio trium codicum copiam fecit. Belgii bibliothecae potissimum sex codicibus Floro profuerunt: primo, qui, Ryckianus appellatus, a Dukero excussus est, qui et reliquos diligentissime cum editis contulit. Ex Italia, illa codicum manuscriptorum patria, duobus tantummodo licuit viris doctis uti, Malliabecciano et Florentino, quos Tollius, licet non accurate satis, inspexit. Praeterea Graevius usus esse dicitur optimo libro e Burgundia misso; et Dukerus laudat Ramosi codices, de quibus nihil certi constat. Haec de libris calamo exaratis, quorum lectiones Noster

collegit, e quibus apparere dicit, hosce codices non ex uno, verum ex multis, iisdemque diversis fontibus, manasse. Inter libros editos, formulisque descriptos, primam Flori editionem Fabricius putabat eam, quae Lutetiae Parisiorum, in aedibus Sorbonae, anno quinti decimi seculi septuagesimo, quaternis prodiit. Sed Nostro iam ante hanc exiisse videtur illa, qua, loci et librarii nomine numerisque anni destituta, usi sunt Gruterus et Dukerus, multum qui ei auctoritatis tribuerunt. Eodem seculo saepius evulgata fuit Flori historia, ut Romae anno secundo et septuagesimo, ex officina Cunradi Sueinhemii, et Arnoldi Panartii, ut Mediolani anno quarto et nonagesimo, ut Venetiis ter annis novissimis seculi. Sed has *Fischero* V. Clar. non contigit videre. Eo ipso tempore Beroaldus et Sabellicus diligentiam suam ad emendandum Florum contulerunt, quam tamen non multis probari notum est. Nactus tamen est inprimis Vir Cl. tres editiones, hoc ipso seculo Lipsiae evulgatas, neque adhuc a quoquam in recensendis Flori libris consultas. Prima in officina Cunradi Gallici, anno septimo et octogesimo, quaternis, accurate et atramento pernigro descripta est. Plagulis absolvitur quatuordecim, et hunc indicem habet: *Lucy Flori historiographi Epithomata. Ad lectorem. Magnorum quicunque voles exempla virorum Noscere, quos fortes inclita roma tulit, Me lege. tum dices, quam multos florus in annos Edidit hanc claram lucius historiam.* Ipsam editionem curavit Fridianus Pighinucius Lucensis, quem eleganter doctum fuisse ex epistola dedicatoria apparet. Hanc Noster dicit non e libris antea vulgatis, sed e codice MS. ductam esse, multasque continere lectiones, quae in aliis non reperiantur: ut cap. 1. proem. 3. *admirationi:* ibid. 6. *benedixerit:* 1, 10, 6. *interfectus:* 2, 5, 1. *Titinumque:* 2, 6, 20. *adversi:* 2, 6, 46. *adoratam* etc. Non pauca quoque

que a Dukero, Aldo, tanquam parenti, tribui, quae iam multo ante nata in Lipſienſi hoc exemplo extent: ut cap. 3, 21, 27. *Fluentia*: 4, 2, 86. *Cenonius*. Fontem illius bonum codicem fuiſſe, neque ingenio Pighinucii inepte contaminatum, praeter orthographiae veteris integraeque veſtigia, (ut *hoſtium* pro *oſtium*, *contio*, *inicere*, *opidum*, *extimare*, *ſeperatos*, *theſalici*, etc.) abunde declarare magnam lectionum et bonarum multitudinem, et aperte malarum vanarumque, quae operarum vitio vix ortae eſſe videantur. Ad illa pertinere c. 3, 5, 11. *cheromam*: 3, 5, 16. *hiſtris*: 3, 10, 2. *Britaniam*: 3, 10, 14. *uno* et *Moſſellam*: 3, 11, 7. *Mazzere*: 4, 12, 49. *arracillum* etc. ad has, 1, 11, 2. *vano* pro *vario*: 1, 11, 4. *eademque* pro *ea denique*: 1, 17, 1. *incitati* pro *intacti*: 3, 21, 20. *multi* pro *inulti*: 4, 7, 15. *oblacione* pro *abolitione*: 4, 10, 3. *nivibus* pro *nimbus*: 4, 12, 63. *pertineret* pro *poeniteret* etc. Ex hac Lipſienſi prima totam fluxiſſe, ne vitiis quidem emendatis aut ſublatis, immo aliis auctis, illam, quam ex officina Martini Herbipolenſis, in chartis maximae formae, anno nonageſimo quarto edidit Iacobus Baryntus, licet liberalium artium Magiſter, huic tamen negotio ſuſcipiendo non ſatis aptus. Barynti editionem praeceſſiſſe eam, quam officina Iacobi Thanneri, anno non addito, emiſit, diverſam illam ab ea, quae a Metario memoretur, anno ſexto et decimo ſequentis ſeculi curata. Illum quidem, qui huic editioni praefuerit, videri exemplum primae Lipſienſis deſcribendum operis tradidiſſe; ſed vel ingenii ope, vel adiumento librorum ſcriptorum, emendatum et correctum. Etenim habere hanc editionem lectiones multas non modo communes cum Lipſienſi prima, in his ineptas et falſas, quae in aliis libris non inveniantur; verum etiam proprias, neque cum Lipſienſi prima, neque cum reliquis libris editis ſuperioribus communes, easdemque oppido bonas,

ut: 2, 7, 10. *vagantem* pro *vadentem:* 2, 11, 6. *suffocandas:* 2, 16, 4. *Helis:* ib. 5. *cum.* 2, 18, 2. *apud Durium* etc. Seculo decimo sexto prima Flori editione donavit studiosos litterarum, Mediolani, officina Minutiani, anno secundo: quam et Metarius, et reliqui Flori enarratores ignoraverunt. Hanc a Minutiano Iustini libris adiectam esse, totamque convenire cum ea, quae anno decimo quaternis Lutetiae Parisiorum, sumtu Iohannis Parvi, exiit. Usus vero est Vir Cl. duplici huius editionis exemplo: utrumque numeris anni caret, utrumque praeter Florum Iustinum complectitur; sed differunt tamen haec inter se ita, ut illud, quod Dukerus adhibuit, quodque Parisiense primum appellare licet, alterum chartarum nitore et puritate, formularum elegantia, et describendi diligentia vincat. Badianam editionem, et Aussurdi exemplum, Noster non vidit; sed Iuntinae paucas animadvertit inesse lectiones proprias, plurimas cum superioribus communes. Aldum porro, vel Asulanum, scriptorum codicum fidem negligentes, vel Iordanis levitati, vel ingenii libidini paruisse, et inepta ista importunaque audacia plura loca depravasse magis, quam emendasse. Maioris faciendam esse fidem et curam Iohannis Tacuini, in cuius officina Florus anno duodecimo lucem adspexit, et quidem iterum, Venetiis. Exemplum hoc e scripto codice ductum videri: nam continere illud lectiones proprias plurimas, easque vel veras, et fide aliorum scriptorum codicum confirmatas; vel ad veras proxime accedentes, et a nemine ante Nostrum prolatas, ut: 1, 10, 3. *prodigia:* 1, 13, 7. *damnavit:* 2, 18, 2. *funeribus:* 3, 1, 3. *per adoptionem mortuis:* 4, 2, 86. *adeo nondum desperantem:* ibid. 85. *confectus* etc. Deinde vitia operarum, quibus inquinatum est, inde orta videri, quoniam Tacuinus, summa diligentia, omnia, etiam vitia libri scripti, immutata reddere voluisset. Porro hanc editionem locis

eis nonnullis prioribus pleniorem esse, ut 4, 2, 51. *ut una navicula Lesbon applicaretur*, quae verba ab edd. reliquis absunt; atque etiam nonnunquam duas unius loci lectiones exhibere, interiecta particula *vel*, quod indicium sit diligentiae fideique Tacuini. Hanc sequitur editio Iohannis Camertis, deinde ab Hervagio repetita et Gryphio; quam excipiunt tres Vineti editiones, quae accuratissimae et maxime sanae Grutero audiunt. Neque tamen Dukero, neque Nostro, ullam earum inspicere contigit. Hic vero nactus est exemplum, e Vineti editione expressum, et Lugduni, anno seculi septimi decimi sexto, ab Auberto Miraeo adornatum. Vineti editiones duae sequuntur Stadii, quae, quod ad texta attinet, nisi uno alterove loco, inter se non distant. Stadius quidem Aldum fere et Camertem in constituendo textu sequitur, sed amore coniecturarum suarum persaepe eo deducitur, ut, relicta librorum omnium auctoritate, illas recipiat. Huius Stadianae editionis, et quidem secundae, exemplum totum deinde recudi curavit Amstelodami Io. Isaacus Pontanus. Post Stadii aetatem eluxit magnum ingenium Gruteri, qui non mediocri diligentia Flori libros bis recensuit: atque hunc textum Gruterianum, prioris quidem exempli, repetiit Harderovici Iacobus Zeuecotius. Grutero adiungendi sunt Salmasius, Freinshemius, atque Taneguidus Faber, quos sequitur Anna Fabra, etsi *non passibus aequis*. Vere enim Noster iudicat, illam, patris exemplo, in notis multas coniecturas perspicue vanas proferre, et plura docere tralatitia atque puerilia. Tum, quantum laudandam esse censet operam Graevianam, tantum etiam dicit castigandam immodicam effrenemque Blancardi et Begeri temeritatem: quorum ille editionem Flori multis coniecturis contaminavit; hic, ut alia taceamus, proprias emendationes aliorumque utplurimum admisit. Atque

que in hoc negotio quomodo verſatus ſit, facile inde intelligi poſſe Noſter dicit, quod Begerus fuerit de grege eorum, qui, in enarrandis et emendandis ſcriptorum veterum libris, bonam Dialecticam magis, quam uſum loquendi, et linguae legum vocem audiendam exiſtiment, ita ut nec potuerit fieri, quin imperite et inepte diſputaret contra Graevium, puer ſcilicet contra Herculem. Ultimo loco elegantiſſimi Dukeri editio commemoratur, meritaque laude afficitur. Atque hae ſunt illae editiones, e quibus Vir Cl. varias lectiones excerpſit atque collegit, in quibus eam diligentiam adhibuit, ut neque minimas diverſitates praeteriret. Qui labor, taedii profecto pleniſſimus, quam utiliter a Noſtro ſuſceptus fuerit, non opus eſt ut pluribus commemoremus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Augusti Anno MDCCLX.

MEMOIRES CONCERNANT CHRISTINE, REINE de Suede, etc. TOME QUATRIEME.

i. e.

COMMENTARII DE REBUS CHRISTINAE, REGINAE Sueciae, quibus et historia regni eius, et vitae ipsius privatae, et historia eius temporis civilis atque litteraria, illustrantur, etc.
TOMUS QUARTUS.

Amstelaedami et Lipsiae, apud Io. Schreuderum, et Petr. Mortarium iuniorem, 1760. Alph. 3. plag. 2. quaternis.

Nunc demum exegit doctiss. *Arkenholzius* hoc magnae Christinae honori et memoriae dicatum monumentum. Postquam enim operosam eius in conquirendis scriptis omnibus, quae clarissimae huius Reginae historiam spectarent, largiter remunerata esset fortuna: amplissimum his quatuor Tomis thesaurum nobis et posteritati obtulit, unde quaecunque gessisset Christina, quibus negotiis implicita, quo animo fuerit, quos amicos habuerit vel inimicos, reliqua plurima, tuto cognoscerentur omnia. Dicemus nunc deinceps de singulis, ad ordinem ab illustri Auctore co. .tutum.

Atque ut continuo argumentum Tomi huius postremi proponamus, pergit primum Cl. Vir in edendo *Christinae commercio litterarum politico, erudito et familiari*, ab A. 1655. ad annum 1689, Reginae fatalem. Haec epistolarum collectio paginas priores 168. implet. Excerpamus exempla quaedam. Humanissime benevolentiam suam *Sam. Bocharto* testatur Regina. *Luc. Holstenium* de epigrammate quodam Graeco consulit. *Fürstenbergium*, Paderbornensem Episcopum, Papae commendat. Ab *Isaaco Vossio* historiam rerum a se gestarum scribi cupit. Pluribus epistolis ad Archiepiscopum Panormitanum scriptis ostendit, sibi infelicem illum *Michaelem Molinos* patrocinio dignum videri. *Radzivilium Ducem*, Iohannis III. Poloniarum Regis, legatum Romae, a coeptis cum Cardinalium Collegio rixis dehortatur. Laetitiam, quam ex liberata ab obsidione Turcica Vindebona sensit, non minus aperte quam odium suum aulae Gallicanae prodit, ut adeo Legato Reipubl. Venetae scribat pag. 117. victoriae ex Turcis reportatae hunc se maximum fructum existimare, *d'haver guarito il mondo del Mal Francese*. Sequuntur plures litterae ad Equitem *Terlonum* scriptae. Agit cum eo de foedere quod inter Turcas et Gallos intercedere dicebatur; sed maxime in his epistolis ea eminet, satisque adhuc celebrata fuit, quam de violenta et indigna Christianis hominibus conversione vel compulsione potius Reformatorum in Gallia ad sacra Pontificia, perscripsit ad eundem, vehementer eam rationem improbans. Quam sententiam Reginae cum *Petrus Baelius* in *Novis Reipubl. litterariae* adpellasset reliquias religionis quam olim professa fuisset Christina, h: e, Protestantium, (*un reste du Protestantisme*), castigatus est eius iussu epistola *ἀνονύμως* scripta. Multae etiam hic leguntur Reginae epistolae ad *Bremondum*, (Mr. *de Bremond*,) qui res eius publicas curabat Hagae Comitum. Scriptae sunt paullo ante mortem Christinae, indicantque infensum eius Pontif. Romano eius temporis, et Gallis animum, simul et ostendunt, eam tristiora Iacobi II. Magnae Brit. Regis fata,

mente

mente praecepiſſe. Commemorandae praeterea ſunt, quas inde a pag. 158. inſeruit Cl. Editor; epiſtolae Reginae ad *Fridericum Wilhelmum*, Electorem Brandenburgicum, eiusque filium ſucceſſorem. Coeperat Frid. Wilhelmus tentare Chriſtinam, ſi in Germaniam pertrahere, ſibique haereditatis eius adeundae locum aperire poſſet; iunctus videlicet propinqua illi adfinitate, et invitatus ad haec conſilia ab Oliveerantio, bonorum Reginae Directore generali. Sed mors Reginae paullo poſt ſecuta turbavit hos conatus. Inſtans hoc illius fatum praedixerat quodammodo *Voigtus*, Stadenſis Aſtrologus, cuius epiſtola pag. 164. legitur. Interiectae ſunt etiam huic epiſtolarum ſeriei Conſtitutiones duarum Academiarum, ſeu Societatum litterariarum, a Chriſtina conditarum, pag. 28. ſqq. Denique compendium epiſtolae *Puffendorfii*, quod pag. 58. exhibetur, partim ob ipſum petitionis argumentum, partim ob adiunctos a Regina in margine obeliſcos, dignum eſt in quo paullulum moretur Lector. Subiicit his epiſtolis Arckenholzius brevem ſummam vitae Chriſtinae, a pag. 169—176. ut paucis paginis contracta imago ingenii atque animi illius ſpectari et intelligi facilius poſſit.

Secundo loco poſita eſt a pag. 177—186. *Sciagraphia Hiſtoriae Numismaticae* (d'une Hiſtoire metallique) *Chriſtinae*, ipſius manu emendata, et ex Hetruſco ſermone verſa Gallice. Hoc conſilium, hiſtoriam Patris ſui, Guſtavi Adolphi, et rerum ſuarum per numos illuſtrandi, ante ceperat Regina, quam Menetreius et Academia Inſcriptionum Pariſina hiſtoriam numiſmaticam Ludovici XIV. moliti eſſent. Guſtavo quidem XXVIII. ſibi CXVIII. numos tribuit. Ex poſterioribus ſeptem revera cuſi fuerunt, v. c. ille in quo ſphaerae orbis terrarum adſcripta ſunt verba: *Ne mi biſogna, ne mi baſta.* In reliquis eſt et ſiſtens Reginam in medio Conſiſtorio Pontificis, his additis: *Petro et Tibi.*

Succedunt a pag. 187—276. *Additamenta et Emendationes ad I. et II. horum Commentariorum Partem.* Cum

Christina primis pueritiae et iuventutis annis saepius ad propinquos suos aliosque viros illustres litteras dare soleret, nonnullas harum litterarum edidit hoc loco Cl. Arkenholzius, eas inprimis, quae ipsius in studiis doctrinae progressus ostendunt. Huius generis sunt litterae obligatoriae ad Praeceptorem suum, Iohannem Matthiae, scriptae, quibus denuo promittit, se Latine cum eo locuturam; gratulatio ad Comitem Palatinum sub auspicia anni 1638. intercessio pro Praeceptore suo ad Gubernatores Regni, et aliae plurimae. Adiectus est pag. 195. Indiculus eorum quae Christinae ab A. 1638. pro informatione tradita fuerant a Praeceptore illius, et pag. 197. varia styli latini et gallici exercitia, ex ore eius excerpta. Subiunxit et alias quasdam Christinae epistolas Editor, ante abdicationem eius scriptas. Defendit porro pag. 221. Gustavum Adolphum et Carolum XII. imo gentes septentrionales in universum, ab ignorantiae et barbariei labe, afficta illis a scriptoribus Gallis. Dicit pag. 224. de itinere eiusdem Gustavi A. 1620. in Germaniam suscepto, mutato quidem nomine suo. Pag. 228. sqq. de *H. Grotio*, de *H. Conringio*, *Ioh. Matthiae*, et *Cartesio*, ex cuius cranio partem possidet Arkenholzius, singularia quaedam observat. *Bourdelotii* epistolam quandam edit pag. 233. itemque litteras Christinae ad *Nic. Heinsium*, pag. 235. De *Rudbeckio* seniore narrat pag. 237. eum, quamvis ad prandium secum capiendum invitaverat Carolum XII. tamen non exspectato Rege consedisse, quod is serius, quam promiserat, adveniret. A pag. 241. contra *Koehlerum*, Historiarum nuper Professorem Göttingensem, disputat, demonstrans, Gustavum Adolphum a Principibus Germanis vere in auxilium fuisse vocatum, aliaque in Koehlero merito reprehendens. Pag. 251. sqq. de commercio Reginae litterario cum Italis quibusdam doctioribus tradit. Pag. 258. hos mordaces in Reginae transitum ad Ecclesiam Romanam versus adponit, profectos a poeta ignoto:

Vanda-

Vandaliae nemo Reginam errare negavit;
Per mare, per terras, errat ubique vagans.
Teutonas, Hifpanos, Gallos, Italosque, Gothosque
Experta, annon fit vere ea Catholica?
Chriftina, exclamas, Chriftum fugitiva relinquit,
Et miferam a vera plangis abire fide.
Ah! nimium falfus fidei difpendia luges,
Nulla imbuta fide, deferet illa fidem?
Cum vellet Chriftina facris regnisque paternis
Exire, ad Latios transfugitura Deos,
Cur non ad Galli deflexit fceptra potentis?
Cum tamen a Chrifti nomine nomen habet.
Nutanti Hefperiae malens fuccedere tecto,
Dudum Catholico de grege nempe fuit.

Maxime autem ex praeftanti illa collectione, quae Londini A. 1742. feptem Voluminibus forma folii prodiit hoc titulo: Collection of the State Papers of *Iohn Thurloe*, Efq. Secretary of Council of the State, etc. digefted by Thomas Birch, non pauca memoratu digna depromfit doct. Editor, a pag. 264. Denique de difperfis, mortua Regina, libris, numis, gemmis, aliisque thefauris illius dicit. Alia quae magno numero adfert, ut fuppleat vel corrigat Tomos duo priores, omittimus.

Addit a pag. 272 — 284. Indicem alphabeticum plus quam tercentorum virorum variae conditionis, ad quos fcriptae a Regina litterae Tomis duobus poftremis horum Commentariorum leguntur infertae. Tum vero a pag. 285 — 482. monumenta litteris confignata plurima offert Lectoribus, iisdem Tomis illuftrandis et confirmandis infervitura; *(Appendice de piéces juftificatives et relatives aux Memoires.)* Eorum cenfum quam fieri poteft breviffime inftituemus. — I. Primae lineae fcribendae Hiftoriae Reginae Chriftinae, ductae a *Galdenbladio*, qui ei ab epiftolis fuit. Has intueantur qui in compendio ingenium et mores Chriftinae noffe voluerint. — II. De ortu et infignibus

 genti-

gentilitiis Regiae Familiae *Wasa*, Dissertatio Hetrusce scripta. — III. Christinae Decretum, quo *Iohannem Cabeliavium* nobilitatis iuribus condecorat. Eiusdem Cabeliavii ad Gustavum Adolphum et ad Cancellarium Oxenstiernam litterae. — IV. *Gustavi Gustaffoni*, quem extra coniugium genuerat Gust. Adolphus, ad patrem epistola, scripta Viteberga, cuius Academiae Rectorem tum agebat, A. 1632. d. 22. Octobr. — V. *Hornii*, summi copiarum praefecti, ad Salvium, *Salvii* ad *Avasium*, huius autem ad Oxenstiernam Cancell. epistolae, A. 1641. et 1642. — VI. Mandata aulae Gallicanae ad Comitem Avasium missa A. 1639. — VII. *Turennii* et Ducis *Anginaei* ad Principem Landgraviam Hassiae epistolae, A. 1645. cum huius ad Ducem responso. — VIII. *Christinae* ad Reginam Galliae epistola de ruptis a Duce Bavariae induciis, A. 1647. — IX. Forma Gubernationis Sueciae anni 1634. condita iam a Gustavo Adolpho, sed post fata demum eius publice probata. — X. Cancellarii *Oxenstiernae* tres Epistolae ad Iohannem, filium, legatum Suecicum in Congressu Prussico, datae A. 1635. — XI. Administrorum rei publicae Suecicae litterae, nomine Christinae scriptae ad Electorem Brandenburg. eodem anno. — XII. Fr. Laurentii a D. Paulo *Skytte* epistolae tres, in quibus sunt duae ad Ioh. Schefferum. — XIII. *Salvii* et *Avasii* per litteras concertationes, A. 1640. — XV. *Christinae* ad Carolum II. Magnae Britanniae Regem litterae, A. 1649. Senatus Suecici litterae ad Christinam, quibus eam a regno abdicando dehortatur. — XV. *Hoffii* epistola ad Landgravium Cassellanum, A. 1646. Huius item epistola ad Christinam, A. 1640. — XVI. *Christinae* litterae ad Carolum Ludovicum, Electorem Palatinum, A. 1646. — XVII. *Rusdorfii* ad Gruënium epistola de Gustavi Adolphi tecta in Germaniam profectione, A. 1620. — XVIII. *Grotii* et *Salvii* epistolae amoebeae, A. 1636. sqq. scriptae. — XIX. P. *Anton. Smalzii* ad Cancell. Oxenstiernam litterae, A. 1648. — XX. Eiusdem *Oxenstiernae* ad Episcopum Rothovium, et XXI. ad Abr. Calovium

vium epiſtolae, A. 1647. — XXII. *Terſeri*, Epiſc. Aboënſis, teſtimonium Studioſo cuidam tributum, A. 1667. *Theod. Rychii* duae ad Sam. Akerhielmum epiſtolae, A. 1686. et 1687. — XXIII. Caſſelienſis Archiepiſc. *Hamiltonii* epiſtolae ad Cancell. Oxenſtiernam, A. 1654. et 1656. — XXIV. Legatorum Gallicorum ad Chriſtinam epiſtola, A. 1646. — XXV. *Chriſtinae* ad Fridericum III. Daniae Regem litterae, de Cornefitio Ulefeldo, A. 1652. — XXVI. Eiusd. *Ulefeldi* epiſtola ad Ordines foederati Belgii, A. 1651. cum horum reſponſo. — XXVII. P. *Malinae* Ieſuitae, ex praecipuis auctoribus converſionis Chriſtinae ad ſacra Romana, narratio de hac converſione. — XXVIII. Relatio de caerimoniis exequiarum, Carolo Guſtavo Regi Sueciae A. 1660. Holmiae habitarum. — XXIX. *Montecuculi*, Legati Caeſarei in aula Suecica, ad Nicol. Sapedum, Venetarum apud Caeſarem legatum, epiſtola, A. 1654. *Chriſtinae* ad Canutum Legatum Francicum litterae, de cauſſis abdicationis ſuae, A. 1654. — XXX. Narratio de ſolenni Chriſtinae introitu in urbem Bruxellenſem, A. 1694. — XXXI. Abbatis *Certanii* Oratiuncula ad Chriſtinam, cum Bibliothecam Bononienſem ingrederetur, A. 1655. — XXXII. Cardinalis *Sacchettii* epiſtola paullo ante mortem ſcripta ad Alexandrum VII. Epiſc. Rom. A. 1663. — XXXIII. *Ioh. Lechandri*, Sueci, Poema latinum in Chriſtinam, Romae 1687. — XXXIV. *Esbergii*, Theol. D. Lutherani, epiſtola ad Innocentium XII. qua ſe ad Romanam Eccleſiam tranſiturum ſignificat, ab eodem autem ſimul 300. Scutatos petit. — XXXV. *Leopoldi* Caeſaris ad Chriſtinam epiſtola, A. 1676. Eiusdem litterae ad Cardinalem Pium. — XXXVII. *Bourdelotii* de tuenda valetudine Reginae ſententia. — XXXVII. *Vincentii a Filicaia* ad Chriſtinam, A. 1684. — XXXVIII. Octo imagines, dialogus eroticus, et compoſitio muſica duplex, inventa ſingula a *Chriſtina*. — XXXIX. *Matthiae Waſmuthii* Dedicatio Operis ſui Aſtro-Chronologici nomini Chriſtinae, a qua, quod ſumtus liberaliter in id ſuppeditaſſet, *Tabulas Chriſtinianeas* Opus hoc adpellavit. Obſerva-

ſervationes criticae in idem Opus Romae inſtitutae circa ea, quae Wasmuthus Pontificiae Eccleſiae contraria poſuerat; aliae item obſervationes Chriſtinae et Galdenbladii. — XL. *Wasmuthi* ad Reginam de hoc Opere epiſtola, A. 1687. — XLI. *Eiusd.* epiſtola ad Adamum Adamandum Kochansky, Mathematum in Collegio Vratislavienſi Profeſſorem, A. 1678. — XLII. *Eiusdem* epiſtola ad Cenſores Operis ſui Romanos, A. 1687. — XLIII. Cenſorum Romanorum ad Chriſtinam epiſtola de Opere Wasmuthi, A. 1687. — XLIV. Operis huius, quod poſt mortem Patris edidit filius, Matth. Wasmuthus, Med. D. Kilonii, 1692. fol. Inſcriptio dedicatoria ad Reginam. — XLV. *Leopoldi* Caeſaris epiſtola ad Carolum XI. Regem Sueciae pro Chriſtina, A. 1683. — XLVI. Legati Elect. Brandenb. *Falaiſeau*, oratio ad Reginam Sueciae, A. 1685. habita. — XLVII. *Voigtii* Aſtrologi ad Chriſtinam epiſtola, A. 1688. — XLVIII. *Caroli XI.* R. Sueciae, litterae ad Caeſarem, Reges et Principes alios, quibus illis mortem Chriſtinae indicat, A. 1689. cum reſponſo Ordinum foederati Belgii. — XLIX. Imago Chriſtinae, auctore *Bielefeldio.* Inde haec pauca excerpimus: *Elle deſcendit du Trône par dégoût, diſent quelques-uns; par politique, diſent quelques autres; et par libertinage, s'il en faut croire les libertins. Pour moi je penſe que l'envie de faire une action unique fut le plus puiſſant reſſort de ſon abdication. Elle voyoit Sylla à mille lieues d'elle. Alexandre auroit voulu conquerir tout l'Univers: Chriſtine en eût voulu abdiquer l'Empire.* — L. *Arkenholzii* reſponſio ad epiſtolam Baronis *Holbergii*, ſcripta reſolvendis iis, quae adverſus hos Commentarios monuit, edita Caſſellis, A. 1753. — LI. *Eiusdem* epiſtola ad *I. M. Gesnerum*, ſcripta occaſione eorum, quae *Alembertus* de Chriſtina publicavit. In qua epiſtola oſtenditur, plurimum detrimenti capturam eſſe veram hiſtoriae tractationem, ſi recentior illa Gallorum methodus hiſtorica introducatur; ſimul et in vaſtum Encyclopaediae opus, quod

Di-

Directore Alemberto edi coeptum eſt, animadverſiones ſubiiciuntur. Typis deſcripta Caſſellis A. 1754.

Tandem quaedam ex ingenio et ore Chriſtinae profecta monumenta doctrinae et ſapientiae eius ſuperadduntur, pag. 54. Prius exhibet cogitata Reginae ſuper vita et actionibus Iulii Caeſaris. Poſterius ſententias plurimas et dicta memorabilia a Regina prolata, Centuriis V. complectitur. Transferamus huc unicum illorum, quod legitur pag. 41. *Socrate diſoit: ſi tu te maries, ou que tu ne te maries pas, tu t'en repentiras. Moi, je crois que tout homme qui ſe marie s'en repentira infailliblement; mais je ne vois pas, pourquoi on ſe repentiroit de ne s'être pas marié; j'en puis juger par experience.* Magis Reginae animo, quam experientiae convenienter dictum! Claudit hanc Partem Index rerum Parte III. et IV. propoſitarum.

Praefatio Clar. Arkenholzii, partim clarae ſcriptis feminae, (Mad. de *Beaumont*), partim *Alemberto* oppoſita eſt. Illa, cum horum Commentariorum concinnaſſet Epitomen, quid in ea ſibi obelo notandum videatur, indicat Noſter. Hic, cum novum impetum feciſſet in Arkenholzium, breviter adverſus eum quaedam dicuntur. Nos, perſpectis diſſidiis, quae Viros hos Clariſſ. in ſcribendae Hiſtoriae ratione a ſe invicem divellunt, optamus, ut ea ratio unice vigeat, omnibusque placeat, quae verum inveſtigare, tradere, atque probare iubet firmiſſime, etiam neglectis dictionis ornamentis, argutisque ſententiis, quae delectationis plus habeant, quam certae utilitatis.

TRACTATUS DUO PATHOLOGICI, NUNC primum in lucem editi, Auctore MEDICO MONSPELIENSI in praxi feliciſſimo.

Amſtelodami, ſumt. fratrum de Tournes, 1760. *PARS I.* plag. 14. *P. II.* plag. 15. in 8vo.

In *prima* harum dissertationum, quae capitibus triginta absolvitur, exponit Auctor *de morbis infantum et puerorum.* Atque ne quid omitteretur, quod huc pertineret, in Cap. I. et II. traditur, quomodo puer recens natus habendus alendusque sit, atque de modo, puerum a lacte depellendi, disputatur. Transit A. deinde ad morbos infantum particulares, atque primum agit de morbis capitis, illiusque externarum internarumque partium, quo referuntur ab eo crusta lactea, tinea, phthiriasis, seu morbus pedicularis, hydrocephalus, strabismus, aurium inflammatio et ulcus, aphtae, difficilis dentitio. De quibus dum copiose exponit, alios quoque attingit morbos systematis nervosi, ut epilepsiam, vigilias, et pavorem nocturnum. Tum explicat morbos pectoris, ut tussim; stomachi, ut singultus vomitusque; viscerum et aliarum, cum externarum, tum internarum partium abdominis, ut dolorem colicum, alvi fluxum, lumbricos, alvi constipationem, ani procidentiam, urinae incontinentiam, calculum vesicae urinariae, intertriginem, herniam, atque hypochondriorum et ventris intumescentiam. Denique exhibetur doctrina morborum systematis seroso-lymphatici et sanguinei, ad quod pertinent macies, rachitis, tumores strumosi, variolae, et morbilli. In morbis hisce explicandis ita Auctor versatur, ut primum indolem morbi describat, deinde ad causas proximas et remotas transeat, tum symptomata explanet, porro notas tradat, e quibus quivis morbus perspiciatur atque ab alio distinguatur, post quantum ex praesenti morbi indole de exitu cum felici, tum malo, iudicari possit, doceat, et denique quo modo hisce morbis mederi possimus et debeamus, exponat. Proximas horum morborum causas derivat potissimum, sive ex constitutione infantibus propria solidorum aut fluidorum, sive horum simul; interdum etiam ex humoribus. Quidam, ait, proximam ducunt originem ex lympha viscida acri, ut crusta lactea, ut tinea. In phthiriasi, pabulum, quo pediculi nascantur, esse insensibilem transspirationem, tenuissimis partibus aquosis praesertim et sulphu-

ſulphureis donatam, qua ovula pediculorum penetrentur. Ovulorum etiam maximam partem copiamque cum cibis ſanguinem pervadere, et ab ipſo in partibus diverſis deponi. Neque tamen veriſimile eſt, quod narratur, aliquos morbo pediculari obiiſſe; ſed illi potius a vitioſa ſanguinis conſtitutione morbos contraxerunt, illisque exſtincti ſunt. Aphtas generare, quaecunque ſalivam corrumpant, et ſalibus acrioribus gravident, ut lac ſalſum, calidum, cruditates in ſtomacho congeſtas lac ſumtum corrumpentes, victumque nutricis exſiccantem et ſalſiorem. Quoniam etiam aphtae oris cavitatem priusquam fauces, oeſophagum vero nunquam, aut niſi inveterata afficiant, ex eo quoque veriſimile eſſe, eas potius a ſaliva, quam ab halitibus acrioribus, a lacte in ſtomacho corrupto elevatis, produci. Rachitidem oriri ex viſcida et ſaluginoſa nimis lymphae oſſa irrigantis conſtitutione. Quoniam enim lympha viſcida, ſalibusque nimis turgida, ad motum circulationis abſolvendum minus apta efficiatur, in intima illam oſſium ſubſtantia haerere, et accumulari, quia oſſium fibrae, carnium et membranarum fibris minus elaſticae, minus humores exprimant, et ipſos haerere facile ſinant. Verum, quia eadem ubique non ſit oſſium ſtructura, quippe quorum fibrae ſtrictius in medio oſſis connectantur, laxius vero in extremitatibus cohaereant, igitur lympham viſcidam in oſſium extremis facilius, quam in medio, haerere: fibras enim ſtrictius ibi cohaerentes cavitates minus amplas obtinere, partes lymphae viſcoſiores non admittentes, quae in extremitatibus oſſium, ob cavitates fibrarum ampliores, accipiantur. Sed quo maior ſit in oſſium extremitatibus lymphae collectio, maiorem quoque ibi dari accretionem, et hinc oſſium extremitates nodoſas apparere. Rurſus, quoniam oſſium extremitates magis accreſcant, quam eorum pars media, oſſa naturalem et debitam firmitatem non ſervare poſſe, propter irregularem accretionem: hinc tibiam in extremitatibus nodoſam incurvari, atque intra vel extra flecti, prout interna aut externa eiusdem protuberatio, quae in-

feriori femoris extremitati adnectatur, magis et absque servata debita proportione accrescat. Variolarum causas deducit Auctor a vitio aeris, miasmate inquinati. Haec vero miasmata aeri terram ipsam suppeditare, quae in sinu suo principia et mixta cuiuscumque naturae recondens, ea per aerem aliquando copiose diffundat, unde morbi epidemici oriantur, et inter populos miro modo grassentur. Horum autem miasmatum naturam non determinari posse, cum haec sub sensus minime cadant, sed ea summe activa, et partibus integrantibus solidis admodum praedita, videri. Causam, cur semel per vitam homines variolis afficiantur, esse, quia variolis recurrentibus et sanatis sanguinis depuratio fiat, et partes ipsius novam acquirant modificationem et continuationem, qua accidat, ut sanguis texturam meliorem et firmiorem postea nactus, tali miasmati diu resistere queat. Sed quoties, propter pravam sanguinis constitutionem, depuratio eiusdem in variolis non absolvatur, nec constitutionem sanguinis perfecte mutari, nec ad variolas iterum contrahendas dispositionem integre tolli. Si quis quaerat, cur omnes incolae regionis, ubi variolae grassentur, iisdem non simul laborant, cum causa, variolas producens, omnibus simul applicetur? respondet Noster, etsi variolae a miasmate per aerem identidem diffuso oriantur, hoc tamen per se et absque subiecti dispositione variolas minime producere posse: constare enim, causam effectum suum praestare non posse, nisi in subiectum dispositum agat. Cum igitur sanguis omnium hominum eiusdem regionis eandem dispositionem non habeat, hinc quoque non mirum, si variolae omnes simul non afficiant. Immo esse quosdam, quorum sanguis tam firma partium cohaesione gaudeat, ut minime hoc miasmate infici queat, et ideo pueros facilius adultis variolis corripi, quia sanguis eorum, textura debiliori constans, facilius miasma concipiat.

In *altera* dissertatione agit Auctor, in capitibus undeviginti, *de morbis cutaneis*. Singula capita singulos morbos com-

complectuntur. Retulit vero ad hanc classem morbos sequentes, etsi ipse fateatur, non omnes proprie huc pertinere. Agit igitur I. de phlegmone, et aliquot illius speciebus, ut furunculo, panaritio, seu paronychia, carbunculo, seu anthrace, bubone, abscessu, et ulcere fistuloso, gangraena, et sphacelo: II. de erysipelate: III. de Scirrho: IV. de oedemate: V. de emphysemate: VI. de ambustione: VII. de contusione: VIII. de cancro: IX. de strumis: X. de atheromate, steatomate, et meliceride: XI. de lupia: XII. de ganglio: XIII. de aneurismate: XIV. de varicibus: XV. de scabie: XVI. de herpete: XVII. de lepra: XVIII. de rheumatismo: XIX. de arthritide. Eandem, quam in priori dissertatione, Noster rationem sequitur, et causas proximas remotasque, morborum indolem, symptomata, morborum divisiones, differentias, notas et remedia, copiosius etiam quam antea, enarrat. Proximae horum morborum causae sunt vel externae, vel internae. Quod ad has attinet, Auctor plurimorum morborum, phlegmonem sequentium, originem refert potissimum ad lympham, sive auctam et cumulatam, sive in variis partibus plus minusve corruptam. Scirrhum fieri, ait, a lympha vitiata, quae crassior et spissior facta in suis vasis lentescat, haereat, et mora ulteriori ita crassescat, ut duram lapideamque naturam obtineat. Utriusque leprae causam proximam esse obstructionem glandularum ductuumque lymphaticorum cutaneorum, a lympha summe viscida et salsuginosa producta; et quia lepra Graecorum remissior sit elephantiasi, illam fieri a lympha minus viscida et salsuginosa, istam vero maiorem crassitiem et acrimoniam in fluidis supponere. Causam cancri efficientem esse lympham spissam, concretam, quamplurimis particulis duris salino-terreis gravidam. Scabiei causam esse subitaneam sanguinis haerentiam in finibus arteriolarum cutanearum, a transspiratione insensibili, spissiori et acriori facta. Insensibilem transspirationem hanc haerentiam efficere, vel quia ob molem et crassitiem ex arteriolis exire nequiens, harum

fines infarciat et obſtruat; vel quia ex arteriolis egreſſa, per poros ſuos ad cuticulam usque perduci non poſſit. Rheumatiſmum oriri a distractione dolorifica ductuum lymphaticorum, aut neuro-lymphaticorum, a lympha ſpiſſa, partibusque ſalinis fixis onuſta, in vaſculis harum membranarum haerente. De Emphyſemate ait Auctor, quoniam flatus emphyſema non [illegible]iant, niſi dum in partibus externis colligantur, ex eo ſequi, hunc tumorem fieri poſſe vel a vulnere, vel a cauſa interna. Illud facile intelligi, quoniam aer, per vulnus ruens in interſtitia membranarum, calore loci expanſus et rarefactus, partem in tumorem elevet: ſimiliter ſaepe vulneri thoracis penetranti emphyſema adiungi, quia aer e cavitate thoracis per vulnus exiens, a faſciis aliisque, quibus vulnera deligentur, retentus, in partes vicinas ruat, quas ſua rarefactione in tumorem attollat. At difficilius intelligi poſſe, quomodo, illaeſa cute, flatus colligi poſſint ſub ipſa: notandum igitur eſſe, fluida omnia humanae machinae maxima copia aeris eſſe completa, quod oſtendat efferveſcentia ingens, quam ſubito contrahat ſanguis in machina pneumatica, aere exantlato. Igitur ut tumor flatulentus fiat, ſufficere, ut aer ex ergaſtulis fluidorum expreſſus per poros vaſorum, ex horum cavitate exire poſſit. Itaque duo ad tumorem flatulentum generandum requiri: primo, ut aer ex interſtitiis fluidorum, ubi retinetur, exprimatur, et ut pori vaſorum ſatis pateant ad aeris expreſſi egreſſum. Primum fieri, ſi fluida lente provoluta partibus craſſioribus conſtent, quae ob motus tarditatem, vi cohaeſionis naturalis ſtrictius unitae, aerem e ſuis poris exprimant: fluida ſic lenteſcentia, vaſa, in quibus contineantur, replere, nec ob motus defectum ſtimulare; vaſa igitur, utpote diſtractilia, extendi, horumque poros maiores utique fieri, adeoque aerem ex interſtitiis fluidorum expreſſum, ſuique iuris factum, per poros vaſorum dilatatos exire. Fieri etiam tumorem flatulentum, ſi fluida exſiccentur, cum ob ſeri defectum horum partes ſtrictius unitae, poros pauciores et minores relin-

relinquant, et proinde aeris ſpirulae expreſſae ſui fiant iuris. Sed haec hactenus. Caeterum intelleximus ex harum diſſertationum lectione, Auctorem, praecipue quod ad hiſtorias morborum attinet, magnam attentionem adhibuiſſe, atque naturam humani corporis bene cognitam habere. Vellemus tamen, ut in definiendis aliquot cauſis, quae ad viſcidum et acre pertinent, ſubſtantiam viſcidi et acris clare et accurate enodaſſet, atque etiam differentias acris et ſalis viſcoſi, immo utriusque ſimul, indicaſſet.

MATHESIS THEORETICA ELEMENTARIS atque ſublimior. Auctore WENCESLAO IOANNE GUSTAVO KARSTEN, Phil. D. et Log. Prof. Publ. Ord. in Acad. Roſtochienſi.

Roſtochii atque Gryphiswaldae, apud Ant. Ferd. Roſeum, 1760. 3. Alph. 23. tab. aen. in 8vo.

Satis diu univerſae Matheſeos theoreticae ſyſtema expectavimus. Wolffianum enim, tum, cum publicam lucem aſpiceret, minus a perfectione aberat, a qua ſucceſſu temporis magis magisque continuo removetur. Et quamvis quadraginta fere, qui poſt illud editum effluxerunt, annis, multa Matheſeos purae elementa, illuſtrationes, inſtitutiones, et compendia, typis expreſſa fuerint: illis tamen, qui rei litterariae non plane ignari ſunt, minime obſcurum eſſe poterit, omnes hoſce foetus parum propitia Minerva eſſe in lucem protruſos. Nemo autem magnopere mirabitur, tot a multis ſuſceptos labores minus feliciter ſucceſſiſſe, qui accuratius perpenderit, quanta noſtro ſeculo univerſa Matheſis, ac inprimis theoretica, incrementa ceperit. Pleraque Geometriae ſublimioris capita, innumeris novis propoſitionibus ac ſubtiliſſimis artificiis aucta, in immenſum fere excreverunt. Novae hae Matheſeos divitiae non in uno aut paucis libellis abſconditae latent, ſed in multis Germanicis, Anglicis, Italicis, ac Gallicis ſcriptis

diſperſae

difperfae funt. Tandem, quod fere maximam parit difficultatem, Geometras non paucos, earum inventores, infraenata fciendi libido inceffit, ut, dummodo quamplurima calculis fubiicerent, maluerint omnimodae certitudinis et illius evidentiae migrare legem, omnis Mathefeos principem, ac ab antiquioribus Geometris fanctisfime fervatam. Ecquis exinde immenfum non perfpicit onus, quod is in fe fufcipit, qui fe noftris temporibus Mathefeos univerfae theoreticae elementis, quorum ope ad intelligentiam tot tamque fublimium rerum penetrare liceat, confcribendis accingit. Vaftum ac difficillimum hoc negotium, maiorem, quam dici poteft, induftriam, easque ingenii vires ac meditationes requirit, quae inventoribus illarum rerum neceffariae erant. Perfpectum id profecto fuit Triumviris, qui fubtilisfimis feculum noftrum inventis illuftrarunt: Cleralto, Colin Mac-Laurino, ac illuftri Eulero. Probe illi noverant, fublimia illa Geometriae capita, ad calculum inprimis integralem pertinentia, inter folos inventores cognita permanfura, nifi quis eorum eas propofitiones, quae ad perfpiciendas illas novas neceffariae funt, indicet, cum veterum Geometrarum doctrinis connectat, et in unum corpus redigat. Quare non infra gloriam fuam, fummi hi viri, pofitum duxerunt illud temporis, quo Mathefin novis meditationibus augere poterant, confcribendis illuftrandisque illis propofitionibus elementaribus impendere. Praeftiterunt id Cleraltus in Elementis Algebrae: Colin Mac-Laurinus in eminenti fluxionum opere, ac tractatu de Algebra, nec non Illuftr. Eulerus in introductione in analyfin infinitorum, aliisque fcriptis. Et quam avide ex his operibus, ex quibus feri pofteri Geometriam veram difcent, Mathefeos cultores in Germanicis Academiis profecerint, publica iam nos edocent teftimonia, omniumque luculentisfime id declarat Cl. Karftenii Mathefis Theoretica, quam lectoribus benevolis indicamus. Ipfe Clariffimus Auctor gloriofum fibi ducit fateri, quantum, in confcribendo hoc erudito folidoque libro, luminibus horum illuftrium virorum

rum adiutus fuerit, nosque certo ſperamus, fore, ut omnes, qui duce hoc libro in Matheſi elaborarint, ea addiſcant, quae ſcitu iis neceſſaria ſunt, qui ſine moleſtia ſcripta Mathematicorum ſubtiliſſima intelligere velint, atque ad altiora contendere. Ipſum vero eximium opus tribus conſtat partibus, quarum prima elementarem Geometriam, Arithmeticam, ac Trigonometriam planam complectitur. Summa cura Cl. Auctor Geometriam et Arithmeticam a Geodaeſia et calculandi arte ſeparavit, ne puritas Geometrica, cuius Graeci Geometrae ſtudioſiſſimi erant, detrimenti aliquid caperet. Geometriam Arithmeticis praemiſit, ſine dubio ut illuſtri Euclideae methodo tanto propius accederet. In ipſa utriusque ſcientiae pertractatione ſingulare elucet ſtudium, notiones omnes luculenter declarandi, ſingulas propoſitiones rite determinandi, easque ſolide demonſtrandi. Inprimis accuratiori attentione conſiderari merentur demonſtrationes de parallelismo linearum §. 96. de comparatione extenſorum geometrica generatim Sect. 6. et de comparatione figurarum planarum Sect. 7. In Geometria ſolidorum a §. 227. usque ad eius finem pertractata, tam ſcienter, tamque ſolide Cl. Auctor verſatur, ut dubitari fere queat, perſpicuitatisne an ſoliditatis in ea plus reperiatur. Et ſi quid forte hic reprehendendum duxerint nonnulli, id eo, noſtro quidem iudicio, rediturum putamus: Cl. Auctorem infinite parvas quantitates, quarum ope recentiores Geometrae nimis longas ac intricatas veterum demonſtrationes in compendium ſine vitio et certitudinis detrimento redegerunt, iuſto ſtudioſius vitaſſe; cum tamen in ipſis eius demonſtrationibus, ſi ad vivum reſecentur, lateant. Secunda huius libri pars Analyſin Mathematicam continet. In Algorithmo ſpecioſo, cuius leges primo loco occurrunt, Auctor Cl. maximam, ſine dubio ob controverſias, licet id expreſſe non moneat, a recentiſſima Philoſophorum natione circa eas motas, rationem habet quantitatum affirmativarum ac negativarum, luculenter ac ſolide oſtendens, quantam zyphra mutationem quantitatum incrementis ac

decrementis inducat, et quae rationes Mathematicos ad ſtatuendum inducant, quanta diviſa per zyphram eſſe infinita. Sect. II. usque ad XV. Carteſiana ſolvendi Problemata methodus, artificiaque a celebri hoc Geometra tradita, proponuntur, ita ut larga manu inventa recentiorum interſpergantur. Inter ſingularia hoc loco a Cl. Auctore prolata referimus primum Calculum Analytico-trigonometricum, in quo regulae, ſinus, coſinus, tangentes, cotangentes, analytice exprimendi, atque omnia problemata Trigonometriae ſphaericae ſolvendi, occurrunt. Notari inprimis meretur §. 52, in quo Auctor Cl. ex proprietatibus triangulorum ſphaericorum formulas algebraicas eruere docet, latera vel angulos eiusmodi trianguli ex reliquorum ſinibus, coſinibus, tangentibus, et cotangentibus definiendi. Sectione quarta deinde notiones quantitatum variabilium ac conſtantium explicantur, ortusque ac geneſis functionum declaratur; conſtitutis earum ordinibus fuſe ac ſolide docetur, quid ſit rationis variabilis limes: quando, et quo reſpectu, limes eiusmodi ultima vel prima ratio variabilium dici poſſit: utrum ultima vel prima ratio variabilis ſemper ſit finita, eiusque exponens determinatus; an vero etiam infinita eiusque exponens indeterminatus eſſe poſſit. Magni haec doctrina eſt momenti; utpote quae genuina calculi differentialis fundamenta continet, ex quibus non ſolum vera quantitatum infinite parvarum indoles, ſed et infiniti earum ordines deduci poſſunt. Praeterea notatu digna ſunt, quae de ſectionibus angulorum et arcuum circularium Sect. XIII. et de inveſtigatione radicum aequationis cuiuslibet impoſſibilium, docentur. Tandem, Sectione III. ac ſequentibus huius Partis, Analyſis Infinitorum proponitur. Satis quidem iam diu calculi differentialis leges cognitae, et omnium optime ab Hoſpitalio in Elementis infinite parvarum quantitatum expoſitae ſunt: ipſa vero earum natura ac indoles multis maximisque difficultatibus ac dubiis obſita adhuc eſt. Leibnitius ipſe, quo duce infinitum computi legibus ſubiecimus, ita de iis locutus eſt, ut infinite

nite parvum magnumque non nisi pro fictionibus habuisse videretur, cui Wolffius calculum addidit. Alii contra aegre id tulerunt, atque omni opera id egerunt, ut reale infinitum esse, propriaque gaudere natura, evincerent: quo potissimum Fontenellii labor spectat. Omnes hos relinquit Cl. Auctor, atque, cum illustri Neutono, ex rationibus primis vel ultimis quantitatum variabilium quantitates differentiales deducit: leges differentiandi omnium ordinum functiones unius variabilis algebraicas fuse explicat: usumque eius calculi in doctrina serierum, in aequationibus resolvendis, ac methodo tangentium directa, docet. Sectione XX. leges integrandi occurrunt, et primo quidem functiones algebraicas incomplexas unius variabilis, hoc est formae $dy = Pdx$ existente P functione ipsius x algebraica. Si haec functio P est rationalis integra, vel per modum rationalis integrae expressa, integrationem nulla laborare difficultate, omneque negotium eo redire docet Cl. Auctor, ut functionum integrarum irrationalium pariter, ac functionum fractarum, tam rationalium, quam irrationalium, integralia inveniendi methodi explicentur universales. Generalissimas itaque formulas eiusmodi functionum tradit, monetque, universalem methodum inter varias excogitatas integrandi functiones integras ac fractas irrationales esse eam, qua functio, quae sub vinculo exponentis eiusmodi in seriem convertitur, ac per factorem extra vinculum multiplicatur. Attamen nunquam hac methodo utendum esse praecipitur, si aliis viis perveniri potest ad integrale terminis finitis exhibitum. Quae viae ut sint cognitae, consideranda est intimior natura logarithmorum, tam hyperbolicorum, quam logisticorum, nec non quantitatum exponentialium ac transcendentium, quae a circulo dependent, una cum ratione eas differentiandi: sedulo perdiscenda sunt artificia, quae Auct. Clar. fuse exponit, quibusque differentialium unius variabilis algebraicorum complexorum irrationalium, sive fuerint integra, sive fracta, ad rationalia reducantur, atque vel algebraice, vel per arcus circulares, vel

per logarithmos, exprimuntur. Dici vix poteſt, quanta felicitate Auctor Clar. ſubtiliſſimas Geometrarum methodos collegerit, atque admirabili ordine propoſuerit. Parique felicitate uſus eſt in tradendis regulis integrandi aequationes differentiales primi ſecundi et altiorum ordinum, et in adiiciendis aliis methodis integrandi, quae ad aequationes differentiales tam primi, quam aliorum graduum, pari cum ſucceſſu adplicantur. Coronidem tandem toti praeſtantiſſimo operi imponit Geometria ſublimior, quae decem Sectionibus abſolvitur. Generaliſſimae primum in ea proponuntur curvarum algebraicarum proprietates, inter quas eminent rami curvarum in infinitum extenſi, earumque aſymptoti: figurae earum in ſpatio finito: tangentes punctaque multiplicia: curvaturae: ſimilitudo, diametri ac centra, ac curvarum inventio ex datis proprietatibus. Deinde expenduntur curvae tranſcendentes, ac theoriae de ſuperficiebus, ſolidis rotundis ac curvis duplicis curvaturae, adiiciuntur. Ex qua rerum Geometricarum, quas Auctor Clar. ex praeſtantiſſimorum Geometrarum ſcriptis multo labore collegit, in ordinem redegit, propriis meditationibus illuſtravit ac amplificavit, multitudine et pondere, certo certius colligimus fore, ut ex praeſtanti hoc opere uberrimi in rem publicam litterariam fructus redundent.

IUSTINI HISTORIAE PHILIPPICAE cum integris commentariis Iac. Bongarſii, Franc. Modii, Matth. Bernecceri, M. Z. Boxhornii, Iſ. Voſſii, I. Fr. Gronovii, I. G. Graevii, T. Fabri, I. Vorſtii, I. Schefferi, et excerptis H. Loriti Glareani, atque Editoris Oxonienſis: curante ABRAHAMO GRONOVIO.

Lugduni Batav. apud Luchtmanos, 1760. Alph. 3. plag. 7. in 8vo.

Iam

Iam prima Iuſtini editione A. MDCCXIX. adornata Cel. *Gronovius* ſe ſtrenue viam, maiorum ſuorum veſtigiis ſignatam atque impreſſam, perſequi, eaque, tanquam vera et regia, ad eandem nominis gloriam contendere, luculenter teſtabatur. Atque ex eo tempore non ſolum variis ingenii doctrinaeque ſpeciminibus editis, ſed nunc etiam hac altera Iuſtini editione illam de ſe excitatam ſpem atque opinionem bene confirmavit. Nam, ut comparatione utriusque editionis inſtituta intelleximus, ita Vir Cl. animadverſiones ſuas auxit, emendavit, totque accesſionibus collupletavit, ut egregiam Iuſtino operam praeſtitiſſe nobis videatur. Primum varietatem lectionis, cum diligentius, tum uberius, e libris tam manu, quam typis exaratis, excerptam eſſe obſervamus. Excusſit vero Noſter ſex codices bibliothecae publicae Leidenſis, omnes, praeter unum, in membrana ſcriptos, et quadringentorum annorum aetatem ſive attingentes, ſive excedentes etiam. Ultimus chartaceus quidem, et recentior, ſub incunabulis artis typographicae exaratus, ſed e vetuſtisſimo codice tranſcriptus eſt. Porro uſus eſt Vir Cl. codicibus quinque Anglicanis, iisque membranaceis, et duobus Mediceae bibliothecae, atque uno e bibliotheca Magliabequiana depromto, ſed recentioribus adnumerando. Secundus Mediceus, ſed quindecim prioribus libris deſtitutus, membranaceus, et charactere Longobardico exaratus eſt, omniumque, qui adhuc a viris doctis excusſi ſint, vetuſtiſſimus, optimisque lectionibus refertus Noſtro videtur. Cum initio libri XVI. tum fine, adſcriptum eſt: *M. Iuniani Iuſtini Epitoma hiſtoriarum* etc. quibus nominibus auctorem in aliis quoque codicibus inſigniri, iam ab aliis obſervatum eſt. Praeterea adhibuit alium codicem bibliothecae Leidenſis, in membrana ante ſexcentos annos quaternis exaratum. Sed non ſolum manu ſcriptos, verum formulis typographicis quoque deſcriptos libros, conſuluit. Novem enim editionum mentionem facit. Prima Venetiis excuſa eſt, a Nicolao Ienſon A. 1470: altera Romae, a Conrado Sweynheim et Arnoldo

Pannartz, A. 1472: tertia octuplicatae formae, adcurante Bechario, loci quidem et typographi nomine destituta, sed, ut e lilio rubro apparet, Florentiae in officina Iuntae adornata est: quarta Veneta, curante Sabellico, A. 1497: quinta Florentina, A. 1510. typis Iuntae, cura Mariani Tuccii expressa: sexta Mediolanensis, Leonardi Vegii, A. 1510: septima Parisiensis, Antonii Aussurdi, A. 1519: octava Veneta, Aldinis typis excusa A. 1522: nona Florentina, ex officina Iuntina A. 1525. Denique Vir Cl. tres Italicas Iustini versiones, A. 1477. A. 1542. et A. 1561. editas, in consilium adhibuit, ne quid intactum relinqueret, quod ad constituendam Iustini orationem aliquid conferret. Apparebit vero ex numero codicum librorumque excussorum, quantum operae studiique in veris lectionibus eruendis posuerit Noster. Hanc diversitatem lectionum inseruit adnotationibus suis, separatim adiunctis, in quibus et de lectione, et de verbis singulis dictionibusque, multa docte et eleganter monuit. Verba Iustini illustrantur similibus, plerumque ex medii aevi scriptoribus repetitis, ut Salviano, Orosio, Saxone Grammatico, Hegesippo, Freculpho, Ottone Frisingensi, Ioanne Sarisberiensi, Mamertino, Ammiano, Gualtero, Iureconsultis, aliisque. Ex iis adnotationibus, quae ad verba et dictionem pertinent, eminent potissimum illae pag. 774. de omissa vocula ***tam,*** licet in sequenti membro sit ***quam:*** pag. 775. de locutione, ***in hoc tempore,*** contra Bongarsium, qui male pronomen ***hoc*** expunxit: pag. 777. de verbis ***mox deinde*** et ***deinde postea:*** pag. 780. de formulis, ***ponere conditionem, quaestionem*** etc. pag. 788. de vocula ***dum*** pro ***donec,*** ut, ***non exspectaturos Scythas, dum ad se veniatur:*** pag. 795. de verbo ***asui*** pro ***absui:*** pag. 804. de verbo ***legere*** pro ***eligere:*** pag. 806. de terminatione genitivi tertiae declinationis in ***i*** pro ***is,*** ut Cic. ***ex orationibus Demostheni,*** et Gell. ***versus Euripidi:*** pag. 810. de verbis: ***in nullo*** pro ***in nulla re:*** pag. 814. de locutione, ***enixa opera:*** pag. 816. de verbo ***dominatus*** pro ***dominatio:*** pag. 831. de voce ***fides***

pro

pro *indicio, argumento:* pag. 838. de verbo *odium* pro *odiosus*, ut apud Plaut. *sed eccum* odium *progreditur meum:* pag. 844. de significatione τȣ̃ *frequenter* pro *multis praesentibus:* pag. 847. de verbo *continuus*, ut, *diebus continuis:* pag. 854. de *in primo* pro *in principio:* pag. 873. de formula *in veste*, ut, *puraque* in veste *sacerdos*, et apud Graecos ἐν ἐσθῆσι: pag. 886. de voce *invisitatus* pro *inusitatus*, ut, invisitatae *magnitudinis serpentes:* pag. 893. de adverbio *tametsi* sequentique in posteriori membro *tamen :* pag. 917. de constructione verbi *callere* cum ablativo, ut apud Petronium, *his ego* callens *Artibus*. Porro huc pertinent, quae dicuntur pag. 925. de vocula *nisi* pro *praeterquam*, ut ap. Terentium: *hanc*, nisi *mors*, *mi adimet nemo :* pag. 938. de dictione, *hosti praedae esse:* pag. 951. de formula, *vulnus excipere:* pag. 962. de verbo *parricidialis:* pag. 984. de constructione, *ire ultum*, *perditum* etc. pag. 987. de locutione *vocem mittere*, atque de aliis, quae tacemus. Vellemus tamen, ut tralatitia quaedam et satis nota Vir Cl. vel omnino praeteriisset, vel paucis tantummodo attigisset. Quid opus erat v. c. pag. 794. docere, τὸ *insignis* cum ablativo poni, ut Virg. *Insignem pietate virum* dixit? quid opus pag. 822. voculas *ne quidem* tot exemplis additis illustrare? quid pag. 826. accusativum *duo* pro *duos* tot locis stipatis confirmare? quid pag. 832. copiosius aliis exemplis advocatis explicare *custodes* et *custodiam corporis?* quid pag. 874. *patrium solum* illustrare? quid pag. 910. pluribus disputare de formulis, *animum incessit cupido*, *moestitia*, etc. Mittimus alia, quae ipse fatebitur bene omitti potuisse. Sed fortasse aliquid dandum putavit consuetudini atque opinionibus quorundam, qui in corradendis similium formularum exemplis sibi vehementer placent, et, si centies dicta omnibusque nota ambitiose protulerint, tum se dignos existiment, quibus Melpomene Delphica lauro comam cingat. Verum mittamus hosce, atque ad animadversiones *Gronovianas* redeamus. Restat enim ut de iis dicamus, quae ad criticam artem spectant; in qua exercenda

Virum

Virum Cl. modeſte et verecunde verſatum eſſe intelleximus. Magis enim illud operam dedit, ut codicum ſcripturam explicaret, illuſtraret, confirmaret, defenderet, quam ut ex ingenio aliquid mutaret atque corrigeret. Nos quidem vix ter quaterve illum emendationem aliquam, non in textum recipere, ſed tantummodo in adnotationibus proponere meminimus. Atque etiam nefas profecto fuiſſet, tot librorum auctoritatem negligere, nec eorum vocem audire velle. Sed dabimus exempla aliquot. Ad *praefat*. 5. monetur, pleraſque vett. edd. habere: *quod ad te*, Imperator Antonine, *non tam cognoſcendi* etc. in MSS. vero has voces *Imp. Ant.* quidem omitti, ſed, quia olim per notam I. vel IMP. ANTON. ſcriptae fuerint, a ſequenti vocula *non* abſorptas videri. Similem fere librariorum lapſum eſſe in Mamert. Genethl. Maximiani, cap. 2. *Quae* (vis divinitatis) *vos tantis diſcurſibus, toto, quem regitis, orbe deducit: ut nos* ſemper *auxilii veſtri caritate nuper ad libertatem piae conqueſtionis impleverit*, ubi Noſter voculam *ſemper* ortam eſſe ſuſpicatur ex ſiglis S. IMP. *Sacratiſſimi Imperatores*. I, 4, 9. habent aliquot codd. *rogat ſibi perferri oſtendique puerum*, pro vulg. *adferri*. Illud tuetur Noſter exemplis Valer. Flacc. Arg. V, 491.

Hic ſibi me auratae pecudis quiscunque periclis
Exuvias perferre *iubet:*

et Martial. IV, 10, 11.

I puer, et caro perfer *leve munus amico.*

I, 9, 7. *ad hoc tam crudele miniſterium magum quemdam ex amicis delegit nomine* Cometen, pro quo aliae edd. habent *Praxaſpem, Praexaſpem, Proexaſpem.* Vir Cl. legit *Prexaſpen* ex Herodoto, III, 75. — I, 10. 21. tuetur lectionem codd. *cedentibus* ex conſulto *Perſis*, pro *conſulto*, exemplis e Saxone praecipue advocatis. II, 4, 12. probat *ſolae* (al. *ſoli*) *terminos alternis* (al. *alternos* et *alterno*) *defendentes*, laudatis Lucret. IV, 791. *Mollia mobiliter quum* alternis *brachia mittunt*; et VI, 569. de ventis: *nunc quia reſpirant* alternis,

inque

inque gravescunt. Senec. de Vit. beat. 5. *quem voluptates doloresque incertissima dominia et impotentissima* alternis *possident.* Stat. Theb. I, 410. *paullum* alternis *in verba minasque cunctantur,* et aliis locis. II, 6, 1. confirmat quidem lectionem vulgatam: *quae* (bella) *ultra gesti fidem* patrata *sunt,* ex Velleio, II, 114. *hiems emolumentum* patrati *belli contulit;* et Liv. XXVIII, 41. *egregiam istam palmam belli Punici* patrati *petis,* sed ob consensum codd. praefert: *peracta sunt,* ut infra XXII, 8, 6. *dum reliquiae belli* peraguntur; et Lucan. I, 691. *Impiaque in medio* peraguntur *bella senatu.* II, 12, 27. legit: *plures tamen non minus saevitiam regis, quam hostem timentes,* domos *dilabuntur,* pro *domum.* Nam sic et Oros. *plures tamen saevitiam regis, velut immanitatem hostis timentes,* domos *dilabuntur;* Freculph. *per* domos *dilabuntur,* temere praepositione addita; Vincent. III, 33. *plures tamen saevitiam regis timentes,* domos *delabuntur:* atque sic Liv. Curt. etc. III, 7, 4. pro, *consilio Periclis,* habent aliquot codd. *Periclii,* et paullo post iidem: *haec Pericli expeditio,* eadem genitivi terminatione, quá utitur Cicero de Orat. II, 22. *Pericli succum;* et Nepos, Alcib. 2. ex MSt. *educatus est in domo Pericli.* Sic etiam supra I, 10, 6. *Darius Hystaspi filius,* eodem modo ut apud Nepot. de Reg. I, in MSS. legitur *Darius Histapsi,* vel *Ystaspi, filius.* IV, 1, 1. praefert Vir Cl. lectionem codd. aliquot: *Siciliam ferunt angustis quondam faucibus Italiae adhaesisse,* diremptamque *velut a corpore maiore impetu maris:* pro quo al. *direptam;* sic Liv. XXI. c. 49. *Hispania angusto* diremta *freto;* Senec. Oed. 9. *rupemque saxis vasta* dirimentem *freta:* Tacit. Agric. c. 23. *nam Glota et Bodotria diversi maris aestu per immensum revecti, angusto terrarum spatio* dirimuntur: Cic. in Verr. IV, 48. *Tota* (Enna) *ab omni aditu circumcisa atque* diremta *est.* Sed, si recte attenderis, loca a Nostro laudata minus recte in hunc locum convenire intelliges. Neque enim ibi aliquid dicitur de vi maris, particulam aliquam terrae a continenti abripientis, sed est alia illorum locorum ratio, atque *diremtus* idem esse videtur, quod ait

 Seneca,

Seneca, loco a Nostro laudato: *insulam ab Italia angusto* intercisam *freto*. At his Iustini verbis idem sensus inest, qui Senecae: *subito mare irrupit, et Hesperium Siculo latus* abscidit. Quare τὸ *direptam*, i. e. abscissam, abruptam, abreptam, retinendum est. Schefferus, cum emendatione sua, *diruptam*, frustra est. IV, 5, 6. arridet Viro Cl. lectio codd. aliquot, *inscientia ducum*, pro *inscitia*, cuius ille vocis usum ex Cicerone, Plinio, Macrobio, Gellio, adstruit. VI, 1, 3. bene tuetur lectionem omnium codd. *Cyri quondam regis*, nihilque mutandum esse censet. *Regem* enim hic vocari, qui fuerit filius regis: similiter regis Orodis filium appellari *regem* infra XLII, 4, 10. *Ventidius universam Parthorum manum cum* rege *ipso Pacoro interfecit;* et Flor. IV, 9, 6. *Rex* (Pacorus) *fortissime dimicans cecidit*; et Virg. IX, Aen. 223. *statione relicta Ipse comes Niso graditur*, regemque *requirunt*. ubi Servius notat: *Regemque requirunt*, *regis filium*, ut: Magnum reginae sed enim miseratus amorem, etc. X, 1, 6. *quem aut paterna maiestas — a tanta immanitate revocaret*, addidit Noster e codd. vocem *sceleris:* sic Cic. pro Coel. *tot vitiorum tanta immanitas*, et Gell. *immanitas poenae*. XI, 10, 11. ingenii et codd. ope ita restituit: *cum legati rectius id eum* Tyro *vetere et antiquiore templo facturum dicerent*, deprecantes eius introitum, *ita exarsit*, seu potius, *tum ita exarsit*, ita ut vocula *tum* a postrema praecedentis vocis syllaba absorpta sit. Τὸ *exardere* absolute positum saepius occurrit. XI, 14, 8. *Triginta quatuor diebus praedam recognovit:* invenit in vett. edd. *continuis*, quod non temere additum esse dicit, pluribusque exemplis adstruit. XV, 3, 11. *Postea in India* insectanti regi *quosdam palantes hostes, cum a satellitum turba equi sui celeritate desertus esset, solus* ei *per immensas arenarum moles cursus comes fuit*, corrigit Vir Cl. *insectante rege*, vel *solus per immensas*, deleto pronomine *ei*, priusque confirmari dicit Vincent. V, 48. *Porro* insectante Alexandro *in India quosdam palantes hostes* etc. XVII, 1, 11. invenit in aliquot codd. *utrique animi iuvenales erant*, multisque exemplis

plis tuetur, ut Symmach. I, ep. 1. *Hos inter*, iuvenale *decus* etc. et VII, 9. *decet enim loqui exſultantius* iuvenalem *calorem;* Liv. I, 57. ex duobus MSS. *et tum quidem a nocturno* iuvenali *ludo in caſtra redeunt*. mittimus reliqua. XVIII, 1, 6. *mox* cedere *praelio coegit*: omnes ait codd. conſtanter dare *cedere*, ſed vocem *praelio* e margine in contextum migraſſe ſibi videri, atque etiam in codd. aliquot abeſſe. Verbum *cedere* eodem ſenſu abſolute uſurpare auctorem, I, 6, 13. *Pulſa itaque cum Perſarum acies paullatim* cederet etc. XVIII, 7, 16. ita interpungendum locum hunc cenſet: *punitis auctoribus miſerorum civium iniurioſi exſilii, omnibus ſe veniam dare dicit: atque* etc. nempe *miſeros cives* vocari partem exercitus illam, quae ſuperfuiſſet praelio, quamque exulare iuſſiſſent Carthaginienſes. Vincent. *punitisque auctoribus exſilii ſui et ſociorum, urbem legibus ſuis reddidit* etc. *Omnibus* eſſe ceteris, vel aliis omnibus, ut *εἰς πάντας* in Ep. 1. ad Theſſalon. III, 12. XXIV, 3, 4. in cod. Medic. pro: *domos, templa, ceteraque omnia exornari iubet*, invenit *itineraque omnia*, quod valde placet. Sic *itinera* pro *viis* in urbe apud Liv. XXIV, 39. *Poſtero die alii aliis locis ad obſidenda* itinera, *claudendosque oppidanis exitus — conſiſtunt;* et XXV, 9. *per urbem dimittit Tarentinos, et* itinera *quam maxime frequentia occupare iubet;* et XXVII, 16. *dilapſi per nota urbis* itinera *in ſuas amicorumque domos*. Obiter emendatur pag. 959. a Noſtro Columella, lib. X. v. 17. 18. apud quem vulgo legitur:

> *Sed negat helleboros, et noxia* galbana *ſucco,*
> *Nec patitur taxos, nec ſtrenua toxica ſudat.*

Corrigit, quae *ſtrenua toxica ſudant*. Taxum, ſive *σμῖλον*, tam hominibus, quam animalibus, noxiam eſſe, praeter alios teſtari Nicandr. Alexiph. v. 610.

> Μὴ μὲν δὴ σμῖλον σὺ κακὴν ἐλατηΐδα μάρψαις
> Οἰταίην, θανάτοιο πολυκλαύτοιο δότειραν.

Pariter, ait, vocem *galbana* corruptam eſſe. *Galbanum* enim, ſive *χαλβάνην*, plantae ſuccum, non plantam eſſe: variis

 morbis

morbis hunc ſuccum mederi, et veneno adverſari, teſte Dioſcoride l. 3. c. 97. Pro *galbana* codicem habere *carbaſa*, ad quam vocem proxime accedat *carpaſa*: *carbaſi* ſuccum memorare videri Plin. lib. XXXII. c. 5. *Contra dorycnium echiui maxime proſunt, et iis, qui ſuccum* Carpathii *biberunt;* pro quo Leidenſ. cod. *et his, qui ſuccum* Carphati *bib.* Henricum vero Stephanum in Ind. Theſ. v. Κάρπασος, malle *Carpaſi*, ex Dioſcor. VI, 13. Forte etiam pro *galbana* legendum eſſe *gramina*. Sed redimus ad Iuſtinum. XXXVII, 1, 8. ſcripſiſſe putat auctorem, *ut maior clariorque* inſtaurando *bello reſurgeret*, ut vett. edd. habent, niſi quod *praelio* praeferant. Alii *in reſtaurando b. r.* XL, 1, 1. e codd. praefert *circuminſpicere*, ut duo codd. apud Liv. I, 30. *circuminſpicere et ipſi externa auxilia*, idemque verbum auctori e MSS. XIV, 2, 6. XX, 3, 4. XXI, 5, 10. et aliis in locis aſſerit. XLI, 3, 6. pro vulg. *in ſuperſtitionibus* atque *cura deorum praecipua amnibus veneratio eſt*, habent complures libri *in ſuperſtitionibus* ad *curam deorum*. Probatur haec lectio Noſtro, qui illam ita explicat: Parthos in ſuperſtitionibus, praeter deos, amnes quoque religioſe venerari ſolitos fuiſſe; advocato loco Liv. XXVI, 1. *praelium non ſolito modo clamore ac tumultu eſt coeptum, ſed* ad *alium virorum — ſonum, diſpoſita — multitudo — edidit clamorem.* In *Prolog.* VIII. pro: *et rex Epiro datus Alexander, electo Aryba*, coniicit: *ereptae Arrybae:* ita enim Iuſt. VIII, 6, 7. *cum igitur ad viginti annos perveniſſet, ereptum Arrybae regnum puero admodum tradidit.* Prol. XXI. vulg. *Ut in Sicilia Dionyſius filius a patre amiſſo tractarit imperium:* ubi iam Bongarſius praepoſitionem *a* deleri iuſſit, et in cod. ſcriptum eſt: *Dionyſii filius.* Hinc Noſter legendum eſſe putat: *Dionyſius, Dionyſii filius*, quam ſcripturam etiam codicem Itali interpretis habuiſſe videri dicit, qui vertit: *Dioniſio figliuolo di Dioniſio.* Prol. XXXIV. vulg. *Et rex Aegypti Ptolemaeus. Repetitae inde origines regum Cappadocum. Epiphanes ut mortuo, Ptolemaeo, relicti* etc. Hunc locum emendat Vir Cl. ſic: *et rex Aeg. Ptolemaeus Epiphanes. Ut mortuo Ptolemaeo, relicti*

relicti etc. omiſſis mediis vocibus, quae illi ex ſequentibus huc perperam translatae videntur, neque in Italica verſione exſtant. Veriſimile enim eſſe, Trogum in poſtremam partem huius libri contuliſſe origines regum Cappadocum, et quidem poſtquam mentionem feciſſet Ariarathis, Cappadocum regis; idque perſuadere omnes codd. MSS. in quibus circa finem huius prologi legatur: *Ariathe rege Cappadocum. Repetitae inde origines rerum Cappadocum. Ut habita* etc. Prol. XXXV. vulg. *quo bello victus Demetrius, invifum ſtultitia Alexandrum bello vicit.* Noſter emendat ſic: *q. b. victus Demetrius interiit. Ut Demetrii filius Demetrius inviſum* etc. Errori cauſam dediſſe eiusdem nominis repetitionem. Sed haec hactenus. Sunt etiam animadverſiones nonnullae, quae ad hiſtoriam ſpectant, atque inprimis in vera nominum propriorum ſcriptura definienda, eorumque varietatibus e codicibus proferendis, verſantur. Maximam vero animadverſionum partem ad Grammaticam, ad explicationem verborum, ad formularum locutionumque inter ſe comparationes, pertinere vidimus. Sunt etiam aliae quaedam mutationes in hac altera editione factae, non magni illae quidem momenti, ſed minime tamen ſilentio praetereundae. Primum accedunt notae excerptae *Glareani* atque *Editoris Oxonienſis*, cum praefationibus virorum doctorum, quorum adnotationes Cl. *Gronovius* huic editioni inſeruit. Utrumque in priori editione deſideratur. Deinde adnotationes doctiſſimi Abbatis *Ludovici du Four de Longuerüe*, quae antea ex Montefalconii Itinerario Italico exhibitae fuerant, nunc proponuntur ex editione Pariſienſi A. 1734. Denique etiam animadvertimus, complures excerptas variorum notas in hac editione reciſas a Viro Cl. et omiſſas fuiſſe. Etenim notae Bocharti, Petavii, Thyſii, Seldeni, Strigelii, Salmaſii, Scaligeri, aliorum, quae in priori hinc inde ſparſae erant, prout aliquem locum explicarent, vel illuſtrarent, in hac deſiderantur. Neque nobis inſtitutum hoc Viri Cl. improbari fatemur.

CAROLI LINNAEI, SAC. REG. MAI. SUEC. Archiat. Med. et Bot. Prof. Upsaliens. Amoenitates Academicae; seu dissertationes variae Physicae, Medicae, Botanicae, antehac seorsim editae, nunc collectae et auctae. VOL. II.

Holmiae, apud Laur. Salvium, 1751. Alph. 1. plag. 7. tab. aen. 4. in 8vo.

Proponuntur hoc altero Volumine Amoenitatum Academicarum Dissertationes XV. I. *Oeconomia naturae*, auct. *I. Biberg*. Opera Auctoris in eo versatur, ut summam Dei sapientiam, e fabrica huius universi elucentem, demonstret. Inde regnum lapideum, vegetabile, et animale perlustrat, et quid in rerum propagatione, conservatione, et destructione, maxime sit memorabile, enarrat. In prooemio nonnulla de orbe terrarum in genere, illiusque mutationibus, monentur. Paullo copiosius etiam de foecundatione plantarum disserit, illasque suis organis genitalibus instructas esse putat. In floribus contineri partes genitales, quae antherae et stigmata dicantur, atque intra flores foecundationem absolvi. Hanc vero effici mediante pollinis antherarum illapsu super humida stigmata, ubi pollen adhaereat, rumpatur, et materiam efflet tenuissimam, quae absorbeatur per stylum, et ad seminum rudimenta deferatur, ut hoc modo ea foecunda reddantur. Hoc facto partes genitales marcescere, cadere, immo totius floris mox immutationem subsequi. Non tamen semper unum eundemque florem continere organa genitalia utriusque sexus, sed saepe in uno thalamo tantum marem, et in altero feminam, in eadem vel diversa planta, adesse. Alias multa ab Auctore commemorantur, quae pietatis quidem sensum excitant et alunt, sed satis nota et vulgaria sunt. II. *Taenia*, auct. *Godofr. Dubois*. Describitur hic vermis, quo vix ullus maior invenitur, et qui maiores corpori humano dolores pariat. Recensentur vero quatuor huius vermis species: taenia osculis marginalibus soli-

ſolitariis: taenia oſculis lateralibus geminis: taenia oſculis lateralibus ſolitariis: taenia oſculis marginalibus oppoſitis. Exiſtimat vero, taeniam eſſe polypum proliferum, idemque illi hic vermis videtur, ac plura individua differentia in unum concatenata, quamvis concatenata non ſint, ſed ſimul nata, et proprium ſuum habentia os et tubum inteſtinalem, nec non ſeparata et ſeiuncta organa vitae, per quae circulatio peragatur, diſtinctaque ſenſoria. Oſcula taeniae non eſſe reſpiracula pulmonum, verum eſſe haec foramina articulorum veriſſima ora, et minima illa roſtra intra poros vicem ſuſtinere dentis, linguae, et unguis, adeoque unumquemque articulum eſſe animal, gaudens ore, roſtro, inteſtinis, principio nutritionis, motus, et vitae. Vermes denique cucurbitinos oriri a taenia, non hunc ab illis. III. *Lignum Colubrinum*, auct. *Io. Andr. Darelio.* Ne, id quod aliis accidit, ſpecies huius in India contra ſerpentum morſus validiſſimae radicis, confundantur, tres Noſter praecipuos ſelegit harum ſpecierum characteres. 1) Lignum colubrinum primum et laudatiſſimum illud eſt, a quo ſubſidium quaerit viverra, vocaturque incolis *Rametul.* Duorum vel trium palmorum magnitudine aſſurgit, paucis virgulis, 4. aut 5. duntaxat tenuibus. Radix, quae maxime utilis eſt, veluti tenuiorum vitium radices, multis capitibus aut nodis ſe propagat, ita, ut ſemper radix aliqua extra ſolum ſe exſerat: eſt praeterea illa ex candido cinerea, ſolida admodum, amaro guſtu. Folia perſicae, magis tamen virentia. Flos longe a foliis racematim cohaeret, pulcherrimo colore rubens. Fructus ſambuci, ſed rubens et durus, racematim cohaerens, velut in Periclymeno. 2) Secundum genus pariter tanquam praeſentiſſimum contra venena remedium commendatur. Arbor eſt punicae ſimilis, ſpinis brevibus et firmis horrida, cortice candido, denſo, rimoſo, ſolido et amaro, diverſo tamen a cortice prioris. Foliis eſt luteis, adſpectu pulcherrimis. Hanc, ſi iuxta aliam quampiam arborem proveniat, per ſummos eius ramos ſerpere, atque cucurbitae modo amplecti dicunt.

Solet

Solet lignum cum radice et cortice exhiberi, praefertur tamen radix. 3) Tertium genus e Ceilona eſt, cuius radices ſunt tenues, durae, nigrae, odoratae: ramos habet paucos, tenues, 4. aut 5. cubitorum longitudine, qui, niſi alligati, ſuſtentare ſe nequeunt, ſed per ſolum ſeſe diffundunt. Folia rara, lentiſcinorum effigie, oblonga, non viridia, ſed maculoſa, ſive nigricantibus ex candido maculis reſperſa. Hinc igitur definit Noſter, quid reliquae duae ſpecies ligni Colubrini apud Garziam, quid Mungos Kaempferi, Ekawerya Grimmii, et Naghawalli Hermanni, ſignificent. IV. *Radix Senega,* auct. *Iona Kiernander.* Senega, ſive illa planta, quae firmiſſimum antidotum crotalophori audit, eſt ſpecies Polygalae undecima. Radix perennis, fibroſa, lignoſa, flexuoſa, varie ramoſa, apice ſeu baſi in varia tubercula dilatata, unde caules enaſcuntur. Caules plurimi, ſimpliciſſimi, pedales, teretes, vix manifeſte pubeſcentes, debiles. Rami nulli. Folia ſuperiora lanceolato-ovata, media anguſtiora et magis lanceolata, omnia in petiolos vix manifeſtos deſinentia, integerrima, margine nonnihil ſcabra, utrinque glabra et viridia, ſubtus autem pallidiora, acuminata, quo baſi caulis propiora, eo etiam minora, adeo ut infima vix lineas duas longitudine excedant, ſumma autem duos pollices transverſos longitudine, unicum vero latitudine attingant. Coſta longitudinalis folii, ſubtus prominens, teretiuſcula ad angulum rectum vaſa exeuntia verſus marginem, ſed admodum obſoleta, emittens. Stipulae nullae. Spica pedunculata, terminans caulem, pedunculo foliis breviore. Flores in ſpicam tenuem digeſti, albi, ſeſſiles, circiter quadraginta, innati ſcapo ſtriato. V. *Geneſis Calculi,* auct. *Io. Ott. Hagſtroem.* Loca, ait Auctor, communisſima calculi ſunt omnes humores quieſcentes in corpore, praeſertim vero urina, multum ſedimenti deponens, ſaturata ſale et particulis terreſtribus. Per ſalia enim combinari et cryſtalliſari terreſtria, inprimis ſi cryſtalliſationi promovendae adſint requiſita palmaria, nempe baſis ſolida, quies, acidum. Praeterea, pergit, requi-

requiritur ad genefin calculi, ut vifcus, in quo generatio calculi perficitur, tonum fuum amittat, unde liquores ftagnantes, mucofi et putridi, maiori copia terram lapidefcentem deponunt, praecipue fi huc accedant acida, quae terram magis praecipitant, et fimul tonum partis debilitant. Salia e maffa fanguinea per fudorem et falivam, praefertim vero per renes, expelluntur, unde urina femper falfa. Salitis cibis urina acrior et foetidior redditur, plusque fedimenti relinquit; contra vero ex herbis virentibus vix crufta in matula apparet. Scorbuticorum faliva maiori falis copia fcatet, quae ideo in igne magis crepitat, unde calculus falivalis hanc ob caufam faepisfime horum dentibus accrefcit. Terreftres particulae, quo copiofiores in fanguine, eo etiam magis difponunt ad calculum. Crufta in matula ex urina generatur cryftallifando, ergo etiam pari ratione in corpore. Quo copiofiori fale fcatet urina, hoc facilius ex ea germinat et fal et calculus. Mittimus alia, quae Auctor difputat. Sunt enim fatis nota, et ubivis obvia. VI. *Gemmae arborum*, auct. *Petro Loefling*. Commemorat differentiam gemmarum; ortum, quem ipfius trunci aut radicis medullae adfcribit; claffes denique. Adiunxit etiam Cel. *Linnaeus* problema Botanicum, quod qui folverit, eundem nodum extremum vegetationis foluturum dicit. Nempe, ait, corpus vegetabile conftat medulla veftita ligno, facto ex libro, poftquam fecesfit ab interiori corticis fubftantia, qui ipfe epidermide induitur. Crefcit medulla cum tegumentis, dum fefe in longitudinem extendit, fibrasque in latitudinem verfus folia protrudit. Saepius fibrae medullaris extremitas, per corticem protrufa, folvitur in gemmam ex foliolis imbricatam. Expanditur folium, dum attrahit fuccum nutritium, quem modicum gemma concedit, antequam cadit, nunquam renafciturum. Gemma, compendium futurae herbae, extenditur in ramum, et hic in ramulos, inque infinitum, donec fructificatio imponat finem antiquae vegetationi. Calyx fit intra gemmam, ex foliis

 non

non secedentibus, deficiente vi eadem removente et expandente. Hoc facto rumpitur intra calycem ramuli apex, secundum leges cuique substantiae proprias, inque florem expanditur, annuo spatio citius. Confirmant flores vernales, inprimis Daphnes, eo tempore, quo libri substantia a cortice non recessit, corollam teneram, magis mollem et caducam, ex corticis, nunc calycis propria substantia, pulposo libro, oriri. Consistentia, situs, plenitudo florum, e vegetatione vegetiori, ubi ex molli libro indurescere lignum non permisit fortior impulsio, probat, ex substantia lignea, olim libro, stamina fieri. Pistillum centri floris ex propria, eaque medullari substantia, ortum est, cum alia hoc in loco supersit nulla. Fructus ex pistillo medullari nequit vitam novae plantae inchoare, nisi prius staminum essentia lignea absorpta fuerit ab humore medullari pistilli. Quaerit igitur Vir Cel. quae causa sit connexionis foliorum in calycem? quo ramuli apex praecocius rumpatur in florem? quae vis sit mirabilis huius effectus? VII. *Pan Suecus*, auct. *Nic. Hesselgren*. Nempe indagavit Auctor, quae herbae et plantae in Suecia a quinque hisce animalibus: bobus, capris, ovibus, equis, suibus, comedantur. Experimentis igitur institutis, disposuit hasce herbas secundum numeros suos, atque nomine generico, et epitheto brevi addito, adnotavit, quae herbae, et a quibus comedantur. Hancce vero disquisitionem ideo instituit, atque instituendam esse censet, ut, quae pascua huic vel illi animalium generi bonum pastum praebeant, intelligatur, et quae prata prae aliis certis animalibus conducant oeconomus discat, et huc respiciat, quando in pratis suis foeni semina in pastum pecudum serit. VIII. *Splachnum*, auct. *Laur. Montin*. In hac dissertatione exhibetur descriptio plantae, musci umbraculati nomine vulgo insignitae. Commemorantur tres species, differentiae specificae, synonyma, et loci natales. IX. *Semina Muscorum*, auct. *Petr. Ion. Bergio*. Primo A. ostendit, omnes plantas

plantas ſuis gaudere ſeminibus, ſemperque flores antecedere ſemina; deinde ad muſcos tranſit, atque ad hos refert Polytrichum, Bryum, Hypnum, Mnium, Porellam, Splachnum, Sphagnum, Fontinalem, et Lycopodium. Poſt exponit de ſexu diſtincto, de ſemine, de floribus, de uſu oeconomico muſcorum. X. *Materia medica e regno animali*, auct. *Ion. Sidren.* Brevibus attingitur, quae regni animalis ſpecies aliquem uſum atque utilitatem in medicina praeſtet. XI. *Plantae Kamſchatkenſes rariores*, auct. *I. Halenio.* XII. *Sapor medicamentorum*, auct. *Iac. Rudberg.* Sententiae Auctoris redeunt fere huc: medicamenta agere ſecundum ſaporem et odorem, ſi pauca lapidea excipiantur: iudicari medicamentum compoſitum ex ſapore mixti, non ex ſimplicium ingredientium: praeparationem medicamenti, quae tollat ſaporem et odorem, tollere etiam eiusdem effectum, ut in foeculis Ari, Iatrophae: vehiculum copioſius debilitare et enervare medicamenta, vim autem concentratam nimium acuere venenum, exemplo Alcohol: diverſitatem ſaporum non ex ſubſtantia, ſed ex qualitate et modificatione oriri. Sic Pyri groſſum tenellum inſipidum, oleraceum, adultiorem ſtipticum, coctum vero acidum refrigerantem, maturum dulcem, eſculentum, putridum demum amarum, ſubvenenatum eſſe. XIII. *Car. Linnaei* oratio *de memorabilibus in Inſectis.* XIV. *Eiusdem* oratio, *qua peregrinationum intra patriam neceſſitas aſſeritur.* XV. *Eiusdem* oratio *de telluris habitabilis incremento.*

BIBLIOTHECA NUMISMATICA, EXHIBENS catalogum auctorum, qui de re monetaria, et numis tam antiquis, quam recentioribus, ſcripſere: collecta, et indice rerum inſtructa, a IOH. CHRIST. HIRSCH.

Norimbergae, apud hered. Felſeckeri, 1760. Alph. 2. plag. 14. in fol.

In edendis illis de re monetaria commentariis, quos *Archivi* nomine ab Auctore inſignitos in hiſce Actis indicavimus, illud ſibi *Hirſchius* V. Cl. propoſuiſſe videtur, ut ea tantummodo exhiberet, quae ad Germaniam noſtram ſpectarent, atque tam ad hiſtoriam quaſi rei monetariae texendam, quam ad emendationem illius ad variorum temporum exemplum ſuſcipiendam, pertinerent. Verum opera, ab Auctore in hac collectione poſita, non magis nobis, quam exteris, omnibusque, qui numismaticae rei ſtudio tenentur, utilis atque iucunda erit. Magna enim diligentia, cum editos, tum ineditos virorum doctorum libros, qui hanc vel illam rei monetariae partem explicant et illuſtrant, collegit, eorumque catalogum ad ordinem litterarum diſpoſuit. Pervagatus vero eſt Noſter omnium temporum viciſſitudines, atque ex antiqua et recenti memoria magnum ſcriptorum numerum attulit. Neque in horum delectu ad hanc illamve nationem praecipue reſpexit, ſed quae in quacunque regione de re monetaria ſcripta ſunt, laudavit. Illos etiam libros, in quibus obiter aliquot nummi illuſtrantur, aut aliqua de numiſmatibus antiquis monentur, licet non proprium hoc ſit eorum argumentum, omittere nefas duxit. Primum quidem indicem ad primas litteras nominum Auctorum compoſuit, altero vero res praecipue memorabiles complexus eſt. Atque ne deeſſet lectoribus facultas, hunc catalogum magis magisque perficiendi, ſi quae vel ignoraviſſet Auctor, (quis enim ſibi tantam alicuius ſcientiae cognitionem conſecutus videatur, ut non aliqua eum lateant?) vel ſi qui poſthac edantur libri huius generis, relicta ſunt in ſingulis capitibus vacua chartarum ſpatia. Etſi vero difficile eſt, aliquid certi de eiusmodi libris et catalogis pronunciare, tantam tamen nobis Cl. *Hirſchius* diligentiam adhibuiſſe vide-

videtur, ut pauca ſint, vel nihil omnino, quod ſupplendum atque addendum exiſtimemus. Nam non ſolum eos libros laudavit, qui ſeparatim editi ſunt, ſed et ex variis virorum doctorum diſſertationibus, v. c. Obſervationibus Miſcellaneis, Actis Academiae Pariſinae, aliisque talibus, quae huc pertinerent, excerpſit. Quantus vero ſcriptorum numerus allatus ſit, vel ex plagularum indicio coniici poteſt. Erit igitur hic catalogus utiliſſimus iis omnibus, qui ſtudium ſuum in antiquitatis cognitione ponent, remque numismaticam veterum illuſtrandam ſibi ſument. Nam cum illi, qui de antiquitatibus ſcribunt, materiam plerumque ſatis notam doctioribus eligant, atque non ſolum taedium immo faſtidium afferant lectoribus, crambe decies recocta et appoſita; ſed etiam, etſi diligentiae aliquam forte, nullam tamen omnino ingenii atque doctrinae laudem adipiſcantur: certe facile intelligere poterunt ex hoc catalogo, quid iam ſatis a viris doctis illuſtratum et explicatum ſit, et quid in tenebris adhuc deliteſcat, et lumine litterarum egeat. Utamur exemplo quam maxime perſpicuo. Multi libri ſcripti ſunt de nummis Caeſarum, de nummis Hebraeorum, aliisque; ubi plerumque nihil aliud ſibi propoſitum habuiſſe auctores videntur, quam ut alter alterum deſcriberet: quomodo vero accidit, ut nemo de monetis obſidionalibus ſcriberet? Novimus quidem, atque etiam a Noſtro indicatur, eſſe in Actis Academiae Pariſinae, T. I. n. LIV. diſſertatiunculam Bozii de hac re. Praeterea vero nemo hanc particulam rei monetariae uberius explicandam ſibi propoſuit. Poterunt autem de his multa utilia et iucunda ex antiquitate repeti, atque non ſine fructu moneri. Nam e. g. Bozii opinio, primum nummum obſidionalem A. 1524 — 1526. cum Franciſcus I. Italiae bellum intuliſſet, cuſum fuiſſe, fortaſſe non omnibus adeo certa videbitur, ut non longius ad eorum originem indagandam recedant. Sunt vero etiam capita quaedam ex iurisprudentia de hiſce obſidionalibus num-

mis exponenda, atque discutiendum: liceatne praefecto eiusmodi numos cudere? qua imagine hic numus sit signandus? ne quid dicamus de valore, qui his nummis sit constituendus et tribuendus. Est quidem illa Bozii dissertatio non contemnenda, sed nimium brevis, nec uno in loco ea auctor tradidisse videtur, quae uberiori et explicatione et confirmatione egebant. Sed de his satis. Sunt vero plura, quae simili modo a viris rei numismaticae et iuris peritis exponi possint, quaeque ex hoc catalogo intelligere licet. Neque tamen diffitemur, esse hoc atque similia non solum laboris, sed doctrinae quoque ac ingenii; quae virtutes cum in paucos tantummodo cadant, non mirari debemus, vulgo sibi homines eiusmodi antiquitatis partes illustrandas sumere, in quibus exponendis posteaquam omnes Thesauros et Lexica et indices sat strenue compilaverunt, tum se Gronoviis, Graeviis, et Spanhemiis, palmam dubiam fecisse arbitrantur.

TENTAMEN DE DEMONSTRANDA STRUCTURA humana, secundum Naturae ipsius proportionem, e quatuor tabulis conflatum, ab Iconibus post veras dissectiones consulto factas. Ita dispositae sunt partes, ut sensim partium omnium, quae audiunt capita, aut principes, in situ naturali repraesententur, eo quo, cum primo dissecantur, more apparent, quum sanguifera vasa cera sunt iniecta. Opus constitutum, ut artificiosa animalis oeconomiae imago dilucidius quam in ullis aliis hactenus edita fuit tabulis, eniteat atque emineat. Cura ac studio CAROLI NICOLAI GENTY, A. M. nec non rei anatomicae ac chirurgicae Professoris.

Impensis

Impensis Auctoris, Londini, 1757. in 8.

Amplissima haec operis inscriptio propemodum nobis otium facit, nosque labore in librum recensendum insumendo eximit. Sunt enim paucae chartae, quae nihil aliud exponunt, quam tabularum in data inscriptione indicatarum explicationem. Peritissimus Auctor tabulis illis studia Chirurgorum, qui scholas eius frequentant, sustentare velle videtur. Summum, quem praedicat, artificem, VAN RIEMSDYK, operi pictorio ita operam dedisse existimat, ut elegantissimam naturae adumbrationem ab eo exhibitam esse putet. Cum ad optionem res ista devenisset, utrum pictoria adumbratio, illo artis genere, quod Mezzo - tinto nominatur, an vero arte in aes incidendi, describenda esset? *Cl. Auctor* priorem illam artem alteri praetulit, non, ut nobis quidem videtur, satis feliciter. Et, credimus utique, melius consultum fuisset et tyronibus, quibus hanc operam Auctor navavit, et aliis, qui rerum anatomicarum repetitionem isto tabularum apparatu adiuverint, si tabulae tantae amplitudinis artificem aeri incidendo satis peritum nactae fuissent. Utut sint, credimus, chirurgorum utilitati ne sic quidem male consultum esse. His ipsis Tabularum explicationibus adiunctae sunt illustrationes aliarum tabularum, uterum gravidum repraesentantium. En et harum titulum: *Explicatio demonstrationis uteri praegnantis mulieris, cum foetu ad partum maturo, in tabulis sex, ad naturae magnitudinem, post dissectiones, depictis, et ea methodo dispositis, ut huius status gravidi amplam ob oculos ideam collocent.* Femina, cuius uterus depictus exhibetur, a partus tempore proxime abfuit. Ante explicationem tabularum ipsarum, quae etiam permagnae sunt, ac fere naturalem partium, quas repraesentant, magnitudinem exaequant, pauca quaedam A. praemisit, e quibus hoc carpere nobis visum

ſum eſt, quod *Auctor Cl.* de craſſitie partium uteri annotat. Dicit nimirum, partes uteri, quibus placenta adhaeret, multo teneriores eſſe quam caeteras, quia membrana careant, quae poſſit corium vocari, et quia ibidem venae maiori copia adſint quam alibi. Communem igitur errorem eſſe omnium, qui anatomiae operam dederint, quod illam uteri partem quam alteram putarint craſſiorem, quae Auctori multo videtur tenuior; et quod dixerint, uterum aeque craſſum in femina gravida eſſe, quam in ea quae utero non gerit. Porro, omnes hoc etiam errore laborare, quod in uteri conditionem tunc inquirunt, cum is aut a ſanguine conſperſus, aut hic vi infuſus eſt. Re vera enim uteri praegnantis, ſed a ſanguine repurgati, pondus, a pondere uteri non praegnantis parum diſcrepare. Itaque fictam eam crasſitiem, nil eſſe aliud, quam extenſionem uteri vi humorum factam.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anno MDCCLX.

Pars I.

CAROLI LINNAEI, EQUIT. DE STELLA POLARI, Archiatr. Reg. Med. et Botan. Profeſſ. Upſal. etc. Amoenitates Academicae: ſeu diſſertationes variae Phyſicae, Medicae, Botanicae, antehac ſeorſim editae, nunc collectae et auctae, cum tabulis aeneis. VOLUMEN TERTIUM.

Holmiae, ſumt. Laur. Salvii, 1756. Alph. 1. plag. 6. tab. aen. 4. in 8vo.

Nondum nos poenitet conſilii, Amoenitatum Academicarum ab Ill. *Linnaeo* editarum recenſionem ſuſcipiendi, atque earum argumenta breviter cum lectoribus noſtris communicandi. Sunt enim in iis multa vere amoena, et iucunda lectu, multa quoque curioſe et diligenter ab auctoribus explicata. *Tertium* hoc Volumen habet diſſertationes *viginti.* I. *Nova plantarum genera,* auct. *Leonh. Io. Chenon.* Opuſculum hoc in duas partes abit, quarum prior genera Americae ſeptentrionalis, altera genera miſcellanea continet. Plantas, quarum mentio fit, Cl. *Kalmius,* itinere per Penſylvaniam, novum Eboracum, et Canadam inſtituto, collegit, earumque alias ſiccas, alias vivas domum attulit. In deſcribendis his eadem ratione Auctor verſatur, quam in prioribus voluminibus obſerva-

vimus et indicavimus. II. *Plantae hybridae*, auct. *Io. Haartman.* Profert Auctor eas rationes in medium, quae illi novarum in regno vegetabili specierum ortum probare videntur. Minime, ait, novas plantarum species per miscelam duarum diversarum oriri posse. Hybridam generationem in animalibus vere inveniri, atque ex equa et asino mulos natos, nullos vero nepotes, conspici, ut e passere Canariensi et carduele oriuntur nati et nepotes, non vero abnepotes. Hybridam generationem non minus vere in vegetabilibus observari, ex mercuriali annua, foliis multifidis, et Veronica spuria, patere. Congeneres plantas facillime sub foecundatione misceri, ex Brassica cum Rapa et Napo certum esse. Diffines, rarius licet, tamen interdum misceri, hoc docere Veronicam spuriam. Mixtis diffinibus, fructificationis structuram in filia cum matre convenire, id constare ex Mercuriali et Veronica: nam accidentalia attributa, ut colorem, magnitudinem, odorem, saporem, plenitudinem, ad structuram non referri. Mixtis diffinibus aut congeneribus, ipsam herbam filiae saepe evadere patri similem, ex Veronica apparere, atque illustrari hoc exemplo Reaumurii: cuniculo comprimente gallinam, pullus exclusus fuit gallus lanatus. Plantam ipsam esse fructificationem, atque herbam plantae esse eiusdem larvam, uti in Insectis, et porro vitam plantae esse medullam, quae continuetur usque in semen, quod foecundatum fit prius a substantiae corticalis parte staminea. Viva experimenta ulterius desiderantur de pluribus plantis hybridis semine fertilibus. Falso dicitur, varietates plantarum tantum solo ortas esse, et ideo cultura mutari: nam Paeoniam aut Narcissum plenum, solo non mutari in non plenos, nec ideo esse specie diversas. Hybridam plantam, ex montana et palustri natam, expetere solum tertium, et ideo frustra quaeri iuxta filiam semper avos atavosque. III. *Obstacula Medicinae*, auct. *Io. Georg. Beyerstin.* Viginti et unam causam adfert, quibus accidat, ut quamplurima medicamenta iaceant. Esse has: consuetudinem; theoriam Medicorum variam, et

hypo-

hypotheſes, pro diverſis medicinae aetatibus, diverſiſſimas; neglectum ſpecificationis morborum; praeceps imprudensque iudicium de venenis, eorumque a medicamentis differentia; ignorantiam et audaciam circumforaneorum; doſes medicamentorum perexiguas; inſcitiam Pharmacopaeorum in re Botanica; Euporiſtorum neglectum; ignorantiam rei Botanicae, alia. IV. *Plantae eſculentae patriae*, auct. *Io. Hiorth.* Catalogum compoſuit Auctor plantarum Suecicarum, quae aliquem in cibariis uſum praeſtant, et, quaenam illarum cuilibet ciborum generi praecipue inſerviant, tanquam in brevi tabula propoſuit. V. *Euphorbia*, auct. *Io. Wiman.* Vere hic iudicat, quo plures ſpecies quodque genus comprehendat, eo magis eſſe Botanicis allaborandum, ut ſelectus ſpecierum magis magisque clarus et evidens fiat. Cum igitur Euphorbia ſpecierum copia quam maxime abundet, Auctor primum nomina, deinde genus, poſt ſtructuram, porro ſpecies, denique vires huius plantae commemorat. VI. *Materia medica e regno lapideo*, auct. *Io. Lindhult.* Eſt haec diſſertatio nihil aliud quam catalogus medicamentorum, quae regnum lapideum ſuggerit, in quo contexendo Noſter Ill. *Linnaeum* et *Wallerium* ſequitur. Capita fecit tria: de petris, de mineris, de foſſilibus. VII. *Morbi ex hyeme*, auct. *Suenone Brodd.* Prior diſſertationis pars eſt phyſica, quae hiſtoriam atque phaenomena hyemis habet, multaque complectitur ſatis vulgaria, v. c. de glacie, de feneſtris conglaciatis, de plumulis niveis, aliis, quae certe non erant digna ſatis repeti ab Auctore. Altera pars exponit morbos potiores, quos hyems in Suecia producit, et quo modo hos evitare, aut quorum medicamentorum ope profligare poſſint, enarrat. Morbi ſunt: Perniones; Paronychia, (articuli digitorum, pollicis pedum, manus, ſub ungues, zona rubra;) congeſtiones hyemales; tuſſis, pleuritis, peripneumonia. VIII. *Odores Medicamentorum*, auct. *Andrea Wahlin.* Hoc loco iſtud agit Noſter, ut illum effectum, quem certi odores in corpore humano habeant, explicet. Odores vero in claſſes ſeptem dividit: in aro-

 maticos,

maticos, fragrantes, ambrosiacos, alliaceos, hircinos, tetros, nauseosos, quorum dein virtutes exponit. Fragrans, ex Nostri mente, stimulat nervos flaccidos; aromaticus intendit per nervos omnia vasa, et circulationem reddit promtiorem; teter sopit quasi nervos; nauseosus convellit, ut nervi quasi excutere eundem velint: hircinus excitat venerem, et coincidit fere cum illo, qui in genetalibus lascivis reperitur: ambrosiacus vim tantummodo cordis intendit: alliaceus praecipue transspirationi inservit. Praeterea docet Noster, calorem oriri a nervis, non a simplici frictione; nisi quis dicere velit, nervos, corroborando fibras, frictionem augere. Sed tum, ait A. amara maximum excitarent calorem, quod tamen ab amaris non volatilibus haud semper efficitur. Hoc inde confirmatur, quod: ex potione aquae calor non intenditur: a spirituosis omnibus calor: Venere, sive gonorrhoea exhaustus, frigidus: a motu quidem calor, sed motus a nervorum actione, nec motus sine nervis: paralytici in latere affecto frigidiores: corrosiva quidem calefaciunt, sed exulcerando fibras: frigidus, ab haustu spiritus vini et cerevisiae calidior fit: cordialia omnia spirituosa sunt, et cor cessans in deliquiis excitatur spirituosis. Existimat etiam Vir Cl. plurimos senectutis morbos dependere non tantum a rigiditate fibrarum, sed etiam a minori irritabilitate nervorum. IX. *Noctiluca marina*, auct. *Car. Frid. Adler.* Auctor, cui admodum probabile videtur, aquae marinae lucem a vermibus oriri, Cl. *Grisellini* descriptionem atque figuram huius vermis exhibet. X. *Rhabarbarum*, auct. *Sam. Ziervogel.* Noster, etsi plures esse fatetur, qui idem argumentum sibi explicandum delegerint, se tamen comperisse ait, descriptiones Rhabarbari partim hic illic dispersas, partim prolixas, partim incertas nec satis elaboratas esse, praesertim in eo, quod ad historiam illius naturalem pertineat, et huic innixam veram artem huius medicamenti dignoscendi. Commemorat igitur primum auctores, qui Rhabarbari descriptiones exhibent; tum classes, ad quas referri debeat; post,

ordinem

ordinem naturalem; deinde Synonyma: mox descriptione illius instituta, de differentia, de compositis, de selectu, de dosibus, qualitatibus, viribus, usu et cultura, differit. XI. *Quaestio Historico naturalis:* cui bono? auct. *Christoph. Gedner.* Cum plurimi sint, qui illud studium, quod in attenta naturae consideratione ponitur, magnifice contemnant, illique, ne temere et frustra hoc facere videantur, omnem utilitatem denegent, operae se pretium facturum esse credidit Auctor, si eorum impetum infringeret, ferociamque compesceret. Excurrit igitur in laudes huius studii, eoque gloriam Dei amplificari, multa medicamenta inveniri, oeconomiae incrementa valde augeri, et non pauca vitae commoda conciliari, ostendit. XII. *Nutrix noverca,* auct. *Frid. Lindberg.* Aegre fert Vir doctus, matres, quae vel minimum sibi supra vulgus sapere videantur, inglorium ducere, suos infantes suis uberibus alere, igitur, quae incommoda e prava hac consuetudine enascantur, differit. Nutricibus plerumque tribuendam esse causam, cur nobiles degenerent, acuti hebescant, temperamentumque corporis optimum plures amittant, immo non pauci prope prius vivere desinant, quam vitam ingressi sint. Conducibilius tamen esse infantibus, ut lacte nutricis, quam bubulo nutriantur. Hoc enim, ait, statim ac ex uberibus emulctum est, et frigescere incipit, crasin mutat: diverso sapore est: calore naturali, ei qui nutritur valde necessario, destituitur, ac si vel maxime admoto igne calefiat, tamen ab ipso vase, cui infunditur, adulteratur: denique sua natura plus acidi generat. XIII. *Hospita Insectorum Flora,* auct. *Ion. Gustav. Forsskahl.* Historiam primum Auctor contexit huius studii, quod in Insectorum natura indaganda ponitur, praecipuosque Scriptores recenset. Aldrovandum compilatorem indefessum appellat, et Ionstonum in scriniis aliorum compilandis impigrum, atque experimentorum expertem. Deinde recenset atque commemorat plantas, quae cuique familiae ex vasta Insectorum gente attributae sint, quasi domicilia et sedes. Indicem vero, et quasi regulam, secutus

eſt *Floram* et *Faunam Suecicam.* Fatetur etiam, multa eſſe vegetabilia, in quibus nullos deprehenderit incolas, etſi illa Inſectis vacua eſſe pronunciare vix audeat. Uſum vero ex hac contemplatione naturae hunc percipi dicit: facilem reddi entomologis rationem inveſtigandi quamcunque Inſectorum ſpeciem, cum ſciant, ubinam locorum inveſtiganda ſit: poſſe Medicos ab Inſectis vires plantarum cognoſcere et diiudicare: Inſecta, quae aſſervare velimus, facile tali modo apto et accommodato alimento nutriri poſſe, etc. XIV. *Miracula Inſectorum,* auct. *Gabr. Eman. Avelin.* Huc refertur a Noſtro, quod naturae vel vegetationis leges ob inſecta quaſi mutantur, et plantae inſectorum cauſa aliam formam et ſtructuram induunt, quam quae iis a natura deſtinata eſt: v. c. quercus gallas globoſas et rubras ab inferiori latere foliorum promit, in gratiam cuiusdam cynipedis; populus nigra ex ipſis petiolis foliorum monſtroſas baccas rubras, magnitudine ceraſorum, hinc gibbas, inde rima hiantes, a fructu legitimo maxime alienas, producit, ut hoſpitium praebeat Aphidi populneae. Tranſit Noſter ad miraculoſam oeconomiam Inſectorum, ut apum, formicarum, veſparum, etc. aliaque adfert, quae ſolers naturae indagator facile animadvertet. XV. *Noxa Inſectorum,* auct. *Michael. Baeckner.* Initium diſſertationis capit Auctor ab homine, multifariam adſultibus inſectorum adflicto. Tum ad illa inſecta pergit, quae rebus domeſticis, victui hominum, amictui, ſupellectili, aedibus, aliisque utenſilibus, ſint noxia. Poſt enarrantur illa, quae hortis, arboribus, ſylvis, agris, plantis, ſylveſtribus arboribus, iumentis, pecori, avibus, noceant. Denique recenſentur inſecta, quae ipſa inter ſe mutua et pernicioſa bella movent: ita libellulae varia inſecta, per aerem volitantia, captant et exedunt; carabi et cicindelae in terra obvia inſecta crudeliter dilaniant. XVI. *Vernatio arborum,* auct. *Haraldo Barck.* Exhibet Auctor tabulam, qua adnotatum tempus frondeſcentiae arborum, addito die, quo hordeum ſeverint et reſecaverint, per tres annos, nempe

1750.

1750. 1751. et 1752. in variis Sueciae provinciis. XVII. *Incrementa Botanices*, auct. *Iac. Biuur*. Ad quatuor Epochas Vir Cl. fata Botanices redigit, nempe: I. Epocha Patrum Botanices ea continet, quae a temporibus Aristotelis usque ad reformationem sacrorum memoratu digna censentur: II. Epocha fundatorum ea, quae a reformationis tempore usque ad aetatem Casp. Bauhini circa A. 1620. acciderunt, tradit: III. Epocha systematicorum, inde a Bauhino usque ad Ill. Linnaei aetatem perducitur: IV. Epocha reformatorum ab anno XXXV. huius seculi incipit, quo Linnaeus prima reformationis fundamenta iecit. Ultimo loco aliqua adduntur de iis, qui plantis et herbis aeneis tabulis insculpendis nomen sibi et famam comparaverunt. XVIII. *Demonstrationes Plantarum*, auct. *Io. Christ. Hojer*. Collegit Noster omnes herbas, in horto Upsaliensi reperiundas, ad methodum Linnaei in classes XXIII. descripsit, et adiectis brevibus observationibus illustravit. XIX. *Herbationes Upsalienses*, auct. *Andrea Fornander*. Solent Botanices Professores auditores suos certa in loca deducere, in quibus herbas crescentes contempleantur et examinent. Atque cum varii scriptores exigua haec itinera peculiaribus libris exhibuerint, ut Iohnson in Mercurio Botanico: Auctor herbationes Upsalienses, octo excursionibus absolutas, proponit, ostendens, quae plantae quacunque excursione botanica, in campis Upsaliam circumiacentibus, reperiantur. XX. *Instructio Musei rerum naturalium*, auct. *David Hultman*. Exhibet Noster breves aliquot regulas, easque tironibus non inutiles, quas in colligendis et reponendis rebus naturalibus sequaris. Monet de aedificiis, de liquoribus, quibus corpora integra asservantur, de lagenis, de modo quo aves, herbae, vermes, fossilia, alia, sint habenda. Qui paullulum in hoc studio progressi sunt, non ignorabunt, quae in tironum gratiam ab Auctore monentur. Talia igitur repetere, atque huc transferre, putidum foret.

IACOBI

IACOBI CHRISTIANI SCHAEFERI, ECCLES. Evang. Ratisb. Miniſtri, etc. Iſagoge in Botanicam expeditiorem, iconibus aeri inciſis et pictis illuſtrata.

Ratisbonae, litt. fratr. Zunkel, 1759. plag. 7. fig. aen. 4. in 8vo mai.

Quo conſilio hic libellus a Celeb. Auctore ſcriptus ſit, facile ex ipſo titulo poteſt intelligi. Nempe, breviter monentur atque explicantur, quae in Botanica expeditiore uberius et copioſius tradet. Paucis igitur expoſuit, quae herbarum cognitionem pleniorem accuratioremque praecedere debent. Ipſe Vir Cel. fatetur, lectorem in hac Iſagoge, tironibus deſtinata, non multum novi, ſed ubique fere eadem eſſe reperturum, quae alii, atque in his inprimis Viri Cl. Linnaeus et Ludwigius, docuerint. Immo ne ipſa quidem eorum verba ſe mutaſſe dicit, quoties bona et accurata illa ſibi viderentur. Atque cum tironum potiſſimum uſibus Noſter hanc operam dicaverit, male ſe acturum eſſe iudicavit, ſi vel novas denominationes et deſcriptiones ſine neceſſitate excogitaret; vel ſingulis in paginis Botanicorum libros commemoraret. Praeterea, nullas ſe delineationes et repraeſentationes plantarum vidiſſe dicit, quae vel Tournefortianam, vel Rivinianam, vel Linnaeanam rem herbariam tractandi methodum ita exhibuiſſent, et ſenſibus quaſi ita obviam rem feciſſent, ut tiro, Botanicam ſine magiſtro proprio marte diſcens, nihil praeterea requireret. Hunc igitur defectum, *quatuor*, iisque plane novis iconum tabulis, ſupplevit, quae vivis coloribus pulcherrime pictae, multum venuſtatis et gratiae ſpirant. Ipſum vero opuſculum *quinque* capitibus abſolvitur: I. de Botanica in genere: II. de partibus plantarum: III. de Syſtematibus in genere: IV. de Syſtemate Tournefortiano, Riviniano, et Linnaeano: V. de Botanicae expeditioris ratione, commodis, et uſu. Quae

Vir

Vir Cl. de ratione partium conſtitutivarum, claſſibus, et generibus florum monuit, notiora ſunt, quam ut a nobis huc transferri debeant. Quare aliqua ex capite ultimo de Botanicae expeditionis ratione delibabimus. Conſtat nempe haec ex tabulis duplicibus, quarum prioribus ſexualium, poſterioribus univerſalium nomen impoſuit. Illae, ſyſtema Linnaeanum, a ſtaminibus et piſtillis, ſexum in floribus conſtituentibus, deſumtum, fundamenti loco habent. Hae omnes partes floris et fructus, ad methodum Rivino-Tournefortianam, complectuntur. Hiſce ſaepius etiam folia, locum nativum, et alias eiusmodi diſcretivas notas, adiunxit. In tabulis ſexualibus Vir Cl. Linnaei veſtigia ſecutus eſt, ideoque et claſſes atque ordines, et genera nominaque, retinuit. Reperiuntur tamen in illis nonnulla etiam a Tournefortio aliisque peculiariter expreſſa et ſeparata, quae Linnaeus ſub uno genere exhibuit. Alaternus, Frangula, Paliurus, Ziziphus, tanquam diverſa genera, in claſſe pentandria inveniuntur, quae tamen omnia Linnaeus Rhamnae generi adſcribit. In ſingulis his tabulis reperiuntur ſex loculi, umbellatis et papilionaceis exceptis. Primus habet nomen generis: ſecundus calicem: tertius corollam: quartus ſtigma, et, ubi neceſſarium viſum, poſt ſtigma modo ovarium, modo ſtylum, modo antheras: quintus pericarpium: ſextus ſemen. In unoquoque loculo plantae eo ordine diſpoſitae ſunt, ſeque invicem ſequuntur, quo ratione numeri petalorum, inciſurarum, et partium, discretae ſunt. In loculo calicum illae plantae ſemper primum locum habent, quae calice carent: deinde ſequuntur quae calicem monophyllum habent, eaeque ſecundum inciſuras, eo ordine, quo calix vel integer, vel bifidus, trifidus etc. eſt. Has excipiunt quae calicem diphyllum, triphyllum, polyphyllum habent. Ordinem claudunt quae calice duplici, triplici, etc. inſtructae ſunt, iisque paſſim et ſpatha, ſpadix, et involucrum adnotantur. In corollarum loculo idem ordo invenitur qui calicum, ſed ita, ut ſimul et corolla ipſa deſcribatur, et nectarium, ſi adſit, in-

 dicetur.

dicetur. Stigma ſecundum inciſuras et numerum poſitum eſt. In quinto, ſive Pericarpii, loculo, reſpicitur ad numerum loculamentorum et valvularum, ideoque uniloculares, biloculares, triloculares, etc. univalves, bivalves, trivalves, etc. ſequuntur. Sexto loculo ſemina itidem numero proponuntur. Hiſce in tabulis Auctor ſummam brevitatem adhibuit, ideoque ſaepenumero nihil praeter numeri diſcrimen addidit. Ut vero ſtatim quaeſitum genus in univerſalibus tabulis inveniretur, poſt ultimum ſeminum loculum numerum quoque indicavit, ſub quo hoc ipſum genus in tabulis univerſalibus occurrat. Nam hae tabulae univerſales multo copioſiores illis ſunt, et in duodecim loculos abeunt. Primo continetur nomen genericum: ſecundo calix: tertio corolla: quarto filamenta: quinto antherae: ſexto ovarium: ſeptimo ſtylus: octavo ſtigma: nono pericarpium: decimo ſemen: undecimo ſexus: et duodecimo varia. Ordinem in his eundem, quem in ſexualium loculis, obſervavit, pro numero petalorum, ſeu foliorum, inciſurarum, et partium. Harum igitur tabularum ope, facile, promte, et tuto, tirones plantae verum generis nomen tribuere poſſe iudicat. Exoticas plantas, quoniam non ipſe inſpicere et examinare potuit, eas tantum exhibuit, quarum deſcriptiones alii, praecipue Linnaeus, Hallerus, Ludwigius, exhibuerunt. Indigenas vero ipſe ſub examen vocavit, earumque tot genera inſpexit, quot licuit. Uſum harum tabularum Vir Cl. valde extollit. Hac ratione, ait, facillime et accuratiſſime rationem ſufficientem intelligi poſſe, cur, et in quibus, unum genus cum altero conveniat, vel ab eo diſcrepet, et quaenam ex hac tam facili collatione partes diſcretivae excluſive propriae ſint. His tabulis, tanquam Lydio lapide, uti licere, atque explorare, utrum planta recte ſit deſcripta ab auctoribus, an aliquid ſit in deſcriptione emendandum? Hac compendiaria methodo etiam inter ambulandum quamlibet plantam examinari poſſe, omni tempore, atque etiam in ipſo loco ubi naſcitur. Forſitan etiam has tabulas academicis praelectionibus,

nibus, exemplaris inſtar, inſervire poſſe, et ſecundum illas ordine plantas in hortis botanicis collocari. Ceterum Auctor, haec ſi opera viris doctis probetur, de quo nos quidem nulli dubitamus, Ichthyologiam expeditiorem, et Iſagogen in eam, ſe editurum eſſe pollicetur.

PHILOSOPHIAE CIVILIS, SIVE POLITICAE, PARS QVARTA, tradens prudentiam publicam, vel artem feliciter regnandi in ſtatu civitatis pacato: cum indice quatuor Tomorum: tanquam continuationem Syſtematis Philoſophici Chriſtiani L. B. de Wolff, Frideric. Univerſit. Cancellar. Auctore MICHAELE CHRISTOPH. HANOVIO, Gymnaſ. Acad. Gedanenſ. Prof. Philoſ. eiusdemque Biblioth.

Halae Magdeburgicae, in officina Rengeriana, 1759. Alph. 3. plag. 14. in 4to.

Quemadmodum prudentia feliciter regnandi in duas partes dividitur, quarum altera prudentiam regnandi per ſe, altera per alios, ſive vicarios, continet: ita etiam hic Tomus in duas partes diſpeſcitur. Praemiſit vero diſſertationem A. ſive, ut ipſe Vir Cl. inſcripſit, praemunitionem de prudentia publica pacata, in qua Irenarchiae indoles definitur, atque eae virtutes commemorantur, quae ad bene feliciterque regnandum requiruntur. Sectio *prima* in capita *tria* abit, quorum *primo* agitur de Autarchia, ſeu virtutibus Autarcharum in genere. Huc referri docet egregias et animi et corporis dotes: haſce, ſi modo non illae deſint, non valde deſiderari: praecipue regnaturo a tenera usque aetate culturam ingenii, bonamque inſtitutionem adhibendam eſſe: hanc culturam compendiariam eſſe, et ad ſummas virtutes ducere debere: excolendas eſſe potiſſimum facultates cognoſcendi una cum phantaſia, memoria, attentione, acumine, iudicio, intelli-

gentia civili, atque ingenio. Porro regnaturo excolendam esse soliditatem, sive habitum optime ratiocinandi et ratiocinia concatenandi: primum ei tradendas esse faciliores scientias mathematicas, et deinde philosophicas: superiorum vero, ut aiunt, facultatum scientiam in eo non requiri, etsi artium liberalium studium illum et delectare atque recreare, et ad maiora parare possit. Tum regnaturum summa arte inveniendi politica excellere, atque sapientia civili summa, moralium virtutum praestantia, pietate, recto de Deo sensu et sincero cultu, summis virtutibus erga se atque alios, amore civium, probitate, fide, iustitia, taciturnitate, comitate, munificentia, misericordia, magnanimitate, indulgentia, gravitate, etc. longe reliquis omnibus praestare debere: paucis, Autarcham talem se populo suo et hominibus quibuscunque praebere debere, qualem sibi esse Deum velit. In capite *secundo* exponit Auctor de prudentia per se curandi domania et aeraria. Curandum esse, ut reditus publici stati abunde sufficiant ordinariis reipublicae sumtibus: optimos modos sumtuum, cum ordinariorum, tum extraordinariorum adquirendorum, esse adhibendos; optimos vero esse, qui singulorum felicitati ex aequo consulant, caveantque, ne propterea alii aliis fiant deterioris conditionis: explorandos sumtus reditusque privatos et publicos, et inde iudicandum, quanta vel quota pars redituum privatorum ad reditus publicos sit destinanda. Deinde ostenditur, quomodo reditus privati sint explorandi: quota circiter pars redituum privatorum ad publicos requiratur: quibus e rebus capiantur reditus publici: quae domaniorum ratio esse debeat: quomodo conserventur, quando recte alienentur, quando reditus eorum augendi, quando rationes incrementorum edendae, quid de reditibus eorum observandum? Tum pergit Noster ad extraordinarios sumtus, docetque quando, quibusque opus sit modis extraordinariis, et quomodo ii quam minime onerosi sint reddendi? domesticum aes alienum praestare peregrino: cavendum esse nimium aeris alieni: a debiliori

civitate

civitate potentiori non temere magnam habendam crediti aeris fidem: quid ex reditibus operarum sit dandum, et quorum operae ad commune bonum conferendae? tributum in capita, sive capitationem, aequitati naturali conformandam: pecuniam publicam futuris usibus reservandam: thesauro publico ingeri et inesse debere, tum quae ex ordinariis reditibus parsimonia comparet, tum quae pecuniae valorem diminuerent, si in civium manibus versarentur, aliisque publicis sumtibus impendi possint; cavendum tamen, ne eo augendo, privati opibus exhausti ad egestatem redigantur. Ultimo loco commemorantur iura et peculia Fisci: illum gaudere iure occupandi res nullius: illi deberi derelicta et caduca, bonorum confiscationem, etc. In capite *tertio* explicatur doctrina de prudentia per se exercendi iura maiestatis, seu Irenarchiae, demonstraturque, quomodo haec iura sint quam optime exercenda; quis sit eorum abusus, et quomodo illi resistendum? usum iurium optimum requirere, ut discat et cognoscat Autarcha, quis sit optimus iuris cuiusque usus, et quot modis fieri possit, ut in usu eius ab eodem aberretur, atque inter meliores optimus ubique constanter teneatur: quid sit principi de satellitibus observandum, de militibus, de reliquis apparitoribus. Quia porro summum imperium continet ius summum actiones civium ad publicam salutem dirigendi, Noster ad iura maiestatis, pacis se tempore exserentia, refert ius circa sacra, potestatem leges ferendi et abrogandi, erigendi summa tribunalia, eligendi aut confirmandi summos magistratus, conferendi et auferendi summas dignitates, feuda, privilegia, et immunitates, ius circa monetam, ius condendi academias, urbes, emporia, restituendi famam, et natales honestandi, ius concedendi moratoria, protectoria, veniam aetatis, ius denique supremum fodinarum, postarum, nundinarum solenniorum, stapulae, similiumque. Atque haec deinceps uberius explicantur, et quid in unoquoque horum principi sit faciendum, differitur: v. c. in iure principis circa sacra definiendo docetur, si sibi tantum

erret atheus vel deiſta, et quisquis horum ſimilis, in religionis contemtu, neque diſſeminet ſuos errores, tolerari illum quidem poſſe, dum neminem corrumpat, et reſipiſcentia ſperari poſſit; ſed, quatenus error eius magiſtratui innotuerit, ad iusiurandum nulla in cauſa eundem admittendum eſſe: ferendos tamen non eſſe apertos religionis contemtores, illamque conſulto vel verbis perſtringentes, vel contumelioſis factis negligentes, ſed deportatione et exilio ſaltem intra rempublicam ita coercendos, ne ibi nocere aliis et civitati poſſint: neque ferendum temerarium et pertinacem neglectum cultus divini, et ſine urgente neceſſitate diem feſtum profanantem laborem etc. Sectio huius Tomi *ſecunda*, de prudentia pacifice regnandi per alios, abſolvitur capitibus *quatuor*. In *primo* tradit Vir Cl. prudentem Irenarchae ſelectum vicariorum ſeu adminiſtrorum. Cum vero in civitate opus ſit regiminis vicariis, non ſolum mortuis earum rectoribus, verum etiam iisdem vivis: oſtenditur, quando opus ſit vicariis, quando illi ſimul ſint tutores, quomodo mortuis vicarii dentur, ante novam electionem, quando abſentiae itinerariae cauſa opus ſit vicariis, num in ariſtocratia vel democratia interregno locus, quomodo vicarii Autarcharum differant, quid ſit circa proreges obſervandum? Cum ex animis populi evelli nequeat pronitas ad ſeditionem, quoties res regiminis haud proſpere cadunt, non inconſultum eſſe, uti miniſtrorum principe, in quem culpa devolvatur, et cuius remotione a miniſterio ſeditio ſedetur, aut praeveniatur illi. Vicarios eos eſſe regimine dignos, qui tanta, quanta reperiri maxima poteſt, ſimilitudine cum Autarchae praeſtantia gaudeant. Tum exponitur de virtutibus; animi ingeniique, quibus ornatus eſſe debeat vicarius, de notis, e quibus illae cognoſcantur; de electione, illiusque cauſis, cum externis, tum internis; de criteriis, e quibus iudicari poſſit et debeat, quisnam e compluribus candidatis digniſſimus ſit vicariatu, et quisnam optime partibus ſuis ſuoque officio ſit ſatisfacturus. Caput *ſecundum* habet doctrinam de conſiliariis et

aulicis

aulicis prudenter adhibendis. Fundamentum totius huius capitis posuit Auctor hoc: uti debere rectorem civitatis sapienti arbitrio electis vicariis adiutoribusque, qui explorent occurrentis negotii singula momenta, quae attentionem mereantur, qui ea fideliter et summatim suggerant, et sicubi opus sit in rebus eventu dubiis, et quae pluribus modis fieri possint, rationum in contrarias partes occurrentium ponderatione, qui illas investigent, in medium afferant, examinent earum momenta, et quid sibi videatur salubrius factu exponant; denique uti debere ministris aulicis, qui ipsi serviant eminentiori modo, ubi in parergis et generalibus indiget eorum adiumento. Quae hic breviter et strictim diximus, ea per totum caput uberius explicantur et illustrantur. Agitur enim de referendariis, eorumque officio, de magistris libellorum et scriniorum, de archivis, de dotibus animi ingeniique, quibus consiliarius excellere debeat, de experientia, inprimis celeritate et maturitate consiliorum, de praesagitione et arte divinandi, quam in consiliario requirit, de numero consiliariorum et variis muneribus partibusque, de loco et tempore, quo sint consilia habenda; de modo consultandi apertiori et tectiori; de libertate veram animi sententiam dicendi, deque iure privatae admonitionis consiliariis concedendo, de exsecutione consiliorum. Quod ad aulicos attinet, enarrantur varia eorum munera, insignia, partes, tituli, etc. Cap. *tertio* traduntur praecepta de magistratibus prudenter adhibendis. In eligendis magistratibus attendendum esse, an satis luculenter instituta praescripta vel nota sint, quae sequi debeant, an ea intelligant satis, an teneant modum ea recte applicandi, an denique constanti et perpetua gaudeant voluntate praescriptis satisfaciendi: leges civiles esse debere breves, perspicuas, paucas, generales, ac inter se concordes: amplitudine legum suppleri posse et solere, quod multitudini earum deesse videatur. Tum exponitur, qualem se magistratus praebere debeat erga cives, qualem erga principem; quorum virtutes illis sint imitatione exprimendae:

mendae: quid eisdem ſit fugiendum, quid pertineat ad conſuetudines civiles: quomodo recte animus et ingenium candidati exploretur: quinam modus optimus ferendarum legum: quaenam interpretatio magiſtratui concedenda. Tum virtutes magiſtratus enarrantur: abhorreat a partium ſtudio, ab ambitione, vano metu, donis et cupiditate habendi; ſit contra abſtinens, memor fidei, et iurisiurandi, omnem praevaricationem fugiat, etc. Multum enim diſputat de his et aliis Vir Cl. Pergit deinde ad cauſas, et, quomodo in iis diiudicandis magiſtratus verſari debeant, docet, variaque addit de iurisdictione, de commiſſariorum officio, de diverſis iurisdictionis ſpeciebus et gradibus, de contumacia et impedimento legitimo, de legibus ſenatoriis, de proceſſu iudiciario, de advocatis et inſtigatoribus, de concurſu creditorum. Ultimo loco demonſtratur, concedendam eſſe querelam adverſus inferiorem magiſtratum, et in gravioribus cauſis appellationem; hanc tamen non niſi ſemel, aut ad ſummam bis, abuſum vero variis modis tolli poſſe. In Cap. *quarto* agitur de prudentia utendi legatis. Primo dividuntur legati in ſuperiores vel inferiores, aut quaſi, in ſolennes vel clandeſtinos, in ſacros vel ſaeculares, in ordinarios vel extraordinarios. Ubi eiusdem gradus legati ordinarii et extraordinarii concurrant, ibi extraordinariorum primas eſſe partes: extraordinariorum inter ſe, et ordinariorum eiusdem dignitatis inter ſe; quando diverſarum ſint civitatum, eum ordinem eſſe, qui ſit rectorum civitatis inter ſe convenientium: legatos mitti non poſſe, niſi ab his, quorum ſummum ſit in civitate imperium, nec ad ſuos ſubditos, ſed ad aliam liberam civitatem, nec a ſubditis ad rectores civitatis, vel ad comitia: ſi imperium fiduciarium, ſeu infeudatum et fideicommiſſum, maneat abſolutum, plenum, ac ſummum, nullum dubium eſſe, quin et a rectoribus eiusdem legati mitti poſſint: quamdiu etiam invaſor vel uſurpator imperii rerum potitur, ut ſubditi ad homagium illi praeſtandum adacti fuerint, aut ſponte ipſi fidem dederint, tamdiu eundem legatos mittere poſſe.

Mani-

Manifeste rebellibus iniuriam non fieri, si ipsis ius legandi denegetur: legatos ad subditos tantum vel ordines solos, sine consensu superiorum, non esse mittendos: si legati non recipiantur, iniuriam fieri mittenti, nisi admissioni obstent officia erga se ipsum potiora: ne quid in legationibus contra decorum civitatum committatur, manifestae legationi adhibendos esse viros aetate et dignitate sua negotio pares, non superiores, nec inferiores: si quis legatum suum pro se ipso haberi velit, id pro arbitrio alteri obtrudi non posse, qui ipsi absoluto summoque imperio aequalis, nisi pacto vel expresso, vel tacito, alter consentiat. Legatos considerandos esse tanquam hospites civitatum, earumque rectorum ad se invicem; ideoque, quanta civitatem deceat, hospitalitate dignos censendos, modo potiora erga se officia ne obsint: illis multo maiorem, quam aliis peregrinis, praestandam securitatem: salvum iisdem esse debere in personas sibi subiectas resque suas imperium privatum et dominium, neque in usu huius iuris eos a quoquam impediendos, multo minus laedendos, sed prudenter dispiciendum, quae et quanta legatis iurisdictio in suam familiam, velut segregem; vel pacto permittatur. Si vel maxime legati iurisdictione praediti sint, et ex pacto in suos comites ea uti possint, non tamen ideo eosdem ea gaudere in alios sui principis subditos sociosve, vel ipsis ultro se submittentes, nisi et hoc sit pacto concessum: legatos, ex pacto asyli iure gaudentes, minime eo abuti debere ad maleficorum poenam eludendam, sed tales potius vel non recipere, vel iudici tradere. Si princeps per legatum, eiusque comites, in alia civitate factiones excitaret, rebellionesque moveret, aut si legatus eiusmodi aliquid auderet, idem quidem de eo statui posse, quod de exploratoribus, proditoribus, aut percussoribus: sed cum, talia clam et astute agantur, ita ut nesciamus, utrum mittentis mandato arcano haec facta sint, nec ne, nihilque probabilius sit, quam negatum iri ea mandato principis acta esse; ob securitatem legatorum, communis boni causa amplissimam facien-

ciendam, mitiorem ſententiam in caſu dubio praeferendam, et vel legati avocationem et ſatisfactionem expetendam, vel, ſi periculum in mora, iubendum ut praeſtituto tempore urbe et regno exeat, atque tum Principi ſuo puniendum tradi debere. Si legato ſimpliciter fides ſit habita pecuniae creditae, quam abiturus ſolvere vel nolit, vel nequeat, non tamen inconſulto vel ipſum propterea detinendum, vel eius res retinendas: ſicut ipſis liberum tranſitum, ita et litteris nuntiisque eorum eundem eſſe concedendum, dum communi bono operentur, nec ſe admodum ſuſpectos reddant. Denique varia de immunitatibus, ſalariis legatorum, aliisque huc pertinentibus rebus, monentur.

VUES PHILOSOPHIQUES, OU PROTESTATIONS et Declarations ſur les principaux Objets des Connoiſſances humaines, par M. de PREMONTVAL.

Berolini, *TOMUS I.* pag. 361. *TOMUS II.* pag. 416. 1757. in 8vo.

Si vel maxime Auctoris fama, nominisque celebritas, inter omnes rerum philoſophicarum ſtudioſos non adeo nota eſſet et pervagata, ipſa huius libri inſcriptio multos allicere poſſet lectores. Etenim cum haec plerumque librorum ſors eſſe ſoleat, ut plures lectores inveniant, qui ſententias inter viros doctos receptas, et ut certas atque indubitatas propoſitas impugnent, quam qui easdem defendere, aut novis ſtabilire rationibus conentur: quanto magis hic multorum excitabit deſiderium, legendique cupiditatem, in quo praecipua cognitionis humanae fundamenta concuſſa, atque adeo prorſus everſa venditantur, eorumque loco nova iacta, longe antiquis ſolidiora. Qua in opinione, ſi quidquam, praefatio certe, lectorem confirmare poteſt, et ſumma ſpe implere, ſe longe doctiorem atque acutiorem ex huius libri lectione diſceſſurum eſſe.

In

In ea enim Cl. Auctor hoc agit inprimis, ut lectori hunc librum, ob praestantiam suam atque utilitatem, commendet. Qua tamen in re, nobis quidem nonnunquam parum modeste de se aliisque sentire visus est. Rarum esse, dicit, hominum genus, quod cogitet: se vero esse eum, qui videat et docere possit

— — *quanta sub nocte jaceret*
Nostra dies. — —

Cum igitur omnibus hominibus ius competat, de rebus ad humanam cognitionem pertinentibus sententiam proferre, tanto magis hoc sibi liberum esse, quo pluribus prae multis aliis hanc in rem necessariis ornatus sit virtutibus. Eum iam multum profecisse in philosophia, qui, quantae sint in ea tenebrae, videat; se vero non tenebras solum ostendisse, cum dubia sua obiectionesque protulerit, sed etiam lucem intulisse, atque cognitionis humanae obiecta longe distinctius, quam quidem hactenus factum sit, perspexisse. Igitur quasi historiam intellectus sui texere Cl. Auctori est constitutum, h. e. exponere, quid, et quomodo de rebus nostra cognitione dignis iudicarit. De quo instituto ne forte tenuiter lectores sentiant, amplissimum campum, in quem excurrant, ipsis patere, Auctor eos monet. Quod vero alii diligenter cavere solent, ne quid contradictionis aut repugnantiae in scriptis suis reperiatur, hoc a Cl. Auctore factum non est. At ne fieri quidem potuit. Etenim cum is, qui cogitat, diligenter in res inquirere soleat, ex omnibus partibus eas considerare, omnes iudicii sui rationes non solum sigillatim examinare, sed et conferre inter se, et, quae ex singulis novae deduci possint conclusiones, videre: Auctor, qui hunc proprium et peculiarem esse characterem librorum suorum dicit, ut accurate de rebus omnibus cogitet, hoc inprimis sibi curae esse lectoribus cupit persuadere, ut rem, quam considerare velit, ex omnibus partibus, cum argumentis tam affirmantibus, quam negantibus, ob oculos ponat. Quod cum fecisset, fieri non potuisse, quin admodum diversas in hoc

opere perſonas ageret, ita ut modo Scepticus, modo Dogmaticus, modo religionis adverſarius, modo ſuperſtitioni deditus, et quid non? eſſe videretur. Caute tamen, iudicandi libertatem lectoribus ademit, quod in ultimis demum huius operis partibus ingenue ſe olim expoſiturum promittit, quid de quibusdam rebus ſentiat. Sed veremur, ut hoc artificio omnium reprehenſiones effugiat, cum haud minima diſſertationum in his voluminibus contentarum pars eo loco propoſita eſt, in quo veram expoſuiſſe ſententiam nec ab una tantum parte res oſtendiſſe, videri voluit. Praeterea ſubinde ad alios a ſe editos libros provocat, idem affirmantes, defendentes, negantes; neque controverſias ipſi motas intactas reliquit, in quibus, quin pro ſua decertet ſententia, quomodo nobis perſuadebit? Multis deinde, ut ſolet, verborum ambagibus, ſe defendit Cl. Auctor ab obiectionibus eorum, qui dicant, non nova eſſe quae dixerit, multos iam dudum idem ſenſiſſe et protuliſſe. Et primo quidem, eidem iniqui videntur eſſe cenſores, qui inventionis gloriam iis negent, quorum acumen et intelligendi ſubtilitas, cum non tam lectionis aſſiduitate occupetur, quam proprio cogitandi et veritatis inveſtigandae ſtudio, multa ipſi vident et intelligunt ab aliis iam inventa et dicta. Deinde non ſuperfluum videtur Auctori, ſuo modo et dicendi ratione quaedam denuo proferre, quamquam ex aliorum ſcriptis nota ſint; quod nondum, ut exiſtimat, in philoſophorum placitis, eos, quos debuiſſent, effectus produxerunt: ex quo patere dicit, non ſatis accurate, nec noſtris temporibus convenienter, aut ea, qua debuiſſet, ratione, has res explicatas eſſe. Quos defectus omnes his libris explere, atque emendare ſe poſſe, confidit. Atque hoc quidem omnium maxime concedendum putat iis, qui opiniones vulgares, praeiudicia regnantia, errores inveteratos impugnant, ut repetant, quae ſaepe iam, vel ab ipſis, vel ab aliis dicta ſunt. Quo in loco inprimis invehitur non in philoſophos tantum, ſed et theologos, qui dogmatum ſacrorum adverſarios ſaepe

saepe accusare solent, quod obiectiones toties iam refutatas iterum iterumque repetere non erubescant. Sed satis de praefatione.

Si ex fine, quem Cl. Auctor sibi proposuisse dixerat, dissertationes priorum libri sui voluminum diiudicamus, multa his inspersa videntur non satis bene ad hunc finem collimare. Promisit Cl. Auctor in praefatione, se opiniones, praeiudicia, errores impugnaturum, destructurum, eversurum esse, novas eorum loco stabiliturum veritates, hominumque intellectum tenebris depulsis clara luce illustraturum. Quid igitur opus erat, tam multa de se rebusque suis interserere, suique defensione, quae copiosam laudum suarum commemorationem admixtam habet, partem haud exiguam operis huius implere? At hae sunt sine dubio istae tenebrae, quas ex hominum intellectu dispellere cupit; haec ista lux, quam accendere optat, ut cognoscant, Cl. *Premontvallum* esse subtilissimum Philosophum, Metaphysicum tantum, quantum nec praeterita, nec praesens aetas vidit usquam; hi denique sunt isti errores, quos impugnat, qui nolint idem omnino concedere, atque adeo audeant, repetere hoc et defendere contra hunc humanae cognitionis emendatorem. Sed alii iudicent: nos quidem summam dissertationum indicabimus. Harum nonnunquam quaedam est inter se connexio; plerumque suam quaeque quaestionem, a praecedente diversam, tractat. Posteritati suum opus Cl. Auctor dedicavit. Cuius rei paullo inusitatioris rationem reddit in disputatiuncula quadam, quae dedicationem excipit. Vehementer iratus est sui Seculi hominibus, sed tantum amore veritatis permotus. Hanc enim negligit et contemnit aetas nostra frivola et superba. Temerarium igitur esset, si quis benignam de ea iudicium quaereret aut expectaret. Cum magnus omnis generis opinionum praeconceptarum numerus impugnandus sit, cum sectae dominantes Theologorum et Philosophorum aggrediendae sint, fieri non potest, ut horum calumnias atque obtrectationes effugias, ut hi te audiant. At haec,

et multo deteriora, animus fortis et constans Cl. Auctoris non curat. Exiget opus,

— — *quod nec Iovis ira, nec ignes,*

Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Erit aliquando numerus hominum sapientum, sed proh dolor! admodum parvus (pag. 10.), qui hoc opus servabit et custodiet. Aetas haec futura laudes his libris dabit, quas nostra, ingrata illa et contemtrix sapientiae, denegavit. Haec igitur posteritas docilis et morigera digna erat, cui hoc opus inscriberetur. Has querelas, de perversa saeculi nostri in admittenda veritate pertinacia, excipit gratiarum actio ad Societatem Scientiarum Berolinensem, quam habuerat cum in eam receptus esset Cl. Auctor. Quae sequuntur Dissertationes tres, connexae quodammodo sunt inter se, et unam fere constituunt. Atque in prima quidem Cel. Auctor se demonstraturum promiserat, vanum esse gloriae studium, cum nemo, utut meritorum dignitate clarus, gloriam durantem et longe divagatam possit expectare, et ne ingenii quidem atque sapientiae monumenta soleant esse aeterna. Mox tamen desperat de felici huius laboris effectu (pag. 35.). Aeque difficile ei videtur, de gloriae vanitate homines convincere, ac mundum stultis, quorum omnia plena sint, liberare. Mirati sumus hunc timorem. Oblitus sine dubio erat Cl. Auctor illius, cum diceret, se nolle nostrorum temporum hominibus, perversis, et praeconceptis opinionibus imbutis, scribere, sed parvo sapientum hominum numero, post aliquot saecula victuris, et hunc librum, ut reliquos Cl. Auctoris studiose lecturis. Nae illi aegre ferant cum legerint, minus benigne de se sensisse et iudicasse eum, qui modo alia omnia de ipsis praedicarat. Sed ipse videat, quomodo horum animos leniat. In illo quidem loco, mutato quodammodo consilio, hoc tantum probare instituit, se isto morbo, gloriae nempe studio, non laborare. Quodsi hoc egregie probatum videant lectores, et simul in mentem veniat alius locus (pag. 7.), quo, gloriam se quidem sectari negarat Cl. Auctor, sed simul

simul ingenue fassus erat, sibi non displicere illud *dicier hic est:* non satis accurate haec inter se convenire existimabunt. Sed facilis est huius difficultatis solutio. Pertinet hic locus, ut multa alia, ad frequentes istas contradictiones, de quibus in praefatione dictum est. Altera huius dissertationis pars duas Sectiones habet: quarum prior probat, antiquorum scriptorum, Homeri, Virgilii, Ciceronis, Livii, aliorumque, merita, utut magna atque indubitata, parum contribuisse, ut eorum memoria ad nostra tempora perveniret, sed causas longe diversas hoc effecisse. Rerum enim publicarum, cum graecae, tum romanae, mira quaedam est cum literis graecis et romanis coniunctio. Quodsi mutatis illis, earumque forma, mutationem linguae aliquam et ipsae subiissent: omnia haec divina scripta Homeri, Virgilii, Ciceronis, non minus periissent, quam libri Chaldaeorum, Persarum, Aegyptiorum, perierunt, qui fortasse Graecis et Romanis doctrina atque eruditione inferiores non fuerunt; et, quod inprimis attendendum est, utriusque linguae, in religione Christiana usus, effecit, ne earum notitia vel in summa barbarie interiret. *Posterior Sectio* ostendit, quid impediat, quo minus scriptores recentiores, si vel maxime antiquis neque ingenio, neque doctrina cedant, tantam gloriam nominisque immortalitatem consequantur. Qua de re Cl. Auctor, pro ingenii sui foecunditate, multa egregie disputat. Pleraque fere eo redeunt: Nostra aetate tantam esse antiquorum scriptorum admirationem, ut fama et gloria recentiorum, si vel antiquis aequiparanda aut praeferenda sit, diu durare non possit, quin mox e hominum memoria per istos antiquiores detrudatur. Praeterea linguarum vivarum, quod inter omnes constet, perpetuam esse mutationem, ita ut fortasse post ducentos annos, scriptores optimi Gallici, Anglici, Italici, Germani, ne intelligantur quidem, aut una tantum alteraque harum linguarum viva sit, reliquis, una cum libris in ea scriptis, quamvis praestantissimis et utilissimis, oblivioni traditis. Quae quidem non inepte,

inepte, ſed tamen probabiliter tantum dicta ſunt. Igitur, argumentum rationibus probabilibus ſuffultum, tantam non habet certitudinem, quantam quidem Cl. Auctor ei tribuit. Deinde, cum linguae latinae uſus tam diu ſit futurus, quam diu ſuus literis honos et decus manebit, ingenia elegantiſſima noſtrorum temporum, antiquis aequiparanda, quorum copiam extare non contemnendam Cl. Auctor exiſtimat, ſi latine ſcribant, et in hac lingua antiquorum ſcriptorum elegantiam exprimant, aequalem cum antiquis gloriam et immortalitatem conſequentur. Sed quid? ſi verum eſt, poſt tempus non ita longum tantam fore linguae Gallicae mutationem (pag. 99. 104.), ut vix intelligantur quae noſtra aetate ſcripta ſunt, quid, quaeſumus, fiet cum hoc ipſo opere Cl. Auctoris? quid cum *Dedicatione ad Poſteritatem*. Haec enim illam non magis, quam totum librum, leget atque intelliget: et tamen haec erat illa Poſteritas, quae tantam ex his libris utilitatem erat perceptura. Quod tantum incommodum effugere potuiſſet Cl. Auctor, ſi ei placuiſſet, latine hos libros conſcribere. Omittimus alia loca, quae forſan non paucis parum probantur: e. g. pag. 93. frequentes iſtas ad antiquos ſcriptores, ad Mythologiam, ad antiquam hiſtoriam, alluſiones, impediro intellectus humani emendationem. Pag. 104. reprehendit linguarum ſtudium. Pag. 106. ridet eos, qui in antiquis et recentioribus ſcriptoribus nimis ſolliciti ſunt de omnibus minutiis explicandis. Sed progrediendum eſt ad ſequentem diſputationem, in qua quaeſtio haec propoſita eſt: *quinam omnium Romanorum ſit famoſiſſimus*, hoc eſt, cuius nomen omnibus notum ſit, et in omnium ore fere quotidie verſetur? Poſt multas verborum ambages, quae lectorem huius nominis cognoſcendi cupidum reddunt, reſpondetur, hunc Romanum eſſe *Pontium Pilatum*. Fortaſſe haec quaeſtio, aeque atque eius ſolutio, multis ingenioſa magis, ne dicamus ludicra, quam utilis videatur. Sed Cl. Auctor eam, modo prorſus egregio, ad Chriſtianam religionem, et quae ex ea provenerunt commoda, tranſtuliſſe

lisse sibi visus est. Scilicet religioni Christianae, cuius auctor est Iesus Christus, qui sub Pontio Pilato passus est, acceptum referre debemus, quidquid ex Historia veteri, cum Graeca, tum Romana, superest. Etenim inter doctores religionis Christianae notitia linguae graecae et latinae servata est, quae inter tantas rerum publicarum mutationes et eversiones prorsus fuerat peritura. Cum vero usus linguae graecae et latinae inter doctores ecclesiae Christianae esset perpetuus, Christianismus certe effecit, ut scriptores graeci et romani, atque ita omnium rerum notitia, quarum eventus varios memoriae prodiderunt, ad nostra tempora perveniret. Porro, quam arcte tot rerum mutationes, earumque causae, cum Christiana religione coniunctae sunt? nonne in hac saepissime ratio unice quaerenda est, cur evenerint, cur hoc nec alio modo evenerint? Et quid? an non Christiana religio plerosque nostros conatus, consilia, vivendi rationem, dirigit et gubernat? Quae quidem omnia vere et recte a Cl. Auctore disputantur: sed non videmus, quaenam sit his rebus cum *Pontio Pilato* coniunctio. Etenim Christiana religio sine dubio fuisset propagata, tantosque tamque salutares effectus produxisset, si vel memoriae proditum non esset, Iesum Christum, huius religionis auctorem, sub *Pontio Pilato* mortem esse perpessum. Et quis non videt, istum *Pontium Pilatum* omnibus Christianis notum esse, et in omnium ore fere quotidie versari, non propterea, quod Iesum Christum morti tradidit, sed quod eius nomen in symbolo apostolico legitur. Nulla est nisi admodum remota earum rerum omnium, quae de religione Christiana dictae sunt, cum quaestione, eiusque solutione, coniunctio. Quae pag. 104. seqq. legitur Dissertatio, hanc quaestionem tractat: Numne liceat contra veritates gravissimas, et contra argumenta, quibus hae veritates probari solent, eiusmodi difficultates movere, de quibus verendum sit ut solvantur. Cl. Auctor respondet ad hanc quaestionem ita, ut eam affirmet,

 doceat-

doceatque, si cui de veritatibus, cuiuscunque demum sint generis, et de modo quo hactenus probatae sint, dubia oriantur, eum non solum posse, sed etiam debere ista dubia proferre. Semper enim verendum esse, ne ista dubia plus noceant si occultentur, quam si communicentur cum aliis, qui de eorum solutione solliciti sint. Nobis quidem, qui brevitatis studiosi esse debemus, non licet distinctius mentem Cl. Auctoris explicare; igitur hoc tantum observamus, ex quo Lectores de scopo huius Dissertationis, et de reliquis, quae ibi dicta sunt, iudicent: Pag. 179. negatur, religionis et doctrinae moralis ullam esse certitudinem, si ea, qua hactenus factum sit, ratione tradantur. Sed utramque non minorem admittere certitudinem, quam veritates mathematicas, si separentur ab iis minus necessaria. Quid mirum, his, et sexcentis aliis, cl. Auctorem multorum in se excitasse indignationem, statim postquam in lucem prodierat haec Dissertatio, (praelecta enim est coram Societate Scientiarum Berol. 1752.) inprimis ῥήσει quadam, in hac quidem parte operis omissa, sed parti II. inserta, de qua suo loco. Huius igitur defensionem agit, inde a pag. 237. suosque adversarios accusat, quod odio et pravis affectibus indulgentes, innocue, quin optimo consilio dicta, calumnientur, hominique religioni amico, atque adeo defensori, cui vero indignum videatur aliorum inservire opinionibus, libertate sentiendi interdicant, eumque tanquam adversarium religionis omnisque certitudinis traducant. In sequenti Capite, contra alios adversarios Cl. Auctor pugnat, quem mirati erant repente tantum Metaphysicum extitisse, sive potius videri velle, qui ante paucos annos nemini notus fuisset, aut cognitus. Hanc igitur opinionem praeconceptam ita ex eorum mentibus evellere studet, ut probet, se inde a primis pueritiae annis Metaphysicae, sive, quod vocat, *philosophiae speculativae*, atque *arti dubitandi* operam dedisse. Quam in rem affert summam epistolarum quarundam, ante complures annos scriptarum

ptarum, quae vitae inde ab adolescentia laudabiliter actae, studiorumque suorum rationes, exponunt. Sed cum nobis non liceat esse prolixioribus, non possumus has laudes Cl. Auctoris recensere. Progredimur igitur ad Partem II. operis. In qua primo loco tractatur famosissima illa quaestio de *Optimismo*, a Societate Berolinensi MDCCLIII. proposita. Cuius historia atque explicatio primo paucis praemittitur, deinde ridetur, et salse, uti quidem Cl. Auctori videtur, perstringitur eorum sententia, qui hunc mundum optimum esse dicunt, in fabula quadam, qua homines querelas in conventu deorum exponunt, et Minerva has hominum querelas iniustas esse pronnnciat, hac addita ratione, quod omnia bona sint. His inserta est defensio Cl. Auctoris ab obtrectationibus variis adversariorum suorum. In qua inprimis observari meretur ille locus pag. 27. quo se vehementer iactat, et gloriatur de eo, quod gloriae vanitas tam egregie a se demonstrata sit, ut qui se melius eam demonstraverit repertus sit adhuc nemo. Postea redit ad quaestionem de *Optimismo;* in qua duas propositiones misere confundi, et, tanquam coniunctas inter se crasso errore existimari, indignatur. Prima propositio est haec: *Deus ex omnibus possibilibus optimum eligit.* Altera haec: *Mundus inter omnes possibiles est optimus.* Hanc falsissimam esse dicit, summamque, quae cogitari possit, delirationem philosophicam, pro sua humanitate, pronunciat (pag. 35.). Illam verissimam habet atque evidentissimam, quae ab omnibus, qui quidem Deum esse dicant, concedenda sit: immo se de illa propositione ne tum quidem dubitasse, cum, an Deus sit, dubitarit (pag. 40.). Ab utraque parte, cum illorum, qui hunc mundum optimum esse dicunt, tum horum, qui hoc negant, vehementer errari in notionibus de summa Dei bonitate, sapientia, potentia. Igitur tantum abest, ut cum *Cl. Reinhardo* sentiat, cuius libellus contra optimismum palmam acceperat a Societate Berolinensi A. 1755. ut

 potius

potius in Epistola ad eum data (pag. 67.) scribat, se in eo tantum eius libellum approbasse, quod a sententia Leibnitiana discedat. Ceterum se eius Systema aeque ac Leibnitianum, quod Fatalismi accusat, improbare. Hanc epistolam excipit prolixa refutatio dissertationis Reinhardianae (pag. 75-136.) et tandem haec controversia finitur contumeliis, quibus *Humanissimus Auctor Gottschedium V. Cl.* onerat; bene, scilicet, memor eius, quod in praefatiuncula, huic Parti praemissa, dixerat, sententias atque opiniones aliorum se tantum impugnare, nullius meritis se quidquam detrahere, etc. Quae pag. 147. seq. legitur disputatio, *de lingua Chinensium* agit, et de mira eius, quae vulgo putatur, amplitudine. Constat nempe inter omnes, Chinenses centum millibus signis in scriptura uti, quorum singula singulis verbis, sive potius ideis significandis, destinata sunt. Quoniam igitur in nostris linguis viginti quatuor signorum usum esse peregregium videmus, vulgo colligitur, Chinensium linguam, propter tantam characterum multitudinem, longe esse ditiorem nostris. Contrariam sententiam Cl. Auctor sibi probandam sumsit. Chinenses hos characteres non pronunciant. Utuntur iis ad ideas, non ad verba exprimenda, ut numerorum signa peculiaria esse solent. Alia est eorum lingua, qua in sermone utuntur, cui exprimendae peculiares characteres non habent. Illa igitur Chinensium lingua, qua in scriptura tantum utuntur, est non nisi coniunctio quorundam characterum, sed quae ex minori numero characterum fundamentalium composita non est. Quoniam igitur verba Europaearum linguarum, aeque atque apud Chinenses, in coniunctione aliqua quorundam characterum consistunt, quae vero ex minori numero characterum fundamentalium composita est, nempe viginti quatuor, pro numero literarum nostrarum: verba linguarum Europaearum cum suis flexionibus numerum centum millium idearum longe superant. In Dissertatione quae pag. 160. seqq. legitur, Axioma

ma illud Metaphyficorum quorundam impugnatur: Confcientiam conftituere ipfam hominis perfonam; ita ut non idem homo fit, qui confcientia ftatus fui vel praefentis, vel praeteriti, privetur. Non omnino negatur hoc Axioma a Cl. Auctore, fed multis exemplis oftenditur, non fatis accurate loqui, qui eius fenfum non diftincte explicent. Diftinguendum effe inter τὸ effe phyficum, et τὸ effe morale. Concedit, dici poffe, hominem, qui fui confcientia privetur, e. g. mente captum, non effe eandem perfonam, non idem individuum, fed *morale*, τὸ effe eius phyficum non defiiffe aut mutatum effe. Quod nifi concedatur, fequeretur, ut homo furens per totum illud tempus, quo mentis fuae compos non eft, a fuis non pro fratre aut amico habendus effet, cuius curam ut fufciperent nullo modo tenerentur. Aut ut v. g. Nebucadnezar poena non adeo gravi fit affectus, cum mente effet deturbatus; nam ab illo tempore, non fuiffe Nebucadnezarem idem individuum, etc. Quam abiecte Cl. Auctor de religione eiusque myfteriis fentiat, cum ex multis locis, in his differtationibus philofophicis paffim obviis, clarum eft, tum inprimis ex ea, quam infcripfit: *Paradoxon de exiftentia reali unius corporis in diverfis locis* (pag. 212.). Nemini dubium effe poteft, qui vel obiter hanc differtationem legerit, quin tota confcripta fit, ut dogma illud religionis noftrae; de praefentia corporis Chrifti in S. coena, deridendum praeberetur, atque abfurdi argueretur. Quanquam enim philofophice tantum de hac quaeftione fe acturum effe Auctor promittit, tamen non folum hoc, fed in univerfum omnia myfteria religionis noftrae negat, eosque, qui haec credunt et defendunt, ridet. Etenim explicatio, quam philofophicam vocat, eft pura puta fophiftica, vocum ambiguitate nixa, Metaphyfico tanto, quantus haberi Auctor vult, vere indigna. Corpus unum idemque, uno eodemque tempore, diverfis locis effe poffe; per fallaciam phyficam, five potius opticam, eadem ratione, qua e. g. aliquod corpus

lucidum celeriter motum, in illo ſpatio, per quod motitatur, etiam in minoribus ſpatiis eodem tempore eſſe, atque omnia ſpatiola eiusdem ſpatii maioris uno eodemque tempore implere, videatur. Tam inepta eſt haec explicatio, tam manifeſta cavillatio, ut nullo modo nos illius poeniteat cum diximus, Auctorem totam hanc diſſertationem ad dogma Theologicum, de praeſentia corporis Chriſti in S. Coena, irridendum, conſcripſiſſe. Alterum ut probemus, quod ex religione myſteria tollat, et miracula in Scriptura S. narrata rideat, ex multis locis unum alterumque modo apponamus. Pag. 216. *Probabo*, inquit, *aliqua ſaltem ratione praeſentiam realem corporis cuiusdam diverſis locis mente concipi poſſe. Hoc forſan non niſi mutatis legibus mundi phyſicis fieri poterit. Ita eſt. Poteſt conſiderari ut magnum aliquod miraculum, miraculum haud paullo inferius eo, quod ſolis curſum impedivit, aut mortuis vitam reddidit*. Pag. 234. Myſteria religionis negantur, et *Socinus* laudatur et defenditur. Quid de Scriptura S. eiusque auctoritate ſentiat, haud obſcure ex his verbis colligi poteſt: *Temerarium eſt affirmare aliquid de Deo, ex narratione aliorum, aut ex fide aliorum, quicunque tandem illi fuerint*. Progrediamur ad ϑέσιν illam de qua ad P. I. dictum eſt, quod haec, ut tota illa quaeſtio P. I. pag. 164. tractata, aliarum controverſiarum cauſa fuit. Cel. Auctor introducit in illo loco philoſophum, cui Theotimi nomen facit, diſputantem, de argumentis pro exiſtentia Dei. Ipſe, quin ſub hoc nomine latere voluerit, dubium non eſt; nam in ſequentibus huius Voluminis Diſſertationibus easdem ſententias ornandas et defendendas ſibi ſumſit. Ille igitur Theotimus dicitur eſſe vir bonus, de eo, quod Deus ſit, tam certo perſuaſus, ut hanc primam eſſe omnium veritatum putet. Sed idem ille Theotimus omnia argumenta, hactenus quidem pro exiſtentia Dei allata, non ſatis accurata aut ſufficientia dicit. Igitur longe alia principia fundamenti loco ponit (pag. 254.). Cognitionem, ſive potius ſuppoſitionem primi entis, optimi, ſapien-

ſapientiſſimi, potentiſſimi, unicum eſſe fundamentum cognitionis ſyſtematicae, eiusdemque certae; ex quo conſequi hoc dicit, ut aeque abſurdum ſit, ſi quis exiſtentiam huius entis demonſtret, atque ille riſui ſe exponat, qui tenuem incendat candelam, ut ſolem videat; omnes iſtos conatus non ſolum fructu carere, ſed etiam periculi eſſe plenos; omnia igitur argumenta, pro exiſtentia Dei ex mundo eiusque partibus deſumta, eos tantum convincere, qui iam de eo, quod Deus ſit, certiſſime ſint perſuaſi. Quin haec argumenta omnia eſſe ſophiſmata; cum oſtendi poſſit, ſi modo ſermo ſit de opere aliquo finito, quale mundus noſter eſt, intellectum perfectiſſimum nihil poſſe producere ſapientia ſua conſiliisque prudentiſſimis dignum, quod non caſus fortuitus idem producere poſſit. Atque idem illud eſt, quod Theotimus ille demonſtrandum ſuſcipit: non repugnare, caſum fortuitum Scholae Epicureae, ſi concedatur Atheo, tale opus, atque adeo magis perfectum, producere poſſe. Quinque iſtae epiſtolae, quae *de dogmatibus Epicureorum* inſcriptae ſunt pag. 269. ſeqq. de eadem re agunt. Occaſionem illis dedit praelectio cuiusdam ex Societate Berolinenſi, qui ex oculo, et mira arte quae in eius conſtructione conſpiciatur, exiſtentiam Dei probarat, atque rei gravitate commotus dixerat: eum mente deturbatum et ſtupidum eſſe, qui hoc organum, tanta arte compoſitum, caſu fortuito oriri aut effici poſſe dicat (pag. 270. ſeqq.). Cl. Auctor hoc ſibi dictum putavit. Et recte quidem: nam id ipſum in praelectione quadam, quae P. I. p. 164. legitur, atque inprimis in eius parte cuius ſummam modo indicavimus, ſub perſona Theotimi defenderat. In prima igitur epiſtola evincere ſtudet, ſi probandum ſit, quod detur Ens ſummum, ex Metaphyſica argumenta eſſe arceſſenda. *Unicum enim opus,* inquit pag. 282. *infinita ſapientia dignum, eſt ſpatium immenſum poſſibilium, conſtanti ratione inde ab aeterno conſtitutum, atque quoad res minutiſſimas ordinatum. Hic eſt mundus mei Dei,*

Dei, hic est mundus, hic est Deus dementis et stupidae meae Metaphysicae. Mathematicus eo pertingere non potest. In altera Epistola Cl. Auctor ingenue fatetur, se casum fortuitum defendere; et cum admonitus esset, ut dimitteret eiusmodi opiniones, quas quidem omnes, qui Christianam religionem profiterentur, abhorrerent; in tertia Epistola ulterius tuetur et defendit suum systema, inprimis ab obiectione, si casus fortuitus mundum producere posset, posset etiam combinatione attributorum divinorum Deum producere; qua ratione Epicureo, sine Metaphysica probari possit, quod detur Deus. Quam quidem consecutionem Cl. Auctor in quarta Epistola propterea negat, quod casus fortuitus ens cogitans atque intelligens producere nequeat, quoniam talis combinatio attributorum necessariorum repugnet: quaestionem vero controversam ita ponit: Si neglecta cognitione metaphysica, casui fortuito materiae compositio concedatur, mundus oriturus est nostri similis; ex quo sequitur, ut omnia argumenta, pro existentia Dei ex perfectionibus huius mundi, sine metaphysicis argumentis, pura puta sint sophismata. Quae quidem in ultima epistola Cl. Auctor partim repetit, partim probitatem et ingenuitatem consiliorum suorum, animique sui, commendat: se non iis, qui Deum esse credant, sed iis, qui negent, eius existentiam probare velle. Quodsi de quibusdam dogmatibus aliter sentire videatur, hoc fieri non propterea, quod re vera dissentiat, sed quod aliquid concedendum putet Atheo, ne omnino victor discedat, quod hactenus factum sit. Atque hoc quidem suum esse consilium, quod strenue sit prosecuturus, a quo ne unquam discedat religioni se sibi ducere. Eandem quaestionem tractant tria ultima Capita huius Voluminis. Duo priora ostendunt, quod argumenta pro existentia Dei, ex rerum naturalium consideratione parum accurate desumantur; quod nullo modo sufficiant, sed quod metaphysicis rationibus tantum probari possit et debeat, quod sit aliquid, quod omnia dirigat,

gat, et in omnibus dominetur; ultimum Caput argumentationem metaphysicam continet, quae inscripta est: *Catena idearum ab Ente usque ad Deum.* De quibus ut accuratius agatur, opus non est, cum ex dictis consilium Auctoris nemini obscurum esse possit. Haec vero aliis diiudicanda relinquimus: an tanta sit animi probitas, et in Deum reverentia in eo, qui aliorum argumentationes derideat, quae, si vel non omni ex parte sufficiant, tamen ad Dei cognitionem perducant, et non omni destituantur utilitate apud eos, qui Deum esse credunt; deinde, an non is a principibus religionis Christianae dogmatibus vere dissentiat, qui Theologiae evidentiam et certitudinem negat, eamque superstitionis atque ineptarum opinionum arguat; tandem, an is omnino consilium suum recte exequatur, qui, cum rem ab omnibus partibus se considerare dicat, ut verum inveniat, eam ab una tantum parte lectoribus ostendat, et tamen pro hac parte statim decidat, et insolenter se iactet, cum tamen tota argumentatio verbis ambiguis nitatur, et cavillationibus.

HISTOIRE DE L' ACADEMIE ROYALE etc.

h. e.

ACTA REGIAE SCIENTIARUM ET ARTIUM Academiae, ad A. 1749.

Berolini 1751. ap. Haude et Spener, Alph. 2. plagg. 20. tab. aen. 13. in 4.

Quae inde ab annis aliquot, nescimus quo fato, intermissa fuit Actorum Berolinensis Societatis in his Eruditorum Actis recensio, ea a nobis repetetur deinceps, et continuabitur. Ipsae virorum doctorum dissertationes in *quatuor* classes distributae sunt, quarum prima Philoso-

losophiam experimentalem, altera Mathesin, tertia Philosophiam speculativam, ultima humanitatis litteras complectitur. Nos, in indicandis argumentis, ipsis auctorum verbis utemur, ne interpretatione latina vel aberremus ab eorum mente, vel obscuriores simus. Ad *primam* classem referendae sunt dissertationes sequentes: I.) Recherches sur la fertilité de la Terre en général, par M. *Eller:* II.) Nouvelle maniére de rendre l' argent très fin par l' acide du sel commun; ou moyen, de faire la reduction de l' argent cornu sans perte: par M. *Marggraf.* III.) Experience, concernant la génération des Champignons, par M. *Gleditsch.* IV.) Maniére de construire une Echelle de Barométre, qui indique directement la véritable pression de l' air, et qui corrige les défauts causés par les altérations que la chaleur de l' air fait éprouver au Mercure: par M. *C. F. Ludolff.* V.) Observations sur l' Huile qu'on peut exprimer des Fourmis, avec quelques Essais sur l' acide des mêmes Insectes: par M. *Marggraf.* VI.) Rélation concernant un Essain prodigieux de Fourmis, qui ressembloit à une Aurore Boréale: par M. *Gleditsch.* VII.) Mémoire, concernant certaines pierres, qui par la stratification avec les charbons et la calcination, parviennent à un etat, et acquiérent une force, par laquelle étant exposées un peu de tems à la lumiére, elles brillent ensuite dans un lieu obscur: par M. *Marggraf.* VIII.) Mémoire, sur l' art de couver les oeufs ouverts: par M. *Beguelin.* IX.) Observation Anatomique sur un Noeud, ou Ganglion, du second rameau de la cinquiéme paire des nerfs du cerveau, nouvellement découvert; avec l' examen physiologique du veritable usage des Noeuds, ou Ganglions, des nerfs: par M. *Meckel.* X.) Essai d' une fecondation artificielle, fait sur l' espéce de Palmier, qu'on nomme *Palma dactylifera folio flabelliformi:* par M. *Gleditsch.* XI.) Systéme des Plantes, fondé sur la situation et la liaison des Etamines: par M. *Gleditsch.* Ad *Mathesin* pertinent sequen-

quentia: I.) de la Controverſe entre Mſſ. *Leibnitz* et *Bernoulli*, ſur les Logarithmes des nombres négatifs et imaginaires: par M. *Euler*. II.) Mémoire, ſur la véritable raiſon du défaut de la Régle de *Cardan* dans le cas irréductible des équations du III. degré, et de ſa bonté dans les autres: par M. *Koenig*. III.) Rapport de quelques Obſervations celeſtes, faites à l' Obſervatoire Royal: par M. *Kies*. IV.) Sur le point de rebrouſſement de la ſeconde eſpéce de M. le Marquis *de l' Hopital:* par M. *Euler*. V.) Recherches ſur les racines imaginaires des Equations: par M. *Euler*. VI.) Recherches ſur la préceſſion des Equinoxes, et ſur la nutation de l' Axe de la Terre: par M. *Euler*. VII.) De la Parallaxe de la Lune, tant par rapport à ſa hauteur, qu'a ſon Azimuth, dans l' hypothéſe de la Terre ſphéroidique: par M. *Euler*. VIII.) De la ſituation la plus avantageuſe des Planétes, pour découvrir les irrégularités de leurs mouvemens: par M. *Kies*. IX.) Sur l' Eclipſe des Etoiles fixes par la Lune: par M. *Kies*. X.) Mémoire, dans lequel on examine, ſi l'on peut eſpérer la même préciſion dans la détermination des Longitudes, des Obſervations des occultations des Etoiles fixes par la Lune, ou des diſtances de cette Planéte aux Etoiles fixes, que des Eclipſes des ſatellites de Iupiter: par M. *Caſſini de Thury*. XI.) Deſcription d'un Inſtrument, qui ſe trouve à l' Obſervatoire de Berlin. *Tertia* in claſſe exhibentur: I.) Diſſertation ſur les raiſons d' établir ou d' abroger les Loix. II.) Examen de l' Uſure ſuivant les principes du Droit Naturel: par M. *Formey*. III.) Mémoire ſur l' apperception de ſa propre exiſtence: par M. *Mérian*. IV.) Mémoire ſur l' apperception conſidérée rélativement aux idées, ou, ſur l' exiſtence des idées dans l' Ame: par M. *Mérian*. V.) Réfléxions ſur l' origine du Plaiſir, ou l'on tâche de prouver l' idée de des-Cartes: qu'il nait toujours du ſentiment de la perfection de nous-mêmes: par M. *Kaeſtner*. *Ultima* denique claſſis haec habet: I.) Diſſer-

tation fur un paſſage des Commentaires de Iules Ceſar, *de Bello Gallico*, Liv. VI. ch. 21. par M. *Pelloutier*. II.) Diſſertation fur l' origine du Peuple Pruſſien, par M. *de Francheville*. Iſtius poſtremae diſſertationis praecipua capita huc transferemus. Eſt vero tributa in tres Sectiones. *Prima*, quae hoc Volumine ſola exhibetur, tradit certas atque perpetuas notas, quarum ſubſidio, in ſcriptis veterum, detegi Pruſſorum gens poſſit, quibuscunque demum nominibus, hodie deperditis, inſignita fuerit antiquiſſimis temporibus. Palmaria in iis eſt ea, quae peti ſolet ex iis, quae *Plinius* maior, Hiſt. natur. L. 37. de Succino memoriae prodidit, quaeque omnium certiſſime declarat, qui populi, quae hodie Pruſſi incolunt, littora habitaverint. Sectione *ſecunda* ſucceſſiones populorum in Pruſſia explicabuntur, eorumque hiſtoria quaſi in tabula adumbrabitur. *Tertia* denique diſquiret A. undenam Pruſſia nomen acceperit; atque tum diverſae doctorum virorum, ſuper eo nomine, opinationes proponentur. His Auctor novam ſubiunget; magna contentione effecturus, ut origo Pruſſis tribuatur deinceps vero proprior, et quae nemini adhuc in mentem venit.

BESKRIVELSE OVER EYLANDET ST. CROIX.

i. e.

DESCRIPTIO INSULAE SANCTAE CRUCIS in America.

Hafniae 1758. apud viduam Liliam, plagg. 9. in 4.

Eo libentius huius libelli argumentum lectoribus noſtris indicamus, quo rarius libri ab iſtis regionibus ad nos perferuntur. Sunt vero etiam complura in

in illo non iniucunda lectu: multa quoque iis utilia, qui in communi hac Europae calamitate hanc insulam accedere, ibique sedem figere velint. Namque Auctor, qui culturam, proventus, aliaque, quae ad hanc insulam pertinent, describit, multa simul iis necessaria scitu monet. Primum igitur de situ et de facie huius insulae exponamus. Est vero insulae S. Crucis longitudo per millaria 9. Danica extensa, atque latitudo quibusdam in locis milliaria $3\frac{1}{2}$. complectitur. Sita est ad gradum 17. minut. 36. latitudinis septentrionalis, et ad gradus 312. minut. 50. longitud. Quanquam igitur zonae torridae subiecta est, non eundem tamen calorem per totum annum experitur. Maximus solis ardor mensibus Iulio et Augusto ingruit, quibus etiam venti et tempestates surgunt. Neque tamen vel calor, vel frigus, ullo modo plantas laedunt: semper virides arborum comae, et nemorum iucundissimus adspectus est. Aeris perpetua fere est tranquillitas: coelum serenum: rarissima pluvia: nimia ariditas et siccitas perniciosa. Mane enim nebulae surgunt, quae, licet plantas recreant, noxiae tamen hominibus iudicantur. Non saepe tonitrua, sed eo fortiora et vehementiora, audiuntur. Pluribus in locis inopia est aquae, cuius ob defectum etiam Franci incolas S. Crucis ad insulam S. Dominici asportasse dicuntur. Reservatur magnis sumtibus advecta aqua in cisternis, licet etiam huius aliqua sit diversitas. Aqua e pluviis vehementioribus collecta, tanquam melior, usibus dominorum inservit: reliqua tribuitur servis, quibus multum solis ardor, et diuturna siccitas, molestiae adfert. Audit plerumque ob malignitatem aeris pessime haec insula: verum Auctor, etsi non diffitetur, plurimos, qui illuc devenerint, morbo aliquo corripi, tamen insalubrem et noxiam esse hanc regionem omnino negat. Plures, ait, qui hic moriuntur, sunt senes, quorum res in Europa turbatae et confusae

ſunt, et quos etiam paupertas atque miſeria usque in novum orbem comitantur. Maximum detrimentum adſerunt potiones aduſtae, et inopia bonorum medicamentorum. Huc accedunt vigiliae, aliaeque vitae intemperantiae. Alias multi non minus belle hic vivunt, quam quovis alio in loco. Metropolis inſulae appellatur *Chriſtianſtadt*, in planitie ſita, et pulchrum oculis ſpectaculum exhibens. A. 1739. non, niſi quatuor aedes, hoc nomine dignae, fuerunt: ſed iam nunc quatuor plateae aedibus ornatae adſpiciuntur, et illarum numerus in dies augetur, magisque etiam augeretur, ſi plures adeſſent, quorum opera uti poſſent incolae. Aedes ligno adopertae ſunt, et duas feneſtrarum ſeries non exſuperant. Feneſtrae non e vitro ſunt compoſitae, ſed hoc nomine foramina quaedam indicant incolae, quae mane aperiunt, veſpere claudunt. Maximum urbis ornamentum eſt arx praefecti regii, ab omni latere bene tormentis bellicis inſtructa. Terra a ſervis nigris colitur, quorum longam deſcriptionem Auctor proponit. Servi, qui plurimi veneunt, a navibus Danicis ab Africis oris in inſulam S. Thomae deportantur. Nudi oculis hominum exponuntur: plurimi ſatis alacritatis prae ſe ferunt vultu: quivis eos attente perluſtrat, illiusque pedi, quem emturus eſt, filum alligat: multi chirurgum ſecum adducunt, ut eo melius de ſanitate ſervi iudicent: omnes ſenſus examinant accurate, atque motus varios curioſe obſervant. Pretium hominis ſani et robuſti usque ad 400. thaleros aſcendit. Mares ſequuntur feminae, quarum aliquot infantem ubere alunt, aliae tribus et quatuor liberis cinctae ſunt. Tota familia venditur thaleris 600. ſaepius etiam pluribus. Agmen claudunt infantes, matre deſtituti. Quidam domini ſervorum pectori ferro candente aliquot notas inurunt, quibus eos bene diſtinguant. Labore exercentur perpetuo, eoque magno. Mane, ante ſolem ortum, ille qui

Bomba

Bomba nominatur, eorumque curam gerit, cornu quodam signum edit: hoc sonitu audito surgunt, campos petunt, ibique herbas ad pastum bestiarum colligunt. Inspector ille, ubique praesens, praegrandi baculo, vel instigat eos, vel ignaviam coercet. Inde reduces radicibus et aqua se recreant a labore, quem per undecim horas sustinuerunt. Mox iterum ad laborem redeunt, per sex horas tolerandum. Cubant humi, in casis et tuguriis, quae vix atrocitati aeris resistunt. Paullulum illis die Solis recreationis conceditur, quo tamen etiam illis pro suis emolumentis laborandum est. Conceditur enim illis regio quaedam, in qua sibi radices et alia plantent, et colant, ne cibus desit. Quidam hunc laborem non sustinent, sibique persuadent, non omissurum esse dominum cibum sibi tradere, ne forte fame pereant. Licet eis uxores ducere, sed infantes matris sortem experiuntur. Infestissimi sunt Europaeis, et perpetuo libertatem suspirant. Patienter alioquin tolerant iniurias et dolores, quibus adficiuntur; sed data occasione lubentissime eas ulciscuntur. Saepe rixa elati socios obtruncant, atque uxores, si suspicionem aliquam laesae fidei moverint, occidunt. Numerus servorum est 6000. et ultra. Incolae insulae huius non unius sunt nationis. Batavorum atque Anglorum, si a Danis discesseris, maximus est numerus. Cuicunque aliquis sit religioni addictus, libere sacra facere potest, nullo impediente. Sunt igitur etiam Iudaei, imo et Herrenhutiani in hac insula. Diversitas haec religionum nullis dissensionibus occasionem praebet. Unicum nonnisi in tota insula est tribunal, dirimendis litibus constitutum. Frumentum Turcicum, et radices, alimenta praebent: neque pisces desunt: animalium magna est caritas: bos thaleris 60, vacca 40, equus 200. emitur. Aliquot in locis terra est bona, foecunda, nigra; aliis tamen mera argilla. Quod ad proventum

tum e plantatione ſacchari attinet, non certo ille defi-
niri poteſt. Si 30. vel 40. ſervos habeas, plantatio
bene culta reddit 100, 120. et 150. dolia ſacchari,
quibus ſingulis pretium ſtatuitur 36. thalerorum,
ſi ſumtus erogandos in hoc negotium
detrahas.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCLX.

Pars II.

RECENSIONIS BIBLIORUM HEBRAICORUM Hubiganti V. C. Particula Altera.

Coepimus nuper *) dicere cum de virtutibus atque bonis egregii huius laboriosissimique Operis, tum etiam de maculis eiusdem atque vitiis: docuimusque, uti verba Hebraica divinorum scriptorum ab *Hubiganto* multis locis doctissime explicata essent, et in Latinum tam eleganter conversa, ut intelligi ab omnibus linguae Latinae peritis facillime possent; ita eundem multa loca tam male interpretatum esse, et indolem naturamque sermonis latini tantopere laesisse ac neglexisse, ut sententia Hebraicorum verborum prius, quam Latinorum, indagari investigarique posse videretur. Neque vero hoc unum est vitiorum Operis genus, immo plura etiam, neque illa minora, notanda restant.

In ea enim *Hubigantus* est secta, quae non modo tollit omnes Enallagas e lingua Hebraica, sed quae pugnat, nihil usquam omissum fuisse a scriptoribus divinis: quum tamen nulla reperiatur lingua, in qua non omittantur multa vel semper, vel certe nonnunquam. Cuius opinionis vanitate deceptus Vir doctus, multa inculcanda esse atque inferciendа, etiam contra omnium librorum auctoritatem, dictitat, quae abesse et posse commode, et debere, nemo non intelligat. Gen. 2, 24. legi vult והיו שניהם לבשר אחד. nam sic legisse

*) v. Acta Erud. huius Anni, Mens. *Febr.* p. 48. sequ.

gisse ait interpretem Syrum, Alexandrinos, Vulgatum; etiam ab ipso Christo atque Paullo verba ita esse laudata. recte: et Morinum iam ante te, *Hubigante*, iisdem rationibus scimus pugnasse [Exercitatt. in Samarit. Pentat. p. 286. s.], etsi tibi non placuit eum nominare. At primo trium interpretum illorum unam auctoritatem esse, quum unus alterum sequutus sit, quis ignorat? Deinde satis constat, loca librorum V. T. a Christo et ab Apostolis fere ita laudata esse, ut sensum expresserint, non verbum de verbo reddiderint: et Codices Versionis Alexandrinae multis locis emendatos, vel interpolatos potius, fuisse e Codicibus N. T., ita ut admodum incertum sit, an ipsi interpretes Alexandrini verba illa in suis libris invenerint. Accedit, quod Samaritani codices habent והיה משניהם לבשר אחד: quae varietas satis docere videtur, verba ista aliunde migrasse in textum. Atque eadem impediunt, ne c. 7, 3. pro מעוף השמים legendum censeamus מעוף השמים הטהור. Gravius autem peccat Hubigantus, quod c. 7, 8. pro וכל e solis Samaritanis Codicibus restitui vult ומכל, quum nihil soleat in omnibus linguis saepius fieri, quam ut Praepositiones ante positae omittantur, eaeque etiam in libris Mosis tam multis locis omissae sint, ut, qui corrigere ea omnia velit, is admodum ineptus imperitusque videri possit. Cap. 20, 14. ante τὸ צאן addi ex iisdem Codicibus debere contendit verba אלף כסף; quod v. 16. diserte commemoretur illud donum: quum etiam diligentissimi historici consuerint modo omittere aliquid, modo idem cum aliis nominare. Atque eadem de caussa non probari potest audacia, quod c. 24, 22. addenda arbitratur verba, auctoritate Samaritanorum Codicum, וישם על אפה. Sed longe minus necessarium est, c. 21, 9. post Participium מצחק, ex praeeuntibus Alexandrinis, inseri verba את בנה יצחק, non את בנו, ut est in Opere *Hubiganti*. בן enim ad Saram pertinet, non ad Abrahamum. At primo quam tenuis sit hoc in genere auctoritas Versionis tantopere corruptae et interpolatae, quis non intelligit? Deinde quid prohibet, quo minus ipsa

Sara

Sara credatur ab Ismaele irrisa fuisse? Neque vero videre licet, cur c. 22, 16. ex iisdem libris post את יחידך adiiciendum sit ממני, quum iam serie orationis contineatur, ita ut manifeste glossema redoleat. Quod ipsum tenendum putamus de nomine ימים, quod addi vult c. 25, 8. post Adiectivum שבע. nam venit illuc in libros Samaritanos haud dubie e c. 35, 29. et latet quodammodo in Adiectivo זקן. Sic c. 25, 8. est ויאסף אל עמיו: at Num. 20, 26. simpliciter יאסף legitur, eodem sensu. Ergo hoc quoque loco inserenda erunt verba אל עמיו, de tua, *Hubigante*, sententia? At tu nihil ea de re ad locum illum praecepisti. שבע vero, τῷ זקן iunctum, non poterit absolute signare *admodum senem?* Atque eiusmodi exempla potuissemus longe plura vel e sola Genesi laudare, nisi speraremus, lectores etiam ex paucis illis quae protulimus locis facile iudicium facturos esse, de omni hoc in genere *Hubiganti* ratione.

Sed fortasse sibi cavere potuisset *Hubigantus* ab effreni ista ineptaque corrigendi libidine, nisi tantum tribuisset Samaritanis Codicibus, ut fidem eorum testimoniumque praeferret auctoritati omnium aliorum librorum, atque naturae adeo ac legibus linguae. quod quidem tertium Operis praeclari vitium numeramus. Etenim tot glossematis scatere, tam misere loco non uno corruptos interpolatosque esse Codices illos, cognovimus, ut vehementer miremur, Virum doctum vestigia tam imperitorum, tam fallacium ducum, temere sequutum esse: quanquam ipse interdum fraudem odoratus videatur, sed ita ut lectores non monuerit. Quae quidem exemplis nonnullis docere conabimur. Gen. 7, 2. pro איש ואשתו e libris Samaritanis reponendum censet זכר ונקבה, Clericumque vituperat, quod hanc lectionem pro glossemate habuerit. At nos tamen non dubitamus Clerico assentiri. Nam primo in omnibus linguis vocabula hominum eleganter tribuuntur etiam bestiis, quod genus ἔθνος apud Homerum passim, et *gens* apud Latinos, [vid. Burmannus ad Phaedrum 1, 11. 15.] et apud Hebraeos אם, בן, משפחה, et alia. Deinde non credibile est, librarios

 nostro-

nostrorum Codicum permutasse vocabula rariora minusque usitata cum notioribus minusque exquisitis: et facilius potuit ab Samaritanis librariis errari; quum et paullo post eodem Capite [v. 3.] et paullo superius [c. 6, 19.] legantur verba זכר ונקבה. Nam quod ait Hubigantus, verba איש et אשה nusquam alibi de bestiis legi, ex eo nihil effici potest contra vulgatam lectionem, quum de copiis linguae Hebraicae e tam paucis libris iudicari recte non liceat: immo videtur ea res etiam magis confirmare nostram sententiam. Paullo post c. 8, 11. pro עלה זית cum libris Samaritanis legi vult עלי זית. nam non dubitari posse ostendit, quin significetur surculus oleae virens, pluribus instructus foliis. At quis non videt, haec temere sumi? Et quidni Singularis עלה vi eadem gaudeat? C. 15, 3. pro יורש restituit יירש ex iisdem Codicibus. nam יורש ait esse Fut. Coniugationis quintae. at est Participium primae. Aeque inconsiderate c. 20, 12. lectionem Samaritanam אמנה praefert lectioni vulgatae אמנם. nam etsi אמנה tantum bis extat hodie in libris divinis: tamen nihil usitatius est nominibus desinentibus in ה, et nihil libentius solent facere Hebraei, quam ut istud genus nominum, intellecta particula ב, ponant Adverbiorum loco. At cur tu, *Hubigante*, quum susceperis propugnationem Codicum Samaritanorum, eos deseris nonnunquam, neque adiuvas copiis doctrinae tuae? C. 18, 29. אשחית legunt pro אעשה, ut Alexandrini: c. 19, 12. מלאכים pro אנשים: c. 24, 15. לדבר אל לבו pro לדבר simpliciter: eod. Cap. v. 36. בזקנתו pro זקנתה: c. 37, 4. בניו pro אחיו: quae et plura alia, nemo ita destitutus ab omni iudicio est, quin correctoribus male sedulis deberi concedat. Neque vero tu ipse, *Hubigante*, ea de re dubitasse videris, quum has caeterasque eius generis lectiones posueris quidem, id quod fidei leges requirebant, in marginibus, sed in notis non vindicaveris, quod tamen constantis patroni officium partesque postulabant: quibus tam parum video nonnunquam a te satisfactum esse, ut etiam reieceris non semel scripturas tuorum Codicum, [vid. Gen. 11, 8.

c. 13.

c. 13, 14. c. 27, 36. c. 30, 34. 40. etc.] Neque id iniuria, quum defensionis eorum diligentia te aliquoties eo redegerit, ut violares leges, ad quarum normam dirigi ab lectoribus oportere iudicium de veritate lectionis dixisses. Sic Gen. 2, 2. pro השביעי contendis legendum esse cum Samaritanis הששי. At Graeci interpretes, praeter Alexandrinos, habuerunt in suis libris השביעי, non minus quam Onkelosus, aliique Paraphrastae orientales, praeter Syrum. Deinde litterae utriusque vocabuli sunt nimis dissimiles inter se, ut τὸ הששי non facile a tot librariis potuerit mutari in השביעי. Denique nec in aliis linguis novum est, Praeteritum poni pro Plusquamperfecto, [vid. Beza ad Ioh. 4, 44. f.]. Sed aliis quoque locis constantiam *Hubiganti* desideramus. Gen. 5, 29. pro ינחמנו rescribi, praeeuntibus Alexandrinis, qui habent διαναπαύσει ἡμᾶς, oportere docet יניחנו, quod apertum sit, verbo illo respici originem nominis נח. recte. nam etsi incertum est, an Alexandrini ita legerint; quod tamen et Grotius credebat et Cappellus: tamen etiam leges linguae lectionem illam, יניחנו, requirere videntur, quum verbum נחם construatur ubique, quod quidem sciamus, cum particulis על et אל, sed verbum הניח cum Praepositione מ: quae constructio est apud Mosen illo loco. At speramus, *Hubigantum* nobis vicissim concessurum esse, Iacobum verbis [c. 49, 19.] גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב respexisse originem nominis גד a verbo גדד *latrocinia exercere*, ut גד idem valeat quod גדוד *turmam latronum*, omninoque *multitudinem*. Et tamen c. 30, 11. repudiatur ab eo lectio בא גד, et probatur altera, quam Samaritani Codices exhibent, בגד *feliciter*, et quam Seldenus maxime [in de diis Syris 1, 1.] tueri conatus est. Nobis vero, praeter rationem modo commemoratam, auctoritas Onkelosi, Paraphrastae Hierosolymitani, Symmachi, Aquilae, qui omnes in libris suis invenerunt בא גד, pluris facienda videbatur. Accedit, quod nomen גד etiam in marg. Cod. Coisliniani [apud Albertum Gloss. N. T. p. 22.] explicatum est, nescio a quo, per πειρασμός: quo *latrocinium*, *depopulatio-*

lationem, significari putabamus. In verbis Aquilae [Gen. 30. 11.], ut hoc obiter addamus, ἦλθεν ἡ εὐζωία, quae Montefalconius e Codice Coisliniano protulit, pro εὐζωίας emendandum censemus εὐζωνία. nam altero quoque loco [c. 49. 21.] est in reliquiis hominis, εὔζωνος εὐζωνεῖ. Atque haec quidem hactenus.

Iam de reliquis labibus Operis *Hubiganti* videamus. Magnam enim negligentiam eius deprehendimus in colligenda varietate lectionis, ut ex omnibus Versionibus antiquis, ita vel maxime e Graecis, ut industriae aliorum ac doctrinae non spicas quasdam, sed integram propemodum messem, relinquere voluisse videatur. Gen. 3, 17. pro בעבורך interpretes Alexandrini, quod iam Drusius [Quaest. Hebr. 3, 5.] vidit, atque Symmachus, legerunt בעבדך. Symmachus enim habet, ἐν τῇ ἐργασίᾳ σου· Alexandrini autem, ἐν τοῖς ἔργοις σου. Etiam Theodotion aliter interpretatus est verbum illud. nam legit quidem בעבורך, sed non accepit pro Adverbio, ut Aquila et Onkelosus, verum ortum putavit ab verbo עבר, esseque aut Infinitivum eius verbi, aut Substantivum, vertit enim, ἐν τῇ παραβάσει σου, Haec igitur a Critico Hebraeo, qui lectiones variantes colligere et diiudicare voluerit, non praetermittenda fuisse, quis non fatebitur? At *Hubigantus* ea ne attigit quidem. Gen. 4, 26. pro אז הוחל Alexandrini in sua Versione habent, οὗτος ἤλπικεν. ex quo non difficile est iudicare, eos legisse, aut הזה הוחל, aut, quod magis placet, quia propius accedit ad vulgatam lectionem, הזה יחל. Gen. 12, 6. iidem interpretes non invenerant in Codicibus suis עד אלון מורה, quae verba nunc, et recte quidem, in libris nostris habentur. est enim in Versione eorum, ἐπὶ τὴν δρῦν τὴν ὑψηλήν. Montefalconius suspicabatur, eos legisse אלון רם. Nobis vero cum Trommio videntur reperisse in suis libris על אלון מרום. nam primo scriptura haec non multum distat a vulgata: deinde Alexandrini etiam alibi τὸ מרום expresserunt Adiectivo ὑψηλός [vid. Ier. 49, 15. Ez. 20, 40.]. Gen. 14, 7. Alexandrini habent, κατέκοψαν πάντας τοὺς

ἄρχον-

ἄρχοντας. Quis igitur dubitet, quin legerint, את כל שרי, non את כל שדה, quae est lectio editorum librorum? Gen. 42, 2. editur vulgo ויתכבר אלידם. At in Paraphrasi Onkelosi est, וחשיב מה מליל עמהון. Iam quum in illa ipsa Paraphrasi aliis locis verbum חשב respondeat verbo כלל: satis erit dixisse, Onkelosum legisse ויתכלל, non ויתכבר, praesertim quum sponte appareat, quam facilis sit permutatio litterarum ר et ל. Sed redeamus ad Alexandrinos. Gen. 21, 23. eorum Versio docet, abfuisse ab Codicibus, quibus usi sunt, particulam הנה. Contra vero c. 27, 6. habent, τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν ἐλάσσω, vel, quae est libri Complutensis lectio, τὸν νεώτερον, quum in libris nostris Hebraicis sit simpliciter בנה. Videatur Adiectivum illud addidisse propterea, quia paullo post eodem Capite [v. 15.] legitur בנה הקטן. Quam quidem rationem eos scimus locis infinitis aliis sequutos esse. Gen. 44, 9. pro ומת in Versione Onkelosi extat יתקטיל, omissa particula ו, ita ut non videatur dubium esse, quin legerit יומת, quae est Samaritanorum Codicum lectio. Haec, aliaque huius generis innumera, quae praetermisit *Hubigantus*, et moneri debebant, et explicari uberius in notis Criticis. Quod tamen quum non unius hominis opus esse intelligatur, sed multorum; quum non exiguo paucorum annorum spatio absolvi possit, sed usum magnum industriamque multarum aetatum requirat: hortamur studiosos sacrarum litterarum etiam atque etiam, ut, si quando specimina eruditionis diligentiaeque edenda sint publice, malint potius argumenta libellorum ex hac parte doctrinae liberalis promere, quam de quaestionibus spinosis philosophiae cuiusdam nuper exortae exponere, has enim constat fere inutiles et vanas esse, atque labefactare magis fundamenta religionis Christianorum, quam confirmare, quum abstrahat ingenia a studiis verae doctrinae, tradique mox a cunctis sempiternae oblivioni: quum prioris generis scripta in universo terrarum orbe ab omnibus Christianis omni tempore legantur. nam interpretationis librorum divinorum, qua continetur omnis theolo-

gia

gia Christianorum, non minima pars est Critice. Sed revertamur ad *Hubigantum*.

Nam etsi magnam eius Hebraicarum litterarum scientiam valde admiramur, magnique facimus merito: tamen videmur cum in Genesi, tum in reliquis libris historicis, quaedam inscitiae vestigia deprehendisse. Gen. 4. 13. ait, in Cod. Samarit., etiam in Cod. Hebr. Reg. 29. et Orator. 42. rectius legi מנשא, quam vulgo מנשוא, propterea quod Infinitivus Coniugationis secundae *(Niphal)* respuat litteram ו. At ut taceamus, in exemplo Francofurtensi [a. 1691.] legi מנשא, quomodo hoc, per leges Grammaticae, Infinitivus Coniug. Niphal esse possit, non videmus. Deinde c. 31, 51. pro ירותי e Cod. Samaritano vult restitui יראת, quod ait esse personam secundam a verbo ראה, sensumque nasci hunc, *tumulus iste quem vides*. At leges Grammaticae Germanorum, scimus, nunquam sinent, a ראה dici יראת. Fortasse tamen Francogalli aliis melioribusque legibus utuntur hoc in genere. Neque vero minus displicet ea *Hubiganti* ratio, quod omnes anomalias, ut ita dicamus, vult e lingua Hebraica tolli et quasi exterminari. Quum enim eae reperiantur in linguis cura doctissimorum Grammaticorum omni tempore excultis: cur non habeantur, et quidem longe maiori numero, in lingua ea, quam constet tot saeculis iacuisse abiectam et incomtam? Sed apparet vanitas rationis illius etiam ex eo, quod ipse *Hubigantus* coactus est nonnunquam eam deserere. Gen. 49, 11. pro אסרי censet rescribendum esse, auctoritate Cod. Samaritani אסורי, ut sit Pluralis status constructi, ut Grammatici vocant, positus pro Plurali status absoluti. Haec vero non est anomalia? Atque ex his, speramus, satis intelligent lectores, Opus *Hubiganti* esse, ut omnes libri humani, multis maculis labibusque consperſum.

Ostendimus autem earum praecipuas atque maximas, non ut laederemus doctrinam Viri, contemnendaque studia eius hoc in genere doceremus; quum in libris quidem humanis non ille sit optimus, in quo nulla reperiantur vitia, verum

verum is, in quo pauciſſima atque minima: ſed ut ſatisfaceremus lectoribus, quibus hoc debere videmur, ut bona librorum non minus, quam mala, fideliter demonſtremus; et ut acueremus diligentiam ſtudioſorum, ut, ſi viderent, etiam doctiſſimos maximosque Viros labi interdum in exercenda Critica, eo plus ſtudii ponerent in ea, modeſteque de facultate ſua ſentirent, lacunasque illas explere ſuis aliquando ſtudiis conarentur.

Reſtat ut, quae omnino Prima Operis Parte contineantur, paucis doceamus. Prolegomena igitur excipiunt texta Pentateuchi Hebraica, ſtipata Verſione latina, ita quidem ut capitibus ſingulis ſubiectae compareant notae criticae. Texta Hebraica ſequitur Index quadruplex. Primus enumerat loca Pentateuchi, quae in notis vel diligenter, vel obiter, explicantur et illuſtrantur. Alter Index pertinet ad menda librariorum, et ad emendationes, ita ut hae ſequantur, vitia praeeant: commemorat etiam loca Pentateuchi, ubi vel omittendum quid, vel addendum videatur. Tertius laudat verba Hebraica, quorum ſignificatus novi vel demonſtrantur e linguis orientis veteribus, vel e ſententia orationis colliguntur. Agmen claudit Index qui paucis complectitur ſummam eorum, quae cum in Prolegomenis, tum in Notis criticis, occurrunt.

Reliquarum Partium recenſionem coacti ſumus in aliud differre tempus: quod lectoribus non ingratum fore noſtris ſperabamus, quum varietate librorum vitaretur lectionis faſtidium.

TRAITE DES THERMOMETRES, PAR M. HENNERT.

Hagae Comitum 1758. apud Petrum Goſſe iun. plag. 11. cum una tabula aenea, in 12.

Quam parum ex vero ii iudicent, qui a Philoſophis recentioribus nihil dici perhibent, quod non fuerit dictum ab antiquioribus, cum hodierna totius Philoſophiae

phiae naturalis facies, tum inprimis doctrina de thermometris omnium luculentissime declarat. Non est, quod nostri aevi hominibus nimios illos antiquitatis admiratores in certamen provocaturis verendum sit, fore, ut aliquid ex veterum monumentis illi proferant, quod aliquam saltem cognationem cum subtili recentiorum calorem ac frigus aeris metiendi ratione cognationem habeat. Quare nostrorum saeculorum ac hominum gloriam asserere videntur, qui non solum praestantissimi huius inventi historiam scite describunt, sed etiam eiusmodi meditationes proferunt, quibus difficilem eius theoriam si non ipsi perpoliant, alios tamen ad eam perficiendam perpoliendamque excitent. Et huc potissimum spectat libellus Cl. Hennerti. In duas eum Cl. Auctor dispescuit partes. In quarum prima parte, ex quibus thermometra constent, indicans, eas primum fluidorum exhibet proprietates, quae efficiunt, ut ex innumeris fluidis alterum alteri sit huic rei accommodatius, magisque inserviens: deinde in tubis vitreis cum globo vitreo connexis, quae alteram partem thermometrorum constituunt, Cl. Auctor multifaria observat artificia, expellendi omnem fere aerem ex ea tubi parte, quae ab aere vacua relinquitur: problema solvit determinans rationem, quae inter diametrum tubi atque globi communicantis obtinere debeat; docteque monet, quomodo scalae graduum caloris frigorisque construendae sint sensibiles, variorumque thermometrorum Mercurialium, vel ex spiritu vini aliisque fluidis compositorum, scalae inter se comparandae. Tandem vero ea profert, quae in ipsa thermometrorum constructione sunt observanda. Ubi recensitis Thermometri Drebbeliani vitiis, quibus laborabat, Florentinorum Academicorum thermometra, eorum species, parandi modos, merita ac defectus, copiose describit. Haec perficienda sibi sumserunt Boileus, Halleius, ac Newtonus, quaerentes terminum caloris et frigoris fixum. Magno Newtono et hac in re ita felici esse licuit, ut primus eundem determinaret, sibique thermometrum tale ex oleo lini pararet. Pauca, quae adhuc in Newtoniano thermometro desiderari poterant,

rant, emendare conatus est celeberrimus Galliae Philosophus, Reaumur; indeque orta thermometra Reaumiriana, ubivis inter Philosophos nota. Eadem diligentia thermometrorum Farenheitianorum, Deslilianorum, indoles copiose ac docte describitur, interspersis ubivis, ex historia litteraria, non contemnendis, quas interdum ab ipsis harum rerum inventoribus se benigne accepisse testatur auctor Cl., annotationibus, quae libelli lectionem et utilem, et iucundam, reddunt. Notari inprimis merentur, quae de Cornelio Drebbelio, Viro ingenii novarum inventionum feracissimi, ex relatione illustris Muschembroeckii narrantur. Secunda huius libelli pars continet novam caloris, quae, iudice Auctore, cum lumine plano convenit, theoriam. Prima eius stamina se ab amico accepisse, gratus profitetur, quae deinde evoluturus, et per experimenta confirmavit, et ex certis principiis deduxit. Totius theoriae haec est propositio palmaria: actionem ignis esse in ratione massarum directa, et distantiarum quadratica inversa. Newtonus, Muschenbroeckius, et alii, hanc propositionem ipsam in iis casibus, in quibus tempora indagarunt quibus corpora incalescant ac refrigescant, veram esse cognoverunt. Latet eadem in iis experimentis, quae investigaturi legem, iuxta quam corpora calorem ignemque inter se communicant, Kraftius, et inprimis Richmannus, inter fulmina ad secretioris Philosophiae cognitionem a Deo Philosophiae statore translatus, instituerunt. Sed nemo eam generalissime conceptam examinavit, nedum demonstravit, aut in declarandis naturae phaenomis ea usus est. Ad eam itaque experimentis comprobandam machinam Cl. Auctor invenit, quam Pyrometrum fluidorum vocat. Et cum haec experimenta eam satis veram ostendissent, totius propositionis vim ac indolem hyperbolae inter asymptotos IIdi generis ope, more inter Geometras recepto, adumbravit.

Dignae profecto sunt Cl. Hennerti meditationes naturalis Philosophiae doctorum examine, qui si eas veritati consonas sint deprehensuri, nulli dubitamus, fore, ut naturalem Philosophiam mirifice perficiant, clarissimoque Auctori multum laudis afferant.

LA SPIRITUALITE ET L' IMMORTALITE DE l'Ame, avec le ſentiment de l' antiquité, tant ſacrée, que profane, par rapport à l' une et à l' autre: par le R. P. HUBERT HAYER, Recollet, ancien Lecteur de Theologie.

Lutetiae Pariſiorum 1757. Tomi III. Alph. 2. in 8.

Coaluit inde a non ita longo tempore ſocietas eruditorum hominum in Francia, qui religionis chriſtianae ſanctitatem ab adverſariorum impietate et perditiſſima licentia, ut conſilio maxime laudabili, ita ſucceſſu longe feliciſſimo, defendere ſtuderent. Cuius rei fidem facile fecerit hic ipſe liber, qui qualis ſit, ne ignoraretur a Lectoribus noſtris, cavere, quantum in nobis fuit, libenter quidem voluimus. Scriptus ille ab *Hayero*, cui, de voluntate ſocietatis illius, paucisque adhuc aliis, nominatim e theologia et philoſophia praeſidia veritati quaerenda erant: quorum ille utrumque, dubium, maiorine ſubtilitate, an vero pietate atque integritate, ſecutus eſſe videtur. Univerſa quidem diſputatio eſt tripartita: quarum duae priores ab omni concretione liberam eſſe naturam animi humani, ſpiritumque, docent; cum quidem, quae contra dici et ſolent et poſſunt, refelluntur, declarato etiam librorum ſacrorum et philoſophiae gentilis conſenſu. Nec aliam viam rationemque ſequitur pars tertia, in demonſtranda immortalitate animorum.

In quo quidem argumento tractando, non, ut fit vulgo in libris philoſophicis, verſatur doctiſſimus Auctor: in quibus una et item altera demonſtratio affertur, univerſae cuiusque rationi, Metaphyſicae inprimis, conſentanea. Neque enim ſubtilitatem ſolum diligentiamque ſecutus eſt in eruendo vero, declarandoque; ſed divitias etiam, per quas liceret ei multiplicem cuiusque rei demonſtrandae rationem repraeſentare, eas igitur conferre benigne in paupertatem plerorumque voluit. Nil itaque non commemorat, quod in animo eſſe moverique ſcimus, atque inde, quibus veritatem

tem ſtabiliat, ea ſedulo colligit. In quibus utitur dicendi genere, non illo quidem nimis tenui, aut ſimplici et languido, ſed eo tamen, quod dictionis philoſophicae formam habitumque tantum non ſemper exhiberet. Et legit ille quidem omnia, quae et olim, et cum maxime ab invictis philoſophaſtris, ſi Deo placet, ad impugnandam ſimplicem animi humani naturam et immortalitatem prolata ſunt, omnemque eorum rationem perſpicue traditam confutavit.

In praefatione docet, ſententiam ſuae rationi contrariam, quae animum admixtionis non expertem cenſeat, ad Epicurum auctorem referendam eſſe; ſed idem affirmat, recentioribus temporibus, *Lockii* illius librum, de intellectu humano, haud parum ad iſtum errorem vulgandum contuliſſe. Ipſe quidem Lockius non docet concretioni obnoxium eſſe animum, admixtumque habere aliquid diſpar ſui; nec magis aliis Epicureis erroribus eſt addictus: neque tamen fieri poſſe negavit, ut animus materia conſtaret; ſed per omnipotentiam divinam fieri poſſe contendit, ut vis cogitandi materiae tribueretur. quam eius ſententiam multi, in his etiam Theologi, ſecuti ſunt. Quodſi rationis Lockianae deſcriptionem quaſi formamque diligenter inſpicimus, errorem illi de animi materialitate ſuperſtrui poſſe reperiemus. Siquidem unus de iis, qui totos ſe ad Lockii auctoritatem contulerunt, Epicurum doctorem agnoſcit, et materialiſmum, omnibus illum numeris abſolutum, defendit. (*Parkerus* quidem Lib. de Deo diſp. 1. recentiores atheos et materialiſtas Hobbeſio ita deberi docuit, ut hic ipſe Lucretio debeatur, qui, quem ſecutus ſit, conſtat inter omnes, qui Lucretium recentioresque legerunt). Quod vero haec ſententia tantopere invaluit, eius rei cauſa inprimis haec eſt, quod facilis admodum eſſe, naturaeque conſentanea exiſtimatur, pronusque intellectus humanus ad eam recipiendam videtur, ſponteque ſua eodem deferri: quae autem huic oppoſita eſt altera ſententia, mera putatur eſſe idea metaphyſica. In quo Auctor noſter longe aliter ſentit. Ipſi quidem ſenſus utique et phantaſia materialiſmo favent; ratio

 autem

autem humana nullo modo. Neque etiam ſententia, reiiciens illa materialiſmum, eſt in iis numeranda, quae, quid verum ſit, ſubobſcure difficulterque declarent, ut nec praeclara ingenia perſpiciant omnia, quamvis explicata, et aſſequantur. Materialiſmus autem multa inepta, neque ullo modo componenda continet. Ceterum fatendum eſt, doctrinam illam de animo a concretione libero, his annumerandam eſſe, quae poſſint illae quidem ſatis perſpicue doceri, ſed ex quibus quae conſequantur, difficultatibus obſcuritatique quodammodo ſint obnoxia. Neque tamen propterea licet, quod manifeſte verum cognovimus, reiicere. In quo idem fatetur Cl. Auctor, nimis abſtractam illam, nec ſatis diligentem et ſubtilem huius rei defenſionem, ut quae rationis aſſenſum commovere nequeat, veritati offeciſſe: nec ipſum Auguſtinum, qui plurima de eo ſcripſerit, eidem dicit ſatisfeciſſe: cui vitio ipſe quidem voluit hoc libello mederi. De antiquitate huius ſententiae, quam quidem ex Philoſophorum veterum, Doctorumque Eccleſiae ſcriptis, demonſtravit, propterea ſeparatim egit, quod auctor libelli male ſani, cui titulus eſt *la Philoſophie du bon ſens*, hanc ſententiam dicere ſuſtinuit non ultra tempora Auguſtini aſſurgere, nec niſi ab hoc ipſo inventam eſſe.

Univerſe quidem iam dictum eſt, vires animi omnes, et quae ab his proficiſcantur, diligenter admodum, ut repeterentur inde quibus veritas firmaretur, a Cl. Auctore conſideratas eſſe. In quo ſequitur illum ipſum ordinem, ad quem ſolent in libellis philoſophicis explicari. A ſenſibus igitur et phantaſia facto initio, commercium animi et corporis ultimo loco commemorat. Prolixiores iuſto futuri ſimus, ſi omnium eius demonſtrationum vel ſummatim facere mentionem velimus. Speciminis loco unam et item alteram allaturi, ſperamus nos Lectoribus noſtris ſatis eſſe facturos; praeſertim cum ſint eiusmodi, ut fere in omnia, quae ab animo perficiantur, transferri queant: cuius generis eſt illa ipſa, quae primum locum obtinet.

Sumit

Sumit Cl. Auctor, effectum, qui melior sit sua causa, extare nullum posse, quod, quae in illo forent perfectiora, causam, unde penderent, haberent plane nullam: atque hoc unum putat (p. 31.) omnem tollere, si recte adhibeatur, materialismum posse. Tum porro, quae a machina vel causa mechanica producuntur, non nisi mechanica et ipsa esse possunt. Iam satis patet, in sensu perfectionem inesse, omnibus illam mechanismi perfectionibus longe superiorem, nihilque prorsus esse machinam artificiosissimam, nemo negat, ad vilissimum animalculum quod sensu gaudeat.

Nam quae mirum in modum a mechanismo proferuntur, cum non nisi vel ipsi motus sint, vel ope motus edantur, ea vero omnia e mechanismo queunt explicari. Verum, quae sensus vel suaviter, vel acerbe officiunt, ii nulli sunt motus, neque ex mechanismo unquam possunt intelligi, sive modum compositionis vel tenuissimae, sive actionem partium spectes. Compositio enim quantumvis sit tenuis, eadem tamen partes figura gaudent, quae est in partibus crassioris compositionis; neque actio quicquam, praeter motum, esse aliud potest. Si quis subtiliores materialistas secutus, materiae posse tamen Deum dicat istos sensus tribuere; aut necessario coniuncti cum illa dici debent, quod abhorret; aut in animo plane accidentes: unde tamen causa eorum, a materia seiuncta, intelligeretur. Nam, quae alicui rei insunt parum necessaria, ea rem ipsam constituunt quandam, sed eam certo quodam modo effictam, qui et adesse et abesse potest, vaganturque illa et cernuntur in singulis rerum partibus. Iam, si concedatur, materiam ipsam, sive quod ab hac proficiscatur, his gaudere sensibus non posse, nec sensus ipsi in illa quidem possunt esse positi, sed utraque seiuncta sint a se invicem necesse est. Quodsi materiae, qua materiae, sensus vel suaves inessent, vel acerbi, non minus hi profecto, quam illa ipsa extensione laborarent, eandemque et magnitudinem et figuram referrent. Cuius materiae cum infinita esse queat partium multitudo, huic etiam quaestioni locus fieret, utrum suo quaeque sensu gaudeat, an vero sit non-

nonnullis tantum partibus proprius. Sumto illo, genera ſenſuum innumerabilia ſtatuenda forent, cui repugnat experientia. Et ſi vel maxime omnes illi ſingulares minutique ſenſus conficere in nobis hunc unum ſenſum dicerentur, quem animadvertimus, idemque unus vagari per omnem materiam; foret hoc tamen figmentum valde ineptum. Cum enim ſenſus proprie non niſi in particulis illis ponendi eſſent, unde materia conflatur, ſed vario illis conſtitutis modo: hi ipſi ſenſus, ut ſemper diviſi eſſent, cogeretur, nullique ut coniunctioni locus relinqueretur. (In quo tamen nobis non videtur quaeſtioni ſatisfactum eſſe. Nam ſenſus illi minuti, dici utique poſſunt, ſigillatim ſinguli conſiſtere, ſed, ad noſtrum ſenſum, pro uno illi omnes ſenſu haberi poſſunt, quemadmodum videmus ſenſum laetitiae, irae, ſaepenumero e pluribus uno ſenſibus conflatum eſſe, ſi cauſae plures fuerint, cum non niſi unam iram ſentiamus, unamque laetitiam. Verum in hoc quidem ſubiectum eſt commune, quod ſingulas res parum diſtincte percipiat, omnesque pro una habeat; quod ſecus eſt in illo).

Neque etiam dici poſſunt partes non niſi iunctae inter ſe et copulatae ſentire; quamvis ſpecioſum ſit: quomodo enim ea coniunctio tribuat illis id, quo carent. Compoſitionis quidem haec vis eſt, ut mutet externum quaſi habitum rerum formamque, ſed ea omnia non niſi extrinſecus accedunt. Senſus autem haec vel alia eiuscemodi ratio eſſe nulla poteſt. Atque hi ſenſus quomodo tandem cum vi inertiae componi queant, omni materiae communi, cum quidem ſentiendi facultas in agendo poſita ſit?

Explicatis his, quibus ſuaviter ſecusve afficitur animus noſter, ad ipſas ſentiendi facultates, quos proprie ſenſus vocamus, tranſit, hosque et ipſos materialiſmo officere, docere allaborat. Qui animum concretionis parum expertem putant, ſenſus ipſos, eorumque perceptiones, nonniſi mechaniſmi vim et naturam referre arbitrantur, ut quae organorum ſenſoriorum ope mechanica excitentur. Verum Cl. Auctor nullas utriusque rationes communes intercedere ſibi

per-

persuasit, cum, vel ignorato oculorum auriumque mechanismo, oculoque non conspecto, audire tamen et videre possimus. Nam haec quidem putat rectissime consequi, cum dicit, ea, quae sensibus percipiantur, ignorato mechanismo, cognosci non posse, si modo illa vim huius et naturam haberent. Veruntamen satis novimus ea quae sensibus hausimus, licet ipsum sensuum mechanismum vel prorsus, vel maximam partem ignoremus. Nec utrorumque est quaedam quasi coniunctio necessaria; quin sine mutua ope consistere sola possunt. Saepenumero enim fit, ut, quicquid inest motus mechanici, in sensibus, oculis, ut hoc utar, et auribus, id vero a legibus suis non abhorruerit, neque tamen v. c. audiat videatve is, qui aliis in rebus serio curioseque cogitandis versetur. Quae igitur in effectis obtinet mechanismi perceptionumque coniunctio, ea vero, non e necessaria rerum natura, sed ex arbitraria creatoris institutione videtur esse repetenda. Quod enim horum unum consequitur alterum, id non certo argumento est, pendere illa necessario a se invicem, multo minus, habenda ea esse pro iisdem, ut v. c. actus videndi sit ille ipse motus in oculis, in cerebro, in succo denique nerveo. Quodsi materia in nobis et audit et videt, aut si illud ipsum est mechanismi motusve negotium, iure profecto meritoque, cur non omnis materia, omnis mechanismus, motusque omnis eandem vim exserat, quaeri potest. Quam quidem quaestionem neque veteres Materialistae, neque recentiores, attigerunt. Atque etiam diversae sensuum perceptiones, harumque non solum universa genera, sed etiam singulae et multifariae formae, colorum, saporum, aliarumque id genus rerum, totidem ut essent diversi mechanismi motusque, cogeretur: unde infinita varietas oriretur, quae mente concipi nullo modo potest. Nec fieri potest, ut, quae sensibus percipiamus, eorum causa sit e materia repetenda, cum quidem, ut supra posuimus, perceptiones longe superent praestantia sua materiam, eiusque et motum et mechanismum: cui addendum et illud est, quod causam efficientem inter et effectum ipsum

ſimilitudo quaedam et analogia debet intercedere. Utriusque porro commune genus debet eſſe, ut apta ſint ſibi invicem et convenientia. Quodſi cauſa efficiens eſt in re et materia poſita, neceſſe eſt mechaniſmo inſtructa ſit motusque quodam genere, qui proferendo effectui par ſit et aptus. Quae omnia, ſi componas materiam conferasque cum perceptionibus ope ſenſuum hauſtis, non reperias, nihilque omnino, quod ſimile illis ullo pacto eſſe videatur. Porro, ut perciperemus, efficiendum eſſet materiae, quae vel in obiecto, vel in organo ſenſorio latet, vel denique materiae inter utrumque intermediae; quarum prior illa, ut et haec poſterior, procul dubio non niſi locum faciunt perceptioni, huiusque, ut ita dicam poſſibilitatem parum ſenſibilem efficiunt: materiae vero, quae ineſt organo ſenſorio, oculo v. c. ut perciperemus, vel mechaniſmo ſuo efficiendum eſſet, vel motu. Neutrum autem hanc vim habere, praeterquam quod iam demonſtratum eſt, alia adhuc via doceri poteſt. Omnis mechaniſmus, quantumvis multiplex et impeditus, vel in rotundis figuris ponitur, vel in acutis, omnisque motus, licet quam maxime varius, vel ad rectas lineas, vel ad curvas ſuſcipitur. Iam, ſive illa perceptionum cauſa ſtatuitur, ſive haec, utrobique, quod abſurdum eſt, conceditur; cum vel dicendae ſint perceptiones excitari aut rotundis figuris, aut acutis, aut utrisque; vel earundem cauſa quaerenda ſit, aut in recto motu, aut in curvo, aut in utroque. Cauſalitas phyſica, quam ſolam materialiſtae ſtatuunt, proprie non niſi explicatio quaedam et expeditio eſt ſeminis alicui rei proferendae deſtinati. Quae expeditio et expanſio cum fiat aucta partium multitudine, ſequitur, perceptiones ſenſibiles ſecundum rationem materialiſtarum, vel materiae eſſe partes, vel materiae nullo modo deberi. Iam nemo ſomniet, perceptiones in materia, rebusve corporeis poſitas eſſe; alterum igitur concedat neceſſe eſt, oriri eas ex re incorporea in qua et ipſae ſint: quorum hoc quidem pluribus adhuc, peculiari capite, rationis experientiaeque ſubſidiis firmatum eſt. Materialiſtae ex eo quoque immaterialem eſſe animum

con-

contendunt, quod Lockius, sententia quorundam de ideis innatis refutata, docuerit, omnes ideas sensim sensimque extrinsecus homines quasi penetrare. Itaque Cl. Auctoris opera in eo versatur, ut non satis perspicue demonstratum hoc doceat ab Lockio, neque esse, quod Voltarius, aliique Lockianae disciplinae alumni, eas tam fere scenico modo rideant. Lockius enim, ut inter alia monet Cl. A. pluribus historiam explicatarum idearum demonstravit, quod profecto in dubium vocari non potest; verum, idem non docuit, a quo temporis momento clara fiat idea, eiusque ut conscii simus efficiatur, quod consequitur illam explicationem, ab eodem esse primam eius originem ducendam. Docuit ille quidem, ideas abstractas ex reflexione oriri; verum, illas ipsas ante in animo non fuisse, quam idearum abstractarum in eodem locum occuparent, id vero plane non docuit; sed non erat, quod de eo disputaret. Consilium potissimum hoc sequebatur, ut doceret, animum, si vel maxime evicta Lockii sententia esset, tamen esse incorporeum, neque ad hoc impugnandum inde posse ullum argumentum duci: quin, posse utique systema illud de ideis connatis egregie cum materialismo componi. Etenim, quod ad hoc quidem attinet, materialistis idea nihil est aliud, nisi cerebri quaedam quasi efformatio: in quo, nihil obstat, quo minus, a principio statim istiusmodi conformationes insint, quae quidem forent illae ideae connatae. Hae autem ideae mechanicae homini prius non conspiciuntur, quam in corpus egerint extrinsecus res variae illi quasi admotae: uti delineata esse multa in tabula possunt, sed eadem tum demum, si luci admoveantur, conspicua: utive, auctore Lucretio, unde frequenter hoc ipsum desumunt materialistae, per quietem conspicuae fiunt animo conformationes cerebri, eodem modo, quo igniculi favillae, conspiciuntur, cinere superiori oris halitu remoto. Illud autem quod attinet, rerum externarum impulsus mechanicus, non eo valet, ut quae consequatur illum idea, ea et ipsa sit mechanica, neque magis profecto, quam mechanismus, secutus ille ideam incorpoream, et

 ipse,

ipse, cum idea incorporea sit, incorporeus est, quod ille ipse Lockius disertis verbis Lib. II. p. 239. §. 15. docet.

Tum deinde Cl. Auctor defertur ad obiecta perceptionum sensibilium, ad corpora eorumque qualitates sensibiles, colores, odorem etc. utrimque arcessitis iis, quae ad evincendam animi vim et naturam incorpoream valere queant. Ac de illis quidem, ideas corporum esse incorporeas docet, nec ad sensus eas, imaginationemve pertinere. Multum enim discriminis interest v. c. inter ideam circuli, circulumque ipsum, qui istius ideae proferendae occasionem dedit. Nam ille quidem unus est et certus, cui etiam vitii quid inesse potest. Verum idea circuli, quae inest geometrae intellectui, ea vero est perfecta, et universalis, essentiam circuli a sensibus remotam refert, illam nulli mutationi divisionive obnoxiam. Eodem modo iudicandum est de omnibus ideis rerum corporearum. Cuius rei documentum artes inprimis, in tractandis corporibus versantes, praebent. In opere artificiosissimo, minimum tribuitur ei, quod est corporeum: in quo perficiendo, quicquid artifex suscipit, id omne refertur ad ideam, quam habuit istius operis, antequam esset, eaque ipsa mechanismum manus regit.

Ea autem idea, cum obiectum eius nullum sit, nec materiae sit particeps id, e quo constat, ea igitur idea corporea esse non potest. Nam summa rei posita est in proportione, quae prorsus est incorporea; nec in opere ipso, cum absolutum est, cerni potest. Eadem ratio est similitudinis et aequalitatis. Res similes et aequales possunt illae quidem oculis cerni, ipsa vero similitudo et aequalitas nullo modo: unde nequit utriusque idea corporea esse: quod quidem eodem modo ex arithmetica theoretica potest demonstrari. Quod ad proprietates corporum sensibus subiectas attinet, idea v. c. coloris rubri in rosa non est illud ipsum, quod rosa oculis quasi obiicit. Nam cum rosa conspicitur, sensuumque indicio creditur, color iste ruber rosae non nisi involucrum quasi est materiae roseae. Sed ea non est idea coloris rubri, intellectui insignita. Neque color, neque sonus,

in

in corporibus aut in aere sunt, qui est nos inter corporaque intermedius, neque in oculis, neque in auribus denique. Attamen sunt utique. Egrediendum igitur est e mundo corporeo, si, quo in loco sint illa, reperire velimus. Quaerenda sunt enim in animo incorporeo, qui, ex institutione divina, occasione a rebus corporeis data, has ideas profert. Huic rationi magnam vim tribuit Cl. Auctor; nec, ut opinamur, immerito. Unde, differendo de rebus philosophicis, censet ea omnia, non *sensibiles proprietates corporum*, sed simpliciter *perceptiones* appellanda esse. Cui quidem aliam rationem addit, ductam ex eo, quod idea coloris dividi nequeat, cum tamen obiectum, cui color ex opinione vulgi inest, dividi queat: unde substantiam patet aliam esse eam, cui idea insit, aliam eam, quae illam ideam excitet. In quo Cl. Auctor hoc etiam negotii suscepit, ut vana ea esse doceret, quibus *Metrius* (De la Metrie) inprimis idearum spiritualitatem impugnare voluit, eaque omnia e logica Hobbesiana repetita esse indicat. Materialistae quaerunt ex nobis, cur, cum contendamus substantiam incorpoream posse sibi corporearum rerum ideas formare, cur igitur dici nequeat substantia corporea rerum incorporearum ideas fingere? etenim quod materia sit animo, id esse idem animum materiae. Verum discriminis multum, facileque deprehendendum, interest. Nam etsi res corporeae a natura intelligente percipi possunt, non tamen propterea consequitur hoc, ut res intelligibiles sint sensibiles. Fieri autem non posset, quin tales essent, si a substantia corporea possent cognosci, (unde materialistae in animo suo corporeo nil nisi perceptiones et imaginationes relinquunt,) gauderetque v. c. virtus, extensione figuraque, quod plane absonum est. Neque vero bene se habet, quod Auctor ille *novae libertatis cogitandi* sumit, (Art. de animo p. 159.) analogiam quandam intercedere inter substantiam quae ideas formet, et inter eas res unde imagines abstrahat, quod, si animus esset corporeus, dici nullo modo posset. Et necesse quidem est, intercedat relatio quaedam vim inter et obiectum, sed ea non

necessario consistit in plena quadam et absoluta similitudine essentiae, sed in facultate a Deo illi attributa, obiectorum, vi ipsius, ad certas quasdam regulas considerandorum. (Quae quidem facultas non abstractarum metaphysicarum propositionum ope, (quas adeo non amant materialistae, ut cum Voltario eas rideant etiam,) sed experientiae ope cognosci explicarive debent: unde si cognoscatur, nequit profecto subtilitatibus et argutiis metaphysicis in dubitationem adduci, ut Idealistae consueverunt in vi corporum semetipsa moventium, motumque cum aliis communicantium). Ea relatio non oritur ex intellectu, a quo, quin cognoscatur eadem, negari non potest. Neque enim intellectui liberum est constituere relationes ad obiecta, ita enim forent arbitrariae, sed utendum est his intellectui, quae qualesve sunt a Deo concessae.

Hactenus evicta est immaterialitas animi ex perceptionibus, unde quae deinceps disputata sunt de variis animi viribus, facilius intelligi possunt. Nam si, quam verum sit hoc, ex ideis sensuum ope haustis doceri potest, profecto, quae praeterea insunt intellectui, ea vero idem aliquanto magis poterunt docere. Igitur in his enumerandis poterimus esse breviores.

Docet autem Cl. Auctor veritatem sententiae suae ex phantasia (p. 102.) ex ideis in se spectatis (p. 113.) ex ideis coniunctione in formam propositionum redactis (p. 147.) e Syllogismis (p. 167.) e facultate errores sensuum et phantasiae deprehendendi (p. 131.) e vi memoriae (p. 136.) e dubitatione (p. 161.) ex attentione, cogitatione, et perturbatione (p. 176.) e somniis et delirio (p. 188.) e quo posteriori capite pauca commemorabimus.

Mira profecto res est, quod quae ex una propositione colliguntur, ea vero valde discrepant. Ex eo, quod somniis homo et phantasiae est obnoxius, materialistae, nil nisi machinam eum, idealistae nil nisi spiritum esse colligunt. Cl. Auctor, relictis iis, quae docte et acute somniavit *Berkeleius* (Berkeley), in confutandis materialistis tantummodo versatur.

Ete-

Etenim firmissimum argumentum pro spiritualitate animi duci ex illa propositione posse docet. Nam, qui somniat, ideis gaudet, imagines fingit parum corporeas obiectorum licet corporeorum, iudicat, ratiocinatur, vult denique; in quibus omnibus neque extensio, neque divisio ulla reperitur: unde necesse est animus somnians sit et ipse incorporeus. Id etsi iam patet ex superioribus; tamen ex hoc ipso aliquanto magis colligi posse putat Cl. Auctor. In somnio, aut in perturbatione mentis, ideae rerum absentium, vel plane ex rerum natura exulantium, et ne quidem possibilium, valde sunt vividae. Iste quidem vigor tantus est, ut exaequet veritatem rerum. Iam quaerit Cl. Auctor, unde, si concretus est animus, aut mera est machina, motus illi machinae, qui talia efficiant, pendeant: porro, cur interdiu ideas nobis formare aeque vividas nequeamus, si quidem causa earum non nisi e machina, quae nobis semper est eadem, repetenda sit. Atque etiam animus nonnunquam una eademque nocte sui est valde dissimilis: modo enim suaviter somniat, modo secus, etc. Quomodo autem effectus tam diversi ab una eademque machina sine impulsu externo produci queant. Somnium, etsi est fallaciae genus, neque tamen omnia in eo sunt fallacia. Ideae, quae hominibus offeruntur, sunt illae quidem mere imaginariae, verum consecutioni earum veri quid inest, quin etiam ratiocinationes non ex vano haustae. Si cui somnianti mortis periculum offertur, tum vero est illa quidem illusio: verum quod idem sibi timet, quod fugit, vociferatur ad arcessendum auxilium, suique defensionem ab impetu alieno suscipit, in eo certe nihil praeter rem et rationem cogitatum factumque est: quod profecto nullo modo machinae opus materiaeve potest esse fortuitum. Qui fidium est usus in instrumento musico, idem est fibrarum in corpore. Illae cum intenduntur certo quodam modo, sonum edunt; hae ubi spiritus vitales sat multos habent, ad actiones corporeas sunt idoneae. Utrarumque illarum, cum diversa est ratio, hique posteriores somno quasi oppressi sunt, omnes omnium actiones cessant. Eo igitur

modo

modo etsi corpus humanum est affectum, eaedem tamen vires animi, quae interdiu, eaeque melius interdum, sese exserunt. Nam non solum cogitamus multa, ut interdiu, canimus, concionamur, scribimus, etc. sed cognoscimus etiam facimusque ea, quae interdiu non poteramus, cuius rei exempla bella profecto, nec ficta, extant, afferunturque nonnulla a Cl. Auctore. Quorum illud inprimis animum advertit, cum testatur ipse Cl. Auctor, Baccalaureum quendam Theologiae, assiduum quidem et industrium in eadem disciplina percipienda, quaestionibus eiusdem modi, vigilantem nunquam, dormientem autem nunquam non pronte et accurate satisfacere potuisse. Unde colligit, somniantis animum mechanismo corporis minus, quam vigilantis, obnoxium esse. Enimvero materialistae multa iactant de vestigiis impressionum, quas cerebrum extrinsecus passum sit, earumque varia coniunctione, quo facilius harum imaginum, quae phantasiae debentur, possint originem declarare. Verum quis non videt, nil nisi verba dari. Unus de recentioribus materialistis, somnia negat e systemate Epicureo de idolis rerum explicari posse: quod idem dicendum est de toto materialistico systemate. Hobbesiana illa explicatio (Leviath. c. 2.) manifeste repugnat experientiae, ad quam idem provocaverat. Namque somniorum originem ducit e modo, quo corpus dormientis, antequam cubitum iret, affectum erat, ut ea ex uno mechanismo derivaret: cui experientia saepenumero adversatur. Quodsi vero animus existimetur spiritus esse, (qui vim suam per quietem minus accommodet mechanismo corporis, quod eodem tempore, neque mundo, neque homini ipsi interest quicquam, qualia sint ea, quae contempletur,) omnes illae difficultates concidunt.

His ita explicatis, Cl. Auctor argumenta suae causae repetit ex voluntate hominis et appetitionibus. Voluntas est vis sese exserens; quod negari non potest: eam vim sua sponte exserit, eiusque causa non nisi in ipsa quaerenda est. Animus ope corporis se ipse afficit, illiusque vis huius quasi ministerio in se redit. Quod longe secus est in effectibus cor-

corporum, quorum et motus aliunde pendet, et actio foras quasi exit, transitque ad alia obiecta. Haec diversissima agendi ratio, vim et naturam itidem diversissimam prodit, animumque ab omni concretione liberat. Sentimus et ipsi, non nisi una nos voluntate regi: unde consequitur, animum e materia conflatum esse nullo modo posse. Nam variae illae partes, relinqueretur, ut unam voluntatem conficerent, aut ut sua cuique voluntas singularis attributa esset. Quodsi illud sumatur, voluntas multipliciter divisa sit necesse est, quod in eam plane non cadit: aut, si hoc sumas, totidem animi, quot partes, existerent, in quibus dubitari potest, an voluntatum vel futura sit, vel esse queat consensio; nisi vero necessario determinata fuerit illa ipsa consensio. cuius rei ratio reddi nulla poterit.

Neque favet ullo modo Materialistis multiplex illa et celerrima saepenumero vicissitudo, quae est in animo; quin potius nobis favet, cum explicari ex mechanismo neutiquam possit. Etenim inter Physicos constat, celerrimas motus vicissitudines, in vehementia, quae illarum causis inest, positas esse. Quod longe aliter se habere videmus in diversissimis celerrimisque illis, quae sunt in animo, vicissitudinibus: unde patet, voluntatem non esse vim quandam mechanicam.

Libertatem tollunt materialistae, necessitatique, aut quod idem est, fato casuique fortuito, obnoxium esse dicunt animum. Quare peti libertate vix videntur posse. Quod tamen ita instituit Cl. Auctor, ut libertatem animi confirmaret, argumentis et fulciret: Nam si animus vera libertate gaudet, fieri non potest ut e materia constet: quam ipsam ob causam in dubium vocant libertatem isti astuti homunculi. Speciminis loco in medium proferamus aliquot Cl. Auctoris argumenta, quorum vis fortasse maior est illis ipsis, quae magnam acuminis speciem prae se ferunt.

Nonnunquam libertate nos destitutos esse sentimus. Cum veritatem cognoscimus, aut videmur nobis cognoscere, ei ut adsentiamur, cogi nos sentimus. In quo, nemo, quod

 con-

contra dicat, quicquam habet: (eamque ob caussam Cicero dixit, mathematicos *non persuadere, sed cogere*). Nec aliter cogi nobis videmur, ut appetamus id, quod vere bonum cognoscimus, quoad idem in bonis numeramus. Verum, aliis omnibus in rebus libere nos agere iidem sentimus. Quem sensum nec ipsi libertatis osores in dubitationem adducunt, sed fraudem eam esse opinantur. In quo Cl. Auctor opportune quaerit, cur omnes omnino homines, ea una in re, male, nec satis distincte sentiant, in alia minus: aut cur alius sensus sit verus, alius fallax?

Regulae mechanismi nullo non tempore sunt necessariae: igitur idem impulsus externus, relinqueretur, ut idem in voluntate efficeret. Quod tamen secus esse, non solum in diversis, sed in iisdem etiam hominibus, videmus; quin iisdem temporibus ac locis, idem nec appetunt nec faciunt: quod non nisi e libertate potest explicari. Qua in re Cl. Auctor egregium locum e Platonis Phaedone affert, in quo refutatur opinio *(Aristoxeni)*, qui animum putaverat consistere in harmonia corporis, sive nervorum, musculorum, etc. quoad tensionem et expansionem.

Tum pergit Cl. Auctor argumenta ducere e facultate movendi corporis pro lubitu (p. 239.) e desiderio, spe, et metu (p. 243.) ex amore et odio (p. 253.) ex amore voluptatis (p. 261.) e laetitia et tristitia (p. 271.) e vi laudis (p. 283.) e Politica (p. 293.) e charactere heroico (p. 309.) ex odio (p. 320.) ex hypocrisi (p. 333.) e conscientia (p. 340.) ex operis mutuis, quas et sentiendi et cogitandi vis invicem sibi praestant (p. 351.) e repugnantia facultatum animi inter se (p. 363.) e coniunctione animi et corporis (p. 371.) denique ostendere conatur Cl. Auctor, animum non esse Leibnitianam monadem (p. 384.)

In parte altera pergit Vir doctiss. simplicem naturam animi humani, eamque spiritualem, evincere atque defendere. Id primum ostendit ex eo, quod illud ipsum simplex, neque ulli divisioni mutationive obnoxium est, quod unusquisque pronuncianda vocula *ego* cogitat, de quo agit quinque

capi-

capitibus ita, ut explicata ipſa re, argumenta inde petat, hiſque, quae contra dici poſſint, ſatisfaciat.

Quibus egregie diſputatis, ut ſuavitatis etiam permultum creent lectori, docet, notionem animi ipſam, nobis eum, tanquam immaterialem ſubſtantiam et ſpiritualem quaſi oſtendere. Definitio animi, Scholaſticis maxime probata et uſitata: *eſt actus primus corporis organici, poteſtate proxima vitam rationalem habentis,* non eſt uſquequaque bona; ut qua abuſi ſunt materialiſtae: Voltarius autem, indicta cauſa, ut ita dicam, eandum, ut ſtultam, reiecit; ſcilicet, ut impugnandi labore poſſet ſuperſedere. cum quidem ipſe nullam omnino animi notionem cuiquam contingere poſſe contendit. In quo Cl. Auctor aeque magnam, quin, haud paullo maiorem latere ſtultitiam, exiſtimat, ac ſi quis oculorum ſenſu praeditus lucis exiſtentiam, vel ipſam negare, vel nullam ſibi eius ideam eſſe, dicere ſuſtineat: nihil enim eſſe, cuius idea nobis amplior, perfectiorve cognitio contingat, notione animi; e cognitione autem animi omnem reliquam noſtram cognitionem repetendam eſſe, quod pluribus declarat. Tum deinde inquirit in hoc, an cogitationis et materialitatis ratio par eſſe queat, *(incompatibilité et compatibilité)*. Declarata ipſa re et cauſa, diverſiſſimam earum rationem eſſe maximeque repugnantem, evincit; ut adeo, in uno ſubiecto utraque conſiſtere, dici nequeat: in quo multos multorum, *Lockii* inprimis et *Voltarii,* errores confutat.

Haec omnia excipit duplex diſputatio hiſtorica, inſerviens illa, confirmandae, in utraque libri parte, rei propoſitae. Et prior quidem docet, Moſen, Patriarchas, Eccleſiam omnem Iudaicam, Chriſtum ipſum et Apoſtolos, Patres Eccleſiae denique, et Scholaſticos, ſtatuiſſe, Deum, animumque, pro immaterialibus ſubſtantiis habendos eſſe. Altera autem conſenſum ſummorum philoſophorum ethnicorum in ea re declarat: quod recentiores materialiſtae negant.

Quod ad illud attinet, ſumma rei in eo poſita eſt, ut diſpiciatur, quam ſignificationem olim verbis רוח et πνεῦμα attribuerint. Iam materialiſtae opinantur, veteres, Moſen,

Prophetas, aliosque, non ſignificaſſe, quam notionem his verbis ſubiecerint; quae, cum ſpiritum, qui proprie dicitur, halitumque oris denotent, ea prima idea debet putari, quam illi quidem cum iisdem coniunxerint. In quo mirum illud eſt, quod, qua ſignificatione iſta verba ex mente veterum accipienda ſint, ab his ipſis non ſit pronuntiatum, ut adeo parum liquido nobis de iis conſtare debeat; et tamen materialiſtae, quomodo iſta verba ab illis ipſis adhibita ſint, probe ſciunt, aliosque edocent. Verum, primo quidem parum ſubtiliter verſantur in eo, quod ſignificationes repetunt ex etymologia; tum deinde iis, quae a viris divinis tribuuntur animo, prorſus adverſatur, cum animus non niſi ſpiritus, qui proprie intelligitur, eſſe dicitur: v. c. cum Davides, Ieſusque adeo ipſe dicit, commendo ſpiritum meum benignae Tuae potentiae; cum Ieſus Deum eſſe ſpiritum dicit, eumque colendum ſpiritu; cum denique Paullus Deum ſpirituum patrem appellat, ita, ut diverſitatem a corpore reſpiciat. E quibus dicendi rationibus patet, animum intelligi ab illis ſubſtantiam eam, quae natura ſit a corpore ſua ſeiuncta. Ceterum Cl. Auctor prope putat accedere ad veritatem Auguſtini ſententiam, cum dicit, animum vocabulo רוח propterea donatum eſſe, quod halitu divino, ipſo Moſe ita narrante, inditus ſit primo homini; in quo tamen idem monet, ideam corpoream immiſcendam non eſſe, ſed eo vocabulo non niſi voluntatem divinam vi ſeſe exſerentem ſua indicari. Libri Moſaici plura ſuppeditant, unde patet, ab eorum auctore, Deum, animumque, pro ſpiritibus habitos eſſe, eamque tum Iſraelitis uſitatam fuiſſe notionem. Sed non erat, quare idem Moſes definitionem ſpiritus ſuppeditaret. Neque enim ſyſtema religionis, ſed hiſtoria ipſi conſignanda erat, neminemque, quid ſpiritus eſſet, latebat. Patriarchas autem, omnemque populum, materialiſmo favere non potuiſſe, univerſa quadam, ſed eadem idonea ratione comprobatur, cum quidem ex hiſtoria docetur, quo tempore iſte error de animi materialitate, hoc eſt, paullo ante Chriſtum natum, coortus fuerit. Ieſus nunquam non adver-

ſarium

sarium sese praestitit Sadducaeis; cuius omnis doctrina concidat necesse est, si modo corporis pars est animus, concretionisque particeps. Neque vero quicquam proficiunt materialistae, cum corpus Deo tributum in prima Ecclesia obiiciunt; quod, quomodo amoliendum sit, satis constat. In quo Cl. Auctor in universum, et recte quidem, aliquid monet eiusmodi, quod materialistas a vanitate multarum ratiocinationum arcet. Dicit, cum notioni verae alicuius rei alligentur quasi accessoriae ideae, eaeque parum verae, illam propterea non magis negari, quam hae ipsae tollantur. *Philo* quidem (de somn. p. 407.) bene monet, ingenia obtusa, quod nihil sine imagine cogitare quicquam possint, nec Deum sine corpore animo concipere posse. Neque tamen propterea spiritualitatem aut immaterialitatem Deo abiudicant. Cuius rei exempla e Patribus Ecclesiae haud paucis affert, istosque locos vindicat a criminationibus perditorum hominum. E quo genere cum excerpta dari nequeant, lectores nostros ad ipsum librum amandamus. Neque consilio nostro est consentaneum, praeter enumerationem capitum, quicquam aliud ex altera appendice afferre. Ipse Cl. A. statim ab initio fatetur, si quis in hoc inquirat, id vero negotium multis cum difficultatibus esse coniunctum, cum veteres non perspicue satis diligenterque, quotiescunque Dei mentionem fecissent, locuti essent. Et reperiuntur quidem in eorum scriptis ista verba, spiritus, corpus, simplex, compositum; verum, quas iisdem notiones subiecerint, id quidem constitui satis certo non potest, cum modo propria significatio, modo tropica, iisdem attribuatur. Eas igitur difficultates hoc maxime modo superari posse putat, ut in interpretando non tam singula verba spectentur, quam omnis ratio potius et disciplina cuiusque Scriptoris, ad quam debeat, quid verba significent, iudicari. Quod quidem ipse secutus est in exemplis allatis: quorum initium facit ab Aegyptiis, quos, ostendere conatur, Deum animumque, immaterialitate et spiritualitate gaudere, statuisse; in quo cardo rei vertitur in fide Iamblichi, qui, cum non coaevus fuerit,

 nimis-

nimisque sero vixerit, fieri facile potuit, ut, quid senserint Aegyptii, e sua ratione interpretando, repeteret. Et Iablonskius quidem in Opere illo satis noto, de religione Aegyptiaca, quod ad Deum attinet, idem sentit, quanquam Cudworthο paullo cautius; verumtamen illa ipsa tota res valde adhuc est incerta. Inter Graecos primum locum obtinet Thales, a quo cum maxima pars Graecorum Philosophorum per Socratem profecta sit, multum interest, quae ille quidem senserit, cognovisse. Eum favisse materialismo, *Doederlinus* conatus quidem est evincere; verum ipse, quaecunque dixerit, ea vero omnia non nisi in coniecturis ponenda esse pronunciavit. *Baelius* autem Theologiam eiusdem reprehendit, cui Cl. Auctor respondet. Vehementer enim in eo elaborant materialistae, ut a partibus suis ille ipse Thales stare videatur: a qua calumnia vindicat eum *Cicero*, *Athenagoras* item in Apologia, et *Origenes* denique. *Thaletem* excipiunt *Pythagoras* (p. 332.) *Anaxagoras* (p. 339.) *Socrates* (p. 343.) *Plato* (p. 348.) *Aristoteles* (p. 358.)

Tertia pars agit de *immortalitate animi*, primum *dogmatice* (p. 1 — 208.) deinde *historice* (p. 209 — 324.). Ex notione immortalitatis tradita p. 1 — 9. necesse est, animus, si quidem materia quocunque demum sensu constare dicatur, aeque ac corpus, morti obnoxius existimetur. Quodsi vero immaterialis est animus, idem profecto est immortalis. Iam, si non interit animus, vivus idem et efficax permanet, neque adeo morti est obnoxius. In quo demonstrando copiose versatur Cl. Auctor. Argumenta ducta sunt, e divina sapientia in constituendo hominis officio (p. 19. s.) ex immutabilitate consiliorum divinorum quoad animum (p. 25. s.) e providentia mundi regnatrice (p. 36. s.) e cupiditate hominis, veri cognoscendi (p. 62. s.) ex amore gloriae, naturalique cupiditate immortalitatis (p. 66.) perfectaeque felicitatis (p. 72.) e conscientia (p. 77.) e miseria vitae humanae (p. 85.) e coniunctione felicitatis humanae et immortalitatis (p. 95.) e vigore vagoque ambitu perceptionum sensibilium, angustisque intellectus limitibus (p. 107.) e praerogativa

tiva

tiva animalium brutorum prae hominibus, quoad vitam sensibilem (p. 113.) e consensu generis humani (p. 121.) quod argumentum ab obiectionibus defenditur (p. 133.) ex officio, Deum amore prosequendi (p. 142.). Haec argumenta, etsi sunt moralia, neque speciosa gaudent acutaque subtilitate, qualis est in geometricis et metaphysicis, unde etiam contemnuntur a multis: tamen, si logice spectes, possunt eadem bene se habere, licet demonstrationis firmitas omnibus eadem non insit. Ipse Cl. Auctor nonnulla monuit de valore horum argumentorum, cum non solum contra Voltarium, Sherlokium, aliosque, non contemnenda esse hac in re philosophica argumenta diceret, vetaretque ex una revelatione immortalitatem animi demonstrare, sed etiam censeret rationem pariter ac revelationem in consilium adhibendam esse. Nihil enim profici dicit, cum parum firmitatis inesse his demonstrationibus obiiciatur, nisi simul, et quae sumta sint, et quae inde consequantur, minus bene se habere doceatur, quod verendum sibi nullo modo putat. In quo fatendum est plura dictis addi potuisse. Veruntamen non oblitus est metaphysicae rationis. Nam cum superiora maximam partem e ratione ducta essent, quae Deum inter animumque humanum intercederet: ex ipsa illa idea quoque argumentum repetit, quae nobis de animo constat, unde haud dubie initium faciendum erat. Ideam animi non solum hoc constituit, ut neque dividi posse, neque materia constare dicatur; verum etiam, ut ei propria quaedam vis agendi sive activitas tribuatur, uti in idea corporis, et ut dividi possit, nec sua virtute agere, commemorandum est. Ex quo sequitur, illam activitatem esse partem essentiae. Quodsi igitur ipse animus vel post mortem remanet, ut vere remanet; nec Deus eum sinit evanescere, quod ne ratione quidem quodammodo intelligi potest: necesse est illa activitate etiam tum gaudeat, h. e. vivat, cogitet, velit, etc. Tum porro, facultates animi intrinsecus consistunt, atque ex ipsa essentia derivantur: unde fit, ut animus eas, quocunque se modo habeat, et post mortem adeo, retineat. Qua in re,

quae

quae proferri solent obiectiones, iis hoc loco egregie occurritur. Parum subtiliter ratio animalium brutorum transfertur ad animum humanum, quicquid statuatur de illorum animis. Nam si, auctore Cartesio, merae machinae sunt, ista conclusio plane locum non habet. Sin autem animo sunt praedita, qui non nisi perceptionibus idoneus est, longe alia itidem est ratio. Neque enim omnia ea, quae ad demonstrandam animi humani immortalitatem valent, locum ullo modo habent. Quod tamen de moralibus tantum capit. Sed si porro obiiciatur, ea, quae superiori capite de immortalitate animi disputarit, e notione ipsius animi, transferri et in brutorum animalium animos posse; tum vero, quomodo se expediat, non habet. Namque, nec Augustinum se esse, nec Cartesium, dicit, ut decidendi facultatem habeat, seque recurrere ista quidem in re ad Scepticismum. Ceterum varia adhuc, eaque satis egregia, proferuntur ad hanc rem pertinentia, materialistis illa maxime opposita. Denique duabus adhuc obiectionibus contra immortalitatem animorum occurritur, satis antea perspicue explicatis; quae quidem omnia, cum novitatis gratiam nullam habeant, iis, quorum interest, perlegenda relinquimus. Sed paucis mentio facienda est historicae partis, quae huic disputationi annexa est.

Diu multumque dubitatum est de eo, an Patriarchae etc. in V. T. immortalitatem animorum statuerint. Super hac re multa universe disputantur et egregie, quibus, e natura religionis, revelatae inprimis, petitis, id, quod positum est, affirmatur. Quibus subiunguntur exempla, cum quidem *Adamus, Henocus, Noachus, Melchisedecus, Abrahamus, Iacobus, Iobus, Moses, Davides, Salomo* denique, dicitur immortalitatem animi statuisse: atque ista quidem omnia, quae confirmandae rei causa allata sunt, satis bona illa quidem, sed ab aliis iam dicta, reperiuntur. Iosephi quoque auctoritas affertur eo consilio, ut eadem sententia omni populo Iudaico vindicetur; unumque et item alterum recentiorum materialistarum confutat, qui satis impudenter illa ipsa negaverant.

verant. Atque etiam auctor libri istius, *l' ame et son immortalité*, sustinuit, Patribus Ecclesiae, primisque Christianis hanc sententiam tribuere, quae animum humanum mortalem esse censeret: cui facile poterat a Cl. Auctore satisfieri. Iam transit ad Philosophos gentiles, e quorum numero Socratem, Platonem, Aristotelem, eorumque discipulos, Zenonem item, eiusque asseclas, Senecam denique, producit: quod genus Philosophorum, quid statuerit, satis certo dici non potest. Cicero quidem Stoicos dicit animis aliquam post mortem vitam, nec perpetuam, relinquere, quod et Lipsius concedit, qui, quaecunque Seneca de vita animi post mortem magnifice dicit, ea omnia eodem modo explicat. Populorum denique etiam ethnicorum mentionem facit, qui et olim fuerunt, et cum maxime sunt, multaque de his inprimis commemorantur, ut scitu digna, ita vix alibi reperienda.

DAGBOK OVER EN OSTINDISK RESA etc.

i. e.

DESCRIPTIO ITINERIS A. 1750. 1751. ET 1752. IN Indiam suscepti, cum animadversionibus de historia naturali, lingua, moribus, et cultu diversarum regionum, edita a PETRO OSBECK. Accedunt Tabulae IX. et Appendix, continens epistolas TOERENI ad LINNAEUM.

Holmiae 1759. apud Gressingum, Alph. 1. in 8vo.

Multas hoc itinerarium complectitur res memoratu dignas, et iucundas lectu, multaque, quae ad regionum illarum, quas Auctor peragravit, faciem accuratius cognoscendam, faciunt. Si iter *Osbeckii* recte consideres, in quatuor illud capita abire videtur. Primo describitur iter in Hispaniam, et quid in ea terra acciderit: alterum habet descriptionem Gadium: tertium sistit tempus, quo in China fuit, quartum denique reditum. Nos praecipua delibabimus. Insulae Feroenses tristem praebent intuentibus adspectum:

longae

longae ibi ſunt noctes, alti montes, iique nivibus operti, maris perpetuum murmur, et coelum triſte. Urbs Gaditana antiquiſſima eſt, bene munita, et tormentis 300. inſtructa. Aggeres, moenia, et muri aedium, e topho, ſive genere aliquo argillae, quam in mari inveniunt, exſtructi ſunt: tres quatuorve feneſtrarum ordines raro aedes ſuperant: vitreas feneſtras in nullis, niſi ditiorum aedibus, conſpicias. Ordines feneſtrarum valde ſunt alti: quaevis magna domus quadratum exhibet, et in medio aulam habet: conclavia plerumque tabulis pictis, et inaurata ſupellectile exornata ſunt. Nullos invenies fornaces, aut camina: pavimentum lateribus coctis effabricatum, et ſtragulis conſtratum viſitur. Cives ſunt alacres, faciles, promti: ſi loquantur, caput, humeros, et brachia ad ſermonem movent, unde oratio illorum efficax. Mores faciles, ipſorum militum, ab advenis valde celebrantur: aedificia publica, ut templa, oratoria, monaſteria, magnam pulchritudinem prae ſe ferunt. Etiam ex marmore nunc ibi templum aedificatur, ad quod exornandum iam inde a longo tempore ſumtus cives conferunt. Hiſpani ſcholas ibidem habent, in quibus pueros initia ſuae doctrinae, et repetitionem Miſſae, docent: raro aliam linguam quam vernaculam tradunt. Praeter Ieſuitas nemo latinam linguam novit, atque etiam cum his difficulter loquaris, ob corruptam et ſingularem pronunciationem, v. c. *miki* pro *mihi*. Carmina Hiſpanica magni aeſtimant, inprimis poetae *Quevedo*, cuius comoedias perpetuo agunt et formulis deſcribunt. Reliquarum litterarum facies eſt miſerrima, et quam vehementer homines docti deplorant. In Gadibus bibliopegi in tabernis aliquot libros vendunt, religionis Hiſpanicae doctrinam complectentes, ſed peſſime impreſſos et ligatos: paullo nitidiores ſunt libri Francici, ad hiſtoriam naturalem et civilem, et ad medicinam pertinentes. Inquiſitores valde cavent, ne laici biblia legant, id quod facile efficiunt: pauci enim intelligunt latina, et in Hiſpanicam linguam translata Biblia non habent. Omnis liber, a Proteſtantibus ſcriptus, examinatur ab Inquiſitoribus, priuſquam in urbem inferatur.

Ali-

Alimenta advenae Succó incognita ſunt et peregrina, ut radices, fungi, et panis albus. Diebus conſtitutis nullum cibum accipies, neque ſi aegrotus ſis, ſine permiſſione. Optimum vinum, et quo maxime delectantur homines, eſt *Xeres de Fonteira*, unde ſpiritum vini eliciunt, tam fortem, ut loco aquae fortis ſit. Artifices plurimi ſunt natione Galli aut Itali, et perquam caro operam ſuam locant: negotiatores maxima ex parte ſunt natione exteri. Hiſpani ad vehendas et portandas res aſinis utuntur et mulis, quos Auctor fecundos eſſe poſſe aſſerit. Advenis ſemper cum armis eſt incedendum: latrocinia in his regionibus rara, frequentiſſima ſunt in Andaluſia. Eſt in proverbio Hiſpanis: ſi tibi occurrat Andaluſius, ſigna te cruce: ſi e Sevilia, duabus te manibus ſigna: ſi Corduanus, ſigna te manibus pedibuſque. — Inſula Teneriffa, ob nudos montes, iniucundum adſpectum praebet; ſed dicunt illam interiorem fertilem eſſe, plurimoſque fructus, ut ficos, citra, et inprimis vinum, gignere. Vitulus marinus, ab aliis catulus maior plerumque appellatus, eſt animal viviparum, capiturque catena, ligno affixa, cui adhaeret uncus piſcatorius, adfixa carne, quam ille devorat. Vel cauda et capite abſciſſis, totam per horam adhuc vivit, etiam cum inteſtina extracta ſunt. In ſtomacho invenitur caro, et gallinae, quae e navibus in mare deiectae, et adhuc plumis contectae conſpiciuntur. Cum capitur hoc animal valde homines attenti ſunt, et ſibi cavent, facili enim opera digitos devorat. Maiores vitulos nunquam, minores raro comedunt incolae. In cavitatibus oculorum materia quaedam albida invenitur, quae poſtquam arida facta et in pulverem redacta eſt, uſum habet in medicina. Animal hoc comitantur ſemper duo piſces, alter echeneis, alter ſcomber. — Incolae inſulae Iavae nudi incedunt, excepta faſcia quadam, qua mucro inſeritur. Haſtis utuntur venenatis, cum ad pugnas, tum ad nuces aperiendas. In digitis habent annulum, lapillo gemmeo ornatum: corpore ſunt mediocri, oculis et capillis nigris, dentibus nigricantibus, oculis et labiis parvis, ore amplo, et imberbes. Sunt praeter-

rea officiosi, ingenui, faciles, benevoli: si quid illis eripias, tam facile terrentur, quam infantes. Domus eorum quatuor fulcris innituntur, fronde nucum tectae, omni ab latere apertae: hic noctu ignem accendunt, quo bestias abigant. Vendunt nuces, gallinas, batos, saccharum, citros grandes, alia; pro quibus specula, cultros, vitra, acus, et talia accipiunt. Est etiam ibi genus quoddam simiarum, quas *Tiacko* navigatores appellant, et quarum descriptionem Auctor exhibet. Praecipue enim illud operam dedit, ut, si qua ex historia naturali occurrerent, accurate de iis dissereret. Atque bene, si qui harum rerum studio teneantur, illarum scientiam inde petent. Affert etiam plures coniecturas de antiquitatibus Chinae, ingeniosas illas quidem, sed fortasse a veritatis specie longius remotas. Copiose inprimis navigia Chinensium describuntur, quae *Lam—pan* vocant. — Interiores partes aedium papiro sunt obductae, quae, licet admodum sint laeves, lacertae tamen tanta celeritate per muros cursitant, ut capi non possint. Nemini tamen aliquid detrimenti afferunt, sola insecta quaerunt, quibus se alunt. *Canton* unica est urbs, qua commercia habent Europaei: muri constructi sunt saxis quadratis, quibus milites insistunt: hos lapides in exteros devolvunt, si quando propiores fiant muro. Auctor vehementer studuit et indolem medicamentorum Chinensium cognoscere, sed frustra. Ignorant Chinenses nomina, quibus nos morbos designamus, neque describere illos sciunt: atque etiam, si quando aegrotent, se in gynaeceis abdunt, quo extero venire non licet. Quamvis etiam libenter aliquid novi et audiunt et discunt, mentiuntur tamen, cum interrogati respondent. Plurimarum rerum artifices et opifices sunt Chinenses, quas Auctor commemorat, ut et illa, quae negotiatores exteri ab illis emunt. Maximam causam, cur tanta sit hominum in China frequentia, Auctor perpetuam cupiditatem incolarum esse putat, patriam nunquam deserendi. Anglicanus quidam nauta vix ac ne vix quidem quibusdam persuadere potuit, ut se in Indiam comitarentur, licet prima occasione illos redituros

esse

esse sancte promitteret. Potus, quo vulgo utuntur, est Thea sine Saccharo, et deterrima quaedam aqua vitae, quam *Samsou* vocant. Ubi convivio se invicem excipiunt, quisque vasculum alteri ad os admovet, et potum infundit. Neque ante, neque post prandium, salutant se invicem. Victus frugalis est et simplex. Porcos in aedibus suis habent et alunt, non aliter ac Europaei canes. Sunt enim magis mundi, neque se in luto volutant. Vites sunt nullae in China, sed vinum e fructu quodam, qui *Pausio* audit, conficiunt. Intolerabilis est sapor huius potus, a quo Europaei prorsus abstinent. Plurimos vidit Auctor coecos, et causam sciscitatus a Chinensi, accepit, hoc inde oriri, quoniam se mane aqua calida lavent. Sed plurimi coeci nascuntur. Spectacula exhibent sub dio, et comoediis valde delectantur, e musica et actione compositis. Multa deinceps ab Auctore de fertilitate terrae, de festis, de animalibus, disseruntur. Mores et animos Chinensium ita depingit, ut vix eos bonos viros putare possis. Exterum, ait, non solum in campo incedere debere; statim illum lapidibus peti, aut ludibrio haberi. Sed hos mores plebem tantummodo adamare addit. Plurima A. narrat exempla, quibus furacissimum incolarum ingenium apparet. Europaeis propria claustra adferenda esse, nam Chinensium pluribus clavibus reserari. Hisce adiungit plura exempla peregrinorum, qui rapaces et uncas Chinensium manus experti sint.

NOVA LITTERARIA.

ELISABETA AUGUSTA, Scientiarum atque Artium Promotrix Optima, Maxima, in legibus Academiae Imperialis Petropolitanae, a Se instauratae, clementissime prudentissimeque iussit, *ut Praeses publicari quotannis curet problema erudito orbi solvendum, praemio centum aureorum proposito illi, qui feliciorem prae caeteris solutionem illius argumenti exhibuerit.* Huic munificentiae, Scientiarum incremento insigniter profuturae, ea, qua solet, solertia responsurus *Excel-*

lentissimus Academiae Praeses, Praepotens minoris Russiae Hetmannus, AUGUSTAE *Camerarius ordinarius, Legionis Praetorianae Ismailovicae Protribunus, Ordinum Equestrium S. Andreae, Aquilae albae, S. Alexandri, et S. Annae Eques,* CYRILLUS COMES RASUMOWSKI, post adiudicata annis 1755. et 1756. praemia, alias iterum quaestiones curavit proponi, has nempe:

In annum cIↃIↃCCLVII.

Motus diurnos planetarum circum axes proprios, in primis Veneris vertiginem, cuius commodissime determinandae copiam annus 1756. faciet, accuratius observare, et inconcussis observationibus, iisque novis, una cum positione aequatorum, demonstrare atque definire.

In annum cIↃIↃCCLVIII.

1) *Qua praerogativa constent magnetes artificiales prae naturalibus?* 2) *Quae sit optima eos conficiendi methodus?* 3) *Utrum phaenomena nova, per magnetes artificiales detecta, theoriae magneticae adhuc propositae satisfaciant? Si minus, ut quis novam eorum phaenomenorum explicationem suppeditet.*

In annum cIↃIↃCCLIX.

Sexum plantarum argumentis et experimentis novis, praeter adhuc iam cognita, vel corroborare, vel impugnare, praemissa expositione historica et physica omnium plantae partium, quae aliquid ad foecundationem et perfectionem seminis et fructus conferre creduntur. Praemium itaque, et sexum plantarum defendentibus, et impugnantibus, offertur.

In annum cIↃIↃCCLX.

Indagare experimentis refractionem radiorum lucis in diversis corporibus, tam solidis, quam fluidis, indeque eruere, quantum diversae gravitati specificae corporum, quantumque variae particularum cohaesioni, aut principiis corpora constituentibus, magnitudo refractionis debeat, idque omne per theoriam, quae institutis experimentis respondeat, explicare.

Quod

Quod ad priorem quaeſtionem attinet, eadem ratio, quae prorogationem praemii iam bis ſuaſit, nunc quoque collationem eius ſuſpendere potuiſſet. Nulla enim ab eo quoque tempore diſſertatio ad Academiam pervenit, quae obſervationes novas circa Veneris motum factas contineat. Perpenſa autem raritate et difficultate huius generis obſervationum, ut quae in ipſa quoque Italia, ſub faventiſſimo alias coelo, capi optato tempore non potuerunt, Academia ab iſta conditione deſiſtit, et ſelecta ex theoreticis argumenti tractationibus optima, illi praemium decernit, quae lemmate: *Tardi ingenii eſt rivulos conſectari* etc. notatur. Poſt ſchedulam reſignatam compertum eſt, auctorem huius diſſertationis eſſe *Io. Albertum Eulerum*, Academicum Berolinenſem.

Simili modo de diſſertationibus alteram quaeſtionem illuſtrantibus anceps haeſit Academia, antequam de praemio conferendo aliquid ſtatueret. Continebat enim quaeſtio duas partes, practicam alteram, alteram theoreticam, quibus in nulla diſſertatione plene ſatisfactum eſt. Eſt autem diſſertatio, lemmate inſignita: *A ſcintilla una augetur ignis*, reliquis praeſtantior, eademque ob methodum magnetes artificiales conficiendi perfectiorem redditam praemio condecoratur. Huius auctor in ſchedula adiecta nomen et conditionem ſuam ita expreſſit: *L'Auteur de ce Memoire eſt* Antheaulnie, *Syndic des Tontines à Paris.*

De tertia quaeſtione una inter omnes tractatio eminere viſa eſt, quae quo minus praemio afficeretur, dubios reddidit iudices lemma adſcriptum: *Famam extendere factis:* quia eo ipſo auctor iam ſub adſpectum diſſertationis cognitus reddebatur. Aſt ex tractatione quoque celeberrimum *Linnaeum* cognoſcere non grave fuiſſet. Ideoque haec difficultas impedimento non eſt, quo minus Academia praemium botanicum, de ſexu Plantarum ſtabilito, conferat eleganti diſſertationi *Caroli Linnaei*, Equitis de Stella Polari, Sereniſſimi Regis Sueciae Archiatri, Doctoris atque Profeſſoris Medici in Academia Upſalienſi, multarumque Academiarum Socii.

De

De tribus itaque quaestionibus propositis promisso se liberat Academia. Restat quaestio in annum praesentem 1760. proposita, de qua cum unica tantum dissertatio, eademque nulla nova experimenta continens, ad Academiam pervenerit, collationem praemii in aliud tempus, donec quaestioni satisfactum fuerit, differre statutum est.

Praeterea in annum CIↃIↃCCLXI. proponitur *quaestio:*

Determinare Theoriam perturbationum, quas patiuntur Cometae in motu suo ab attractione Planetarum, et demonstrare, quantum haec theoria cum observationibus Cometae anni 1759. *conveniat?*

In annum CIↃIↃCCLXII. haec:

Investigare, quantum imperfectiones tuborum opticorum et microscopiorum, ex diversa refrangibilitate radiorum, ac figura vitrorum sphaerica ortae, per combinationem plurium lentium corrigi, aut imminui queant, atque theoriam praxi aptare, et per experimenta comprobare.

Pro solutione cuiusque quaestionis optima praemium centum aureorum promittitur, sub iisdem conditionibus, quae adhuc obtinuerunt.

Invitantur ergo omnium gentium Viri docti, ut cogitata sua atque observata de qualibet quaestione ante diem I. Iunii cuiusque anni cum Academia communicent.

Publicatum in Conventu Academiae solemni die VI. Septembris. Petropoli, CIↃIↃCCLX.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Octobris Anno MDCCLX.

CLAUDII CLAUDIANI OPERA, QUAE EXSTANT, omnia, ad membranarum veterum fidem castigata: cum notis integris Martini Antonii Delrii, Stephani Claverii, et Thomae Dempsteri, auctioribus Nicolai Heinsii, et ineditis Petri Burmanni. Accedit Sylloge variantium lectionum, ex ingenti numero codd. MSS. a N. Heinsio collatorum digesta: subiungitur Lactantii Elegia de Phoenice, vulgo Claudiano adscripta, cum curis secundis Nicolai Heinsii, et adnotationibus PETRI BURMANNI *secundi.*

Amstelaedami 1760. ex offic. Schouteniana, Alph. 6. in 4to mai.

Saepius laude nostra atque admiratione prosecuti sumus ingenium, doctrinam, alacritatem, mirificumque de humanitatis litteris bene merendi studium *Petri Burmanni.* Nam cum totam per vitam illud potissimum operam dedit, ut priscum, et amissum prope, (hominum ne dicamus, an temporis iniuria?) nitorem et decus Latio restitueret; tum plurimorum veterum auctorum editionibus adornatis egregiam eruditae reipublicae operam navavit. Atque etiam vehementer laetamur, neque ipsa viri cel. morte fontem illum limpidissimum, qui, multos in rivos diffusus, amoenos Musarum hortulos elegantiore doctrina irrigabat, exaruisse. Etenim, posteaquam schedae illius in manus Cl. *Burmanni*

 per-

pervenerunt, utile hic litteris ac periucundum nobis cepit consilium, eandem Claudiano, quam Virgilio navarat, operam praestandi, atque viri beati adnotationes in hunc poetam e tenebris in publicam lucem producendi. Nam etsi fortasse *Burmannus* senior, quo erat ingenii acumine et doctrinae copia, si fata illum diutius in vivis esse atque suas animadversiones ipsum edere voluissent, alia mutaturus, alia deleturus, plura uberius illustraturus erat, ut deinceps aliquot exemplis docebimus: neminem tamen fore arbitramur, qui nihil omnino, quam inchoatas et imperfectas *Burmannianas* observationes, habere malit. Age vero, copiosius de iis agamus, quae hac editione continentur, et quae a Cl. Editore in praefatione accurate exponuntur, unde praecipua delibabimus. Vere enim nobis et docte de virorum doctorum laboribus iudicare videtur, si ea excipias, quae p. 22. de *Barthii vaegrandi*, ut ait, *Commentario* dicit. Nescimus quidem, quomodo accidat, ut inde ab aliquo tempore quidam apud Batavos Critici adeo in bonum nostrum *Barthium* invehantur, ut quasi coniurasse adversus eum videri possint. Cum vero diffusas eruditionis copias, ex omni antiquitate repetitas, atque ex vasto litterarum ambitu a nostro congestas, neque possint, neque audeant illi denegare, inde ad alia dilabuntur; qualia sunt quae Cl. Editor monet: *Barthium saepe parum ad poetae sui emendationem conferre, neque eum semper acutissima aure ad poetas iudicandos consedisse, observationes vero eiusdem parum ad auctores ipsos, quos tractet passim, facere.* Fatemur quidem, *Barthio*, si quando ex ingenio Scriptoribus suis medicinam facere velit, non satis semper feliciter rem succedere; atque etiam illud addimus, eundem nimio obsoletarum et antiquarum formularum atque vocum amore eo interdum abripi, ut malarum et aperte falsarum lectionum defensionem suscipiat, unde *Burmanno* seniori p. 71. *magnus archaismorum amator* audit. Largimur etiam, *Barthium* in iudiciis de lectionum varietate ferendis, in coniecturis proferendis, atque lectoribus probandis, in arte denique critica exercenda, *Nicol. Heinsio* palmam concedere.

dere. Sed primum, neque emendationes *Barthianae* semper sunt contemnendae, quarum bonam partem codicum auctoritate confirmari animadvertimus: deinde, si idem cum aliis comparetur, et iis quidem, qui sibi in Parnasso dormivisse, et inde pectus plenum sapientia critica retulisse videntur, quam verecundus est! quam modestus et religiosus! Multa quoque a nostro proferri videmus, quae abesse poterant, licet docte et iucunde disputata. Verum hoc nomine illum a Cl. Editore reprehendi, miramur, cum ipse Batavorum vineta hoc modo caedere videatur. Habet enim cum plurimis eorum hoc vitium, si ita dicendum est, *Barthius* commune. Excerpas, quaesumus, e Dorvilliano illo in Charitonem commentario, in quo amplissima et uberrima omnis doctrinae seges efflorescit, et quo nemo Graecarum litterarum studiosus aequo animo careat, sed excerpas, quae praeter necessitatem ibi prolata fuerunt, quam exiguam particulam animadversionum Charitonem sibi vindicare videbis. Sed tutus fortasse, et nullo impediente, *Barthius* ingenii et doctrinae gloria perfrueretur, nisi Germanus natus fuisset. Atque haec obiter, neque in cuiusquam opprobrium. Nunc ad ipsam Claudiani editionem accedamus.

Primo loco positae conspiciuntur notae *Martini Antonii Delrii*, ex editionibus Theodori Pulmanni Plantinianis a. 1572. 1585. et 1596. repetitae: hunc Cl. Editor Claudiano castigando non inutilem, etsi tenuiorem, operam navasse, iudicat. Magis *Delrium* doctrinae, lectionis infinitae, et collectaneorum perite conficiendorum industriae, quam *ἀκριβείας* criticae nomine laudari. Longe vero cultioris eruditionis, et ingenii humanioris, scripta esse ea, quae Musis et elegantiori Themidi deditus edidisset; cum contra ad piperatas tabernas damnari dignae sint futiles quisquiliae, quibus orbem litteratum obruisset tum, cum se cucullato emancipasset Iesuitarum gregi. Sed etiamsi commentarium *Delrii* in Tragoedias Senecae multiplici eruditione refertum esse fatemur, tamen *infinitam* illam *lectionem* in hisce adnotationibus, nisi perpaucis in locis, nobis reperire non

 licuit.

licuit. - Saepius steriles sunt, et quibus non invitus careas. Secundum locum occupant notae *Stephani Claverii*, qui Claudianum a. 1602. Parisiis edidit. Idem huic Noster, quod Heinsius, crimen obiicit: eum saepe Cuiacianas coniecturas pro librorum veterum MSS. lectionibus arripuisse, et lectoribus passim obtrusisse. Notas eius, licet plurima bonae satis frugis, neque indocta complectantur, stilo tamen duro, ingrato, et adeo obscuro conscriptas esse, ut lectori saepe difficile sit sensum illarum divinare. Nos quidem, etsi bis terve epistolam *Claverii* ad Galliarum Delphinum legimus, nondum tamen vel prima illius verba concoquere potuimus. Quam bella enim haec: *Ubi primum, alme Princeps, dulce illud nativitatis tuae serenum mundo se exseruit, ipsa coeli positura modulato, si unquam alias, concentu affici visa est: nam et Gallias favorabilis quaedam invasit trepidatio, et rerum facies paullo ante nubila candore lacteo fuit laetabilis, ut nec meliore nota splendeat galaxias, spirent etesiae, pariant alcedones.* In laudibus porro, ait, Cuiacii ubique decantandis, magis illum abiectum adsentatorem, quam ingenuum et gratum laudatorem referre: eidem tamen laudem industriae eruditae et criticae, in exhibendis veterum codicum lectionibus, diligentiae, propter adnotationes has Claudianeas, notasque in Persium, relinquendam esse. Praeterea nos intelleximus, *Claverium* plerumque tum disertum esse, quando aliquid ex historia illorum temporum depromere, et facili opera multa dicere potuit. Claverianas excipiunt notae *Thomae Demsteri*, ex editione a. 1607. Flexiae adornata depromtae, addita digestione historica operum Claudiani. Agnoscit in illis, ut et aliis Demsteri scriptis, Vir Cl. multiplicem lectionis eruditae copiam magis, quam diiudicandi vim et limam, laudandam esse, easque saepe parum ad emendationem poetae facere dicit. Nobis quidem, ut *Claverius* in historia, ita *Demsterus* in antiquitatibus, valde loquax videtur. Nam cum in harum studio illum quasi domicilium sui ingenii collocasse notum est; tum huc quoque pleraeque illius adnotationes pertinent. Monet etiam plerumque ea, quae satis nota vel iis sunt,

qui

qui vix a limite has Musas salutaverint, et rectius omitti poterant. Quis ignorabat v. c. quoties aut laeta aut tristia accidissent, toties variam fuisse de diis opinionem, p. 29. cui ignota erant, quae p. 36. de auguriis ob sponsalia contrahenda captis; p. 37. de dea Statina, et more infantes natos humi deponendi; p. 41. de luna magicis cantibus e coelo devocanda; p. 45. de septem ostiis Nili; p. 52. de trabea; p. 61. de pavore, Martis famulo, monentur. Atque eiusmodi plura, facile, cui otium est, inveniet. Ubi vero obscuriora poetae verba illustranda, ubi difficilior sensus explicandus, tum altum silentium. Quid multa? cum et Vir Cl. non obscure prae se ferat, et res ipsa doceat, non adeo magnum pretium horum trium adnotationibus statuendum esse, quid opus erat illas repetita editione iterum edere, molem libri gravare, et nimium pretium augere? Sed pergamus. Quartum, si ordinem, sed primum, si praestantiam earum spectes, vindicant sibi locum notae *Nicolai Heinsii*, sospitatoris illius latinorum poetarum. Primum hic Claudianum edidit a. 1650. Lugduni Batavorum, suaeque editioni curandae et corrigendae praeesse voluit Io. Frid. Gronovium. Codicibus usus fuit tum vir doctus octo et viginti, quos maxima ex parte in itineribus suis excusserat. Iterum deinde peregrinatione in Gallias et Italiam instituta, plurimos alios codices evolvit, librorum plus quam quadraginta copiam nactus. Inde prodierunt in maiori editione Elzeviriana Amstel. 1665. curae secundae, quibus Schrevelius, pro more suo, laceras variorum notas magis adiecit, quam addidit. Haec igitur editio, eaque plurimis mendis foedata, cum *Heinsio* parum probaretur, tertias ille curas meditatus est, et notas non paucis accessionibus ornatas et locupletatas reliquit, quae post obitum viri summi in manus *Burmanni* senioris pervenerunt. Hic vero, (nam de adnotationibus paullo post dicemus,) cum veterum aliquot codicum lectiones addidit, tum diligenter editiones vetustas contulit, ut Parmensem Thadaei Ugoleti a. 1493. Vicentinam Barnabae Celsani a. 1482. quae ex antiquo codice tam

accurate edita, ut, vel ſcriptura mendoſa exhibita, codicis MS. vicem praeſtet; Aldinam, a. 1523. et Pariſienſem Colinaei, a. 1530. Noſter denique, ea exemplaria nactus, quibus Heinſius codicum plurimorum lectiones adſcripſerat, et quarum praecipuam tantum partem, quam ſuo inſtituto inſervire videbat, in notis propoſuerat, atque etiam alia, tum e Patrui, tum e ſua ſupellectile depromens, gratiſſimo munere rei criticae ſtudioſos ſibi devinxit. Etenim uberrimam variantium lectionum ſyllogen, codicum *octo et quinquaginta* ſcripturas diverſas complectentem, in unum faſcem coniecit, atque ſeparato a notis loco, ſub finem Claudiani carminum exhibuit. Obſtupeſcent, credimus, lectores noſtri, ad tantum codicum numerum, quantum nos quidem non recordamur ad alium quemquam veterum auctorum congeſtum fuiſſe. Habebunt profecto artis criticae periti, quo dubias huius poetae lectiones illuſtrent, et mendoſa, ſi qua reſtent, bene et feliciter emendent. Nimis longum eſſet, ſingulorum codicum recenſionem inſtituere; mentione tamen potiſſimum digni videntur: codex Vaticanus, licet mutilus, optimus tamen, et ante ſeptingentos annos ſcriptus: codices duo Ambroſiani, Puteanaeus, S. Salvatoris Bononienſis, Petavianus, et alii ante quingentos annos exarati. Si autem eorum numerum inire velis, quae Vir Cl. ex libris cum manu, tum form. ſ. deſcriptis addidit, quatuor et ſexaginta librorum excerpta exhiberi videbis. Hanc Syllogen excipiunt breves adnotationes *Heinſii,* ex ſchedis eius excerptae, et duas plagulas implentes. In calce denique huius operis Vir Cl. *Elegiam de Phoenice*, ab his Lactantio, ab aliis Claudiano, Venantio Fortunato, Theodulpho tributam, et quam minime inter inculta aevi ſequioris monimenta poetica referendam eſſe cenſet, propoſuit. Huius illuſtrandae cauſa non ſolum Heinſianas notas, quas ſecundis curis non leviter auctas habuit; ſed etiam, quoniam *Burmannus* ſenior nullas in hoc carmen notas reliquit, ſuas inſeruit. Uſus eſt excerptis codicis Medicei, duorum Vaticanorum, trium Suecicorum, quibus addas codicem Haſnienſem, Bartholinianum,

num, Lambecianum, Maerianum, Lincolnienſem, et Bodleianum, quorum lectiones diligenter in notis commemorat. Praeter Voſſiani codicis lectiones inſpexit etiam vetuſtas editiones: primum tres antiquiſſimas Lactantii Romanas, a. 1468. 1470. et 1474. in quibus haec Elegia primum edita eſt; deinde Venetam a. 1502. a Pierio Valeriano caſtigatam; tum Aldinam a. 1515. Iuntinam a. 1513. et reliquas Lactantii editiones vetuſtas et recentiores. Adſperſit ſubinde obſervationes et coniecturas acutas Cl. *Oudendorpii:* ipſe vero illud potiſſimum agit, ut vel veterum codicum ope loca corrupta emendet, vel emendationes *Heinſii* confirmet, vel denique verba poetae ab audacioribus Criticorum, praeſertim *Petri Francii*, hariolationibus vindicet. Additi ſunt etiam indices copioſiſſimi, et multa diligentia confecti, qui procul dubio illis gratiſſimi futuri ſunt, qui ex indicibus tam lubenter ſapiunt, ut hos fontes inprimis adeant. Haec nobis de tota Claudianeae editionis deſcriptione dicta ſunto. Nunc ipſas Cel. *Burmanni*, ſenioris, adnotationes inſpiciamus, et excutiamus.

Animadvertimus autem virum doctum illud praecipue operam dediſſe, ut primum *Heinſii* emendationes, ſaepius nimium acute et ingenioſe excogitatas, refutaret, atque etiam de lectionibus illi probatis ſententiam diceret; deinde obſcuriora Claudiani loca apte interpretaretur, explicaret, atque illuſtraret; et denique ex ingenio verba poetae emendaret, ſi quando ſenſus hac medicina egere videretur. Singula haec ſpeciminibus aliquot clariora reddemus. Ad Conſ. Olybr. v. 6.

Iam nova germanis veſtigia torqueat annus
Conſulibus,

legendum videbatur *Heinſio*, *faſtigia*, eoque verbo conſularem dignitatem indicari putabat. Sed merito tuetur *Burmannus*, *veſtigia*, et recte, ſe non videre, ait, quid *torquere faſtigia* ſignificare poſſit: verum redeuntem annum in ſua veſtigia recte ea *torquere* dici, ut apud Virg. *ad ſonitum vocis* veſti-

vestigia torsit, et ita aestas *retorquere vias* dicitur Idyll. I. 27. Ibid. v. 120.

Procubat horrendus Getico Gradivus in Haemo,

bene reiicit lectionem cod. Leidensis, quae *Heinsio* optima audit, *horrendum;* nam et in exemplis ab *Heinsio* adductis, et alibi, nullum reperiri, unde appareat, eleganter dici, *iacere* vel *cubare horrendum:* sed adiuncta verba vel sonitum aliquem, vel externum corporis habitum, quibus terror incutiatur, notare. Heinsianam lectionem etiam Cel. *Gesnerus*, etsi alia ratione, improbat. Praef. in Ruf. I. v. 5.

Iam liber Parnasus erat, nexuque soluto
Coeperat erecta surgere fronde nemus.

Mavult *Heins. solutum.* At, ait Noster, Ovid. IX. Met. 358. *vix solvi duros a corpore nexus;* ita *solvere vincula* aeque dicimus, ac *solvere vinculis:* sic *loris ire solutis* Ovid. I. Art. 41. eodem modo ut hic. In Ruf. I. v. 152. lectionem vulgatam: *et Scythicae vernant in gramina rupes,* tuetur contra *Heinsium*, qui mavult *in carmina.* Rupes enim hiemis faciem referre in Scythia, cum nudae et nivibus obrutae sint; sed iussu magarum inducere se in gramina magica, et ita veris speciem referre. *Vernare* dici loca quae producant more veris gramina, flores, etc. et in rupibus Scythiae herbas in usum magicum pullulasse. Nos vero etiam ideo *Heins.* emendationem reiicimus, quoniam *vernare in carmina* audacius dictum est, quam ut vel Claudiano, licet non semper a tumore alieno, illud in mentem venire potuerit. Non bene diceret poeta: *vernat in carmina campus,* id est, hoc loco calami crescunt, aut buxus, unde poeta sibi tibias conficiet, quibus carmina sua decantet: sed ferendum hoc, licet non bellum. At si aliquis dicat, *campus crescit in carmina,* id est, hoc loco crescunt herbae, quas ad artes magicas adhibent veneficae, carmina simul et incantationes decantantes, tum hercle! non poetice, non eleganter, sed vix humano more loqueretur. Ibid. v. 296. defendit vulgatam:

Vis Hydrae, Scyllaeque fames, et flamma Chimaerae:

pro quo malebat *Heins. Scyllaeque canes.* Nam quia vis et flamma

flamma legatur, aptius hic *fames*, qua Scylla omnia absorbeat, retineri. *Canes* a glossatore esse. Bene etiam Cel. *Gesnerus* ad h. l. *Scyllae canes*, ait, *quos attulit* Heinsius, *eruditi certe librarii sunt* etc. In Ruf. II. v. 325.

— pigrasque sopor diffuderat alas.

Non probat *nigras alas*, ab *Heinf.* hoc loco somno datas. Nam ut Mercurio apud Ovid. Ep. 16, 61. *Constitit ante oculos actus velocibus alis*, et Perseo Met. IV. 723. *Ille avidos morsus velocibus effugit alis*, veloces alae tribuantur: sic etiam somno, pigro deo, recte pigras alas dari. Claudianum etiam supra L. I. 123. de Megaera:

Pigraque veloces per Tartara concutit alas,

et de torpedine Idyll. III. 17.

Pigra venenatis effundit flamina venis.

Ibid. v. 339. *Profiluit stratis*, non probat *desiluit*, quod *Heinf.* placuerat. Illud enim notare, Rufinum simul ex cubiculo progressum ad socios et domesticos, cum *desiliens* in cubiculo suo manere potuisset. Sed, ut verum fateamur, neque *profiluit* nobis hoc loco placet. Nam, licet bene dicatur penetralibus profilire, cubiculo, tenebris, silva profilire; nescimus tamen an aeque bene dicatur, lecto, toro, stratis profilire, cum haec vox absconditum aliquod et abditum denotet, e quo repente excedas aliisque appareas. *Desilire* vero multis modis defendi potest. Ibid. v. 459.

— nigrique trahunt ad iudicis urnam,

non probatur Nostro emendatio *Heinf. Stygii*. Hoc enim colore omnia apud inferos infecta fingere poetas, et Plútonem *nigrum deum* appellare Ovid. II. Ep. 70. Met. IV. 438. et multos alios. In III. Conf. Honor. v. 75. 76.

campique cruenta

Tempestate frui, truncisque inmergere plantas?

hoc *inmergere* non mutandum esse censet, et laudat Sil. XI. 247. de leone taurum mandente, *immersi gravis unguibus haesit*, addens: *non satis capio. an truncis, id est, cadaveribus, quibus caput est abscissum, imponere pedem, ut collis solebant domitorum imprimere?* Sed facilis nobis huius loci sensus videtur.

tur. Nempe putamus dici, illum in campo, pleno funeribus, et cadaverum cumulis obruto, laetum incedere, et per corpora lacera, confossa, ideoque sanguinolenta, ambulare, ea pedibus calcare, et inde *immergere plantas* sanguini, sive pedes cruore inficere. Bene enim notat Cel. *Gesnerus*, non fortitudinem, sed sanguinarium, crudele, et brutum pueri ingenium pingi. Ib. v. 109. recte monet Vir Cl. aliud esse illud Virgilianum ab *Heinsio* prolatum:

Praepetibus pennis ausus se credere coelo,

aliud hoc Claudiani:

Distulit Augustus cupido se reddere coelo.

Nam, si *credere* legas, videri poetam indicare, quasi diffideret Theodosius, sed illum modo distulisse se cupienti et desideranti coelo reddere. Facile patet, adulationem hanc esse, non inusitatam veteribus, ut illud Horatii: *Serus in coelum redeas.* Nihil apertius et verius hac lectione, si contextum inspicias. Ibid. v. 174.

quibus esse sodalis

Dignetur stellis, aut qua regione moveri:

non assentitur *Heins.* qui *morari* praefert. Illud enim de ortu et occasu stellarum passim dici, et melius convenire sequentibus, ubi lassum a motu illo in Hispanas undas descensurum esse poeta dicat. In IV. Cons. Honor. v. 46.

Haec tamen —

Non generis dono, non ambitione potitus:

bene reiicit *Heins.* emendationem, nimis alte repetitam, *generis nodo. Donum generis* dici, ut munera et dona fortunae; sic ap. Ovid. *fortunae munere factus eques.* Ib. v. 53. non absurdam quidem esse dicit *Heinsii* coniecturam:

Quum Geticis lugens premeretur Mysia plaustris:

sed nihil tamen contra codices esse mutandum. *Ingentem Mysiam* esse totam, omnem, qua pateat, nulla parte excepta, ut Valer. Flacc. IV. 210. *ingens Asiae plaga.* Ibid. v. 389. pro

— emisso quidquid sol imbuit ortu,

mavult *Heins. ambit ab ortu,* et pro *emisso, emerso.* Verum

Noster

Noſter ſe illud mutare non audere dicit, cum facile *τὸ imbuit* poſſit explicari pro adſpergit, prima luce illuſtrat, emiſſa ex Oceano. Imbuere enim eſſe quaſi primo liquore adſpergere: unde Virg. Georg. I. 288. *ſole novo terras irrorat Eous*; et alibi *ſpargere novo lumine,* quia ſol ex Oceano ſurgens rorare adhuc credebatur. Elegantiam vero nullam adeſſe, ſi poeta dixiſſet, *quidquid Sol ambit ab emerſo ortu:* ambire, complecti, continere orbem et omnia, ſolem dici centies, ubi de toto eius curſu agatur, ſed hic de ſolo Oriente agi, qui opponatur Italiae et Occidenti. Imbuit vero ſol a primo limine, ſive ortu ſuo emiſſus, Eoas partes, mox pleniorem lucem daturus meridialibus partibus. Nos violentam *Heinſ.* coniecturam minime probamus, atque etiam bene meminimus, Cel. *Geſnerum* aptiſſimum e Statio locum attuliſſe, *vix dum emiſſa dies:* ſed, ſive *emiſſo ortu* cum *imbuat* coniungas, ſive illud abſolute poſitum eſſe dicas, nondum tamen concoquere poſſumus locutionem aſperam, *ortum emittere*, aut *ortu imbuere.* Radios emittit ſol, iisque illuſtrat orbem, et quaſi imbuit. Novimus quidem, a poetis Soli *os* et *orbem* tribui, quae cum *ortu* aliquam ſimilitudinem habent; ſed periculoſae eſt plenum opus aleae, aliquid contra codices tentare. Ib. v. 636. vulgata habet:

Iſtos ſanguineos egit, te Conſule, fluctus,
Alpinos genitor rupit, te conſule, montes:

unde *Heinſ.* qui alterum verſum ſuppoſitum putat, effingit: *Iſter — montes.* Noſter, *montes* dici de aqua vehementi tempeſtate concitata obvium eſſe, ſed de fluvio volvente cadavera, aut ſanguineam aquam, dici, inauditum eſſe fatetur: etiam *τὸ egit* notare currentem fluvium; et licet poetae ſaepe fingant fluvios ſanguine et cadaveribus plenos, ſanguineos tamen montes admodum diſplicere. Dignus eſt Cel. *Geſnerus,* quem de hoc loco conſulas. Fere enim eadem ſentit. De Nupt. Honor. et Mar. v. 83.

Et laſciva volant levibus periuria pennis,

nihil mutandum vir doctus eſſe cenſet, neque cum *Heinſio ventis* reponendum. Nam dubitari poſſe, an recte dican-

tur *periuria volare ventis*, ſed illa pennis levibus fugere, ut vana, irrita, et pondere carentia, atque in ventos recedere: *leves* vero *pennas* paſſim occurrere, ut apud Ov. Amor. III. 5, 21. et Met. II. 581. De bell. Gild. v. 39.

Quid referam morbive luem, tumulosve repletos
Stragibus?

Mavult *Heinſ. cumulos*. Verum non immerito dubitat Noſter, an aeque recte dicantur *cumuli repleri*, ac *tumuli*, id eſt ſepulchra. Cumulos aggerari, congeri, tolli, creſcere, etc. dici, ſed *repleri* improprie admodum. Quare *tumulos* retinendum: idem fere eſſe apud Ovid. VII. Met. 613.

Nec locus in tumulos, nec ſufficit ardor in ignes.

Strages poni pro cadaveribus, ut Conſ. Olybr. 110. *Creſcunt in cumulum ſtrages. Tumulos repletos* eſſe buſta, ſepulchra tam plena, ut locus humandis cadaveribus deſit. Ib. v. 356. pro vulgata,

Namque procul Libyco venatu cingere ſaltus,

legit *Heinſ. venatu ſtringere:* ubi *Burm.* bene adnotat, ſe nihil abſurdi videre in *cingere ſaltus*, quod et apud Virg. IV. 121. et *circumdare* Ecl. X. 57. et Georg. I. 140. atque apud Ovid. Met. VII. 766. *latos indagine cinximus agros. Stringere venatu* eſſe inauditum, et notare leviter et quaſi in tranſitu ſilvas pererrare, quod nec τῷ *rimari*, nec ſequentibus, ubi tot ſtrages Leonis memorantur, conveniat. Sed ſatis de primo illo adnotationum Burmannianarum genere: proxime dicemus de reliquis.

I. H. LAMBERT

ACADEMIAE SCIENTIARUM ELECTORALIS Boicae, et Societatis phyſico medicae Baſilienſis membri, regiae Societati Scientiarum Goettingenſi commercio litterario adiuncti, PHOTOMETRIA, ſive de Menſura et Gradibus Luminis, Colorum, et Umbrae.

Auguſtae Vindelicorum, 1760. ſumptibus viduae Eberhardi Klett, 1½ Alph. Tab. VIII. aeri inciſ. in 8.

Cum

Cum plures libri a doctiſſimis viris, in quibus eam Matheſeos partem, quam opticam dicunt, excoluerunt, magna cum laude confecti ſunt; tum vel maxima in laude eſt ille liber, quem modo nominavimus, quique ſe ob rerum novitatem, et eas confirmandi accurationem, apud mathematicae rei gnarum quemque facile commendabit. Iam egregiam hanc de lumine doctrinam illuſtrare promiſerat Cl. Auctor in libello quodam francogallico idiomate ſcripto: *Les propriétés remarquables de la route de la lumiére par les airs,* etc. nunc vero, quam dederat fidem, ex aſſe ſolvit, et ſubtiliſſimae huic de lumine parti tantum affudit lumen, ut magnum inde augmentum et Matheſis, et phyſica doctrina, capere poſſit. Continetur omnis hic liber ſeptem partibus, quarum ſummam nunc, quantum absque iconibus fieri poterit, indicabimus, et quaenam ei inſit praeſtantia, quantumque ab aliis huius generis libris diſtet, paucis declarabimus. Ad primam partem quod attinet, in ea modificationes, quas dicunt, et luminis directi gradus eiusque claritatis et vis illuminantis explicantur. *Capite I. inſtituti ratio, primaeque photometriae notiones et principia traduntur.* Photometria non docet luminis naturam et indolem, quae a ſenſibus noſtris eſt remotiſſima; ſed potius metitur eius vim claritatemque, atque reliquos eius effectus, qui ſenſibus ſubiecti ſunt, menteque percipi poſſunt. Verum cum ſaepe res, quae maxime ſenſibus obverſantur, ab intelligentia ſint remotiores; ita vel maxime in Photometria eiusmodi difficultates permagnae reperiuntur: cuncta enim adminicula, quibus in aliarum rerum exploranda veritate uti ſolemus, in ea deeſſe videntur. Deeſt phyſica luminis theoria, quam, ſi aliqua excogitata eſt, vel non ſatis approbatam, vel incertis principiis ſuperſtructam eſſe, facile doctus quisque animadvertet. Deſunt, quibus lumen commode et accurate metiamur, inſtrumenta et compendia. Deſunt denique prima et ſtabilita principia, ex quibus reliqua legitima conſecutione deduci poſſint. In definiendis luminis gradibus ſolus oculus iudex eſt putandus: ſed quod ſaepe fert de claritate rerum

 iudi-

iudicium, id non ſemper ita ratum et certum eſt, ut eo poſſis tanquam lege et norma, in definienda metiendaque claritate uti. Quae cum ita ſint, Cl. Auctor omnem operam navavit, ut novis experimentis, iisque egregiis, confirmatam hanc praecipuam optices partem conſtrueret. Quo animo ab experientiis exorſus eſt quotidianis, cuique obviis, e quibus intelligitur, eſſe luminis varios gradus, variasque lumen pati mutationes: v. c. duas candelas plus illuminare una; lumine admoto rei obiectae adaugeri claritatem; lumen oblique incidens debiliorem efficere illuminationem, etc. Nulla tamen notio tam communis eſt hac: eandem ſemper eſſe futuram viſionem, quoties idem oculus eodem modo afficiatur. Ergo oculus, dum duas pluresque res obiectas iuxta ſe poſitas ſimul intuetur, de earum claritate, an aequalis ſit nec ne, rite iudicat; non tamen inter gradus claritatis aliam dignoſcere valet rationem, praeter aequalitatis rationem. Lumen id dicendum eſſe A exiſtimat, quod res vel ſemper, vel quandoque, reddit adſpectabiles; ex quo conficitur, hanc notionis explicationem a claritate eſſe alienam: chartae enim albae in aprico poſitae, quanquam aeque clara et perſpicua ſit ac candelae flamma, nemo certe luminis nomen tribuat. Claritatis magnum eſt diſcrimen in lumine, et rebus a lumine colluſtratis; quae in lumine eſt claritas, vis illuminans ſive ſplendor dicitur; quam in rebus obiectis diſcernimus, illuminatio appellatur. Differt quoque luminis claritas, quae oculis percipitur, ab ea, quae res obiectas colluſtrat. Illam commode claritatem viſam, hanc, ſi ad corpus luminoſum referas, vim illuminantem, ſin vero ad rem obiectam, illuminationem appellare poteris. Manente corporis luminoſi magnitudine et diſtantia, eius claritas per innumeros augeri minuive poteſt gradus. Haec varia eiusdem corporis claritas, ſi ad ipſum corpus luminoſum referatur, luminis intenſitas vel denſitas radiorum appellanda erit. Interdum lumen et ipſum corpus luminoſum appellamus, ſaepe quoque claritatem, quam eiusmodi corpus quaquaverſum diffundit: unde, ſi altero ſenſu id ſumas, formulae illae loquendi

quendi natae ſunt, lumen emanare, et per immenſa ſpatia propagari. Lumen e corpore luminoſo egreſſum vocatur radius. In quolibet radio, tam quantitas, quam denſitas eius, maxime diſtinguenda eſt. Denſiores radii illi ſunt, ubi plures in idem ſpatium incidunt; quantitas eorum ab unitate, tanquam faſcia pro arbitratu ſumta, atque aliquoties poſita, pendet. Radiorum denſitates reciproce ſunt ut quadratum diſtantiae a puncto radiante. Chartae illuminatio eo maior eſt, quo maior eſt numerus candelarum, a quibus colluſtratur, ſi quidem aequali eas gaudere claritate, aequali a charta diſtantia, aequali denique magnitudine, ponas. Illuminatio eo maior eſt, quo maior eſt ſuperficies corporis illuminantis, eadem nempe manente diſtantia, eodemque luminis ſplendore. Illuminatio normalis eſt ad illuminationem obliquam ut ſinus totus ad ſinum anguli incidentiae. Hae ſunt illae leges praecipuae, quibus definitur illuminationis in dato quovis caſu gradus, eaeque in omnibus, qui de re optica ſcripti ſunt, libris reperiuntur: at, ſi dicendum quod res eſt, quanquam illae quidem accurate demonſtratae ſunt, nulla tamen earum ſeorſim experimentis firmata. Atque propterea Cl. Auctor nova excogitavit experimenta, quae omnia hanc vim habent, ut, quas modo diximus leges generales, ab omni dubitandi ratione liberentur.

Caput II. eſt de lumine directo, huiusque menſura et gradibus. Illuminatio pendet a ſuperficiei illuminatae ſitu; eaque minor eſt, ubi maior adeſt radiorum luminis in ſuperficiem iſtam incidentium obliquitas. Ut adeo non perinde ſit, qualis ſuperficiei colluſtratae ſit ſitus et poſitio, qualisque ad eam radiorum incurrentium inclinatio. Magna tamen exiſtit quaeſtio, utrum idem de ſuperficie luminoſa, quae radios in res obiectas fundit, ſit dicendum. Cel. EULERUS, qui egregie, ut ſemper ſolet, de lumine diſputavit, hanc quaeſtionem affirmat, ſtatuitque v. c. montes lunares, dum augent iſtius corporis ſuperficiem, ipſius quoque augere claritatem vimque illuminantem. Verum, ſi etiam haec omnia rite ſic ſe habeant, fatendum tamen erit, diſcrimen inter claritatem viſam

ſam et illuminationem ipſam, ſupra allatum, plane eſſe neglectum. Quaeritur itaque, num eadem ſit illuminationis vis, quae radiis ineſt limbo ſolis vicinioribus, cum iis qui a centro diſci promanant? De qua quaeſtione ſic reſponderi poteſt. Radii ex quovis puncto corporis, quod contemplamur, in oculi ſuperficiem externam ſeſe diffundentes, ibi hac lege refringuntur, ut in oculi retina velut in puncto coincidant, ibique eius imaginem exprimant, quae imago eo clarior eſt, quo plures radii in iſto retinae puncto copulantur; erit etiam clarior, quo maior fuerit radiorum denſitas, quoque amplior pupillae apertura. Poteſt vero haec apertura, ſive ſolis limbum, ſive eius centrum intueamur, tanquam conſtans ſumi, ut adeo claritas imaginis ſolis, et cuiuslibet eius partis in ſuperficie poſita ſimpliciter ſit ſtatuenda, ut radiorum denſitas. Ex quo intelligitur, radiorum ſolis denſitatem eſſe eandem, ſive illi e limbo, ſive e centro diſci ſolaris in oculum ingrediantur: eſt enim imago illa omni ex parte aequabiliter clara, quia huius diſci partes pari claritate ſplendentes percipimus. Porro efficitur et hoc, ut e quolibet diſci ſolaris puncto, eadem in datam ſuperficiei oculi partem illabatur radiorum copia; cum ii, qui in totam ſuperficiem oculi ſeſe diffundunt, eandem in retina efficiant partium imaginis perſpicuitatem. Etſi ergo, dum ſolem intuemur, particula quaelibet in ſuperficie conſtituta aeque clare apparet, illuminatio tamen inde proveniens neutiquam eadem eſt futura. Vis illuminans, et ipſa illuminatio, decreſcit in ratione ſinus anguli emanationis, qui eſt angulus inter directionem radii luminis et ſuperficiei luminoſae interiacens. Ex hac enunciatione, ut maxime palmaria in univerſa photometria, ſequuntur et aliae, quarum prima eſt, non omnino eſſe perinde, qualis ſit ſuperficiei illuminantis ſitus. Porro, illuminationem mutari, ſive ſuperficies illuminantis, ſive plani illuminati mutetur ſitus, manente diſtantia et magnitudine prioris. Diſtantia, magnitudo, et poſitio rei obiectae luminoſae, ad ſolam eius magnitudinem apparentem reducenda eſt; quare illuminatio, in quocunque caſu, ſimpliciter pendet; 1) ab ob-

obliquitate incidentiae; 2) a magnitudine luminis apparente; 3) ab eiusdem densitate, sive ab ipsius splendore.

Magnitudo apparens est angulus solidus lateribus pyramidis vel coni circumscriptus, cuius quantitatem metitur superficiei sphaericae segmentum iisdem pyramidis lateribus terminatum. Si radiorum illabentium quantitas per aream spatioli illuminati dividatur, quotus, qui provenit, spatioli exprimit illuminationem sive claritatem. Quodsi coelum, quam late patet oculis, eodem illuceret splendore, quo solem splendere videmus, tunc demum terrae superficies eadem ratione illuminaretur, ac si esset in ipsa solis superficie posita. Cuicunque rei obiectae luminosae substitui potest sphaerae segmentum, quod ipsius referat magnitudinem adparentem; consideranda tamen est luminosi obiecti cum figura, tum magnitudo apparens. Quae a figura ducenda est varia illuminationis modificatio, ea ad tres potissimum casus referri potest: 1) si ponatur limbus corporis circularis, quo casu segmentum sphaericum quoque erit circulare, circuloque sphaerae vel maximo, vel minori, terminatum; eiusmodi apparitiones sunt in coeli hemisphaerio, sole, luna plena, etc. 2) si corporis luminosi limbus sumatur tanquam rectis lineis circumscriptus; quo casu superficiei sphaericae segmentum terminabitur circulis sphaerae maximis, eritque vel triangulum sphaericum, vel ex similibus triangulis compositum, sive triangulatum. Talis est adspectus coeli, cum per aedium fenestras, vel alias quascunque aperturas rectilineas intuemur. 3) Sunt quoque alii casus innumeri, quibus limbus luminis apparens neque circularis, neque rectilineus est, sed vel alia quacunque terminatur curva, vel denique figuram habet ex varii generis aliis compositam. Ad quam ultimam classem referre poteris eam lunae faciem, quando plena non conspicitur, item coelum aedibus vel montium cacuminibus obtectum. Superficies corporis illuminantis, qua late patet, vel aeque est luminosa, vel in singulis suis partibus varia gaudet claritate. In definienda illuminatione directa, sumit Cl. Auctor particulam superficiei illuminandae infinite parvam,

eamque velut unitatem ponit, ut inde eam cruat claritatem, quae huic particulae vel puncto propria sit, atque adeo pro diversis punctis diversa. Accidit vero, ut radiorum in universam superficiem incidentium, eorumque quantitatis habenda sit ratio sine ulla connexione cum claritate, quam in singulis superficiei illuminandae punctis efficiunt. Quam intricatam rem uno alterove exemplo A. illustrat.

Capite tertio experimentis sub examen vocatur oculi iudicium, primaque firmantur photometriae principia. Sunt autem principia, quorum exploratur veritas, inprimis haec: 1) illuminationem maiorem esse in ratione multitudinis candelarum, vel luminum, vel punctorum radiantium, a quibus charta vel planities ipsis obiecta collustretur. 2) Eandem esse eo minorem, quo maius est quadratum distantiae plani illuminati a corpore luminoso. 3) Eam decrescere in ratione sinus anguli incidentiae. Quibus rite confirmatis, patet, oculum claritates parte vigesima, vel decima, vel magis adhuc inter se discrepantes, plurimis casibus confundere; quare eodem modo incertum erit eius de aequalitate claritatis iudicium, quo claritas, quam parem et aequalem esse statuit, varia esse potest. Huic incommodo tamen quodammodo mederi possumus, 1) si experimenta sumantur hac conditione, ut lex quaedam, vel ex principiis, vel aliis experimentis collecta firmamentum suum capiat: 2) si idem experimentum, variatis rebus, pluries instituatur; nam si postea error vel maior evadat, vel minor, consequens est, legem non adeo esse veram, neque generalem, vel aliam legem specialiorem et strictiorem, a mutatis rebus pendentem, esse constituendam etc. Quo pacto autem eiusmodi errores et aberrationes, quae vel vago oculo, vel observatoris incuriae, vel instrumentis aliisque rebus tribuendi sunt, possint corrigi, copiose docet Auctor.

Caput primum Partis II. est de experimentis, quibus definitur luminis quantitas a planis vitreis perfecte pellucidis reflexi et refracti. Corpora pellucida ea vocantur, quae lumen totum transmittunt, quod inter omnes satis constat. Sed paulo intricatior est corporum perfecte pellucidorum definitio. Iam si cor-

corporis pellucidi particulae, vel maxime ſimilis et eiusdem generis, omni vi diſpergente ſimpliciter eſſent deſtitutae, nullaeque bullulae adeſſent, ut in vitro ſunt conſpicuae, nec ſuperficiei ulli pulviſculi eſſent adſperſi, poſſet quidem eiusmodi corpus, hoc ſaltem reſpectu, perfecte pellucidum dici; ſed nondum tamen omnibus numeris abſolute pellucidum eſſet appellandum, niſi ſimul omne abſit lumen reflexum. Quantitas luminis reflexi pendet a denſitate corporis diaphani, ſimulque a denſitate medii, ex quo in corpus diaphanum ingreditur. Idem valet de gradibus opacitatis quibuscunque, quod de utroque extremo dicendum; eademque eſt vis aquae reflectens, quantacunque vel quantulacunque ſit eius opacitas. Quantitas luminis ſub angulo $14\frac{1}{2}$ grad. in planum vitreum incidentis reflexa et refracta aequalis eſt, qualiscunque ſit incidentis denſitas. Quare in caſu perfectae pelluciditatis lumen ſub angulo $14\frac{1}{2}$ grad. in planum vitreum incidens, ita diſpeſcitur, ut dimidia eius pars reflectatur, dimidia altera refringatur. Luminis, a plano vitreo reflexi et refracti, quantitas, ex infinitis fere imaginibus eſt compoſita; harum tamen permultae ita obſcurae et tenues ſunt, ut oculorum aciem plane effugiant: ut adeo, ſi claritatis omnium imaginum ſumma quaeratur, perinde ſit, infinitus earum ſtatuatur numerus, nec ne. Aucto vitrorum numero, augetur quoque luminis reflexi quantitas, ita, ut incidenti tandem evadat aequalis. Cuilibet vitrorum numero 1, 2, 3, 4. etc. reſpondere debet angulus, ſub quo lumen reflexum refracto ſit aequale; ſinguli iſti ſuo ordine vocentur A, B, C, D, E, etc. ita ut A reſpondeat vitro uni, B duobus, C tribus, etc. ſitque pariter angulus A primus, B ſecundus, C tertius, etc. Iam experientia duce invenit Auctor

A =	$14\frac{1}{2}$ grad.	F =	39 grad.
B =	22	G =	43
C =	27	H =	47
D =	31	I =	$50\frac{1}{2}$
E =	35		

et ope calculi, adhibita, qua opus erat, correctione,

A =	14°	30′	F =	38°	54′
B =	22	0	G =	42	58
C =	27	8	H =	47	2
D =	31	10	I =	50	41
E =	34	54			

Ex his constructa curva, ad eam rationem quam docuit, quaesivit abscissas, sive quantitates luminis reflexi quae singulis quinis gradibus, a 15 ad 50mum usque, responderent, et reperit pro

ang. incid.	lumen reflexum	ang. incid.	lumen reflexum
15°	0, 483	35°	0, 165
20	0, 367	40	0, 136
25	0, 279	45	0, 115
30	0, 210	50	0, 98

Quos modo diximus, anguli A, B, C, D, etc. ab iis, qui locum habent in casu non perfectae pelluciditatis, parum discrepant; nam si quae adsit differentia, tam parva ea deprehenditur, ut tuto negligi possit.

Capite II. instaurantur experimenta, et calculus pro tabulis vitreis minus diaphanis. Vitra minus pellucida ea sunt, quae lumen plus minus dispergunt, intercipiunt, et absorbent. Cum in casu perfectae pelluciditatis $M+N=1$ h. e. lumen reflexum et refractum iunctim sumptum aequale sit incidenti, ita contra ponendum erit $M+N<1$, si vitrum minus fuerit diaphanum. Hoc enim casu pars quaedam luminis incidentis dispergitur et absorbetur. Quantitates, quae lumen a superficie vitri exteriore et interiore reflexum referunt, a pelluciditate vitri derivari haud possunt, nisi in ista superficie adsint pulvisculi et bullulae lumen dispergentes; nam his admissis impedimentis, quantitates illae minores existunt, quam forent, si nulla impedimenta adessent.

Caput III. est de lumine per superficies curvas, praecipue per lentes causticas, refracto, eiusque mensura. Definita iam radio-

radiorum quantitate, qui conos luminofos conftituunt, dimenfaque ea radiorum parte, quae a fuperficiebus vitrorum reflectitur: ii deinceps explicantur cafus, quibus utrumque fimul obtinet. Hi vero cum fint infiniti, eorumque plurimi difficiliori profequendi fint calculo; medium quoddam A. in his tenuit, atque minutias illas, ubi absque notabili errore fieri poterat, neglexit, eosque potiffimum illuftravit cafus, qui faepius occurrunt, et formulas concinnas ufurpando commodiores condidit. Hoc confilio fumfit primum lentem unam caufticam, et oftendit, qua ratione lumen per eam refractam vel intendatur, vel minuatur, quaeque in foco lentis fit denfitas, et ad illuminationem directam ratio. Deinde fequuntur theoremata, quae magnam utilitatem habent in inftrumentis quibusdam dioptricis et catadioptricis, nominatim camera obfcura, laterna magica, et microfcopio folari.

Cap. IV. de lumine per plures lentes refracto, vel ab eadem lente pluries reflexo et refracto, differit. Quo imagines rerum, earumque claritates, et focorum diftantiae, eruuntur.

Parte III. luminis modificationes, a corporibus opacis pendentes, experimentis et calculo perluftrantur. Primo eius capite mentio fit *luminis a fuperficiebus corporum opacorum politis, inprimis a fpeculis, reflexi, huiusque menfurae et graduum.* Corpora opaca omnia eodem modo coloribus tincta videntur, quo vitrum craffius videtur viride; atque color ifte non tantum ab iis proficifcitur partibus, quae in fuperficie funt fitae, verum et ab iis quae intra eam funt. Corporum opacorum partitio luminis triplex eft. Prima pars ea eft, quae fuperficiei politae et levigatae debetur, lumenque reflexum appellatur. Altera pars afperitati fuperficiei et particulis diverfi generis tribuenda eft; cum haec quaquaverfum difpergatur, lumen difperfum dici poterit. Tertia luminis pars e lamella egrediens, quaquaverfum emanans, corpusque fuo colore repraefentans, lumen emanans vel coloratum vocandum erit. Ad has luminis partes accedit quarta, quae lumen omne illud complectitur, quod in ipfo corpore difpergitur, cuiusque quantitas faepe tanta eft, ut tres dictas Partes

tes ſimul ſumtas longe ſuperet. Hoc ergo lumen, cum a corpore abſorbeatur, commode amiſſum dixeris. Formulas illas, quas definiendi luminis a vitro reflexi cauſa cel. Auctor praeſcripſit, et hic adhiberi poſſe docet.

Cap. II. experimentis inter ſe conferuntur claritas luminis ſive obiecti illuminantis, et claritas corporis opaci, quod ab eo colluſtratur, cuiusque ſuperficies aſperior eſt minusque polita. Lumen vere album dicitur, quod radios coloratos emittit, ad efficiendam albedinem iuſta ratione idoneos. Sic quoque corpora opaca alba ſunt ea, quae lumen coloratum in eadem hac ratione reflectunt. Corpora ſimpliciter et abſolute alba ſine omni dubitatione nulla in rerum natura reperiuntur. Albedo, quae lumini tribuitur, diſtinguenda ſemper eſt ab ea, quae in corpore opaco diſcernitur, et ab illa priori pendet. Summus albedinis gradus in lumine indefinitus eſt, atque unitas, cum qua gradus quique comparari debent, in arbitratu noſtro eſt poſita. Contra albedinis gradus ſummus in corpore opaco definitus comprehenditur, ſi modo corpus opacum ſpectes a lumine albo ita colluſtrandum, ut itidem album appareat. Quam ob cauſam hanc albedinem Auctor appellat *abſolutam*, quod lumen album in eius ſuperficiem illabens totum incidit, deinde reflectit, et quaquaverſum diſpergitur. Idcirco corporum opacorum albedo ſimpliciter ad eius vim reflectentem reducitur. His praemiſſis oſtenditur, quo pacto poſſit corporis cuiuscunque albedo definiri, et comparatio inter claritatem, qua conſpicuum eſt cum a lumine quodam illuminatur, et claritatem ipſius luminis, inſtitui.

Parte IV. calculo et experimentis definitur luminis ſenſus, et claritas eius apparens.

Cap. I. praeſtruitur calculus, quo definienda eſt claritas luminis ea, quae oculo iudice rebus obiectis ineſſe videtur.

Cap. II. experimentis et calculo exploratur ratio, quam inter ſe ſervant apertura pupillae et claritas luminis, eiusque magnitudo apparens. Cum vera proceſſuum ciliarium cauſa vel maxime dubia ſit, nullo modo poterit pupillae apertura ad univer-

ſalem

ſalem quandam menſuram exigi, eiusque luminis magnitudo, intenſitas, ratio, et habitus, ita calculo perluſtrari, ut res ipſa omnibus numeris abſoluta evadat. Hoc in cauſa fuit, cur rem modo delibare Cl. Auctor decreverit. Interim ea praemiſit, quae vel experientia, vel experimenta diligenter et ſedulo inſtituta, docuerunt, atque ex his conſectaria, a vero non omnino aberrantia, deduxit.

Parte V. inveſtigatur luminis diſperſio, media diaphana, inprimis atmoſphaeram telluris, peragrantis.

Cap. I. inſtituitur diſputatio de debilitatione luminis, media minus diaphana, potiſſimum aerem, permeantis. Lumen a particulis diverſi generis diſpergitur, quibus corpora plus minusve ſcatent. Sunt iſtae particulae tanquam obſtacula, quae lumen in ſua via offendunt, et a quibus intercipitur. Huiusmodi impedimenta ſunt in vitro bullulae, ſeu veſiculae vacuae, in aqua et aliis rebus fluidis interſtitioſa, partes terrenae, in aere vapores. Qua ratione iam lumen in ſuperficies iſtarum particularum incidens intercipiatur, et diſpergatur, hoc capite dilucide Auctor explanat. Si lumen ſolis ante eius ingreſſum in aerem ponatur = 1, et poſtquam ad terrae ſuperficiem pervenerit, debilitatis ratio ſit generatim ut 1 : v, erit calculo, ea lege, quam praeſcripſit, inſtituto v. c.

pro altitudine ſideris	debilitatio luminis v
90°	0, 5889
70	0, 5692
50	0, 5009
30	0, 3467
20	0, 2126
10	0, 0476.
lumen extra aerem	1, 0000

Cap. II. indagatur claritas, qua lumen in mediis diaphanis, potiſſimum vero in atmoſphaera telluris, diſperſum, media iſta ſpectanda exhibet. Inter media diaphana, quae ob luminis diſperſionem veluti colore quodam tincta ſunt adſpectabilia, inprimis notatu digna ſunt, aqua marina, et aer. Illam viridem

ridem esse, hunc vero coeruleum, et quandoque sole in horizonte conspicuo splendere rubicundo colore, experientia docet. Posteriorem hunc casum, ad priorem, tanquam faciliorem, Auctor reduxit.

Cap. III. traditur historia naturalis crepusculi, atque definitur, quo successu noctem detrudat, diemque nox.

Parte VI. calculo subiicitur illuminatio Systematis planetarii.

Cap. I. investigantur calculo luminis lunaris modificationes. Et primum quidem definiuntur claritatis phasium lunae modificationes extra atmosphaeram terrae spectandae; deinde quaenam prodeat illuminatio plani, itidem extra atmosphaeram lunae normaliter obversi. Albedo telluris non tam ab ipsa eius superficie, quam ab atmosphaera potius pendet. Iam est notabilior atmosphaerae claritas ad claritatem cerussae, a sole in altitudine 60. gr. haerente normaliter collustratae, ut 2. ad 5. Quare, cum albedo cerussae sit $= 0,4.$ atque radii solares ex altitudine 60. gr. per aerem delabentes debilitentur ut 5. ad 3. erit claritas plani simpliciter albi ad claritatem atmosphaerae mediam ut $(\frac{5}{3}.\frac{5}{2}):\frac{2}{5} = 125:12 = 10\frac{1}{2}:1$. Ergo ea est atmosphaerae claritas, quae foret plani a radiis solaribus extra aerem normaliter illustrati, cuius albedo est $= \frac{2}{21}$. Unde, si nullum aliud lumen a tellure in lunam reflecteretur, albedo telluris foret $= \frac{1}{10}$. Quodsi iam hanc a corporibus terrestribus tertia vel quarta parte augeri ponamus, albedo ista erit $\frac{1}{7}$ vel $\frac{1}{8}$; atque vix maior erit albedo lunae. Lumen planetarum eodem calculo prosequendum est, quem in corporibus opacis, minusque politis, instituendum Auctor docuit.

Cap. II. computatur lumen, quo spectandos se praebent planetae primarii. Claritas planetarum in oppositione versantium centralis visa, ex subiecta tabula, ab Auctore confecta, cognoscitur:

Pla-

Planetae	Claritas maxima	media	minima
♄	0, 0120	0, 0110	0, 0099
♃	0, 0408	0, 0370	0, 0334
♂	0, 5234	0, 4307	0, 3608
♁	1, 0134	1, 0000	0, 9672
♀	1, 9396	1, 9113	1, 8856
☿	10, 5760	6, 6735	4, 5560

Diſtinguendum eſſe videtur ſpatium imaginis fixas in retina repraeſentantis, quod a radiis colluſtratur, ab eo ſpatio, quo ſenſibilitas ſe exſerit. Illam imaginem depictam vel illuminatam, hanc vero imaginem ſenſibilem A. appellat. Triplex cauſa accedit, quae vel utramque imaginem, vel ſenſibilem ſolam fixarum augere ſolet: prima eſt aeris impelluciditas, maiores enim apparent ſtellae, quo magis aer vaporibus eſt repletus; ſecunda eſt cumulatio motus tremuli nervorum vel fibrillarum in fundo oculi; tertia denique eſt eadem cumulatio motus tremuli, atque haec locum haberet, etiamſi oculos rei obiectae ita infigere poſſemus, ut immota eſſet imago depicta. etenim cumulatione iſta efficitur, ut et illae fibrillae, quae imagini depictae contiguae ſint, ad motum cieantur.

Caput III. eſt de Lumine fixarum, earumque diſtantia. Syſtema fixarum haud ſphaericum, ſed orbiculare et planum eſt, viaque lactea velut ecliptica ponenda eſt. Univerſae iſtae ſtellae extra Galaxiam ſitae ad illud ſyſtema, quod ſolem noſtrum comprehendit, pertinent. Reliqua ſyſtemata, quae noſtro ſunt propiora, in ipſa Galaxia ſunt diſpoſita inaequali ratione, quia Galaxiae figura admodum eſt irregularis. Solem noſtrum non eſſe in centro ſui ſyſtematis, inde patet, quod orbis per mediam Galaxiam ductus non eſt maximus. Magnitudo fixarum nudis oculis viſa, non modo ab earum magnitudine et vera diſtantia, ſed vel maxime pendet ab earum ſplendore. Quo intenſius itaque eſt fixae cuiusdam lumen, eo maior erit area imaginis ſenſibilis in ipſa oculi retina. Quodſi fingamus, fixae proximae diſtantiam eſſe $= 500000$, eamque ſoli noſtro et magnitudine et ſplendore

esse aequalem; illuminatio huius fixae erit ad illuminationem solis, ut 1 ad 50000000000. Iam illuminatio, quae a sole proficiscitur, est ad eam, quam in luna plena deprehendimus, ut 500000. ad 1. hinc efficitur, ut lumen, quod fixa in terram profundit, 500000. vicibus debilius sit eo, quod e luna plena egreditur. Ut adeo 500000. fixae primi ordinis vix aeque illuminarent, ac ea sit illuminatio, quae lunae plenae debeatur.

Pars VII. modificationes et gradus luminis heterogenei et relativi, sive colorum et umbrae, illustrat.

Cap. I. experimentis et calculo colorum claritas, eorumque differentia, docetur. Differentia inter claritatem radii diversi coloris tam parva est, ut ex solo hoc discrimine vix ac ne vix quidem heterogenea colorum indoles, maximaque ista diversitas deduci possit, quae oculis tam magna est. Coloris claritas functio est composita ex vi cuiusvis radii, et densitate radiorum eadem vi pollentium. Difficulter quidem vires et densitates quorumvis radiorum, ex quibus color compositus est, definiuntur: quo pacto tamen id fieri possit, et experimentis A declarat, et calculo ulterius prosequitur.

Cap. II. Calculo definiuntur modificationes umbrae, eiusque gradus.

CAROLI LINNAEI EQU. AUR. DE STELLA POLari, Archiatr. Reg. Med. et Botan. Prof. Upsal. etc. Amoenitates Academicae, seu Dissertationes variae Physicae, Medicae, Botanicae, antehac seorsim editae, nunc collectae et auctae: cum tabulis aeneis.

VOL. IV.

Holmiae 1759. sumt. et litt. Laur. Salvii, Alph. 1. plagg. 15. tab. aen. 4. in 8vo.

Hoc Volumine Cel. Editor, cuius beneficio etiam tria priora debentur, dissertationes XXV. exhibet. I. *Plantae officinales*, auct. *Nicol. Gahn.* Contexit Auctor catalogum in pharmacopolarum usum, plantarum, ex quibus me-

medicamenta praeparantur, additis ex Cel. Linnaei *ſpeciebus plantarum* nominibus, ſynonymis, differentiis, locis natalibus. II. *Cenſura ſimplicium*, auct. *Guſtav. Iac. Carlbohm.* Commemorantur complures plantae, quas Auctor e pharmacopoliis excludendas eſſe cenſet, ut Cichorei ſemina, Cochleariae ſemina, Eryngii herbam, Cupreſſi lignum, Cyani flores, Hirundinariae herbam, Lapathi acuti herbam, Meliſſae citrinae ſemina, Naſturtii Indici herbam, Phaſeoli ſemina, querci glandes, Rapae ſemina, Taraxici herbam, Uſneae herbam, Victorialis longae radicem; quibus aut nulla, aut dubia, certe in culina tantummodo, vis tribuitur. Deinde alia enumerantur medicamenta, e regno vegetabili depromta, antea a Pharmacopaeis Sueciae non recepta, ut Alkannae radix, e Gallia Narbonenſi, a Lithoſpermo tinctorio deſumta, Belladonnae baccae, Conyzae herba Europaea, tanquam optimum dyſenteriae remedium, Cotulae herba, Faba Ignatii ex inſulis Philippinis, Fungus Melitenſis, Phytholaccae ſuccus, Sabadillae ſemina, Saponariae nuclei, Uvae Urſi folia, Vitis Idaeae baccae, et alia. III. *Canis familiaris*, auct. *Erico Lindecrantz.* Profert Auctor imprimis ea de cane, quae ad hiſtoriam naturalem pertinent, igitur de genere, ſpeciebus, varietatibus, deſcriptionibus, ingeſtis, excretis, motu, quiete, ſomno, propagatione, ſono, aetate, moribus, olfactu, morbis, uſu in medicamentis, maxime memorabilia diſſerit. IV. *Stationes plantarum*, auct. *Andrea Hedenberg.* Pertractavit Noſter plantas Suecicas ſecundum ſolum natale, quo proveniunt. Fecit ſtationes ſex primarias, quaque in claſſes quasdam abeunte. Ad primam, ſive aquaticam, refert marinas, maritimas, lacuſtres, paluſtres, inundatas, uliginoſas, ceſpitoſas: ad alteram, ſive Alpinam, refert aethereas et occluſas: tertia, ſive umbroſa, habet nemoroſas et ſylvaticas: quarta, ſive campeſtris, continet arvenſes, cultas, ruderales, pratenſes, arenarias, argillaceas, cretaceas: quinta, ſive montana, exhibet glabretoſas, collinas, rupeſtres: ſexta, ſive paraſitica, tradit arboreas, herbaceas, radicales plantas. V. *Flora Anglica*,

 auct.

auct. *Isa. Grufberg*. Catalogum exhibet plantarum Anglicarum brevem, sed sufficientem, et ideo utilem, quoniam et plurimi *Petiverii Herbario Britannico* carent, et hic plantae omnes, quasi in tabula, uno obtutu considerandae proponuntur. Enumerat vero Noster plantas secundum systema sexuale, addito cuivis nomine triviali, pagina, et paragraphi numero, e *Raii Synopsi Stirp. Brit.* ut si quis plura de hac illave planta scire cupiat, sciat ubi cupiditatem suam possit explere: praetermisit tamen Muscos, Fungos, et plantas cereales. VI. *Herbarium Amboinense*, auct. *Ol. Stickman.* Excerpsit Noster e *Rumphii Herbario Amboinensi* nomina plantarum, quae in Amboina et adiacentibus insulis reperiuntur, illaque cum Cel. *Linnaei* Herbario contulit, ut synonyma erueret et connecteret. VII. *Cervus Tarandus*, auct. *Car. Frid. Hoffberg.* Omnis prope res pecuaria gentis Lapponicae pendet ab animali, quod *Rheno* vel *Rangifer* vulgo appellatur, et iam a *Scheffero* descriptum est, licet non sufficienter, ut Nostro videtur. Est cervus cornibus ramosis, teretibus, summitatibus palmatis, atque a cervis proprie sic dictis ita inprimis distinguitur. His enim et mares et foeminae Rangiferorum instruuntur, cum in aliis Europaeis cervis feminas cornibus plane destitutas videmus. Solum natale illius, practer Asiae, et forte Americae, boreales partes, in Europa praecipue est Lapponia. Rheno cicur a calce ad extremitatem dorsi plerumque est ulnam $1\frac{1}{2}$ altus: longitudo a cornibus ad caudam ulnas habet 2, et ab umbilico ad spinam dorsi ulnae $\frac{3}{4}$. Pilos cum primum deposuit fuscus est, quo propius autem dies caniculares adveniunt, eo magis incipit canescere, donec colorem albo simillimum obtineat. Oculorum regio semper nigricans: collum subtus pilis longioribus, quam in reliquo corpore, hirtum: os albicat, ut et cauda cum perineo, et abscondita regione ani: pedes, ubi inseruntur ungulae, albo quodam angulo cincti: pili in corpore tam dense stipantur, ut si eos separare studeas, cutis nusquam nuda appareat; quare etiam, ut in reliquis cervis, erecti, licet multo densiores, prominent, cumque

que quotannis decidunt, non diffluunt soluta basi, ut in aliis quadrupedibus. Cornua ad ulnam $1\frac{1}{4}$ in longitudinem extenduntur, in medio recurva, teretia, cum brevi ramo in postica parte: summitates compressae, et plurimis digitis palmatae. Ante frontem ramus unus, raro duo, recti prominent, capitis saepe longitudinem aequantes, apice compressi, et in plures ramulos diffusi. Feminis cornua sunt eiusdem structurae cum maribus, minora tamen, tenuiora, et minus ramosa. Femina retinet cornua, donec pariat; quae vero sterilis est, amittit ea hyeme. Mas cornua amittit mox a pruritu, fine Novembris. Aestivo tempore, dum in Alpibus versantur Rangiferi, variis vescuntur vegetabilibus: per hyemem primarium iis pabulum praebet Lichen Rangiferinus. Gravissimum huic animali incommodum adfert Oestrus Tarandi, a Lapponibus *Curbma* appellatus. Ex ovo, in dorso eius deposito, generatur hoc insectum, et aestate media, dum pili mutantur, e dorso elabitur. Ut primum prodiit Oestrus, circumvolitat Rhenonem, unice intentus ut ovum intra pilos erectos deponat: Rhenones autem, si vel mille sint congregati, singuli prae metu iactitant cornua, totumque quatiunt corpus, cum vel unica inermis musca advolat. Aetas eorum annos 14. vel 16. raro superat. E lacte et carnibus Lappones non exiguam utilitatem capiunt. Hiberno tempore rhedam trahit Rangifer, fune inter pedes medio, et regitur loro cornibus innexo. Unicam tantummodo personam, aut pondus librarum 10. ferre potest: gravius raro sustinet. Si urgeatur, 10. vel 12. milliaria currendo quidem emetitur, sed tum est cito mactandus. Immodico enim cursu fatigatus, non diu superstes est. Id saepius animadversum hoc animal continuo cursu per 6. vel 7. milliaria itêr carpere, etsi vix per unum momentum in via quiescat. Debilis est in dorso Rangifer, nec impositum ephippium sustinet. Lappones igitur asserculum qualibet parte dorsi applicant, et sic levi pondere onerant. VIII. *Ovis*, auct. *Isac. Palmaero.* Multa restare arbitratur Noster, quae ad historiam naturalem pertinent, sine quibus cultura ovium feliciter absolvi nequeat.

queat. Ipſe, omnibus partibus ovis deſcriptis, de ſpeciebus, varietatibus, Phyſiologia, paſcuis, morbis, et uſu ovium differit. IX. *Mus porcellus*, auct. *Io. Iuſt. Nauman.* Appellatur aliis nominibus hoc animalculum cuniculus Indicus, Cavia Cobaya, porcellus indicus. Pertinet ad ordinem quadrupedum, qui glires continet; cum utraque eius maxilla, et ſuperior et inferior, non inſtructa ſit niſi duobus dentibus inciſoriis, nullis autem caninis, ſed pluribus molaribus. Patria eſt America auſtralis, praeſertim Braſilia, uti et Africa, et inprimis Guinea. Colòr adeo varius eſt in hoc genere, ut dictu ſit difficile, qui huic animali ſit peculiaris, cum vix duos ſibi perfecte ſimiles conſpicere liceat. Sunt plerique variegati, miſtis ex albo, rubro, nigro, diverſimode coloribus. Excipiuntur ab Europaeis paſſim hoſpitio ideo, ut ludendo et curſitando iucundum ſpectaculum praebeant, et oculos delectent. Etenim pedes lingua labrisve contrectant, leviter mordent, lambunt, pilos ordinant pectuntque, ſicuti feles faciem pede perfricant. Interdum ſe invicem pectunt et comunt: ſaepe alter alterum huius officii lepide admonet. Femina primoribus labris blande pilos maſculi pererrat, ſemel atque iterum eos contrectando. Haec ſi admonitio fruſtranea eſt, roſtrum ori eius admovet, voce minaci, atque iram indicante. Tum mas feminam comere ſolet. Sed cum ſaepe invitus hoc facit, adeo dure villos ac pellem feminae vellicat, ut haec ira excandeſcat, fremat, more equi calcitret, dentibus marem petat, atque triſtis recurrat. Invidiae atque iracundiae hoc animalculum ſigna frequenter edit. Neque enim alter alteri paſtum aequa mente cedit, neque eodem in loco, etſi ambo commode capiat, hic illum quieſcere patitur. Plerumque rixae oriuntur de loco calidiori, quem licet femina, rauca voce repulſa, marito cedere cogitur, tamen, ſi annis eſt conſpicua, contra mariti impetum defendit. Sed haec hactenus. Reliqua ipſi, velimus, lectores ab Auctore cognoſcant. Sunt enim luſus animalculi huius, et mores, valde iucundi lectu. Nos ad reliqua properamus. X. *Horticultura Academica*, auct.

auct. *Io. Gustav. Wollrath.* Monentur varia a Nostro, illis necessaria scitu, qui hortum botanicum bene instituere et colere cupiant. XI. *Chinensia Langerstroemiana*, auct. *Io. Laur. Odhelio.* Describuntur hic ea, quae Ill. *Langerstroem* e China, ad illustrandam et locupletandam rerum naturalium scientiam, adferri curavit, et deinceps museo Academico donavit. Disposuit ea in quinque classibus, quarum prima quadrupeda, altera aves, tertia pisces, quarta insecta, quinta vermes habet. Eminent inter haec inprimis: Buceros, bicornis, fronte ossea, plana: Holothuria physalis: Medusa orbicularis, supra plana, subtus sulcata et villosa: Madrepora, aggregata, stellis cylindricis duodecim radiatis, cum intermixtis maiusculis convexis cavis. XII. *Centuria I. plantarum*, auct. *Abrah. Iuslenio.* XIII. *Centuria II. plantarum*, auct. *Eric. Torner.* Auctores breves exhibent descriptiones plantarum rariorum, natale illarum solum, et differentias ab aliis, indicantes. XIV. *Somnus plantarum*, auct. *Petr. Bremer.* Fatetur quidem Vir Cl. propterea quod plantae nervis et sensatione sunt destitutae, inde sequi videri, vigilias et somnum illis non posse tribui: sed tamen non veretur affirmare, Deum, si non omnibus, plurimis tamen plantis, somni analogon quoddam tribuisse. Per somnum vero intelligit A. eam formam faciemque, quam plantae noctu induunt, maxime a diurna earum facie diversam, nulla habita ratione partium internarum, seu ipsius fructificationis. Somnum plantarum hunc non soli tribuendum esse aeri frigidiori, apparere ex eo, quod eaedem plantae, in caldario licet calenti repositae, et ubi idem diu noctuque sit caloris gradus, solitis tamen horis somnum suum recuperant, h. e. vesperi se contrahunt, et summa aurora rursus aperiuntur. Plantas porro, sicut animalia, dum tenerae sunt, avidius somnum carpere, adultiores vero minus illi indulgere. Cum autem folia plantarum sint vel simplicia, vel composita, Auctor modos observavit, quibus utraque positionem suam in somno varient. Illa primum variant connivendo, cum duo folia opposita pagina superiori tam arcte ad sese applicantur mutuo, quasi esset unicum

cum folium, quo tenella germina futuri ramuli foliorum et fructificationis, sub hoc involucro ab iniuriis aeris nocturni conserventur: deinde includendo, dum folia alterna noctu se cauli adiungunt, ut inter caulem et folium in tutela ac praesidio lateat tenellus ramulus, sive flos: post circumsepiendo, cum folia, alias horizontaliter posita, nocte sursum eriguntur, et caulem, aut ramulorum apicem, circumcingunt, in fundibuli formam mutantia, sub quo tenelli flores, et germinantia folia, ab omni incommodo salva conserventur: denique muniendo, cum folia suprema cum longis suis, antea horizontaliter patentibus, petiolis, circumcirca dependent, formantque quasi fornicem, quo nec flores, nec folia tenella, infestare possit ventus, imber, ros, alia. Folia composita sub somno plantam defendunt, primum sese conduplicando, cum foliola sibi invicem, ut libri folia, adiunguntur, superiorem suam tegentia paginam: tum involvendo, cum foliola tantum apicibus connivent, et inter se invicem cavitatem formant, ut ibi tenellus flos tutus lateat: porro divergendo, quando folia basi propiora fiunt, apicibus vero pateant: tandem dependendo, foliolis demissis, ne ros aut imber plantulam gravet, aut ventus concutiat; et invertendo, aut implicando, ut tegatur tenerior foliorum superficies, et ipsi petioli, immunes a vento, ab imbribus procellisque defendantur. XV. *Fungus Melitensis*, auct. *Io. Pfeiffer*. Nullam, ait Auctor, plantam, nullam medicinam, adhuc inventam, magis prodesse et sospitare in morbis evacuatoriis sanguineis, quam hunc fungum. XVI. *Metamorphoses plantarum*, auct. *Nic. Dahlberg*. Varias facit huius Metamorphoseos classes A. ut varietates, alienationes, monstrositates, simul et maxime mirifica exempla profert. Sed longiora illa sunt, et arctius connexa, quam ut partem aliquam decerpere possimus. XVII. *Calendarium Florae*, auct. *Alex. Mal. Berger*. Proposuit Auctor flores eo ordine, quo in horto Academico Upsaliensi a. 1755. explicari coeperunt, mense et die adnotatis. Neque tamen a se eo fine hunc laborem susceptum esse fatetur, quasi flores, omnibus annis, eodem

eodem menſe et die redituros eſſe perſuadeat ſibi; ſed ut et alii videant, qua ratione eiusmodi calendarium ſit inſtituendum, et propter alias inde in oeconomiam redundantes utilitates. XVIII. *Flora Alpina,* auct. *Nic. Amann.* Eſt haec diſſertatio catalogus plantarum, quae gignuntur in Alpibus Lapponicis, Helveticis, Britannicis, Auſtriacis, Pannonicis, Gallicis, Pyrenaeis, Apenninis, Rhaeticis, Italicis, Sibiricis. Magno ſtudio collegit ſingulas ex auctoribus, qui horum montium plantas exhibuerunt. XIX. *Flora Palaeſtina,* auct. *Bened. Io. Strand.* Plantas, in Palaeſtina creſcentes, Vir Cl. ſecundum methodum ſexualem, et nomina trivialia, commemorat, addita mentione locorum, quae quamque gignat. Non immerito putat, ſe hac ratione Theologis et Philologis lucem aliquam accendiſſe, in cognitione ſtirpium, quae ſaepius in ſacra Scriptura recenſentur. XX. *Flora Monſpelienſis,* auct. *Theoph. Erdm. Nathhorſt.* XXI. *Fundamenta valetudinis,* auct. *Petr. Engſtroem.* Sunt variae obſervationes, de naturae fabrica et admirabili indole corporis noſtri; et cum A. duo fundamenta vitae et roboris ponit, unum in generatione, alterum in adoleſcentia, de utroque diſſerit. XXII. *Specifica Canadenſium,* auct. *Io. von Coelln.* Exhibet Noſter latinam verſionem libri Anglicani, a *Bartramo* editi hoc titulo: *Appendix, containing deſcriptions, Virtues, and Uſes, of hundry Plants of theſe Northern Parts of America,* etc. ſimul vero nonnullarum aliarum plantarum, nuper in America ſeptentrionali detectarum, deſcriptiones adiecit. XXIII. *Acetaria,* auct. *Hieron. von der Burg.* De molliori agit et mitiori illo corporis nutrimento, quod ex vegetabilibus deſumitur, illamque Phytophagiae partem, quae menſam acetariis inſtruit, commemorat. XXIV. *Phalaena Bombyx,* auct. *Io. Lyman.* Recenſet A. naturam bombycis, mori, ova bombycum, et naturam. Phalaena vero eſt bombyx pectinicornis, elinguis, alis reverſis albidis, faſciis obſoletis fuſcis, macula lunari. XXV. *Migrationes avium,* auct. *Car. Dan. Ekmarck.* Exponitur, quae aves, quo tempore, et

quem in locum transmigrent. Caufas migrationum ait effe potiffimum duas, frigus et calorem; etfi fatetur, poffe etiam plures effe nobis ignotas, ut ftructuram ipfam corporis, ratione tranfpirationis, et alia. Sed manum de tabula.

BIBLIOTHECA REGNI ANIMALIS ATQUE LApidei, feu Recenfio auctorum et librorum, qui de regno animali et lapideo methodice, phyfice, medice, chymice, philologice, vel theologice tractant, in ufum naturalis hiftoriae ftudioforum confcripta et edita a LAURENTIO THEODORO GRONOVIO, I. U. D. Societ. Phyf. Medic. Bafileenf. Socio.

Lugduni Batavorum 1760. fumt. Auctoris, Alph. 1. plagg. 18. in 4. mai.

Quemadmodum faepius eiusmodi libros a viris doctis edi videmus, qui et facili negotio confcribuntur, et magnam eruditionis atque ingenii fpeciem prae fe ferunt: ita etiam fubinde talia opera in lucem prodeunt, quae, licet non eundem fplendorem habeant, magna tamen diligentia et labore ab auctoribus compofita funt, plurimumque utilitatis lectoribus adferunt. Facile difperfas aliorum lucubrationes colligere, facile varias virorum doctorum differtationes edere, earumque editione nova famam et gloriam conciliare poffumus. Sed paullo difficilius eft, res difperfas per plurimos libros, atque hinc inde diffeminatas, congerere, difponere, atque non tam ad nominis famam, quam ad opportunitates quasdam litterarum ftudiofis comparandas edere. Verum hifce idem accidere videmus, quod naturae operibus: plerumque enim magis admiramur magnos et rapidos fluvios, quam limpidos fontes, et proceritatem fagi et quercus, quam graciles avenas, etfi hifce maior fit, quam illis, ad vitam utilitas. Huc etiam non immerito referimus Cel. *Gronovii* Bibliothecam, quae, multo labore compofita, rei Lithologicae et Zoologicae ftudium mirifice adiuvabit,

rerum-

rerumque naturalium cupidis periucunda futura est. Etsi enim persaepe molestum sit, nescire, quinam auctores de rebus quarum cognoscendarum studio tenearis scripserint: tamen in tanta librorum multitudine, quibus res litteraria in dies augetur, atque etiam fortasse oneratur, vix fieri potest, ut tibi semper memoria Scriptorum nomina suggerat. Si igitur fines alicuius scientiae latius sunt producti, quam ut eorum ambitum animo complecti possis, utile est, indicem eorum auctorum conficere, qui quamque rem explicaverint et illustraverint. Talis vero cum adhuc deesset, qui historiam naturalem complecteretur, scriptoresque, qui sibi hanc vel illam naturae particulam explicandam et illustrandam sumsissent, recenseret: suscepit hunc Vir Cl. laborem, aliorumque commodis tali modo inservire studuit. Est etiam in eo contexendo percommodam rationem secutus. Exhibuit enim primum auctorum nomina secundum ordinem elementorum, librosque eorum secundum annos, quibus impressi, disposuit. Interdum aliqua monuit de libro, atque, ubi visum est, pauca de argumento adspersit. In indicandis vero his Scriptoribus admodum Noster ingenue versatus est. Nam et libros, quos perlustravit ipse, signo notavit, et iis etiam, quos ipsi oculis usurpare non contigit, notam aliquam praefixit. Rarum vero exemplum modestiae, nostris inprimis temporibus, quibus magna doctrinae et ingenii gloria in notitia copiosa magis, quam accurata, non tam bonorum, quam multorum potius librorum ponitur. Neque tamen solus hic auctorum index satisfaceret votis studiosorum, qui tum nomen quidem Scriptorum invenirent, res vero ipsas, de quibus scripserint, molestissime totum per librum quaererent. Quare Auctor alium indicem, eumque alphabeticum materiarum, ad calcem Bibliothecae adiunxit. Omnem praeterea aetatem percurrit, atque cum e veterum temporum memoria eos laudavit, quos classicos Scriptores appellamus; tum maximum numerum eorum attulit, quos recentior, quos patrum, quos nostra aetas tu-

 lit.

lit. Ne tamen in hac parte candorem Viri Cl. desiderares, etiam eorum librorum catalogum exhibuit, quibus in indice hoc componendo usus est. Sunt illi fere Transactiones Philosophicae Anglicanae, Artedi Bibliotheca Ichtyologica, Acta variarum Societatum Medicarum et Physicarum, atque etiam cum compluribus aliis haec nostra Acta. Vegetabilis Regni Scriptores ideo Vir Cl. silentio praeteriit, quoniam Seguierius atque Linnaeus iam locupletissimos eorum catalogos contexuerunt. Verbo autem *regni animalis*, non hominem, sed ea tantummodo, quae proprie animalia dicimus, complexus est. Quicunque denique numerum auctorum et librorum a Nostro laudatorum inire velit, summam illum diligentiam in hoc labore adhibuisse, plurimosque omnis aetatis omniumque nationum in medium adduxisse, inveniet. Sed quod in rebus humanis accidit, ut nihil omnibus numeris absolutum sit, ita praesertim in eiusmodi catalogis scribendis non possunt non aliqua vel *acutissimos* et diligentissimos latere. Neque enim illico tam vasta et copiosa materia exhauriri ab uno potest, sed plurium annorum seriem exspectat, compluriumque operam postulat. Quare etiam Vir Cl. consilium cepit, supplendi atque perficiendi magis magisque hoc opus auctariis quibusdam, et, quamprimum iustum numerum Scriptorum huius generis collegerit, supplementa quaedam edendi. Atque hoc modo nullum dubium est, quin tale sit opus traditurus nobis, quod historiam naturalem valde illustret, et iis, qui pulcherrima naturae contemplatione delectentur, variis modis prosit. Recte enim in praefatione adnotavit, tantam esse librorum farraginem, ut iis naturae indagator prope obruatur; atque ibidem, id quod facile intelligitur, susceptum a se laborem valde taediosum esse, vere profitetur.

A NATURAL AND CIVIL HISTORY OF California, etc.

i. e.

i. e.

HISTORIA CIVILIS ET NATURALIS CALIFORniae, continens accuratam regionis descriptionem: translata ex Archetypo Hispanico, a MICHAELE VENEGA, Iesuita Mexicano, Madriti a. 1758. edito.

Londini 1759. ex offic. Rivingtoni et Fletscheri, P. I. Alph. 1. plagg. 6. P. II. Alph. 1. plag. 1. in 8vo.

Etsi Auctor in ipsa libri fronte indicare videtur, se non magis civilem, quam naturalem historiam Californiae tradidisse: librum tamen si evolvas, de illa multa, atque in his non pauca minuta et vix mentione digna, de hac pauca, vel nihil potius, illum memoriae prodidisse invenies. Rectius fortasse et verius librum suum inscripsisset, historiam Missionum a Iesuitis in Californiam susceptarum. Huc enim omnia referenda esse, hoc consilio hunc librum scriptum esse, ut Iesuitarum merita, cum de religione, tum de Hispania, appareant, facile quivis intelliget. Atque etiam tabula geographica nobis prope nihil aliud, quam missionum sedes, ante oculos ponit. Quod ad historiam huius insulae attinet, docet Noster, Ferdinandum Cortesium a. 1522. cum in eo esset, ut illis in regionibus transitum in mare orientale et insulas Aromaticas inveniret, illam primum detexisse. Sec. XVI. exeunte Hispanos iterum harum terrarum recordatos esse, et Sebastianum Viscainonem primum a. 1592. et deinde a. 1596. ad Californiam cursum, sed infelici eventu, direxisse. Ioannem Iturbi, propriis sumtibus sustentatum, eo nagivasse, sinum intrasse, et magnam margaritarum copiam secum retulisse. Eandem felicitatem a. 1632. et sequenti tempore Franciscum Ortegam expertum esse. Sec. hoc XVII. Hispanos non semel iter fecisse in sinum, atque Indos, ut sibi margaritas ex aequore producerent, coegisse. Verum potissimum a. 1677. eos sedulo hoc

operam dediſſe, ut ſedem in California figerent, atque eo conſilio Ieſuitas aliquot ſecum adduxiſſe, qui non ſolum ſermonem incolarum didicerint, ſed etiam quibusdam de ſuae religionis doctrina perſuaſerint. Verum poſt trium annorum ſpatium ab hoc conatu rurſus deſiiſſe eos. Tandem a. 1697. P. Kino, Matheſeos peritum, illuc abiiſſe, et ſecum P. Salvaterram eodem deduxiſſe, ſumtibus eorum adiutum, qui incolas Chriſtiana religione inſtitui vellent. Eundem ſub tutamine Virginis Lauretanae ſcholam et templum aedificaſſe, atque hoc inſtitutum eandem divam variis miraculis adiuviſſe. Sed quid opus talia repetere? non magis quam illa, quae deinceps Auctor de concertationibus Ieſuitarum cum militibus, cum Indis, cum Senatu Mexicano, de innumeris velitationibus, de laboribus duorum, quos modo commemoravimus, Ieſuitarum, commemorat. Iam initio noſtri ſeculi, pergit Noſter, Philippum V. omne ſtudium in eo poſuiſſe, ut incolas Californiae et ſibi ſubiiceret, et Chriſtianis ſacris addictos videret. Sed neque tum res Hiſpaniae, multa ut in hac re efficerentur, permiſiſſe. Milites, una cum centurionibus, Miſſionariis ſubiectos, ſaepe non adeo placide hoc imperium toleraſſe, quin Ieſuita ipſum centurionem loco movere opus haberet. Hoc loco Auctor ad provinciam Sonoram, in terra continenti e regione Californiae ſitam, tranſit. Illam, ait, abundare copia argenti, ſed inopia incolarum laborare, qui opus faciant, et theſauros regionis abditos eruant. Hiſpanos magnum numerum ſubditorum, et iam Chriſtianorum Indorum, in metallifodinas abripuiſſe; indeque bono P. Kino multos iterum labores, multasque curas enatas eſſe. Eundem denique a. 1700. inveniſſe, Californiam eſſe peninſulam, ſuperius cum terra continenti coniunctam, atque inter eam et continentem ſinum illum eſſe, qui magna illa margaritarum copia abundet, et in quam magnus fluvius Colorado effundatur. Hiſpaniarum regem usque ad annum 1705. tantummodo 18000. thaleros ad haec efficienda ſuppeditaſſe: ſed Ieſuitas, reliquosque

eorum

eorum fautores, 1265000. thaleros impendiſſe. Tandem a. 1716. P. Salvaterram tribunal quoddam conſtituiſſe, quod cum ea quae ad religionem, tum quae ad regni ſtatum pertinent, gubernaret. Summam rerum eſſe apud Ieſuitarum ordinem. Quod ad ipſam inſulae faciem attinet, vellemus in ea deſcribenda copioſior Auctor fuiſſet. Pauca ſunt, quae de arbuſtis, arboribus, piſcibus, animalibus dicit; paullo plura de arbore Pitahaya, genere aliquo fagi, cuius fructus incolis pro alimento eſt. Fructus hic externe ad caſtaneae, interne ad ficus ſimilitudinem accedit. E mari multae margaritae efferuntur: atque inde ab a. 1752. in montibus circa Avilam et Andaluſiam vera manna invenitur. Alias terram eſſe aridam, ſterilem, multis rupibus obſitam, et parum cultam: paulo magis frugiferam eſſe regionem S. Lucae, vitibus conſitam a P. Ugarta, atque hinc inde valles frugiferas conſpici. Incolas corpore eſſe bene conformato, ſed colore fuſco: eosdem inertes, pigros, et voluptatibus deditos, turbulento quidem eſſe animo, et ad ſeditiones promto, ſed ſimul timidos, et a forti viro facile coercendos. Nulli eos creaturae divinum honorem habere, etſi quidam de deo bono et malo aliquid ſciant. In quibusdam tamen regionibus templa et idola inventa fuiſſe. Quemadmodum fere omnes Americae populos, ita etiam Californianos, Magos quosdam habere, quos Auctor minime aliquo deo agitari, ſed fraudibus et variis geſticulationibus fucum aliis facere, fatetur. Feminas quidem velleribus aliquot tegi, ſed viros adeo omni veſtitui infenſos eſſe, ut non parum excandeſcerent, cum miſſionarii illis veſtitum commendarent. Haec de prima Parte. In altera Auctor hiſtoriam Miſſionum inde ab a. 1717. continuat. Hoc enim anno Philippum V. iterum animum ad occupandam Californiam intendiſſe. Accidiſſe etiam eo tempore, ut Cardinalis Alberonius 80000. nummos aureos renueret, quos vir quidam opulentus ea conditione obtulerat, ut nemini, praeter ſe, eo coloniam deducere liceret. Patrem quendam, Iacobum Bravo, rem eo

tan-

tandem perduxisse, ut nova e Mexico auxilia Missionarii acciperent. Anno praecedenti ventorum tantam vim saeviisse, ut puer terra abreptus, neque unquam posthac inventus sit. Atque eiusmodi procellas fortasse olim Californiam terra denudasse, ut iam rupes tantum et saxa relicta sint. A. 1720. varias novas missiones susceptas esse, atque a. 1722. magnam vim cicadarum ingruisse. Incolas fame impulsos eas comedisse, unde ulcera maligna et vehementes morbos ortos esse, quibus multi perierint. Aliquoties bella nata fuisse, e quibus tamen Hispani semper superiores discesserint. A. 1734. navem, quam Gallionem vocant, primum ad S. Lucae appulisse, et quotannis ad eundem locum appellere. Eodem anno incolas, Fratres, Tameralem et Carranconem, occidisse, et aliquot missiones evertisse. Coloniam vero Iaquisianam militibus 500. seditionem compescuisse. Mox rebus compositis a. 1745. sedecim parochias institutas fuisse, quae singulae pagos aliquot complectantur. Dein adsperguntur hic quaedam ab Auctore de libera Apachaturum natione, de navigatione a P. Consay a. 1746. suscepta, et de navigatione ducis Viscayno a. 1602. facta. Monentur etiam nonnulla contra Ansonianum Itinerarium, et de Californianis septentrionalibus, quos mitiores A. et placidiores aliis esse dicit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Novembris Anno MDCCLX.

NOVA ACTA ERUDITORUM, publicata Lipsiae Calendis Novembris Anno MDCCLX.

TRAITE D' OSTEOLOGIE, etc.

i. e.

ALEXANDRI MONRO, PROFESSORIS ANATOmiae, et Membri Societatis Regiae, quae Edimburgi est, Tractatus Osteologicus, ex sermone Anglico in Francogallicum versus. Accesserunt tabulae in aes incisae, quibus et adulti hominis, et foetus, ossa, ad naturae veritatem depicta, una cum explicatione figurarum exhibentur. Auctore Dom. SUE.

P. I. et II.

Lutetiae 1759. apud Wilhelmum Cavelierium, Fol. Imperial. Alph. 6. pl. 21. Praefat. pl. 13. Tabb. aeneae XXXI. quarum singulae duplae exhibentur.

Quemadmodum nemo facile futurus est, nisi fortasse rationis lumine cassus, qui humani generis calamitates multo maiores sine artis salutaris auxilio fore, neget; ita nec quemquam arbitramur esse dubitaturum, quin ars salutaris ipsa, maximeque pars ea quae manu medetur, si Anatomiae lumine careat, ambobus oculis carere recte dicatur. Quae cum ita sint, non satis laudari poterit eorum industria atque diligentia, qui nihil incultum relinquunt eorum, quaecunque ad scientiam anatomicam iuvenum animis instillandam pertinere videantur. E quarum rerum censu haud dubie sunt icones anatomicae, quas artifex ad naturae

veritatem depinxit. Quapropter neque miramur, multoque minus reprehendimus operam, quam in adornandis tabulis hisce osteologicis eximiam navavit Clarissimus SUE; sed ultro utique lubenterque fatemur, icones, quas de humani corporis ossibus vir integerrimus curavit exprimendas, splendidissimis atque nitidissimis ALBINI et CHESELDENI operibus, neque artis pictoriae elegantia cedere, neque naturae veritatem minus recte exprimere videri. Opus hoc admodum commendabile Clariss. SUE divisit in duas partes; in quarum prima, post satis prolixam praefationem, qua studii anatomici necessitas atque praestantia, iconumque anatomicarum utilitas et commoditas, idoneis rationibus asseruntur, sequitur Tractatus Osteologicus, quem ALEXANDER MONRO, vir celeberrimus, et in Universitate Edimburgensi Anatomiae Professor, anno huius seculi vicesimo sexto primum composuit, atque evulgavit, iteratisque vicibus, sexies nimirum, deinde edere coactus fuit. Titulus libri est: The Anatomy of the human bones and nerves, by ALEXANDER MONRO, Edinburg 8. etc. Librum hunc pereximium ex sermone Anglico in Franco-Gallicum transtulit Vir quidam doctissimus, scholae SUEANAE olim alumnus, doctissimis vero adnotationibus auxit ornavitque ipse Clarissimus SUE. Librum igitur hunc Celeb. MONROI, orbi litterato quippe percognitum ac perquam commendatum, ipsiusque contenta, ut prolixius enarremus necessum non videtur. Praecipua proinde argumenta eorum, quae Cl. SUE adiecit, tantummodo cum lectoribus nostris communicabimus. Eo loco, quo Cel. MONRO de osteogenia disputat, Cl. SUE nonnulla exempla ossificationis praeternaturalis exponit. Vidit nimirum pleuram maxima ex parte osseam, glandulam thyroidem multis partibus osseis conspicuam, piam meningem, choroideum plexum, lentem crystallinam, ad naturam osseam propius accessisse, ac puncta ossea, eademque haud pauca, contraxisse. Cum Cl. MONRO horrendum illum morbum, quo adulti hominis ossa naturam suam deponunt, atque remollescunt, paucis attigisset, Clariss. SUE morbum illum

oppido

oppido rarum uberius describit, quo nostra aetate feminam quandam Parisiensem, SUPIOT vulgo appellatam, miserrime decubuisse omnes norunt; de eius causis opinionem proponit; et conditionem cadaveris, quod ipse dissecuit atque pervestigavit, memoriae prodit. Omnia ossa famosae istius feminae usque adeo corrupta erant, atque ita emollita, ut omnis eorum substantia, praecipue solidior illa atque media, prorsus deperdita esset, atque in meram saniem conversa, neque praeter periosteum superesset quicquam. Ossa artuum extremorum eum in modum erant incurvata, ut extremitates inferiores primo ab se invicem magis ac magis recederent, deinceps plane retro caput aegrotantis feminae elevata atque recurva reperirentur, horrendo et mirabili spectaculo. Extremitates superiores variis in locis erant inflexae, ad modum figurae angulosae illius, quam zigzak Galli vocant. Ossa illa latiora atque brevissima paulo minus erant immutata, ac propemodum speciem cartilaginis tenuioris, aut membranae etiam, referebant. Femina cum morbo isto per quadriennium conflictata est. Quo tempore ter utero concepit, quamvis interea saevissimis doloribus excruciata, sudoribusque profusissimis exsoluta, et omni terrea solidiorique materia spoliata. De causa tam horrendi morbi Vir Clarissimus suspicatur ita, ut corruptam ossium medullam, et reliquum succum ossium medullarem similiter corruptum, vice proximae causae omnino fuisse existimet. Corruptionem autem exstitisse ex nimia copia salis marini, cuius saporem atque gratiam biennio ante morbum ingruentem insolita appetentia prosecuta erat femina, quodque omni septimana ad libras duas et ultra devoravit. Atque haec quidem de morbo feminae istius. Cuius memorabilis casus historia ansam praebuit, morbum illum, quo ossa nostris temporibus emolliri paulo frequentius, quam olim quidem, solent, in gradus sex dispescendi. Et ad gradum quidem sextum refertur morbus is, quem hic enarravimus. Ossibus illis tredecim, e quibus maxillas superiores constare omnes sciunt, Clarissimus SUE addit ossicula illa turbinata

 sphe-

ſpheroidalia, quae celeberrimus, dum viveret, BERTINVS, deſcripſit, ac pro oſſibus ſeparatis diſtinctisque habuit, vocavitque *petits cornets ſphéroidaux*. Dicuntur ea eſſe figurae triangularis, inferius convexa, ſuperius concava, ſitumque ac locum obtinuiſſe inter poſteriorem oſſis ethmoidei partem, et anteriorem inferioremque oſſis ſpheroidei partem, ante huius criſtam, et prope mediam vomeris partem. De quibus oſſiculis iudicium noſtrum ſuſpendimus, aliisque diſcutiendum relinquimus, utrum vere diſtincta oſſicula ea ſint, an potius ad oſſa palatina, tanquam partes ad totum, referri mereantur. Alio loco ipſe Clarisſimus MONRO, et, quem hic ſecutus eſt, DEVENTER, qui praecipuum obſtetriciae artis momentum in recte regendo oſſe coccygis poſuit, a doctisſimo SUE meliora edocentur, cum nimirum oſtenditur, os iſtud non niſi perraro, et eo tantum caſu impedimentum infanti naſcituro obiicere poſſe, quando id usque adeo anteriora verſus inclinatum eſt, ut infantis capiti, quod iam partem maioris pelvis anguſtiorem, fauces dixeris, ſibi expediviſſet, ab oſſe iſto nova remora obiiciatur. Deſcribitur porro admiranda fabrica articuli, quo humerus cum ſcapula aliquando fuit coniunctus. Humerus nimirum in ſuperiori extremitate non capitatus erat, ſed cavitate articulari conſpicuus, ſcapulae vero pars anterior et ſuperior non excavata, ſed eminentiori capitulo inſtructa conſpiciebatur. Alio tempore Clariſſ. SUE diſſecuit pueri octo annos nati cadaver, cuius os femoris ſiniſtri lateris, neque in caput, neque in collum faſtigiatum erat, ſed tantummodo obliquam ſatisque latam oſtendebat ſuperficiem, quae ſimili osſis ilium ſuperficiei reſpondebat, atque cum ea articulum conſtituebat, quem validisſima ac numeroſisſima ligamenta confirmabant. Praeter has annotationes multo plures reperias, quibus vel Auctorum loca indicantur, vel nonnulla illuſtrationis quippiam accipiunt. Pars operis altera ſoli Clarisſimo SUE debetur, eademque nihil niſi ſatis ampla et clara explicatio nitidisſimarum iconum continetur. Explicandi ratio ea eſt, qua poſitus osſis, quem, dum pingebatur, habebat, indi-

indicatur, omnesque, quae in eo osſis poſitu conſpici queant, partes enumerantur. Tabulae viginti quinque priores oſſa adultorum repraeſentant; tabula vigeſima ſexta, vigeſima ſeptima, duodetriceſima, et undetriceſima, ſiſtunt oſſa foetus ex ſceletis diverſae aetatis et magnitudinis; tabulae demum duae poſtremae osſium diſſectorum fabricam internam pulcherrime exprimunt. Tabulas ſingulas eſſe duplas, ſupra iam diximus: quarum altera ſolos ductus lineares, una cum adſcriptis litterulis continet; altera vero, et huic ad latus poſita, icones umbra et luce diſtinctas ſiſtit. In qua re Auctor noſter imitatus recte videtur Celeberrimum Albinum.

DE OBIECTIONIBUS VIRI CLAR. LIBERATI FASSONII, contra rationis ſufficientis principium, diſſerit IO. CHRISTOPHORUS GOTTSCHEDIUS, Log. et Met. P. P. O. Acad. Reg. Boruſſ. Electoral. Moguntinae et Bavaricae, nec non Inſtit. ſcient. Bonon. adſcriptus.

Inter eos, qui celebratiſſimum hiſce temporibus Principium, quod RATIONIS SUFFICIENTIS nomine venire ſolet, ex parte impugnaturi inſurrexere, nemo facile meliori mente, armisque firmioribus id feciſſe videtur, LIBERATO FASSONIO *) a S. Ioanne Baptiſta, V. C. ex Piarum Scholarum Sociis, Theologiae Graecarumque litterarum in Collegii Senogallenſis Seminario Profeſſore. Qui enim Philoſophum genuinum decet, veritatis amor, nullibi magis eluceſcere deprehenditur, quam in hac diſſertatione, qua et ſummam erga illuſtres Viros, LEIBNITIUM, WOLFIUMque, venerationem, et aequitatem erga diſſentientes laudatiſſimam,

*) Prodiit Libellus hoc Titulo: De Leibnitiano Rationis ſufficientis Principio, Diſſertatio Philoſophica Liberati Faſſonii, a S. Ioanne Baptiſta, de CC. RR. Scholarum Piarum in Senogallenſi Seminario atque Collegio eiusdem Familiae Theol. et Graec. Litt. Prof. Senogalliae 1754. Typis Steph. Calvarii, in 4. mai.

mam prodidit. Liceat igitur nobis, erga hunc tantorum Philosophorum adversarium pari iure uti, eiusque obiectiones, quantum et res ipsa, et vires ingenii, quae quam modicae sint apprime novimus, patiuntur, discutere.

Et ad aequitatem quidem quod attinet Clariss. FASSONII, ea vel maxime ex prima Libelli Sectione apparet. Postquam enim eiusdem Principii historiam paucis exposuit, naturam eius et indolem, multumque apud priscos Philosophos usum, edisserit. Hic primum, quid per *rationem*, eamque *sufficientem*, intelligatur, non ex suo ingenio comminiscitur, sed ex WOLFII CANZIIque scriptis docet. Addit, quotuplex ea esse possit, *essentiae* scilicet, *existentiae*, *proprietatum*, *possibilitatis*, *relationis*, *similitudinis*, *vis*, et ita porro. Hanc itaque enuntiationem: *nihil est sine ratione sufficiente, cur potius sit, quam non sit*, rationis sufficientis, immo *determinantis* quoque nomine, (Theod. P. I. §. 44.) a LEIBNITIO dici: immo *completam*, *perfectam*, et *totalem* ab aliis vocari, monet. Porro principii huius naturam ac vim, foecunditatem, usumque in singulis Philosophiae partibus multo amplissimum, LEIBNITIUM distincte evolvisse et aperuisse, immo in lucem magno suo merito protulisse primum, fatetur; ita ut eius conditor auctorque merito dici queat. WOLFIUM postea, acerrimi ingenii et intelligentis iudicii hominem, doctrinam hanc a LEIBNITIO acceptam illustrasse, auxisse, munivisse, et suam quasi fecisse; immo decoris ac splendoris multum eidem addidisse, asserit.

Interim non infitiatur Cel. FASSONIUS, ab ultima fere antiquitate Leibnitianum axioma hoc dudum innotuisse, et apud vetustissimos Philosophos usum saepe insignem habuisse; etsi nec satis distincte intellectum fuerit, nec probe explanatum. Cognovit idem certe Sinensium Philosophus antiquissimus, CONFUCIUS, adhibuit PLATO in Timaeo, adhibuere ARISTOTELES, PROCLUS, ARCHIMEDES, LUCRETIUS, CICERO, SENECA, AUGUSTINUS, AVERRHOES, THOMAS AQUINAS, CARTESIUS, aliique plures, cum veteres, tum recentiores: id quod allatis ipsorum locis A. abunde ostendit. Commemo-

memorat quoque, hanc Principii memorati antiquitatem faffum etiam effe illuftrem WOLFIUM; fecus ac a Viro Cl. ANTONIO GENUENSI (in Elem. Metaphyf. P. I. c. 6.) exprobratum ipfi fuit. Pronuntiat tandem, LEIBNITIUM rem tantum diftincte evolviffe, e tenebris et caligine in lucem eruiffe, et *rationis fufficientis* axioma, veluti primarium quoddam, latiffimeque pervagatum Philofophiae Principium, adhibuiffe.

Nec his contentus V. C. in commendando hoc axiomate ulterius pergit, affeveratque, mirificum idem in omni Philofophiae parte, et prorfus egregium ufum habere. In explicatione naturae, peculiare ac proprium Philofophi effe, in fufficientes rerum rationes inquirere: quum id vulgum inter atque Philofophos interfit, quod hi rerum caufas, origines, atque principia perveftigant, feu, ut LOCKIUS loquitur, mundum intelligibilem populoque ignotum fcrutantur; populus autem eo contentus fit, quod fenfibus, quid in natura fiat, percipiat. Hac autem Philofophia, ad efficiendam quoque vitae tranquillitatem, nihil, ait, conducibilius effe poffe. Timores enim et inanes follicitudines, et plerasque animi perturbationes, quibus homines ex vulgo torqueri confpicimus, maximam partem inde potisfimum progigni, quod in fumma rationum fufficientium ignorantia verfentur. Ubi ergo de veritate agatur, quae a Philofophis contingens dici folet, rationis fufficientis principium, ut in re explicanda evolvendaque adhibeatur, neceffe effe. Etenim, quum una eademque res diverfo alioque prorfus modo effe posfit, et varias fubire queat vicisfitudines; omnino enuntiari non poffe, rem aliquam ita fe potius habere, quam aliter, nifi fufficiens quaedam in medium adducatur ratio. Et in hoc quidem principii ufu univerfali inculcando, eousque progreditur V. C. ut §. 21. p. XVI. feqq. contra nobilisfimae Matronae DU CHATELET (Cap. I. §. 8.) effatum, in veritatibus etiam neceffariis, arithmeticis fcilicet, geometricisque, quas foli contradictionis principio fuperftrui exiftimavit, rationi fufficienti locum effe affeveret. Quum enim,

enim, docente WOLFIO, (Ontol. Not. ad §. 129.) *Quo posito aliquid ponitur, illud eius ratio sufficiens sit;* proprietates autem vel attributa a rei essentia proficiscantur: sequi id necessario putat, quod efficiendum erat. Concludit proinde V. C. §. 22. *Itaque nemini, qui sui compos sit, in dubium venire debere principium saepe dictum, nisi frigidissimis contradictionibus irretire se turpiter velit, et repugnantia comminisci.*

Supersedeo ea in medium afferre, quae in ulteriorem huius axiomatis confirmationem subiunxit V. C: id tamen sicco praeterire pede nefas duco, quod §. 23. addere ipsi visum est. Nimirum, ne quidem ex mundi huius consideratione, et naturae contemplatione, argumentum duci posse adversus impios effrenesque homines, qui Deum esse, eidemque originem suam debere universum hoc, pernegant, nisi adhibito *rationis sufficientis principio.* Omnia enim casu, et fortuito, sive ex nihilo gigni potuisse, si absque ratione sufficiente quidquam oriri posset: quo ipso quid absurdius excogitari potest? Perspexisse hoc intelligentissimum LEIBNITIUM, addit, cum in egregio Theodiceae opere, tum in Epist. V. ad CLARKIUM §. 126. ubi sine magno hoc principio, non perveniri posse ad probationem existentiae divinae, nec rationem reddi plurimarum magni momenti veritatum, pronuntiat *). Exinde autem §. 24. merito falsitatis coarguit Virum ceterum acutissimum, ROGERIUM BOSCOVICH, qui in Dissert. de aestu maris, quaedam Cel. EULERI, (at profecto hominis in alius verba minime iurantis,) argumenta, ex rationis sufficientis penu depromta expediturus, statuit: Principium hoc nostrum, *quod nunc maxime adhiberi solet, numquam posse esse usui ulli, ad quidpiam utcumque determinandum, multo minus ad demonstrandum.* Hoc ut refellat, ad Ill. WOLFIUM provocat, qui eo nixus principio, celebres illas

---

*) *Sans ce grand Principe, on ne sauroit venir à la preuve de l'existence de Dieu, ni rendre raison de plusieurs autres verités importantes.*

illas naturae motusque leges, a NEWTONO ſancitas, in Coſmologia cap. 4. bellisſime demonſtravit. Quid? quod axioma hoc Leibnitianum aeternitatem quoque mundi averruncat et confodit. Tollere enim idem infinitam cauſſarum ſeriem, ex aeternitate mundi manantem, nec vulgo ſatis evidenter refutatam. Quid denique, quod ex eodem principio facile oſtendi posſit, materiae cogitandi vim non convenire; et primaria elementa corporum, non niſi ſimplices incompoſitasque ſubſtantias eſſe oportere. Newtonianos nempe, reliquosque Atomiſtas, ſufficientem extenſionis rationem nec afferre, nec ullo modo afferre poſſe; id quod fuſius A. explicat. cet.

Vindicat poſtea idem contra FORTUNATUM A BRIXIA, Philoſophum modernum Italum, qui hoc principio Leibnitiano nihil magis aſſeri et innui pronuntiavit, quam tritum illud: *Nihil ſine cauſſa.* Ubi ſcilicet vel ipſe Fortunatus, inter rationem et cauſſam multum intereſſe docuiſſet, non omnem cauſſam pro ratione haberi poſſe concludit. Licet enim cauſa quaelibet, ſufficientem cuiusque rei rationem conſtituat, tamen non omnem rationem ſufficientem cauſſam eſſe aſſerit. Patere hoc ex Carteſiano enthymemate: *ego cogito, ergo ſum.* quo CARTESIUS, ut ſe eſſe efficeret, utebatur. Neque enim Philoſophum hunc, cogitationem tamquam exiſtentiae ſuae cauſſam ſumſiſſe: ſed tamquam rationem ſufficientem poſuiſſe, unde intelligi poſſet, ſe cogitantem exiſtere. Taceo plura, quae ex Scholaſticis huc facientia in medium affert. Haec enim allata, ſatis, ni fallor, evincunt, quo animo ſit Clariſſ. FASSONIUS in omnem Philoſophiam Leibnitianam, hocque potisſimum rationis ſufficientis Principium. Aequisſimum ſcilicet ſe praebuit meritorum adverſarii ſui iudicem, exemplumque dedit excellens, quod ſequantur ſane omnes, qui in magnorum virorum opiniones inquirere curatius, Lectorumque calculum ferre aliquo modo velint. Quae mens, utinam omnibus fuiſſet illis, qui in arenam, contra duumviros hos, Philoſophos

Germanorum huius faeculi facile maximos, defcendendum fibi effe crediderunt.

Haec quum ita fe habeant, non parum miratus fum, in tanta mentis perfpicacia et eruditione, in tanta quoque erga adverfarium aequitate, tamen id manu altera quafi abftuliffe iterum LEIBNITIO, quod altera dederat, Clarisfimum FASSONIVM. At, ea eft ingenii humani fubinde imbecillitas, ut nonnumquam vel in rebus maxime perfpicuis titubet; eaque, quae fe invicem confequuntur in veritatum catena, minime perfpiciat. Quis quaefo crediddiffet, Virum adeo acutum, qui univerfalitatem Principii huius iam in luce pofuerat, et contra adverfarios propugnaverat feliciter, eousque hállucinari poffe, ut quafi media via fubfiftere, eaque relicta, ex regia veritatis, ad CLARKII devia deflectere potuerit. Legat quaefo, qui dubitat, fequentia (§. 27.) verba: *Itaque, etfi fapientis eft, nihil defendere, quod Leibnitianum dogma, eiusque ufum ac vim labefactet: illud tamen in quaeftionem hic venit: an in cauffis, quae cognitionis libertatisque participes funt, ipfa voluntas, veluti fufficiens aliquorum effectuum ratio, fubinde afferri poffit?* Recenfet eorum, qui id negarunt, fecundum Leibnitium et Wolfium, nomina: Hanfchios, Thummigios, Bülfingeros, Reinbeckios, Canzios, aliosque; fed addit etiam nomina adverfariorum, Sam. Clarkii, Croufatii, Langii, Voltarii, Monigliae. Horum numero etiam multos veteres Theologos adfcribendos cenfet: licet hi, noftro quidem iudicio, ante motam controverfiam, fatisque explicatum cauffae ftatum, fecurius locuti fint, eaque propter in cenfum venire nequeant. Hi fcilicet arbitrantur, *nonnullorum eventuum fufficientem rationem ex fola voluntate, eiusque arbitrii vi, quandoque petendam effe;* cui fententiae fuum quoque calculum iam additurus, probationem ipfam A. aggreditur.

Exponit autem et hic, amota a fe invidiae vel malitiae fufpicione omni, Leibnitianae doctrinae fummam, ad controverfiam probe perfpiciendam, maxime neceffariam. Rationem fufficientem, cur animus aliquid velit, vel nolit, *Motivum*

vum vocari monet. Ex motivis ideo intelligi, cur aliquid velimus potius, quam nolimus: quumque nihil ſine ſuff. rat. eſſe queat, numquam voluntatem, vel divinam, vel humanam, in actum erumpere ſine motivis. Eſſe autem motiva diſtinctam boni malive cognitionem, aut ſi mavis perceptionem. Si nempe quicquam, veluti bonum percipimus, illud appetimus; ſin tamquam malum percipimus, averſamur. Quodſi contigerit, ut ex pluribus bonis, quorum animo obiecta eſt ſpecies, alterum alteri praeferendum ſit, illud ſemper praeferri ſolere, in quo plus ineſſe boni iudicaverimus. Eſſe autem motiva duplicia, partim intrinſeca, partim externa. E. g. ſi ex duobus numis eligendi optio mihi data fuerit, huncque pro alio eligam propter pretium maius, intrinſecum erit motivum; extrinſecum contra, ſi ideo eligam, quod eum a Viro quodam illuſtri poſſeſſum fuiſſe noverim. Ubi tandem in electione inſtituenda utroque motivorum genere deſtitutus fuero, non tamen temere agam; ſed magis familiari agendi ratione utar, inter bona plurima id praelaturus reliquis, quod primum attentionem meam ad ſe allicuerit. Quamvis haec ratio proprie non ſit, cur bonum iſtud appetatur; ſed potius cur alterutrum reliquis praeferatur.

Hominis itaque libertatem ex mente WOLFII, in *facultate* ponit, *qua mens ex pluribus poſſibilibus, ſponte eligit, quod ſibi maxime placet, quum ad nullum eorum per eſſentiam ſuam determinata ſit.* Placere autem menti, quod bonum ipſi videtur. Nunquam igitur animam ſine motivis agere; tantum abeſſe, ut contra motiva agere ſoleat. Ne autem quis temere ſtatuat, rationem ſufficientem libertati opponi, animadvertendum eſſe, *neceſſitatem hypotheticam* rei contingentiam labefactare non poſſe. Eſſe autem non niſi hypotheticam neceſſitatem in volitionibus, ex motivis contingentibus, non autem ex neceſſitate eſſentiae ortis. Aliis enim motivis praeſentibus, aliter acturam fuiſſe mentem. Contingens itaque fuiſſe, quidquid ea voluerit et egerit; i. e. libertatem eius ſibi conſtitiſſe. Quod ſi quis in anima admittere noluerit, ad *caſum purum* ipſi confugiendum fore in

volitionibus, i. e. ad effectum, sufficienti ratione destitutum. Hunc igitur casum Leibnitiano axiomate tolli, non libertatem.

Pergit Auctor Sapientiam divinam explanare, et exinde optimi mundi existentiam concludere, qui Deum infinitum quam maxime decuerit. Hic TULLII verbis ex Oratore petitis declarat: *decere*, idem esse, *quasi aptum esse consentaneumque personae; quod in omnibus rebus valet: contraque idem dedecere.* Quod decorum, licet secutus sit rerum omnium Architectus, tamen fatali illum necessitate minime abreptum fuisse: eo, quod sciens atque volens, sapientiae bonitatique suae convenienter, i. e. lubentissime omnia egerit. Taceo, quae de Monadibus et indiscernibilium principio hic repetiit V. C. Omnia enim, quae in hoc systemate Leibnitiano colligata quam elegantissime, Italisque suis forte nondum satis familiaria sunt, uberius expromenda ipsi visa fuerunt; quibus et bonam fidem suam ostenderet, et rationum suarum vim firmaret. Et in principio quidem indiscernibilium illustrando ita versatus est, ut pervetustis Philosophis dudum id exploratum et peramatum fuisse ostenderet. Sic LUCULLUM apud CICERONEM (Acad. Qu. L. IV. c. 26.) negasse memorat, tantam esse in rebus similitudinem, ut usu saltem, consuetudine ac diligentia, internosci non possint. Immo, IORDANUM BRUNUM, in Libro *de minimo*, eiusdem disciplinae meminisse: divumque THOMAM paria docuisse monet; quibus WOLFIUM notat, in Cosmologia asserentem: LEIBNITIUM *primum animadvertisse omnium rerum dissimilitudinem.* Sed facile veniam merebitur WOLFIUS huius asserti, ubi eadem aequitate cum eo agere volueris, qua circa principium rationis sufficientis, vel Cl. FASSONIUS ipse, usus est in superioribus.

Haec doctrinae Leibnitianae summa, candide ab adversario exposita, ne manca esset ulla in parte, id tandem subiungitur: LEIBNITIUM ipsum fateri: *licet sufficiens semper, cur aliquid sit, vel non sit, ratio adsit; saepenumero tamen ignotam*

notam eam esse; quemadmodum in eandem sententiam dudum cecinit Martialis:

Non amo te, Volusi; nec possum dicere quare;
Hoc tantum possum dicere: Non amo te.

Addere praeterea LEIBNITIUM, cum suis, monet: ubique tamen patere, aliquam eiusmodi rationem, inexplicabilem licet, adesse. Cuius asserti veritas, vel ex ipso exemplo MARTIALIS confirmari potest. Quis enim credat, prorsus sine omni ratione, *Volusio* infestum fuisse Poetam, vel non amasse eundem? Profecto, si regula vera est, ab OVIDIO dudum tradita:

— — — *Ut ameris, amabilis esto!*

caruisse *Volusium* hac amabilitate censendum est; qua si praeditus fuisset, amatus etiam a MARTIALI fuisset. Quis enim concipere potest amorem vel odium, omni ratione destitutum? Verum haec sufficiant: audiendus nobis iam venit Cl. FASSONIUS, qui, ut obiectionibus suis eo maiorem firmitatem conciliaret, hac methodo, mathematicae aemula, contra LEIBNITIUM insurrexit, §. 40.

LEMMA: *Duo aut plura quaeque, undequaque et absolute simillima intrinsecus, perque se, non repugnant.*

Habeo id instar axiomatis, quippe voluntaria Leibnitii et Wolfii, quibuscum agitur, confessione comprobatum. Etsi enim LEIBNITIUS et WOLFIUS duo individua sui prorsus similia in rerum natura esse repugnare docuerint; agnoscunt tamen, et annuunt, repugnantiam hanc a solo rationis sufficientis principio, quod everti sentiunt, non ab ipsa rei essentia dimanare. *Quum nego,* ait LEIBNITIUS, duas esse aquae guttas undique similes, aut duo quaevis corpora, quae internosci nequeant; non equidem dixerim, *absolute esse impossibile ut sint.* Sed rem dico divinae sapientiae adversari, adeoque nullibi existere. (*Epist. V. ad Clarkium,* §. 25.) Id etiam rotundis verbis fatetur, ut debet, CHRISTIANVS WOLFIVS, in Cosmol. nota ad §. 246. LEIBNITIVS ait: *primus animadvertit omnium rerum dissimilitudinem; quum videret, indiscernibilia repugnare principio rationis sufficientis; etsi*

abſolute impoſſibilia non ſint: atque ea de re locutus eſt in Epiſtolis ad Sam. Clarkium. Addi poſſet BVLFINGERI teſtimonium, qui in Dilucidationibus Philoſ. Sect. I. c. 4. §. 94. eadem ratione et via hanc in rem argumentatur, qua ſuperiores illi. Quocirca duo, vel plura quaelibet, inter quae ne minimum quidem interſit, abſolute, et ſuopte ingenio non repugnant, Leibnitianis concedentibus. *Hactenus ille.*

Liceat nobis, ad haec Auctoris verba, quid nobis regerendum videatur, paucis interſerere. Egregie rem ſuam gerere coepit CL. FASSONIVS, καθ' ἄνθρωπον, contra LEIBNITIVM WOLFIVMque diſputaturus. Sumit enim id, quod clariſſime fatentes reperit, tamquam munimentum firmum, ex quo ſua in ipſos tela torqueat: id quod licitum diſputantibus ſemper fuit exiſtimatum. Si enim dicendum quod res eſt, perlectis, quae ſequuntur, omnibus, relectisque aliquoties, evicit utique hic adverſarius acutiſſimus, id quod evincendum ſibi ſumſit: ſaltem contra incautos hos adverſarios, qui aſtuto huic hoſti, latus, ut ita dicam, nudum praebuerunt; concedendo ea, quae, quantum ego perſpicio, nullatenus concedenda fuiſſent. Quantacumque enim ſit erga hos Duumviros ſummos reverentia mea atque veneratio, non poſſum tamen, quin ab eorum ſententia hic recedam, tritum illud ſecutus, *carus Socrates, carus Plato,* etc. *carior omnibus veritas.* Miror profecto, Viros adeo ſyſtematis ſui gnaros, tantoque ingenii acumine praeditos, admirabili iſta, qua pollebant mentis acie, minime proſpexiſſe, venturum aliquando adverſarium, qualis eſt Cl. FASSONIVS, hominum acutiſſimus; qui proprio ipſos telo iugulaturus eſſet. Nihil autem, uti ego quidem exiſtimo, ipſos adigere poterat, ut a ſapienter invento principio indiſcernibilium in tantum recederent, ut faterentur: *cogitari abſque repugnantia, immo eſſe etiam poſſe, duo perfecte ſimilia.* Aut enim univerſalis debet eſſe alicuius propoſitionis vis et aſſertio; aut plane principii nomen non meretur. Male igitur LEIBNITIVS, aut pro principio venditavit hanc aſſertionem: *Non dantur duo perfecte ſimilia;* aut peius admiſit, *cogitari tamen, imo*

exi-

existere etiam posse duo perfecte similia. Profecto, quemadmodum securius subinde locutos esse Ecclesiae antiquae Patres, adfirmare solent Theologi, ante motas ab Haereticis controversias; ita ego quoque pronuntio, LEIBNITIUM WOLFIUMque incautius locutos esse hac de re, ante motam a Cl. FASSONIO nostro controversiam. Id quod ex sequentibus magis adhuc patebit. Pergit Auctor noster:

§. 41. *Scholium.* Quamvis autem hoc esse possem contentus ad concludendum quod volo; si quis tamen *Lemmatis* rationes curiosius, quam necesse est, exquireret, id quod sumsi, ita conficerem. Quidquid enim distincte, nedum dilucide, animo ac mente percipitur, sane constanti Philosophorum omnium consensione absolute esse potest. Impossibilium enim, cuiusmodi est velocitas maxima, vel figura rectilinea duobus constans lateribus, vel denique Ellipsis, cuius ordinatarum quadrata non sint inter se ut rectangula ex axis segmentis, nequit ulla; tantum abest ut distincta idea, animo informari queat. Duo autem inter se, undiquaque simillima, distincte, atque clarissime cogitatione intelligentiaque complectimur. Hic enim intimum cuiusque sensum appello, an non duo, vel plura, quae nihil specie differant, distincte, ac dilucide in diversis locis percipiat? Profecto, si studia partium exuamus, id perspicuum omnibus, atque manifestissimum videri debet; neque hinc res plures omnino, et undequaque simillimas suapte natura repugnat esse. Deinde, cum possibilium nomine veniant, quae nullam prae se repugnantiam ferunt, plane non video, cur absolute repugnet, duas materiae particulas, v. g. duo sidera, duo animantia, plantas duas simillimas, soloque numero differentes, in natura esse posse. Neque res in dubitationem adducenda est, ne alioquin divinam vim atque potentiam brevioribus, quam oporteat, circumscribamus limitibus. Rursus igitur, aliqua aliorum ex omni parte similia intrinsecus, perque se, non repugnant. *H. i.*

Audivimus Cl. FASSONIUM, id, quod antea sumserat, tanquam liberaliter sibi concessum, iam demonstrantem. Ultro con-

concedimus, quam fundamenti loco fubfternit, propofitionem: *Quidquid diftincte concipi poteft; id abfolute effe poffe.* Circa affumtionem autem eidem fubiectam, non aeque faciles effe poterimus. Negamus enim, et pernegamus, nos duo vel plura perfecte fimilia diftincte concipere, dilucideque cogitare poffe. Cuius negationis ratio ut plenarie intelligatur, ad definitiones *eiusdem* et *diverfi* refpiciendum erit. Concedimus quippe, nos idem aliquoties, vel diverfis in locis concipere, feu potius mente ex loco in locum transferre quafi poffe; diverfum autem *τὸ idem* a fe ipfo proinde fieri, d quidem nullatenus largimur.

Definivit WOLFIUS *eadem*, per ea, quae falvo omni refpectu iubftitui fibi invicem queunt; *diverfa* autem, quae fibi fubftitui fita nequeunt. Hae definitiones, fi valeant, uti debent, efficiam: duo perfecte fimilia nec cogitari, nec effe poffe. Pone enim, per impoffibile, dari duo eiusmodi perfecte fimilia, poterunt fane fibi invicem fubftitui, omni refpectu falvo; ita ut nullum obfervabile fit, fubftitutionis, me infcio factae, indicium. Hoc autem conceffo, vi definitionis fuperioris, non *diverfa* ea erunt, fed *eadem*, five potius, *idem*. *Idem* autem effe fimul, et *diverfum*, implicat, quam quod maxime. Ergo, duo perfecte fibi fimilia, qualia fupponuntur per fictionem, prorfus non funt *duo* diverfa, fed *idem* prorfus, i. e. unum idemque, diverfo tempore cogitatum, vel mente in diverfa loca translatum. Q. E. D.

Idem alia ratione efficiam. *Diverfa* tripliciter effe posfunt: vel *genere* fcilicet, vel *fpecie*, vel *numero* diverfa. Toto genere diverfa quae funt, ea tamquam prorfus fibi difparia et diffimilia concipiuntur. E. g. Globus cum Cubo comparatus, effentialiter diverfus eft, et ipfo genere a fe invicem abeunt. Si globos plumbeos et ligneos fecum invicem contuleris, habebis differentiam fpecificam, cum generis identitate confiftentem. Globi effentiam enim quum habeant omnes, in materiae et diametri diverfitate, fita erit omnis eorum differentia; i. e. fpecie different. Tandem fi numero tantum a fe abeunt, eiusdem materiae et diametri globos habebis

bobis plures, tamquam pondere et magnitudine aequales, si scilicet ex homogenea conflati fuerint materia.

Verum caveas, quaeso, ne hos globos numero diversos, sola loci differentia a se abire, properanter nimis asseras. Individua enim habes, omnimode determinata, i. e. infinitis minutiis a se invicem diversa. Haec accidentia, sive hae modalitates, in omnibus globis mirifice variantes, efficiunt, ut globus A, non sit globus B, nec C, nec D, et ita porro. Differunt enim omnes inter se, non *genere*, tamquam globus a cubo; nec *specie*, tamquam maior globus a minore: sed *numero*, i. e. determinationibus infinitis minoribus, quas ille, qui globos hos cogitat, nec intelligit omnes, nec concipere potest, nisi confuse admodum, immo obscure. Plus itaque inest globis hisce individuis, revera existentibus, quam ideae cuiuscunque Spiritus finiti, hos sibi globos concipientis, capiunt, vel repraesentare possunt. Infinita enim sunt, quibus sidera, animantia, plantae eiusdem speciei plures, tamquam individua a se invicem abeunt. Quare maxime differt haec *differentia* globorum realium *numerica*, a differentia fictorum quorundam globorum; quos in abstracto quis sibi concipere conatur, omnimode similes. Hic scilicet revera non nisi unicum sibi concipit globum diametri dati, nulla in re a se ipso abeuntem; quem tamen mente sola, seu cognitione, ex loco in locum transfert. Ex eo autem, quod in omnibus sibi simillimus fingitur, sibique ipsi substitui potest, absque ullo agnitionis periculo, *eundem* eum esse et manere, non *plures* a se diversos esse, demonstrative colligitur. Fallax igitur maxime est ista persuasio, qua Autor, se distincte plura in omnibus sibi simillima concipere posse gloriatur. Non *plura* enim sunt, nec *numero diversa*, quae concipit; sed *eadem* abstracta globi, diametri certi idea, cui desunt determinationes individuales, ad *plura* constituenda necessariae. Oppido itaque falsa existente assumtione Syllogismi, seu propositione minore, Conclusio etiam eius falsa est, *existere, sive esse posse, plura sibi perfecte similia.* Q. E. D.

Tertiam ſuperaddere placet reſponſionem acutiſſimo FASSONIO, iudici in his rebus, ſi quis alius, maxime competenti; omnibus quippe Philoſophiae Leibnitio-Wolfianae myſteriis initiato. Quid *locus* ſit, metaphyſice conſideratus, minime Te fugit, Vir optime, et ingenioſiſſime. Eſt ſcilicet modus determinatus coexiſtendi cum aliis; qui autem errore vulgari pro parte quadam ſpatii haberi ſolet: quod ſcilicet ex infinitis eiusmodi locis tamquam partibus conflatum concipimus. Quid veri, quid falſi his inſit notionibus deceptricibus, meum non eſt Te monere: probe enim noſti modum, quo ex ſimplicibus ſubſtantiis, ſive monadibus, extenſum oriatur; id quod ex punctis mathematicis componi prorſus non poſſet. Et cur non? Quia prorſus ſimilia ſibi concipiuntur puncta iſta. Ad ſpatium reale enim concipiendum requiritur, ut *plura a ſe diverſa extra ſe poſita ſint. Extra nos* autem poſitum id eſt, quod tamquam a nobis diverſum concipitur. Neceſſe itaque eſt, ut diverſa iam ſint per ſe, et intrinſece, quae extra ſe concipi debent et poſſunt, ut ſpatium repleant. Si diverſa non erunt, veluti puncta geometrica, perfecte ſibi ſimilia; non poterunt etiam extra ſe invicem ſubſiſtere, ſed confluent in unum, milliaque puncta nihil magis unico efficient; tantum abeſt ut ſpatium replere posſint. Sed quorſum haec? Intelligitur hinc, in generando ſpatio, occupandoque loco diverſo, diverſitatem intrinſecam ſubſtantiarum iam praeſupponi; non autem per ſola loca, ea quae *idem* prorſus ſunt, *diverſa* fieri poſſe. Non poſſent enim, vi definitionis, *extra ſe* eſſe, niſi *diverſa* iam eſſent per ſe, antequam in loco eſſe poſſent, et ab aliis diſtingui. Patet igitur, niſi omnia me fallunt, *ſubſtantias prorſus ſimillimas*, extra ſe exiſtentes, *nec cogitari, nec eſſe poſſe*, ſine fictione in circulum redeunte, omnesque ideas ſimplicisſimas confundente. Q. E. D.

Non moror iam, V. Cl. quod vulgari more, eos, qui Deo productionem duorum per omnia ſibi ſimilium negent, iniurios in omnipotentiam Entis ſummi fore, aſſerueris. Non fugit Te profecto, Cel. FASSONI, ad contradictoria non ex-

extendi posse omnipotentiam divinam, sed ad possibilia tantum. Inanis itaque metus est, me Numinis potentiae quidquam derogaturum esse, postquam docui, contradictoriam esse existentiam plurium individuorum, perfecte similium. Involvit enim repugnantiam manifestam, *idem* esse, et simul *diversum; individuum* esse, omnimode determinatum, et *non determinatum aliter*, ac mille alia simillima; *extra se* invicem *esse,* nec *diversa tamen* intrinsece esse. Pergit Auctor §. 42.

PROPOSITIO I. *Exempla ex Dei natura repetita, ob oculos ponunt, sufficientem rei rationem quandoque a sola voluntate ducendam esse.*

Non est, quod nimiae me confidentiae reprehendas. Leibnitianis enim approbantibus, duo, vel plura etiam, inter quae ne vestigium quidem intersit dissimilitudinis, intrinsecus et suapte natura nullam praeferunt repugnantiam, (per Lemma), ut idcirco potuerit Deus complures soles, et errantes stellas, et arbores, plura itidem animalia, plura corpuscula eorum quae condidit, perfecte et absolute simillima fabricare. Iam vero de eorundem Leibnitianorum sententia, ex pluribus nulla in re differentibus, non nisi unum Deus creavit, (nihil enim est in rerum natura, ut existimant, alteri omnino simillimum,) atque hinc sufficiens ratio, praeter voluntatem, afferri nulla potest, cur Deus in rerum molitione hoc citius quam illud selegerit, alterique praetulerit, cum indiscernibilia singula, consilio et fini, quem sibi is constituerat, pariter aequaliterque respondissent; exempla igitur ex Dei natura repetita ob oculos ponunt, sufficientem rei rationem quandoque a sola voluntate ducendam esse. Q. E. D.

43. §. *Schol. I.* Libere loquar, quod sentio. Aut haec, quam produximus, omnibus numeris absoluta est demonstratio; aut quae demonstrationis natura sit, nondum intelligo. Nam ex ipsa adversariorum confessione et doctrina liquido profluit. Quid vero Leibnitiani oppositurі sint, divinare non possum. Et sane audivi, olim ex hac schola Philosophum, peracutum illum, et doctum, cui in pu-

publica concione id argumenti propofitum fuerat, non aliter nodum iftiusmodi potuiffe expedire, quam audacter negando, concesfiffe LEIBNITIVM, et WOLFIVM, res fimillimas abfolutam repugnantiam non praeferre. Sed ille necdum fatis in lectione WOLFII profecerat. H. I.

Non miraberis, Clarisfime FASSONI, me tua demonftratione non convictum abiiffe, fi fuperius in medium allata, attente, pro Tuo acumine, perlegere dignatus es. Principiis enim ratiociniorum tuorum labefactatis, nec haec ipfa firmo talo infiftere poffunt. Pernegavi, et deftruxi, nifi omnia me fallunt, perfecte fimilium fubftantiarum posfibilitatem. Ad contradictionum repugnantiumque regionem relegavi foles tuos, animantia, arbores, plantas, hominesque, immo minima corpufcula, perfecte fimilia. Collige quaefo, an inter non entia, electioni divinae locus fupereffe queat? Haud me movit LEIBNITII WOLFIIque non fatis penfitata confesfio, et concesfio eius posfibilitatis. Homines fuerunt, adeoque aeque ac nos ipfi, vel ex praecipitantia, vel aliis quibuscumque de caufsis, errare potuerunt. Turpe autem nobis effet, in eodem errore perfiftere, veritatique clarius intellectae, ob temere conceffum errorem, nuntium mittere. Non igitur admittet Leibnitianus prudens, Deum *cafui puro* fubiectum, fine ratione quidquam eligentem, vel tyrannicum illud axioma fequentem:

Sic volo, fic iubeo; ftat pro ratione voluntas.

Abfit, longisfime abfit! ita de fapientisfimo Numine fentire; quum nec inter homines quisquam fine omnibus motivis quidquam facere, vel fe feciffe, gloriari foleat. Sed de his alias plura.

Taceo iam, quod omnium finitorum exiftentia, propter cauffarum determinantium nexum, in univerfo quodam concipi debeat. Finitam enim rem, fidus, animal, plantam, hominem e. g. extra univerfum exiftere poffe, nemo facile fomniaverit: eo quod ad fubfiftentiam hominis e. g. et aere, et lumine, et calore, et nutrimentis, et parentibus, et infinitis aliis rebus opus fit. Quodfi itaque Deus duos Adamos

mos perfecte ſibi ſimiles condere inſtitueret, globos profecto terraqueos perfecte ſimiles duos, Soles, Lunasque duas, immo, propter nexum omnium in hoc mundo corporum, univerſa duo perfecte ſimilia condere deberet. Per duo autem univerſa prorſus aequalia et ſimilia, non niſi eundem ſcopum obtinere poſſet; unde fruſtranea foret penitus alterutrius mundi productio. An autem deceat Ens ſapientisſimum, fruſtra quidquam ſuſcipere, viderint illi, qui Deum id facere poſſe, quod fruſtraneum futurum eſſet, inter fidei articulos referre nulli dubitant.

Quanto melius THOMAS de Aquino, P. 14. pag. 170. (uti apud MEDINAM citatum invenio, Part. 2. qu. 13. art. 6.) *Imperfectum imperium contingit ex hoc, quod ratio ex diverſis partibus movetur ad imperandum, et non imperandum: unde fluctuat inter duo, et non perfecte imperat.*

Abrumpendum hic eſt filum ſcriptionis huius, mox alio tempore continuandum.

FRANCISCI ANTONII KNITELLIS, METROPOLit. apud Guelferbytanos Archidiaconi, Praeconium Ulphilanum alterum.

Guelferbyti 1760. plagg. 2. in 4to.

Quod ante hoc biennium in his Actis noſtris, conſilium Knittellis, Viri doctiſſimi, laudavimus, et, quemadmodum rei litterariae commodo oportebat, commendavimus: iſtud igitur conſilium, edendi Ulphilae, ita iam maturuiſſe, ut intra anni ſpatium proditurum in lucem ſperare liceat, vehementer gaudemus. Et venturos in gaudii noſtri ſocietatem homines vere doctos omnes, propterea dubitandi non eſt locus, quod, quid inde lucis litterariae antiquitati accedat, nemo facile ignorat. Sed comitatus veniet Ulphilas monumentis aliquot aliis, quibus vel ſolis edendis, fatemur, magnam erat gratiam initurus Knittellus V. Cl. Huic tali Viro, tam praeclara molienti, tot remoras fuiſſe obiectas, ab hominibus potiſſimum iis, quorum erat iuvare inprimis laudatiſſimum conſilium, non crederemus

profecto, nisi quales illi, et undenam fuerint, ipse Knittellus, peculiari scriptione, cuius titulum supra posuimus, erudito orbi querulus exposuisset. Non possumus impetrare a nobis, quin scriptionem eam omnem, verbo tenus huc transferamus; nam exhibet etiam monumentorum antiquorum, quae comitabuntur Ulphilam, praeviam notitiam. Sunt igitur verba Knittellii quae sequuntur.

§. I.

Ulphilae versionem Gothicam nonnullorum capitum epistolae Pauli ad Romanos, et duo IV. Evangeliorum fragmenta Graeca, Saeculo VI. scripta, veneranda haec summae antiquitatis monimenta, quorum praeconium duobus paene abhinc annis fecimus *a*), favente Summi Numinis gratia, indulgentissimisque SERENISSIMI BRVNOVICENSIVM AC LVNEBVRGENSIVM DVCIS CAROLI, PATRIS PATRIAE AVGVSTI, SAECVLI NOSTRI MVSAGETAE, auspiciis et iussu, tandem aliquando typis mandari coepta esse, futurisque, quae A. R. S. cIↃ IↃ CC LXI. Lipsiae celebrabuntur, nundinis secundis, primum venalia fore, in notitiam reipublicae litteratae deferre, nostrarum partium esse arbitramur.

§. II.

Illustribus, clarissimis, atque doctissimis viris, qui, alieni ab omni partium studio, institutum hoc nostrum, tum per *Germaniam*, tum etiam apud *Anglos, Batavos, Italos, Danos*, et fortassis quoque alibi, publicis privatisque scriptis suis integerrime commendarunt, generatim gratias, quas possumus, maximas agimus, agemusque in opere ipso, ut par est, nominatim. Oramus hos, quos ad promovenda molimina nostra huc usque et opera et consilio paratissimos cognovimus, sanctioris litteraturae amantissimos Viros, ut et hoc PRAECONIVM VLPHILANVM nostrum ALTERVM sibi habe-

a) Exibat PRIMVM illud PRAECONIVM NOSTRVM *Brunsuigae*, ex officina Orphanotrophei Maioris, Nonis Novembr. cIↃ IↃ CC LIIX.

habeant commendatisſimum, et de eius argumento ultro certiorem faciant rem eruditorum publicam.

§. III.

Mirum fortasſis videbitur multis, eveniſſe, quae dudum praeſagiebat animus *b*). Nimirum igitur ſtomachati ſunt et moleſte tulerunt opellas hoc in genere noſtras quidam, at perpauci tamen, qui ita, ut levisſime dicam, opinioſi ac delicati erant, ut condita Ulphilae oſſa in lucem adſpectumque protrahi, ſempiternaeque memoriae commendari nollent, niſi per eum, quem unicum eſſe hariolabantur, cui fas foret, in fingendo Ulphila perſonam gerere Lyſippi. Quare, tantum abeſt ut aliquam bonam gratiam haec Ulphilana editurus mihi apud omnes quaeſiviſſe videar, ut contra, me ſimultates partim obſcuras, partim apertas, intelligam ſuſcepiſſe. Atque ita periclitatus ſum in eruendis e lituris ruinisque ſuis veterum monumentis oculos meos, ut alii ad haec conamina noſtra punienda aperiant ſuos. Egregiam vero laudem, ſpolia ampla referimus ego Gothusque meus! Neque haec idcirco ſcribo, quod is ſim, quem ſua maxime delectant, ſed quod poſtulem, quod aequisſimum eſt, ne quid praeiudicati in opere noſtro aeſtimando afferatur, nec ſine ratione valeat quorundam, quos nemo dictatores dixit, auctoritas. Nullis, id quod valde ridiculum foret, ero monitoribus aſper, omnique eruditorum in me animadverſioni, modo contumelia et iniuria vacet, patientem ac docilem, ut par eſt, commodabo aurem. At haec, quae diverſis nonnullorum voluntatibus, diſtractisque quorundam magiſtrorum ſententiis, debentur impedimenta, faciliori negotio ſuperanda erant, tot ubique locorum, et in celeberrima inprimis ANGLIA, inſtituto noſtro applaudentibus bonis, ſummis, atque adeo *Eminentisſimis* Viris. Verum enim vero gravius impedimentum, iuſtioremque moram, edendo operi intulere turbulenta GERMANIAE noſtrae tempora. Amare ſane

b) PRAECONII PRIMI §. 10. conf. Nova Acta Eruditorum de anno 1758. pag. 669. 670.

ſane et VLPHILAS videtur, ut GOTHI quondam ſui, bella, horrida bella. Etenim bis nunc, et bis quidem in GERMANIA, armorum quaſi experrectus tumultu, e Bibliothecarum Mauſoleis in lucem adſpectumque hominum prodit ille barbatus Epiſcopus,

Cui caput intonſum plenas movitque pharetras
Trux et inhumanus Sarmaticusque Geta.

Primo excutiebatur ſomno tempore funeſtisſimi illius belli, quo per triginta annos, ſaeculo abhinc, et quod excurrit, concuſſa fractaque eſt Germania noſtra. Et nunc iterum, cum ſunt

Altera bella,
Sciſſaque diſſidiis rurſus Germania tota
In flammas et in arma ruit,

de cubili ſuo, quo mille annos delituit, exit

Toto quaeſitus Epiſcopus orbe.

Quid multa? Niſi Deus qualiacunque nobis otia feciſſet; Serenisſimique DVCIS intercesſiſſet liberalitas: nunquam ea, quam primo meditabamur, via, in publicum prodiiſſet Ulphilas. Intellexi tamen interea ac didici, quam ſcopuloſo, ut Tullii verba mea faciam, ac difficili in loco verſer, Ulphilae λείψανα editurus. Nam cum omnis arrogantia odioſa eſt, tum illa Grammaticorum multo moleſtisſima. Quam ob rem nihil dico de meo ingenio, neque eſt quod posſim dicere, neque ſi eſſet, dicerem. Aut enim id mihi ſatis eſt, quod eſt de me opinionis, quidquid eſt; aut, ſi id parum eſt, ego maius commemorando facere non posſum. Sed ne mucrones tribunitios, quos in Ulphilam meum vix reviviſcentem exacuerant, vagina videam iterum vacuos: acta ſit haec fabula!

§. IV.

Misſis igitur his dictatoribus, quorum nec artibus, nec imperio, res unquam regetur eruditorum publica,

—— Ad Vos, ſtudioſa, revertor
Pectora, qui libri quaeritis acta mei.

Reci-

Recitabo curſim ſtrictimque ea, quae, ne iuſto longior forem, omiſi in praeconio primo attingere, ANTIQVITATIS NIMIRVM MONVMENTA NONDVM, VEL PARVM ACCVRATE, EDITA, quae VLPHILAM noſtrum, in publicum prodeuntem, ſtipabunt, et, tanquam ſatellitum inſtar, qui ei faces praeferunt, comitabuntur. En ea

I.

Dabimus ex autographo EPISTOLAM BLVMII, quam citat Vir quondam illuſtris IACOBVS BVRCKHARDVS *in Hiſtoria ſua Bibliothecae Auguſtae c)*. Qua quidem epiſtola codicum *Weiſſenburgenſium*, quorum in numero eſt in quo VLPHILAM invenimus *d*), fata fuſius enarrantur, lectuque ſane in ea digna ſunt, quae BLVMIVS de antiquisſimo illo Martyrologio, quod *Luccae* 1668. edidit FRANCISCVS MARIA FLORENTINIVS, memoriae prodidit.

E re ſane Criticorum valde foret, ſi diligentius, quam ut ſaepe fit, deſcriberentur codicum, antiqua exaratorum manu, migrationes, crebraeque commutationes Bibliothecarum, in quibus commorandi plerumque, et ad breve quidem tempus, diverſorium illis, non habitandi domicilium, datur.

II.

Alterum monumentum ex autographo in lucem revocandum, ſunt DVO CATALOGI CODICVM, IN BIBLIOTHECA COENOBII WEISSENBVRGENSIS, TEMPORE ABBATIS FOLMARI, OBVIORVM. Innotuerat iam, in quo hi indices exſtant, codex, immortali LEIBNITIO *e*). Utrumque quidem Catalogum, at mancum, mutilum, et valde mendoſum exhibet IOHANNES FRIDERICVS SCHANNAT, in *Vindemiae litterariae collectione* I. N. II. p. 8. et 9.

III.

c) Part. I. lib. II. cap. III. Sect. IV. pag. 256.
d) Praeconii primi §. 2.
e) I. BVRCKHARDI Hiſt. Biblioth. Aug. loco in nota 3. citato pag. 257.

III.

Ab iis, qui, ad conficiendos coenobii *Weissenburgensis* annales, monimenta antiquitatis colligunt, gratiam nos inituros esse speramus, si iis aperuerimus in opere nostro CODICEM, antiqua manu scriptum, ornamentum Bibliothecae AVGVSTAE, QVI ET VARIAS DONATIONES IN SOLATIVM, ut Romanae ecclesiae verbo utar, ANIMAE, HVIC COENOBIO FACTAS, ET MVLTA ALIA SAECVLI XI. DOCVMENTA HISTORICA EXHIBET.

IV.

Recensebimus porro CODICEM GRAECVM *f*) scriptum vetustissima manu, IN QVO EST QVODDAM SINGVLARE, quod in nullum, quotquot hodie supersunt, alium convenit, quique hac ratione sine exemplo antiquus est.

Sed ne extrusurus merces meas, plenius aequo laudavisse venales videar; adferam rationes, quibus id, quod dixi, probem. E in hoc codice, *accentibus Spiritibusque carente, concatenataque verborum serie*, id est, *nullis interpunctionibus spatiisque interpositis, unciali charactere exarato g*), E, inquam, in hoc codice obvium, forma est praeditum non sueta illa rotunda Є: sed ea, quam MONTFAVCON *priscam* vocat *h*), i. e. *huic E angulato* simillimum.

Quanti vero huius generis codex faciendus sit, MONTFAVCONI verbis narrare malo quam meis. „E, inquit MONTFAVCON *i*), quadruplici calami ductu, intermittendo ad singulos, efformatur: in eaque littera eleganter exaranda Scriptio retardatur, cum maxime in quovis orationis genere frequenter occurrat. Quam molestiam ut levarent vel minuerent Calligraphi, duplici ductu sic expresserunt Є: quae forma

f) Praeconii primi §. 6. N. IV. *Horum alter est graecus etc.*

g) Est talis codicum Scriptio nota summae antiquitatis: vid. *Nouveau Traité de Diplomatique Tom. I. Sec. Partie Sect. II. chap. XVI. pag.* 686.

h) Palaeograph. lib. IV. c. X. pag. 335.

i) Palaeograph. lib. II. c. VI, pag. 152.

orma ſub initium *Romani* imperii frequenter occurrit. An vero *Auguſtorum* aevum praeceſſerit, non novimus: adfirmare tamen poſſumus, non obſervari in marmoribus et numiſmatibus, quae ingenti numero vidimus: in uno tamen *Maronitarum* nummo, qui utrum ante *Romanum* imperium cuſus fuerit, non liquet, Є rotundum conſpicitur. Huius certe poſtremae formae uſus ſubſequentibus Saeculis ſic invaluit, ut in omnibus Codicibus unciali charactere conſcriptis, Є hoc modo iaceat. Alia item forma conſpicitur in *marmore Neapolitano* ſcilicet ε, uno ductu effecta, quae, poſtquam charactere unciali libros exarare deſitum eſt, frequenter uſurpata fuit a librariis Graecis. In *marmoribus* autem *Romanis* et occidentalibus, ab *Auguſto* ad quartum Saeculum, ſaepius hac rotunda: raro priſca et quadra forma ſcriptum occurrit: in *marmoribus* autem *Graeciae* et *orientalibus* E ſic delineatum, etiam poſt quartum ſaeculum obſervatur; ſed Є rotundum frequentius. E autem, ſic priſco more delineatum, in nullo Graeco codice Graeca manu deſcripto hactenus obſervavi; ſed in iis etiam, qui latina manu ſcripti ſunt, rotundum effingitur, ea forma, quam ſupra poſuimus, in omnibus ſcilicet unciali charactere exaratis Codicibus." Hactenus MONTFAVCON.

Sed ne quis horum,

Queis ſordent munera noſtra,

haec legens, limis ſubrideat ocellis, tacitusque ſibi perſuadeat, rumores nos poſuiſſe ante ſalutem, inventosque forſitan eſſe poſt fata MONTFAVCONI codices, quos ſitiebat deſiderabatque hic criticorum graecorum pater atque princeps; prodeant in orcheſtram teſtes doctiſſimi Saeculi noſtri MONACHI BENEDICTINI E CONGREGATIONE S. MAVRI, qui omnes fere Bibliothecarum tabulariorumque latebras atque receſſus peragrarunt. „Si jamais, inquiunt *k*), nous n'avons vû dans les Mſſ. Grecs d' E parfaitement carés, non

Ii ii 2 plus

k) Nouveau Traité de Diplomatique Tom. I. Sec. Partie Sect. II. Chap. XV. pag. 685.

plus que Dom Bernard de Montfaucon; le Mſ. du Roi nro. 63. nous ofre au moins ſus cette forme Ɛ. Hactenus BENEDICTINI. Noſtrum tamen E magis quam hoc, quod Benedictini viderunt, angulatum eſt. En itaque manuſcriptum ſine exemplo antiquum, et ſui generis unicum!

V.

Ex CLXXXI. lectionibus variantibus, quibus ſcatet CODEX GVELPHERBYTANVS A *l*), INVENIMVS XLIV, NEC MILLIO NEC WETSTENIO VISAS.

VI.

Inter CVIII. lectiones variantes, quas e CODICE GVELPHERBYTANO B *m*) excerpſimus, SVNT XXV, QVAE MILLIO ET WETSTENIO FVERE INCOGNITAE.

VII.

E memorabilibus verſionis noſtrae Gothicae, quorum larga, et fortaſſis inopinata, meſſis manet lectores in opere ipſo, hoc unicum delibabimus, ad animos cunctantes et diffidentes excitandos alliciendosque. Habet haec verſio gothica XXXVIII. lectiones variantes. SVNT INTER HAS XVII. CRITICIS, MILLIO SALTIM ET WETSTENIO, ANTE HVNC DIEM INAVDITAE.

Prodeant itaque huius generis TRINAE in orcheſtram, ex quibus fingere ac praemeditari poſſint lectores mei, quam iucunda credam fore Sacrae Scripturae interpretibus haec λείψανα Gothica.

Harum PRIMA legitur Rom. XI. 33.

𐍈𐌰𐌹𐍅𐌰 𐌿𐌽𐌿𐍃𐍃𐍀𐌹𐌻𐌻𐍉𐌳𐌰 𐍃𐌹𐌳̄ 𐍃𐍄𐌰𐌿𐍉𐍃 𐌹𐍃

i. e. *quam* *inenarrabilia* *ſunt* *iudicia* *eius*

Nullus

l) Praeconii primi §. 5.

m) loco cit. in not. 11.

Nullus, quorum copia facta eſt unquam Criticis, N. T. codicum, habet, quantum equidem ſcio, hoc in loco ἀῤῥητα vel ſimilem Gothorum 𐌿𐌽𐌽𐌿𐍃𐍃𐌹𐌹𐌹𐌰𐌰𐌰𐌳𐌰 vocem.

ALTERA Rom. XII. 19. occurrit.

𐌰𐌺 𐌲𐌹𐌱𐌹𐌸 𐍃𐍄𐌰𐌸 𐌸𐍅𐌰𐌹𐍂 *** 𐌲𐌸𐍃 n)
i. e. *ſed date locum irae Dei*

Iiii 3 Addi-

---

n) Scimus, codicem ARGENTEVM habere 𐍃𐍄𐌰𐌸𐍃 ſive 𐍃𐍄𐌰𐌳𐍃 in Nominativo, cuius Accuſativus eſt 𐍃𐍄𐌰𐌳. Sed Codex noſter, quem in poſterum CAROLINVM nominabimus, (quo teſtatior ſit apud poſteros et memoria, quo inventus eſt, temporis, et auguſta, qua editus eſt, SVMMI PRINCIPIS liberalitas,) habet 𐍃𐍄𐌰𐌸 in Accuſativo, cuius Nominativus quoque ſine dubio 𐍃𐍄𐌰𐌸 eſt, ut 𐌻𐌹𐌿𐌷𐌰𐌸, *lux*, in Nominativo Ioh. VIII, 12. facit in Accuſativo quoque 𐌻𐌹𐌿𐌷𐌰𐌸 *lucem* Marc. XIII. 24.

Monenda haec eſſe duximus, ne anſas ad noſtra reprehendendum demus malevolis, qui libenter fortaſſis in nobis accuſandis ex aliorum linguae gothicae praedabuntur inſcitia, ſueti his artibus magnas excitare tragoedias. Parvam hanc *quartae vocis* lituram quivis linguae gothicae gnarus in integrum reſtituere poteſt coniectando. Sed religio mihi eſt, quidquam textui admiſcere, licet id probabiliſſime fiat, quod non in ipſo codice ſub adſpectum cadat, inque oculos incurrat. Quid? quod ne apertiſſima quidem librariorum menda, a monumentorum editoribus corrigenda eſſe arbitror. Qui hac de re aliter, atque ego exiſtimo, ſentiunt, de fide viderint, quam opera ipſorum habebunt apud poſteros.

Additamentum 𐌲̅𐌸̅𐍃̅, *Dei*, diu ſed fruſtra quaeſitum eſſe in codicibus ab iis, qui verbum *ὀργη* hoc in loco de *ira Dei* interpretantur, conſtat inter Criticos.

TERTIA denique lectio varians, valde memorabilis, exſtat ibidem Rom. XII. 19.

𐌼𐌹𐍃 𐍆𐍂𐌰𐍅𐌴𐌹𐍄𐌰, 𐌴𐌹 𐌲𐌹𐌻𐌳𐌰𐌼, 𐌹𐌺 𐍆𐍂𐌰𐌲𐌹𐌻𐌳𐌰𐌼,

i. e. *mihi vindicta, ut tribuam, ego retribuam,*

𐌵𐌹𐌸𐌹𐌸 𐍆̅𐌰̅

dicit dominus

Additamentum: 𐌴𐌹 𐌲𐌹𐌻𐌳𐌰𐌼, *ut tribuam* ignorant, quotquot hodie innotuere eruditis, codices.

Longum, nec huius loci, foret, varietatem hanc lectionis ponderibus examinare criticis. Occurrunt praeterea in CAROLINO NOSTRO CODICE *o*) omnis generis variantes, quorum cenſum accurate init venerabilis Senex D. CHRISTIANVS BENEDICTVS MICHAELIS in *Tractatione ſua critica de variis lectionibus Variantibus N. T.* Animadvertenda haec eſſe exiſtimo, ne quis, cenſoriis levitatibus deditus, CAROLINI codicis Variantes ex ſolis textus additamentis conſtare autumet, et hinc parum praeclara atque egregia de verſione hac noſtra gothica ſentiat.

VIII.

CODICIS antiqua manu ſcripti, germanicam SACRAE SCRIPTVRAE VERSIONEM RHYTHMICAM CONTINENTIS, de quo diſſeruere IOHANNES SAVBERTVS, *p*) IOH. HENRICVS

---

o) Vid. nota 13.

p) In Palaeſtra Theologico-Philologica p. 193. et 194.

CVS HOTTINGERVS *q*), IOHANNES FRICKIVS *r*), quique citatur in *Parte I. Paraeneticorum veterum cum notis* M. H. GOLDASTI *s*), Codicis, inquam, tanta inter sui generis libros fama clari, VERVM INGENIVM, cuius eruditi huc usque ignari fuere, enucleavimus in opere nostro omni cura, eiusque litteraturae specimen in aes incidi curavimus.

IX.

Tandem fastigii ac coronidis loco imposuimus operi nostro, in quo multa de OTFRIDO disceptavimus, FRAGMENTVM CODICIS, vetusta manu scripti Augustae nostrae Bibliothecae, OTFRIDI EVANGELIA CONTINENTIS.

Tres tantum codices OTFRIDIANOS manuscriptos aetatem tulisse, inque manus eruditorum incidisse, VINDOBONENSEM, puta, VATICANVM, et FREISINGENSEM, constat inter omnes. En nunc *quartum* GVELPHERBYTANVM, at exiguae proh dolor molis libellum, paucarumque paginarum *σωζόμενον*! Discrepat noster a tribus istis, quos iamiam laudavi, lectionum varietate crebrius. Dabimus quoque in opere nostro eius accentuationem, id quod pergratum fore Germanorum Criticis non una de caussa speramus. Specimen litterarum, quibus codex scriptus est, exhibebimus in aere incisum.

§. V.

Ac ne HAEC quidem NOSTRI OPERIS nobis videtur silentio praetereunda esse NOVITAS, quod, cum nusquam ante hunc diem, (id quod mirum fortassis videbitur omnibus,) in aes incisa sint codicum Rescriptorum Specimina, utrumque, ut habent autographa, textum simul exhibentia, ita primum huius generis exemplum dabit Ulphilas noster. Diffici-

q) In Bibliothecario suo quadripartito lib. I. cap. III. p. 148-150.

r) In praefat. general. ad T. I. I. SCHILTERI Thesaur. Antiq. Teutonic. p. 8.

s) Pag. 359. 360. 365. 366. 367. 372. 373.

Difficilius id confici, quivis, cui unquam codices rescripti, membranacea illa palimpsesta, visi sunt, animadvertit. Etenim oculos irretortos, atque adeo interdum armatos, in evanescentibus antiquissimarum litterarum figuris, quae eos parum sane pascunt, defigere, et ad earum similitudinem, tam difficilem saepe ad distinguendum, pictoris artem et manus dirigere, quanti, Vos aequi rerum arbitri, putatis esse sudoris quantaeque patientiae?

Deinde CAROLINVS noster CODEX omnium librorum, huc usque in Germania typis exscriptorum, PRIMVM OPVS est, QVOD GOTHORVM FORMIS EXCVDITVR.

Integra quaedam dicendi messis mihi relicta foret, si numerando tantum percensere vellem memorabilia, obvia in CATALOGO CODICVM RESCRIPTORVM, quem promisi (vid. Praecon. primi §. 6. n. V. b) daboque. Didici atque intellexi, rescriptorum codicum latebras peragrans, quanti quamque inopinati antiquitatis thesauri saepius sub his ruinis lateant. Descendi itaque in palimpsesticas fodinas, eadem cupiditate inflammatus, eademque fortuna ductus, qua ire solet

Divitis Herciniae proles in viscera terrae,
Quaeque reconduntur picea caligine mersae,
Irrequietus opes, accensa lampade, fossor
Eruit inventas, crebrisque bipennibus instat
Aeribus effossis gravibus. Fluit undique tandem,
Ignibus admotis, aurum, quod poscimus omnes.

Et NOVVM quoque CODICVM RESCRIPTORVM GENVS Catalogus hic iste orbi annuntiabit litterato. Nimirum CODICEM RESCRIPTVM (sit fas, novis rebus nova imponere nomina,) SEMI-IMPRESSVM. Est enim penna scriptus in hoc codice textus inductus atque deletus, typis vero impressus est, qui in eius locum successit. En itaque *Centaurum* quendam *palimpsesticum*.

Semimanumque typum semitypumque manum!

§. VI.

§. VI.

De iis, quae diu, multisque lucubrationibus in N. T. textus fata, tot profanorum minutorumque philosophorum hodie telis proposita, inque omnem rem Theologorum diplomaticam, commentati sumus hoc in nostro opere, quaeque, cum nec in scholis decantata huc usque, nec in commentariis protrita sint, novitatis quadam gratia fortassis sese lectoribus commendatura esse speramus; de his omnibus ne verbum quidem scientes prudentesque facimus, ne verecundiam, quae de se ipso loqui vetat, seponamus, et parum cauti in voculas malevolorum incurramus. Recitavimus solummodo ea, quae oculis et manibus nostris debentur, quorumque editio, non intelligens viri eruditi iudicium, sed acres librarii tantum oculos, accuratasque opificis poscit manus. Ponamus, de nihilo esse, quicquid cogitatione ac ratione nos consecuti esse hoc in genere nobis visi sumus: manebit tamen vel et hac rerum facie operi nostro suum nomen honosque. Pacem haec, quae dixi, animis simultate infectis afferre, et quadam concordia placare ac lenire speramus eos, qui instar Τειρεσιαο solum sapere, caeteros umbrarum vagari modo volunt

* * *

DEVS vero O. M. cuius cura atque consilio rebus humanis, etiamsi hominum studia deficiant, sanctissime providentissimeque consulitur, hanc litterarum suarum tractationem faustam ac salutarem esse iubeat universae suae ecclesiae verae, quae eum per IESVM CHRISTVM filium suum unigenitum, Dominum nostrum, ubique terrarum tot linguis in una fide adorat; faxitque, cuius numine gentes ecclesiae redditae sunt, ut omnes, has sacras Gothorum reliquias intuentes, memores vocis illius apud Esaiam (cap. 43. v. 6.) Aquilonem inclamantis, laeta grataque mente, (Coloss. cap. 3. v. 11.) exclament: Hic non est BARBARVS SCYTHA sed omnibus in omnia *Christus*. Illi, cuius salutem omnes viderunt terrae fines (Ps. 98. v. 3.) sit laus et honos et gloria in sempiterna saecula. Amen.

LE PHILOSOPHE PAYEN, OU PENSEES DE PLINE, avec un Commentaire littéraire et moral.

i. e.

PHILOSOPHUS ETHNICUS, SEU IN PLINII IUnioris ſparſas per Epiſtolas ſententias Commentarius hiſtoricus et moralis FORMEII.

Lugd. Bat. ex typograph. Eliae Luzac filii, 1759. Tomus I. pp. 302. Tomus II. pp. 432. Tomus III. pp. 447. octonis.

Sexennium eſt, quod Vir Cl. Auctor huius et plurimorum varii generis librorum, quibus non mediocrem famam conſecutus eſt, ſingulari Opere *Philoſophum Chriſtianum* delineavit. Nunc ſocium illi ſuperaddit *Philoſophum Paganum*, atque adeo utriusque ſentiendi et vivendi rationibus collatis, facit profecto, ut multa in hoc, omnia in illo laudanda eſſe, intelligamus. Praeterea ingenti rerum, de quibus dicendi locum hoc libro invenit, varietate utiliter et iucunde occupat legentium animos.

Sed maxime hoc Commentario edendo exemplum proponere voluit, ſapientius, et ad fructus ab adoleſcentibus ex ſcriptoribus antiquis percipiendos aptius, inſtituendae eorum lectionis. Obſervat enim in Praefatione, veterum auctorum tractationem vulgo iuventuti moleſtiſſimam eſſe, culpa fere eorum, a quibus hi explicantur. Nequaquam illos hoc agere, ut ingenii lumina in his ſcriptoribus conſpicua, ſuis commendent; ſed unice propemodum in linguae qua uſi ſunt natura enucleanda verſari. Pariter et immenſos illos Commentarios, qui Variorum Notae dicantur, cum verba potius conſectentur, quam res, multis minus gratam reddee veterum Auctorum lectionem. Itaque ſibi quidem videri, duplici magiſtrorum genere ad interpretandos hos ſcriptores opus eſſe; alterum ut ſit grammaticum, quod linguae tantum rationem habeat, alterum quaſi aeſtheticum, (utamur enim brevitatis cauſa hac voce,) quod doceat intelligere ac velut ſentire, quicquid elegantiarum et verae pulchri-

chri-

chritudinis, mentem ipsam capientis, iisdem illis veterum libris contineatur. Optabile quidem esse, ut utraque haec facultas in uno homine coniuncta sedeat; sed cum vulgo non inveniatur nisi divisa, dandam operam, ut horrido Paedagogo humanius suaviusque ingenium iungatur. Porro autem tradit Vir Cl. se, cum per Augustum mensem a. 1756. his Plinii epistolis legendis occuparetur, adeo multiplici earum virtute captum fuisse, ut plane confideret, rem gratam se plurimis facturum, si eandem diligentiam Plinio huic, quam Ciceroni Olivetus, Senecae Philosopho Bomellus, tribueret. Imo vincere etiam se horum studia instituisse. Hos enim nudas auctorum illorum collegisse sententias; se Plinii locis memorandis observationes quoque suas addidisse. Has fere subitaneas dicit, et familiari sermone scriptas: non enim se tam ingeniosi scriptoris, quam viri boni, virtutis commendandae studiosi, laudem consectari; quam professionem Viri Rev. veram esse, abunde iam libelli hoc parente prognati docuerunt.

Adhaeret autem ordini, quo Plinii epistolas dispositas legimus. E singulis sententiam illustriorem depromit, adiecta illius versione Francogallica ea, quam *Sacyo,* vel, quod monet Noster, *Massio* potius, (l' Abbé *Massieu*) debemus. Tum ex sententia illa derivat, quasi e fonticulo, eiusdem argumenti praecepta uberiora, vel utilia scriptoribus, vel emendando animo vitaeque regendae apta, locos historicos illustrat, adspergit exempla recentioris aetatis; verbo, praetermittit omnino nihil, quod lectionem harum epistolarum et iucundam efficere possit, et profuturam. Nam hoc delectu, quo Plinii nostri κυρίας δόξας complexus est, incendi profecto multorum animi possunt ad praeclari scriptoris omnia cognoscenda, cum in his paucis magni thesauri indicia spectaverint. Itaque et saepenumero nihil egit V. Cl. nisi ut materiam epistolae patrio sermone repeteret, incitaturus ea opera, ut nobis quidem videtur, legentes, ad inspicienda latina, quorum dulcem et concinnam brevitatem quis est

quin adamaverit. Praemisit vitam Plinii paginis LII. accurate scriptam.

Proponamus specimina laboris V. Clar. Ad illa Epistolae I. Libri I. *Collegi, non servato temporis ordine, neque enim historiam componebam, sed ut quaeque in manus venerat:* reprehendit hunc neglectum a Plinio data opera ordinem temporis, quem si secutus esset, haberemus in epistolis eius continuam quandam historiam; nunc, cum unice ingenii sui testes eas esse voluerit, rhetori alicui, aut linguae ediscendae magistris nostris, qui exempla epistolarum edere solent, factus est similior. Ad Epistol. II. de pruritu doctorum hominum libros edendi, ex iisque laudes aucupandi, disserit. Ad Ep. IV. locum: *Mitium* (ita enim edi debebat, non *initium,*) *dominorum apud servos ipsos consuetudine metus exolescit,* quaedam recte de rationibus servorum nostrorum observat, circa quos maiorem curam magistratus desiderat. Sed vellemus nonnulla adiunxisset in eos dominos, qui inhumanissime habitis ministris suis, detrudunt eos fere ad classem brutorum. Nam profecto in ipso hoc genere plebeio non frustra quaeras mentes bonas, et ad omnem virtutem flexibiles, quas qui ferrea iniquitate et duritie opprimit, gravius etiam peccare videtur, quam qui nimia lenitate diffluere ad vitia patitur. De eo hominum malorum genere, quod est δυσκαθαίρετον, ad Epist. V. disputat. Ex Epist. VIII. duas excerpit adfines sibi sententias, alteram: *Si alienae quoque laudes parum aequis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se aut suis differentis;* alteram: *sequi gloria, non appeti debet.* In scriptoribus propriae laudationi nimium indulgentibus, principatum tribuit Ciceroni, et Comiti Bussio *(Bussi-Rabutin,)* quos propterea vocat *les Coryphées de l' Egoisme.* Quod autem putat, Aristidis et Catonis similes hodie parum honoris consecuturos, quod Seculum nostrum eos fere tantum gloria dignos iudicet, qui omnia divina humanaque iura maxime et audacissime contemserit, id iusto acerbius dictum existimamus. Infelices nos, si quidem verae gloriae natura adeo hac aetate extin-

cta

sta sit. At paucissimi eam norunt vel colunt! Nihil mirum: nunquam enim optima plurimis placuerunt; nec Aristidem aut Catonem, quamvis innumeri magnos viros esse intelligerent, imitati sunt nisi paucissimi. Ex Epist. XII. memorabilem obitum Corellii Rufi narrat, inprimis illud eius κέκρικα perpendit; docens breviter, (nam copiosius haec tradidit in Miscellis Philosophicis,) nulla re defendi posse eos, qui voluntariam sibi mortem consciscant. Ad Epist. XIII. quaerit, qualis esse favor Principum in viros doctos debeat? ubi et haec occurrunt: *après une Troupe des Comédiens rien n'est plus difficile à tenir en regle et à contenter qu'une Troupe des Scavans.* Cum quibus hilariter coenare possis ad Ep. XV. ostendit. Ex Epist. XVI. hunc locum explicat: *At hoc parvum malignumque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, alloqui, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit.* His addere poterat illa sane elegantissima scriptoris hodie facile principis:

Oui, cher F - - - nous périrons un jour,
Dans deux mille ans nous vaudrons quelque chose.
Morts anciens, nous aurons notre tour.
Quand une fois dans la tombe on repose,
Sans sentiment, à la louange sourd,
Nul envieux en fureur ne s' oppose.
Que le public trop prévenu d' amour,
Du pauvre mort fasse l' apothéose.

Addit tamen contiguam huic ex Epist. XVII. sententiam: *Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat.* Ad Ep. XVIII. de somniis: ad XX. de oratione crebra, assidua, et larga, et de eloquentia in universum disputat, non dimisso sine censura Plinio. Ad illum inprimis verum Epist. XXII. locum: *Impetu quodam et instinctu procurrere ad mortem, commune cum multis; deliberare vero, et caussas eius expendere, utque suaserit ratio vitae mortisque, consilium suscipere vel ponere, ingentis est animi:* quaedam digna lectu, ex ingeniosissimo scriptore *Montano (Montagne)*, adfert.

Ad Librum II. accedimus, ex quo et ipso plurima petiti Vir Rev. grata legentibus. Ex Epist. quidem II. haec: *Amor*

μικρολίτιος semper, illustrat. Ad Ep. III. de Oratoribus ex tempore dicentibus disserit, neque eos magis laudat, quam laudantur a nobis. Pauca monet ad illa Epist. VII. *Si defunctorum imagines domi positae dolorem nostrum levant; quanto magis eae, quibus in celeberrimo loco non modo species et vultus illorum, sed honos etiam et gloria refertur.* Nobis hic adiungi nonnulla placuisset de monumentis, virorum egregie de re publica meritorum honori, publice ponendis, quibus eorum virtutes commendari fortiter posteritati possent. Ad Epist. XI. ostendere conatur, suaviores ex urbe epistolas scribi posse, quam rure; ad XV. moratur in his: *Nihil aeque gratum adeptis quam concupiscentibus*, ut alia taceamus. Ex Libri III. Epist. V. locum omnem de studiis et scriptis Plinii maioris huc transfert. Ex IX. interpretatur haec: *Fides in praesentia eos, quibus resistit, offendit, deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque.* Ex XVI. clarissimam Arriae vocem: *Paete, non dolet*, producit. Ad XVIII. de officio laudandorum Principum quaedam tradit. Ex L. IV. Epist. VII. apponit locum: *Minor vis bonis quam malis inest.* Ad illa Epistolae XIII. *Educentur hic qui hic nascuntur*, educari iuventutem, quoad eius fieri potest, ante parentum oculos cupit. Ex Epist. XXIII. hanc eruit sententiam: *Et prima vitae tempora, et media patriae, extrema nobis impertire debemus.*

Hos Libros Epistolarum Tomus Primus illustrat, quinque consequentes Secundus, Decimum pars Tertii. Pauciora ex his exempla adscribemus. Ex Libri V. Epist. V. locum hunc: *Qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt, vivendi caussas quotidie finiunt*, variis observationibus ornat Cl. Formeius. Ad Libri VI. Epist. XI. quae debeant esse in Oratore virtutes, exponit. Epistolam XVI. quae est de obitu Plinii maioris, omnem vertit Gallice, adspersitque adnotationes. Ad Epist. XXVI. eiusque verba haec: *Quam multum interest, quid a quo fiat? αὐτοχειρίας* exemplum prorsus singulare refert. Epistolam XXXII. non existimat ad Quinctilianum rhetorem scriptam fuisse, adducitque locum amplum Gedoini, rationibus variis id negantem: qui tamen nobis non satisfecit. Multa ad Libri VII. Epistolam IX. disse-

differit Nofter: de verfionibus linguarum; de imitatione optimorum auctorum; de oratione profa et vorfa. Ex Epiftola XXVII. poftquam haec excerpfit: *Perquam velim fcire, effe phantafmata, et habere propriam figuram, numenque aliquod putes, an inania et vana, ex metu noftro imaginem accipere:* narravitque duas apparitiones a Plinio commemoratas, adiicit ipfe tertiam, probe fibi cognitam, eius quidem, quod poftremo fatetur, generis, ut ea una fufpenfum teneat animum eius, neque patiatur plane accedere iis, qui phantafmata effe negant. Ex L. VIII. Ep. XXI. haec adducit: *Ut in vita, fic in ftudiis, pulcherrimum et humaniffimum aeftimo, feveritatem comitatemque mifcere, ne illa in triftitiam, haec in petulantiam excedat:* breviterque dicit de temperanda ftudiorum intenfione. Ad L. IX. Epift. XIV. in qua haec habentur: *Pofteris an aliqua cura noftri, nefcio, nos certe meremur ut fit aliqua:* obfervat, unum fere *Fontanum (la Fontaine,)* ex omni fcriptorum choro, pretium fibi ipfi ftatuere nefciviffe. Ridendam poftea propinat ftultitiam *Cotini* illius, dicteriis *Boilavii* perpetuum victuri, quod fcite expreffum eft noto illo verfu:

Cotín a fini fes jours,
Triffotin vivrà toujours.

Erat enim ille arrogantisfimus ingenii fui mifelli exiftimator. Ex Epift. XXXVIII. allatis his: *Neque enim foli iudicant, qui maligne legunt:* arripit occafionem, eorum imaginem, qualis effe debeat, pingendi, qui de libris aliorum iudicant, quos Criticos vulgo adpellant. Facit hoc verbis alienis, fcripti nimirum cuiusdam: *Lettre de Mr. D* - - Licencié *en Droit à Mr. Freron*, etc.

Tomi Tertii, quod diximus, initium, Liber X. Epiftolarum conftituit, pro quo eft hic operarum vitio: *Livre Neuvième.* Huic Epiftolarum ad Traianum Libro Introductionem praemifit V. Cl. qua vitam laudatisfimi Principis a pag. 2 - 24. enarrat. Ex Epiftolis autem fingulis cum fententias memorabiles, prout in Libris fuperioribus, petere non potuerit, fatis habuit argumenta earum verbis non multis delineare; deinde novam illis gratiam obfervationibus quibusdam addit.

Dili-

Diligentius tamen ceteris, et merito, explicavit celebre par Epiſtoll. huius Libri, XCVII. et XCVIII. iuſto in eas Commentario ſcripto a pag. 114-156. Periodos omnes, imo phraſes, ſigillatim expendit. *Carmen*, quod Chriſtianos *dixiſſe Chriſto quaſi Deo*, tradit Plinius, interpretatur *preces liturgicas;* quod nobis minime arridet. Hymnos certe in honorem Servatoris decantatos hoc loco ſignari, dubio fere caret, adponeremusque etiam fundamenta huius ſententiae, niſi ea videremus dudum iam ab illis, qui hanc epiſtolam commentariis ornarunt, firmata eſſe. Quod autem exiſtimat Vir Rev. hymnos a Chriſtianis hoc tempore non fuiſſe recitatos niſi in conviviis, et ipſum aliter ſe habet. Unum illi tantum locum opponemus, 1 Cor. XIV, 26.

Sed cum pag. 176. huius Tomi omnis hic in Plinii Epiſtolas Commentarius exeat, non exſpectato dono afficit lectores Cl. Formeius; Latino Philoſopho addens Graecum, cuius in indice libri nullum apparet indicium. Ediderat ante annos decem *Salluſtii Philoſophi de Diis et Mundo libellum,* et Francogallice verſum, et obſervationibus declaratum. Has laboris ſui in eo collocati partes adiungit huic in Plinium Commentario; graecos autem contextus, ne disſimilis eſſet priori operae poſterior, omiſit. Ita quidem inſcriptionem libri ſui implevit V. Cl. egregios duumviros e Philoſophorum ethnicorum genere vita quaſi redonando. Sed supereſt tertius, non ille quidem ethnicus ſcriptor, ſed tamen ſolo rationis humanae arbitrio, velut ethnici, utens, ad definienda hominum officia. Theologus fuit Chriſtianus, vivis iam ereptus, cuius hic editur a pag. 307. libellus *de Fontibus diſciplinae moralis, quo quidem oſtenditur, omnia hominum officia niti naturae praeceptis, naturam autem deducere hos ad leges Religionis.* Sunt in eo loci acuti plurimi; ac licet Seculo iam ſuperiore ſcriptus, nequaquam tamen refugiet noſtrorum Philoſophorum oculos. Itaque et haec Formeii noſtri providentia laudabitur. Collectionem autem hanc omnem eleganter quidem, ſed non ſatis emendate, quod mireris in Batavo, exſcripſit typographus.

✠ ✠ ✠

NOVA ACTA
ERUDITORUM,
publicata Lipsiae
Calendis Decembris Anno MDCCLX.

RECENSIONIS
BIBLIORUM HEBRAICORUM HUBIGANTI
V. C. PARTICULA TERTIA

TO. III. LIBRI HAGIOGRAPHI SIVE PSALMI, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Iob, Esdras, Nehemias, Esther, Ruth, et Chronicorum libri duo. Accedit librorum, qui Deutero Canonici vocantur, Classis Hagiographica, sive Sapientia, Ecclesiasticus, et Addita ad Esther. TO. IIII. Prophetae posteriores, sive quatuor Prophetae maiores et duodecim minores. Accedit librorum, qui Deutero Canonici vocantur, Classis Prophetica, sive liber Baruch, Canticum trium puerorum, Susanna, Bel et Draco.

Alphabb. 10. plagg. 15. Fol. mai.

Indicavimus ante menses non multos, quae continerentur prima Operis *Hubiganti* Parte; neque omnino tantum ostendimus, quae laudanda nobis et probanda, quae improbanda ac vituperanda in eo viderentur, sed docuimus etiam singulatim, et pro Actorum Commentariorumque horum modo quidem certe satis, quomodo versatus esset *Hubigantus* in enarrandis libris historicis V. T. Quorum alteram partem quum complectatur Pars Operis secunda; quum *Hubigantus* in iis interpretandis sequutus sit, id quod

constantia interpretis ac gravitas postulabat, easdem leges: non necesse esse videtur, ut denuo exempla et specimina interpretationis Viri proferantur a nobis. Satis erit significasse paucis, quo ordine singula sequantur in illa Parte. Praemissa autem ipsis libris Hebraicis est longiuscula disputatio de aetate Patriarcharum; de spatio temporis, quo commorati sunt Israelitae in Aegypto; de annis, qui elapsi sunt inde ab profectione eorundem ex Aegypto, usque ad susceptam templi Hierosolymitani aedificationem; de diuturnitate imperii regum Iudaeorum et Israelitarum. Cuius quidem disputationis summa huc redit, ut, reiecta explosaque Petavii et Usserii ratione, numeros annorum, qui in libris hodie Hebraicis leguntur, librariorum culpa corruptos, mutandos emendandosque censeat. Hanc chronologicam scholam excipiunt ipsi libri Hebraici, in titulo Operis laudati, ita ut singula eorum Capita a tergo comitentur notae criticae, ab sinistro latere Versio latina, a fronte summa brevicula. Qua ipsa ratione usus est in explicandis libris Apocryphis Graecis, quos universos e Romano exemplo ita expressit, ut multas coniecturas in notis protulerit, textum, ut vocant, nulla earum contaminaverit. Et Tobiae quidem libellum, cui, ut libello Iudithae, brevis praefixa praefatio est, ostendit ab Iudaeis propterea non receptum fuisse in Canonem, quod quum e Babylonia in patriam rediissent, de eo nondum quidquam compertum habuissent: scriptum fuisse primo lingua Chaldaica, sed deinde, nescit a quo, Graece, et ab Hieronymo latine, conversum. Quam quidem Hieronymi Versionem latinam multo deteriorem esse Graeca Versione, contra Calmetum ita disputat, uti contra Pridavium aliosque vincere conatus est, nihil ab auctore libelli commemorari, quod non vere acciderit. Libellum Iudithae, pugnat, scriptum esse paucis annis post oppugnatam Bethuliam, et quidem Hebraice primo, sed postea ex Hebraico in Chaldaicum conversum: neque Chronologiam eius Xenophonteae et Herodoteae repugnare, ita ut non reiiciendus sit, tanquam sylloge mera fabularum. Libris Maccabaeo-

baeorum duobus nulla quidem Praefatio praemiſſa eſt, ſed brevis tamen chronologica tabula. Eos excipiunt Indices, quorum et numerus et ratio non diſcrepat ab Indicibus primae Partis. Hactenus de Parte Operis ſecunda. Veniamus ad tertiam et quartam.

Verſabimur autem in iis recenſendis ſic, ut primo oſtendamus, quae quaque contineantur: deinde exemplis quibusdam doceamus, quid nobis videatur de ratione quam ſequutus eſt *Hubigantus* in convertendis enarrandisque et Hagiographis, ut vocant, et libris Propheticis.

Atque tertia quidem in Parte quinam quotque inſint libri, index ſupra poſitus declarat. Pſalmis Davidicis, hi enim primum tenent locum, praefixa eſt Praefatio, quae docet, Auctorem propoſitum ſibi habuiſſe conſilium duplex: primo ut verteret Pſalmos latine: deinde ut emendaret, non modo ope et auxilio Verſionum veterum, Graecarum maxime, et Syriacae Chaldaicaeque; Arabica enim et Aethiopica e Graecis factae ſunt: ſed etiam ſubſidio locorum ſimilium, ſententiae orationis, naturae ſermonis Hebraici, quam in primis ab Maſclefio egregie explicatam eſſe ait; et adiumento Codicum ſcriptorum. e quibus laudat Oratorienſes et Regios; nam eos, quos Sorbona poſſidet, a ſe propterea non potuiſſe conſuli ait, quod Sorbona tunc quidem non ſolita fuiſſet uſum Codicum ſuorum concedere Viris eruditis. Eadem ſequutus eſt *Hubigantus* in explanandis Proverbiis, Eccleſiaſta, et Cantico Canticorum, qui libri excipiunt Pſalmos: ita tamen ut latina Verſio paullo liberior eſſet quam in Pſalmis. In Praefatione ad Iobum, et ſummam libri breviter exponit, et Schultenſium reprehendit, quod nuſquam Criticen adhibuerit, et loca interpretatus ſit manifeſte corrupta; quo quidem acciderit, ut protulerit ſaepe eas interpretationes, in quibus et ſollertia et acumen deſideraretur. In notis ad reliquos libros, Eſdrae, Nehemiae, Eſtherae, Ruthae, Chronicorum, Clerici inſolentiam non ſemel coercet, inſcitiamque redarguit. Poſt hos comparent libri Graeci tres, libellus Sapientiae, Eccleſiaſticus, et fragmenta

menta Estherae, ducti, ut supra significavimus, e Codice Romano. Atque Sapientiae quidem libri priorem partem ab Salomone profectam esse contra Calmetum disputat; posterioris particulae auctorem suspicatur eum esse, qui priorem Graece converterit. Estherae autem Fragmenta, quae in Versione Alexandrina ipsi libello Estherae Hebraico inserta passim leguntur, vindicat ab reprehensionibus Ludovici Capelli, qui commentis ea fabulisque scriptoris cuiusdam Graeculi contexta esse putabat. De Indicibus, qui claudunt Volumen, non est quod dicamus.

Frontem quartae Partis ornat Praefatio in omnes Prophetas, cum maiores, tum etiam minores; quae duabus constat partibus. Primo enim, sed breviter, docet, Oracula Prophetarum intelligi posse, ne forte quis obscuritate ac difficultatibus insuperabilibus ab eorum lectione deterreatur. Deinde ostendit, quomodo versandum sit in eorum interpretatione. Elaborandum maxime in eo censet, ut et verba, et sententiae Prophetarum, intelligantur et capiantur; et quidem sic, ut verba depravata ab librariis corrigantur: ut significatus verbo cuique tribuatur loco quoque suus; quod non factum esse ab Villalpando memorat: ut partes orationis inter se ne permutentur: ut sententia ne pugnet cum ingenio linguae Hebraicae atque stilo Prophetae, ne quae proprie dicta sint, ea tropice explicentur, et contra; adversus quam legem magnum Grotium, sed non magnum in interpretandis Prophetis, saepissime peccasse ait: ut series orationis ne deseratur ac negligatur: ut quis vacuus opinionibus praeiudicatis et liber accedat. Quas leges etsi multis argumentis confirmavit, variisque exemplis illustravit *Hubigantus:* eas tamen non magis observari oportere in explicandis Prophetarum Oraculis, quam in enarrandis aliis libris, quis non intelligit? Post Praefationem extant ipsa Vaticinia Prophetarum, ditata Versione latina, et notis Criticis illustrata. Ea excipit Praefatio in libellum Baruchi, quem non modo ab Barucho scriptum, sed etiam θεόπνευστον esse, instituit planum facere contra Ludovicum Capellum: quem ipsum

ipſum in eo erraviſſe contendit, quod putarit, Canticum trium illorum iuvenum, Suſannae item hiſtoriam, Belisque et Draconis, mera figmenta atque fabulas eſſe, ab hominibus ineptis compoſitas. Caeterum hi ipſi libelli, quatuorque Indices, terminant etiam hoc Volumen, atque adeo totum Opus, quod Pariſiis, publica auctoritate et iuſſu, deſcripſit *Claudius Franciſcus Simon*, Reginae et Archiepiſcopatus Pariſienſis Librarius.

Reſtat, ut lectoribus copiam faciamus iudicandi de ratione, qua uſus eſt *Hubigantus* in vertendis enarrandisque utriusque generis libris, et Propheticis et Hagiographis. Age igitur, proferamus ex utrisque exempla quaedam. Et univerſe quidem quae laudanda nuper, quae vituperanda, in ſuperioribus libris, oſtendimus: ea etiam in his vel probanda vel improbanda cenſemus. Sed ſingulatim in Pſalmis vehementer diſplicet Verſio latina; quam longe obſcuriorem verbis Hebraicis deprehendimus, quam nec aſſequi ubique vim eorum et poteſtatem, immo laedere naturam linguae, et leges violare, mirati ſumus. Auctor atque teſtis iudicii noſtri et ſententiae Pſalmus primus eſto. Eum *Hubigantus* latine ſic convertit: 1) *Beatus vir qui non ivit in conſilium impiorum, et in via peccatorum non ſtetit, et in conſeſſu irriſorum non ſedit:* 2) *ſed in lege domini voluntas eius, et in lege eius meditatur die ac nocte.* 3) *Quippe erit ut arbor plantata ſecus rivos aquarum, quae fructum ſuum praebet ſuo tempore, cuius folium non defluet, et omnia quae faciet proſpere cadent.* 4) *Non ſic impii; ſed erunt ut ſtipula, quam diſpellit ventus.* 5) *Itaque non ſtabunt impii in iudicio, neque peccatores in coetu iuſtorum.* 5) *Novit enim dominus viam iuſtorum, via autem impiorum peribit.* Certe non videmus, cur non maluerit eiusmodi Verſionem latinam omittere *Hubigantus*, qua nec latine doctis ſatisfieret, quum nemo ope eius, quia non eſt latina, orationem Davidis intelligere ullo modo poſſit; neque Hebraicae linguae cupidis conſuleretur, quum ſententiam verborum Hebraicorum non explicet, ſed implicet magis atque involvat. Etenim אִישׁ apud Daviden

non eſt *vir*, ſed *homo*; ut recte ignotus quidam interpres, quem nos Symmachum eſſe ſuſpicamur, reddit, ἄμεμπτος Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ. Verba הלך, עמד, ישב et reliqua, non debebant verti latine per Praeterita, ſed per *ſolere*. Praeterita enim ab Hebraeis non raro ita ponuntur, ut omnia temporis genera complectantur. quod etiam ab Graecis ſolet fieri. Sic apud Homerum Il. α, 37. ὃς Χρύσην ἀμφιβέβηκας eſt *qui Chryſen tueri ſoles*, non *tuitus es*. חטאים Latinis non ſunt *peccatores*, ſed *facinoroſi*, *ſcelerati*, qui ab ſcriptoribus N. T. dicuntur ἁμαρτωλοί. Et ut verba הלך et עמד ſignificare arbitramur *delectari*, ita עצת רשעים et דרך חטאים putamus eſſe *conſilia*, *facta*, *inſtituta*, *vitam ſceleratorum*. Neque vero *irriſores* qui ſint, ſatis intelligi poteſt. debebant addi verba *doctrinae divinae*. Sane לצים ſunt *ii qui irrident et explodunt doctrinam divinam*. Alexandrini eleganti vocabulo appellant λοιμὸς· e quorum Verſione ſumta eſt gloſſa apud Heſychium: λοιμῶν· — ἁμαρτωλῶν, τῶν τȣ̃ νόμȣ ἐμπαικτῶν. Porro שבת במושב לצים non valet *in conſeſſu irriſorum ſedere*, ſed *conſuetudine et familiaritate irriſorum doctrinae divinae uti*, quod ab Paullo 1 Cor. 5, 9. uno verbo συναναμίγνυσθαι dicitur. nam ut verbum ישב omnino ſignificat *eſſe*, *verſari*; unde auctores Verſionum quintae et ſextae habent hoc loco ȣ̓χ εὑρέθη, et Symmachus ȣ̓ κεκοινώνηκεν: ita nomine מושב *locus quivis* notatur, *quo quis eſt ac verſatur*. Sic verba כי אם בתורת יהוה חפצו inepte reddita ſunt, *ſed in lege domini voluntas eius*. immo *ſed qui doctrina dei delectatur*, vel, *ſed quem iuvat doctrina divina*. nam poſt particulas כי אם nemo non videt intelligi debere Pronomen אשר. debebat igitur, retentis etiam *Hubiganti* verbis, dici, *ſed cuius voluntas* etc. ut ipſe paullo poſt pro ועלהו, eadem de cauſſa, habet CUIUS *fol.*, non, ET *fol. eius*. Et quae monſtra verborum ſunt haec, *in lege eius meditatur?* הגה בתורת יהוה eſt *cogitare de doctrina divina, eamque ſtudere vita exprimere*. Neque יומם ולילה apte ſatis, opinamur, vertitur *die ac noctu*. immo *dies noctesque* h. e. *aſſidue*, *nunquam non*, ἑκάστοτε. Sed ut

פלגי

פלגי מים recte dicuntur *rivi; aquarum* enim cur addi necesse sit, non videmus: ita ועלהו perperam explicatur, *cuius folium.* nam עלה quis dubitet quin habeat vim Pluralis? Itaque עץ אשר עלהו לא יבול erit *arbor quae comas nunquam ponit.* Neque verba *omnia quae faciet prospere cadent,* satis perspicua Latine doctis videbuntur. Series enim et vicinia verborum declarat abunde, verba Hebraica וכל אשר יעשה יצליח pertinere ad arborem, non ad homines doctrinae divinae amantes atque cupidos; quorum tamen felicitatis propriae et perpetuae, quae subinde crescat, arbor illa imago est. Vidit hoc iam Chaldaeus Paraphrastes, quo praeeunte contendimus, verbis כל אשר יעשה signari *germina*, et הצליח valere aut *virere*, *florere*, aut *iubere virere:* ut sensus sit, *cuius germina etiam omnia vigent ac florent.* מוץ non est *stipula;* haec enim קש vocatur; sed *acus*, h. e. *involucra spicarum, quae spicis tritis et subiactatis ventilabro evannantur foras extra aream, quum ventus spirat.* קום במשפט non valet *stare in iudicio*, sed *vincere, caussa non cadere*, νικᾷν, et, addita particula negandi, *caussa cadere*, ἡττᾶσθαι. Aeque obscure, aeque male, reddita sunt verba וחטאים בעדת צדיקים *neque peccatores in coetu iustorum.* Nos quidem ea mallemus sic vertere, *neque*, *ut pii, absolventur.* nam *non interesse concilio piorum* quid est nisi *non absolvi* a deo? צדיקים sunt *pii*, *probi*, non *iusti:* et רשעים *impii, scelerati*, non *iniusti*. ידע valet *probare*, non *nosse:* et אבד *perniciem exitiumque* aeternum *invenire*, non *perire.* Eandem in convertendis Prophetarum Oraculis desideramus diligentiam et perspicuitatem, ut *Hubigantus* ipse interdum visus nobis sit non cognitum satis ingenium Hebraicae Latinaeve linguae, naturamque habuisse. Quam in rem placuit exempla quaedam e libello Ionae petere. Imperativus קום c. 1, 2. perperam redditur per *surge*, quum habeat vim cohortandi, respondeatque Latinorum Imperativo *age.* Eodem versu verba כי עלתה רעתם לפני vertuntur ab *Hubiganto, quippe improbitas eorum adscendit usque in conspectum meum.* quae verba nimis recedunt ab indole ser-

sermonis Latini, adeo ut nec Hebraicis verbis quae potestas subiecta sit, ullo inde modo possit intelligi ab Latine quidem scientibus. Poterat et debebat Vir doctus dicere, *quippe scelera eorum maxima sunt, neque ullo modo ferenda.* Nam impietas quum tanta est ut addi nihil posse videatur, dicitur Hebraice *adscendisse ad deum.* Paullo post v. 4. verba והאניה חשבה להשבר non male quidem redduntur, *ita ut prope esset ut navis frangeretur.* Sed in notis minus recte praecipitur, חשבה positum esse pro חשובה, quod proprie sit *putabatur frangi.* Nescimus certe primo an ab חשב dici possit חשובה: deinde an leges linguae eam verborum structuram, hoc sensu, admittant et probent. Nobis videbatur locus Ionae Vulgata lectione servata, ita posse explicari, *ita ut navis minaretur se iamiam interituram.* Quidni enim Coniugationi secundae tribui queat potestas ultimae? Sed cur necesse sit, ut הקל v. 5. habeatur pro Passivo, *non* videmus. nam etsi interpretes Alexandrini in eadem sententia fuisse videntur, quum in eorum Versione sit τοῦ κουφισθῆναι· tamen commode, ut Activum, accipi potest, modo intelligatur אותה, quod referatur ad praecedens nomen באניה. Sed ירכתי הספינה certissimum est non posse dici *latera navis*, quum significetur *ima navis pars* supra sentinam, in quam descendebant ii qui se vellent abscondere. Alexandrini eleganter *κοίλην τοῦ πλοίου* vocant. Verba אשר עשה את הים ואת היבשה v. 9. significant *auctorem orbis terrarum.* nam הים והיבשה est *orbis terrarum.* ut Matth. 23, 15. *ἡ θάλασσα καὶ ἡ ξηρά.* Inepte exhibet Versio *Hubiganti, qui fecit mare et aridam tellurem.* Sed uti in his aliisque locis innumeris non satisfactum esse aperte fatemur ab *Hubiganto* linguae Hebraicae et Latinae legibus: ita nec Versiones veteres, et in his Graecas maxime, diligenter satis consultas ab eodem in libris Propheticis et Hagiographis reperimus, quum tamen loco non uno ostenderit, se varias ex iis lectiones curiose collegisse. Quod ne temere dixisse videamur: cum e Psalmo primo, tum e Iona, quasdam lectiones, ab eo non commemoratas, laudabimus,

et

et quidem e Versionibus tantum Graecis. de reliquis viderint alii. Ps. 1, 1. pro בעצת רשעים Aquila legit בעדת רשעים. nam in reliquiis Versionum eius habentur verba, *ἐν συνελεύσει ἀσεβῶν.* Iam vero *συνέλευσιν* esse Hebraeorum עדה, non עצה, quis neget? praesertim quum Aquilam satis constet verbum de verbo reddidisse. Ion. 1, 9. in Versione Alexandrina pro עברי, quae est lectio editorum librorum, extat δοῦλος κυρίου, ita ut vix dubitandum videatur, quin interpretes illi in suis Codicibus invenerint עבד יה. Sed quum hac de re omni non possit iudicari satis, nisi ipsi libri inspiciantur: non fatigabimus lectores proferendis exemplis pluribus. Confirmare tamen liquido possumus, ab *Hubiganto* ne centesimam quidem partem lectionum collectam e Versionibus antiquis esse. Quod quidem eo minus moleste ferendum censemus, quum confidere posse videamur, Kennicoti industriam et diligentiam brevi esse hoc in genere exspectationi omnium satisfacturam, eamque fortassis etiam superaturam.

Caeterum *Hubigantum*, Virum eruditissimum, vehementer rogamus, ut, quae a nobis disputata sunt, ea in malam partem ne accipiat; immo existimet, nos propterea tam libere sententiam dixisse de Opere, insignis diligentiae, incredibilis industriae, exquisitissimaeque ac rarae doctrinae, gravissimo sempiternoque pignore, cuius copiis nullus librorum divinorum interpres facile carere possit, ut invitaremus et cohortaremur omnes sacrarum litterarum vel doctores vel studiosos, ad ornandam porro perpoliendamque hanc liberalis doctrinae partem. Nos quidem persuasissimum habemus, planeque contendimus, vel minutissimo huius generis libello excellentiam laudis maximorum in rem Christianam omnem meritorum, et nominis immortalitatem, multo et facilius et certius parari, quam Systematis Compendiisque Theologiae vel subtilissime compositis, et vel maxime grandibus Concionum philosophico theologicarum Voluminibus, posse. Tales enim libri non uni Christianorum sectae, ut fere dogmatica scripta, sed cunctis prosunt et omnibus

aetatibus, neque fine eorum apparatu ullum librum dogmaticum idoneum, qui aetatem ferat, confcribi ullo pacto licet. Quod utinam nobifcum fibi omnes alii perfuaderent, paterenturve perfuaderi!

ELEMENTA PHYSIOLOGIAE CORPORIS HUmani. Auctore ALBERTO de HALLER, Praefide Societatis Regiae Scient. Götting. Sodali Acadd. Reg. Scient. Parif. Reg. Chir. Gall. Imper. Berolin. Suecic. Bononienf. Societatt. Scient. Britann. Upfal. Helvet. In Senatu Supremo Bernenfi Ducentumviro. TOMUS PRIMUS. Fibra. Vafa. Circuitus Sanguinis. Cor.

Laufannae 1757. fumptibus Marci Michaelis Bousquet et Sociorum, Alph. 2, plag. 19. in 4.

Naturam humanam, et obfcuram difficilemque indagatu, et medentibus cognitu pernecessariam esse, qui dubitet vix quisquam erit, nisi fortaffis qui in artis medicae hiftoria parum verfatus, ingentem opinionum varietatem ignorat, et quadam mentis caligine oppreffus ac praepeditus, ab rationalium partibus ad empyricorum partes coeco impetu ruit. Quo autem magis obfcura eft quaeftio de naturalibus humani corporis actionibus; quoque maiori temporis laborumque difpendio verum ex tot opinionum perplexitate eruitur: tanto fane maiori laude dignus ille iudicandus eft, qui, nullo taedio nullaque moleftia deterritus, opus hoc Herculeum admirabili magnitudine animi aggreditur. Itaque etiam nos, dum praefens opus Illuftris Generofique HALLERI in manu eft, non poffumus non, quin vehementer etiam atque etiam laudemus incredibilem viri incomparabilis diligentiam atque induftriam, omnibusque medentibus de coepto opere gratulemur, maxime quod vix alium quenquam eidem parem fore arbitramur. Cum enim operis praefationem perlegeremus, admirabundi comperimus, Summum virum octo Voluminibus, huic primo neque

neque forma neque amplitudine dissimilibus, doctrinam de natura humana comprehensurum esse, ita partito opere, ut volumine secundo sanguinis et humorum historia, tertio respiratio et vox, quarto cerebrum, quinto musculi et sensus, sexto ciborum coquendorum organa, et ultimo denique generationis organa exposita habeantur; et ea quidem rerum ubertate, ut fere, quicquid humana diligentia in Anatomicis, zootomicis, chemicis, mechanicis, hydrostaticis, hydraulicis rebus, naturalique historia, a tot retro annis ad nostram usque aetatem ausa est, fidelissime plenissimeque enarrentur. Quo fiet, ut optabilem dogmatum physiologicorum historiam accipiamus. Hoc primum certe Volumen conscriptum ita est, ut vix quicquam desiderari possit. Nos, nostro more, ex his, quae venerabili Auctori quodammodo propria, aut omnino nova videbuntur, nonnulla excerpemus. *Lib. I. Sect. I.* proponuntur duo genera fibrarum, alterum absque latitudine longarum, alterum cum modica longitudine latarum. Elementa generis utriusque ponuntur terra, aqua, oleum, ferrum, et aer. Neutrum sensu pollet, nisi nervosi quid accedat. Neque ulla fibra, praeter muscularem, si irritetur, brevior redditur. *Sect. II.* docetur, ex utroque hoc genere, aut solo alterutro, aut utroque coniuncto, componi amplissimam illam cellulosam telam, cuius usus per omnes propemodum humani corporis partes, et tam late pateat, ut nihil fere non ex ea componi arbitretur Amplissimus Auctor. Admirabilem praeterea esse huius telae, per totum corpus dispersae, communionem, ac talem, ut rebus alienis, eidem praeter naturam inhaerentibus, liberrimum iter ex loco in locum pateat. *Sect. III.* id, quod Sectione altera asseruerat, pluribus A. argumentis stabilire contendit. Scilicet, omnes fere solidas humani corporis partes nihil aliud esse, quam telam cellulosam, strictius congestam arctiusque intricatam, sic, ut membranae absque exceptione omnes, vasaque, quae membranae cavae sunt, porro viscerum parenchymata, ligamenta, fortasse etiam tendines et cartilagines, et ossium pars magna, ex ea facta sint. At-

 que

que haec quidem a se inventa gloriatur Ill. HALLERUS. *Sect. IV.* agitur de adipe, qui in spatiolis, inter fibras laminasque istius telae interceptis, quanquam non ubique, in plurimis tamen locis habitat. Ad fluidas corporis partes eum pertinere, dum vivit homo. Neque glandularum, neque ductuum adiposorum ope secerni, sed brevissima via ex arteriis exhalare. Qui secernendi modus ut eo luculentius pateat, A. pororum satis amplorum, perque universum corpus dispersorum, frequentiam, liquido, pluribusque experimentis evincit. *Lib. II. Sect. I.* exponitur de arteriis, ubi negatur, eas, singulatim consideratas, iure dici posse conicas; cum potius sint series cylindrorum, quae ita sibi adaptentur, ut ad singulos ramorum paulo maiorum exortus, duo cylindri conveniant, quorum maior supra eum exortus sit, minor infra. Arteriarum fines esse venas, ductus excretorios, vascula exhalantia, vasa minora, hoc est, liquidum sanguine tenuius vehentia. Quo loco ingeniosa illa HERMANNI BOERHAAVII theoria, de vasorum valde multiplicatis divisionibus et subdivisionibus, accuratiori examini subiicitur atque subvertitur. *Sect. II.* tractatur de Venis, quibus figura conica relinquitur. Post amplissimam valvularum historiam ostenduntur venarum fines, doceturque, eas oriri ex arteriis, ex cellulosa tela, ex magnis caveis, ex minoribus caveis, ex venis tenuioribus. *Sect. III.* primo occurrit de vasorum lymphaticorum antiquitate expositio historica, eaque accuratior; deinceps de eorum natura tractatur, ibidemque demonstratur, vim irritabilem in vasis istis multo magis quam in vasis rubris esse conspicuam, atque ductum thoracicum, vasaque hepatis lymphatica, acri liquore tacta celerrime contrahi et exinaniri. Origines suas petere ab arteriis, a venis, a ductibus excretoriis, a tela cellulosa, a magnis caveis, a venis minoribus, a nervis. A glandulis vero oriri negatur. Postea fines vasorum eorum ita exponuntur, ut difficile sit, fusius proposita compendio dicere. Et cum vasa lymphatica fere perambulent glandulas, quas conglobatas vocant, earum quoque hac Sectione traditur historia,

atque

atque fabrica describitur, non tamen propriis experimentis definitur, habeantne folliculos nec ne? Similiter loquitur A. de his quaestionibus: num lympha vasculorum advehentium unice in revehentia resumta transeat; an potius in aliquas glandularum caveas prius effundatur, ex quibus per revehentes ductus resorpta exeat? Denique series et systema glandularum conglobatarum proponitur. De utilitate earum differens A. lymphae motum ab iis adiuvari non concedit. *Lib. III.* sermo est de circuitu sanguinis ex corde in arterias, ex arteriis in venas, ex venis in cor. Ubi *Sect. I.* et *II.* rursus prolixe enarratur historia inventionis, quae HARVEO vindicatur, reiectis tum veterum, tum recentiorum quorundam aliter sentientium opinionibus. *Sect. III.* explicatur ipse circuitus sanguinis, per arterias a corde in venas transeuntis, et per has cordi redditi; ubi plenior historia chirurgiae infusoriae et transfusoriae legitur. *Sect. IV.* describitur lymphae iter, ubi BILSII opinio, et adfines errores refutantur, ostenditurque, lympham a minimis ad thoracicum ductum confluere. *Lib. IV.* cordis iunctarumque partium fabrica usus que explicantur, et *Sectione* quidem *I.* de velamentis cordi extrinsecus circumpositis agitur. Quo loco Ill. Auctor defendit caveam mediastini adversus secus sentientes, atque accuratius describit, quomodo pericardium ad cordis sinus et magna vasa, tum anterius, tum posterius adhaereat, quod hactenus parum bene ac minus plene dictum erat. Aquam pericardii confirmat, per experimenta convictus, ac praecipuam eius utilitatem ait esse hanc, ut pericardii cum corde coalitionem avertat. Scaturiginem humoris pericardii vix aliam esse, quam reliquorum vaporum, caveas maiores corporis humani replentium. *Sect. II.* cordis auriculae describuntur. Antea vero figura cordis in homine depingitur, moneturque, eam esse illius visceris frequentem figuram, ut duobus obtusis colliculis finiatur, quos crena illa dividit, quae continuatur lineae illi, quae cor bipartitur. Posteaquam situm cordis, ad mentem recentiorum, WINSLOWIUM sectantium, descripsit, utiles observatio-

nes de mutato eo ſitu affert, quales fere ſunt: Cordis ſitum non poſſe non mutari cum motu ſepti transverſi, minus quidem in ſano homine et parvis inſpirationibus, magis in homine qui cum contentione animam ducit. Mirum eſſe, neque ei facile creditu qui nunquam vidit, quam vehementer cum diaphragmate, dum animal ſpiritum trahit, cor deorſum retrorſumque moveatur, quam violenter demum, dum pectus in exſpiratione arctatur, ſurſum et antrorſum revellatur, et de pectore exprimatur. Porro iacenti homini, et ſupino, de ſterno ad ſpinam dorſi idem cor delabi, et in aortam decumbere. Quando corpus inclinamus antrorſum, idem ab aorta prorſum, ac verſus ſternum declinare. Quando demum in dextrum latus ſtrati ſomnum capimus, cor totum ad coſtas eius ſedis pulmonemque vergere, ſiniſtrum vero pulmonem liberare, et viciſſim. Verum etiam a turgido ventriculo mucronem cordis ſurſum repelli poſſe, ut interea baſis deſcendat; totum vero ſurſum removeri, quando uterus gravidus, aliave cauſa abdomen undique diſtendens, ſeptum transverſum urget ſurſum. Idem et exhauſtis ſubito hydropicorum aquis deſcendere in abdomen, aliosque cum vaſis ſuis angulos facere, atque aortam ſecum trahere. *Sectione III.* ipſius cordis fabrica fuſius deſcripta habetur. Confirmat ibi Celeb. Auctor, et auriculam dextram, et ventriculum dextrum, capacitate ſuperare easdem partes ſiniſtri lateris, ac demum arteriam pulmonalem, et diametro, et ramorum numero, potiorem eſſe quam venas ſodales, ut omnino omnia receptacula dextri lateris, analogis ſiniſtri lateris caveis ampliora ſint, quibus reſpondent. Cordis fibras, dicit, univerſas ſibi videri obliquas, ſic tamen, ut transverſis pleraeque quam rectis propiores ſint; oriri ab auris dextrae ſede, deflectere per faciem convexam in mucronem, et ad eandem aurem per faciem planam redire; ſed prope eandem aurem, inque baſi, plurimas reddere cor craſſiſſimum; inter baſin vero auremque multas deferere ſocias, atque in caveas ventriculorum tendere, ut muſculos internos, et reticulatos lacertos earum cavearum efficiant; indeque fieri, ut

ut verſus mucronem cordis carnes multo, quam prope baſin, tenuiores exiſtant. Poſt hanc ſuam ſententiam, narrat clariſſimorum Anatomicorum de eadem re opiniones; dein obſervationes ſuas anatomicas de nervis cordi inſertis plenius exponit, quam ut a nobis repeti poſſint. Idem etiam de venis, cordi, eiusque partibus propriis, dictum ſit. Cordis glandulas admittit nullas; vaſa vero pellucida adeſſe putat, quanquam a ſe non viſa. *Sect. IV.* ipſum tandem cordis motum explicat, ubi negat, cordis diaſtolen a propriis fibris carneis earumque actione repetendam eſſe, ſed eo ipſo fieri, quando fibrae, ſyſtolen molientes, agere deſinunt. Cor omnino tunc, cum agat, fieri brevius. Ipſa cordis ſyſtole omnem ruberrimum animalis ſanguinem de corde exprimi, ut omnino cor absque cruore ſuperſit. Vim cordis penetrare in arterias capillares, et haud dubie in venas, quin etiam in vaſcula minora. *Sect. V.* inquiritur in cauſas motus cordis. Cauſa proxima huius motus dicuntur fibrae corneae, quae ipſae per ſe irritabiles ſint; tum ſtimulorum varia genera enumerantur; et confidentius negatur, vim eam a nervis eſſe; item non videtur Cl. Viro, dari nervos peculiariter vitales; neque animam habitare in corde; cauſam, quam ob rem auricula dextra ultima ſupervivat, repetendam eſſe inde, quod diutius ad eam aurem dextrumque ventriculum ſanguis veniat ſtimuletque.

ELEMENTORUM ANALYSEOS INFINITORUM IOANNIS ANDREAE SEGNERI, Seren. ac Potent. Regi a Conſ. intim. Mathematum et Philoſ. natur. in Acad. Frideric. Profeſſ. Primarii etc.

PARS I.

Halae Magdeburg. 1761. proſt. in Off. Rengeriana, in 8. 31. pl. una cum IX. Tab. aen.

Quam ſibi Illuſtris Auctor, cum duabus Curſus Mathematici partibus ante aliquot annos, tum aliis in ſublimi

limi hac ſcientia editis meletematis, immortalem peperit glo- riam: eam hac tertia Curſus Mathematici parte ſupra quam dici poteſt amplificaturum eſſe, certo perſuaſi ſumus. Quamvis enim mole exiguus libellus ſit, attamen tantam profundiſſimarum meditationum, novo eoque perſpicuo or- dine digeſtarum, uberiorique ſermone quam quidem fieri ſolet expreſſarum, copiam continet, ut cum vaſtis in hoc genere operibus de praeſtantia certare poſſit. Proponit in eodem Illuſtris Auctor primam Calculi differentialis par- tem eam, quae aequationes differentiales incompletas comple- ctitur, quaeque ad ea potiſſimum detegenda adhibentur, quae in ramis curvarum ſingularibus quaeri ſolent. Prima eius Sectio tantam ideis infinite parvarum ac infinite magna- rum quantitatum lucem affundit, ut omnes, quibus eas Phi- loſophi ac nonnullii Mathematici involvebant, tenebrae diſ- ſipentur. Si ratio quaecunque M: P concipitur aequa- lis rationi 1: 0, tum M ex mente illuſtris Auctoris infi- nite magnum eſt reſpectu P et P, infinite parvum reſpectu M. Illas vero rationes ac quantitates M: P dum concipimus aequales 1: 0, id non ideo fieri putamus, quod easdem plane perſpiciamus, verum quod nihil interſit eas diſtingui. Quamvis itaque nulla quantitas exiſtat ſine terminis, tamen in iis caſibus, in quibus eſt M: P = 1: 0 ad illos terminos non opus eſt attendere. Multis id Auctor illuſtrat exemplis, atque ſimul demonſtrat, proportionem M: P = 1: 0 ſubſi- ſtere non poſſe, ſi utraque quantitatum M et P data ſit vel ita determinata, ut maiorem vel minorem, quam eſt, eam co- gitare non liceat, quantumvis magna ſit M, et quantumvis parva P. Ex hoc fonte fluunt omnia horum quantorum at- tributa, omnes eorum ordines. Quibus rite demonſtratis Auctor Illuſtris, luculentiſſimo exemplo §. 54. ſeq. a pro- greſſione geometrica in infinitum continuata, cuius ſumma deſideratur, deſumpto, ſingula huius theoriae capita illuſ- trando monet, quantitates infinite magnas ac parvas a Ve- teribus dici omni dabili maiores, omnique dabili minores; a recentioribus Geometris vero fluxiones, incrementa, decre-

menta,

menta, quantitates differentiales, differentialia aut elementa. Sectio II. praenoscenda quaedam continet. Inter ea refertur primum brevis quidem, sed concinna ac universalis de Functionibus Mathematicis theoria, una cum artificiis ex data aequatione algebraica $my - nx - mq + np = o$ ad datam basin et angulum coordinatarum itidem datam lineam describendi, nec non ex alia exhibita generali aequatione $(a+bx+cx^2 - - - - + t\,x^n)\,y = (\alpha+\beta x+\gamma x^2+\theta x^m)\,p$ omnes hyperbolicarum ac parabolicarum curvarum familias deducendi, earumque ductus ac praecipua determinandi attributa. Deinde methodi curvarum diametros, eorumque centra determinandi, traduntur. Sectio III. pulcerrimas Functionum Mathematicarum dotes exhibet, quarum ope novae ex iis eliciantur aequationes, quibus rite applicatis maxime insignia per omnem Mathesin inventa debentur. Existente enim V. Functione Variabilium quotcunque X, Y, Z. per aequationem exhibita, auctisque X Y reliquisque variabilibus ingredientibus, aequationem invenire docet Auctor illustris, quantum ea re augeatur vel imminuatur functio quaevis algebraica, aeque ac algebraicam transcendens. repeuntur ex hac incrementorum substitutione novae aequationes, quae in aliquibus casibus perfecte aequales; in quamplurimis vero perfecta aequalitas in iis concipi nequit, sed tendentia tantum quaedam ad aequalitatem istam. Legi profecto merentur theoremata elegantissima, quae illustris Auctor hoc accuratius explicat, quod iis sibi viam ad aequationes differentiales sternit. Differentialis enim aequatio est illa ipsa aequatio, quae ex aequatione, cuius variabiles sunt X. Y, pro X scribendo $X+x$ vel $X-x$ et loco Y ponendo $Y+y$ vel $Y-y$, formata concipitur, sive exacte vera fuerit ad quamcunque magnitudinem variabilium x, y, sive propter omissionem quorundam terminorum a vero recesserit ubi x, y finitae sumuntur, dummodo is error, alterutra variabilium istarum x continuo imminuta, ipse quoque tandem continuo decrescat, atque ad x infinite parvam omni dabili evadat minor. Variabilis autem x cum semper spectari

 possit

possit tanquam differentia duarum quantitatum $X + x$ et X vel X et $X - x$ differentiale dicetur huius quantitatis X. vel absolute quantitas differentialis. De Leibnitio, qui Methodos illas, nomine calculi differentialis et integralis calculi, in continenti nostra primus vulgavit, illustris Auctor notat, eum differentialia non vehementer, sed infinite parva concepisse, adeo ut neque finitam quantitatem quamcunque ei addita augeant, neque subtracta minorem reddant, eodemque sensu alios incrementi, decrementi, vel elementi vocabulis usos esse. Leibnitius proinde aequationes differentiales veras esse eodem sensu voluit, quo verae sunt reliquae, itaque perfecta membrorum aequalitate supposita nihil relinquetur, quam ut cum acutissimo Eulero differentialia nihila dicantur, ut sunt vel absolute, vel respectu cuiuscunque quantitatis finitae. Verum ipse illustris Auctor ita explicari posse aequationes differentiales putat, ut liberum sit quamcunque magnitudinem quantitatibus differentialibus tribuere, quae in eam ingrediuntur, dummodo satis parvae cogitentur. Signum proinde aequalitatis $=$ ita explicandum, ut non perfectam aequalitatem notare dicatur, verum tendentiam ad aequalitatem, a qua membra aequationis tanto minus recedunt, quo minora sumuntur differentialia eam ingredientia, quamque plane attingunt ubi haec differentialia vel infinite parva, vel prorsus evanescunt, non aliter quam si loco $=$ scriptum esset $\asymp$. denotante hoc signo quantitates ad aequalitatem tendentes, quae sub certa conditione aequales fieri possunt. Ipsam vero formationem differentialium aequationum tam algebraicarum, quam exponentialium, Auctor illustris mirifice illustrat, cum eam ante per considerationem figurae geometricae, vel alicuius eiusmodi rei instituere doceat, quam ad ipsam calculi differentialis Arithmeticam accedat. In qua ita versatur, ut primum differentiandi leges XII. casus simplicissimarum aequationum h. e. eiusmodi, quae ex aliis pluribus, mediante copula unitis, terminis non compositae sunt, demonstret; compositarumque aequationum differentiatione ad X. casus

reducta,

reducta, invenire doceat differentialia aequationum exponentialium, eorumque XV. classes constituat. Tandemque differentialia arcus circularis cum differentiali sinus eius arcus vel cosinus, cumque differentiali tangentis eius atque secantis, comparat. Sectionibus IV. V. et VI. eorum, quae hactenus explicata sunt, usus in tangentium methodo directa, ac ramorum in infinitum excurrentium doctrina, uberrime declaratur. Pari dexteritate Sectione VII. leges eliciendi ex differentiali cuiuscunque ordinis differentialia, quae pertinent ad sequentem, docentur; et quam insignem ea usum in eruendis sublimioris Geometriae capitibus praestent, Sect. VIII. IX. et X. ostenditur, considerando positionem arcuum respectu tangentis; ac determinando primum ad quam partem tangentis cadat arcus, quomodo reperiendi rami, puncta flexus in contrarium, et ad positionem tangentis punctum contactus: deinde quomodo applicatae ramorum maximae et minimae eruendae; ac tandem suppeditatis anguli et radii curvedinis notionibus, quibus artificiis formulae anguli et radii curvedinis, nec non cuspides rami, et puncta flexus invenienda docetur. Ex quibus omnibus satis superque Lectores nostri, ac inprimis ii, qui sublimem hanc artem colunt, perspicere possunt, nihil illustrem Auctorem hoc in genere intactum reliquisse eorum, quae eos iuvare possint, qui Geometriam sublimiorem sine temporis sumtuumque dispendio addiscere, eaque, quae a Geometris recentioribus proponuntur, mirari desinere cupiant. Nulli itaque dubitamus, fore, ut omnes boni, cum illustri Auctore, misere afflictae Germaniae pacem, ipsique illustri Viro vitam, eamque ab omni publica ac privata sollicitudine liberam, et vires, ardentissimis a Deo T. O. M. votis precentur, quo meditationes suas, in incrementa huius nobilissimae scientiae per tot annos institutas, consignare commode, cursumque mathematicum, ex quo et ipsi posteri veram discent Geometriam, totque proinde desideriis exoptatum, felicissimus ad finem perducere possit.

FRANCISCI GRIMALDI SOC. IES. DE VITA aulica libri duo. Opus posthumum: cum annotationibus Aristotelicis.

Romae, ex Typographia Antonii de Rubeis, 6 plag. in 8.

Quum praecipuum divinae poeseos, ac primum etiam munus habeatur

Publica privatis secernere; sacra profanis;
Concubitu prohibere vago; dare iura maritis;
Oppida moliri; leges incidere ligno: Hor. art. poet.

atque, iam inter ultimae memoriae homines,

Sic honor et nomen divinis vatibus, atque
Carminibus

venerit: fieri sane aliter non potuit, quin, ab ipsis inde incunabulis divinae artis, se protulerint ingenia, quae a profanorum hominum libidine illam vindicarent, et ad usum salutemque humani generis transferrent. Nihil iam de antiquioribus dicimus, aut inde ab Orphei memoria horum nomina repetimus; quod èt longum esset, nec necesse: tulit nostra etiam aetas poetas multo elegantissimos, qui et virtutem commendarent, et vitam prudenti consilio monerent, et doctrinam, magis seriam, versibus includerent. Quibus Grimaldus noster iure tanto maiori adiungendus est, quanto magis non eo tantum, cuius supra dedimus indicem, opere, bene de litteris, bene de hominibus etiam, mereri studuit; sed antea quoque, tribus, *de vita oeconomica*, et quinque, *de vita urbana*, libris, eadem opera functus est. Duos istos, *de vita aulica*, Horatius Borgondio, Soc. Iesu, quum, nec opinata morte praeventus, auctor foras dare illos non posset, huius ex chartis, magno studio eruit, atque integrum exemplum inde perfecit, quum parum caeteroquin abesset, quin, magno litterariae rei damno, illi plane interirent. Vocat vero *aulicam vitam* non otiosam illam, mollem, et delicatam, quae vulgo ita dicitur, atque, in comitatu ac famulatu principis, stipendia unice meret; sed quae occupata

fit

rum, in exploratione ſui, reſpicere candidatos munerum publicorum iubet. Ac *natura* quidem, virum ad rempublicam acceſſurum, vult eſſe animo quidem audaci, ſed, ut non timido, ita nec temerario; callido praeterea, et cholerico, non melancholico temperamento, quod vocant. Deinde in eodem vult eſſe *formam*, non venuſtam illam quidem, muliebremque, ſatis tamen commodam: *cultu* autem ornatuque corporis eum non muliebri uti, neque inceſſu molli eſſe oportere docet, ſed virili, qui nihil tamen ruſticitatis habeat: corporis denique habitu neque iunceo, neque, pugilum more, ſaginatum, eum eſſe debere ait, ſed validum ſuccique plenum. Ad extremum aetate ſenili quidem eſſe illum cupit, ſed ea quae vivida ſit. Tum *fortunae* bona, quae quidem aulicum, cuius ipſe geſtit imaginem exprimere, perficiant, exponit: *genus* nempe illuſtre, ita tamen, ut obſcuro etiam loco natis, etſi ſit iis multo difficilior

iam, quae proficiſcantur *ab arte*, commemorat, quae vel in ſcientia ſint poſitae ac contemplatione, vel in uſu atque exercitatione verſentur. Quamobrem eum a carminibus pangendis, et nimio philoſophiae ſtudio, ſe abſtinere oportere praecipit: muſicen autem diſcere, commode ſaltare, in gyrum equos agere, eius perſonam decere pronunciat. Ad linguas quod attinet, eum Italicae, auctoris vernaculae, apprime vult eſſe intelligentem, ita ut etiam praeſtantiſſimos poetas, ea ſcriptos, et legat et memoria teneat; epiſtolas etiam, aulicas maxime, ſcite ſcribat, hiſtoriarum cognitione animum locupletet; gallicae latinaeque linguis det operam, philoſophetur etiam, ſed paucis, ut ille ait Neoptolemus apud Ennium, dialectices praeceptis animum inprimis ſubigat, ad ius civile accedat, ſed iis in *ſcholis*, quae ad leges diſcendas apprime ſint accommodatae, ut Paduana, Felſinenſis, Piſana, Romana; ita vero hoc in ſtudio verſetur, ut ipſe forum adeat, atque ibi, quae verſentur in uſu, diſcat:

Nam nil profuerit iuris tibi parta ſupellex,
Si renuas, rauco creber adeſſe foro.

Inter virtutes vero, quae poſitae ſint in actione, commendat inprimis taciturnitatem ac prudentiam, circumſpectionemque in oratione, exemplis aliorum et lectione conformatam, maxime tamen libris ſacris legendis acquiſitam. Namque

Hic liber, hic ille eſt, quem ſi perlegeris unum,
Haec mihi ſit, dices, bibliotheca ſatis.

Quae vero prudentia ſe in moderatione linguae potisſimum, ſuique neque iactatione, neque contemtione, oſtendit; neque alios, etiam ſe multo inferiores homines, deſpiciendos putat: ſua vero conſilia caute tegit. Ad extremum docet, uſu eam perfici; ac precibus, Salomonis ritu, ad Deum fuſis, et impetrari et obtineri, quum alias amitti facile posſit. Quibus omnibus ſatis inſtructum candidatum iubet eam eligere aulam, ubi cives gloria potius atque amore, quam metu, ducantur ad ardua; e qua porro exulet ambi-

ambitus, et ubi princeps denique regnet, qui Patris nomen Principis praeferat titulo; quae omnia quam apte in Romanam aulam cadant, pluribus, extremo libro priore, auctor vel amore in patriam, vel animo beneficiorum aut memori, aut cupido ductus, disputat, et salutem Clementi XII. eo tempore P. M. precatur. Iam *libro posteriore duo* sibi demonstranda sumit, nempe: *qua lege parentur honores*, et *qua parti arte gerantur? Parantur* vero non *ambitione*, sed *meritis*. Eam in rem certa est eligenda aula, cuius indoles cognoscenda sit ex seniori quodam aulico, atque, eodem tamquam nomenclatore, discendum, quinam aulici floreant gratia, vel principis, vel populi; quibusque artibus eam consequuti sint, et quinam cuiusque sint et mores, et tituli, et famuli, immo currus adeo. Deinde sunt aedes splendidae, ac nobilibus proximae, redimendae, intusque exornandae pretiosa supellectile, currus comparandus, satellites conducendi. Tum eum, fingere se ad aulae ingenium, dediscere assuetudinem suam, in primis studere ut et a populo universo, et a mercatoribus maxime, caussarum patronis, sacerdotibus, doctis, poetis, patriciis, matronis, consiliariisque ametur, iubet. Reliquos facile victum iri obsequio putat: quam in rem, exploranda esse cuiusque studia, praecipit. Praeter reliquos sibi devincire meritis summi amicorum animum, si possit, eum iubet: placare etiam munera homines tradit, quae tamen non sit ad verum honorem via. Ubi aulam intraverit, sibi omnes, qui versentur in ea, devincire: neque tamen nimium illius blanditiis confidere iubet. Virtuti, sed non privatae, verum publicae, tum studendum, atque aulae se, non e longinquo, sed e proximo ostendendum esse, ait. Dona principis, etsi non satis ampla, accipienda esse suadet: divitias tamen, et omnibus inserviendi studium, comitatemque officiosam, honores quam certissimos parare demonstrat. Ad haec, cogitandum ei esse, ait, in qua urbe, quo Principe, quid, et qui petat, quosque habeat aemulos, quorum virtus non tam deprimenda, quam efferenda sit; qui etsi vincant, silendum tamen esse

esse iudicat. Qua de caussa, neque quo contendat, significandum ei esse, neque vulnera, si qua sentiat, ostendenda monet. Pauperes mentem excolere, temporisque genium sequi, patrocinia quaerere, studiisque, etiam levioribus, uti, linguas addiscere, carmina pangere in honorem procerum, in critica se exercere, potentes amicos venari, horum curam quae levent videre, iubet. Nunc *qua ratione partis deceat uti honoribus*, exponit, qui tam crebro mores hominum non tam mutent, quam, qui revera ii fuerint, ostendant. Omnibus igitur praebere aures, comem esse omnibus, liberalem, non asperum, sed comem; non mendacem, non blandum, virtutum publicarum civiliumque cultorem, laboriosum, fortem adversus corruptionem, a congressibus mulierum alienum, uxori parum obnoxium, honores pro meritis impertientem, esse iubet. Acceptos vero honores ut tueatur, crebro eum vult adire principem; ita tamen, ne laevo illum tempore interpellet. Invidia si obsit, placandam esse virtute; non abdita illa quidem, sed quae in luce omniumque oculis versetur, existimat. Ac ne quid adversi accidat, amicorum quaerenda esse praesidia, auctor est. Virtutis vero curam difficilem esse in aula iudicat, nec facile illam ad summum ibi posse adscendere putat, quod non semper eam sequatur honoris praemium. Copiosius fortasse argumentum carminis enarravimus, quam par erat; sed hoc ideo fecimus, ut, quam dignum illud esset, quod omnium, qui ad rempublicam capessendam se parant, manibus teratur, lucide appareret. Carminis tamen elegantia materiae dignitatem aequat; ac quum argumentum poeticae suavitatis capax esse minus videatur, illud tamen tam elegantibus fictionibus, in quibus anima poeseos versari creditur, descriptionibus, similibus, exemplis, narrationibus illustrat, ut, quam excellens eius non potuerit non esse ingenium in argumento plane poetico, lucide appareat. Dabimus, ut verborum nitor simul appareat, exemplum aliquod, quod primum legenti occurrit. Obsequiosum vult esse aulicum suum, hoc vero ita probat:

Trux

Trux homo, terribilis, ferus, intractabilis, asper,
Iapetidis quondam conditus arte fuit.
Versus ad artificem tunc Iuppiter: Antra ferarum
Hic petat! haud aptus coetibus urbis homo est.
Hunc volo, tractari qui se sinat arte, trahique
Quolibet. Ergo tuum corrige, dixit, opus.
Paruit, et duplices homini faber addidit ansas,
Ut facilis duci posset, et arte trahi.
Protinus humano coepit mansuescere cultu,
Comis et excussa rusticitate fuit.
Nascimur humanis, sic est, congressibus apti,
Ansas quisque suas, quaque trahatur, habet.

Nunc denique etiam dicendum aliquid esset de adnotationibus, quae quanquam Aristotelicae dicantur in ipso libri indice, ex Cicerone tamen quoque, Horatio, aliisque repetitae sunt: sed tam copiose de carmine ipso iam exposuimus, ut spatium nobis praeripuisse videamur. Ac potest sane illud dignitatem suam tueri, etsi, Aristotelem idem quodam tempore sensisse, minus liqueret. Caeterum profectae illae sunt neque a Grimaldo nostro, neque a Borgondio, sed ab I. G. S. I. quodam, neque auctoris mentem ubique assequi videntur. At quoniam tamen auctor ipse duos de vita *oeconomica* libros eiusmodi observationibus ornatos esse voluit, neque hi, de *aulica* vita, carere iis debuerunt: nempe, duo quum faciunt idem, etiam in argumento diverso, illud semper et ubique est idem.

DISSERTATIO HISTORICO - ECCLESIASTICA DE Luthero contra indulgentiarum nundinationes haudquaquam per invidiam disputante, Auctore FRIDERICO WILHELMO KRAFT, SS. Theol. et Phil. D. eiusdemque Professore Publico, et in Academica aede Ecclesiaste.

Goettingae, typis Schulziis, pl. 7. in 4.

Vetus atque confirmata satis est sententia, eos diligentissime alios accusare homines, qui se ipsos in discrimen existimationis venire arbitrantur. Illustre huius rei exemplum praebet, quae Romani Pontificis paret legibus, ecclesia, intelligens sane, non hominis causam in repurgatione sacrorum actam esse, sed rerum divinarum, ab Luthero ad emendationem doctrinae gestarum; eo audaciae progressa est, ut causas et rationes intimas tantorum eventuum, quos divina providentia digessit, non humanas solum, sed profanas quoque atque impias fuisse, obstreperet. *Lutherum* hinc adversarii illi invidiae postulant, et praefracte contendunt, eum, adversus Tezelium cum disputasset, non divinae doctrinae studio, sed canina prorsus rabie eo processisse furoris atque invidiae, ut bolum, sibi suisque ereptum sive denegatum, tantopere allatraret, et ea in *Tezelii* et Dominicanis reprehenderet, quae suo Eremitarum ordini, vel sibi ipsi, si modo contigissent, summo certe duxisset honori et gloriae. Moris enim tunc, praesertim in Saxonia, fuisse dicunt, ut Augustiniani Eremitarum ordinis Monachi indulgentiarum quaesturam agerent, de qua ipsis detracta multum uti putant questi fuerint; et *Ioh.* etiam *Staupitius*, et Monachus Wittebergensis *Martinus Lutherus*, ut hic sive *Staupitii*, sive aliorum instinctu, sive proprio ausu, indulgentias ore et calamo impugnaret. Cui accedente in primis hominum ecclesiasticorum summa corruptione et ignorantia, novam hanc, atque e fonte tam putido promanantem doctrinam, in vulgus protrusam esse, adversarii ecclesiae Protestantium contendunt. His licet criminationibus nihil iustae causae decedat, cum ex bonitate rei iudicium sit ferendum: ex instituto tamen hanc enarrare rem non inutiliter iudicavit Noster, ita ut ante omnia Pontificiae accusationis *Sectione prima* texeret *historiam;* et idoneis deinde argumentis totum commentum confutaret. Architectus princeps fabulae de Luthero, ob invidiam ad emendationem sacrorum instigato, famosissimus fuit *Cochlaeus*, quo antiquiorem Auctor reperit neminem. Hic magno hiatu narrat,

Alber-

Albertum Moguntinum in animo habuiſſe, Auguſtinianis potiſſimum uti in indulgentiarum negotio: eosdem fratres antea in iſto perſtrenuam ore et calamo ſedi apoſtolicae navaſſe operam: hoc aegre tuliſſe tantum munus ſibi ablatum vel denegatum eſſe: male hoc habuiſſe *Staupitium* et *Lutherum:* illum Auguſtinianorum rem contra *Tezelium*, apud Electorem *Fridericum*, egiſſe, rationibus politicis ſtatuminandam; hunc vero ſcriptis detonaſſe in mendicatorem famoſum. Hanc fabulam, poſt *Cochlaeum*, ſcriptores Romani ambabus amplexi ſunt manibus, atque ſubinde auctam, ad hoc usque tempus propagatam, atque amplificatam, dederunt. Nec in diebus noſtris hanc recitare cantilenam deſinunt Pontificii, aliique inter Proteſtantes auctores ſubleſtae fidei. Sunt tamen accuſatores Lutheri, (licet in capite cauſae, ratione invidiae in *Lutherum* conflatae, admodum conſentiant,) diverſi atque diſcedentes inter ſe, quod ad origines rerum attinet. Hinc varias in claſſes ab Auctore noſtro dividuntur. Eorum eſt prior de iis quidem, qui Lutherum, fratrum Auguſtinianorum cauſa, tantam rerum molem in ſe ſuſcepiſſe perhibent, quorum tamen nonnulli acerbius, alii ſubtilius rem enarrant. Ad poſteriorem claſſem pertinent ii omnes, qui ſemota Ordinis Eremitarum cauſa, huic uni adcuſationi maxime inhaerent, ut ſua cauſa *Lutherum* in altercationem coiviſſe comminiſcantur. Vitioſis nimirum animi affectionibus tribuendum eſſe exiſtimant, quicquid in *Luthero* fuerit erga Tezelium invidiae; aut ſaltem *Friderico* Electori affingunt invidiam, quam ſuam ille fecerit, ut principi placeret. Quae omnia ex mente atque enarratione Romanae eccleſiae ſcriptorum aperte hic proponuntur, atque in *Sectione poſteriori* refelluntur. In univerſum Cl. Auctor argumento utitur generaliori, ſatis gravi, a ſilentio ſcriptorum coaevorum petito, de quibus facile principes hic recenſentur, v. g. *Sleidanus*, *Thuanus*, *Guicciardinus*, *Iovius*, *Alphonſus a Caſtro*, *Ferronus*, *Surius*, in quibus omnibus ne vola nec veſtigium huius rei apparet. Et mirabile ſane quid eſt, eos omnes, qui ab A. 1517. usque ad annum 1546. *Lutheri*

 ſcili-

fcilicet annum emortualem, five fcriptis, five fermonibus, difceptationes cum *Luthero* fufceperunt, et, ne in conflictione illa prima quidem, cum de indulgentiis folis fere, et inchoatae difputationis caufis ageretur, hac de re aliquid proferre; nec ullum adeo fuiffe impudentem, ut eam caufae originem ex *Lutheri* invida animi commotione repeteret. Huc etiam iftud pertinet, *Lutherum*, ante motas controverfias, privatim non folum fermonibus facris, fed etiam literis, ad *Albertum* praecipue Moguntinum perfcriptis, per Deum oraffe, velit huic indulgentiarum malo medelam afferre. Primi ordinis adverfarii b. *Lutheri, Iohannes Hogftratus, Sylvefter Prierias, Emferus*, aliique, de hac turpi invidiae nota, five Eremitarum ordini, five foli *Luthero* inurenda, praeclare filent. Nec Pontifices Romani, in tot literis, mandatis, bullis, decretis, invidentiae mentionem faciunt ullam. Ignorant etiam hoc Imperatores, Reges, Principes, in literis et edictis, propter hanc caufam confcriptis, atque divulgatis. Quin ex omnibus etiam antiquitatum monumentis apparet, *Lutherum* non Dominicanis, fed impiis tantum nundinationibus dicam fcripfiffe. *Cochlaeus* vero in hac caufa non eft audiendus, quippe qui, mortuo demum *Luthero*, argumentum ab invidia tractare incepit; cuiusque fides adeo eft fublefta atque manca, ut coaevus fcriptor *Sleidanus*, de foetu *Cochlaeano*, qui tanta enixus eft monftra, fcripferit: *horrendis et inauditis atque fictis criminationibus omnia in iisdem effe accommodata; imo effe librum, criminationibus, calumniis, nugis, convitiis, refertiffimum.* Quod vero ad rem propius attinet, evictum eft fane, facultatem, indulgentias Pontificis nomine divendendi, nulli ordinum facrorum fuiffe propriam atque domefticam. Falfiffimum etiam eft, hanc poteftatem ad Auguftinianos in Saxonia pertinuiffe, cum proximis ante *Lutherum* temporibus, ab anno 1450. usque ad annum 1517. quibus illa nundinatio maxime effloruit, ne moderatorem quidem Auguftinianae familiae unicum occurrere conftet, a Pontifice ad huiusmodi negotium delegatum. Quod enim de *Iohanne Pelzio* dici poffet, vaniffimum eft, quippe qui

poneret: nec a *Staupitio*, nec ab ordinis Augustiniani sodalibus; nec a *Friderico* Electore hoc esse factum, solide confirmat Noster, cui addit, pro temporis illius ratione, multo proximiores fuisse causas, abrogationem indulgentiarum suadentes, nec opus esse fingere, *Lutherum* invidia ductum, tale quid esse molitum, sed pietate atque divina animi magnitudine omne, quodcunque fecerit, suscepisse. Ampla sane, clara, et solida est expositio argumenti, quod S. V. Auctor sibi pertractandum sumsit, et rei ecclesiasticae, de tam prolixa huius rei veritate, atque declarata certitudine, gratulamur.

DISSERTATIONES HABITAE IN ACADEMIA Medica Coniecturantium quae Mutinae est.

Venetiis 1759. apud Simonem Occhi, in 12. pag. 102

demiae Moderator ipſe erat, ſeu Princeps, uti dicere malunt. Sed ex Quaeſtionibus diſcutiendis a Planco anno elapſo propoſitis, quum tres tantum Diſſertationes prolatae fuerint, Plancus ipſe, ut quaternarius numerus in hoc ſecundo libello expleretur, addidit de ſuo, Diſſertationis loco, decem Cadaverum morboſorum Sectiones, quas ipſe anno 1758. et initio anni 1759. Arimini inſtituit, in quibus aliquid rari et notatu digni repertum eſt.

Prima igitur Cadaveris Sectio a Planco inſtituta eſt foetus monſtroſi quinquemeſtris, in partu trigemino, qui multis ad vitam carebat, et praeſertim ore et naribus, unde per os non nutriri foetus in utero liquido apparet. Huius foetus exhibetur Tabula aere inciſa pag. 17.

Secunda Sectio eſt foetus item aliquantulum monſtroſi in partu gemello, in cuius cervice naevus erat parvae nucis iuglandis magnitudine, qui malum perſicum lanugine et figura referebat, quod comedere concupierat aceto ſervatum mater dum gravida eſſet: ex quo inferri poſſe ait Plancus, ex forti imaginatione matris imprimi poſſe huiusmodi naevos in foetu, contra quam ſentiant recentiores nonnulli.

Tertia Sectio eſt Cadaveris Viri ſexagenarii, et Arimini Flaminis, furunculo denati, ex mala cura Chirurgi, qui ſuppurationem perfectam inhibuit remediis epuloticis et ſarcoticis.

Quarta Sectio eſt Cadaveris Viri ſeptuagenarii, Arimini Magiſtratus, qui per plures annos laboravit ex tuberculis in renibus, ſine ullo renum dolore. Quare apparet, multas partes noſtri corporis a Sapientiſſimo Conditore ſine ſenſu conditas fuiſſe, ut docet *Hallerus* V. celeb. *Planci* Amicus.

Quinta Sectio eſt Cadaveris pueri bimi, qui calculum in veſica urinaria triplici involucro tectum gerebat; quae obſervatio rara eſt, et lectu iucunda.

Sexta Sectio eſt Cadaveris Viri ſeptuagenarii, qui obiit ex duobus magnis calculis in veſica, ibiqua docemur,

qui vomica in lobo inferiori partis sinistrae pulmonum interiit, vivens tussicula tantum laboraverat.

Nona Sectio est Cadaveris nobilis mulieris, quae ex scirrho in pancreate obiit, qui iecinoris scirrhum mentiebatur.

Decima Sectio est Viri sexagenarii valde obesi, qui laterali morbo periit, cuius pericardium humore suo omnino carebat.

Narratis Cadaverum sectionibus a Planco institutis, venimus iam ad Dissertationes ipsas ab Academicis editas. Secunda Dissertatio, post Planci Sectiones, est *Casparis Adeodati Zamponi*, Trebulae Mutuscae in Sabinis Medici, super prima Quaestione a *Planco* Academiae proposita, de meritis Hippocratis et Galeni in re medica, scilicet: in Medicina addiscenda faciendave, praestet ne lectio Hippocratis, an Galeni? Zamponus palmam dat Hippocrati, quamquam et Galenum suis laudibus merito adficiat, propter rei ana-

Quarta denique Dissertatio est Dominici Leonelli, Mutinensis Medicinae Doctoris, occupata circa decimam quaestionem a Planco Academiae propositam: an Opium dissolvat sanguinem, an coagulet? et quomodo Opium operetur in somno conciliando, doloribusque sedandis? Opium solvere sanguinem, et laxare fibras, docet *Leonellus* in hac Dissertatione, quae vernacula Italorum lingua est conscripta.

ELOGIUM

VIRI AMPLISSIMI AC CELEBERRIMI IOANNIS HARTMANNI DEGNER

Civitatis Noviomagensis Consulis et Archiatri, Acad. Caes. Nat. Curios. Collegae.

Clarorum virorum facta moresque posteris tradere, antiquitus usitatum, nec nostris quidem temporibus Literatorum cura omisit. Cumque in eorum censum, qui de republica literaria optime meruerunt, secundum omnes, ad quos scriptorum *huius viri* notitia pervenit, summo iure referendus sit *Amplissimus* et *Celeberrimus Degnerus*, operae erit pretium, praecipua vitae huius viri momenta paucis exponere. Urbs patria *Suinfurtum* fuit, S. R. I. civitas, tot sagaciorum ingeniorum ferax mater, ubi *Noster* die 19. Iulii 1687. natus est. Patrem habuit *Virum Amplissimum, Ioannem Hartmannum Degner, Ictum, Reipublicae Suinfurtensis Senatorem* ac *Scabinum, Redituum commendae Munnerstadensis* ac *Coenobii Bildhusani Curatorem Summum.* Mater ei fuit *Matrona nobilissima, Anna Christina de Fehr.* Avum paternum coluit *Virum Nobilissimum* et *doctissimum, Leonardum Degner, Ictum, Clientiumque Patronum,* ac *Redituum publicorum* in tractu omni *Ostheimensi* atque *Friesenhusano* in *Franconia,* quae ad *Orientem* vergit, *Praefectum,* Aviamque feminam spectatae virtutis, *Annam Metzler.* Avus maternus ei fuit Vir dum viveret *Illustris* et *gravissimus, Ioannes Michael de Fehr, Liberae S. R. I. Reipubli-*

cae

tae Suinfurtensis Iudex Caesareus privilegiatus primae instantiae, et *Praetor Imperialis*, Acad. *Nat. Curios. Praeses secundus*, et *Imperatoris Leopoldi* glor. mem. *Archiater*, quem Illustris Academiae mandato, scita et solemni oratione, pro eo ac par erat, laudavit *cl. Löchnerus*, *Physicus Norimbergensis*, quae deinceps *Nat. Curios. Ephemeridibus Dec. II. An. VIII.* inserta fuit. Avia materna fuit femina *nobilissima*, *Anna Maria Otto.* Filio sacris initiato, idem cum patre nomen delatum. Uterque *Nostri* Parens pro virili parte id sedulo egerunt, ut liberali educatione doctrinaque puerili filius institueretur. Ingenii haud sterilis iudicia protulit, et praecipue talem se in Gymnasio patrio probavit, ut iam nemo dubitaret, fore, ut praefixam studii metam felicissime consequeretur; nec tantum Parentibus ac Praeceptoribus perplacuit, sed viros etiam eruditionis solidae fama praeclaros sibi conciliavit. Positis itaque politiorum literarum fundamentis, Anno huius seculi nono *Halam Saxonum*, tot doctissimorum virorum alumnam, pertendit, ut arti medicae, scientiaeque naturali, ad quae animus inclinabat, se totum daret; sed Pater eum Iurisprudentiae destinaverat, cuius votis et ipse annuit. Hic summa cum industria nominis celeberrimi viros, *Strykium*, *Ludwigium*, ac *Boehmerum*, Iurisprudentiae praecepta docentes, et *Thomasium Gundlingiumque*, philosophiae et historiae cognitiônem profitentes, non sine eruditionis fama audivit; diligenter postea medicinae statorem summum, *Hoffmannum*, aliosque doctores in medicina et physica praeceptores secutus est. Stadio academico per triennium confecto, et utroque parente intra octiduum rebus humanis exemto, ad patrios lares rediit *Degnerus:* ita sui iuris factus, genioque suo indulgens, iuris studium, utut in hoc doctrinae genere non leves progressus fecisset, reliquit; nec a scopo forsan alienum erit rationem reddere, cur istud reliquerit. Constat inter eruditos, insigne Medicorum par, *Ioannem Laurentium Bauschium*, et *Ioannem Michaelem Fehrium*, Anno superioris seculi quinquagesimo secundo, *Suinfordiae*, ad excolendam

ornandamque Artem medicam, atque abditos naturae recessus perscrutandos, cum praestantissimis in Germania Medicis *Societatem* condidisse. Nec deerant viri eruditionis gloria florentes, qui huic laudabili instituto suam operam pro virili conferrent, et observationes singulares, quas cum Eruditis communicare gestiebant, *Suinfurtum* mitterent, ut *Ephemeridibus Nat. Curios.* insererentur. Quod laude dignum *sodalitium*, Artis clinicae culturae maxime proficuum, cum, progressu temporis, maiora sumeret incrementa, ita ut novo veluti amictu superbiret, postea Anno 1687. *Illustri Academiae Imperiali Nat. Curios.* quae adhuc superat floretque, originem dedit. conf. *Ioan. Englerti* Programma *in Natal. Secul. Gymnasii Suinfurdiensis* anno 1734. ibidem editum, ubi plura de origine *Acad. Nat. Curios. eiusdemque primis Praesidibus.* Incidebat *Noster* in vastum illud literarium commercium, quod praelaudatis *Bauschio* et *Fehrio* cum praeclaris diversarum gentium viris per aliquot annos intercesserat, quo, veluti in speculo, consummatissimi Medici imaginem cernebat expressam. Horum labore artisque fructu admodum delectabatur, hisque animus *Nostri* per se artis salutaris cupidus ita accendebatur, ut *Avi* aliorumque vestigia premere, et iisdem studiis ac moribus sua promovere commoda vellet. His perpolitus ac limatus in eo erat totus, ut media apta eligeret, quibus Artis praecepta ad methodum medendi, quae est anima curationis, converteret. Et hunc scopum attigit. Eodem enim tempore *Berleburgum*, non ignobile in Comitatu Witgensteinensi oppidum, celebris doctissimorum virorum coetus illustraverat, in quos ob singularia, quae in omni doctrinae genere fovebant placita, Literatorum praecipue Germanorum, oculos conversos fuisse, Historia docet literaria. Huc multi, nec obscuri generis Iuvenes, certatim confluebant, ut his erudiendis se traderent. *Degnerus*, scientiae suae pomoeris extendendis con-

consilio, quod deinde exitus docuit, prudenti atque perutili, hanc doctissimorum coloniam invisebat, viros in arte salutari praecipuos duces sibi eligebat, prae ceteris vero virum immortalis famae, *Iunckerum*, cui ut vegetam senectutem omnes boni ex animo optabant, ita *Noster* eius amicitiam sibi admodum proficuam ad extremum vitae diem sanctissime coluit. Heic coeptum artis cursum, quanto potuit maximo conatu perfecit. Viscera, quae natura abdidit, intestina, arterias, venas, nervos, diligenter perscrutatus est; membrorum nexum, figuram, et ordinem, accuratissime perquisivit, et chemicis artificiis res abditissimas in sua principia solvit, earumque naturam exactissima ratione rimatus est, viresque experiundo cognovit. Quanto autem in hanc artem duceretur amore, et quam adsiduo eam excoluerit studio, non solum ex eo, quod pharmaca, quae prae reliquis singulari virtute se commendabant, ipse parabat; sed vel ex eius *Dissertatione physica* *) de *Turfis, Acidulis Ubbergensibus*, et *phosphori urinae praeparatione*, (quam descriptam vide in dissertatione de *phosphoris* et *phosphoro Urinae*, Auctore *P. N. Lotichio* Medico experientissimo,) satis superque patet. Quibus ornatus subsidiis, *Traiectum* ad *Rhenum* descendit, ubi habita dissertatione inaugurali de *notabili quodam casu Febris petechialis cum cholerico causodea complicatae*, summos artis suae honores 1717. consecutus est. Primo Medicinam *Elberfeldae*, non sine Artis fructu, fecit. Deinde animo ad castissimum vitae humanae foedus converso, Mense Decembri A. 1718. in Matrimonium duxit nobilissimam et pietate animique castimonia longe commendatissimam matronam, *Catharinam Gertrudem Brahm*, viri *Amplissimi maximeque experti*, *Christiani Kalckhovii*, ad *Aulas Berolinensem* et postea *Monasteriensem* in Westphalia *Medici praecipui viduam*, *Amplissimi P. Brahm, ICti*, et *Civitatis Vesaliensis Consulis filiam*. A quo inde tempore *Elberfeldam* relinquens, *Noviomagi* sedem

 fixit,

fixit, ubi aegrotantium saluti omnem operam ac fidem navavit, et existimationem in arte sanandi quaesitam in dies maiorem ampliorem que sibi conciliavit. Nec domi solum, et intra privatos parietes, industria eius eluxit, sed foris eam quoque, elucubratis ingenii monimentis nobilitavit, quibus super Medicorum vulgus elatum, *Illustris Academiae Imperialis Natur. Curiosor.* Proceres eum in suorum numerum, ut Academiae operam suam addiceret, cooptarunt, et quidem sub cognomine *Argonautae IV.* ut aliquando vestigia *Argonautae I.* sequeretur, sub qua adpellatione *cel. Fehrius, Degneri* Avus, in *Academiae Ephemeridibus* claruit. Iam inde dignum se Collegarum exspectatione praestitit, et observationes selectiores, non proletaria, sed ea qua decuit opera, meditatione, atque usu conscriptas, *Acad. Nat. Curios. Actis* inseruit. Ad haec egregias quoque Commentationes nonnullas contulit ad eximium opus *Collectionum Medico physicarum Vratislaviensium*, quibus non vulgare inter Eruditos nomen consecutus est. Praeterea cum Anno 1736. *Noviomagi* dysenteria magnas strages ederet, famam dexteritatis in eo malo depellendo prae ceteris sibi comparavit. Quam ob rem *Amplissimus civitatis Noviomagensis Magistratus* in eum oculos convertebat, et paulo post *ordinarii Medici* provinciam *Nostro* capessendam obtulit. Atque hanc spectata integritate gessit, eiusque partes summa cura studioque sic explevit, ut huic stationi, antea duobus et nonnunquam tribus demandatae, ab Anno 1743. usque ad ultimum mortalis vitae spatium, adprobante Magistratu, *solus* praefuerit. Huius dysenteriae epidemice grassantis historia medica Anno 1738. typis descripta, eum summorum in arte medica virorum adplausum meruit, ut et ubique Libellus avide distraheretur, et totus *Actis Physico-Medicis Acad. Nat. Curios.* insereretur. Cum vero post aliquot annos vix ac ne vix quidem comparari, et *Noster* Bibliopolae Lovaniensis *I. F. van*

Over-

genſes in *Commercio Literario* ad *Rei medicae* et *ſcientiae naturalis incrementum inſtituto*, *Anni* 1738. *pag.* 341. *ſeqq.* *Editio* vero *poſtrema* recenſetur in *Commentariis de rebus in ſcientia naturali et medicina geſtis* Vol. IV. pag. 267. ſqq. Ut vero in dyſenteria curanda variis medicamentis tunc temporis plerumque ignotis ſummo cum ſucceſſu uſus fuit; ita haud ſingularem meretur laudem, quod primus *Wintero*, Celſiſſimae *Domus Arauſionenſis Archiatro* digniſſimo, et in *Academ. Lugduno Batava Prof. Medicinae* celeberrimo, *Atropae* ſive *Solani furioſi* vires in ſanandis tumoribus ſcirrhoſis inveteratis, expoſuerit. Hic etenim Auctor fuit *Tiberio Lambergen*, Profeſſori Franekerano, nunc Groningano meritiſſimo, in muliere, quae carcinomate mammae laborabat, huius medicamenti virtutem experiundi, quae eius efficaciae fuit deprehenſa, ut grave iſthoc malum, et fere inſanabile viſum, prorſus ac plane ſublatum fuerit. Quod vero mireris, huius herbae vires in ſe prius explorando *Lambergen*, eandem doſin adhibendam edoctus eſt, quam *Noſter Wintero* determina-

actis *Arenati* in Geldria nuptiarum sollemnibus 1742. domum duxit, viduam nunc moestissimam, qua cum felix tranquillumque exegit coniugium, hilareque vixit. Ex utroque connubio nullos reliquit posteros. Anno 1751. Celsissimus et Serenissimus *Guilielmus Arausionensis* et *Nassovii Princeps*, totius Foederati Belgii Gubernator hereditarius, *Degnerum Nostrum* muneri *Senatoris*, et postea *Scabini Civitatis Noviomagensis* gerendo, admovit. In hac sparta obeunda ita se gessit, ut cum suae dignitati, tum civium exspectationi satisfaceret. Quibus rebus factum est, ut Anno 1756. a Serenissima Regia Principe *Anna*, Belgii Gubernatrice, ad *Consulatus* eiusdem *civitatis* fastigium promoveretur. Id quod eo gratius accidebat *Nostro*, quoniam in eadem statione *Collegam* nanciscebatur virum *Amplissimum*, *Cornelium Valerium Vonck*, civitatis *Noviomagensis Praetorem*, aliisque praeterea honorum insignibus in re cum publica, tum literaria, illustrem: quocum doctissimo Iuvene intima defuncto *Nostro* intercedebat familiaritas, quam *collegii* necessitudo auxit. Ita celeberrimum illud *Batavorum* oppidum, (*Noviomagum* putamus,) *duos eodem Anno* et *Consules* videbat, et *Eruditos*. Caeterum *Degnerus Noster* hunc novae dignitatis locum in Senatu et congressibus, in consiliis atque negotiis publicis, pari diligentia et fide, uti sincerum et cordatum decet virum, cum decora animi praesentia ita sustinuit, ut animus in rei communis salutem nunquam torpuerit, nec a cogitatione rerum seriarum avocari potuerit, nullamque partem temporis, ne in morbo quidem, ad otiandum sibi concesserit.

Ad finem enim 1755. ventriculus, quae quotidie ingerebantur, vomitu cruda reddere, eoque adhibitis remediis haud cohibendo, tandemque assiduo digestio in dies magis magisque depravari, corpus extenuari, et vita, subtracto omni fere nutrimento, ultimo penitus aboleri. Ventriculum vero ad continuum hunc vomitum

ab

quam obdormivit.

*) Prodiit in gratiam *Germanorum*, tacente interprete, opuſculum de *Turfis*, ſub ſpecioſo titulo: *Teutſchlands* neuentdeckte *Goldgrube*, das iſt: *Ioh. Hartm. Degneri* Phyſicaliſche und Chymiſche Erörterung vom *Torf*, vorſtellend einen natürlichen Bericht von denen brennenden *Waſen*, ſo in denen mehreſten Landſchaften, inſonderheit in Holland, angetroffen, und anſtatt des Holzes gebraucht werden. Zum nützlichen und nöthigen unterricht bey dem von Tag zu Tag ſich mehr einfindenden Holtzmangel in Teutſchland. Aus dem Lateiniſchen überſetzt von *Domandros*. Franckf. und Leipzig 1731.

Quanquam autem hic et illic aberraverit interpres a ſenſu verborum phyſicorum: laude tamen ſua fraudandus non eſt, cum ob inſignem in caeteris diligentiam, tum ob gratam *Germanici* ſermonis perſpicuitatem.

NOVA LITTERARIA.

conſilio Georgius, Bibliopola, Plautum Gronovii, qui fruſtra quaerebatur apud Librarios, recudi fecit, atque ad eum modum quidem, ut chartae et typorum nitore aequet editionem Batavam, accuratione et praeſtantia vincat etiam. Nam acceſſere e Lectionibus Plautinis Gronovii ea, quae vel ad lectionis emendationem, vel ad locorum difficilium explicationem, vel denique ad latinitatis exquiſitioris intelligentiam pertinere videbantur. Atque iſta quidem nunc primum Plauto acceſſere. Quam curam, cum labore corrigendorum ſpeciminum typographicorum, ſuſcepit *Enochus Chriſtianus Aug. Otho,* A. M. harum litterarum non vulgari ſcientia praeditus, quem non minus aliis diligentiam probaturum confidimus, quam nobis probavit. Qui praefatus eſt, *Erneſtius* V. Cl. Collega noſter amantisſimus, hoc egit, ut non ſolum quorum beneficio reſtitutum paene integritati Plautum habeamus, declararet; ſed etiam ut accuſaret ſtultam eorum diligentiam, qui, revocaturi ad metri leges Plautum, (quod minabatur etiam *Bentleius*, poſteaquam de Terentio ita meruerat,) Comoedias Plautinas orbi erudito dederunt, quas qui fecit, Plautus, certo certius non erat pro ſuis agniturus, ita ſunt additis pro arbitrio, detractis, mutatis, vocibus atque ſententiis, depravatae. Haec eſt illa falx critica, ſcilicet! Vehementer autem optamus, ut hoc Georgii conſilium probetur hominibus doctis, quod eius impenſis ſperare bonos auctores veteres plures, in his A. Gellium, Plinium mai. et tales, iubemur.

cessere. Quam curam, ...
minum typographicorum, ...
Otho, A. M. harum literarum ...
is, quem non minus aliis diligenti...
us, quam nobis probare. Qu...
V. Cl. Collega noster amantissimus, ...
quorum beneficio restitutum ...
imus, declararet; sed etiam ...
gentium, qui, revocatum ...
habatur etiam Bentleius, postea...
uerat,) Comoedias Plautinas ...
qui fecit, Plautus, certo certius ...
ita sunt additis pro arbitrio, detractis ...
sententiis, depravatae. Haec ...
vehementer autem optamus, ...
etur hominibus doctis, quod ...
os auctores veteres plures, in his ...
n, Plinium mai. et tales, iubemur.

I. *Libri Theologici & ad Historiam Ecclesiasticam spectantes.*

II. *Libri Iuridici.*

III. *Libri Medici et Physici.*

Dist.) Tempe, Anecdota ...
... opuscula medita, ad ...
... ologiam Exegeticam Patristicam ...

II. Libri Iuridici.

... Gottlieb) Symmicta Observationum ...
... Canonico-Pontificii, German...
... ex diplomatibus, monumentis ...
... eruditorum, Liber Secundus.
Carol. Henr.) Monumenta anecdota ...
... et clarorum, quibus varia ...
... ustrantur. Tomus I.

Libri Medici et Physi...

... Imperialis Petropolitanae ...
... IV. ad Annum MDCCL...

IV. *Libri Mathematici.*

V. *Libri Historici, Geographici, Numismatici recentiores.*

Buderi

Libri Mathematici.

...demiae Regiae Scientiarum et Artium ...

...IX.

...Societatis Regiae Commentarii. Tom.

...CLIII.

... Solutio Problematis Geometrici, ...

...ia.

...(Ioh. Gustav.) Mathesis theoria ...

...simior.

...) Photometria, sive de Mensura et ...

...m et umbrae, liber.

... Academiae Imperialis Commentarii No...

...ogramma de praemiis a se ...

...Andr.) Elementorum Analysis ...

... Ichnographiae Regii ...

VI. *Libri Philosophici, Antiquarii, Classici, Philologici, Miscellanei.*

Gott-

INDEX

RERUM NOTABILIORUM.

A.

ri) Dissertatio Herodotea ad Tiber. Hem

INDEX

M NOTABILIORU

de

D.

Feu-

Liba-

Mundi

de

Ser-

Tabulae figurarum ex aere expreſſarum.